

CÂNTUL GRIVIȚEI

Sunt ziduri cenușii ca fierul
și 'nguste străzi obișnuite,
cu ochii mari, să soarbă cerul,
stau hale grele, neobosite.
Cu-atâtea par la fel, copile...
Dar de privești nu 'n jur, ci 'n timp,
ți-apar în față alte zile,
din sângerosul anotimp.

E zidul cenușiu, dar iată,
c'un deget doar de l-ai atins,
ca harfa 'n vânturi acordată,
vibrează-un cânt în veci nestins.
Un cânt măreț, ce te 'nfioară,
de parcă-adâncul limbii noastre
trecutul! tot l-a strâns din țară
pe uriașe corzi măiastre.

E luptă 'n el, și jurământul
ne'nvinsei oști muncitorești.
Ascultă-l, fiule! E cântul
de luptă-al clasei 'n care crești!
Amaru 'ntreg în el se strânge
și răbufnește ca furtuna.
O, cânt de glorie și sânge,
tu viu vei fi întotdeauna!

Ești Doja 'n tronul de jărătic,
pandurul Tudor, ne'nfricat,
țărani schingiuiți sălbatic,
Bălcescu, steag înflăcărat,
ești fructu-atâtor suferințe
în cari părinții ne-au murit, —
tu, viselor de biruințe
le-ai dat viață, prin partid.

Tu, cântec ce-ai vestit în lume
a clasei aprigă vigoare,
azi când rostim mărețu-ți nume
suntem în vremea viitoare
pe care o vedeau eroii
căzuți la post sub gloanțe-atunci.
Și 'n ochii lor, citim, prin vreme,
ale istoriei porunci.

Ascultă, fiule, porunca!
Pe-aici ieri arme-au clănțănit.
Vuește azi, stăpână, munca
Dar lupta încă n'a sfârșit.
Și cântul Griviței, ce sună
de-atunci, din anii depărtați,
nu va 'nceta nicicând să spună:
— Fiți gata! Stați la post! Vegheați!

... Sunt ziduri cenușii ca fierul
și 'nguste străzi obișnuite.
Dar mai puternic ești sub cerul
acestor hale neobosite,
mai îndrăzneț ești lângă zidul
ce-a cunoscut pe îndrăzneți,
ei, ce-au urmat, prin foc, partidul,
punând temeuri noii vieți.

Privește, fiule, cum suie
de pretutindeni cântul lor.
Și parcă 'n zare e-o statuie
cu mâna către viitor.

LĂNGĂ LINIA FERATĂ*)

Din casa lui Ilie Pintilie,
în curte pentru-o clipă dacă ieși,
— a vremilor amare mărturie —
zărești jur împrejur, bătrânul Ieși.

În fund, un turn, clopotniță, frontoane;
pe uliți, birji mărunte cu un cal;
biserica cea albă, cu coloane.

Deoparte, ridicându-se pe deal,
o Cetățuie, parcă din vecie,
sub care el citea adeseori.

De cealaltă, Galata fumurie,
în care-a stat închis, ca leptător.

Dar mai aproape inimii-arzătoare,
e, pe terasamentul ridicat,
un drum de fier, un simplu drum, de care
Ilie viața 'ntreagă și-a legat.

Trecea acest drum drept, și în robie
prin Grivița, prin Ieși și prin Pașcani.
Revolte și dureri și bucurie
în casă-au răsunat ades prin ani.

Ce drag i-era orașul său natal,
bojdeauca lui Creangă, teii 'n floare,
și cântul ce strângea sub vechiul deal
tot jarul Nicolinei luptătoare.

Din Nicolina, din mijlocul clasei
ce l-a crescut, când n'a avut părinți,
se mai păstrează 'n zidurile casei
și lupta sa, și dor, și năzuinți.

*) Din ciclul „Ilie Pintilie“.

Aici trăi Ilie Pintilie...
 Mărunta casă va rămâne-așa,
 a vremilor de luptă mărturie
 în Ieșii noi ce 'n jur s'o înălța.

LUNGĂ STRADĂ CLOPOTARI

(1929)

Lungă stradă Clopotari,
 tot orașul mi te știe.
 Te bătea cu pașii rari
 și Ilie Pintilie.

Stradă, tu, cu porumbiști,
 cu pridvoare ca de țară!
 „Uliță de comuniști“
 cei bogați te botezără.

Tu Duminica-auzeai
 clopotiri simandicoase,
 când venea vestitu-alai,
 al bisericii Frumoase.

Nouă ne sunai sub pași
 dangătele încă mute
 dela margine de-oraș:
 clopotele nevăzute.

Lungă stradă Clopotari
 care duci spre libertate;
 încă nu aud cei mari:
 clopotul revoltei bate.

DÂMBUL

(1932)

E-un dâmb la Nicolina, la ateliere 'n curte.
 Poveștile-i sunt aspre, spăimântător de scurte.

Pe-aici urmau să treacă conductele de apă.
 La săpături se-aflară într'un afund de groapă

grămezi de oase rupte, și zece albe cranii.
 Ce-a fost aici? Ce care mărturisiră anii?

Da. Pe-acest dâmb seurea făiase nu odată
 ieșeni nescriși în cronici cu mințea 'nflăcărată,

și răsculați căzură... cu ei, atâtea vise
prea timpuriu pornite cu aripe deschise!

E-un dâmb la Nicolina, lângă-ateliere 'n curte.
Poveștile-i sunt aspre, spăimântător de scurte.

Pe dâmb, în înserarea de iarnă, arămie,
vorbise nu odată Ilie Pintilie.

În juru-i ceferiștii. O pavăză. O forță.
Către amurg, tot Iașul avea selipiri de torță.

Cine-ar putea să uite din câți îl auziră?
cuvântul lui Ilie ca vântul se răsfiră.

Și limba lui cea dulce, molcom moldovenească,
creștea cum știe focul, nestăvilat, să crească,

și cuprindea mulțimea și o suda olaltă.
Un om mărunț, cu vocea cât cerul de înaltă:

„Mulți răsculați pe vremuri căzură sub secure.
Dar noi suntem o clasă întreagă, o pădure!

Partidul ne unește. Și el stă chezășie
a clasei care strânge poporul în mânie

și care ia și visul acelor vremuri moarte,
și 'n luptele de astăzi îl poartă mai departe!“

... Pe dâmb, în înserarea de iarnă, arămie,
și azi parcă vorbește Ilie Pintilie!

RĂSPUNSUL

(1932)

El răsfoia, subliniind, dosarul.
O muscă bâzâi pe capu-i chel.
Se deschisese ușa. Comisarul
zări pe arestatul mărunțel.

Înalt, superior, își strânse haina
și plescăi din limbă, surâzând:
— „Ia uite, dumitale-ți umblă faima
că Iașu'ntreg nu-ți iese din cuvânt.“

Făcu apoi o pauză mai mare;
dădu de dușcă un pahar de rom
— „Dar după spuse, fie-mi cu iertare,
credeam că ești o namilă de om!“

Il măsură din ușă, Pintilie:
— „O namilă? Nu zău! Cu ce-am avut
în blid, din marea milă-a burgheziei,
noi namile prea multe n'am crescut!”

Inspectorul, cu capul dat pe spate,
râdea nestăpânit: „Și Iașii mei
s'au speriat de-un metru jumătate?”
Agenții, molipsiți, râdeau și ei.

— „Nu vă 'nspăimânt. Nici nu e de mirare.
Eu sunt mărunt, dar temeți-vă, da,
de clasa mea, de uriașul care
vă poate 'n adevăr înfricoșa!”

... Era o noapte clară 'n Sărărie.
Dinspre-Atelier, sirena-a șuerat.
Îți răspundea, Ilie Pintilie,
făcând răspunsul tău, mai răspicat!

MĂRTURIA

(1934)

Cine pleacă din Moldova,
cine merge la Craiova,
ca să ducă mărturie?
El, Ilie Pintilie.

Cine-a strâns pe nevăzute,
semnături sute și sute,
păturite în hârtie?
El, Ilie Pintilie!

E 'n Pașcani, albit de praf,
E 'n subsol, la tipografi.
O Moldova 'ntregă-l știe
pe Ilie Pintilie.

Limpede cum e lumina,
lângă pieptu-i — Nicolina
merge-alături... Cine-o știe?
Doar Ilie Pintilie.

Și tovarășului Dej
martori vin de unde vezi,
câte-o sută, câte-o mie,
printre ei și Pintilie.

MĂRTURIA

Pe cărări oricât de aspre,
vin, că-i drag inimii noastre,
și de-aceea vru să vie
și Ilie Pintilie.

Și acolo, la proces,
Ce-auzi Gheorghiu-Dej?
Și 'n istorie se scrie
tot ce spuse Pintilie.

El grăi de suferinți,
de foamea cu dinți fierbinți,
ce-a simțit-o și o știe,
el, Ilie Pintilie.

Clopotul, judecătorul,
nu-l opresc. E ca zăporul.
Nu-l oprește-o vijelie
pe Ilie Pintilie.

Dar judecătorul: — „Oare
Cine-i prost să-ți dea crezare?
Comunist ești, lumea știe,
tu, Ilie Pintilie!“

— „Dac'a ști că-i lupta lege,
singura să ne deslege,
comunist înseamnă, fie,
comunist e Pintilie.“

„Dacă să alegi din toate
lupta pentru libertate,
comunist înseamnă, fie,
comunist e Pintilie!“

Și-și privi judecătorul:
„— Dacă să-ți iubești poporul
comunist înseamnă, fie!
Comunist e Pintilie!“

CÂNTEC PRINTRE GRATII

Țară hăituită,
țară, țară,
lupii te 'ncolțiră,
căprioară!

Îți zăresc, iubito,
prin zăbrele,
cerul cu puzderiile
de stele,

VERONICA PORUMBACU

sclipățul Telegii,
 în prundișuri,
bruma ce s'a prins
 pe-acoperișuri,

ninșii munți și văile
 domoale,
vuetul de luptă,
 de răscoale,

iar departe, peste
 vâi și ape,
Țara Libertății —
 cât de-aproape!

Poți să fi în boxă,
 ori în șanțuri,
sau la Haș, în chinuri,
 ori în lanțuri,

să-ți brăzdeze trupul
 cu o joardă,
și să-ți scoată ochii,
 să ți-i ardă,

dacă peste vâi și
 peste ape,
Țara Libertății-o
 simți aproape,

dacă-auzi și-aici
 în închisoare,
glasu-i printr'o
 foaie de țigare,

nimeni nu te frânge,
 nu te-abate!
nu-s mărgăritare
 mai curate,

nici mai vii speranțe 'n
 larga fire
mai învăpăiată
 vreo iubire...

Țară hăituită,
 țară, țară,
lupii te 'ncolțiră,
 câprioară,

Dar iubirea noastră-ți
 dă credință:
luptă-te, și totu-i
 cu puțință!

COJOACELE

Bat vântoasele, se-alungă,
bate dorul cale lungă,
pe Ilie să-l ajungă.

Vin coletele'năuntru,
și pe ușă intră vântul,
vântul biciuie pământul.

Vin colete, le desface,
vin colete și nu-i place
zbirului că-s opt cojoace,

toate opt pentru Ilie,
toate pentru Pintilie,
pe viscol de cald să-i ție.

Zbirul înciudat — caiafa —
scuipă de-i îngheață-otrava
pe podele la Jilava.

— Cine să trimeată, cine
opt cojoace pentru tine,
ca să treci iarna cu bine?

... Lângă Iași mai arde focul,
un strungar nu-și află locul
până nu-și dăruie cojocul.

Și femeia: — dă-I, faci bine.
Și bătrânei Nicoline,
vorba lui de cald îi ține.

La Pașcani pe iarna aspră
nu-i surcea în soba noastră,
zice un'acar: „Nevastă

dau cojocul. Nu mă'mpiedic.
Nici pe crivățul basmetic.
— Dă-i-I, dar să-i pun un petic“.

Și la Cluj, mai cătră gară,
o nevastă-a zecea oară
sâcâie c'o întrebare:

— Unde ți-e cojocul oare?
— E'n mâini bune, — omul sare —
numa'nu striga, muiare“.

Sus la Crivița, la Steaua,
viscolu-și lăsă mantaua:
groasă de opt palme-i neaua.

VERONICA PORUMBACU

Un cojoc scoate-un ferar
la mijloc de Făurar,
lui Ilie-l dă în dar.

Umblă'n sonde la forat
un chirovnic desbrăcat,
Urlă viscolul turbat.

— Cui i-ai dat cojocul tău?
Pe viscol nu-ți pare rău?
— Lui Ilie. Nu mi-e greu!

La Galați e iarnă rea.
Nu mai curge Dunărea,
a încremenit și ea.

Un bătrân hamal își scoate
cojocul rupt în spate
— „Dar să-ți ție cald, mai poate!”

La Craiova la macaz,
un acar în ger rămas,
curăță zăpada azi.

— „N'am cojoc, copiii mei,
lui Ilie-l trimesei,
ca să-l aibă'n anii grei”.

— „Of, of, of și iarăș of
— N'am cojoace ca un grof
am doar unul la Brașov.

Tată-meu l-a tot purtat,
și mie mi l-a lăsat,
lui Ilie eu l-am dat.

Ți-am da fiecare casă,
o haină mai arătoasă,
țesătură mai aleasă.

Că și tu frate, Ilie,
la grevă ne-ai dat tărie
cum ți-a dat partidul ție.

Dar îți trimetem în loc
ca să-ți ție loc de foc,
fiecare un cojoc.

Bate viscolul cu ace,
trec prin viscol opt cojoace
pe Ilie să-l îmbrace,

să-i aducă de departe,
de din țară, să ne poarte
inima, ca pe o carte!

P R I E T E N I E

Doftana, 10 Noembrie 1940

Tu, pădurea mea de cetini,
codrul meu iubit,
ai crescut doi mari prieteni,
de nedespărțit.

Unul din Bârlad pornise,
celălalt din Iași;
două crengi, aceleași vise,
pe-un trunchi uriaș.

Lângă linia ferată
au crescut cei doi,
mai legați n'au fost vreodată
nici frații la noi.

Ei prin câte-ateliere
nu au străbătut?
Cine le dădu putere?
Cine i-a crescut?

Cel ce-și spală veșnic fața
din acel izvor,
știe drumul, vede viața,
ca un luptător!

Cel mezin spre cellalt frate
căuta mereu:
căci trecuse-amar prin toate
și răzbea la greu,

unde se oprea în lume,
el creștea viteji.
Se legară de-al său nume
luptele din Dej.

Grivița întotdeauna
dragostea i-a dat.
Era frate cu furtuna,
veșnic ne'nfricat.

Tu, pădurea mea de cetini,
codrul meu iubit,
ai crescut doi mari prieteni
de nedespărțit.

Drumurile îi răsfiră,
îi adună-apoi.
Și în temniți se 'ntâlniră
iarăși, amândoi.

Între ziduri mari de piatră
pe o toamnă rea,
inima li-e ca o vatră
pentru țara mea.

Gem zăvoare. Urlă vântul
noaptea împrejur.
Cine sguduie pământul
din încheieturi?

Urlă zidul. Crapă piatra,
cade un etaj.
Numai inima ca vatra
arde uriaș.

Cad sub zidul greu din față,
paturi, oameni, porți.
Câți au mai rămas în viață?
Câți sunt printre morți?

Cade fratele mai mare,
rană-i al său trup.
Tu, pădure foșnitoare
ramura ți-o rupi?

Cade. Se ridică iarăși,
aprig, mai înalt:
Unde-i bunul său tovarăș?
Unde-i celălalt?

Mișcă pietre pe 'ntuneric.
— Unde ai ajuns?
Unde ești, să te desțerec?
Unde, nu-mi răspunzi?

Mișcă piatra. Nici nu-și simte
pumnii 'nsângerați.
— Bați tu, inimă fierbinte?
Unde ești, mai bați?

Comuniștii, laolaltă,
— ochi aprinși de jar —
ar muta Doftana toată,
să-l găsească iar.

...Când îl trase pe prieten
de sub piatra grea,
veșnicele sale cetini
codru-și apleca,

vrând să-i dăruie suflare
din suflarea lor...
Tace inima. Și moare
vechiul luptător.

Cellalt, ce răsbise 'n lume
 munți și codri deși,
 și-și legase al său nume
 de lupta din Dej,

Fiul Griviței, viteazul
 de Partid crescut,
 își lipi tăcut obrazul
 de-al celui căzut.

Nu litanie de moarte'n
 jur a răsunaț.
 Noi vom duce mai departe
 tot ce a visat.

Și pădurile de cetini
 fremătau, plângând:
 căci asemenea prieteni,
 n'au văzut nicicând.

NOEMBRIE 940

O zi a nins în locurile-aceste.
 Apoi, prin glod, aceleași vechi poteci.
 Ca o săgeată s'a 'mplântat o veste
 în halele din ce în ce mai reci,

Foșnea parc' o pădure 'ntreagă 'n tremur.
 Și muncitorii 'n hale, rând pe rând,
 parcă trăiau Doftana în cutremur
 cu sufletul la gură, căutând

sub pietre prăbușite, pe Ilie.
 — O, de-aș fi fost acolo, să-l ridic!
 Un om cărunț plângea 'n turnătorie
 și-alătura de el, un ucenic.

... In Iași, teroarea verde: Trenul morții
 de-aici avea să plece peste-un an.
 Dar de pe-acuma pragurile porții
 ni le spălau, în sânge, huligani.

Din om în om, o vorbă. Și deodată
 tot sgomotul acestor hale vii
 tăcu.

Iar Nicolina încercată,
 strungari și turnători și cazangii,

lăsară — toți — uneltele deoparte.
 Și vuetul din jur amenințând
 încremeni în liniște de moarte:
 căzuse-un luptător din primul rând.

BRIGADA LUI ROAITĂ

I

— Viteză!
Ocol insulei!
Curaj!
Vâslele bat. O luntre taie largul.
O trestie de undiță-i catargul.
Câțiva băieți smoliți — ca echipaj.

— „V'ajungem noi!“
Inalt, cu părul ud,
unul din ei
pumnul voinic și-l strânse,
amenințând alt vas,
ușor cu pânze.
... Dar vasul a rămas neîntrecut.

Oricât de mult zoriră lopătarii,
tot pânza luneca mai cu temei.
Băiatul cu păr ud se plânse, tare:
— „Al naibii vânt!
Lucrează pentru ei!“

— „Așa e, Costea,
— a zâmbit Cercel,
singurul vârstnic,
om cu față aspră —
Ș'apoi mai e Gavrilă:
știți că el
apasă greu:
deci e împotriva noastră“.

Cum sboară râsul pe oglinda apei!
Și lacul însuși parcă s'a trezit.
Gavrilă strânse
încurcat
din pleoape,
Și mormăi ceva nedeslușit.

Dar noi săgeți Cercel din tolbă scoase:
 Precum văd eu
 nu v'ați gândit deloc
 s'aduceți și prietenele voastre
 aici cu noi...
 Și pentru ce, mă rog?
 Ori vă temeăți
 că vi le fur pe toate?
 Așa?
 „De ce ți-i frică, n'ai să scapi!“
 Dar Neag, ghidușul,
 dă răspuns: — Se poate
 opt fete chiar
 să ți le iei pe cap?...
 E-atâta soare răsturnat în unde,
 Atâtea sălcii dorm sfios, la mal,
 udându-și poala verdelui lor șal...

O muzicuță
 ivită nu știu de-unde
 suflă voics —
 iar Costea, ștregărește
 cântă înalt, vâslind cu noi puteri:
 „Hei, căpitan, căpitan, îndrăznește,
 Indrăzneala-i cel mai bun corăbier“...

II

Da,
 bine-i luciul lacului să-l spinteci,
 aprins de soare,
 mângâiat de vânt,
 în tihna luminoaselor dumineci,
 odată cu brigada petrecând.

Chiar dacă ești bătrân printre băieți,
 cu anii chiar de două ori mai mulți,
 tânăr să fii
 de-abia acum înveți,
 și glasul primăverii să-l ascuți.
 Nu doar aici,
 la jocuri tinerești,
 dar mai cu seamă 'n muncă,
 zi cu zi,
 în focul mării noastre bătălii,
 întinerești,
 mereu întinerești.

D'apoi atunci când duci cu tine 'n lume
 grozava faimă
 a unui turnător!

Și nu de-oriunde,
 așa,
 întâmplător,
 ci dela Grivița Roșie-anume.
 Ca trenuri s'alerge,
 să țacăne roți,
 gonind vijelios cale lungă,
 Cercel cu brigada-i,
 — sunt nouă cu toți —
 pun soarele 'n jghiaburi, —
 să curgă!

Așa pare fonta:
 un râu orbitor,
 țâșnind din gâttej de balaur:
 cuptorul.
 Și fiindcă-l oprește când vrea
 turnătorul
 ai zice că e nițeluş vrăjitor.

Nu-i totuși decât un om scund, îndesat,
 privind cam prea aspru
 sub groase sprâncene,
 și-o frunte sub care
 nici când
 nu au stat
 scorniri și-alte gânduri viclene.
 Iar pieptul ascunde
 (e-un fel de-a vorbi)
 o inimă încăpătoare
 în care-și au locul,
 sporind zi cu zi
 o ură
 și-o dragoste mare.

Da.
 Curtea — Atelierelor, zidul înalt,
 aminte-i aduc despre cei ce căzură
 într'un Februarie însângerat.
 Și inima-ascultă.
 În inimă —
 ură.
 Dar fiii acelor răpuși
 sunt stăpâni
 uzinei,
 mașinilor scumpe
 iar cârma se află în harnice mâini.
 Și dragostea
 inima-i umple.

... Bat vâslele.
 Lacul scânteie 'n argint.

Il mângâie razele calde.
 Băieții-au cântat
 și-acum, ostenind,
 vreo doi au sărit să se scalde.
 Gavrilă scufundă un braț,
 să și-l ude.
 Cu cellalt, pe Neag l-a împuns:
 — Cu cererea noastră,
 băieți,
 ce s'aude?
 S'a dat pân' acum un răspuns?

Deodată,
 tăcerea stăpâni luntrea.
 Un veac așteptarea păru.
 Incet turnătorul clătină fruntea:
 — Niciun răspuns, prieteni.
 Încă nu.

... Și parcă nouri se îngrămădiră,
 privindu-se în ape,
 mohorâți.

Cei doi înotători,
 întorși,
 se miră
 găsindu-i pe luntrași posomorîți.

III

Când, mai 'nainte cu câteva luni
 brigada-abia luase ființă,
 ținuseră sfat
 într'o scurtă ședință,
 ce nume i-ar fi cel mai bun.
 Răzbise, ca flacăra vie,
 din ei,
 ideia
 de-a cere acel nume
 ce tuturor azi amintește
 în lume, —
 de Grivița
 în 33.

— Mda...

„Roaită Vasile — brigadă utemistă
 din turnătorie...”
 rostise Cercel
 și-i șovăia glasul.
 Atunci lângă el
 sărise un tânăr:
 — Acesta să fie!

Putem sta pe gânduri
la Roaită...?
Cum? Cine?
Ar fi într'atâta de sfânt
și de drag
mereu să porți numele lui
ca pe-un steag...

Băieții-l priviseră-atent:
„Zice bine“.

-- Așa-i!
întăriseră toți.
Către meșter
se 'ntoarseră.
El îi privea
rând pe rând,
și până în suflet
părea că citește.
Apoi, fără grabă,
urmă la cuvânt.

— Măi Costea,
mereu te 'nfierbânti pe degeaba.
Tu crezi că știi,
singurul,
Roaită ce-a fost?
Dar vezi,
ca să poarte-acest nume brigada,
mai e o cerință
de-un foarte 'nalt rost.

„Să-l porți“
— ai spus bine
„Ca steagul“,
e-o cinste,
Intreabă-te-atunci:
Cum de n'au hotărît
să-l poarte,
atâtea brigăzi utemiste?
— Dar care-i cerința?
— Să-l meriți!
Atâ t.

... Și-o vreme cu toți au rămas fără grai.
Răspunsul
izbea cu destală asprime!
Privi fiecare o clipă
în sine,
și recunoscură pe urmă
„Așa-i“.

Ședința,
atunci,
o 'ncheiase Cercel:
— Propunerea, însă,
să știți,
nu s'aruncă.
De-om face să-și aibe temeiu
prin muncă,
eu cred că și-ar da 'ncuviințarea
chiar el.

IV

Brigada n'are nume nici acum.
Niciun răspuns!
Deși izbânzi destule
gata-s să 'mbete capetele fudule.
Băieții-s abătuți
și 'n șoapte spun:

„Nu suntem vrednici noi
de cinste,
taică“.

Doar Costea întrebă,
întretăiat:
— Tovarășe Cercel...
e-adevărat
că dumneata....
I-ai cunoscut...
pe Roaită?

— E-adevărat.

Un tremur neștiut,
abia simțit,
ca un suspin de liră,
prin inimile tinere-a trecut.
Și vâslele deodată 'ncremeniră.

Și lacul
Și-ale sale frumuseți
trecură parcă 'n depărtări apuse.
O luntre
și în ea sunt opt băieți,
și-un om care pe Roaită-l cunoscuse.

„Vorbește-ne,
vorbește despre el“.
Fierbinte roagă ochii.
Ard în soare.
Și în adâncul său

simți Cercel
 acelaș tremur
 și înfiorare.
 Și inima-i
 călită de partid
 în fața rugăminții se deschise.
 El îi privea
 și parc'ar fi privit
 chiar împlinirea vechilor lui vise.

★

El și-i aminti
 pe băieții acești
 venind dela țară,
 împinși de nevoie.
 Chiar el i-a învățat tot ce este nevoie,
 ea fonta s'o'nvii,
 și s'o'îmblânzești.
 Chiar el,
 turnătorul Cercel Alexandru
 din ziare și fotografii cunoscut,
 în fruntea acestei brigăzi
 s'a cerut,
 de parcă și el
 ar fi fost flăcăiandru.

Îi plac într'atât
 îndrăznețele-aripi
 și fierberea'n mult tinerescul tumult?
 Sau poate că 'n ei
 recunoaște un chip
 pe care cândva-l cunoscuse,
 demult?

I-s dragi.
 Și pe toți îi iubește adânc
 și prietenia 'ntre ei,
 strânsă trainic,
 și grija cu care,
 mai ieri,
 și-au cusut
 carnetele roșii 'ntr'un buzunar tainic,

Călin,
 cumpănit,
 lucră 'ncet,
 fără larmă.
 Dar Neag parcă-i fulg
 legănat în văzduh.
 Se spune că 'n fiecă formă el toarnă
 odată cu fonta
 și-o vorbă de duh.

Iordache și Burcuș
 în vreme ce saltă
 căldarea sub jgheab —
 sunt mereu în răspăr.

— Măi,
 asta să știi că-i mai grea
 ca cealaltă.

— Ba nu-i nici jum'atea acelei căldări!
 Iar Costea la vorbă și minte e ager.

Gavrila-i un munte
 cu suflet de prunc.

Oricâte cusurari le-ai pune
 pe-un talger, —

ce-i bun

la cântar o s'apese mai mult.

Brigadă-utemistă.

Ca ea afli multe.

Dă-i sprijin,

Să crească mereu necurmat!

Dar Roaită?

Ce bine-ar putea s'o ajute
 la cumpene grele-avântând-o,
 vreodat'...



... Și astfel,

Cercel începu să cuvânte

Tăcuți sorbeau tinerii

asprul cuvânt.

Iar undele lacului,

largi, tremurânde,

domol clăteau luntrea,

mâhnite-ascultând.



Grevă!

Pe domnii
 capitaliști,

cu rugi și jalbe

nu-i chip să-i miști.

Destule jalbe!

Destule rugi!

Vremea-i pe alte

căi să apuci!

Grevă!

Mulțimea curge 'n talazuri.

De unde vine

de-atâtea ceasuri?

Și ce-o îndreaptă
spre Ateliere?
Glasu-i de tunet
ce, oare, cere?

PÂINE!
ȘI PACE!
ȘI LIBERTATE!

Deasupra porții
glasul străbate,
și se 'nfrățește
și prinde sevă
din glasul celor
aflați în grevă.

Vin muncitorii
din tot orașul.
Nu despart inimi
poarta, grilajul.

Mama la poartă-și
caută fiul.
Dar sunt tovarăși
mulți, și nu știu-l.
Aduse mama
paner sărac.

Aduse hrana
fiului drag.
Dar de nu-l află
n'o ia cu sine:
și-altuia hrana
i-o prinde bine.
— Frate, ia asta.
Prin poarta rece
trece panerul.
Inima trece.

Grevă!
In curte stă lume multă.
Ținându-și suflul
stă și ascultă.
Cine vorbește?
Un lăcătuș.
Cu tine-alături
ani îl văzuși.
Și uite-l cum știe
Cu vorba-i fierbinte
Să lumineze
Calea 'nainte!
— „Economia“

rupe din lefuri?
 Nu! lăcomia,
 desfrâu 'n chefuri!
 Starea de-asediu?
 Vor asasinii
 căluș în gura
 muncitorimii!
 „Țara 'n pericol?“
 Vorbe! Prilej
 să pună ghiara
 pe Gheorghiu-Dej!

Lumea ascultă.
 „Da, adevăru-i“.
 Pătrunde 'n inimi.
 A fiecărui.
 ...Foamea... Călușul...
 — Bine a zis!
 — Da, lăcătușul,
 E comunist!

Grevă!
 Pichete fără de număr.
 Printre pichete
 trece un tânăr.
 Trupu-i subțire,
 'nalt și mlădiu.
 Joacă 'n privire
 licărul viu.
 Neteda-i frunte
 largă-i și dreaptă.
 Simți că ascunde
 minte 'nțeleaptă.
 Vrerea deplină-i.
 Câți nu întrece!
 Anii adună-i:
 nouăsprezece.

El jinduește
 adânc, pe toți
 vârstnicii care-s
 străjери la porți.

— Dați-mi, tovarăși,
 sarcini și mie.
 N'au ucenicii
 vreo datorie?
 Cum să se uite
 acum, aici,
 în toiul luptei, —
 de ucenici?
 Știu să se bată

cu vitejie.
Dați-mi, tovarăși,
sarcini și mie.

Este un strigăt?
Un jurământ?
Roaită nu-și calcă
nici un cuvânt...

Un vechi tovarăși
îi vede chipul.
Și ucenicul
stăruie iarăși:

— Nu-i la sirenă
nimeni, anume.
Pot ucenicii
strașnic să sune.
Sarcina asta
eu vreau s'o capăt.
Jur: o voi duce
până la capăt.

O, cum așteaptă
Roaită răspuns!
Nimic din suflet
nu și-a ascuns.
Văzând acolo
flăcări știute,
vechiul tovarăș
răspunse: „Du-te“

Inimă, astfel
să bați mereu,
cu dorul luptei
în mersul tău
Postu-ți dă luptă
în focul grevei,
e-un post de seamă.
O luptă-aeve-i.
Marea încredere
n'ai s'o înșeli
inimă, sâmbure
cald, de oțel!
Sus, la sirenă,
rotind privirea
Roaită cunoaște
ce-i îndârjirea.



Curtea atelierelor
plină-i de oameni.

Lumea flămândă
cu ce-o asameni?

Cu lanuri, poate,
crunt însetate,
holde bălăe
arse de secetă?
Ori cu pădurea
unde securea
brazii să-i taie
nicicând nu pregetă?

Ba!
că nu scamănă
și nu e geamănă
astă mulțime
cu alta nime.
Nu-i nici ca holda,
holda, bălăia,
ce stă și adastă
să cadă ploaia,
nici ca pădurea
care nu poate
decât să rabde
moartea, securea...

Aici e-o mare
de oameni aprigi
cu inimi dârze,
cu pumni năpraznici,
și ei vor smulge
tot ce au dreptul
oprind și-un fulger
numai cu pieptul!
Da, le e foame.
Da, le e frig.
Mame, neveste,
prunci li se sting.
Țoalele's petice,
casa-i de lut.
Ce să-i împiedice?
Ce-au de pierdut?

Sună, sirenă!
Cheamă la luptă!
Fii tu cântarea
neîntreruptă.
Fii tu ecoul
mării mâinii,
și grevei noastre
glasul să-i fii!

Și Roaită sună.
Chemarea înaltă
toți ceferiștii
strânge olaltă.

Cine ascultă
glasul sirenei
simte ce cruntă
această vreme-i.
Dar ea-i și-un semn
că focul crește,
și e indemn
și e nădejde...

... Iară burjuii
nu pot să doarmă.
Pentru ei glasul-i
spaimă și-alarmă.
Parcă răstoarnă
munții pe ei.
Nu pot să doarmă.
Pașii li-s grei,
mâinile, albele,
mâinile lungi,
închid safe-uri,
pipăe pungi.

Sună sirena,
Sună sălbatec.
Parcă îi arde
pe un jăratec.

„Drace! Dar unde
„Suntem aici?
„Poate'n Rusia?
„La bolșevici?
Apără, doamne!“
Fac cruci speriate.
Numai că cerul
prea e departe.
Telefonează
— spre siguranță —
la prefectură,
la Siguranță.

Nu le răspunde!
S'o fi sfârșit?
— Allo! Da... Cine-i?
Fiți liniștit.
Restabilim noi
ordinea iar.
Vă dau cuvântul
de comisar.

I-a coplesit
bucuria buimacă.
— Sirena... aceea...
tacă... să tacă!...

Bun telefonul.
Dar tot n'au tihnă
banca
uzina
moșia
și tronul.

N'or avea liniștea
lor, tâlhărească,
pân' ce chemarea
n'o s'amuțese.

★

Pasărea-ușoară
sboară ce sboară
și tot se-oprește
de se-odihnește.
De-i pe uscat,
pe ram, pe hat;
dacă-i în larg,
sus pe catarg.
Ci numai Roaită,
fără'nctare,
face să sboare
marea chemare.
Ci ucenicul
dă grevei glas
fără să facă
niciun popas.

Credeți că brațul
nu îl durea
trăgând de lanțul
sirenei? Durea.
Credeți că anii-i
nu tresăriră
văzând jandarmii?
Ba tresăriră.
Ori că fiorii
morții'n măcel
nu străbătură
până la el?

Se'nfiorase.
Și-a stat sunând.
... „Roaită nu-și calcă
niciun cuvânt...”

Impușcătura.
Glonte'le'n pântec.
... Dar tot se-aude
marele cântec.

Încă o rană,
rană adâncă...
Marea chemare
mai sboară încă.

Degete, degete,
lanțul să-l țineți!
Sună, sirenă,
Pumnii sunt vineți.

„Sarcina asta
„eu vreau s'o capăt.
„Jur c'o voi duce
„până la capăt...”

Până la capăt...

Cântă sirena?
Inima cântă?
Pasărea roșie'n
zare s'avântă.
Marea chemare'n
lupta cea mare
când dau asaltul
oști proletare.

Sirena-i semnul
luptei ce crește.
Cântă, nădejde!
Partidu-i îndemnul!

VI

A ascultat lacul.
Nu s'a clintit luntrea.
Și n'a mai fost vânt.
Doar tăcere a fost.
Erau opt băieți și-și propteau în pumni fruntea.
Sub frunte
un gând
nu-și găsea adăpost.

„Vasile,
„tovarășe.
„frate mai mare.
„alături de noi tu răsari din trecut,
„deși tu căzuseși

BRIGADA LUI ROAITĂ

„În anul în care
„flăcării acestei brigăzi
„s'au născut.
„În beznă ai ars.
„Bezna vechiului trai.
„Ca noi să vedem dimineața
„sirena suna. Tu mureai.
„Tu mureai,
„ca azi să ne fie
„puternică viața.

„Sirena ta astăzi ne cheamă
„la schimb,
„în zorii de aur
„ai noilor zile.
„Și iată: jurăm
„ca în cel mai scurt timp
„de numele tău să fim vrednici.
„Vasile“.

VII

Vucște'n ecoul
adânc, cubiloul,
cuptor pentru fontă și-otet.
Încinsa lui vatră
curând i-o deșartă
brigada lui Sandu Cercel.

Lucrează azi spornic,
de zici că-i ceasornic
cu ritm fără seamăn de bun.
Se vede, se simte
că stârpe'n minte
plimbarea pe lac din ajun.

Abia-și află locul,
căci dăduie locul
și-o șarjă — a câta pe azi?
Acuș dă pâraie
cu nimb de vâpaie.
Și nu vor băieții răgaz.

„Dăm zor! Graba-i mare,
„Că-s harnicii strungarii:
„au și pus cuțitele noi.
„să taie în piese
„din șarja ce iese
„abia peste-un ceas dela noi!

„Noi turnătorii
„suntem temelia.

ȘTEFAN IUREȘ

„Nimic nu ar fi fără ea.
„Și nu că am fumuri,
„dar nu pe-orice drumuri
„găsiți meserii ca-a mea...”

— Hei, Neag, măi băiete,
Ce cânți pe'ndelete
și'ncet de te-auzi numai tu?
— Primii de acasă
scrisoare voioasă.
Bătrânii și frații îmi scriu.

— Și ce spun? — Păi cum că
pe zilele-muncă
atâți saci de grâe au luat
că n'au îndestule
coșare, pătule...
Și nu-s ei chiar primii din sat.

...C'ar vrea să-mi trimită
bucate și pită,
și tot ce cred dâșii că n'am.
„Sărutu-te, maică,
„și iartă-mă taică,
„nu-mi trebui nimica, mulțam.”

Cu ochii mărunți
Neag râde. Râd mulți.
Cercel între toți, deopotrivă.
Gavrilă cel mare
visă cu glas tare:
„Va fi și la noi colectivă...”

Tot în spre cuptor
privesc ei cu dor.
Cum clocotă fonta, turbată.
Brigada cunoaște:
din fontă s'or naște
vagoane de cale ferată.

E vremea recoltei.
Oceanul de holde
cu valuri spumoase de aur
brănește cu toate
și lumea din sate,
dar și pe-ai uneltelor fauri.

...Așteaptă brigada.
Va fi șarja gata
în câteva clipe.

Deodată
dă buzna'năuntru
un om:

— Opriți lucrul!
S'a spart vatra! Curge din vatră!

VIII

Ce liniște! Ce lungă clipă!
Căzând, s'ar auzi și-un ac.
O clipă doar. Apoi, ce țipăt
dă inima!...

Ca la atac
țâsniră.

Gura-ar vrea să strige,
dar dinții încheștați rămân.
Cu șpângi, vătrai, cu polonice,
cu tot ce le-a căzut în mâini,
băieții lui Cereel aleargă,
turnătoriei dând ocol.

Bat inimile'n piept să-l spargă,
și totuși pieptul parcă-i gol,

și parcă sângele le'nghiață
la gândul că vor irosi
o șarjă'n astă dimineață...
De trei ori blestemată zil...

Mai iute! Șarja ni se fură!
Fug, fug... Ajung. Un pas 'napoi!
Da...iată printr'o crăpătură
cuptorul aruncă-un șuvoi.

Șuvoi de foc. Incă-i subțire,
dar nu rămâne astfel, nu.
Acum mai poți să-i ții ieșirea.
Pe urmă va fi prea târziu.

Sari stropii de fontă. Se desprind
ca niște focuri de-artificii,
ca niște spade de argint.
„Frumos tablou“, — poate veți zice.

Hai, numără acum. Poți? Tremuri.
Noi nu putem sta numărând

ȘTEFAN IUREȘ

când grânele așteaptă trenuri...
Și-apoi, avem un legământ.

— Tovarăși, nu-i timp de pierdut
(stăpân pe sine-i turnătorul)
dar cu șamotă. dedesupt,
putem să lecuim cuptorul.

Vom pune petie de mortar.
Dar fiți cu grijă: fenta arde,
și s'ar putea să aibă chiar
o mie patru sute grade.

Oprește „Vântul“, Neag. Așa.
Să nu mai întetească focul
valul de aer. Vom căra
pământ, s'acoperim tot locul.

Puneți-mi la'ndemână tot,
pe jos așterneți scânduri ude.
Băieții, însă, se socot,
și iată meșterul ce-aude:

— Nu. Locul este mult prea strâmt,
tovarășe Cereel. Iar noi
ne-am strecura mult mai curând.
Gavrilă doar e mai greoi...

... Și fug ca vântul toți și cară
tot ce-i nevoie, încordați.
Gavrilă, roșu sub ocară,
aduce codri'ntregi pe braț.

Pământ, plăci de oțel, și lemn
aștern băieții sub călcâi.
Iși udă hainele. Un semn,
și Costea se-avântă întâi.

Un pas. Și altul. Tot mai greu.
In față-i groaznică dogoare.
Inaintează iar. Mereu.
Stă parcă la doi pași de soare.

Spărtura unde-i? Colo? Da,
pe unde-i pata... da... spre margini.

Sub tâmpile s'a sbătut ceva...
Și fulgeră, ca'n film, imagini.

O iarnă... frig... Un ucenic...
Și mâna-i care nu dă drumul
acelui lanț, oricât înfig
jandarmii, baionete'n pumnu-i...

...Și-apoi o vară caldă. Holde.
Colectiviști țin sfat, încet.
— Cum? Nu vin din pricina fontei
vagoanele, crezi tu? Nu cred...

...Deodată se desmeticește:
Hai Costea! Svârle-acum mortar!
Sar stropi de fontă'n jur, drăcește.
Ca focuri de-artificii sar.

Deși dogoarea l-a pătruns,
el nici în sine nu se vaită.
La piept e un carnet ascuns
care-i grăiește despre Roaită...

Svârle mortar. Și-o cărămidă.
Isvorul se mai sabție.
Spărtura prinde să se'nchidă,
dar tet mai e. Încă mai e.

Și carnea... parcă s'ar topi.
El geamătului i-a pus lacăt.
— Nu, Neag. O muncă am aci,
și am s'o duc până la capăt.

Da, am s'o duc până la capăt.

... Cămașa-i fumege. O scoase
și iar lucră, neostenit.

Demult isvorul încetase
să-și verse focul său cumplit.

Târziu, din pulbere și sgură,
Și Costea se-arătă apoi.
Zâmbi cuiva din zări:
— Făcurăm
o bună treabă, amândoi.

IX

Hei, fontă!
Te varsă în forme, de zor,
încheagă-te'n piese măiastre,
ca trenuri să poarte
în pântecul lor
belșugul câmpiilor noastre.

Drum liber. Vagoanele'n zări!
Duc grâne destule
acum —
să hrănească

ȘTEFAN IUREȘ

toți fiii acestei mult rodnice țări,
în patria lor strămosească.

E patria'n care,
flămânzi,
au pierit
clăcașii
la poarta hambarelor pline.
E patria'n care-om culege
'nsuflit,
recoltele vremii ce vine.

Spre anii aceia
sporim în puteri.
Iar Grivița-i veche cetate,
în care
sunt reazim vitejii de ieri,
acelor ce'ncep a se bate.

Mai lesne e azi bătălia de dus.
Dar,
ca și-altă dată
se cere —
ca brațul
să știe ce are de spus,
și'n inimi
să fie putere!



Brigada ieșise din schimb
și sta așteptându-l pe meșter.

O floare'n acest anotimp
în fața-Atelierelor crește.

Crește maci. În acelaș loc chiar
cândva a fost baltă de sânge.

Crește maci. Ii privești iar și iar
și inima-ți râde și plânge.

... Dar iață-l pe meșter. Se duse
spre tineri. — Am fost la partid.
(Privirile-s țintă spre buze).
— Ei bine? Ce-a spus?
— S'a primit.

O, macii, ce vesele flori!

Băieți, spargeți liniștea străzii
cu-un cântec, vestind tuturor
ce nume-i pe steagul brigăzii!

LEAGĂNUL

Nu-s priveliști cu verdeață,
Ape răcoroase,
Nu-s nici parcuri nesfârșite,
Nici semețe case.

Rezervoare și uzine
Ce vuiesc din greu...
Asta este frumusețea
Orașului meu.

M'am născut în treizeci trei,
An de lupte grele,
Ce-mi durară fericirea
Tinereței mele.

N'am avut un leagăn nou
Scutec de mătase.
Dintr'acestea nu găseai
Pe la noi prin casă!

Mama leagăn nu văzuse,
Nu știa ce-i zia,
Dar știa că mulți tovarăși
Imi vegheau copaia...

Se știa și'n mahalaua
Din periferie,
Că e grevă, mare grevă
La Rafinărie.

Tata n'a venit acasă
Două nopți de-arândul,
Căci în fața stăpânirii
Iși spunea cuvântul.

VICTORIA IONESCU

Blestemau femeile
Cu ochi plânși și triști:
„Auziți? Poliția
Trage în greviști!”

Se-auzeau cum șueră
Gloanțele, puzderii.
Mama tot îmi descânta
Ca să nu mă sperii.

Eram mici, sau nu eram
Încă-aduși pe lume,
Dar eroii când cădeau
Ne-au strigat pe nume.

M'am născut în treizeci trei,
An de lupte grele,
Ce-mi durară fericirea
Tinereții mele.

Mi-a fost dulce cânt de leagăn
Cântul luptei aspre...

Și în el era și prețul
Libertății noastre!

BĂTĂLIE, DOUĂZECI ȘI PATRU DE ORE PE ZI

I

- Ardee!
- Ardeeee!
- Ardeeeee!

Semnalul de alarmă al minerilor răsuna în noapte, alerga printre barăci, pătrundea prin ferestrele deschise, trecea peste lacul din vale pierzându-se treptat departe, tocmai în valurile înspumate ale mării.

Câteva minute, în noapte nu se auziră decât zumzetele înfundate ale excavatoarelor, rostogolirea sgomotoasă a bolovanilor de piatră pe platformele vagoanelor și din când în când semnalele scurte ale locomotivelor. Apoi liniștea se lăsă deplină, cuprinzând creasta dealului și întreaga vale. Miile de becuri răspândite peste tot păreau că clipească mirate și ele de atâta liniște. Încă câteva minute totul păru încrămășat, apoi ca la un semnal, bubuituri surde începură a destrăma liniștea. Uua... două... cinci... șapte... cincisprezece. Ecoul detunăturilor, asemenea semnalelor de la început porni să colinde și el văile trecând peste sate, poposind lângă urechile oamenilor, pentru ca într'un târziu să se piardă în întunericul nopții, undeva departe.

Din nou domniră câteva minute de liniște apăsătoare. Apoi ici-colo zumzetul excavatoarelor începu să crească treptat, împletindu-se cu semnalele tot mai dese ale locomotivelor, cu vocile oamenilor.

Adăpostiți sub un colț de stâncă, câțiva oameni mai zăboveau încă, fumându-și țigările în întuneric. Oamenii vorbeau domol.

- Au pus foc la frontul de sus.
- Or fi reușit exploziile?
- Auzi, vorbă?! Nu-i cunoști pe mineri?
- Buni ai dracului, minierii!
- Hai să mergem, că ne stă norocul...

Cel care vorbi ultimul se sculă, trase câteva fumuri, unul după altul, apoi dădu o sfârlă capătului țigării, urmându-i cu atenție traectoria prin aer.

— Parcă ar fi un glonte trasor, roști careva.

— În Corcea trebuie că sboară cu milioanele trasoarele și netrasoarele, compectă un altul.

Cel ce aruncase capătul țigării tăcu un timp, apoi răspunse oarecum răstit:

- Da, sboară...
- Uite că iar se înăcrește Hulub când aude de război. Are el ceva pe inimă...

— Parcă numai eu..., întrerupse Hulub.

Cel ce vorbise de Hulub ar fi vrut să mai spuie ceva, dar după răspunsul primit, socoti că nu mai e cazul. Dealtfel Hulub cotise după bolovanii de stâncă, strigând din mers:

— Cablul... aveți grijă să controlați cablul. Să nu-l fi mușcat tăișul vreunei pietre.

Hulub se strecura cu mare îndemânare printre frământătura de piatră. Alegea atât de bine locul unde punea piciorul și călca cu atâta precizie încât nu mișca nici o piatră de la locul ei.

Până la excavator merse posomorît, frământat de gânduri. Hulubera de felul lui un om vesel. Mai totdeauna fluera frânturi de melodii. Ba din când în când, dregându-și glasul dădea drumul chiar la câte un cântec. Acuma însă nu avea chef. Era posomorît. Iar pe Hulub îl posomorau numai supărările mari. Și supărarea îl cuprinsese cumplit acuma când venise vorba despre război.

Ajuns lângă excavator făcu un salt dibaci până pe șenilă, prinse temeinic în mână balustradele scăriței — și din doi pași, urcând câte două trepte odată, ajunse în cabină. Ajutorul lui era acolo.

— Unde te-ai adăpostit, Mihai?

— Am eu locurile mele, răspunse ajutorul, făcând o mutră oarecum misterioasă.

— Știu eu locurile tale, continuă Hulub. Tragi la Ileana, ajutorul lui Maxim.

— Cine, eu... la Ileana? Nici prin gând...

— Lasă, lasă, nu te mai feri. Am auzit eu...

— Vorbe.

Hulub cercetă cu atenție ceva pe la motoare, îi spuse lui Mihai să steargă nu știu ce, până vine garnitura la încărcare. Se străduia să alunge posomorala dar nu izbutea. Ieși afară din cabină, se așeză pe prima treaptă a scăriței, își aprinse o țigară și sprijinindu-și coatele pe genunchi, rămase cu ochii ațintiți undeva în întuneric.

De câte ori venea vorba despre război, Hulub se încrâncena. Mereu le spunea celor cu care stătea de vorbă în asemenea împrejurări: „Anișorii mei cei mai frumoși mi i-a mâncat războiul“. Acuma gândul îi fugea tocmai în Coreea, apoi ocoli pe undeva prin America, prin Anglia... I se părea că vede acolo peste ocean, poate în Arizona, o cazarmă, o coloană care pornește... Gândurile făcură cale întoarsă. Privirile îi alunecară peste frământătura de piatră alb-vânăță, atât cât îngăduia întunericul și lumina lăptoasă a becurilor. Pe stânga și pe dreapta se profilau întunecate, malurile înalte ale albiei Canalului. „Am înaintat serios“, gândi Hulub. Se ridică în picioare și se rezimă de balustradă, cu fața către excavator. O clipă ochii i se opriră pe literele mari de bronz fixate pe peretele excavatorului. Silabisii în gând: U. R. S. S. Mai privi câteva clipe relieful literelor, apoi plecă capul. Gândurile începură din nou să colinde undeva departe, în trecut... 1942. Se vedea în curtea unei cazărmi... „Drepti! Care mișcă? Te văd!“

Majurul Holban se oprise între ostași, cu condica subțioară. Slab, cu o mustăcioară pe care o lăuda mereu că seamănă cu a lui Hitler, era cunoscut de zece contingente de recruți ai regimentului 39. Nu era ostaș care, trecut prin compania lui, să nu fi contribuit măcar cu o cărămidă la cele două rânduri de case ce și le clădise în coasta regimentului. Fiecare ostaș se elibera cu mușchi puternici la fălci. Erau mușchi crescuți de pumnii lui Holban. Bătea în ostași ca în hoții de cai. „Ostașul, mama lui de leat, spunea el — trebuie să-l ții cu beregata sub bocanc; altfel se chiamă că e anarhie“.

„Leat... lipește copita... leat! Mâna sus tot mârlanul care vrea pământ. Carevasăzică — Holban scosese o fițuică din registru — vă împrăștiară. Câte două hectare de mârlan... câte două mă, două... In Transnistria noastră. Ce vă holbați la mine? Strigă ura de trei ori, mârlane... pentru marșal... că vă fărâm coastele, boilor! Împrăștiară, ați înțeles? Im-pro-pri-e-tă-ri-re... Vă răsplătește țara, mă, țara“.

Ostașii tăceau de parcă erau muți. Intr'o vreme unul mai din fund își făcu loc până lângă majur.

„Să trăiți... treceți-mă și pe mine. Dacă s'ar putea cu patru...“

„Lasă gura, țopârlane! Două. Nici-o palmă mai mult. Doar nu ți-o fi trecând prin minte să primești cincizeci de hectare ca generalii. Numele...“

„Să trăiți... Pastramă.“

„Așa... două... la Tatarca. Acolo pământul e unt. Au fost lupte. S'a îngreșat pământul. Care mai vrea, mă?“

Nimeni nu scotea o vorbă. Holban deschisese registrul.

„Care vasăzică toți vreți pământ. Când tace ostașul înseamnă că este disciplină, că este de acord. Așa... Tot mârlanul câte două. Vă iau eu după registru. Acuma tot mârlanul desfundă urechea“.

Soldații prinseseră a se foi. Oare ce avea să mai spună Holban. Poate dă drumul în permisie.

„Paltin Vasile“.

„...Zent!“

„Hulub Ion“.

„...Zent!“

„Amariei... Pastramă... Melinte...“

„...Zent!“

„Aceasta-i grupa întâia, plutonul întâi“.

Numele curgeau unul după altul. Se formau grupele, plotoanele, companiile.

„La noapte îmbarcarea, trăzni Holban cuvântul. V'a dat țara pământ. Să-l apărați... în Crimcia“.

Tăcuți, ostașii s'au împrăștiat care încotro. Cărțile poștale scrise pe funduri de gamelă se umpleau cu slovă stângace pentru cei de acasă.

„Ne-am dus pe copcă“, aruncă cineva o vorbă.

Așa se întâmplase atunci, în 42... Vocea lui Mihai îl trezi pe Hulub din gânduri.

— Tovarășe Hulub, vine garnitura!

Hulub mai zăbovi câteva clipe apoi se ridică sprinten, își luă locul în scaun, prinse cu nădejde manetele în mână, vorbind pentru dânsul aproape cu glas tare: „Așa se întâmplă acuma în America, în Anglia... acolo mai sunt Antonești și Hitleri...“

Ajutorul eiului urechile, apoi făcându-și treabă pe lângă Hulub, întrebă:

— Ce zici că se întâmplă în America, tovarășe Hulub?

— Se'ntâmplă rău, răspuse Hulub și apăsând pe un buton puse excavatorul în mișcare.

— Rău!? Păi asta e o chestie veche. Credeam că știi ceva mai nou, făcu Mihai mirat parcă de cele spuse de Hulub.

Când garnitura doldora de piatră porni de lângă excavator, Hulub începu a se căuta prin toate buzunarele până găsi o bucată de hârtie curată. O netezi bine pe la colțuri, apoi se adresă ajutorului:

— Mihai, tu ai cumva un creion?

— Am un căpețel... chimic.

— Ia dă-l încoa.

Mihai îi dădu căpețelul de creion, urmărind cu atenție mișcările lui Hulub. I se părea că vede ceva schimbat în preocupările zilnice ale excavatoristului. Întotdeauna, în pauza dintre două garnituri, Hulub îl chema lângă el și împreună începeau „examenul”. Il învăța secretele excavatorului. Acuma nu se mai întâmpla așa. Poate face o schemă, gândi Mihai. Ori poate scrie acasă. Cine știe. Se hotărî totuși să-l întrebe:

— Scrii acasă, tovarășe Hulub?

— Nu, răspunse excavatoristul cu întârziere.

Rezemat cu coatele de rezervorul de ulei, Hulub scria. De câteva ori căpețelul de creion îi fugi dintre degete de parcă ar fi fost un chișcar. Dar Hulub îl prindea iarăși cu îndărătnicie, îi tot umezea vârful cu limba și scria. Intr'un târziu îl întreabă pe Mihai:

— Ascultă, țâncule, ce zici, câștigăm noi câteva zile în luna asta?

Mihai stătu o vreme pe gânduri, ca și cum ar fi avut de deslegat o grea problemă, apoi răspunse:

— *Depinde.*

— Nu așa, mă. Concret.

— Cum să spun concret. Dacă *depinde*. Depinde de ceferiști, de mineri...

— Ai dreptate, glăsui Hulub după câteva clipe, morfolind căpețelul de creion între buze.

Hulub încetă de a mai scrie. Impături cu grijă foaia de hârtie, o băgă în buzunarul salopetei odată cu creionul, apoi se îndreptă către scărița excavatorului. Mihai se uită cu atenție la fața excavatoristului, făcu ochii mari și pufni în răs. Hulub se întoarse spre ajutor, nedumerit, întrebându-l:

— Ce te-a apucat?

— Tovarășe Hulub, te-ai mânjit rău. Parcă ai băut cerneală.

Hulub făcu un gest de supărare cu mâna, ca și cum ar fi știut despre ce este vorba, apoi își trecu podul palmei peste gură, spunând:

— Las, că se spală. Coborî câteva trepte ale scăriței și căutând în susul liniei adăugă cu glas aspru: — ce dracu nu mai vine garnitura?

Dar Hulub nu avu vreme să se supere prea tare. În noapte sclipiră două lumini ce se măreau treplat. Curând garnitura opri în fața excavatorului. Hulub coborî iute, sări cu îndemânare peste câțiva bolovani, oprindu-se lângă locomotivă. De jos strigă către mecanic:

— Măi tovarășe Bârzu, ia dă-te mai aproape. Am să-ți spun două vorbe.

Când capul mecanicului apăru peste balustradă, Hulub continuă vorba:

— Știi ce voiam să te întreb...

— Nu știu, îi luă vorba din gură Bârzu.

— Stai că n'am terminat. Voiam să te întreb dacă îți merge bine locomotiva; dacă nu are cumva, „junghiuri”.

— A mea?... Ceas!, îi răspunse mecanicul oarecum contrariat de întrebare și cu o undă de mândrie în glas.

— Atunci e bine, mai spuse Hulub și se îndreptă repede către excavator.

Mecanicul îl urmări cu privirea, ridică din umeri, nedumerit, apoi ducând palma aproape de frunte și fluturând-o puțin, mormăi: „il știam om la locul lui”.

Când geana de lumină a zorilor prinse a destrăma pânzele întunericului, Hulub dădea excavatorul în primire, schimbului. Ca întotdeauna se repetau cuvintele obișnuite:

— Cât ai dat?

— Patru garnituri!

— Motoarele?

— Strună! Hulub întări răspunsul, strângând pumnul, ridicând degetul cel gros și zvâcnind puternic brațul.

Cel ce lua în primire nu mai întrebă nimic. Ii prinse mâna scuturând-o cu putere.

— Atunci, noroc!

— Noroc și pace!

Hulub coborî iute scările excavatorului, pornind alături de Mihai către treptele ce duceau sus pe mal. Merse câțiva pași, apoi se opri aducându-și aminte de ceva.

— Eu mă mai duc prin chiunetă, se adresă el lui Mihai. Am o treabă.

Porni grăbit printre bolovanii de stâncă, murmurând: „uite-al dracului, uitam să trec pe la mineri”.

Minerii tocmai ieșeau și ei din schimb. Iși scuturau de zor de pe haine făina albă a pietrei pulverizată de perforatoare. Pe lângă mineri, Hulub părea un hornar, cu toate că nu era cine știe ce unsuros. Ii salută de departe:

— Hai noroace!

— Ascmena! răspunseră câțiva.

— Ce mai faceți, morarilor? continuă vorba Hulub, uitându-se la pulberea albă ce și-o scuturau minerii de zor, de pe haine.

Incepuse să se lumineze de ziua. O ceață albăstruie plutea peste întreg șantierul. Dinspre mare bătea un vânticel călduț. Hulub voia să găsească un capăt de vorbă, dar nu nimerea cuvintele potrivite. Incepură să urce malul chiunetei. Până sus, minerii au tot schimbat între ei vorbe scurte.

— Cât am dat în noaptea asta, tovarășe Pintilie?

Cel întrebat, un om între două vârste, mic de stat, cu fața rotundă, roză și netedă de ai fi putut să o tai cu un fir de păr, își pipăi gânditor mustața tunsă scurt, apoi răspunse:

— Trei, trei juma...

— Plus puțul început, complectă careva.

— Plus! Se'nțelege.

— Stăm bine!

— Stăm... se'nțelege!

Hulub îi știa pe mineri cât de scumpi sunt la vorbă. Le scoteai cuvântul cu sfredelul. Din cele auzite era lămurit. Aflase ce voia să alle, așa că nu-i mai întrebă nimic. Ajunși sus pe mal, își strânseseră mâinile și se despărțiră. Pintilie, minerul cel rotofei, îl întrebă totuși pe Hulub ce vânt îl abătuse pe la ei.

— Așa în treacăt, tovarășe Pintilie, răspunse Hulub, zâmbind. Apoi își iuți pasul către grupul de baracamente, fluierând.

Către vremea prânzului, Hulub ieși din baracă, proaspăt bărbierit și îmbrăcat curat. În treacăt, se opri în fața gazetei de perete, cetti cu atenție vre-o două articole ce vorbeau despre rezultatele bune obținute de șantier în ultima vreme. Era dat și el ca exemplu, și Pintilie cu echipa sa de mineri, și mecanicul Bârză. Erau mulți, înșirați acolo. Incercă să mai citească încă un articol care pomenea ceva despre protecția muncii, dar pe la jumătate se plictisi. Era prea lung și nu spunea nimic. Se îndreptă cu pas domol spre șoseaua asfaltată ce trecea prin fața baracamentelor, câtă din ochi o bancă să se așeze. Din când în când, cerceta cu privirea cotitura șoselei. Nu așteptă mult. De după cotitură se ivi în plină viteză un GAZ. Mașina viră brusc și opri chiar în fața excavatoristului.

Hulub se ridică iute, apropiindu-se de mașină. Nu se înșelase. Era mașina redacției ziarului construcției. Băgă mâna în buzunar, scoase un plic galben și, apropiindu-se de cel ce dădea jos din mașină câteva pachete de ziare, îi întinse plicul.

— Pentru ziar. Am scris ceva..., spuse Hulub.

Cel ce descărca ziarele, luă plicul fără să se uite la el, îl băgă în buzunar. Hulub ar fi vrut să mai spună ceva, dar omul cu ziarele nu-i dădu nici o atenție. Înșfăcă cele două pachete, îndreptându-se grăbit către o baracă. Hulub îl urmări cu privirea, oarecum descumpănit: „te pomenești că pierde plicul”. Șoferul care urmărise din mașină toată scena se adresă lui Hulub cu toată competența:

— O dă, bă, o dă la țanc. Nu e la prima...

Cel ce luase plicul se întoarse tot grăbit, trecu pe lângă Hulub cu indiferență și urcă în mașină, adresându-se șoferului:

— Mână, nea Spânule, că ne prinde noaptea pe drum și oamenii zbârâie după ziar. Și parcă aducându-și aminte și de Hulub întoarse capul către acesta și, bătându-se cu mâna peste buzunarul în care băgase plicul, adăugă:

— Dacă mi-ai dat-o mie, e ca și cum ai fi dat-o redactorului-șef. Cu bine!

Hulub privi o bucată de vreme mașina, până o pierdu din vedere, apoi, frecându-și bucuros mâinile, se îndreptă către cantină.

II

În vremea asta, Stoian Gheorghe, secretarul organizației de bază a șantierului, vorbea la telefon cu cineva din chiunetă. Se vedea că se stăpânește să fie calm. Își trecea din când în când mâna prin părul răsvrătit, care nu stătea nici peste cap, nici cu cărare. Fața colțuroasă, ce părea dăltuită în piatră, i se înroșise de încordare.

— Cum, 07 nu funcționează? De ce nu funcționează? Să funcționeze! Ai telefonat inginerului Cernescu? Nu? Rău ai făcut! Telefonează-i lui că doar nu eu, ci el are grijă de repararea utilajului. Așa, tovarășe! Organizația de bază nu-i echipă de depanare.

Puse receptorul în furcă. Începu să se plimbe cu pași mari prin cameră, murmurând: „Auzi! Tocmai acum să stea un excavator. Tocmai acum!” Se opri în fața graficului țintuit pe perete. Il cercetă cu atenție. Apoi zâmbi mulțumit. Graficul arăta că șantierul a depășit planul destul de simțitor pe luna în curs. Stoian gândi: „chiar dacă nu funcționează 07, tot răzvim. Am luat-o înaintea tuturor. Cu siguranță luăm drapelul, cu siguranță”. Însă se încrunță numaidecât, trecându-și din nou mâna prin părul răsvrătit. „Ei și ce dacă îl luăm? De ce să nu funcționeze 07? Nu se poate, trebuie să funcționeze!”

Telefonul sună din nou. Stoian ridică grăbit receptorul.

— Da, Stoian. Nu se poate! Un șurub? Cum, nu este altul?! Așa a spus Cernescu? Halal! Mai telefonează-i odată!

Stoian își luă șapca din cuier și-o îndesă pe cap cu ciudă, ieșind apoi grăbit din birou. Pe culoar, deschise o ușă, băgă capul înăuntru și spuse cuiva:

— Dacă mă caută cineva, sunt la comitetul de întreprindere.

În drum spre comitet se întâlni cu Hulub. Stoian îl întâmpină de departe.

— Tovarășe Hulub, să treci pe la organizație. Bine înțeles, după ce ai să dormi. Vrem să stăm de vorbă cu dumneata. Da' vezi, nu uita.

— Ei, cum să uit! răspunse Hulub, oarecum supărat de îndoiala lui Stoian.

La sediul comitetului de întreprindere, Brătescu Vasile, președintele, vorbea cu un tovarăș. Stătea pe scaun, lăsat pe spate și cu mâinile trecute pe după spătarul scaunului. Picioarele întinse îi ieșeau pe sub birou. Povestea ceva cu o voce groasă de bas.

— ...Și cum îți spuneam... lupte, tovarășelule, nu glumă. Ehei... 29...Grivița...foamete, bătăi. Dușmanul era tare pe atunci. Acuma... floare la ureche. Toți sunt cu noi. Uite aici pe șantier: tehnicieni, ingineri, funcționari... Băieți buni... se dau la brazdă. Mai încrunți din sprâncene la ei... merge! Cu *massele* însă e mai greu. Te critică, tovarășelule, pentru te miri ce. Așa, din senin. Dar se îndreaptă... trebuie lămurii.

Ridică receptorul telefonului, așteptă puțin, bătu în furcă furios, apoi se răsti:

— Hei, tovarășico, dormi?! Ce, nu mă cunoști? Aici e comitetul, Brătescu. Anunță garajul să trimită mașina mică. Plec la Constanța. Vezi nu uita, că pe urmă... Puse receptorul în furcă, apoi urmă cu mare mulțumire:

— ...Și cum îți spuneam... Atunci să fi văzut frământări. Acuma... dai un telefon, vine... Trimiți un om, vine... Ce mai, e alte vremuri... Șantierul merge ca pe roate. Chiar dacă mai scârțâie pe ici pe colo, nu se aude. Mai cu seamă că suntem peste plan. Hei, ce vremuri...

Când intră Stoian pe ușă, Brătescu îi întinse mâna peste birou, căscând.

— Știi de ce am venit la tine, Brătescule? 07 nu funcționează.

— Se'ntâmplă. Lasă... tot suntem peste plan. Câteva ore acolo, o zi, nu contează. Drapelul îl luăm oricum. Am și dat comandă pentru suport. I-am fixat și locul. Are grijă el, președintele.

Stoian făcu un gest de nerăbdare, auzind vorbele lui Brătescu și continuă:

— Dă-l dracului de suport... 07 nu funcționează pentru un fleac, un șurub, ceva, după cât am auzit. Cernescu zice că șurubul trebuie adus dela magazia centrală.

— Vezi, vezi?! Ce te mai frământă degeaba... pentru un șurub. Dă-l încolo de șurub. Lasă că are el grijă Cernescu de șurub. Azi, mâine...

Stoian simți cum îi năvălește sângele în față. Iși trecu mâna prin păr de câteva ori.

— Brătescule, prea iei lucrurile în glumă de o bucată de vreme. Cred că nu-i nevoie să-ți spun care e producția unui excavator într'o zi...

Brătescu se îndreptă alene în scaun, trăgându-și picioarele de sub birou.

— De când te știi, măi tovarășe Stoian, pui la inimă toate flecuș-tețele. Se cunoaște că ești tânăr. Hei, ce știi dumneata ce-s greutățile... 29, Grivița... lupte grele... Atunci să fi văzut. Cine se gândea pe atunci la un fleac de șurub. Lasă că împlinesc celelalte excavatoare și norma lui 07. Suntem peste plan.

Stoian sta gata să izbucnească dar se stăpâni. Vorbi:

— Tovarășe Brătescu, în cadrul biroului ai răspunderea față de buna funcționare a utilajului, așa că...

— Știu, știu... Mi-ai mai spus-o de atâtea ori. Trec eu acuma pe la Cernescu. Dă-l dracului de șurub, că mi-am făcut sânge rău degeaba.

Se sculă greoi de pe scaun și îndreptându-se către ușă, adăogă:

— Plec până la Constanța. Către seară mă întorc. Hai, tovarășe Simioane, să mergem.

Ieșiră afară toți trei. Brătescu cătă din ochi mașina. Nu venise. Făcu cu mâna un gest de supărare mormăind mai mult pentru dânsul, dar destul de tare ca să fie auzit:

— Dai o sarcină și nu este dusă la îndeplinire. Hoi, trebuie multă răbdare, multă.

Stoian se despărți de cei doi fără să mai spună nimic. Brătescu se adresă celuiilalt tovarăș:

— Dece s'o fi frământând așa? Să mă ia dracul dacă știu.

Se îndreptară amândoi spre birourile administrației. Brătescu intră în unul din birouri, pe ușa căruia stătea scris cu litere albe: *Serviciul Planificării*. Un funcționar vorbea cu cineva la telefon.

— Da, planificarea A. Ce? Situația la zi a excavațiilor? Las-o mai încetșor, frate. Noi o dăm pe decade. Ce, acum? Nu se poate. Vorbiți cu șeful, la 14, poate vă dă el. Noi... pe decade...

Terminând convorbirea, funcționarul căscă îndelung, își cercetă ceasul cu o atenție deosebită, lustruindu-i geamul cu mânca hainei, apoi își îndesă mâinile în buzunare. Când dădu ochii cu Brătescu ce stătea în cadrul ușii, schiță un zâmbet nevinovat, făcând o plecăciune scurtă, însă fără a scoate mâinile din buzunare.

— A, tovarășul președinte. Cu ce-l putem servi pe tovarășul președinte? Apăsa intenționat pe cuvântul *președinte*.

— Te plictisești, tovarășelule. Văd că te plictisești. Așa-i când merg lucrurile bine. Unde-l pot găsi pe Cernescu?

Funcționarul făcu un semn cu capul, rămânând tot cu mâinile în buzunare.

— E la el în baracă, în *conferință* cu cineva dela șantierul B. Zicea că face un schimb de experiență și că acasă la el e mai multă liniște. Brătescu închise ușa, mormăind mulțumit: — „Cred și eu... că doar n'o să aibă el grijă de te miri ce șurubaș”. Apoi se îndreptă spre baraca în care locuia Cernescu.

În camera bine îngrijită, cu perdelețe la ferestre și cu preșuri pe jos, Cernescu stătea de vorbă cu încă doi, în jurul unei mese rotunde pe care troua o lampă electrică cu abajurul roz.

— Deci ne-am înțeleș. Ei au cheile lor, noi le avem pe ale noastre.

Cernescu se opri din vorbă, strivind cu ciudă țigara în scrumiera de pe masă. Când tăcea, mușchii maxilarelor îi jucau des de tot, semn că strângea din măsele. Ochii îi ținea închiiși pe jumătate. De sub birou, i se vedea cum îi tremură piciorul a nerăbdare, a nervozitate.

— ...Ei descuie, noi trebuie să închidem, continuă Cernescu. Cu ce șapă dealul ăsta? Cu mașinile. Deci mașinile trebuie să scârțâie. Să scârțâie, dar cu tact, nu așa, prosteste. Pe rând. Azi una, peste o săptămână alta. Să pară normal. O zi dacă nu merge un excavator, e mult. Colosal de mult. Cu șantierul B am început-o bine. Să continuăm. Aici la A încă nu a venit vremea. Am eu grijă. Am și început ceva. Deocamdată studiez un om.

Ceilalți doi ridicară sprâncenele, mirați.

— Da, urmă Cernescu. Îl studiez pe președintele comitetului de întreprindere. E îngâmflat și cred că o să meargă. Dar o să meargă greu. Secretarul de bază e *pe linie*. E cam din topor. Azi am încercat ceva cu 07, dar a sărit repede secretarul. Însă am eu grijă și de el, când voi vedea că vrea să mă dărâme. Încerc o cheie. Deocamdată la B.

O bătaie în ușă îl făcu să se oprească din vorbă. Se lăsă pe speteaza scaunului, luând o ținută indiferentă și trăgându-și în față un dosar.

— Da, intră!

Pe ușă își făcu loc Brătescu. Trebui să intre pe o parte și cu capul aplecat, căci era înalt și spătos. Cernescu se ridică repede, oferindu-i un scaun.

— Lasă, lasă, tovarășelule, nu te mai osteni. Trecusem să te întreb dacă nu mergi la Constanța, așa spunea de dimineață. Am un loc în mașină.

— Vă mulțumesc pentru atenție. Tocmai le spuneam tovarășilor că trebuie să plec și nu am cu ce. Tovarășii sunt dela B, dela utilaj. Au venit să-mi ceară un sfat. Merge cam prost la B; sunt sub plan. Facem un schimb de experiență.

— Știu, cunosc situația dela B. Hei, e greu să conduci. Trebuie cap, nu glumă. Au luat ei steagul în semestrul trecut, dar acuma... s'a dus. La noi vine. I-am și făcut suportul.

Cernescu schimbă cu cei doi o privire care însemna: „nu v'am spus eu... ăsta e omul“.

— Și mai voiam să-ți spun ceva, continuă Brătescu. Vezi ce e cu 07. Dă-l dracului de șurub... Ce-i, un capăt de țară?

— A, 07! Știu, merge! Am dat dispoziție să fie pus la punct. Cum eram să-l las să stea pentru un șurub, un fleac. Am auzit că s'a alarmat tovarășul Stoian, așa, degeaba. Parcă nu m'ar cunoaște.

Brătescu îl bătu pe umăr: — Ei, așa îmi plăci. De fapt nici nu mă îndoiam eu... Vorba ceea... nu ne cunoaștem de eri, de alaltăeri. Doi ani aici la piatră, nu-i glumă. Atunci, hai să mergem. Văd că ți-ai făcut datoria pe ziua de azi.

— Totul e în ordine, tovarășe Brătescu.

Ieșiți din baracă, se despărțiră de cei doi și urcară în mașina care între timp venise și fusese îndreptată către baraca în care locuia Cernescu. Mașina porni pe șoseaua asfaltată ce ducea până la Constanța. După cotitura șoselei, spre dreapta, până către lac, se întindeau câteva zeci de hectare de grădină: gospodăria anexă a șantierului. Grupuri de femei umblau printre răsaduri. Brătescu privi o vreme grădina, apoi se adresă lui Cernescu:

— Cum stăm cu irigare?... Conductele, pompele... ai grijă, e vorba de hrană. Fără hrană...

— Și pe mine mă frământă problema asta. Aștept tuburile. Când viu, le montez. Dar să știi că o să meargă cam greu... din cauza terenului.

— Lasă, nu te mai văita. Se vede dela o poștă că nu ai trecut prin greutăți. O să meargă, o să meargă. Unde nu răzvim noi?!

Cernescu făcu ochii mici, cercotându-l pe Brătescu care se uita undeva pe câmp. Mușchii maxilarelor îi svâcneau din ce în ce mai des. Lăsându-se pe speteaza banchetei, spuse într'un târziu:

— Ai mare dreptate, tovarășe Brătescu. O să răzvim, o să trecem peste toate piedicile...

Mașina aluneca pe șoseaua asfaltată de parcă ar fi fost o saucă. La orizont, spre dreapta, se zărea Constanța. Spre stânga, albastră ca simeala, tălăzuia marea.

III

După ce se despărți de Brătescu, Stoian se îndreptă către chiunetă. Nu avea o treabă anumită, dar schimbul de cuvinte cu Brătescu îl supăraseră. Simțea nevoia să umble cât mai mult, să facă ceva deosebit, greu. Nu era prima dată când se ciocnea cu președintele comitetului de întreprindere.

Lucrau împreună de doi ani. Veniseră amândoi odată pe șantier și se apucaseră de muncă. În prima zi se opriseră chiar aci, pe unde călca acuma. Ce era pe atunci, aicea! Un deal de piatră, masiv, stavilă în calea albiei Canalului. Nici tu barăci, nici tu mașini. Nimic. Au luat-o dela început, Brătescu nu dormea nopțile. Alerga dela un punct la altul. Se arăta gri-juliu pentru te miri ce. Asta până când a început să salte șantierul. Din cli-pa aceea. Brătescu începuse să se schimbe. Ii spunea mereu lui Stoian: „Am pus lucrurile la punct? Le-am pus! Merge șantierul ca pe roate? Merge! Are Brătescu vreun merit? Are!” Stoian l-a criticat de câteva ori în cadrul birou-lui: „Tovarășul Brătescu a început să mucegăiască. Bate pasul pe loc“. Bră-tescu a sărit ca ars: „Cine, eu? Bat pasul pe loc, eu? Tovarășelule, greșesti. Intreceri sunt? Sunt! Cantine sunt? Sunt! Dar clubul... dar biblioteca... Vrei să ți le înșir pe toate? Ți le înșir. Concret. Nu vorbe. Și pe urmă șantierul este fruntaș. Asta-i cea mai bună dovadă“. Dar Stoian nu-i slăbea: „Șantierul merge înainte pentrucă oamenii au crescut. Dar tu ai început să mergi în coada lui și odată ai să te împiedici de un bolovan de ai să-ți rupi gâtul“. Brătescu se înverșuna: „Nu mi-l rup, nu avea grijă. Știu eu ce-s greutățile. He-hei... a trecut prin multe greutăți Brătescu. Ce-i acuma, e floare la ureche“.

Ajuns pe malul chiunetei, Stoian se opri, cuprinzând cu privirea întreg șantierul. Simți cum i se încălzește inima. Era adâncă albia. Cătă din ochi excavatorul 07. Funcționa. Tocmai își înfigea cupa în malul col-țuros de stâncă. „Te pomenești că m'am supărat degeaba pe Brătescu. Se vede că l-a sgâlțâit bine pe Cernescu“, gândi Stoian.

Vru să coboare în chiunetă. Iși controlă ceasul și murmură: „al dracului mai trece vremea de repede“. Iși aduse aminte că-l chemase la organizație pe Hulub. Până la ora fixată, mai erau cinci minute. Plecă către organi-zație aproape alergând.

Il găsi pe Hulub acolo. Aștepta afară pe o bancă.

— Ai venit de mult, tovarășe Hulub?

— Nu prea. Dar chiar de așa fi venit, nu are aface. Am mai stat la soare. Adun căldură pentru la iarnă, răspunse Hulub râzând, în timp ce strângea mâna întinsă de Stoian.

În camera unde era sediul organizației de bază domnea o răcoare plă-cută. Stoian îi oferi un scaun lui Hulub, își desbracă haina și-și trase și el un scaun mai aproape. Aprinseră câte o țigară. Vorbiră întâi despre șantier, despre manca lui Hulub, apoi Stoian îl întrebă pe neașteptate:

— Tovarășe Hulub, de ce nu te însori?

Hulub nu păru surprins de întrebare. Se încruntă puțin. Pe fața-i roșcovană, luminoasă, păru că trece o umbră, ca o părere de rău. Oltă adânc, din fundul sufletului.

— Așa!

— Cum, așa... ce vorbă-i asta? Poate ai vreo fată, pe undeva. De ce n'o aduci pe Canal. Sau nu vrea să vină?

Hulub nu răspunse imediat. Incercă să-și mai aprindă o țigară, stri-când vreo trei chibrituri.

— Aș fi adus-o eu... sigur că aș fi adus-o, că doar dobrogean mă fac, dar, fata, tovarășe Stoian... fata nu mai este de mult.

Se opri din vorbă câteva clipe, apoi urmă cu glas domol, plin de obidă:
— Abia o cunoscusem, când am plecat pe front. O vreme am purtat scrisori. Erau rare scrisorile, dar erau. Eu îi spuneam de-ale mele, atât cât era voie de spus într'o carte poștală de pe front. Ea, de ale ei. Nu doream amândoi decât un lucru: să se pună capăt războiului. Dar războiul se lungea. Și eu mă tot depărtam de casă, de țară. Țineam mult la fata

aceea și cred că și ea ținea la mine. Aveam douăzecișidoi de ani. Clocotea viața în mine, cum clocotește oala la foc. Era grea viața, dar când ești tânăr, te străduiești să furi din ea măcar un grăunte de fericire. Nu puteam. Simțeam cum războiul îmi fură tinerețea. Trăgeam speranță de azi pe mâine. Poate, poate s'o termina odată. Nu judecam cum anume. Voiam să se termine și atâta tot. Dar nu se termina. A trecut așa un an, un an și jumătate. Fiecare scrisoare primită, mai rău mă întrista. Ultima însă, a rupt ceva în mine. Ce anume a rupt, nu știu. Poate inima, poate altceva. Imi scriseseră părinții fetei, că eu nu aveam. „Ionel dragă, ne-a lovit o mare nenorocire. Cum să-ți spunem, cum să începem că ni se rupe inima... Află că Ileana noastră nu mai este...” Câteva zile am umblat ca năuc. Fata cu care voiam să pornesc în viață mi-o furase un obuz. Mi-o furase războiul.

Hulub tăcu un minut, scoțând iarăși un oftat, apoi adăugă;

— Când aud de război, îmi vine să dau cu barda...

— E bine să gândești așa și nu e bine, vorbi într'un târziu Stoian.

— Cum, adică? Nu'nțeleg.

— Uite așa. Să zicem că dușmanul ne calcă granița. E patria în primăjdie. Și dumneata... ce faci? Dai cu barda în toți deopotrivă.

— Ei, tovarășe Stoian, nu mă judeca greșit. Știu eu acuma cine vrea război și cine nu. Nu avea nicio grijă. Cât despre patrie... drept să-ți spun, n'am iubit-o niciodată cum o iubesc acuma. Inșă războiul îl urăsc și gata.

Urmară iarăși câteva minute de tăcere adâncă, pe care o rupse Stoian.

— Bine, tovarășe Hulub, te-am înțeles! Dar de ce nu te însori, frate? Au trecut atâția ani.

— Mă'nșor eu odată și odată. Se vede că nu mi-a venit vremea. Dumneata îmi tot dai zor cu însurătoarea, dar cu aș vrea să te întreb un lucru.

— Anume?

— De ce m'ai chemat încoace?

— Așa, ca să mai stăm de vorbă, să ne cunoaștem mai bine, zâmbi Stoian.

— Ca să mai stăm de vorbă?... Nu strică.

După ce Hulub plecă, Stoian scoase din sertarul mesei un carnetel, răsfoi prin el un timp, oprindu-se mai mult asupra unor fraze subliniate. Cele însemnate în carnetel nu le-ar fi putut înțelege nimeni altul decât Stoian. Erau mai mult frânturi de frază. Multe din ele păreau fără sens. Sunau cam așa: „13. III. — Propun restaurant”. „Să rezolv serv. nevasta”. „Autocritica slab. Documentare”. „16. III. — La ing. șef. Moale”. „Acțiunea com. I. pace”. Adăogă în continuare: „Hulub pare f. bun”. Puse carnetelul în sertar.

Vasile Cristea, membru în biroul organizației de bază, îl găsi pe Stoian cercetând cu atenție o dare de seamă asupra muncii agitatorilor. Din când în când, sublinia anumite pasagii.

Cristea era un om tânăr. Nici nu împlinise treizeci de ani. Vorbea repede, chiar puțin repezit. Ochii lui mari și albaștri, ca de fată, păreau că întrebă mereu ceva. Lucra ca șef al unei echipe de depanare și era uimitor cum de isbutea să umble atâta de curat. Salopeta, cămașa și mai cu seamă mâinile sclipeau de curățenie.

— Bine că te-am găsit. Credeam că nu te gălesc. Am ieșit acuma din schimb. Excavatoarele merg bine. Și locomotivele. Pe ziua de azi cred că planul e depășit. Am controlat agitatorii. Văd că citești raportul. Fii atent. Nu merge prea bine treaba. Adică merge ea, dar ar putea să meargă și mai bine. În drum, am trecut pe la grădina de zarzavat. Să urgeteze Cernescu cu tuburile, că altfel se usucă tot. Vorbeam ieri despre inovația lui Voicu dela descărcări. A făcut azi o probă. Merge strună! Pe aici ce mai e nou? Să facem

ordinea de zi pentru ședința de birou. Măine seară avem ședința. Cei dela utilaj își cam fac de cap. Lipsesc niște piese. Birocrații...

Stoian ascultă zâmbind potopul de vorbe, apoi îl întrepruse:

— Ho, mai încet, mitralieră, că mi-ai făcut capul calendar. Acuma trebuie s'o luăm dela capăt. Ba nu... mai bine treci pe o bucată de hârtie ce crezi că merită luat în seamă. Faptele mai importante. Ca să nu le uităm. De exemplu, chestia cu agitatorii, cu piesele, cu grădina, cu...

— Adică tot! Ce, am spus lucruri *neimportante*?

— N'am zis, dar totuși mai selecționează pe ici pe colo. Eu trag o fugă până la inginerul șef. Când mă întorc, mai stăm de vorbă. Bine?

Cristea încuviință din cap. Apoi, parcă aducându-și aminte, se porni din nou.

— Te duci la inginerul șef! Spune-i că ne mișcăm încet. Da, da, încet. Să mai facă o mustață la descărcări. Să împingă lucrurile înainte. Oamenii vor.

— Și ce să mai facă? îl zădări Stoian.

— Ce să mai facă? Să vadă ceva mai departe. Asta să facă. Ce, nu am dreptate?

— Ai, cine zice că nu ai.

Inserarea începuse să cuprindă șantierul, împrejurimile. Oamenii forfoteau printre barăci, care încotro. Unii spre cantină, alții spre bibliotecă. Câteva grupuri se plimbau pe șoseaua asfaltată ce străbătea grupul social drept prin mijloc. O voce subțire de fată anunța prin megafonele stației de radioficare: „Tovarăși, astă seară la ora douăzeci fix, echipa de cor și dansuri a șantierului va da un spectacol în sala clubului. În program...”

Lângă baraca administrației, în jurul unui camion se adunase un grup de oameni. Ascultau cu atenție vorbele șoferului. Aceasta, rezemat de capota mașinei, le spunea pesemne ceva de haz, căci din când în când cei aflați de față izbucneau în hohote șgomotoase de râs. Șoferul povestea:

— Mă oprisem lângă grafic. Știți, la șantierul B, graficul e lângă șosea. Mă uit eu cât mă uit și încep să clatin din cap de mirare și de supărare. Vedeam că's cu mult sub plan. Scot un carnetel și încep eu să notez ce mă interesează pe mine: munca șoferilor. Când mă întorc, văd că se adunaseră unii pe lângă mine. Cam atâți câți suntem adunați acuma. Mă întrebă unul... ăsta cum îi zice... Ionete, de lucrează pe 20009: „Ce notași, bă? Te făcuși ziarist!” Eu de colo, elonțos: „Ce, nu-i voie?” Zice Ionete: „Ba e! Da'de ce notași?” Pe urmă *am intrat în vorbă* de era mai-mai să mă ia în unghii. Zicea Ionete pe olteanca lui: „Ce te umfli, bă, ca un curcan? Ce dacă suntem sub plan, trebuie să te umfli?” Eu, ca să nu tac, scap o vorbă: „Nu ne umflăm, dar drapelul vi-l luăm, așa cum văd și mă vedeți”. Atâta le-a trebuit. Sare unul ars: „Vezi să nu. Nu-l dăm, bă! Ce, crezi că suntem morți? Uite-i cum se umflă, fir-ar ei să fie”. Unul dintre ei, un moldovean, voia să-mi ia apărarea. Zice ăla: „Dă, să nu zic vorbă mare, dar după cum grăește graficul, cam trage a boalei spre dânsii, steagul... Dă, să nu zic vorbă mare, da eu...” Ionete sări cu gura către moldovean: „Taci bă, nu cobii. Ce știi tu de unde sare epurile”. Eu între timp mă și suisem în mașină, și pornisem motorul. Din mers, le-am zis-o iar: „Vă așteptăm să ne predați drapelul”. Il auzii pe Ionete: „Să-l tot așteptați. Il dăm noi... când s'o termina Canalul”.

Stoian ascultase cu atenție cele spuse de șofer. Cineva din grup îl observă.

— Uite-l pe tovarășul Stoian... ia spune-i, Stane, și lui, ce ziceau cei dela B.

— Am auzit. Știu despre ce-i vorba. Și ziceți că luăm drapelul?

— Păi mai începe vorbă? E ca și luat.

Stoian tăcu câteva clipe, apoi spuse privind-i atent pe cei dimprejurul lui:

— N'ar fi rău dacă am lua drapelul de producție, dar nu e bine că șantierul B stă prost cu planul. Nu-i nicio bucurie.

— Și dacă's ei sub plan, suntem noi vinovați cu ceva? mormăi șoferul.

— Eu nu zic că suntem, dar nu e bine să ne bucurăm de insuccesul altora. Cu toții vrem să terminăm Canalul cât mai repede.

— Nu ne mai fierbe atât, tovarășe Stoian. Lasă că-l îndeplinesc și ei. Doar nu-s mormoloci... dar drapelul tot noi îl luăm...

— Dacă muncim bine, îl luăm!

— Păi asta-i! Să muncească și ai dela B!

Se înnoptase deabinelea. Stoian părăsi grupul și o luă spre clădirea administrației. Intră la șeful șantierului.

— Noroc, tovarășe Vântu!

— A, tovarășul Stoian. Vă salut! Fii bine venit. Ce mai e nou?

— Eu am venit să aflu noutăți dela dumneata.

Stoian venise la inginerul șef cu o treabă precisă, dar așa avea el obiceiul; să înceapă cu altă vorbă. Inginerul trase în fața lui un dosar, și-l deschise tacticos, apoi începu:

— După cum știi, cu planul stăm bine. În ultimele zile am obținut rezultate constante, așa că...

Bucuros că inginerul deschisese o discuție legată de-adreptul de gândul cu care venise el, Stoian îl întrerupse:

— Adică stăm pe loc!

Vântu ridică mirat capul.

— Cine a spus că stăm pe loc? Vom îndeplini planul cu două-trei zile înainte de termen. Așa că... nu stăm pe loc. Și chiar dacă n'am avea nicio depășire, tot nu putem afirma că stăm pe loc.

Stoian simți că Vântu începe să se cramponeze de ideea îndeplinirii planului la zi și nimic mai mult.

— Tovarășe Vântu, în ultima vreme au fost semnalate câteva cazuri de indisciplină. Indisciplina ne mănâncă din avansul ce-l avem. Nu luăm măsuri? Ce părere aveți?

— E o lucrare mare, cu oameni mulți. Indisciplina e firească. Ca inginer mai vechi am destulă experiență. Cred că nu se poate face mai mult.

— Totuși avem oameni buni. Cu o experiență de doi ani, insistă Stoian.

— Planul este la zi, plus ceva depășiri. Înseamnă că ne-am făcut datoria. De ce să ne văităm, vorbi Vântu, calm și încăpățânat.

— Nu ne văităm, îndrăznim, rosti Stoian, cătând țintă în ochii inginerului.

Vântu se fori de privirea străpungătoare a lui Stoian.

— Pentru mine, planul e legc. Dacă îl îndeplinesc, înseamnă că am muncit. Dacă îl și depășesc cu ceva, înseamnă că am îndrăznit destul.

— Alții îndrăznesc mai mult, îl zădări Stoian cu răbdare.

— Cine?

— De exemplu, stahanoviștii.

— Individual! Mulțumesc. Aș vrea să văd un șantier de mii de oameni, stahanovist.

— În Uniunea Sovietică sunt uzine stahanoviste.

— Te rog, te rog. Nu-mi da exemple din Uniunea Sovietică. Pentru noi e prematur. Treizeci de ani de experiență nu e glumă. Ei merg spre comunism. Pe când noi abia...

O bătaie ușoară în ușă îl făcu pe Vântu să se oprească din vorbă. În cameră intră un băiețel de vreo unsprezece ani. Înaintă până în mijlocul odăii, se opri ținând, duse mâna aproape de frunte rostind, cu glas tare de tot: „Salut voios de pionier”, apoi se apropie de inginer, întrebându-l cu voce mai domoală:

— Tată, mi-ai promis niște cărți. Te-ai ținut de cuvânt?

Pe fața inginerului se citi o mulțumire pe care încerca cu greu să și-o ascundă. Se adresă lui Stoian:

— Feciorul meu. E în vacanță. Toată iarna mi-a bătut capul să-l aduc pe șantier. L-am adus. Acuma nu-mi dă pace cu cărțile. Apoi se adresă copilului:

— Du-te acasă. Cărțile sunt în servietă.

— Ce-i acela *rambleu*, tată? mai întrebă puștiul, îndreptându-se către ușă.

— Îți explic eu deseară, dacă te interesează așa de mult și, întorcându-se către Stoian, adăogă:

— Copil. Vrea să știe tot.

Un timp, după plecarea pionierului, Stoian se uită cu atenție la inginer. Cu toate că nu trecuse mult peste patruzeci de ani, încărunțise bine. Avea o față prelungă, energică. Clipea des din ochi, ca și cum l-ar fi supărat mereu o lumină puternică. Părea stânjenit. Mulțumirea ce-o încercase atunci când intrase pionierul îi pierise cu totul din priviri:

— Ai un pionier de nădejde. Nu știam. Învață bine?

— Da, e fruntaș... spuse Vântu, cu o umbră de mândrie în glas.

— Vezi, peste tot întâlnești fruntași. Stai, cum e cântecul acela... marșul acela. Stoian se gândi câteva clipe, apoi începu să fredoneze:

„*Mereu 'nainte, mereu 'nainte*“.

— Copiii cu tineretele lor, noi cu bătrânețele noastre, spuse grav Vântu.

— Ce-ai zice, tovarășe inginer, dacă ne-am propune să terminăm planul trimestrial cu zece zile înainte de termen? întrebă Stoian fără veste.

— Pentru ce? Eu sunt modest. Lupt pentru îndeplinirea zilnică a planului. O fi și peste, să fie. Nu am nimica împotriva. Nu mă angajez.

— Dar dacă oamenii se angajează?

Vântu se sculă de pe scaun, măsură de câteva ori camera cu pași mari, apoi rosti răspicat.

— Tovarășe secretar... din punct de vedere tehnic, eu conduc șantierul. Oamenii trebuie să se integreze matematic în plan. Nu după capul lor.

Nu se întâmpla pentru prima oară să-l vadă Stoian pe Vântu impunându-și cu strășnicie punctul de vedere. Era sigur însă că după ce va pleca, inginerul va rămâne pe gânduri.

Se sculă să plece, dar ajuns lângă ușă, se opri.

— Uitasem să vă întreb, tovarășe inginer, ce părere aveți despre șantierul vecin, B. E cu mult sub plan. Care să fie cauza?

— Cauza? Cauza o știe toată lumea. Utilajul. Se strică mereu utilajul.

— Curios lucru, făcu Stoian. Ei doar lucrează la pământ... E un efort mai mic.

— Mi-am pus și eu întrebarea asta. Nu înțeleg ce e cu ei.

După ce Stoian plecă, inginerul Vântu se plimbă câțva timp prin cameră, cu mâinile la spate. Se opri de câteva ori în fața graficului afixat pe perete. Il cercetă cu atenție. Apoi iar începu să se plimbe. Se apropie de fereastră. Dincolo de șoseaua asfaltată ce trecea prin fața birourilor se vedeau ferestrele puternic luminate ale clubului. Pe ușa larg deschisă, intrau mereu grupuri de muncitori. Dela megafoane, se auzeau slab prin fereastră frânturile unui marș. Ingerul deschise fereastra. In cameră năvăli răcoarea plăcută a nopții. Marșul transmis prin megafoane se auzea acum mai clar. Ba chiar prea tare. Vântu închise fereastra, pornind din nou prin cameră, cu pași rari. Se trezi deodată, fredonând o melodie. Ba chiar i se păru că buzele se mișcă spunând anumite cuvinte.

„Mereu 'nainte, mereu 'nainte!“

Vântu dădu nervos din mână, așezându-se la birou și făcându-și treabă cu niște dosare.

Ieșind dela Vântu, Stoian se întâlni în șosea cu Brătescu și cu șeful utilajului, care tocmai coborau din mașină. Brătescu se apropie de Stoian. Il bătu pe umăr, răsând sgomotos.

— Și zi, să mă iei azi în dinți, nu alta, pentru un șurub... tovărășelule... Ai văzut? Merge 07...

Cernescu dădu mâna cu Stoian și se îndreptă către birourile administrației. Brătescu urmă, bine dispus:

— Am fost pe la Comitet, tovărășelule. Erau toți într'o ședință. Ce ți-i și cu ședințele astea... nu mai poți sta de vorbă cu un om. Dar tot am aflat ceva. Am o veste teribilă. Il știi pe Burghelia dela Cultural? Il știi, cum să nu-l știi! Ce te mai întreb și eu. L-a luat la Confederație, *sus*. Norocul lui. Brătescu apăsă pe cuvântul *sus*.

— Adică ce, dacă l-a luat *sus*? întrebă Stoian, accentuând și el pe cuvântul *sus*.

— Cum ce, tovărășelule, cum ce? Avansare, înțelegi, avansare... De, fiecare la rândul lui.

„Ia uite, frate, pentru ce s'a dus ăsta la Constanța, gândi Stoian. Lasă că mai stăm noi de vorbă.“ Apoi vorbi scurt:

— Măine avem ședință de birou. Ai grijă de te pregătește.

— Cum, tovărășelule, se împintenă Brătescu, eu sunt pregătit oricând. Prin câte ședințe n'am trecut eu...

Se îndreptară amândoi către organizația de bază. Brătescu se opri deodată în loc.

— Ia stai! Cine-i de serviciu în noaptea asta, tovărășelule?

— Cristea.

— Cristea? Mă speriasem, credeam că-s eu. Atunci mă duc să mă culc.

Se despărțiră. Stoian trecu pe la organizație, stătu de vorbă cu Cristea și cu Catană, responsabilul cu propaganda și agitația, fixară împreună ordinea de zi pentru ședința de birou, apoi Stoian se îndreptă spre casă. Locuia într'una din barăcile pentru familisti, mai la marginea grupului social. Stoian își adusese nevasta pe șantier doar de câteva luni. Căsătorit era de doi ani. Se bucura mult că și-a adus nevasta lângă el, dar pe de altă parte avea și o strângere de inimă. Nevasta lui era printre puținele femei de pe șantier care nu erau „în producție“. Asta îl frământa mai ales în ultimele săptămâni. Avusese cu nevasta discuții destul de îndârjite. Ea

Îl tot pisa să-i găsească un loc, unde o fi, numai să-i găsească. El îi tot spunea să mai aștepte. Pe deoparte, îl bucura dorința ei de a intra „în producție”, dar pe de altă parte, stătea la îndoială. De găsit, se găseau ele multe slujbe, dar pe Stoian parcă îl pișca ceva de inimă. Totuși, socotea el, era nevasta secretarului organizației de bază. Ar fi vrut-o într-o muncă în care să crească repede, repede de tot. Și nevastă-sa era femeie simplă. Răzbise cu greu prin cele patru clase primare, așa cum se răzbea la țară, și atâta tot. În afară de munca la câmp, nu știa să facă nimic altceva. Unde să-i găsească serviciu? La cantină? Parcă nu-i convenea. Ingrijitoare la un dormitor? Nici atâta. Să se califice ca excavatoristă, ca șofer? Ar fi fost bine, dar era cam slăbuță. Se gândea Stoian în fel și chip, și o amâna mereu.

Baraca în care locuia Stoian era ridicată pe un dâmb. Ajuns la colțul barăcii, Stoian se opri câteva minute. Așa făcea în fiecare seară. Se oprea o clipă și se uita împrejur. La dreapta, la stânga și înainte, până hăt departe, se revărsa o mare uriașă de lumini. Intinderea părea un uriaș covor fumuriu, brodat cu stele. Un covor viu. De pe locul acesta, cu doi ani în urmă, când nici nu era clădită baraca, a privit Stoian prima dată împrejurimile. Atunci era pretulindenea beznă. Ici, colo, licăreau abia zărite câteva luminițe asemenea unor pâlpii de candelă. Erau câteva case rătăcite în stepă. Pe atunci liniștea era apăsătoare. Totul părea mort, încremenit. Covorul acesta imens, brodat cu stele, așternut acuma pe pământ de mâini dibace, putea fi văzut și atunci, dar numai sus, în înaltul cerului, și numai când era senin. Pe atunci, doar cerul lumina întunericul de nepătruns al văilor pustii. Acuma părea că cerul a coborât pe pământ.

Stoian își scoase șapca. Boarea răcoroasă a nopții îi răcori fruntea. Se gândi: „Ce multă lumină!” Apoi intră în casă.

Maria, nevasta lui Stoian, stătea ghemuită pe pat, ascultând ceva la aparatul de radio. Era absorbită de ce auzea la aparat. Când Stoian veni tiptil până lângă pat, cuprinzându-i umerii, ea tresări speriată.

— Și tu!... Uite cum îmi bate inima. Ai la minte...

Stoian puse urechea în dreptul inimii, ascultând câteva clipe.

— Bate normal! spuse cu un aer serios.

— Stai că-ți arăt eu ție normal... Maria îl prinse de după gât.

Stoian începu să râdă înfundat, răsucindu-se când pe o parte, când pe alta și ferindu-se de mâinile Mariei care îl necăjeau.

— Lasă-mă, lasă-mă că nu mai fac niciodată... Lasă-mă, dragă, că mor...

Se liniștiră, așezându-se cuminți pe marginea patului. Stoian se roșise la față. Râdeau amândoi domol, uiându-se pe furiș cu coada ochiului, unul la celalalt.

— Ai uitat, zâmbi Maria, amenințându-l cu degetul.

Stoian făcu ochii mari de mirare, duse un deget la frunte, rămânând gânditor, apoi cuprinzând-o pe Maria de umeri, o sărută.

— Numai odată?! se bosumflă Maria, apoi adăogă: — Lasă că te știu eu, sgârcitule...

O bucată de vreme, mai stătură de vorbă despre una, despre alta. Crainicul anunță la radio muzică de dans. Stoian se ridică. Făcu o plecăciune adâncă, invitând-o pe Maria. Cânta un vals. Pe lângă Stoian, înalt și bine legat, Maria părea o fetiță. Purta coade împletite și date pe spate. În lumina becului, coadele negre luceau cu ape ca ale unei piese de oțel proaspăt strunjită. Se așezară iarăși pe pat. Deodată, aducându-și aminte de ceva, Maria se posomorî. Cătă lung la Stoian, întrebându-l:

— Ai găsit ceva?

Stoian știa despre ce era vorba. Răspunse într'un târziu:

— Zilele astea... Nu-i chiar atât de ușor...

— De două luni îmi spui mercur: „Zilele astea, zilele astea“. Să știi că-s supărabă pe tine. Tăcu câteva clipe, apoi urmă: — Azi când eram la „Alimentară“ am auzit o discuție. Vorbeau două femei. Intreba una: „Cine-i tovarășa asta?“ Adică eu. I-a răspuns cealaltă: „E cucoana lui Stoian“. Imi venea să intru în pământ. De ce să vorbească așa? Dar parcă numai atâta au zis... le umbra gura...: „Ce-o fi făcând, dragă, acasă, toată ziua?“ „Ce să facă? Stă. Că doar nu are de ridicat pietre de moară“. Așa ziceau. Și cine știe ce au mai zis, că eu am plecat. Să știi că eu una, acasă nu mai stau... să-ți spun drept, mă și plitesc. Tu te duci dimineața și vii noaptea. Când vii, de cele mai multe ori te apuci de citit ori te culci, că ești frânt de oboseală. Eu ce să fac? Să te priveghez cum dormi? Că mie nu-mi este somn. Noroc că avem aparatul de radio, că altfel cine știe ce mi-ar mai trăzni prin minte. Mi-ai spus să citesc. Citesc, dar ce vrei să citesc zi și noapte? Mă dor ochii. Să știi că nu mai stau acasă.

Maria vorbise aproape pe nerăsuflătc. Terminând, se uita la Stoian. parcă întrebându-l din ochi: „spune tu dacă nu am dreptate?“ Stoian se sculă de pe pat și începu să măsoare camera în lung și'n lat de parcă ar fi avut de gând să cumpere un covor și avea nevoie să știe măsura. Într'un târziu rosti:

— Ce crezi, că eu nu mă gândesc?

— Dacă pentru fiecare lucru te-ai gândi atâta, al dracului ar mai merge treaba. Sau poate ești gelos. Te temi să nu mă îndrăgească careva. Mai știi...

— Nu vorbi aiurea că nu-ți stă bine, rosti Stoian muștrător. Zilele astea rezolv.

— Ei, hai, nu te mai frământa atâta, căuta să-l îmbuneze Maria, văzându-l așa de posomorât. Dacă rezolvi zilele astea, e bine.

Il prinse de mână, trăgându-l lângă aparatul de radio. Se transmitea radio-jurnalul. Se auzeau pe rând, când o voce bărbătească, când una femeiască: „...Victoria minerilor de la Lonea... Noi stahanoviști la Dinamo... Constructorii Canalului obțin noi victorii...“ Stoian și Maria deveniră mai atenți... Șantierul A-Stâncă se situează în frunte... excavatoriștii, minierii, tehnicienii și inginerii... Organizația de bază a șantierului mobilizează...“

— Auzi, Gheorghe, vorbește despre noi, exclamă Maria.

Spusese atât de apăsător cuvintele „despre noi“, încât Stoian auzind-o, plecă capul rușinat. Se ridică, ducându-se lângă fereastră. Privi întunericul de afară, gândind: „Stoiane, mi se pare că ai nevoie să te sgâlțâie cineva. Încă nu ai reușit să-ți cunoști nevasta. Ce fel de comunist ești?“

Abia se luminase de ziuă, când se auzi o bătaie puternică în ușă. Stoian se duse și deschise. Era Cristea, agitat. Începu vorba chiar din cadrul ușii:

— Tovarășe Stoian, te cheamă la Comitetul de Partid. Am primit un telefon. Cică e urgent. Am anunțat mașina. Cred că a și venit.

Apoi dădu din mână, stânjenit și se întoarse către Maria.

— Să mă ierți, tovarășă. Nici n'am dat bună dimineața. Parcă aș fi intrat într-o casă pustie. Așa, acuma zic bună dimineața și de sosire, și de plecare.

După el, plecă grăbit și Stoian. Maria îl petrecu până la ușă, strigându-i din urmă:

— Vezi, nu uita ce am vorbit aseară.

IV

Ca niciodată așteptase Hulub ivirea zorilor. De fapt, nu ivirea zorilor aștepta el, ci altceva. După ce dădu în primire schimbului, porni glont către dormitor. Iși făcu în grabă un duș rece. Zăbovi mai mult asupra părului care cu niciun chip nu voia să se aleagă în cărare. Până la urmă se lăsă păgubaș. Iși pieptănă părul peste cap. Parcă stătea mai bine. Dar nu era nici cu cărare nici altfel. Terminând cu această muncă ce i se păru nemaipomenit de migăloasă, se îndreptă grăbit spre cantină.

La cantină, pe mesele acoperite cu geam de cristal, erau așezate în căni, flori de câmp. Fetele îmbrăcate în alb, se strecurau sprintene printre mese cu tăvile pline. Se duceau, veneau, iar se duceau. Nu se putea spune că vreuna din ele avea vreun cusur. Halatele albe, pieptănătura îngrijită și bonetele lăsate strengărește spre ceafă, le făceau pe toate frumoase.

La masa alăturată de cea la care se așezase Hulub, șoferul Ciorbaru, excavatoristul Seladim Omer și încă doi dela echipa de depanare duceau o discuție cu glas tare. Hulub începu să asculte fără să vrea. Vorbeau despre fata care servea la masa lor. De câte ori trecea fata pe lângă ei, Ciorbaru arunca câte o glumă. Acuma fata venea din nou.

— Ai grijă, Anișoară, și îndulcește ceaiul cu puțină dragoste, i se adresă șoferul, făcându-i șmecherește cu ochiul.

Ana zâmbi pe furiș și trecu iute pe lângă masă, ferindu-se de mâna lui Ciorbaru. Hulub continuă să asculte discuția celor dela masa vecină.

— Ce zici, Seladim, frumoasă fată! Nu? îl întrebă șoferul pe tatar.

— Frumoasă, n'am ce zice... dar nu știu cum, parcă prea miroase a mâncare. Eu sunt obișnuit mai mult cu mirosul de ulei.

— Înțeleg! Ai vrea s'o vezi excavatoristă?! Ce pereche ați mai fi voi doi! Sau ce pereche potrivită ar face cu mine... pe mașină, la volan...

— Ce, ar fi rău?

— Cine zice?

Ana se oprise cu tava în spatele lui Seladim și ascultase. Se roși până în vârful urechilor, apoi se încruntă plecând cu tava de lângă masă și bodogănind oarecum supărată.

— Numai gura e de voi. Uite, pentru asta nici nu vă dau ceaiul. Il servesc mai întâi pe tovarășul Hulub.

Veni la Hulub și îi servi adăogând:

— Spune dumneata, tovarășe Hulub, dacă nu-s obraznici!

— Glumesc și ei, spuse Hulub râzând.

— Și eu care credeam că-mi vei lua apărarea. Lasă, lasă... mai spuse Ana, fugind de lângă masa lui Hulub.

Ciorbaru se întoarse către Hulub, făcând cu ochiul către cei dela masa lui.

— Se dă Anișoara pe lângă tovarășul Hulub și el... sloi de ghiță. Treabă-i asta?!

Hulub râse oarecum silit, auzind gluma lui Ciorbaru și urmă să-și bea grăbit ceaiul.

Când Hulub ieși din cantină, soarele dogorea bine. Se îndreptă către șosea, merse cu pași rari până la cotitură, corcotând până departe panglica nesfârșită a asfaltului. Nu se vedea nimic. Se așeză pe o bancă. După felul cum se frământa, se vedea că era cuprins de nerăbdare. Rămase un timp pe bancă, tot pândind cotitura șoselei. Când zări o mașină apărând la cotitură, Hulub tresări. Se ridică puțin, dar se așeză din nou. Era mașina șantie-rului. Din ea coborî grăbit Stoian. Fără a se uita în dreapta sau în stânga,

acesta se îndreptă cu pași iuți către sediul organizației de bază. Hulub îl urmări cu privirea și dădu nedumerit din umeri. Nu-l mai văzuse niciodată pe secretar atât de agitat.

Nu trecu multă vreme și a doua mașină apărură la cotitură. Hulub îi ieși de data aceasta în întâmpinare. Nu se înșelase. Era mașina redacției. Acelaș tovarăș coborî cu două pachete de ziare, trecând în grabă pe lângă el. Hulub alergă după el. Cel cu ziarele îl observă că vine în urma lui și îi spuse din mers:

— Am dat plicul, frate. N'avea nicio grijă.

Hulub nu spuse nimic, dar intră și el în baraca unde se împărțeau ziarele. Ajută în grabă la desfăcerea unui pachet, luă nerăbdător un ziar și începu să se uite cu atenție la pagina a patra. Aici știa el că se publică de obicei cele mai multe corespondențe. Cercetă toate iscăliturile. A lui nu era. Deveni mai calm. Gândi: „N'au publicat-o! Te pomenești că n'a fost bună”. Cercetă paginile a doua și a treia. Nimic. Tot cercetând ziarul, ajunse iarăși la banca pe care stătuse mai înainte. Se așază să citească ziarul pe îndelete, începând cu pagina întâia. Citi titlul articolului de fond. Era vorba despre lupta pentru pace. „Pe asta îl citesc la urmă”, gândi Hulub. Mai citi ceva despre câteva realizări. Era vorba și despre șantierul A, care se situase în frunte. Apoi ochii îi alunecară asupra unui articol ce era așezat sub fond, intitulat: „De ce urăsc eu războiul”. Mai jos iscălitura: I. HULUB — excavatorist, șantierul A. Hulub se ridică în picioare, apoi se așază din nou. Ceti odată, mai ceti odată și încă odată. Era articolul scris de el. Întâi i se păru că era mai mic. „Am scris eu că „Voința de luptă pentru pace e cimentată în sufletul fiecărui om cinstit”? Mi se pare că n'am scris. Ba mi se pare că am scris. Oi fi scris. Dacă serie aicea, desigur că am scris, ce mai...” gândi Hulub. Apoi porni către dormitor citind din nou articolul, din mers. Pe drum se ciocni de cineva. Auzi o vorbă răstită:

— Ține dreapta, tovarășe!

Ajuns în dormitor, Hulub așază ziarul pe masă, căută în dulap o lamă, tăie cu atenție articolul și îl împături cu grijă, așezându-l într'un carnetel. Terminând operația aceasta migăloasă, se întinse pe pat. Adormi imediat.

În acest timp, Stoian convocase de urgență biroul organizației de bază. Veniseră Cristea, Brătescu, Catană, toți.

În câteva cuvinte, Stoian le explică de ce a fost chemat la Comitetul de Partid. Era clar. Șantierul A trebuia să dea de urgență șantierului vecin B, peste 100 de oameni din cei mai buni: tehnicieni, excavatoriști, buldozeriști, mecanici și pe deasupra un excavator. Printre aceștia trebuiau să figureze și câțiva membri de partid cu experiență și buni organizatori. Organizația de bază răspundea de îndeplinirea acestor sarcini.

După ce Stoian termină ce avea de spus, domni câteva clipe de tăcere. Într'un târziu, Brătescu spuse cu vorbă târăgănată:

— Adică, tovarășilor, mai clar, să le servim pe tavă drapelul celor dela B....

— De ce nu ia oameni de pe toate șantierele, adăogă Cristea.

— Așa, sări iar cu vorba Brătescu, așa... și știi eu de ce... Pentrucă tovarășelul Stoian nu a știut să bată cu pumnul în masă... Privind țintă la Stoian, continuă: — Tovărășelule, în cazuri de astea trebuie mână de fier. Așa să știi.

Stoian se împotrivi:

— Comitetul de Partid și Direcția Generală socotesc că șantierul

nostru a crescut multe cadre destoinice. Cred că asta trebuie să fie pentru noi o mândrie...

— De ce n'au crescut și cei dela B? Ce, n'aveau de unde? interveni Cristea. Și parcă dându-și seama că a spus prea puține cuvinte, dădu drumul la vorbă: tehnicieni să dăm, excavatoriști să dăm, excavator să dăm, membri de partid asemenea. Și încă să-i alegem pe cei mai buni, pe sprânceană. Treabă e asta? Eu nu mai înțeleg. Să mă ia dracul dacă mai înțeleg.

— Să mai chibzuim, vorbi Catană într'o doară.

— Ai dreptate, tovarășe Catană, trebuie să chibzuim, urmă Stoian. Să chibzuim asupra celor mai buni oameni și asta cât mai iute. Măine dimineață, trebuie să fie toți la B, inclusiv mașina. E o problemă a întregii construcții... e o sarcină de partid.

— Pe dracu' a construcției, sări din nou Brătescu. Cei dela B au călcat în străchini până acuma. Asta-i. Să le scoatem noi castanele din foc. Asta-i. E clar.

Pe Stoian îl cuprinse ciuda. Se uită lung la Brătescu, dar nu-i vorbi lui direct.

— Măi tovarăși, văd că vă frământați de pomană, fără să analizați mai adânc. După atitudinea pe care o luați (la Comitet am luat și eu la început o asemenea poziție greșită), înseamnă că nu vedeți mai departe de lungul nasului. Mai presus de șantierul nostru stă întreaga construcție... și pe urmă ce ați face dacă muncitorii s'ar mândri că avem de unde să dăm cadre?

Brătescu sări din nou, de parcă Stoian i s'ar fi adresat numai lui.

— Tovărășelule, nu mă lua pe mine cu massa. Eu nu mă târăsc în coada masei. Eu conduc massa. Hei, în 44... atunci să fi văzut... Dar în definitiv eu nu mă opun. Discut. Discuția e mama înțelepciunii. Dar... să știți că nu răspund.

Mai discutară o vreme, apoi trecură la alegerea membrilor de partid care trebuiau transferați. Aici se încinse din nou discuție aprinsă. Cristea era cel mai înverșunat. Fiecare din cei propuși era bun și n'ar fi vrut să-l dea. În sfârșit se hotărîră. Asupra celorlalte cadre urma să hotărască împreună cu conducerea șantierului.

Se pregăteau să plece, când Stoian îi opri.

— Acuma să vă mai spun o veste care cred că o să vă bucure pe toți.

Stoian făcu o pauză, apoi continuă:

— Cristea va trece și el la B... în calitate de secretar al organizației de bază.

Domni câteva clipe de tăcere, după care Cristea exclamă mirat peste măsură:

— Cinc, cu?

Până către prânz, vestea se răspândi ca fulgerul din om în om, din baracă în baracă, dela excavator la excavator, până în fundul puțurilor de mină, pe întreg șantierul. Se înfiripau discuții. Circulau păreri. „Cine pleacă?“ „Cum rămâne cu drapelul?“ „Drapelul ca drapelul, dar planul?“ „Răzbit noi oricum“, spuneau unii. „O să fie greu“, socoteau alții. Și tot așa.

După consfătuirea cu biroul organizației de bază, Stoian se duse la inginerul șef. Fu chemat Cernescu. Odată cu el mai veni încă câțiva dela planificare și muncă și salarii. Consfătuirea ținu câteva minute. Inginerul Vântu primise și el instrucțiuni prin direcția generală.

— Eu am primit o dispoziție și o execut întocmai, spuse Vântu.

până deseară întocmesc lista. Ce o mai fi pe urmă, vedem noi. Pentru mine dispozițiile sunt literă de lege.

— Foarte just ce spuneți, tovarășe Vântu, dar planul trebuie totuși îndeplinit întocmai, atrase atenția Stoian.

— Vom organiza din mers. Avem ceva depășiri. Așa că... mai consu-măm din cocoasă, așa cum fac cămilele.

— Nu e bine să ne atingem de depășiri. Să mai adăogăm lângă ele, da... zise iar Stoian.

Cernescu tăcu aproape tot timpul. Asculta cu atenție discuțiile. Cu o oră mai înainte stătuse de vorbă cu un inginer ce venise dela șantierul B. „Vom schimba cheile” îi spusese celui dela B. „Incețați la B cu utilajul. Vom reîncepe la A. După cât mi se pare, cu ocazia schimbărilor se va ivi un prilej minunat. La B începeți manevra cu școlile de calificare. Să iasă meșeriași cu duiumul, dar necalificați. Pentru moment șantierul B va merge bine. Să privim în perspectivă. In ce privește la A, vedem noi de-acuma înainte cu ce s'o mai lauda *domnul* Stoian și toți comuniștii lui”.

Acuma Cernescu îl privea pe Stoian cu ochii închiși pe jumătate. Mușchii maxilarelor îi svăceau nervos. Intr'un târziu, intră și el în discuție.

— Atrag atenția că odată cu plecarea oamenilor, pe care personal o socotesc nechibzuită, vom rămâne cu planul pe o muchie de cuțit. Prevăd o scădere a avântului general. Cred că se exagerează, crezându-se că avem surplus de cadre.

Stoian păru a nu da mare atenție celor spuse de Cernescu. Se întoarse către Vântu.

— Tovarășe inginer, să le luăm pe rând, ca să nu le încurcăm. Deocamdată să rezolvăm selecționarea oamenilor, plecarea. Pe urmă, celelalte.

— E clar, spuse Vântu.

Stoian se sculă și ieși din birou. Odată cu el ieșiră și cei dela planificare și muncă și salarii.

Vântu rămase singur cu Cernescu. Șeful utilajului își aprinse o țigară, apoi oftă, adresându-se lui Vântu.

— Colega, e greu.

— Parcă până acuma a fost ușor, îi răspunse Vântu cu indiferență.

— Eu nu zic că a fost ușor. Dar știi așa... muncești, crești cadre și când te simți mai ușurat, cu griji mai puține, hop că-ți ia oamenii de sub nas. O să ne fie greu, foarte greu...

— Deaceea suntem ingineri: ca să rezolvăm orice probleme, zise uscat și scurt Vântu.

— Te înțeleg, desigur că eu mă consider un inginer care are datoria, dar... nu știu cum, parcă mă simt furat.

— Furat... da, bine zis. Și eu simt că sunt furat... de timp, mai spuse Vântu răsând și întinzându-i mâna lui Cernescu.

Șeful utilajului se ridică și ieși agale din birou. Ochii cenușii i se strămtară. Se gândea: „Un dobitoc. Crede că o să facă purici în statul de democrație populară”. Se îndreptă către biroul său. Dădu unor funcționari câteva dispoziții asupra unor oameni cari trebuiau să fie trecuți pe lista celor ce aveau să plece la B, apoi se închise în birou. Răsfoi plictisit câteva dosare, asvârlindu-le pe rând, nervos, pe un dulap. Trase un sertar, găsi în el un măr pe care se apucă să-l curețe tacticos cu briceagul, străduindu-se să nu rupă panglica roșie pe care-o tăia din coaja mărului. Când termină de curățat mărul, coaja căzu jos. O ridică de un capăt cu atenție, înălțând-o către snopul de lumină ce pătrundea prin fereastră; mișcă de câteva ori

mâna și panglica de coajă săltă ca un arc desfășurat. Apoi o puse cu atenție în sertar. Vru să închidă sertarul dar ochii-i întâlneau o cărticică de mărimea unui calendar de buzunar. O luă cu două degete, de parcă i-a fi fost teamă să nu se murdărească și o puse pe masă. Ii citi titlul: *Materialismul dialectic și istoric*. Cernescu luă mărul, se lăsă alone pe speteaza scaunului, tăinu-și cu atenție o felie. Mestecă, plescăi din buzele-i groase și închise ochii. I se păru că se scufundă într'un vis plăcut care îl bucura peste măsură de mult;

... 1940. Se vedea la Simeria, într'un birou spațios. Pe masă, patru telefoane. Se plimba prin cameră cu pași mari. Cismele negre, bine lustruite, răsunau cadentat pe parchet. Degetul gros al mâinii drepte și-l ținea agățat de diagonala petrecută peste cămașa verde. Se apropie de masă și ri-tică un receptor rostind cu voce gravă: „Comarade, să fie adus bolșevicul”. Se oprește în mijlocul camerei și așteaptă. Este introdus un om tânăr, cu fața plină de vânătași. Măinile le are strâns legate la spate. Stă drept. Cercetează cu privirea camera, de parcă ar fi vrut să-și întipărească bine în minte fiecare colțisor, apoi se uită țintă în ochii omului cu diagonala. „Percheziționează-l” ordonă acesta. Când i se întinse o broșurică învechită și-i citi titlul: „Tânărul leninist” iar în partea de jos: „Editura P.C.R.” și zări vigneta ce reprezenta secera și ciocanul, mușchii maxilarelor începură să-i tremure. Făcu ochii mici, puse broșurica pe birou, scoase pistolul din toc, îl jucă câteva minute în mâini apoi, apropiindu-se de cel adus în cameră, murmură priure dinți: „Mă sfidezi, ai? Mă sfidezi pe mine?” Apoi ridică mâna și îl lovi puternic în cap cu patul pistolului, adăugând cu glas tare: „La noapte... curățați-l. Cu ăștia nu avem ce discuta”. Cel lovit se elatină, apoi rezemându-se de perete alunecă ușor pe parchet.

Cernescu deschise ochii, își mai tăie o felie de măr, luă cărticica în mână, al cărei titlu îl citise mai înainte, o privi câteva clipe, murmurând: „Dialectic.... da. Și noi trebuie să aplicăm dialectica”.

În acest timp, la biroul organizației de bază, Stoian citea gazeta construcției. Articolul semnat de Hulub îl făcu să tresară: „Se pricepe. Bravo, Hulub!” Când citi despre succesele șantierului A, își trecu mâna prin păr ca de obicei: „Rezultatele trebuiesc menținute. Cadrele care vă rămân sunt eficiente”. Așa i se spusese la comitet. Și el? Pusese la început piciorul în prag: nu și nu, că o să se descurajeze oamenii. I-au tras un freuș cri dela Comitet cum de mult nu mai primise Stoian: „Oamenii șantierului duminale, tovarășe Stoian, obțin succese și dumneata nu-i cunoști. Privești problema... de pe o poziție individualistă. Ai fi în stare să te bucuri de insuccesul celor dela B, în loc să pui umărul”. Stoian ar fi vrut atunci să sară, să arate că s'a pripit, dar secretarul nu-l mai slăbea: „Ce crezi dumneata, că oamenii patriei noastre așteaptă terminarea șantierului A? Sau a întregului Canal? Dacă dumneata te cramponezi pe o asemenea poziție, atunci biroul, organizația, conducerea șantierului ce o să facă? O să calce pe urmele secretarului!”

În ședința de birou, Stoian îi lăsase intenționat pe toți să-și spună părerea. Își dăduse seama că a obține rezultate bune o bucată de vreme nu e mare lucru. Discuția dovedise că membrii biroului crescuseră unilateral. Discuția începută în birou însemna abia începutul unei munci grele.

Stoian împături gazeta, scoase carnetelul de însemnări și se opri asupra notițelor cu privire la Hulub. Hotărî în gând să-i canalizeze munca în cadrul comitetului de luptă pentru pace. Se pregătea să dea un telefon, când cineva bătu în ușă. Intră Ana Costin. Încă nu-și desbrăcase halatul alb și nici boneta nu și-o scosese. Se vedea că vine direct dela cantină.

— Tovarășe Stoian, eu sunt dela cantină, spuse fata fără a mai da bună ziua. Se vedea că era oarecum supărată.

— Te cunosc. Și pe ceilalți îi cunosc. Stai jos, ce ești așa sperioasă?

— Ba nu-s sperioasă deloc. Vi se pare. Zici că ne cunoști? Păi dacă ne cunoști de ce ne lași să îmbătrânim la cantină?

— Nu prea înțeleg, făcu Stoian nedumerit.

— Nu înțelegeți? Vă explic eu acuma. Am stat destul la bucătărie. M'am săturat de curățat cartofi. Vreau să mânuiesc și eu o mașină, acolo. Zicea astăzi un tovarăș la cantină că prea mirosim a mâncare. Și că ne-ar sta mai bine dacă am mirosi a benzină. Vreau să mă calific, asta-i.

— E bine că corești să te califici, dar masa cine o servește, mâncarea cine o face? Asta e tot o muncă, și încă o muncă de răspundere, rosti Stoian.

— Nu mai stau tovarășe, și gata! Nu mai stau! Am auzit că munca mea n'are mare viitor; că mai încolo o să apese omul pe buton și o să-i vie mâncarea pe bandă rulantă, la comandă. Și pe urmă, de ce să tot râdă de mine băeții. Tovarășe Stoian, zău mi-i ciudă că fetele cu salopetă îs mai căutate. Zău că-s mai căutate, au trecere...

Stoian zâmbi.

— Bine, foarte bine. Dar trebuie să treci pe la sindicat...

— Am fost, unde n'am fost! îl întrerupse Ana. Chiar și la tovarășul Brătescu... Mi-a spus că am nimerit-o prost. Cică acuma se întoarce șantierul pe dos, că nu se poate ocupa de mărunțișuri. Alică noi cele dela cantină suntem așa, un fel de mărunțișuri. Cam așa am înțeles eu. Apoi dacă-i vorba pe așa, eu una nu mai vreau să fiu mărunțiș! Nu mai vreau și gata! Pentru asia am și venit la organizația de bază.

— Câți ani ai? o mai întrebă Stoian.

— Douăzeci și cinci și ceva...

— Mulți înainte. Bine. O să vorbim noi cu tovarășii dela Sindicat. Poți să te duci liniștită la treabă.

Ana se îndreptă spre ușă, darse opri întorcându-se către Stoian.

— Mie, tovarășe, îmi plac tare mult excavatoarele.

— Excavatoarele?, se miră Stoian. Nu e rău, dar să știi că e greu.

— Ei și?... exclamă fata și ieși repede pe ușă.

Rămas singur, Stoian își aținti din nou privirile pe carnetel, mai făcu o însemnare, apoi puse mâna pe telefon:

— Muncă și salarii? Aici e Stoian. Noroc! Tovarășe, la grădina de zarzavat mai sunt locuri libere în schemă? Sunt? Bine! Pe cine? Pe nevastă-mea.

V

În dimineața răcoroasă de primăvară, excavatoristul Hulub se îndrepta către chiunetă. Trecuseră două zile dela plecarea celor peste o sută la B. Între timp, Hulub primise dela redacția ziarului construcției o scrisoare în care era îndemnat să trimită cât mai multe corespondențe. În plic găsisse și un instructaj care îl punea în curent cu o sumedenie de probleme ale șantierului. Hulub era mândru că primise o scrisoare. Și-apoi, corespondența lui fusese socotită bună de către redacția ziarului. — Da, era mândru. Fluierând vesel, coborî în chiunetă olată cu câțiva mineri. Nu mai lucra noaptea. Odată cu schimbările înfânlte pe șantier, intrase și el în schimbul de dimineață. Cu o zi înainte, Hulub mai primise un om pe excavator, ca să-l calibreze la locul de muncă: pe Ana Costin, fata dela cantină.

Acuma mergea fluierând vesel în grupul de mineri. Prin minte îi tot răsuna o frază din scrisoarea primită dela redacție: „Trimite-ne, tovarășe Hulub și corespondențe critice. Sesizează orice aspect al delăsării, birocratiei, îngâmfării. Dar nu uita un lucru: verifică cu atenție exactitatea faptelor.“

Cineva din grupul cu care mergea i se adresa, trezindu-l din gânduri: — O întorșeși bine din condei, măi tovarășe Hulub. Se vede cât de colo că ești tobă de carte. Și tăceai chitic.

— Pe dracu, tobă de carte. Am scris și eu tot ce-am văzut, răspunse Hulub, râzând, apoi adăugă: au mai îndreptat și tovarășii dela redacție, pe ici pe colo.

— Lasă, măi tovarășe Hulub, nu mai face pe modestul. Știu eu cum se scrie. Pe mine mă trec nădușelile până încropesc o carte poștală. E greu al dracului. Tu se vede că ai darul scrisului... din naștere.

— Nu-i un *dar* din naștere. Scrii ce ai pe suflet și iese bine. Mai șchioapătă pe ici pe colo —, dar până la urmă merge, mai spuse Hulub și se despărți de mineri îndreptându-se către excavator.

Mihai și Ana erau acolo. Le dădu binețe, apoi luă schimbul în primire. Mai la o parte, Mihai vorbea cu Ana.

— Dacă ai intrat pe mâna tovarășului Hulub, meșter te faci. Le vede la excavatoare... prima 'ntâi. Eu unul pot să spun de-acuma că am trecut toate hopurile. Le văd și eu. Nu chiar așa ca tovarășul Hulub, dar le văd, ce mai...

— În cât timp ai învățat? îl întrebă Ana.

— Cât? Ut fleac de timp... două luni... Nu-i vorbă că m'am și ambiționat. Ce mai... ori, ori...

Mihai ar mai fi spus ceva, dar se opri. Hulub îi chema sus, pe excavator.

— Ei, cum te simți printre noi, tovarășă? — o întrebă Hulub pe Ana.

— Cum să mă simt? Bine! răspunse fata roșindu-se.

— Ai grijă că trebuie să-l ajungi din urmă pe Mihai. Iar tu, spuse Hulub către Mihai, treci azi să încarci prima garnitură. Să te vedem ce știi.

Mihai își frecă bucuros mâinile, făcând cu ochiul Anei, ca și cum i-ar fi spus: „Vezi? Sunt cineva!“

Încă nu venise garnitura. Hulub începu să-i arate Anei motoarele, instalația electrică. Apoi, uruind pe șine, veni garnitura. Mihai se așeză la manete, sigur de sine și plin de importanță. Cupa excavatorului porni să muște cu îndârjire din malul de stâncă. Bolovanii de piatră cădeau bubind pe platforma vagonului. Hulub o lăsă pe Ana și trecu la spatele lui Mihai, urmărind mișcarea cupei. Din când în când, îl corecta pe Mihai.

— Așa... mai la dreapta... Nu te grăbi. Unghiul cât mai mic, să câștigi secunde... Așa... Nu forța. Gândește-te tot timpul la motoare. Unghiul... Bine!

La al doilea vagon, Mihai era destul de stăpân pe comenzi. Hulub îl bătu pe spate, adăugând:

— Bravo! Ne-am îmbogățit cu încă un excavatorist.

Apoi îl lăsă să se descurce singur, neuitând însă să tragă din când în când cu ochiul la mișcărilor făcute de cupă.

Trecu un timp. Hulub arăta ceva Anei pe la motoare, când se auzi strigat de jos. Ieși pe platformă, făcând semn lui Mihai să continue.

Jos era șeful utilajului. Privea în sus către Hulub, cu mâinile înfundate în buzunare. Il întâmpină pe excavatorist cu vorbă mânuioasă.

— Cine lucrează pe excavator, tovarășe?

Hulub sări jos de pe excavator, apropiindu-se de Cernescu.

— Ajutorul meu.

— Ajutorul?... Nu ți se pare că te-ai cam grăbit, tovarășe excavatorist? Instrucțiunile prevăd că un om se califică în trei luni... și atunci, dacă...

— Eu cred că nu m'am grăbit. În ultima vreme oamenii o cam iau înainte instrucțiunilor. Ce, poți să-i oprești?!
— O iau înainte... Baliverne! Așa se strică excavatoarele. Confundați o mașină complicată, cu plugul, răspunse nervos Cernescu, ținându-l cu privirea pe Hulub.

Excavatorisul tăcu câteva clipe apoi își stăpâni ciuda și răspunse rece, scurt:

— Răspund pentru excavator și pentru ajutor.

— Bineee, făcu șeful utilajului, bine! Mai stăm noi de vorbă! Apoi plecă grăbit de lângă Hulub.

Mihai mai încarcă două garnituri. La a treia trebui să oprească lucrul. În fața abatajului său se opri excavatorul care trebuia trecut șantierului B. Il oprise șeful utilajului, pretextând că trebuie să mai mediteze asupra locului de unde trebuia să-l scoată. Hulub porni să-l caute pe Cernescu care se afla undeva în chiunetă. Găsindu-l, i se adresă aproape răstit:

— Paralizăm producția, tovarășe inginer. Trebuie urgentată trecerea excavatorului. Ne-a blocat abatajul... Și pe urmă cei dela B îl așteaptă.

Cernescu îl ascultă pe Hulub, privind-l în tăceră. „Te ții de mine, stimabile. Mi te bagi în suflet. Eh, ce te-aș mai pocni eu peste bot ca să te înveți minte. Dar lasă!”, gândi șeful utilajului. Făcu ochii mici, răspunzându-i lui Hulub printre dinți:

— Știi eu mai bine ca dumneata ce am de făcut. Și pe urmă, de când ați început, mă rog, să dați instrucțiuni șefului utilajului? Ce, altă treabă nu aveți? Mai lăsați-mă în pace!

Hulub nu mai spuse nimic. Ii întoarse spatele, îndreptându-se către locul lui de muncă.

Pe drum, își controlează ceasul. Venise ora schimbului. Dădu în primire excavatoristului ce-l schimba. Acesta era nervos nevoie mare. Il tot pisa pe Hulub:

— Iau în primire, n'aș mai lua. Pentru ce iau? Ca să stau cu dosul pe linie. Tu-i închinarea mă-sii de organizare. Măsură din ochi excavatorul oprit în drum, se lovi cu palma peste frunte, și strigă: — Poftim, fă producție dacă poți, cu motorul în cale. Spune, măi Hulub... să nu-ți vie nebuneala, să nu-ți iei valeda?

Hulub căută să-l liniștească, cu toate că și el era la fel de supărat.

— Trebuie să-l măie de aici, că nu merge așa. Am să anunț cazul...

— Anunță-i, frate, anunță-i. Să nu mă facă să ies din chiunetă, că mă știi... nu-s dus de multe ori la biserică.

Hulub mai schimbă câteva vorbe cu Mihai și cu Ana apoi se îndreptară către dormitor.

O bucată de vreme, Hulub își făcu treabă în dormitor. Ar fi vrut să se culce dar se răsândi. Il frământa povestea cu excavatorul. De câteva zile i se înnodau în minte atâtea întrebări încât i se părea că poartă pe umeri un holovan în loc de cap: corespondențe la gazetă, discuția cu Cernescu, și pe deasupra întâmplarea cu excavatorul. Ba și discuția cu Stoian despre însurătoare îl pusese pe gânduri. Mintea lui nu era obișnuită să frământe atâtea lucruri. Acum se gândea ce să facă mai întâi. Să scrie pe hârtie problemele mai importante și să le trimită la gazetă, ori să se ducă să deslege încurcătura cu excavatorul? Iși aminti că Stoian îl sfătuisese să treacă și pe la organizație când are ceva deosebit. Chiar așa va face, gândi el. Tot i-a promis schimbului că va anunța cazul. Ieși afară și se îndreptă către

organizația de bază. Stoian nu era acolo. Se gândi să se ducă la inginerul șef dar renunță. Mai bine să treacă pe la sindicat. E mai sănătos.

La sindicat îl găsi pe Brătescu, care-l întâmpină cu o căscătură prelungă.

— Ce vânt te aduce pe la mine, tovarășelule?

Hulub îi spuse istoria cu excavatorul. Brătescu ascultă plictisit, apoi dând din umeri a pagubă, îi răspunse, uitându-se undeva pe fereastră:

— Lasă, nu te mai alarma. Ia măsurii șeful utilajului. Se vede că are o socoteală, un calcul. Nu se face treaba așa cât ai bate din palme. Hei, ce greutateți erau odată...

— Bine, bine tovarășe Brătescu, dar întrecerea, producția... stau.

Brătescu sări de pe scaun, de parcă l-ar fi înțepat cineva. Nu se aștepta ca Hulub să se întindă la vorbă. Iși îngroșă și mai mult vocea de bas:

— Păi cred și eu că la noi începe să steie. Bine că a început să meargă la B. Hei, am spus eu că n'o să fie bine. Acuma să tragem ponoasele. Așa e de când lumea: unde nu-i cap, vai de picioare.

— Uite, tovarășe, cu nu prea sunt de părerea asta. Oamenii nu se dau înlături când e vorba de greutateți. Dacă șeful utilajului ar munci cu mai multă tragere de inimă...

Hulub ar fi vrut să mai spună ceva cu privire la Cernescu, dar Brătescu îl întrerupse cu dojană:

— Tovarășelule, nu arunca vorbe în vânt. Cernescu e o capacitate. Dela el trebuie să învățăm. E un inginer cu o vastă experiență. Așa să știi. Și dând de înțeles că vrea să pună capăt discuției, adăugă: — Ți-am trimis o fată, — una dela cantină. Vezi că-i cam clonțoasă. Invaț-o cu disciplina de fier. N'o scăpa din mână.

Hulub se uită mirat la Brătescu: „ce-o fi având asta cu fata? Ce, e nebun?“. Apoi răspunse peste umăr, îndreptându-se spre ușă:

— E o fată deșteaptă și cu tragere de inimă. Eu așa o văd.

Afară, Hulub dădu peste un grup de oameni adunați nu departe de comitetul de întreprindere. Discutau cu aprindere. Unul din grup, un șofer, citea cu glas tare ceva în gazeta construcției. Hulub se apropie și peste umărul celui care ținea gazeta citi: „Pentru îndeplinirea înainte de termen a planului pe semestrul... șantierul B chiamă la întrecere șantierul A, cu următoarele obiective...“

— Ca să vezi! Cei dela B au prins chiag cu oamenii noștri. Știi că le convine, roști careva.

— Le convine, nu le convine, dar ne-au provocat. Să te ții, nene, luptă! Ori, ori! mai spuse unul.

— O să fie greu fără cei o sută și ceva. Aia erau crema, cum s'ar zice.

— Lasă bă, nu te mai văita... Când ne-am pune noi cu toții...

Hulub mai ascultă o vreme discuția celor doi, apoi se îndreptă iar către organizația de bază. În drum, se întâlni cu Stoian, care era însoțit de Catană și încă de alți doi. Stoian, văzându-l pe excavatorist, se opri:

— Tovarășe Hulub, ai ieșit din schimb, nu? Foarte bine. Uite despre ce-i vorba. Trage o fugă până jos la grădina de zarzavat și anunță pe tovarășii de acolo că avem o adunare la ora... Stoian își controlează ceasul. — ... la ora șaisprezece fix, în fața clubului. Știi... cu chemarea la întrecere.

După ce Stoian se depărtă, — Hulub își scoase și el ceasul mare și bombat. Era ora cincisprezece. Avea timp. Se îndreptă agale către grădina din vale, de lângă lac. Drumul spre grădină trecea pe lângă magazinul „Alimentara“. Ajuns în fața magazinului se opri locului. Privirile îi fură atrase de o scenă neobișnuită.

Din magazin tocmai ieșea minerul Crăciun. Acesta ținea în mână o

sticlă de lichior de jumătate de litru. Minerul se apropie tiptil de linia ferată ce trecea prin apropiere, se aplecă și lovi sticla de șină cu o neobișnuită pricepere. Gâtul sticlei sări cât colo, de parcă ar fi fost retezat cu diamantul. Apoi, apropiind sticla de buze, Crăciun dădu capul pe spate și goli rachiul în câteva clipe. Pleșcăind din buze, aruncă sticla goală dincolo de șină și intră din nou în magazin. Hulub rămase pe loc, mut de uimire. După câteva minute Crăciun se ivi cu altă sticlă în mână, repetând cu iuțeală aceeași operație. Apoi intră din nou în magazin. Lui Hulub nu-i venea a crede. Se pregătea să intre în magazin după Crăciun, dar nu apucă să se miște că acesta ieși din nou. În mână avea altă sticlă. O ridică în bătaia soarelui, uitându-se prin ea cu ochii pe jumătate închiși. Apoi se întoarse către șina de cale ferată, o privi câteva clipe gânditor, după care strecură sticla în buzunarul hainei, pregătindu-se să plece. Hulub se apropie de el.

— Câte ai băut, tovarășe Crăciun?

— Eu?... Câte una... răspuse minerul făcându-i lui Hulub cu ochiul.

— Nu-ți face rău, măi omule?

— Mie... ăsta?... săltă puțin sticla din buzunar, privind-o. E dulce... douășcinci de grade... Un fleac...

— Mai bine mânânci ceva, mai spuse Hulub.

— După asta! Mi-am deschis pofta, cum s'ar zice.

— Nu e bine, măi tovarășe Crăciun. Zău nu e bine...

— Vezi-ți de treabă. Ce-s, de țâță? Am experiență...

Hulub plecă mai departe, mormăind: „Nemai pomenit! Are Crăciun ăsta un stomac... Dar nu e bine“.

La grădina de zarzavat un grup de femei se certau de zor cu grădinarul șef. Printre ele era și Maria, nevasta lui Stoian. Grădinarul încerca mereu să le liniștească dar nu reușea cu nici un chip. Mereu sărea câte una din ele cu gura:

— Se usucă răsadurile, tovarășe! Când dracu montează tuburile acelea pentru irigare?

Șeful grădinar dădea neputincios din mâini, văitându-se:

— Ce să vă fac, dragelor! Cei dela utilaj ră-pund. Am fost pe la ei de două ori... dracu să-i ia. Zic că lipsesc tuburi de oxigen pentru sudat. Ce să fac acum? Mă duc iar.

— Să-i spui lui bărbată-tu cum merge treaba la noi la grădină, că el e conducător de bază, se adresă o femeie către nevasta lui Stoian.

Hulub se apropie de grup, ascultă o bucată de vreme, apoi anunță că este adunare.

— Sigur! Iată, de asta merge treaba pe de-a'ndoaselea! Răsadurile se usucă și lor le arde de cuvântări, de adunări, sări una din grup.

— Ba eu zic că adunarea e tocmai nimerită. Să mergem cu toatele și să arătăm despre ce este vorba. Să nu ne lăsăm, interveni alta, o fetișcană abia intrată în al șaptesprezecelea an, mărunțică și pistruiată foc.

Se mai ciorovăiră o bucată de vreme cu șeful grădinar, apoi porniră ciorchine către șantier.

Hulub mai zăbovi prin grădină. Trecu printre postatele de răsaduri. Începuseră să pălească. Ici-colo pe la margini erau aruncate din loc în loc tuburile pe care trebuia adusă apa. Apa era departe. Lui Hulub i se strânse inima. „Greu mai merge treaba. Și ar putea să meargă bine. A dracului încurcătură“. Iși mai roti odată privirea asupra grădinei, apoi se îndreptă și el grăbit către locul de adunare.

În vremea asta, Stoian, Brătescu, Catană și Cernescu se aflau în biroul inginerului șef. Discutau cu aprindere chemarea la întrecere a șantierului B. Vorbea Vântu:

— Termenul de îndeplinire a planului fixat în chemare mi se pare exagerat de scurt. Calculele făcute de mine nu corespund. Ar trebui să nu forțăm prea mult mașinile.

— Exact! interveni Cernescu. Să fim atenți la mașini. Are dreptate tovarășul Vântu. Să nu ne luăm angajamente pripite...

— Nu e dracu' chiar așa de negru... îl întrerupse Catană pe Cernescu. Au oamenii grije de mașini, că doar îs ale noastre. Dece să intrăm la idei așa. de pomână?

Vântu dădea semne de enervare. Aducea mereu vorba despre calculele lui dar nu-și muta ochii dela Stoian. Secretarul organizației de bază aștepta liniștit să-și spuie fiecare părerea. Își mută pe rând privirea dela Vântu la Cernescu, dela Catană la Brătescu. Președintele sindicatului se frământa pe scaun — într'un târziu luă și el cuvântul.

— Eu, tovarășilor, mă mențin la părerea mea de mai înainte. Să pornim întrecerea pentru că trebuie să o pornim. O ieși ceva? Bine. Nu? tot bine. Noi ne-am făcut întotdeauna datoria. Ce suntem noi vinovați dacă ne-au luat oamenii? Să răspundă cei care au dat dispoziții.

Stoian îi aruncă lui Brătescu o privire tăioasă și neslăbindu-l din ochi începu să vorbească molcom:

— Tovarăși, nu ne-am adunat aici ca să discutăm dacă primim chemarea ori nu. Întrecerea am pornit-o demult. Și nu numai eu șantierul B ci cu toate șantierele, dacă nu mă înșel. Noi avem acuma datoria să discutăm găsirea celor mai bune soluții. Asta e una. Pe urmă rostul nostru este să mobilizăm oamenii. Mie mi se pare că ne văităm degeaba. Și asta când? Când afară așteaptă o mare de oameni, gata să-și ia noi angajamente. Halal! Și noi dăm din colț în colț. Ar trebui să ne fie oleacă rușine. Deschidem imediat adunarea. Dacă aici n'am învățat nimic, atunci hai în fața oamenilor. Dela ei avem ce învăța. O să căpătăm mai multă voință.

În fața clubului, mulțimea se îndesa din ce în ce. Soscau dinspre baracamente, din chiunctă, de peste tot. Soarele ardea pământul cenușiu. Fețele oamenilor erau lucioase de sudoare. Ici-colo se înciuseseră discuții. Cei mai mulți erau cu gazeta în mână.

— Cei dela B s'au făcut îndrăzneți.

— Ii împinge înainte Cristea al nostru. Il știți doar... e spirt, nu alta. Garantez că el a ticluit chemarea, rase careva.

— Cei dela B au pornit la treabă gospodărească și noi batem pasul pe loc. Azi n'am avut garnituri.

— Lasă mă, am trecut noi hopuri mai grele, strigă un excavatorist. Ce dracu? Am ajuns mămăligi? Lasă, că le-o spun eu acuma, așa, dela obraz... Să se organizeze treaba bine, că altfel e de rău...

Meetingul nu ținu mult. Stoian citi chemarea din ziar. Apoi răspunsul către cei dela B. Oamenii bătură din palme, veseli. Când Stoian termină de citit, cineva din adunare strigă cu o voce de bas:

— E bine ticluit răspunsul și eu unul o să mancesc serios... dar mai este ceva...

— Spune, tovarășe Vârlan! îl îndemuă Stoian.

— Zi-i, nea Vârlane, îl mai îndemnară câțiva.

Vârlan ieși mai în față, făcându-și loc cu greu prin desimea oamenilor.

— Două vorbe am de zis... Geaba ne-om rupe noi ciolanele dacă mașinile n'or merge strună! Nu prea merg mașinile, asta-i...

— Parcă ziceai că numai două vorbe ai de zis, îl întrerupse careva.

— Două, două, dar mai lungi, continuă Vârlan. Tovarășii dela utilaj se cam lasă pe tânjală. Ba lipsește una, ba alta. Excavatorul care e sortit pentru cei dela B merge spre ei ca un melc. Nici cei dela B nu-l au și pe noi ne încurcă. Tovarășul Cernescu o cam mocoșește... Batem pasul pe loc.

— Tovarășelule Vârlan, mai bine te-ai îngriji mai cu temei de linii, decât să te legi de oamenii care muncesc, care se sbat... Ce știi dumneata, tovarășelule, ce-s alea greutăți? sări cu vorba Brătescu, ce stătea lângă Stoian.

Cel ce luase cuvântul dădu din mână a pagubă și mormăi ceva trăgându-se îndărăt între oameni. Cineva mai din fund ridică mâna.

— Aș spune și eu... despre ceva care ne doare al dracului... Uitați-vă: când tovarășul președinte l-a întrerupt pe Vârlan, tovarășul dealătura cu mine mi-a spus, ce-i drept cam la ureche: „Hait! L-a călcat pe bătătură, pe președinte“. Eu cred că tovarășul are dreptate, după cum dreptate are și Vârlan. Tovarășul Brătescu pune pumnul în gura oamenilor. Asta înseamnă că e cam certat cu critica și cu autocritica... și nu e bine.

În mulțime se auziră câteva râsete înfundate. Brătescu se făcu roșu ca focul. Vru să spuie ceva, dar Stoian îl opri, șoptindu-i la ureche: „Stai liniștit, și mai taie-ți din bătături“. Apoi se adresă adunării:

— Tovarăși, mai cere cineva cuvântul?

— Și eu, cu grădina... rosti o lomeie ce era chiar în față. Intrăm și noi în întrecere, că e vorba de mâncarea oamenilor. Să aducă odată drăciile alea de uluce sau cum le mai zice... pentru apă, că altfel se sfarojesc legumele. Sindicatul să poarte de grijă, că el e cu contractul colectiv.

Pe rând alții și alții își luară angajamente. Stoian închise meetingul, arătând că criticile făcute sunt bine venite și că se vor lua măsuri pentru îmbunătățirea muncii.

Oamenii se răspândiră care încotro printre barăci. Vântu și Cernescu se îndreptară către birourile administrației. Stoian, Catană și Brătescu porniră către organizația de bază. Brătescu era supărat foc. Se tot băga în sufletul lui Stoian.

— Eu am spus-o dela început... când cu cei o sută pentru B. Asta-i, ne-am dezorganizat, și acuma... Brătescu și Cernescu... țapi ispășitori. O să câștigăm drapelul când ne-om vedea ceafa. Cei buni s'au dus, iar cei ce-au rămas dau în noi pe nedrept... Și tovarășelul Stoian încurajează mahalagismul în public. Se duce dracului prestigiul, onoarea...

Stoian asculta, tăcut. Ii vâjâia capul. Simțea în spate ceva greu, greu de tot. Ceva ca o piatră de moară. Ii venea să-l ia de piept pe Brătescu și să-l sgâlțâie până n'o mai putea. Și ce ar fi câștigat cu asta? Simțea că undeva s'a defectat o piesă, că nu mai funcționează șantierul cum trebuie. Unde era huba? Brătescu? Cernescu? Conducea el prost? Se prostise așa, dintr'odată? Simțea lipsa lui Cristea. Dar Catană? Adevărat, Catană era bun om, dar slăbuț pregătit. Dar Brătescu? Ce dracu', Brătescu ăsta nu putea fi dat la brazdă? Oare nu cumva l-a scăpat din mână? Vasăzică tot el, Stoian, era de vină. Prin minte îi trecu gândul că poate tot plecarea celor o sută dela B a încurcat itele. Poți să știi? Dar oamenii s'au arătat însuflețiți. Au arătat greșelile. Și bine au făcut. Vasăzică oamenii văd. Simt. Ce dracu' era de făcut?

Rămase în sediul organizației numai cu Catană. Il privi lung, apoi rosti cu glas scăzut:

— E greu, măi tovarășe Catană!

— Greu al dracului!

— E nevoie să ne consultăm cu întreaga organizație. Singuri nu putem răzbi, mai spuse Stoian într'un târziu.

Telefonul sună prelung. Catană ridică receptorul, ascultă câteva clipe, apoi i-l întinse lui Stoian.

— Vorbește cu Cristea. Nu înțeleg ce spune, îi umblă gura...

Stoian ascultă un timp potopul de vorbe al lui Cristea, apoi strigă:

— L-a pornit, frate, mama lui de excavator, l-a pornit! Chiar acuma la meeting am discutat despre el. Au sesizat și oamenii. Cum, cu întrecerea? Vă facem praf! Ce face, au sabotat la utilaj? Așa... de asta a mers treaba prost la B. Și? Ați dibuit ceva? Încă nu? Rău! Mai telefonează-mi și ai grijă de oamenii dela A. Cum dela B? Dela A, frate, că-s tot ai noștri... Noroc!

Stoian puse receptorul în furcă, adresându-se lui Catană:

— Auzi, cică la B ar fi fost sabotaj la utilaj. De aceea mergea treaba prost. Dar încă n'au pus mâna pe nimeni.

— Te cred! Aștia lucrează pe dedesubt, spuse Catană, amenințând cu degetul pe cineva nevăzut.

Cât durase meetingul, Hulub stătuse tăcut mai la o margine, urcat pe scara unui camion. Cuprinsese cu privirea întreaga adunare. Ascultase cu luare aminte tot ce se vorbise. După meeting se îndreptă în grabă către dormitor. Scoase din cufăr câteva foi de hârtie și se puse pe scris. Fără să-și dea seama, așternu pe hârtie tot ce se întâmplase în cursul zilei. Pomenise și de excavatorul care trebuia să treacă la B, și de grădina de zarzavaturi, și de Cernescu, și de Brătescu. Nu-l uitase nici pe Crăciun, cel ce băuse lichiorul cu sticla. Scrisese tot. Mai ceti odată, îndreptând pe alocuri literele ce erau prea strâmbe, apoi puse hârtiile scrise într'un plic, scrise adresa ziarului apăsat, de era mai-mai să treacă vârful creionului prin hârtie, după care ieși din baracă îndreptându-se către șosea. Vorbi cu vreo doi șoferi care mergeau spre Constanța, dar aceștia refuzară să-i ia plicul. Ziceau că „dacă uită, sau pierd plicul?“ Ce să răspundă ei de „documente de-astea?“. Hulub stătea în cumpănă. Ce să facă? Să lase pe a doua zi când avea să vină mașina redacției? Era prea târziu. Iși aduse aminte că în instructaj se spunea că poate da și telefonic unele știri. Se îndreptă în grabă către birourile administrației. Găsi un telefon liber: funcționarii plecaseră. Ceru Constanța la centrală și transmise tot ce scrisese.

Stoian și Catană lucrară la organizație până târziu. Se sfătuiră în fel și chip, cum să organizeze munca politică. Trimiseseră și după Brătescu, dar în zadar. Era plecat undeva, în chiunetă, la descărcări. Prea multe probleme nu deslegaseră ei doi. Dar o hotărâre tot luară: să convoace o adunare extraordinară a organizației de bază. Socoteau că acolo se vor lămurii o seamă de lucruri. Apoi se despărțiră.

Sosit acasă, Stoian găsi pe masă un bilețel: „Vin mai târziu. Avem o ședință de grupă sindicală... Maria“.

Stoian ceti și răsă bucuros. Când, cu câteva zile în urmă Maria intrase în muncă la grădina de zarzavat a șantierului lui, Stoian parcă tot nu se bucura, deși el singur se interesase de treaba asta. „O să crească greu“, gândea el. Ar fi vrut să o vadă dintr'odată bine pregătită, luând cuvântul la adunări, făcând propuneri, desbătând probleme. Pe urmă se gândi că tot e bine la grădină. Se lucra acolo după metodele sovietice. Când îi spusese Mariei

că va lucra la grădină, ea îl sărutase de bucurie, mai cu seamă că în sat la ea, înainte de a veni pe șantier, lucrase aproape un an la o grădină asemănătoare a Gospodăriei Agricole de Stat. Acuma, cu fiecare zi care trecea, Stoian se bucura tot mai mult. Maria începuse să vie acasă cu cărți care vorbeau despre lucrarea și îngrășarea pământului după anumite metode. Il întreba pe Stoian de una și de alta. Ba cu o seară înainte îl tocuse la cap vreme de mai bine de un ceas cu un articol pe care trebuia să-l scrie ea la gazeta de perete. Și câte altele... „Și tu Stoiane, te-ai frământat câteva luni, gândindu-te unde să-ți bagi nevasta în producție ca să crească mai repede. Halal! Ai uitat, frate, că oricare ar fi munca acuma, tot îl crește pe om, tot îl împinge înainte“, gândi Stoian. Uite-o, că a și început să ia parte la ședințe și să învețe“.

Hotărî să nu se culce până nu vine Maria. Luă la întâmplare o carte din teancul de pe masă. Ii ceti titlul: M. Lermontov: „Demonul“. Cumpărase cartea cu o săptămână în urmă. Se așeză pe pat și începu să citească.

Maria îl găsi cufundat în citit. Era veselă și bine dispusă. Il opri pe Stoian din citit și prinse a-i povesti despre ce se discutase în ședință.

— Au vorbit despre problema culturală și despre protecția muncii. Am vrut să spun și eu ceva, dar m'am sfiit... Ce citești?

— Ceva frumos!

— Citește tare, să aud și eu.

Maria se sui și ea pe pat. Stoian își potrivi glasul și începu să citească. Ințr'un loc, Maria îl opri.

— Stai. Ia mai citește odată bucata asta.

Stoian citi din nou:

*„Când de pe munți, purtând ulcior,
Gruzina ca un vis al vieții,
Cântând, scoboară la izvor,
Atunci, pe crestele zburlite,
Purtându-și neaua de cleștar,
Inalte piscuri zimțuite
Se zugrăvesc pe cerul clar;
Și 'n asfințitul străveziu
Se investmântă 'n purpurii;“*

— Tare-i frumos! șopti Maria.

— Frumos! Parcă-ți încălzește inima, mormăi Stoian, apoi citi mai departe.

VI

A doua zi către ora prânzului, Cernescu intră la Brătescu în birou fără să mai bată la ușă. Se vedea cât de colo că se ostenește să pară furios peste măsură. Scoase din buzunar ziarul împăturit, bătând cu palma peste el.

— Am fost pe la tovarășul Stoian și nu l-am găsit. (De fapt nu fusese). Am venit la dumneata. Te știu om înțelgător, cu minte limpede. Nu admit să-și bată joc de mine un neisprăvit. Auzi, ei-că sunt „lipsit de suflet“. Eu mă zbat zi și noapte ca să iasă lucrurile bine și ăsta își ia nasul la purtare. Sunt profund indignat. Am fost și la inginerul șef. Am dat un telefon și la direcție. Să se ia măsuri, că altfel eu nu-mi mai asum răspunderea. Și văd că și pe dumneata te... ca să zic așa, te critică. Dacă nici dumneata nu mai muncești, atunci...

Brătescu nu citise ziarul. Deobicei nici nu prea citea. Intinse mâna și aproape smulse gazeta din fața lui Cernescu. Citi articolul încruntându-se, apoi murmură: „Bine, tovarășelule!” Mai citi încăodată și se întoarse spre Cernescu.

— Problema aceasta o iau eu în mână, organizația de bază. Nu te alarma, tovarășelule... A sărit peste cal, asta-i. Lasă că se repară. Revine ziarul cu o notiță în care desminte. Nu avea grijă, intervenim noi.

— Asemenea neobrăzare trebuie sancționată aspru, mai spuse Cernescu, urmărindu-l atent cu privirea pe președinte.

— Se vor lua măsuri... Dacă pun eu mâna pe problemă, e ca și lămurită. Asta se știe.

Rămas singur, Brătescu mai citi încăodată articolul din ziar. Sublinie cu roșu câteva pasagii, mormăind: „Așa-i când le cauți în coarne: ți se suie pe cap. Auzi tovarășelule, să mă critice ăsta pe mine... să mă acuze el de... stai cum îi zice. Citi din nou... de „moleșală și lipsă de răspundere”... Pe mine care de doi ani... lupt! Bine, tovarășelule, te învăț eu cum se sare calul”. Se apucă să citească din nou articolul. Mai sublinie ceva. Îi subliniasse aproape tot. De ce-l citea i se părea că descoperă în el tot mai multe afirmații neadevărate.

Cineva îl întrerupse din cercetarea articolului cu pricina, aducându-i un tabel. Era tabelul cu propunerile de stahanoviști. Luă la cercetat fiecare nume: „Merge... așa... merge. Și ăsta merge”. Deodată tresări: Ce? Hulub stahanovist? Nu merge, tovarășelule. O fi muncind el, dar asta nu e de ajuns. Nu merge... e anarhic, indisciplinat. Disciplina este o condiție de bază ca să te poți numai stahanovist. Așa să știi tovarășelule.

Șterse apăsător numele lui Hulub cu roșu, îl chemă pe tovarășul care-l adusese spunându-i să-l bată din nou la mașină. Totodată îi spuse să trimită pe careva pentru a-l chema pe excavatoristul Hulub până la comitet. „Să-l aducă din pământ”, mai adăugă Brătescu.

Hulub ieșise din schimb și tocmai citea gazeta cu încă câțiva din baracă.

— Ori le zici, ori nu le zici, măi tovarășe Hulub. Fără ocolișuri... strașnic!

— Îi critic... atâta tot. Să se îndrepte lucrurile.

— Când or citi, iau foc!

— Sar în aer. Mai ales tovarășul Brătescu care, fie vorba între noi... cam întoarce dosul criticii și mai cu seamă autocriticii, adăugă un mecanic.

Când auzi că e chemat de Brătescu, Hulub schimbă o privire plină de înțeles cu ceilalți.

— Pune-ți o pernă sub șale măi, Hulub, că te ia președintele la trei păzește.

— Vedeți-vă de treabă, spuse calm Hulub, îndreptându-se către comitet.

Brătescu îl aștepta cu articolul în față. Îl luă în primire dela ușă.

— Și zi așa, tovarășelule... ai început să bați câmpii. Știi tu ce fel de inginer e Cernescu? Ai tu habar de capacitatea lui? Ai venit să te consulți cu mine, cu careva?

Hulub stătea liniștit în picioare. Brătescu nu-l invitase pe scaun. Îi răspunse cam în răspar:

— De ce să mă consult? Ce, eu nu am ochi? Eri la meeting au vorbit oamenii... și pe urmă corespondenții țin legătură directă cu ziarul.

— Adică noi, cei care tragem aicea greul, nu avem nici un cuvânt de spus?

— Eu nu zic... dar mai sunt greșeli trecute cu vederea... Trebuie spus pe față. Șantierul e al nostru, al tuturor. Ne doare dacă merge prost. — Adică pe noi nu ne doare. (Brătescu se împungea cu degetele în stomac). Noi trecem cu vederea. Bine tovarășelule, bine. Dar dacă eu îți dovedesc că nu ai dreptate, că tot ce ai scris aicea e o prostie gogonată? Ce, dacă au vorbit oamenii ieri? Massa poate greși.

Hulub se înroși: „Adică el a scris prostii“. Ii vorbi tot calm.

— Răspund pentru cele scrise.

Calmul lui Hulub îl scoase din sărite pe Brătescu. Se ridică de pe scaun — Dumneata răspunzi de excavator, tovarășelule. M'ai înțeles? Are cine răspunde de șantier. Cine ți-a permis, mă rog, să scrii trăznăi despre inginer, despre... asta... despre sindicat?

Fața lui Hulub se întunecă de supărare, cum rar se întâmpla. Privi încruntat la președinte, apoi i se adresa cu voce scăzută dar răspicată:

— Vorbește mai încet, tovarășe Brătescu. Nu sunt surd.

— Ba am să vorbesc tare, ca să-ți intre în cap odată pentru totdeauna! Să trimiți la gazetă o desmintire în care să-ți faci autocritică, arătând că ai greșit, că este o eroare.

— Eu să-mi fac autocritica? făcu Hulub mirat. Să-și facă șeful utilajului. să-ți faci dumneata, nu eu. Ba chiar că scriu o notă, în care am să povestesc felul în care a fost primită critica.

— Vasăzică, te încăpățânezi, tovarășelule!

— Nu mă încăpățânez. Imi fac datoria de muncitor.

— Bine! M'am lămurit. Am să-mi fac și eu datoria de... președinte.

— Bine ar fi. Așa și scrie în articol, mai spuse Hulub, părăsind biroul.

Se îndreptă către baracă dar se răsândi. Discuția cu Brătescu îl pusese pe gânduri. Ce să facă? Dacă Brătescu îi scornește ceva? Dacă îl scoate pe Cernescu basma curată? Scoase ziarul din buzunar și mai citi odată articolul. Poate a exagerat cu ceva. Nu i se păru nimic exagerat. Se mai gândi puțin apoi se îndreptă către organizația de bază. Era cam agitat. Ce avea să spună secretarul organizației de bază? Te pomenești că îl ia și el la rost. Il găsi pe Stoian citind ziarul. Nu i se păru nimic deosebit în atitudinea secretarului.

— Noroc, tovarășe Stoian.

— Noroc, ia un loc. Tocmai voiam să te văd. Am să-ți fac o propunere. În seara asta avem la club o conferință în cadrul comitetului de luptă pentru pace. M'am gândit că ai fi potrivit să vorbești dumneata... Stai, nu te speria. Nu-i nevoie să ai ceva scris. Povestești cam așa cum ai scris în ziar articolul acela. O să meargă, ce zici?

Hulub era uimit că Stoian nu-i pomenește nimic despre articolul apărut în ziarul ce-l avea în față. Gândi că poate nici nu l-a citit.

— Păi ce să zic.. eu unul nu mă prea pricep a vorbi. Le cam încurc. Dar așa o poveste... una adevărată, aș încropi.

— Foarte bine! Să povestești. Oamenii o să înțeleagă mai bine. Și acum ia spune, de ce ai venit la organizație?

— Să vezi, tovarășe Stoian... începu Hulub, cu articolul acela din ziar. Mi-am aprins paie în cap.

— A, articolul?! L-am citit. Cu cine ți-ai aprins paie în cap?

— Cu tovarășul Brătescu. S'a făcut foc...

Stoian tăcu câteva clipe. Voia bună de mai înainte îi pieri de pe față.

— Cu tovarășul Brătescu, zici... Mda... Câtă lung la excavatorist, apoi urmă: — Măi tovarășe Hulub... critica asta e lucru mare al dracului. Mai sunt oameni care nu se prea bucură când sunt criticați. Se supără ei când îi critică între patru ochi, dar în ziar...

— Păi de ce să se supere, dacă-i adevărat?

— Tocmai de asta se supără, pentrucă spui adevărul. Mie mi-a plăcut articolul, dar am de făcut o observație. Pui problema prea îngust, cam individualist. Te legi mai mult de excavatorul tău. Trebuia să vezi mai larg: planul șantierului, construcția întregă. S'ar părea că te răfuești personal cu cineva. Și nu e bine. Ai văzut cum au pus oamenii probleme, eri la adunare? Au privit șantierul în întregul lui. Așa e bine. Atunci și critica are efect mai mare. Asta nu înseamnă, bineînțeles, că trebuie să renunți la amănunte, la oameni.

— Am să mai scriu, tovarășe Stoian...

— Să mai scrii. Și nu cruța pe nimeni. Nu țin seamă nici de funcții, nici de om. Adevărat să fie, bine verificat. Să nu-ți scape o minciună că de aceea se leagă ca înecatul de pai. Scrie, frate... și dacă întâlnești fapte mai grave, treci și pe la organizație. Bineînțeles, după ce ai trimis corespondența la gazetă. Reparăm o greșală din timp. Un lucru să nu uiți: verifică mereu, odată, de două ori, de zece ori, dacă crezi că nu e limpede treaba. Asta-i. Cât despre tovarășul Brătescu, nu te îngrijora.

Plecând dela Stoian, Hulub se simți ușor ca o pană. „Când îți spune două vorbe tovarășul Stoian, parcă te simți crescut cu o palmă”, gândi Hulub. Ajuns la baracă își făcu un duș rece și așezându-se pe pat începu să-și facă un plan în minte. Trebuie să vorbească la club. Cum să înceapă? Nu se simți bine pe pat. Nu-i venea nici o idee. Se sculă și ieși afară. Pașii îl duseră până pe malul chiunetei. De sus, de pe malul înalt, privi frământătura de stâncă. Mai întâi îl uimi faptul că excavatorul ce trebuia dus la B trecuse de excavatorul lui. Vasăzică, tot a luat măsuri Cernescu. Simți crescând în el ceva care parcă îl înălța, gândindu-se că și critica lui din gazetă a ajutat la ceva. Privi îndelung la furnicarul din chiunetă. Se adâncise mult albia. De sus, cu greu te-ar fi putut auzi cineva. Tot privind oamenii, excavatoarele, garniturile de vagoane și blocurile de stâncă alb-vinete, i se păru că vede jos, clipocind, apa. Uite și un vas ce alunecă lin, lăsând în urma lui o dără de spumă albă ca zăpada. După el alt vas, apoi altul... Un convoi. Cineva îi face semn cu mâna ori cu șapca... Nu se vede tocmai bine din cauza soarelui orbitor... Vasele vin dinspre mare. De aici, de sus, par niște jucării. Le face și el semn, până se pierd după cotitură...

Hulub se pomeni că râde singur. „Visez treaz, își spuse el în gând, și deseară trebuie să vorbesc la club”. Tresări. Ii veni o idee. Ce ar fi dacă ar începe cu ce i s'a năzărit lui acuma înaintea ochilor. Chiar așa o să facă. Nu degeaba spun constructorii: „Canalul este o construcție a păcii”.

Soarele abia începuse să coboare spre asfințit. Până seara mai era vreme. Hulub se gândi că între timp ar putea să mai citească ceva. Cu gândul acesta se îndreptă spre bibliotecă.

Tot în această vreme, Stoian discuta aprins la organizația de bază, cu un instructor venit dela comitetul de partid. Instructorul îi cerea lui Stoian să cerceteze mai îndeaproape cine este acest Hulub care a scris articolul ce apăruse în gazetă. Din spusele instructorului, Stoian înțelese că articolul ar fi greșit; că un asemenea articol poate demobiliza pe cei criticați cari de fapt nu ar fi vinovați de lipsurile semnalate. Și ceea ce îl pusese pe gânduri mai mult era faptul că instructorul părea să spună, așa mai pe departe, cum că organizația de bază nu a știut, în ultimele zile, să mobilizeze oamenii, mai cu seamă după plecarea la B a celor o sută de oameni. Stoian își spusese dela început părerea despre corespondența iscălită de Hulub,

iar instructorul, ca și cum ar fi știut dinainte ce gândea Stoian, i-o retezase scurt:

— Exact. Ai luat-o pe delături fără să analizezi în adâncime. Nu e bine să iei în brațe orice acțiune, și să o sprijini. Să cercetezi cazul.

— Eu unul, nu cercetez, tovarășe. Am mai citit și eu ceva despre munca cu corespondenții, și știu cine îi crește și cine răspunde de ei. Mi se pare că ziarul, dacă nu mă înșel, spuse Stoian cu oarecare ironie în glas. Apoi adăugă:

— Eu cel mult pot să-l sprijin, ceea ce și fac în cazul de față.

— Vezi să nu te pripești, tovarășe secretar, rosti instructorul oarecum amenințător.

— Il cunosc pe tovarășul Hulub, așa cum îmi cunosc buzunarele. După cum îi cunosc și pe Brătescu și pe inginerul Cernescu.

Instructorul tăcu un timp, frământând între dinți un băț de chibrit, apoi vorbi ca și cum s'ar fi adresat altcuiva.

— O asemenea poziție a luat și redactorul șef al gazetei astăzi, când a fost întrebat de ce a dat drumul corespondenței. Și i s'a spus că este cam îngâmfat.

Stoian simți cum îi năvălește în obraji o căldură de parcă ar fi stat în fața unei vetre plină cu jăratec. „Adică el e îngâmfat; are orbul găinilor. Hai, să zică că a greșit. Dar cei ce au luat cuvântul la adunare au greșit și ei? Ce dracu! Pe șantierul A a început să greșească toată lumea, în frunte cu secretarul?“ Răspunse calm:

— Te pripești dumneata în afirmații, tovarășe. Nu sunt îngâmfat. Nu am fost și nu sunt. Cât despre redactorul șef, nici atâta. A avut grijă să verifice prin mine cele afirmate în articol și eu am confirmat că sunt juste. Susțin și acuma acest lucru, cu toate că orice neregulă în șantier mă privește direct și pe mine. Eu consider că am de învățat din acest articol.

— Să mai analizezi, tovarășe, să mai analizezi, nu-ți supraaprecia forțele, mai spuse instructorul, pregătindu-se de plecare și adăugând că se mai abate pe șantier ca să mai stea de vorbă cu oamenii.

Stoian rămase oarecum descumpănit. În cincisprezece minute aflate lucruri deosebit de noi pentru dânsul: că e cam îngâmfat, că își supraapreciază forțele, că a luat-o pe delături. Incepu să analizeze fiecare afirmație în parte. Nu ieși la nici un liman. „Uite al dracului, ce greu mă mai descure. Ce, m'am prostit?“ Să fie el îngâmfat? Mândru era un pic, nu putea zice că nu. Dar îngâmfat? Ce, dacă ești mândru înseamnă că ești și îngâmfat? Nu se poate. Pe șantier se petrece ceva; nici de capăt nu i-au dat firului... dar e ceva... Și capătul acela trebuie prins. Neapărat trebuie prins, și repede: cât mai repede.

Căută în sertar carnetelul său de notițe și nu-l găsi. Iși aduse aminte că l-a lăsat acasă. Va trage o fugă să-l aducă.

Acasă o găsi pe Maria plângând. Câteva minute, Stoian nu înțelege nimic din ce-i spunea. Abia când Maria își mai potoli plânsul, începu a înțelege. La început se arăta mirat peste măsură; chiar începu să zâmbească. dar pe urmă se posomorî rău de tot auzind-o că spunc:

— Ce sunt eu vinovată? Eu nu sunt vinovată cu nimic! Poate tu! Lucram dimineața în grădină cu încă câteva. Venise vorba despre încadrări. Zicea una: „tovarășa Stoian nu are nici o grijă dacă bărbat-său e secretar. A încadrat-o ca șefă de brigadă. Așa-i când ai sfinți“. Eu de colo am dat din umeri. Nici nu știam despre ce-i vorba. „Lăsați-mă, nu mă mai luați la vale. Ce încadrare, că eu nu știu nimic“. Zice alta: „Lasă, tovarășă, nu o mai face pe mironosița, că doar nu avem orbul găinilor. N'am citit noi tabelul cu

încadrările?! Îi țintuit colo pe ușă, la birouri. Auzi, se face nîznai după ce o fi vorbit din vreme cu cei dela muncă și salarii. Știm noi!“ Eu să intru în pământ, nu alta. Mai eu seamă, mă gândeam la tine. Am alergat la birouri. Nu vorbeau degaba femeile. Eram trecută acolo cu cea mai mare leafă, dintre toate femeile. Cea mai mare. Am și uitat cât, dar era mare. Scria negru pe alb: Stoian Maria. M'am interesat și pe la funcționari. Ce crezi că mi-au spus? Cică nu aveau alt loc în schemă. Când m'am dus înapoi în grădina m'au luat din nou în primire. Ziceau: „S'a făcut că nu știa. Ce, credeți că nu știa? He, hei, încă n'a dispărut nedreptatea“. Am plâns. Toată ziua am plâns. Ce era să fac. M'am gândit că poate tu... Maria nu mai putea vorbi de plâns. Stoian sări ca ars:

— Lasă, nu mă mai necăji și tu acum, că-s destul de înăcrit... mama lor de bandiți!

Maria îl privi uimită și speriată. Rar de tot îl auzea suduind. Asta însemna că e peste măsură de supărat.

Stoian își luă carnețelul de pe masă și ieși trântind ușa.

După ce, de dimineață, trecuse pe la Brătescu să-și arate nemulțumirea față de articolul publicat în gazetă, Cernescu plecase pe șantier. Făcu o gălăgie nemaipomenită, găsind un excavator ce stătea degeaba, inspectă câteva locomotive și echipa de depanare. Peste tot, pomenea mereu că șantierul a rămas în urmă cu planul și că oamenii nu-și văd de treabă. Apoi trecu pe la grădina de zarzavat, interesându-se îndeaproape de lucrările de irigare. Se opri în fața biroului și citi lista încadrărilor. Când citi numele nevestii lui Stoian, ochii i se făcură mai mici. Zâmbi satisfăcut, gândind: „Până se lămuresc lucrurile, vorbele vor împânzi șantierul. Ajung și mai departe. Chiar dacă se lămuresc oamenii până la urmă, îndoeli mai rămân. Așa, *domnule* secretar! Dacă e vorba să ne măsurăm puterile, apoi să ni le măsurăm“. Îndreptându-se din nou către șantier, se opri la malul lacului. Apa verzuie clipea lângă mal, în desimea stufului. Își aprinse o țigară, murmurând: „Aici, toți, cu câte un pietroi de gât“. Se răsândi să se mai ducă pe șantier. Socoti că a făcut destulă atmosferă bună: „Când îi va întreba pe muncitori cum se preocupă Cernescu de utilaj, o să aibă ce spune. Dacă îi va întreba careva. Trebuie să mai vorbesc cu Vântu. Mormolocul ăsta ce o fi având în cap? Trebuie să-i sondez gândurile“.

Se îndreptă către birourile administrației. Intră la inginerul șef. Acesta îi răspunse morocănos la salut. Se vedea cât de colo că nu e în apele lui. Cernescu ghici imediat care era motivul supărării lui Vântu.

— Am venit să ne mai sfătuim, colega. Ne-a cam dat peste cap plecarea la B a atâtor oameni. Mă sbat zi și noapte și tot nu merge cum trebuie. Cadrele rămase sunt slabe. Eu am atras atenția la început... Mă sbat și ca răsplată sunt criticat... Cernescu se opri din vorbă, cercetând cu atenție fața inginerului-șef, apoi continuă: — Asta-i soarta inginerilor mai vechi...

Ca și cum n'ar fi auzit cele spuse de Cernescu, Vântu se îndreptă către graficul de pe perete, îl cercetă un minut, apoi se întoarse către Cernescu și zise răs-picat:

— Șantierul a rămas cu câteva zile sub plan și asta nu-mi convine, înțelegi? Nu-mi convine deloc. Imi iubesc meseria. Sunt pus aicea să fac treabă de inginer și sunt hotărît să o fac. Am o singură pretenție: să îndeplinesc planul și nimic mai mult. Cât despre critica aceea din ziar, află că mă vizează și pe mine indirect, în calitatea pe care o am.

— Te înțeleg perfect, colega. Acestea sunt și gândurile mele. Dar ce suntem noi de vină dacă oamenii cei buni au plecat?

— Cred că este timpul s'o mai slăbim cu cei cari au plecat. În ultimele zile am studiat posibilitățile și cred că se poate face ceva. Vezi și dumneata cum poate funcționa mai bine utilajul, că doar ești inginer ca și mine. Și pe urmă, e sarcina dumatăle...

După ce plecă Cernescu, inginerul-șef se mai plimbă prin cameră câteva minute, apoi puse mâna pe receptorul telefonului cerând la Direcția Generală pe inginerul șef al construcției.

— Da, Vântu... Tovarășe Stănculescu, mă aflu într'un impas. Da... da... uite, eu! Să vin acolo? A, veniți dumneavoastră! Foarte bine, vă mulțumesc și vă aștept.

Sună și chemă pe șeful serviciului de planificare.

— Tovarășe, să-mi aduci, te rog, situația excavațiilor de pe ultimele două săptămâni, până la zi.

VII

Spre dimineață plouase. La răsăritul soarelui, cerul era deosebit de limpede. Din pământ se ridicau aburi ce împrăștiu peste tot mirosul crud al colțului de iarbă. Hulub ieși din baracă și trase în piept boarea răcoroasă. Se trezise mai devreme ca de obicei. Porni spre șantier cu pas domol. Era bucuros. Vorbise seara, la club, despre lupta pentru pace. Iși făcuse un plan în minte, notase ceva pe o bucățică de hârtie, dar când se văzu în fața oamenilor, se fâstăci deodată. Vre-o cinci minute, după socoteala lui, poate să fi trecut și mai mult, adunase vorbele de ici de colo, fără nici o noimă. De câteva ori se oprise să-și adune firul gândurilor, mai trăsese cu coada ochiului la notiță, dar degeaba. Planul lui se dusese dracului. Oamenii începuseră a se foi în bănci. Ce era de făcut? Tovarășul Stoian îl sfătua parcă să povestească... Incepu și el să povestească. Mai întâi despre el, despre războiul nenorocit. Apoi despre fata ce-i fusese dragă. Adusese vorba despre construcția canalului, fugise cu gândul în Coreea, în America. Nu-și mai aducea aminte despre ce mai vorbise. Știa atâta, că se pomenise la ușa clubului cu Ana lângă dânsul. „Tare frumos ai mai vorbit, tovarășe Hulub“, îi spusese ea. El, parcă era pe altă lume. Apoi mai venisră lângă ei și alții. Ii strânseseră mâna: „Măi nea Hulub, halal să-ți fie! Ai vorbit vreme de peste un coas, dar al dracului care minte dacă nu mai stăteam să te ascult încă două“. Unii i-au făcut o propunere: „Vino pe la noi prin baracă... la 36.. Mai spui tu una, noi alta... vino bre, ne mai luminăm mințile. Mama lor de *emperealiști*...“ Când se mai desmetici puțin, își dădu scama că o condusese pe Ana până la baraca fetelor. Au mai stat de vorbă o bucată de vreme. Când s'au despărțit, Ana i-a strâns mâna, spunându-i: „Ești un om tare de treabă, tovarășe Hulub“. El nu răspunsese nimic. Rămăsese parcă mirat peste măsură de descoperirea pe care o făcuse Ana. Apoi plecase să se culce.

Acuma coborî iute în chiunetă. Venise prea de vreme. Schimbul lui încărcă garnitura. Mai avea un vagon și termina. Hulub îi strigă „bună dimineața“ schimbului de jos, apoi se îndreptă către mecanicul locomotivei, ce stătea pe un bolovan de stâncă și-și fuma liniștit țigara. Mecanicul îl întâmpină de departe, răsând.

— Noroc, ziaristule!

— Ei... și dumneata. Nu mă mai lua la vale, făcu Hulub, așezându-se lângă Bârzu. Mai bine spune ce mai fac cei dela dig.

De câteva luni Bârzu căra piatră pentru digul de larg. Mereu îi lăuda

pe cei dela dig că „muncesc ca leii“, că „iau în piept marea“ și câte altele. Acuma însă, Bârză vorbea altfel.

— Cei dela dig? Știi, este o vorbă: „când n'are omul treabă, îi fluieră mintea“. Așa și cu cei dela dig. Sosisem ieri cu o garnitură. O bag sub macara. Știi care macara... Macaraua portal, de am construit-o noi aici pe Canal. Aceea uriașă, de, intră două garnituri sub ea. Mă dau jos. Mă uit în stânga, mă uit și în dreapta. Nimeni. Incep a căuta. După un bloc de piatră dau peste câțiva. Ce crezi că făceau? Jucău barbut. Stau și ascult ce vorbeau. Zicea unul: „Pentru astăzi mi-am scos părleala. Bine că am găsit fraerii“. Sare altul cu gura: „Ce, nu mai joci, bă?“ Răspunde ăl de-i curățase de bani: „Astăzi nu. Măine. Ce, credeți că măine vin garnituri? Și pe urmă... dacă vă curăț astăzi de bani, măine cu ce mă mai distrez?“ Când m'au văzut pe mine au sărit să descarce garnitura. În timp ce descărcau, vorbeau înde-oi: „Până vine o garnitură ți se lungesc urechile“. Un altul a zis tare, pe semne ca să aud și eu: „Cei dela A dorm! Asta-i. Și noi ne prăjim la soare. Măi să fiu al dracului dacă nu simt cum îmi amortește creierul"... Eu, să intru în pământ, nu alta. Ce era să le spun? Că nu merge utilajul? Nu le-am zis nimic. Na, ți-am spus ce fac cei dela diguri. Treaba asta ne cam privește și pe noi.

— Câte garnituri ai dus în noaptea asta, tovarășe Bârză? îl întrebă Hulub, într'un târziu.

— Câte am dus? Jumătate din cât trebuia. Mă gândeam și mai înainte: de ce naiba nu merge treaba? Eu, să mă ia mama dracului... dar pun mâna în foc că la mijloc e o acțiune dușmănoasă...

Bârză se opri o clipă, întinzând mâna înainte, ca deasupra unei vetre de jăratec, apoi urmă:

—... unii zic că... de când cu plecarea celor dela B... Palavre. Ce naiba, am rămas numai mormoloci la A? Hai să-i luăm pe rând: Anghel, de pe 09: nu mi-i rușine cu el. Agafiței, ăl de mă schimbă pe mine pe locomotivă: un om și jumătate. Crăciun, minerul: trage el spirt la măsea...

— Cam trage, îl întrerupse Hulub.

— Trage, dar și când e vorba de muncă... tot spirt! Ce mai... dar stai, să nu uit. M'am întâlnit cu Crăciun. Mă oprește și-mi zice: „Spune, măi frate Bârzule... se face una ca asta? Să mă dea Hulub la jurnal... că beau... să aflu un șantier, o țară întreagă... Se face? Unde mai pui că a citit și nevastă-mea... Să te ții ce-a mai fost... M'a luat la rost de parcă acuma ar fi aflat întâia oară că obișnuesc și eu colo... un păhărel.

— Și zici că era supărat, ai? întrebă Hulub râzând.

— Foc! Dar stai că n'a spus numai atâta. Zicea Crăciun: „Nu putea să mă ia Hulub cu binișorul? Să-i fi spus eu lui în ce vremuri am deprins eu obiceiul... Ce știe el... Hulub. Mă dă la jurnal... în public. Nu zic că nu are dreptate, dar să mă dea la jurnal?“ Era supărat rău și cam amărît. L-am întrebat: „Spune drept, nea Crăciune, te-a pus pe gânduri articolul, ori ba?“ Tace el o vreme, apoi spune: „M'a pus, cum să nu mă puie, dar ce crezi, că mă pot lăsa așa, dintr'o dată...“ Așa cu Crăciun. Să știi că deacuma bea mai puțin.

— N'ar fi rău. E un om bun. Iși cunoaște al dracului meseria.

— Păi cine zice? Așa... unde rămăsesem... Cum îi spune inginerului acela tânăr... Ispas: e numai inimă. Ce mai. Dacă ar fi să-i numărăm pe toți, ne apucă noaptea și nu mai terminăm. Așa că problema ălor de-au plecat la B, cade. Atunci, unde-i buba? La conducere? Hai să-i puricăm și pe ei: Vântu. Nu se prea avântă el, dar cap are... Organizația de bază... Stoian. După câte-l știu eu, nu ne-a dat de rușine în doi ani. Ba din contră. Stoian

ăsta are un cap, uite, cât stâncă asta. (Bârzu se uită la o stâncă de alăturaea de parcă ar fi văzut capul lui Stoian.)

— Pe urmă, Brătescu... de, ăsta în ultima vreme cam bate câmpii... Ce-ți e și cu îngâmflarea. Te pune la pământ. Hei, multe înodături mai întâlnești în viață. Am auzit că te-a chemat Brătescu la el, cu articolul acela din ziar. L'ai pișcat rău. Aici cred că Stoian are o parte de vină. L-a scăpat din mână...

— E înfuriat rău Brătescu, spuse Hulub, jucându-se cu o pietricică.

— Ii trece, continuă Bârzu. Așa, unde rămăsesem... Cernescu. Despre el, drept să-ți spun, nu știu ce să zic. Are cam multe fețe. E ca vremea. Strănge mărui din măsele de nu mai știi pentru ce: pentru că nu merge treaba, ori pentru că merge? Cine știe? Poți citi așa deodată în sufletul omului? Uite, ăștia-s oamenii. Și dacă ăștia-s, atunci n'am eu dreptate când zic că la mijloc trebuie să fie ceva ascuns? Spune, frate Hulub. Hai, spune și tu ceva, că taci ca un motan, mai zise Bârzu parcă supărat de tăcerea lui Hulub.

Excavatoristul se juca mărui cu pietricica aceea, cercetând-o cu deosebită atenție, de parcă ar fi cătat în ea răspunsul. Vorbi după un timp:

— O să aflăm, măi tovarășe Bârzu, o să aflăm. Ce, crezi că numai dumneata gândești așa? Oamenii nu dorm, n'avea grijă.

Hulub luă schimbul în primire. În zilele din urmă, Mihai ajunsese din ce în ce mai stăpân pe excavator. Lucra aproape tot schimbul. Între timp, Hulub o învăța pe Ana tainele excavatorului și era încântat de ușurința și repeziciunea cu care isbutea ea să se descurce în cele mai complicate probleme.

Până către sfârșitul schimbului îi explicase Anei cum funcționează pompele de ulei. Din când în când trecea lângă Mihai, îi urmărea munca, îi făcea câte o observație, apoi se ocupa iarăși de Ana. Tocmai coborise jos ca să-i explice ceva despre unghiul ce trebuie să-l facă cupa, când se auzi o troznitură puternică după care excavatorul înțepeni. Din două salturi, Hulub ajunsese în cabină.

— Ce-ai făcut? îl întrebă el pe Mihai.

— Eu, nimic... încărcam cupa, răspunse acesta cu ochii măriți de emoție.

— Oprește curentul!

Hulub luă locul lui Mihai, cercetă ceva, apoi se întoarse spre Ana: — Aleargă la echipa de depanare! Spune-le că s'a defectat...

Mihai stătea într'un colț și se uita la Hulub de parcă atunci l-ar fi văzut prima oară. Excavatoristul îi întâlni privirea și se răsti la el:

— Ce te uiți așa împrăștiat, tâncule? Halal excavatorist! La primul accident și gata, dai bir cu fugiții!

Apoi, dându-și seama că a vorbit prea aspru, adăugă cu glas mai domol:

— S'a defectat ceva. Aflăm noi acuș...

Cei dela depanare sosiră gravi și plini de importanță. Iși suflecară pe 'ndelete mâncile, se înarmară cu fel de fel de chei și de ciocane și prinseră a cerceta excavatorul de parcă se pregăteau pentru o operație nemai-pomenit de dificilă. După un sfert de ceas, vreme în care Ana roșise până în vârful urechilor ascultând o întreagă salbă de înjurături cumplite, unul din cei dela depanare strigă de undeva de sub excavator:

— Am găsit buba... tui altaru' mă-sii de treabă! Așa-i când nu se face revizia la vreme. S'a slăbit un șurub, a scăpat afară și... trosc, s'a

rupt... Tui altaru' măsii de treabă! Trebuie o piesă nouă și parcă văd că lipsește. De reparat, se repară iute, dar trebuie piesa...

În toiul discuției veni pe neașteptate Cernescu, însoțit de șeful de lucrări al punctului. Întrebă ce s'a întâmplat. Făcu ochii mici și fălcile începură să-i svâcnească. Îl căută din ochi pe Hulub și întrebă tăragănat:

— Cine lucra pe excavator, când s'a defectat, tovarășe excavatorist?

Hulub privi țintă la Cernescu, gândind: „Ăsta îmi caută nod în papură”. Răspunse calm.

— Ajutorul...

— Mi-am închipuit. Nu e de mirare că s'a defectat. A forțat mașina. V'a intrat în cap că puteți cuceri tehnica cât ați bate din palme. Dar mașina, tovarășe, nu e plug. Ți-am atras atenția, data trecută. Ai spus că răspunzi, tovarășe excavatorist. Vei răspunde. Ca primă măsură, chiar în schimbul următor vei trece în echipa de depanare. Nu pot lăsa mașini prețioase pe mâna celor care se pricep mai mult la critică decât la meserie.

Hulub îl privi lung pe șeful utilajului, gândind: „De ăștia îmi ești. Te răzbuni, ai? Bine!” Spuse cu glasul aproape sugrumat:

— Vina nu-i a ajutorului. E a cui n'a făcut revizia la vreme.

— Să mă slăbiți cu revizia. Ce, ați început să-mi dați ordine? mai spuse Cernescu și plecă.

Totul se petrecuse atât de repede și de neașteptat încât Hulub și ceilalți rămăseră o vreme pe lângă excavator, tăcuți și peste măsură de mirați.

— Ți-a copt-o cu articolul acela, rosti într'un târziu unul din echipa de depanare. Apoi, dojenitor: — De, dacă te bagi unde nu-ți fierbe oala. Dovedește acuma, dacă poți, că ai tu dreptate și nu el.

Se pregăti să plece, dar se opri, exclamând:—Aoleo! am uitat să-l întrebăm de piesă. Ce naiba facem cu excavatorul, că doar nu umblăm cu piesele în buzunar.

Hulub nu spuse nimic. Așteptă până ce demontară piesa defectă, după care se îndreptă către baracamente. Nu mai avea la ce sta. Odată cu el, urcară dealul Ana și Mihai. Flăcăiașul era fiert.

— Din cauza mea... rosti Mihai într'o vreme, — să tragi dumneata ponoase.

— Vezi de treabă, rosti Hulub. Ce vină ai tu? N'ai nicio vină. Are cine să lumineze lucrurile.

Se despărțiră în fața barăcii. Hulub se simțea obosit, cu toate că nu muncise cine știe ce. Întâmplările din ultimele zile i se îngrămădiră buluc în miute. Simțea că-l doare capul. Intră în baracă și se trânti îmbrăcat pe pat. Încercă să se lase cuprins de somn, dar nu reuși. Aproape că nu-i venea a crede că începând din ziua aceasta nu va mai lucra pe excavator. Cum, așa deodată, să nu mai fie excavatorist? Nu se poate! Și uite că așa era. Va lucra la depanare. Adică el, care a simțit atâta mândrie când a luat în primire excavatorul, acuma să nu mai aibă dreptul să-l manipuleze. Inghiți greu. Dar stai că nici nu s'a discutat problema. Ce, Cernescu e stăpân pe șantier? Mai are de spus un cuvânt sindicatul. Brătescu o să fie de acord cu Cernescu, desigur. Și dacă? Ce, parcă numai Brătescu e la sindicat? Mai sunt și alți tovarăși acolo. Pe urmă, inginerul-șef, organizația de bază. Când o auzi Stoian... Totuși, poate că nu era bine că l-a pus pe Mihai pe excavator. Hulub se întoarse supărat pe partea cealaltă, mormăind ceva ca o muștrare: — Cum să nu-l pun, frate, dacă se pricepe?! Ce, eu nu am început să lucrez tot la două luni?... Dacă prinde cineva mai repede meseria, trebuie ținut pe loc pentru că așa spune o dispoziție?... Așa era pe vremuri...

Se trezi, scuturat ușor de umăr. Făcu ochii mari.

— Ce, s'a și făcut ziuă? întrebă el.

— Te caută un tovarăș...

Cel care îl trezise se îndreptă către ușă, vorbind de unul singur: — Așa visează. De treispe ore a răsărit soarele și el mă întrebă dacă s'a făcut ziuă... E buimac.

Tovarășul care-l căuta pe Hulub era dela gazeta construcției. Venise de dimineață și colindase o parte din șantier. De fapt, venise pentru a sta de vorbă și cu Hulub. Redacția vroia să-i propuie sarcina de corespondent principal al șantierului. Hulub asculta tăcut. I se părea că nu s'a trezit încă din somn și se tot freca la ochi.

— Ei, ce zici, ești de acord? îl întrebă într'un târziu redactorul.

Hulub se uita lung la redactor, gândind, „Tovarășul ăsta nu știe că eu am fost dat jos de pe excavator“. Ii povesti. Redactorul se ridică de pe pat, exclamând peste măsură de mirat:

— Ce faceeee?! la spune-mi și mie cum s'a întâmplat, dar așa, mai cu deamănuntul.

Hulub și redactorul au stat până târziu în baracă. Hulub scria și cel dela redacție îl tot corecta.

— Scrie așa cum spuneai mai înainte... așa. Nu căuta cuvintele prea mult, că iese articolul rece. Așa! Cu ocazia asta facem și o leacă de școală. De altfel, o să mai facem noi școală împreună. Uite că uitasem să-ți spun... Eu lucrez de vre-o două luni la secția de corespondență. Sunt șeful secției. Mă cheamă Popa Ion. Așa, să ne cunoaștem. Și acuma că am terminat, hai pe la tovarășul Stoian, să ne mai sfătuim și cu el. Să știi că este absolut necesar să te sfătuești în toate împrejurările cu secretarul organizației de bază dar... (Popa ridică un deget în sus) asta nu înseamnă că trebuie să-i treci cu vederea greșelile. Nici cât îi negru sub unghie.

— Tovarășul Stoian e un om de treabă.

— Se știe, dar de, omul mai poate greși... și dacă i se arată greșala... Dar ia stai puțin, că uitam să te întreb ceva, deosebit de important. Dumneata de ce nu ești stahanovist? Căci după cât se știe mereu depășești norma, califici la locul de muncă, și câte altele. De ce nu ești? Avem la redacție o listă cu stahanoviștii confirmați acuma două zile pe construcție și dumneata nu ești trecut pe ea.

— Păi de unde să știu? Eu nici nu știu dacă merit, spuse Hulub mirat. Ar fi vrut să spuie că nici măcar nu s'a gândit să devie stahanovist, dar se răzgândi. Te pomenești că-i rău că nu s'a gândit.

— E curios. Trebuie cercetat neapărat, spuse Popa, mai mult pentru dânsul decât pentru Hulub.

Porniră amândoi către organizația de bază. Incepuse să se însereze. Se aprindeau luminile în barăci. Din pâlniile megafonelor se răspândea până departe melodia unei sârbe îndrăcite.

Pe Stoian îl găsiră la organizație. Mai erau acolo Catană și Brătescu; vorbeau aprins. Brătescu se opri brusc când îl văzu pe Hulub intrând pe ușă, pe semne că discutaseră ceva chiar despre el. Hulub schimbă o privire scurtă cu Popa ca și cum ar fi întreat: „Ce ne facem, că e vorba și despre el?“ Redactorul îl privi mirat și lui Hulub i se păru că acesta ar fi zis din ochi: „Ei și ce? Cu atât mai bine. Ce, ne jucăm cu critica?... Popa îl întrebă pe Stoian câteva lucruri despre situația lui Hulub: Ce crede despre defectarea excavatorului, despre schimbarea lui Hulub de pe excavator. Brătescu tăcea, rozând între dinți capătul unui creion. Stoian ascultă cu atenție întrebările lui Popa, apoi răspunse:

— Cred că schimbarea lui Hulub este samavolnică.

— Redacția a luat hotărîrea de a încredința tovarășului Hulub muncă de corespondent principal al șantierului A. O să aibă nevoie de sprijinul organizației, spuse Popa.

Stoian tăcu un timp. Trase cu coada ochiului la Brătescu, care rodea mereu între dinți capătul creionului, apoi privindu-l în față pe Hulub, rosti zâmbind:

— Păreră mea este că tovarășul Hulub merită încrederea. E un tovarăș bun. Organizația îl va sprijini.

Hulub și Popa plecară. Abia ieșiseră pe ușă, că Brătescu sări de pe scaun:

— Tovărășelule, cu Hulub ai greșit-o. În loc să-i interzici de a mai iscăli în gazetă pentru greșelile care le-a făcut, dumneata îl susții. Și pe urmă tovarășelule, calci principiul muncii colective. Spui că organizația îl va sprijini. Cu ce drept? M'ai întrebat și pe mine, care dacă nu mă'nșel fac parte din birou? Află că eu în calitate de președinte, l-am șters de pe lista stahanoviștilor. E anarhic și indisciplinat. Face mahalagism, descurajează oamnenii... pe Cernescu... sindicatul. Calcă regulamentele... Greșești, tovarășelule, cu toptanul!

Stoian rămase uimit. Cum? Il ștersese pe Hulub de pe lista stahanoviștilor? Il privi lung pe Brătescu și i se păru că acuma îl vede pentru prima dată. Ii spuse, stăpânindu-și cu greu mânia:

— Tovărășe Brătescu, ai devenit un birocrat și un îngâmfat. Și din această cauză nu mai primești nici un fel de critică. Nici de sus, nici de jos. Cazul dumitale trebuie analizat în adâncime...

— O să vedem noi al cărui caz trebuie analizat în adâncime și în lățime, tovarășelule. Hei, am trecut eu prin asemenea cazuri...

Stoian ar fi vrut să mai spună ceva, dar sună telefonul. Ridică receptorul.

— Da, eu sunt. Acuma? bine, am și plecat. Puse receptorul în furcă adăugând către cei doi: — Mă cheamă la Comitet.

Se înoptase bine când mașina ce-l ducea pe Stoian se opri în fața Comitetului de Partid. Stoian urcă în fugă scările până la etajul II, îndreptându-se spre biroul secretarului.

— E aici? întrebă în treacăt pe secretara tehnică.

— Te așteaptă, răspuse aceasta. Chiar acum a mai dat un telefon după dumneata.

Stoian bătu în ușă și intră fără să mai aștepte răspunsul. Secretarul nu era singur. Cu o privire, Stoian îi cuprinse pe toți. Tresări. Era adunat întreg biroul. S'o fi strâns special pentru el? Dădu mâna cu toții.

— Ia loc, codașule, îl invită secretarul, zâmbind.

Secretarul era un om trecut de 40 de ani, înalt, uscățiv, cu fața brăzdată de nenumerate cute. Intotdeauna îi mija în colțul gurii un zâmbet: cu el era greu să știi dacă e bine dispus ori nu.

Stoian se făcu că nu ia în seamă vorba secretarului, dar simți cum i se urcă în față o căldură dogoritoare. Codaș. Chiar dacă i-a spus-o în glumă și tot nu-i convenea. Pentru prima dată auzea adresându-i-se cineva în felul acesta.

Secretarul răsfoi câteva minute niște hârtii ce le avea în față pe birou, prelungind parcă înadins tăcerea ce domnea în cameră. Apoi rosti apăsător, cântând lung la Stoian:

— Tovărășe Stoian, știi cum stai cu planul în ultimele zile?

— Știu. A mai slăbit.

— E prea mare sarcina?

— Nu

— Atunci care e cauza?

— Cercetăm...

— Cam încet. Cum stai cu întrecerile?

— Cu întrecerea ? Oamenii sunt însuflețiți.

— Și asta crezi că e suficient?

Stoian nu răspunde imediat. Unde voia să ajungă secretarul? Căută să-i ghicească gândurile dar nu izbuti. Secretarul avea în colțul gurii nelipsitul zâmbet.

— Nouă ni se pare că șchioapătă întrecerea la voi, tovarășe Stoian. Și dacă șchioapătă, înseamnă că elanul oamenilor este prost canalizat. Ce zici de părerea noastră?

— Ce să zic? Să mă gândesc.

— Gândește-te dar mai repede, că ți-o ia timpul înainte și... cei dela B.

— Nu ne-o ia.

— Dacă mergeți tot așa, o să vă ia, pentrucă vi s'a mărit sarcina de plan. Pentru asta te-am chemat.

Stoian tresări, uitându-se întrebător la secretar. Acestuia îi stăruia acelaș zâmbet în colțul gurii, și parcă ghicind gândurile lui Stoian, urmă:

— Te miri, tovarășe, și de sigur că-ți spui în gând: „Oameni ne-a luat, treaba nu prea merge și ne mai mărește și sarcina de plan“. Secretarul se ridică de pe scaun: — Da. V'am mărit sarcina. Direcția generală și Comitetul de partid socotesc că șantierul A are destule forțe să poată face față. Și trebuie să facă. Aveți sarcina să dați bătălia pentru creastă. Înțelegeți, tovarășe Stoian? Bătălie. Dar nu bătălie la sfârșit de lună ori de trimestru. Nu. Bătălie zilnică. Douăzeci și patru de ore de bătălie pe zi.

Stoian se uită pe rând la fiecare membru al biroului. Aproape că nu-i venea a crede cele auzite. Intr'un târziu, se adresă secretarului:

— O să fie greu, tovarășe.

— O să te ajutăm. Mobilizează comuniștii, sindicatul, tehnicienii. Mai scuturați-vă din moleșală.

— Și mai cu seamă de birocratism în întrecere, interveni șeful secției de Propagandă și Agitație. Cum te ajută Brătescu? Văd că e criticat în gazetă. Are dreptate corespondentul?

— Are! — spuse apăsător Stoian.

— Dacă are, ce-a făcut organizația de bază, biroul? Cum l-ați ajutat pe Brătescu?

— Mai avem și alte greutăți — se încăpățână Stoian.

— Utilajul, vrei să spui.

— Cernescu nu prea muncește bine.

— Ce știi, concret? I-ați analizat munca?

— Nu i-am analizat-o. O cunoaștem doar din discuții individuale.

— Tovarășe Stoian, nu așa muncesc comuniștii. Unde-i analiza temeinică a biroului, a comitetului de întreprindere, în ce privește utilajul, întrecerea la zi? Unde-i? Vă plângeți că aveți greutăți. Criticați pe unii, laudați pe alții, dar să mă ierți, cam băbește. Ia să vă schimbați stilul în muncă, sau mai bine să reveniți la cel pe care l-ați avut până mai deunăzi! Dacă porniți bătălia, porniți-o pe toate fronturile, și cu munca în birou și în organizație!

Stoian se pregătea să plece, când unul din membrii biroului spuse mai mult în treacăt:

— Și băgați de seamă cu corespondentul acela. Umblă vorbe. Și apoi încadrarea nevestii duminică.

— Pentru corespondent pun mâna în foc, răspunse Stoian fără să se mai gândească.

— Ai grijă să nu te frigi. El nu mai poate să iscălească până nu cercetați cazul în amănunțime. Cu ce dovedești că inginerul nu are dreptate?

— O să limpezim noi apele. Cât despre nevastă, cred că au vrut să manevreze ceva, mai spuse Stoian.

— Concret, tovarășe Stoian, concret, încheie secretarul. Când vei crede că ai desnodat totul, treci pe la Comitet. Până atunci nu uita că șantierul A are una din cele mai grele sarcini de pe întreaga construcție: bătălie, douăzeci și patru de ore pe zi!

A doua zi, dis de dimineață, Stoian era la organizație. Cercetă îndelung tabelul cu membrii de partid, făcând în dreptul unora câte un semn cu creionul roșu. Dădu un telefon la comitetul de întreprindere. Brătescu încă nu venise. Trimise pe cineva să-l scoale din somn. Brătescu veni încă somnoros, bombăni ceva despre lipsa de grijă față de sănătatea cadrelor.

— Ce te-a apucat, tovarășelule, de scoli oamenii cu noaptea în cap? Ce, arde?...

— Cam arde, Brătescule, cam arde... Ia un loc și dacă nu te-ai trezit bine, du-te și bagă-ți capul sub robinet, să te mai limpezești la minte.

Brătescu făcu niște ochi la Stoian, de parcă atunci l-ar fi văzut pentru prima dată.

— Ce arde?

— Cum stăm cu întrecerile? — îl întrebă Stoian pe neașteptate.

— Cu întrecerile?! Ce-ți veni? Pentru asta m'ai sculat?

— Pentru asta.

— Nu-ți spun eu! Visează ceva secretarul, o năzbâtie, și pe urmă se ia de alții. Dacă ar sta fiecare cu întrecerile cum stăm noi, ar fi bine. Nu i-ar mai dura capul.

— Bine, bine, de vorbe sunt sătul. Cum stăm cu întrecerile? Concret. Pe echipe, pe puncte de lucru... Cine cu cine, câți, până când? Cu ce obiective?

Lui Brătescu îi sări țandăra.

— Ia ascultă, tovarășelule, ce mă tot chestionezi așa? Și mă fierbi cu *concretul*? La mine totul e concret. Toată lumea e în întreceri. Le-a intrat întrecerea în sânge... la toți.

Stoian bătu ușurel cu palma în masă.

— Concret, tovarășe. Negru pe alb.

Brătescu sări de pe scaun. Ii pierise orice urmă de somn.

— Negru pe alb? Vrei negru pe alb? Hai la sindicat, să-ți arăt cum lucrează Brătescu. Ce, crezi că președintele doarme? Hai la sindicat, că nu umblu cu întrecerile în buzunar.

Plecară amândoi către sediul sindicatului. Aici, Brătescu se repezi la un dulap, scoase vreo zece dosare groase și le împinse în fața lui Stoian.

— Poftim întreceri, dacă te interesează.

Stoian răsfoi câteva dosare. Erau pline cu contracte de întreceri.

— Ei, ce mai ai de zis? — îl mai întrebă Brătescu.

— Decamdată nimic. — Luă un dosar, îl puse subțioară și zise:

— Hai pe șantier să verificăm angajamentele.

— Chiar acuma? — întrebă Brătescu uimit.

— Chiar acum.

— Păi nici n'am luat ceva în gură, tovarășelule.

— Las' că aerul de dimineață ne deschide pofta. Nici eu n'am mâncat.

Tot dis de dimineață se sculase și Hulub. Trecu pe la unul dela depanare și coborîră împreună în chiunetă. Echipa de depanare avea sarcina să repare excavatorul pe care lucrase Hulub. Se apropiară de excavator. Ana și Mihai erau acolo. Noul excavatorist încă nu venise.

Hulub își ascundea cu greu supărarea. Simțea o strângere de inimă când se uita la excavator. Parcă tot nu era convins că nu va mai lucra pe mașina lui dragă. Cei din echipă îl priveau cu compătimire, ceeace simțise și el și-l făcea să se posomorască și mai mult. Mihai și Ana veniră lângă el.

— Ce facem, tovarășe Hulub? — îl întrebă Mihai, ca și cum ar fi trebuit să puie excavatorul în mișcare.

— Ce să faceți?! Noi reparăm excavatorul. Vine alt excavatorist și începeți și lucrați mai departe, ca mai înainte.

— Bine, dar cu dumneata ne învățasem...

— Lasă că vă învățați și cu celălalt. Numai să munciți cu trageră de inimă.

Echipa de depanare începu să repare excavatorul. Hulub tocmai spăla o piesă într'o găleată cu motorină când se auzi chemat pe nume.

— Care e tovarășul Hulub?

Întoarse capul morocănos și zări mai la o parte un tinerel plin de ulei și unsoare.

— Uite, cel de colo, îl îndrumă careva.

Tinerelul veni lângă Hulub. Il măsură cu atenție dela cap până la picioare, apoi prinse a se scotoci prin buzunare, până scoase câteva hârtii păturite în patru, pătate de ulei. I le întinse lui Hulub.

— S'o dai acolo la ziar, că dumneata ai mai dat și altele, știi rostul. Eu aș fi trimis-o, dar... m'am temut să nu se rătăcească pe undeva. Și... mai puric-o, că de... ai mai multă experiență.

— O corespondență? — întrebă Hulub, luminându-se la față.

— Nu. Trei. Că mi-au mai dat și alții, auzind că mă duc la dumneata.

— Bine-ați făcut! — exclamă Hulub, bucuros.

— Păi... așa am zis și noi. Ca să fie bine. E niște birocrați acolo, la noi, la punctul cinci. Ai să vezi dumneata, bre tovarășe. Am explicat noi acolo cum devine cazul, mai spuse tinerelul arătând cu degetul către hârtiile ce le ținea Hulub în mână. Dădu mâna cu excavatoristul și se depărtă repede.

Hulub rămase o bucată de vreme tăcut, tot uitându-se la hârtiile pe care le ținea în mână. Le-ar fi citit pe loc, dar avea treabă și era și plin al dracului de motorină.

Le băgă cu grije în buzunar și se apucă de lucru cu o înverșunare nemaipomenită. Unul din echipă îl luă pe departe:

— A naibii treabă, măi tovarășe Hulub. Unii caută să te înmormânteze și alții te dezgroapă. Ai să ajungi de basm, nu alta, cu corespondențele tale.

— Lasă că e bine — mormăi Hulub.

Tocmai gătiseră de montat piesa defectă, când lângă excavator se opriră Stoian și Brătescu. Schimbară câteva cuvinte despre felul cum merge treaba, apoi Stoian aduse vorba despre întreceri.

— Cum stați cu întrecerea, tovarăși?

— Păi cum să stăm? Ne străduim și noi să facem cât mai mult și cât mai bine, — răspunse unul din echipă.

— Asta-i bine. Dar cu angajamentele din contract, cum stați?

— Care contract? — sări altul, holbând ochii cât cepele.

Secretarul schimbă o privire scurtă cu Brătescu, ca și cum l-ar fi întrebat: „Nu? — Lămurește problema!”

Brătescu se făcu la față roșu ca focul. Smulse dosarul din mâna lui Stoian, răsfoi prin el, oprindu-se asupra unuia din contracte.

— Cum, tovarășelule, „care contract?” Uite aici. Echipa de depanare numărul 3...

Citi cu glas tare angajamentul. Cei din echipă lasară lucrul și se strânsară ciotcă în jurul lui Brătescu și lui Stoian.

— Nu e rău ce scrie acolo, interveni careva, dar să mă ierți, tovarășe, eu acum aud prima dată de istoria asta.

— Și noi, mai glăsuiră câțiva.

— Cum, tovarășeilor, nu știți?... sări Brătescu cu gura, uite, ici iscălește șeful echipei.

— Care șef, Ionescu? Păi ăla e mutat de o lună la șantierul 7 și pe urmă... chiar de-ar fi aicea, l-am întreba de ce nu ne-a *consultat* și pe noi. Habar nu avem... Dar de întrecut, ne întrecem, că așa ne-am învățat.

— E bine că vă întreceți, interveni Stoian, dar vreun obiectiv precis aveți?

— Avem unul și bun: — Cât mai iute și cât mai de calitate. Mai precis obiectiv, nici că se poate. Nu?

— Asta-i tot bine. Dar așa... o socoteală, țineți?

— Ce socoteală? Dă-o dracului de socoteală! Noi îi dăm mereu înainte, să meargă....

— Nu e bine, măi tovarăși, nu e bine, făcu Stoian, dând supărat din mână.

— N'o fi, dar ce suntem noi de vină dacă nu ne-a *consultat* nimeni. Să ne consulte și pe noi, nu așa... că se încheie acte *ilegale*, ca astea.

Cel ce vorbea arăta cu degetul către dosarul ce-l tot muta Brătescu dintr'o mână în alta.

— De-acuma înainte o să vă consultăm, tovarăși. De fiecare dată, o să vă consultăm.

— Păi așa să fie, că nu-i nimeni împotriva. Vorba ceca, să știe și stânga ce face dreapta.

Înainte de a pleca, Stoian îl chemă deoparte pe Hulub:

— Tovarășe Hulub, în câteva zile o să lămurim și problema dumitale. Vezi să nu te descurajezi cumva.

— Nu avea grije, tovarășe Stoian. Nu mă dau eu bătut cu una cu două. Până una alta, e bine și la depanare, mai ales ca corespondent.

— Așa. Și cu corespondențele, știi... deocamdată n'o să poți iscăli, dar scrie mereu.

— Scrin, tovarășe, până orîngheța apele. Chiar dacă nu apar ele în gazetă, efectul tot și-l fac. Mai sunt și alte căi ca să fie cctite.

— Bine. Și mai treci pe la organizație.

Stoian se lămurise asupra întrecerilor, așa că hotărîse să se ducă la organizația de bază. Pe drum îl întrebă pe Brătescu:

— Știi cum se spune la soiul ăsta de întreceri, tovarășe? Și pentru că nu primi niciun răspuns, continuă: — Birocrație! Bi-ro-cra-ți-e!

— Nu-i chiar așa. Lasă că știu eu...

— Ce știi? Te îndărătnicești de florile mărunții... Ai auzit cu urechile tale ce-au spus oamenii. E clar.

— Lasă, că oamenii îs suciți. Știu numai să critice...

— Știu să critice? — Te înșeli, tovarășe, te înșeli amarnic. Nu știu. Că dacă ar ști, dacă i-am fi învățat noi cum se critică, dându-le exemplu, atunci ne-ar freca cu peria de sârmă ca să simțim mai bine.

— Sigur... cu peria de sârmă, ca ăsta... ca Hulub. Să sară calul Ce

dacă i-ai dat vânt lui Hulub? Ce-ai câștigat? Până la urmă s'a dovedit că lucrează prost. De asta critică, ca să-și acopere lipsurile. Lasă tovarășelule, nu mă mai lua pe mine cu de-astea. Eu îs trecut prin multe...

— Despre Hulub o să mai vorbim noi. Bagă de seamă că l-ai șters de pe lista stahanoviștilor. Nu cumva pentru că te-a criticat?

— L-am șters pe drept. Faptele au dovedit că am dreptate.

— O să răspunzi.

— O să răspund, ce mă tot toci atâta? O să răspund!

La organizație îl găsiră pe Catană. Mai era acolo și Cristea. Cum îl văzu pe Stoian se repezi:

— Te bucuri de oaspeți? M'am gândit să-ți fac o vizită. Dar nu așa, la întâmplare. Știi de ce am venit? Să-ți cer un sfat. Adică să vă cer la toți. Deodată deveni serios, zâmbetul îi pieri de pe față. Urmă: — Nu știi, fraților, cum să mă descure într'o problemă. Cum să dau de capătul unui fir. Știi, cu utilajul... Ți-am spus eu la telefon că e vorba de un sabotaj. Ei, să știți că așa este. Dar nu-i dau de capăt, și pace! Nu-i dau! Au lucrat al dracului, fin de tot. Fără urme! La voi cum merge utilajul?

— Deocamdată prost, mormăi Stoian.

— Cum frate, că mergea bine?!

— Acuma șchioapătă.

— Măi, al dracului — se minună Cristea, ca să vezi! Când merge bine la noi, la voi merge prost. Nu-i lucru curat! Ia să vedem, să analizăm ambele cazuri. Poate facem ceva lumină.

— Bună idee, spuse Stoian scoțându-și însemnările ce și le luase la Comitetul de Partid. Dați-vă mai aproape.

În această vreme, inginerul Vântu citea cu atenție noua poziție de plan ce-i venise dela direcție. Sarcina mărită îl pusese pe gânduri. Calculele lui arătau că planul, chiar mărit, putea fi îndeplinit, însă cu o condiție: producția zilnică să fie cel puțin tot așa ca și cu două săptămâni mai în urmă, poate chiar ceva mai ridicată. Pe deasupra, constată că depășirile de până atunci, le înghițise rămânerea în urmă din ultimele zile. Bătu o vreme cu creionul în birou, de parcă ar fi telegrafiat ceva. Mai făcu niște calcule, apoi puse mâna pe telefon și-l chemă la el pe Cernescu. Acesta intră ca deobicei fără prea multă grabă, se așeză tacticos pe scaun și-și aprinse o țigară.

— La dispoziția dumitale, colega.

— Lasă manierele astea... tovarășe. Uite pentru ce te-am chemat.

Cernescu citi cu atenție dispoziția direcției, încruntă din sprâncene, făcu ochii mici ca deobicei, apoi o înapoie lui Vântu:

— Multe se mai trec pe hârtie. Cei dela direcție, care stau în birouri, cred că piatra se sapă așa, ca brânza. E ușor să dai o dispoziție. Cred că sunt în asentimentul dumneavoastră.

— Ba deloc. Eu am altă părere. Cred că sarcina se poate îndeplini.

— Ceeace susții dumneata e utopie.

Vântu simți că-i ard urechile. Vorbi calm:

— Am calculat, tovarășe inginer. Nu calculez pentru prima dată în viața mea.

Dându-și seama că a greșit ținta, Cernescu căută să schimbe tactica.

— A fost o părere a mea. Mi-am spus-o deschis, ca întotdeauna. Se prea poate să aveți dreptate dumneavoastră, căci sunteți mai competent în această problemă. Eu mă pricep la utilaj.

— Tocmai de-asta te-am chemat. În ultima vreme utilajul funcționează destul de slab. Ce măsuri ai luat?

— Toate măsurile. Ce pot face dacă oamenii nu se pricep?! Să mă urc eu pe excavator? Sau ce?

— Nu săpăm acuma primii metri cubi de piatră. Înainte mergea bine utilajul. Te rog să-mi dai până în seară o situație exactă a stării utilajului.

— E un ordin?

— Nu. O sarcină.

Ieșind dela inginerul șef, Cernescu se înclinase în birou și se apucă să facă situația cerută, mormăind printre dinți: „O să-ți fac o situație, domnule Vântu, ca pentru un inginer democrat...”

Rămas singur, Vântu se adânci din nou în calcule. Lucră intens câteva ore, chemând pe rând la dânsul pe cei dela Planificare, dela Muncă și Salarii, de peste tot. Iși procură o situație amănunțită a tuturor sectoarelor de activitate, în afară de utilaj. Tocmai se pregătea să plece la masă când intră Stoian:

— Noroc, tovarășe Vântu! Ați luat cunoștința de noua sarcină?

— Încă de aseară.

— Ce părere aveți?

— Ne-a cam încărcat.

— Tovarășe inginer, încărcat-neîncărcat, sarcina e sarcină și trebuie îndeplinită. Nu numai îndeplinită, dar și depășită. Dumneata te vaeți întotdeauna. Cred că ăsta nu-i un obicei bun. Dar să-ți spun de ce am venit. În seara asta, tovarășul Cernescu va trebui să dea un raport asupra situației utilajului. Un raport în fața biroului organizației de bază. E bine să participați și dumneavoastră.

Vântu ridică sprâncenele, mirat.

— Curios! Și eu i-am cerut o situație pentru diseară. Așa am crezut eu necesar.

— Foarte bine, s'o lărgească. Vom face o analiză mai adâncă. O să invităm și câțiva excavatoriști și pe cineva dela depanare.

— De acord, tovarășe Stoian.

IX

Dela ședința de analiză a stării utilajului, în care Cernescu dăduse raportul, trecuseră câteva zile. În chiunetă, înainte de începerea schimbului, mecanicul de locomotivă Bârzu stătea de vorbă cu câțiva excavatoriști și mecanici. De față era și Hulub. Bârzu participase la ședința de analiză.

— Și cum a fost, tovarășe Bârzu, cu ședința aceea în care a dat Cernescu raportul despre situația utilajului? Ia mai spune-ne odată — îl tot îndemna careva.

Bârzu începu să vorbească, cântărind fiecare vorbă.

— Știți cu toții cum merge utilajul în ultima vreme: ca dracu! Și noi, cu sarcina de plan mărită. Hai să analizeze biroul mai în adâncime situația utilajului. Așa a fost convocată ședința. Eram adunați destul de mulțiori. Venise și inginerul șef. Cernescu adusese cu el vreo trei dosare plus raportul bătut, pare-mi-se, după cât am tras eu cu ochiul, pe cel puțin 30 de pagini. Venise bine înarmat, se vede, ca să poată rășbi.

— Și ce-a zis, frate, nu ne mai fierbe! răcni unul din mecanici.

— Stați că vă spun. A început cam așa: — „Tovarășe secretar, domnilor”. Nu știu cui i se adresa cu domailor, poate inginerului șef ori poate-l luase gura pe dinainte... A vorbit preț de două pahare cu apă. Ne-a fierț în cifrăraie cu scheme, de-ți venea să te iei cu mâinile de cap. O cotea, o suceea, și iarăși mai scotea o coloană de cifre. Când a venit vorba de cali-

tătea utilajului, l-a luat iar gura pe dinainte. Ii da mereu cu „domnilor“...

— „Domnilor în ce privește utilajul sovietic, nu pot spune că este rău, însă are unele greșeli de fabricație pe care bine înțeles eu le-am sesizat la vreme și am luat măsuri. Acest fapt va produce desigur ceva întârziere în îndeplinirea planului“.

— Și nu l-ați plesnit pentru neobrazarea asta? — sări careva cu vorba.

— Nu întrerupe măi, tu mereu cu plesnitul! Nu fi anarhic!

— Cei din ședință, continuă Bârzul, au strâns din măsele și l-au lăsat să vorbească mai departe. Când a adus vorba despre oameni, a avut grijă să adauge că sunt slab pregătiți, indisciplinați. L-a dat de exemplu pe Hulub.

— Auzi măi, nea Hulub, se ține Cernescu de tine până'n mormânt! De, dacă l-ai ars la jurnal pe două coloane! Zi-i mai departe, nea Bârzule!

— Unde rămăsesem... Zicea el: „Vreau să fiu sincer. Vorbesc deschis. Dacă se defectează mereu utilajul, aceasta se datorește și oamenilor care... nu prea corespund. Nu fiecare poate să priceapă rostul unei mașini complicate.“ Când și-a terminat raportul, nu prea știam multe despre situația utilajului.

— Păi ce să aflați, piatra cea scumpă? Știe toată lumea că se strică prea des, strigă iar mecanicul

— Bine, bine, asta o știam. Dar de ce se strică, nu!

— Și acuma știți?

— Pe dracu, că ne-a îmbătat cu cifre! Inșă ceva tot s'a luminat. Ia măsuri conducerea șantierului, organizația de bază, n'aveți voi grije.

— Păi să ia frate, să ia odată! Acuma, cu sarcina asta mărită nu-i vreme de mocoșală. Ca să dai bătlie, douăzeci și patru de ore pe zi, treaba trebuie să meargă ceas. Ce ceas? Cronometru!

Tot timpul cât vorbise Bârzul, Hulub își notase ceva într'un carnetel ce îl purta de câteva zile într'un buzunar. Avea și un creion chimic cu apă-rătoare de tinichea, ca să nu-i rupă vârful. De când lucra în echipa de depanare, Hulub colinda mai tot șantierul. Intre reparații, mai discuta cu unul și cu altul. Și tot nota. Pe deasupra, mai cu seamă în ultima vreme, îl cam îngrămădiseră corespondențele. Nu-i vorba, că și el dăduse sfoară pe șantier că e corespondent principal. De când fusese schimbat de pe excavator și trecut la depanare, prinsese un gust deosebit să cerceteze unele lucruri mai cu deamănuntul ca niciodată.

Acuma, auzind cele spuse de Bârzul în legătură cu Cernescu, se gândea la întâmplările de pe șantier din ultima săptămână. Trebuia să se sfătuiască cu careva, să-și spuie părerea. Ceilalți se răspândiseră care încotro, căci începuse schimbul; echipa de depanare aștepta să-i vie niște piese. Hulub se dădu mai aproape de Bârzul care privea cum i se încarcă garnitura.

— Și zi așa cu Cernescu, tovarășe Bârzul. V'a clocotit în cifre.

— Da' las', că l-am săpunit și noi.

— Și ce, crezi că atâta ajunge? Eu pun mâna în foc că ăsta sabotează.

— Se prea poate. După cum se prea poate să mai fie și alții. Dar îi găbjim noi. După ședința de aseară s'au luat ceva măsuri, după cum v'am spus adineaori. S'a sesizat comitetul de partid. L-au chemat pe Stoian. A venit acolo doldora de sarcini — și parcă mai deștept. Adică ce zic, mai deștept... deștept era el și mai înainte... Așa, mai iute... mai descurcăreț. Aud că l-a criticat pe Brătescu cu întrecerea, de i-au mers fulgii. Ieri, după câte știu, au umblat amândoi prin chiunetă, în legătură cu întrecerea. Pre-văd o schimbare, să știi. Se schimbă vremea la noi, măi! Se schimbă!

— Nu e rău, tovarășe Pandele. Așa și trebuie, interveni Stoian. Uite, când vorbeai dumneata, eu am și plănuit ce avem de făcut.

— Atuncea e bine.

Stoian mai stătu o bucată de vreme la descărcări, vorbind cu unul și cu altul, apoi se îndreptă către chiunetă.

După raportul pe care-l dăduse în fața biroului organizației de bază, Cernescu nu-și mai găsea locul. Contase în ședință pe Brătescu, dar acesta tăcuse tot timpul. Nu-și dăduse nici o părere. Asta îl făcuse pe Cernescu să se descumpănească. Toate eforturile lui de a ascunde realitatea în dosul cifrelor i se păruseră că au dat greș, cu toate că o concluzie definitivă nu se trăsese. Dracu' știe ce mai coace secretarul! I se părea că prea îl țintuise cu privirea tot timpul, în ședință. O fi știind ceva. De câteva zile, despre situația dela B nu mai știa nimic. Acuma se îndrepta spre B, făcându-și drum să constate o stricăciune la excavatorul repartizat șantierului vecin. Tot drumul se gândise ce ar avea de făcut deacuma înainte. Trebuia schimbată cheia și la A. Nu mai merge, se țin bolșevicii de capul lui. Dar să vadă întâi ce fac cei dela B.

După ce constată stricăciunea la excavator și iscăli procesul verbal, Cernescu se îndreptă către magazia de piese de schimb a șantierului. Șeful magaziei era unul din oamenii cu care lucra. Il găsi în magazie. Era singur.

— Cum merge, Ionescule? Nu ați mai dat semne de viață.

Șeful magaziei părea încurcat și speriat. Inchise cu băgare de seamă ușa, uitându-se în dreapta și în stânga.

— Ce's măsurile astea? îl întrebă desaprobat Cernescu. Am eu grijă. Am venit să te întreb de niște piese pentru împrumut.

— Pe dracu' să nu iau măsuri! Mi-au făcut inventarierea magaziei și au găsit piese despre care tot spuneam că s'au terminat.

— Când s'a întâmplat? tresări Cernescu.

— Ieri.

— Așa! Și?... Ce-au zis, ce-ai aflat?

— Ce să zică? Nimic! Ce, poți să afli ceva dela ăștia? Tac și dau din cap.

— Virgil ce face... cu școlile?

— Lui îi convine, predă superficial, motivează o lipsă, pune-i sare pe coadă! Cred și eu că-i convine. Pe când mie...

— Nu te plânge ca o babă. Mai bine judecă ca atunci când conduceai regimentul pe front, la Odesa, domnule colonel. La rece.

— E ușor să dai ordine.

— Lasă, că nu lucrați voi mai mult ca mine. Ascultă: cu Virgil, nu mai vorbești. Te-ai certat cu el, nu-l mai cunoști. M'ai înțeles? Cât privește despre magazie, că ți-a făcut inventar, te descurci tu. Spune că ai avut personal puțin și prost pregătit. Fă-ți o autocritică cât mai tăioasă. De azi înainte, dai piesele la zi. O să te anunț eu ce ai de făcut. Cred că ne-am înțeles, tovarășe Ionescu? mai spuse Cernescu, apăsând pe cuvântul „tovarășe“. Apoi ieși repede din magazie.

Ajuns la șantier, șeful utilajului se închise în birou. Incepu să umble nervos prin sertare, căutând ceva. Nici el nu știa ce. Ii pierise cu desăvârșire calmul. Mai cu seamă după cele auzite dela Ionescu. Se așeză la birou și-și cuprinse capul între palme. Și-l simția strâns ca într'un cerc de oțel. Stând așa, ochii-i căzură asupra gazetei desfăcute pe birou. Citi câteva titluri: „Să sporim vigilența față de dușmanul de clasă“. „Noi

succese ale constructorilor de pe șantierul 12"; „Tovarăși, vă scriem dela Sinaia”, — semna un grup de stahanoviști constructori. Cernescu simți cum titlurile încep să se rotească tot mai iute, să ia forma unui disc ce se mărea dreptat, devenind când verde, când roșu, când galben. Sări de pe scaun, smulse gazeta de pe birou, rupând-o în două, în patru, în opt. Apoi făcu ghem fâșiile și le aruncă în sobă, izbind porțița cu piciorul. Incepu din nou să se plimbe prin cameră. Apoi se așeză la birou, mormăind: „Pe dracu, mă alarmez de pomână.” Puse mâna pe telefon și ceru serviciul „Muncă și salarii”.

— Cu tovarășul Matei. Aici e Cernescu. Vino, te rog, până la mine, să-ți comunic ceva în legătură cu niște încadrări noi. Dar repede!

Se duse și deschise ușa. Matei, funcționar dela „Muncă și salarii” intră grăbit. Inginerul îi spuse să încuie ușa.

— Ceva nou, o veste bună? întrebă Matei.

— Toate bune. Cu încadrarea nevestii secretarului cum s'a aranjat?

— Bine. O greșală. Nu am avut alt loc în schemă. S'a prins. Dar vorba a mers.

— Să meargă. Uite pentru ce te-am chemat. De azi înainte schimbă tactica cu încadrările mari la cei necalificați și încadrări mici la cei calificați. Avem alte perspective...

— Anume?

— Stai, nu te grăbi. Uite ce trebuie să faci... Cernescu se opri din vorbă ca și cum i-ar fi venit alt gând. Se ridică de pe scaun continuând vorba: — Știi ceva? Mai bine stai așa. Lucrează ce ți se dă. O să te chem eu mâine, să-ți spun mai precis. Să mă mai gândesc. Acuma pleacă și nu veni până nu te chem.

După plecarea lui Matei, șeful utilajului mai stătu câteva minute în birou. Nu avea astâmpăr. Mormăi: „Trebuie să plec la Constanța... să mă sfătuesc...” Ieși din birou și se urcă în prima mașină ce-i ieși în cale la șosea.

— Măi tovarășe Hulub, dar cu noi nu mai stai de vorbă? Ce te tot zgâiești la hârtiile acelea?

Hulub stătea la masa din mijlocul camerei. Săltă capul, îl căută din ochi pe cel care i se adresase și răspunse crunt:

— Tu nu vezi că am treabă?!

De vreo câteva zile, Hulub stătea până noaptea la masa din mijlocul camerei și citea niște hârtii de diferite dimensiuni și cu fel de fel de scrieri. Le sorta și de pe fiecare își scotea notițe într'un carnetel. De când fusese schimbat de pe excavator, strânsese un maldăr destul de serios de corespondență. Cel care-i pusese întrebarea la început, îl zădări din nou:

— Te omori cu fițuicile acelea și de apărut nu mai apare nimic. Se vede că nu-s de nici o brânză.

Hulub se ridică de pe scaun, oarecum contrariat:

— Ce face? Nu-s bune? Când ai ști tu ce scrie în ele, ai rămâne cu gura căscată.

— Ei, pe dracu! O faci pe nebunu'!

— Ascultă, bre omule, tu ții la utilajul pe care-l lucrezi, la șantier, la munca noastră? îl înfruntă Hulub aproape supărat.

— Stai frate nu te'năcri așa! Cum să nu țin!? Ce-s dușman? Ce mama dracu'mă mai întrebă?

— Ei, află că nu ții. Așa să știi. Nu ții!

— Cum nu țin frate? Ei... nu te'ntrece...

— Uite-așa, că dacă ai ține, ai scrie și tu, ai sesiza și tu ce sesizează în hârtiuțele astea, cei pe care-i doare inima.

Hulub se apropie de masă și bătău cu palma în teancul de corespondență. Ceilalți doi care mai erau în cameră și citeau niște cărți ridicară mirajii capetele. Hulub continuă:

— Scriu oamenii de ce nu merge utilajul, întrecerea și câte altele. Dece scriu? Pentrucă-i doare! Pe tine nu te doare, nu scrii. Este?

— Este și nu este! Conducerea ce treabă are? Sindicatul, organizația de bază...

— Păi și despre ei scrie; n'avea grijă, că nu-i trece cu vederea.

— Adică-i critică...

— Da, și încă tare.

— Treaba lor!

— N'ai dreptate — făcu Hulub. Tu ai auzit de comandantii opiniei publice?

— Am auzit, doar nu trăiesc în pădure. Corespondenții sunt comandantii ăștia.

— Tu nu vrei să fii unul din ei?

— Ce? Comandant?... Ei, măi Hulub, cum o dai tu, cum o'ntorci, tot pe-a ta iese. Tu nu mă știi pe mine? Imi umblă mâna la scris ca ochiul mortului.

— Ba eu cred că bați lăturile. Nu ai îndrăzneală. Nu te doare.

— Haide, haide, nu te'ntrece, că știi... cu mine nu-ți merge. Uite, să fiu al dracului dacă nu-ți vorbesc o noapte'ntreagă, numai că de scris, ai să scrii tu. Și pe urmă, la drept vorbind, nici nu m'a'ndemnat nimeni.

— Lasă, că mai stăm noi de vorbă. Văd că te dai pe brazdă.

Hulub strânse toate corespondențele într'un pachet, îl legă strâns cu o sfoară, își băgă carnetelul în buzunar, după ce se mai uită cu atenție în el, apoi ieși din cameră. Trecu pe la garaj și dădu pachetul unui șofer ce pleca la Constanța ca să-l ducă redacției. Șoferul îi dăduse încă de dimineață lui Hulub o corespondență. Dela garaj Hulub se îndreptă către cantină, mănă, mai stătu de vorbă cu Ana care și ea era acolo, apoi se îndreptă către organizația de bază. Se înoptase bine.

Ajuns la organizație bătău în ușă și intră, dar dădu numaidecât să iasă. Camera era plină de tovarăși. Crezu că e ședință ori cine știe ce adunare cu membrii de partid. Stoian îl opri:

— Stai tovarășe Hulub, nu pleca, că noi terminăm acum. Ia un loc. Apoi urmă:

— Așa, tovarăși, asta dovedește că sarcina concretă pe fiecare membru de partid dă roadele așteptate. Pe lângă faptul că munca a început să fie mai însuflețită, puteți veni și cu sugestii care să împingă lucrurile înainte. Sesizările voastre în ce privește întrecerea și funcționarea utilajului, vin la timp să schimbe multe lucruri. Cu asta am terminat. Puteți pleca.

Când camera se goli, Stoian îl întrebă pe Hulub:

— Ei, cum e, tovarășe Hulub? Pot să te anunț că situația ta e ca și limpezită.

— Păi era limpede și mai înainte. Dar eu am venit să limpezim alte lucruri, ceva mai tulburi ca situația mea. Ia citește!

Și Hulub îi întinse carnetelul plin cu însemnări. Stoian începuse să citească și pe măsură ce înainta în cuprinsul carnetelului, fața când i se lumina, când i se întuneca. Terminând de citit, lăsă carnetelul pe masă și căută țintă la Hulub:

— De unde ai sesizările astea?

— Dela corespondenți. Chestia dela grădină, știi de unde o am?

— De unde?

— Dela nevasta dumitale.

Stoian tresări, apoi spuse zâmbind:

— Ca să vezi... Lucrează cu corespondentul principal. Ce-o fi zicând: ce să mi-o dea mie, poate nu-i convine secretarului. Bine, nevestică...

Și, uitându-se iarăși lung la Hulub, urmă:

— Măi tovarășe, corespondenții pot face adevărate minuni. E o comoară aici, în carnetelul ăsta. Soluții, sesizări, demascări, astea completează de minune ceea ce am discutat eu mai înainte cu tovarășii. Bun. Asta-i ajutor în muncă, nu glumă. Bun de tot. Tovarășe Hulub, dă-i înainte! Unde sunt corespondențele?

— Le-am trimis la redacție, ca de obicei.

— Bine ai făcut. Carnetelul însă, îl lași la mine, am mare nevoie de el.

Sună telefonul. Stoian ridică receptorul, ascultă un minut-două, apoi ridică sprâncenele a mirare.

— Nu mai spune! Strașnic, măi Cristea! Am și eu un material grozav. Mama lor de bandiți! Ca să vezi!? Nu, nu, chiar în seara asta, la comitet. E urgență mare. Ai tu mașină? Că eu n'am. Bine, te aștept la șosea. Noroc!

Așează receptorul în furcă, puse în buzunar carnetelul lui Hulub și pe al său, apoi luându-și șapca îi spuse excavatoristului:

— Plec la comitet cu tovarășul Cristea. În seara asta limpezim o problemă serioasă.

X

Dela comitetul de partid, Stoian s'a întors abia către dimineață. Nu s'a mai culcat. Chiar de ar fi avut vreme nici n'ar fi putut să doarmă. Prea multe probleme deosebite se iviseră în ultimele douăzeci și patru de ore și toate i se învâlbura în minte ca o furtună. Până în seară biroul organizației trebuia să convoace și să pregătească ședința extraordinară a organizației de bază. Așa că, fără să se mai gândească la somn, porni la treabă. Convocă biroul; până în seară mobilizarea și pregătirea erau gata. Nici nu asfintise bine soarele că sala clubului era plină. Auzind că ședința e extraordinară și cunoscând și ordinea de zi, veniseră chiar și cei care de obicei le place să mai bată mărginile din când în când. Veniseră chiar și cei care erau în schimb; găsiseră înlocuitori și veniseră. Din afara organizației mai luau parte la ședința secretarului comitetului de partid și șeful secției de corespondenți a gazetei construcției.

Stoian termină repede expunerea asupra situației întrecerii și stării utilajului. Incepură înscrierile la cuvânt. În sală se iscă un murmur și o foială nemaipomenită. Se înscrieră la cuvânt peste patruzeci de tovarăși. Pe listă, înaintea lui Bârză, care se înscriesese și el, erau vreo zece. Aceștia vorbiră scurt, luându-și mai mult angajamente pentru îndeplinirea planului, de sporire a vigilenței. Între timp, Bârză își tot nota într'un carnetel. Când i se dădu cuvântul, cum era mai în fund, se strecură printre bănci până în față, lângă masa la care stătea Stoian, Brătescu, Catană și încă unul, vorbind din mers.

— Eu, tovarăși, vin mai în față, că nu prea pot vorbi tare.

Cercetă carnetelul câteva minute înainte de a începe. Cineva din fundul sălii strigă tare:

— Hai, tovarășe Bârză, nu te mai mocoși atâta, că mai au și alții de spus ceva!

— Iaca, încep. Am două probleme. Intâi despre utilaj, despre bandiți. Am pus gabja pe ei. Ne pare bine. Dar cu ocazia asta trebuie să învățăm ceva... noi organizația. Căci i-am găbjit noi, dar cam târzior, și acest lucru nu l-a arătat tovarășul Stoian. Cernescu ăsta, inima mamei lui de câine, a făcut rău utilajului sovietic, a ținut lucrările în loc la grădina de zarzavat, și-a băgat coada și la „Muncă și salarii“ și pe deasupra a tras sforile și la B. Ce-am făcut noi în timpul acesta? Ce a făcut mai cu seamă, biroul? Tovarășul Brătescu îi lua apărarea pe toate drumurile, de par'că avea orbul găinilor. Treabă-i asta? Să opoșească dușmanul? Tovarășul Brătescu s'a îngâmfat, s'a birocratizat, ce mai?...

— Și până la urmă a pierdut vigilența, vorbi iarăși careva mai din fund.

— Chiar așa! Vigilența, tovarăși, ceeace e grav! continuă Bârzu, întorcându-se către Brătescu și vorbindu-i par'că numai lui. Vezi unde duce îngâmfarea, tovarăși? Nu putea, de o bucată de vreme să-ți mai ajungă nimeni pe la nas, nici cu o prăjină.

Brătescu, care stătea între Stoian și Catană se uita la Bârzu de par'că acum l-ar fi văzut pentru prima dată. Bârzu continuă:

— Asta-i una. O să răspundă. Dar cu întrecerea, cu critica, cu auto-critica, cu Hulub pe care l-a șters depe lista stahanoviștilor, — se bătu cu palma peste frunte — auzi frate, să-l șteargă depe listă pentru că l-a criticat la gazetă, pentru că a fost criticat Cernescu!

Apoi ridicând glasul:

— Asta-i act dușmănos, tovarăși. S'a atins de stahanoviști, care's inima noastră, mândria țării, elementele cele mai înaintate. A frânat noul. Asta nu-i treabă de comunist! Și pentru asta o să răspundă! Dar mai e ceva: ce-au păscut ceilalți tovarăși din birou, și mai cu seamă tovarășul Stoian? L-au scăpat din mâini! E rău! De fapt, eu asta voiam să spun, că partea ei de vină o are și organizația întregă, și tovarășul Stoian, aparte. Asta să ne fie de învățătură. Cât despre plan, acuma că am mai curățit din buruieni, altfel o să meargă treaba. Eu, cu locomotiva, ceas! Piatră să fie!

Luă cuvântul apoi o tovarășă dela grădina de zarzavat, una mărunțică și negricioasă, cu vorbă subțire și iute:

— Eu aș pune o întrebare: unde e hoțul de Cernescu, banditul?

— E la loc sigur, tovarășe, interveni Stoian, zâmbind lupește.

— O fi, dar eu aș fi vrut să-l capăt în mână, să-l târnosec așa cum știu eu și pe urmă să-l pun să care apă cu gura din lac, cât e ziuica de mare, ca să ude zarzavatul.

— Lasă, o să simtă el legile noastre! N'avea grijă, interveni careva.

— Știu eu! continuă femeia. Dar nu strica să încapă și pe mâna mea. Măcar o clipă. Eu am terminat!

Mai luă cuvântul vreo zece-foisprezece, fiecare criticând cu asprime biroul organizației și mai cu seamă pe Brătescu. I se dădu apoi cuvântul lui Popa, șeful secției de corespondenți ai ziarului construcției.

— S'a vorbit aici despre tovarășul Hulub, excavatorist numai frunțaș, cu voia tovarășului Brătescu și totodată corespondent fără voia tovarășului Brătescu. Tovarășul Hulub care, după cum reiese din raport, a făcut mari servicii șantierului, fapt care-i face o cinste deosebită, a fost persecutat. Dacă persecuția e o barbarie, atunci se cheamă că cei ce persecută sunt barbari. Vorbesc de tovarășul Brătescu. Cazul acesta nu trebuie trecut ușor cu vederea. De fapt, tovarășul Brătescu nu s'a opus lui Hulub, ci opiniei publice, liniei partidului. Și instructorul comitetului, tovarășul Vlad, care avea sarcina să analizeze cazul tovarășului Hulub, a călcat alături. A analizat lucrurile la supraiață.

După cât știu, l-a frecat pe tovarășul Stoian care îl sprijinea pe Hulub. Și chiar comitetul care a stat la îndoială atâtea zile, a greșit. Nu a prea avut încredere în tovarășul Stoian, care-și luase răspunderea. După cât se vede, greșeli sunt și sus și jos. Cred că avem ce învăța din ele!

— Vreau să vă arăt ceva nou, începu șeful de lucrări Cordun, când luă cuvântul. — E vorba de roadele colaborării. Gândiți-vă la legătura făcută de tovarășul Stoian, cu Cristea dela B. Dacă nu exista această colaborare, multe lucruri ar fi rămas nelimpazite. Pentru noi, nu trebuie să existe șantiere individuale, ci o construcție întreagă care este a poporului, a patriei, și pe care avem datoria s'o ducem la bun sfârșit. Spun asta pentru că au fost chiar printre membrii de partid care trebuiau să dea exemplu, atitudinii individualiste atunci când am dat oamenii la B.

— Concret, pe nume! sări careva cu gura.

— Păi se știe, continuă Cordun. Tovarășul Brătescu, Iliescu dela linii, tovarășul Gavrilă dela punctul 1, și alții. Colaborarea între șantierele vecine împinge lucrurile înainte și sporește vigilența. E adevărat. Eu știu că-i adevărat.

Brătescu ceru și el cuvântul. Se ridică greoi de pe scaun. Nu privea în sală ci în fundul paharului cu apă ce-l avea în față. Apoi își dresă glasul, tușind de câteva ori.

— Tovarășilor, eu... încă cu ani în urmă... încă de pe când...

— Iar o începe dela 23 August... cu etapele, îl întrerupse careva. Astea s'au bune, dar nu acuma. Fă-ți mai bine autocritica. Măcar în '52, dacă nu ți-ai făcut-o înainte!

— Eu ce să mai spun... că s'a spus destul, continuă Brătescu. Eu unul recunosc...

— În ceasul al treisprezecelea! mormăi cineva, chiar din față.

— Recunosc și aștept hotărîrea organizației. Pe viitor o să-mi fie de învățătură.

Ultimul luă cuvântul secretarului comitetului de partid, care încheie astfel:

— Am învățat, tovarăși, în ședința aceasta mult de tot. Toți am învățat. Se desprind câteva concluzii de seamă: vigilență sporită, întrecere organizată, biciuirea birocratismului și îngâmării; și apoi elementul acesta nou... corespondenții... comandantii opiniei publice. Dacă ascultăm și dezvoltăm critica de jos, atunci merge treaba! Acuma, spor la muncă și dați-i înainte cu bătălia: 24 de ore pe zi!

Au trecut două săptămâni. Bătălia pentru creastă continuă cu înverșunare la B și la A. La B mașinile fug de par'că nu mai au hodină. Fug mereu. Sprintene, coboară în tranșea viitorului canal. Gâfâind, urcă panta spre depozitele de pământ. La A, dealungul tranșeei, jos între malurile tot mai înalte, aleargă garniturile de tren. A intrat neastâmpărul în oameni, în mașini, în vagoane, în locomotive. Oameni, mașini și pământ sunt în permanentă mișcare. A dat semnalul un cefierist: un alt vagon sub cupă! Brațele excavatorului s'au rotit odată, de două ori, de trei ori și încă. Alt vagon sub cupă! Garnitura este încărcată. Gata! Liber pentru descărcare! Altă garnitură a intrat la rând. Prima cupă s'a golit, și a doua, și a treia.

Un vânt căldicel bătea dinspre mare, în amurgul acestei zile de sfârșit de primăvară. Soarele scăpat după dealuri hăt, dincolo de Dunăre, aprindea deasupra pământului ars al Dobrogei vâlvătaiele roșietice ale unui uriaș incendiu. În aer stăruia un miros de ulei, de benzină, de praf de piatră amestecat cu iz de baltă.

Hulub se opri în pieptul dealului de piatră, căutând cu privirea către uzina ce se construia în vale, apoi către baracamente, căutând par'că ceva. Nu stătu mult. Urcă dealul în fugă, oprindu-se sus pe creastă. Cuprinse cu ochii întreaga panoramă din chiunetă. Zâmbi larg și prinse a coborî panta în fugă. Intra în schimb. Ajunse din urmă un grup.

— A anunțat la stația de radioficare, frate, cum de n'ai auzit? spunea un excavatorist.

— Oi fi fost pe-undeva, răspunse altul. Și zi așa... Am luat drapelul!

— L-am luat, ce, te îndoiai?

— Eri am fost la B. Știi pe cine l-am văzut acolo?

— Pe cine, frate?

— Pe Brătescu. Lucrează pe o basculantă.

— Bună măsură! Să se învețe minte! Și alții...

— Uite-l și pe tovarășul șef de lucrări, făcu cel ce vorbise ultimul, arătând către Hulub.

De o săptămână Hulub muncea ca șef de lucrări. Îl chemase într'o zi Vântu la el.

„Tovarășe Hulub, să-ți ei munca în primire“.

„Trec pe excavator?“ exclamase Hulub, bucuros.

„Nu, tovarășe: ca șef de lucrări. Cu experiența dumată, o să faci treabă bună. Dar bagă de seamă, suntem în plină bătălie pentru creastă. Nu admit rămâneri în urmă. Cât mai mult peste plan, tovarășe, cât mai mult, că se poate! Ultimele mele calcule dovedesc că se poate. Mai cu seamă că am calculat așa: puterea mașinilor + voința oamenilor = înainte de termen“.

Acum se îndrepta spre excavatorul la care lucra Mihai.

Acesta tocmai încărca o garnitură. Ana îi era ajutoare. Privi o bucată de vreme drumul cupei, apoi îi făcu semn din mână lui Mihai, strigându-i:

— Unghiul, puștiule, unghiul! Fă-l cât mai mic, să câștigi secunde!

Ana ieși de pe platformă și aplecându-se peste balustradă îi strigă lui Hulub, zâmbind:

— Tovarășe șef de lucrări, n'ai venit ieri la club, te-am așteptat.

— Am avut o ședință. Măine vin sigur.

— Vii? Te aștept.

Hulub trecu pe la încă două excavatoare, apoi se îndreptă către mineri. Se opri din mers, auzindu-se strigat de cineva tocmai de sus, de pe mal.

— Tovarășe Hulub! Am o corespondență faină! Stai să ți-o dau!

Peste șantier, începuse să se lase înserarea. Se aprindeau luminile. Garniturile treceau una după alta, pline, către diguri, către depozitele de piatră.

SFÂRȘIT

CÂNȚA - VOI ÎN VERS

Cânta-voi în versu-mi un om minunat,
Ca inima lui fie-mi versul curat.
Prin ochii lui limpezi privirea-mi să sboare,
Spre inima lumii, spre-a Moscovei stea.
Căci Lenin înseamnă: popoarelor — soare,
Și soare înseamnă în inima mea.

De treci peste-oceane și țărături, de treci
Saharele-aprinse sau tundrele reci,
De urci sus pe Alpii ce'n nori se implântă,
Spre Poli de străbați necuprinșii nămeți,
Oriunde, popoarele lumii îl cântă
Pe-acest albatros al furtunii, măreț.

Mereu va fi Lenin, ne'nfrântul, la post,
Dând flacăra luptei, dând vieții un rost,
Căci Lenin e-a noastră lumină și forță,
E steagul mulțimii'n ceșosul Apus,
Mereu străluci-va nestinsa lui torță
Ca steaua pe fruntea Cremlinului, sus.

Cânta-voi în versu-mi alt om minunat,
Cum ploaia o cântă pământu' nsetat,
El este, ca Lenin isvor al vieții,
Din el sorbi tărie tu, Patria mea,
Așa cum pe șesuri, sub arșiți, drumeții,
Se-upleacă'n răcoarea fântânii să bea.

De bici dăscăliți, de gloanțe culcați,
Luptând am răzbit prin ani ferecați.
Sălaş de săraci ne-a fost țara bogată,
Grânar, ne-a fost terciul pe fund de ceaun
Livezile sterpe — pădurea uscată,
Dreptatea: sălbatica gură de tun.

Dar Stalin sfărmat-a și lanț și lăcate
Dând mugur și floare grădinii'nsetate.
El scoase din temniță Patria noastră,
Indemn și tărie în luptă ne-a dat.
Din munții cărunți pân'la marea-albastră
Pe Lenin și Stalin atunci i-am cântat.

Și țara îl cântă dând doinelor glas,
Pe marele Lenin al vremii de azi —
Livada de-o trece, izvorul de-l trece,
De stă el cu oamenii simpli la sfat,
Și măru-i mai dulce și apa-i mai rece,
Și cântecu-i plin și din inimi cântat.

Spui Stalin... și fluvii de spice foșnesc,
Orașe se'naltă, păduri înverzesc,
Lumini scăpărând peste șesuri alcargă
Din țărnul Canalului pân' la Bicz, —
Prietenii, ni-e viața cât zarea de largă
Spui Stalin — spui soarele vremii de azi!

BUCUREȘTI

PURURI IMPREUNĂ

București iubit — orașul meu,
 Vom rămâne pururi împreună.
 Și la bucurie și la greu,
 Și — de-o fi — la vreme de furtună.

Leagăn luptătorilor tu ești.
 Cei care la Grivița căzură,
 Au visat și noul București,
 Înălțându-și tânăra făptură.

Iar ostașii-armatei de eroi,
 Când veniră, au deschis în cale
 Zorii tinereții mele noi
 Ca și zorii tinereții tale.

Am să lupt cu tot ce am mai bun.
 Am să lupt cu 'ntreaga-mi tinerețe,
 București în tine să aduni
 Uriașa vremii frumusețe.

Poate și porniră a se da
 Șarjele de oțel învăpăiate.
 Pentru-acel vapor care cândva
 Primul pe canal te va străbate.

Timpurile care le vestești,
 Noi le-om sta de strajă cu nădejde,
 Pentru noul nostru București,
 Pentru noua patrie ce crește.

SUB PĂMÂNT

Gemea sub bombe vechiul București.
 Il prăvălise la pământ războiul.
 Și parcă zmeii aprigi din povești
 Larg revărsau oțelului puhoiul.

Bombardamentul contenise. Grea,
Abia 'ncepuse ceața să se lase,
Când un bătrân pe ulițe trecea,
Neliniștit, nerăbdător, spre casă.

Privea în jurul lui: ruini, pustiu,
Și-o liniște'n văzduh, tremurătoare,
Se-opri deodată: strada mea, o știu;
Dar cât mă uit aceasta-i strada oare?

Aici i-a fost căsuța. Astăzi nu-i.
In locul ei — molozul în grămadă.
Svârlită pe-un morman tunica lui
Și-o poliță — atât putu să vadă.

Spre locul casei a pășit grăbit,
In cale-i dând portița s'o deschidă.
Cu mâna însă'n gol a nimerit:
Zăcea portița pe moloz svârlită.

Și-atunci, abia atunci, în aspra zi,
Cu tâmpale calde, între palme strânse,
Bătrânul pe moloz se prăbuși,
— Molozul casei lui era și plânse.

Și unul câte unul lângă zid,
In jurul lui se adunară-ai casei.
Și-abia târziu, când cel mai mic — șoptit
Resti: mi-e somn... — văzu că înserase.

In preajma lor — ruini. Din înălțimi
Doar stelele-i priveau cu nepăsare.
„De-acum 'nainte unde-o să dormim?“
Se auzi sfioasa întrebare.

Sub stratul de ruine căutând,
Descoperiră pivnița întreagă.
Și'n hruba cea adâncă, sub pământ,
Au hotărât sălaşul să-și aleagă.

★

Când ziua'ncea pierca către apus,
De te purta pe-aicea întâmplarea,
Părea, plecând urechea, că le-auzi,
Celor ce dorm'năuntru, răsuflarea.

Iar dacă izbuteai prin stratul gros
Și inimilor să le-auzi bătaia,
Doar ură deslușeai — și nemilos
Un dor de răzbuinare — ca văpaia.

★

Eh, București, cumplite vremi, așa-i?
 Vechi București de-obidă și de jale,
 Puține bucurii adăpostei
 Pe tristele meleaguri ale tale!

Dar anii au trecut în șiruri lungi.
 Și azi când se adună iar ai casei,
 Nu stau lângă ruine ca atunci,
 Dar vremea ceea'n amintiri rămase.

Bătrânul locuște'n blocul nou,
 În noul cartier care se'nalță.
 A auzit bătrânul de metrou
 Și-și face planuri mari, pe'o'ntreagă viață:

— Ca mâine la metrou o să lucrez,
 Vreau să-mi plătesc o veche datorie.
 Am locuit și sub pământ, dar vezi,
 Acuma și-adâncimile învie...

Spre înălțimi, spre adâncuri de pământ,
 Noi construim strălucitor orașul,
 Pentru ca de-astăzi nimenea nicicând,
 Să nu-și mai afle sub pământ sălașul.

SCRISOARE DIN MOSCOVA

Când vestea am aflat-o din pagini de ziare,
 Despre metrou și despre canal în București,
 Colegii sovietici prelung ne'mbrățișară —
 Părtași ai bucuriei acesteia frățești.

De-atunci învățătura-i mai lesne'n facultate.
 În Moscova de astăzi, ca arhitect privesc.
 Oglindă pentru-orașe, spre slavă avântate,
 Ce-asemeni ei, în țară vreau mâine să clădesc.

Mi-e dor de tine. Seara, privind vre-o stea înaltă,
 Mă bucur că departe poate privești la ea.
 Cândva, de-or trece anii, noi vom privi o altă
 Aprinsă stea — pe prima construcție a mea.

CÂNTEC

Când seara se așterne pe oraș — dacă treci
 Prin fața înaltelor schele —
 Zărești cum spre stelele slăvilor reci
 De-aici se ridic'-alte stele.

Sudorii lucrează. Și flăcări șirag
Din lămpile lor se resfiră.
Și stele spre cinstea orașului drag,
Pe „Casa Scânteii“ se'nșiră.

Pe cei ce le urcă, în cânt să-i slăvim,
In cântul fierbinte, de lavă,
Pe cei ce-aprinzând stele noi spre'nălțimi,
Ridică a patriei slavă!

PE FRONTONUL EXPOZIȚIEI INDUSTRIALE

Când am intrat pe poarta mare,
În zarea iernei albăstruc,
Mă 'ntâmpinără în statue,
Un muncitor și-o muncitoare.

El, c'un ciocan automat
Ținut pe umăr, de mâner,
Ea cu o secere de fier
Pe după brațul ei bronzat.

Înaintau în pas grăbit
Pe treptele spre viitor,
Și vîntul răsfrîngea ușor
Pulpana hainei de granit.

Când am pășit pe lângă ei,
Parcă-auzeam cum a trecut
Pe scrumul veacului trecut
Cadența pașilor lor grei.

★

Se joacă lacul Herestrău,
Ca un copil cu-a lui oglindă
Și 'ncearcă soarele să-l prindă
În vii culori de curcubeu.

Și razele ca niște săbii
Scânteie tremurând pe ghiță;
Dar ce-i pe țârm, acolo 'n față,
Ca fundul unei mari corăbii?

Sub o cupolă, ca sub scut,
Cei ce muncesc în țara mea,
Au strâns sub roșu semn de stea,
Minunile ce le-au făcut:

O lume 'ntreagă, noi izvoare
De energie și lumină,
Cu care oamenii din mină
Au revărsat sub cer, alt soare.

Din subterane văgăuni,
De mâna lor adânc săpate,
Ducând parcă pământu 'n spate,
Au scos metale și cărbuni.

Aprinseră în urmă niște
Scântei, ca vechiul Prometeu,
Și muncitoru 'n pumnu-i greu
Făcu oțelele să miște.

Și în mașina de oțel
Trezi puteri nebănuite,
De bună seamă înmiite
De cât puterile din el.

Și iată-acum, prin forța lor,
Mărindu-le mereu măsura,
Incepe-a stăpâni natura,
Mult îndrăznețul visător.

★

Tu ai zidit atâtea mari palate,
Cu gotice coloane și cu dale,
Dar nici odată n'au fost ale tale,
Tovarășe cu palmele crăpate.

Ai ridicat și fabrici și uzine
Și ai muncit din zori de zi în ele
Dar n'ai avut nimic din toate cele,
Nimic pentru ai tăi și pentru tine.

E mâna ta în fiecare casă,
Și-ai stat într'o cocioabă de sobol,
E munca ta în rochia de mătăasă,
Și tu umblai adesea rupt și gol.

Din vremi nemăsurate ca un hău,
Ieșind din codrii vechi de vegetații,
Tu ai născut, trudind, civilizații,
Din care nu a fost nimic al tău.

Dar iată, azi, minunile ce-arăți,
Le-ai smuls cu truda ta de luptător.
Nu-s ale unora ca 'n alte dăți,
Ci-s toate ale 'ntregului popor.

Azi tu creezi și mâna ta împarte,
Nu celor care-au fost mereu sătui,
Ci pentru-a duce lumea mai departe,
Și pentru om, și fericirea lui.

★

Când am ieșit târziu, spre poarta mare
Pe-aceleași dale, ca o cărărie,
Și am trecut din nou lângă statuie,
Cu-aceleaș muncitor și muncitoare,

O clipă lângă soclu m'am oprit
În ceasu-acela cenușiu de seară,
Și 'n fața lor eu m'am descoperit.
Aveam în față parcă 'ntreaga țară.

București 1953

BALADA DE PE NIPRU

In Ucraina 'ntinsă,
năvăli puhoiul.
Au adus fasciștii
bezna grea, războiul.

Pașnicele câmpuri,
au intrat deodată,
în ocean de flăcări...
Stepă 'nvâlvorată.

Domnitor e tunul.
Zeul este Marte.
Moartea, pretudîndeni
darnic o împarte.

Intr'un sat, pe Nipru, —
sat sub jug de fiare,
fost-a fost odată,
neștearsă 'ntâmplare:

Bea ofițerimea
și pe chef e pusă.
Stă închisă-alături
o femeie rusă.

Aruncase 'n aer,
cuibul și dușmanii...
Mai vedea-va oare
Stepa, partizanii?

Chiar în închisoare
i-au adus copilul.
De n'o vrea să spună
va cunoaște chinul.

Lacrima-și ascunde
sub colț de năframă,
când Pavlușa râde
și îi spune: „Mamă?“...

„Pentruce, tu, dragă,
„mă ții, strâns, la tine?
„Mie-mi place jocul;
„Joacă-te cu mine!“

Ușa se deschide, —
ca de vânt împinsă.
Un soldat, cu arma,
stă, cu fața-aprinsă.

„Haide! Este vremea...
„Du-te! Fugi departe!“
(Zorii-acestei zile
n'or aduce moarte).

...Poate să se 'ncreadă?
Timpu-i de răspântii...
El o înțelege:
„Comunist... Rumânschii?“

Ies prizonierii...
In spre râu se 'ndreaptă.
Ii urma soldatul.
Oare ce-i așteaptă?

Râul este-aproape.
După el sunt plopii,
apoi libertatea
unde-o vezi cu ochii!

Ies de după dâmburi
raze lungi de soare
și 'nsoțesc soldatul
până 'n depărtare.

Dar, se arată 'n zare,
călăreț, în goană!
(Se 'năspri soldatul;
nu clipi o geană).

...Cine să mai fie?
Le-a venit sfârșitul?!
Vine... mai aproape-i.
..E Ciopcan, nemșitul!

Vede, clar, soldatul
cele întâmplare 'n
București, acasă.
Dau năvală toate:

Grivița-i apare...
Vie-i, și măreață!
Spusu-i-a: Tovarăș!
Intr'o dimineață.

Peste văl de neguri,
pus cu anasâna,
Grivița 'n februarie,
revărsă lumina.

Oameni mulți cuprinse
din robita țară.
Și lumina roșie,
pe domni i'n fioară.

Apoi, vrură domnii
hani pentru război.
N'a semnat. — „Robia
nu e pentru noi!“

De pe-atunci îl știe
Ciopcan, comisarul.
— „Frontul te mănâncă!
„Eu ți-oi fi groparul!“

— Stepa și soldatul,
își uniră gândul:
— „Hei! Dușman, dușmane,
o să-ți vie rândul!“

Iată! Se oprește
Ciopcan, ofițerul.
E în spume calul,
înroșit e cerul!

S'au privit o clipă!
Le citești în față:
Unul este moarte,
celălalt e viață.

— „Ce-i cu prizonierii?
Ii duci la osândă?
Ia aminte-oștene!
Vremea nu-i prea blândă“...

— „Să trăiți! Așa e“...
(N'a mișcat o pleoapă)
„Ii achit, pe dată,
„și-i arunc în apă“.

— „Așa, camarade!...
„N'am de zis nimică!
„Dar ucid cu mâna-mi,
„pe-astă bolșevică“.

„Mai întâi, copilul!...
trage, fără teamă!
Te-oi ierta. Trecutul
nu-l mai bag în seamă“.

Râse 'ncet Pavluşa
 şi privi ostaşul.
 În rusească-i spuse:
 — „Uite, fluturaşul!...

„Vreau să-l prind de aripi,
 „dar, eu binişorul.
 „Apoi, îi dăm drumul...
 „Lui îi place sborul!“

Chiar şi pe ruseşte
 l-a 'nţeles soldatul!
 Este-aproape apa,
 e departe satul.

Fulger îi fu braţul!
 (Vorbă n'a fost spusă...)
 Baioneta lungă
 l-ascultă supusă.

Surd, se 'nfipse toată!
 Cade ofiţerul.
 E senin soldatul.
 Şi curat e fierul.

Murgul, în neştire,
 hoitul îl aruncă,
 fără de povară
 se pierde în luncă —

☆

Râul este aproape.
 După el sunt plopii.
 Apoi libertatea
 unde-o vezi cu ochii!

Dulce cânt de stepă,
 parcă-a răsunit!
 O fi fost în cântul
 stepei, minunat —
 Pugaciov, sau Razin,
 poate alt soldat!

Râd în depărtare
 Niprul şi călinii!
 Pâcla se destramă,
 face loc luminii.

Calea e deschisă
 şi soldatul sboară
 către sovietici!
 El, cinsteşte,-o ţară.

BALADA DESPRE TOAMNĂ ȘI DESPRE COPIII JUGOSLAVI

E toamnă și la ei în țară —
dar nu-i o toamnă ca la noi
ce pune-aramă'n frunze moi
și crengii bruma ca brățară...

Nu, toamna lor nu-ți poate spune
de prima zi de școală, când
măicuța, fiul sărutând,
ghiozdanul nou în spate-i pune...

Văd școli închise, țânci în drum...
Nu, toamna cea nu-ți vorbește
de-o țară care dăruiește
copiilor ce-are mai bun!

În țara lor însângerată,
De sânge, 'n codri, frunza-i grea —
iar bruma nu-i brățară,-ori stea
ei pare-o lacrimă 'nghețată.

... O ușă spartă,-o rogojină.
(Șopronu-i vechi și părăsit).
Trei puști, în trei au împărțit
un colț de pâine azi la cină.

Și spune Vlada, cel mai mare:
— „la tu, Svetlano, pâinea mea...
sunt mare... tu cât o mărgea.
Ți-i frig... ia haina mea 'n spinare.“

Ei nu-și vor strânge călimara,
caetul, cărțile'n ghiozdan,
cum face orice băietan
la anii lor, la noi în țară.

Ca voi, copiii țării mele,
în valul mării n'au zburdat —
ei scoici pe țărm au adunat
și au cerșit pâine pe ele.

Ei nu în taberi petrecură
în munții suri, cu pisc golaș.
Mânați de foame spre oraș,
flămânzi, potecile bătură.

Vă cere ura și mânia,
vă cheamă martori pana mea:
ierta-vom crima asta grea,
de a fura copilăria?

În leagăn gungurea Svetlana
când tatăl lor s'a răsvrătit.
Milan, un țănc mai răsărit,
abea ținea în mână cana.

Dar Vlada și-l mai amintește.
(Ce om voinic a fost, ce om!
Să-i stai în brațe ca'ntr'un pom,
când îți spunea câte-o poveste!)

În ștreang l-au atârnat pe tata...
bătut de vânt, spălat de ploi...
Că nu mai vine înapoi
O știe bine chiar și fata.

Spusese mama mâniată:
„Pământul țării-i jefuit —
iar soțul meu de-ar fi trăit,
pornea în codri încă-odată“...

În temniță e astăzi mama.
De ochii ei, de mâna ei,
Își amintesc bine toți trei:
Milan și Vlada și Svetlana...

Ieri Hitler, în spânzurătoare
pe tatăl lor l-a atârnat...
Azi Tito este vinovat
că mama zace la'nchisoare.

...Strecoară luna o lumină
acu'n șopronul părăsit:
trei puști flămânzi au adormit
și fata'n somnul greu suspină...

...Azi foamea, gerul li-s stăpâni,
culcuș, — șoproanele pustii.
Ei încă nu au fost copii
și totuși astăzi sunt bătrâni.

Vă cere ura și mânia,
vă cheamă martori pana mea:
ierta-vom crima asta grea,
de a fura copilăria?

Poporul Jugoslav azi geme
flămând — dar nu îngenunchiat
lovit — dar neînduplecat.
De-acest popor, Tito se teme!

Dar va lovi cumplit mânia
poporului acesta brav —
și-atunci, copilul jugoslav,
își va avea copilăria.

DARUL

O flacăra mai licări,
In noapte, ca'n abis.
Băiatu'ncepe-a povesti
Povestea-i ca un vis.
Prin beznă n'am putut vedea
Băiatul cum arată,
Dar glasul lui îi tremura,
Și inima, deodată...

1

La Moscova 'nghetaț e cerul,
E iarnă'n toi acum.
— Mai iute, hei! — îndeamnă gerul
Pe cei ce merg pe drum.
Pe străzi începe să se-aștearnă
Zăpadă tot mai deasă.
Prin stopuri trece vânt de iarnă,
De parcă nici nu-i pasă.



Ca râuri cu-afluenți pe-o hartă
Se scurge lumea în șuvoaie
Ce trec grăbit și se'ntretaie.
In Presnea a ieșit pe poartă
Un băiețandru'n groase straie
Și cușma pe-o sprânceană trasă.
E de statură potrivită,
Și a plecat grăbit de-acasă
Pe ulița lui renumită.
Nu merge-acuma la vr'un joc.
Nici n'a pornit cumva la școală.
Și nici nu se întoarce acasă,
Acel Volodea Voronoc,
Pe strada largă și frumoasă.
In colț, văzând cât este ceasul

Iuțește și mai tare pasul,
 Făcându-și loc prin lume, drept.
 Și cum e ger cumplit afară,
 Cu-o mână ține strâns la piept,
 Un pachetel legat cu sfoară.
 „Ce-aș face oare să nu-l ningă?”
 Iși spune ngrijorat acum,
 Și cum să-l ducă, cum să-l strângă
 La sân, să nu-l strivească'n drum.
 Ca puf de plop, zăpada deasă
 Ii sboară înainte;
 S'așterne pe căciulă groasă,
 S'așterne pe vestminte.
 Suflarea gerului pe față
 Ii arde ca văpaia.
 Trecu grăbit, simțind că'nghiață
 Prin cercul Sadovaia,
 Prin piața zisă a Răscoalei,
 Când strada se desparte,
 Poarta Nichițe lasă în cale-i
 Și merse mai departe.
 De-abia zări în fața lui,
 Înalt, zidul Kremlinului.

2

Și iarna zidul la Kremlin
 Cum nu e altu - apare:
 Chiar când e ger și nu-i senin
 E luminat de soare.
 Se'nalță roș-aprins și tainic
 De veacuri netezit.
 Și zidul e ca lava, trainic,
 Din vremuri dămnuit.
 E-omăt pe turnuri, pe crenele,
 Pe brazi, sub zid, la poală,
 Pe șepcile de sentinele
 E pu' de cărunțeală.
 Bat des ostașii din picioare
 Că frigul e hain;
 Și iar stau, stane, fiecare,
 Străjerii la Kremlin.



În Piața Roșie-i mișcare
 Mulțimea trece'n lung și'n lat,
 Printr'însa, lângă poarta mare,
 Se-opri băiatu 'nfierbântat.
 De viscol tot bătut acum
 Părea ca îmbrăcat în blană,
 Și'n graba mersului, în drum,
 Căciula-i sta cam pe-o sprânceană

Și ochii-i ard, clipește des:
 „Mi-e teamă! Cum să intru oare?“
 La turnul Spaschi porțile's
 Atât de'nalte fiecare.
 Băiatul șovăi'ncurcat,
 Dar un ostaș veni spre el
 În scurtă groasă îmbrăcat,
 De viscol înălbit la fel,
 Pe șapcă - ostașul are-o stea,
 Ca jarul, roșu strălucește:
 — „Ei, încotro mergi dumneata?“
 Și-l salută militărește.
 Volodea: — „La Cremlin“ — i-a spus.
 De data asta, curajos,
 Și îl privi de jos în sus,
 Iar celălalt de sus în jos.
 Ostașul îl întreabă iar:
 — „Mă rog, cu ce anume treabă?“
 — „Lui Stalin! I-am adus un dar!“
 Răspunse băiețasu'n grabă.
 Atunci se îmbună de-odată
 Ostașu-acela serios,
 Și c'o privire luminată
 Privi băiatul, respectuos.
 Apoi pornind înspre-o căsuță:
 — „Hai, te'ncălzește o lecuță“.

3

Volodea se'ncălzi'n odaie
 Și scoase cușma lui de oaie,
 Ostașu-a spus unui căprar:
 — „Băiatul, a venit cu-un dar.
 Vestiră - apoi pe căpitan
 Și, ca pe trepte, până sus,
 De daru-adus de băietan
 Chiar generalului i-au spus.
 Și iată, generalul pleacă
 Spre poartă. Ca o promoroacă
 I-acopăr fulgii mari de nea
 Reverele dela manta.
 La camera de gardă, larg
 Deschide ușa, încruntat
 Și-și scutură căciula'n prag,
 De'ndată cum a și intrat.
 De general, fără de vrere
 Se fâstâci'ntâi, Voronoc,
 Dar el: — „Hai, fiule, ia loc!“
 Și-odată se făcu tăcere.
 C'o mână cușma-și învârtește,
 Cu alta-și ține strâns pachetul,
 Apoi, încetul cu încetul

Curaju-i vine și vorbește:
 De școală, de detașament,
 De-uzina fatei, de-alte multe.
 Dar Voronoc gândi-un moment:
 „Dar dacă n'o vrea să m'ajute?“
 Cam aspru generalul pare,
 Dar uite l surâzând acum
 Aprinde vesel o țigară
 Și face - un rotocol de fum.
 Intreabă, -apoi așa'ntr'o doară:
 — „Dar cum mai stați cu nota doi?“
 Volodea, roșu ca o pară
 Se ridică și spuse-apoi:
 — „Tovarăși, în detașament.
 N'avem o notă proastă. Nu!“
 Răspunsul dat cu dârz accent
 Chiar generalului plăcu.
 — „Detașamentul și-l iubește;
 E bun băiatul, ce să spun!“
 Ii ia pachetul, îl privește,
 Apoi, luându-și rămas bun,
 Ii spuse la plecare iar:
 — „Să știi că am să-l duc chiar eu.“
 Dădu din cap Volodea, rar:
 — „L-a dat detașamentul meu.“

4

Se ridică pe turnuri ceață.
 Spre stele rubinii acum.
 Și Voronoc ieși în piață
 Și o porni din nou la drum.
 A'ntârziat la adunare.
 Pe la ureche vântu-i bate:
 „Geamul lui Stalin care-i oare?“
 Și le privește lung pe toate.
 Le petrecu așa, pe rând
 Și Georgia lui Stalin, iată,
 De-odată i-a venit în gând;
 Fusese'n tabără, odată
 Și în orașul lui natal,
 Volodea parcă vede'n față,
 In Gori, casa depe deal,
 Cu-olane roși, în dimineață.
 Aici a răsunit întâi
 Numele Soso, -așa cum
 Lui Stalin îi spunea pe nume.
 Aici el s'a născut, și-acum
 Prin toată casa, prin odăi,
 De el îți amintești anume.
 Și scările de mult uzate,
 Terasa unde s'a jucat

Și mama lui, c'un șal pe spate,
Aici, cândva, l-a legănat.
Mai sună cântul ei ușor:
„Dormi, nani, nani pușor“.



E râul Moscova sub ghiață,
Dar la Liáhvi, gându-i iar.
Băiatul parcă vede'n față
Și Gori, și un grădinar
Bătrân, cu-obrazul ars de soare.
Dar vară, iarnă-așa-i din fire,
Că după păr, bătrân îți pare,
Dar tânăr e după privire;
Și grădinaru-acela, iață
Că lui Volodea îi arată,
Neascunzându-și bucuria,
Cu rouă încă'n ea, o floare
Și-i spune: — „Vezi tu, asta-i Iia;
În Gori cea dintâi răsare!“
Era plăpândă, mică, oale,
Doar căpușoru-și înălțase.
Dar violetele-i petale
Și-a ei tulpini subțiri și joase,
Bobocii cu-a lor dimineață,
Iradiau cu'nverșunare
A primăverii nouă viață.
(Mici toporași de munte, care
Cresc prin păduri pe sub stejari,
Și cresc și'n Moscova, se pare,
Dar pe aici ei sunt mai mari.)
De arșiți, cel bătrân ferea
Floarea natalului meleag.
— „Sóso al nostru, le strângea, —
Mi-aduc aminte, — cu mult drag.
Odată am plecat în munți;
Jos se'ntindeau grădini în floare.
Departe, doar pe culmi, cărunți,
Ghețarii scânteiau în soare.
Urca'n cămașă, descheiat
La guler, cum era'ndemână,
Cu o curea ca de soldat,
Și-o șapcă ce-o ținea în mână.
Cărarea'ngustă-a tot suit.
Atunci cu toată bucuria,
Strigă: „Ia uite-a înflorit!“
Și se-aplecă să vadă Iia.
Prin ierburile din poene
De-abia'ncepură să se svânte.
El ridică 'ncet din sprâncene
Și'ngândurat porni să cânte.
Și poate tocmai asta-i floarea

Ce'n zori de zi, mergând șirag,
Copiii o cântau cu drag,
Când coborau spre râu cărarea.



Un vântuleț sglobiu de munte
Purta un nouraș rotat;
Bătrânul se frecă pe frunte,
De-odată, tare' ngând rat.
Ce vioriu ardea'ntr'un loc,
In iarbă floarea la picioare!
Sta mut Volodea Voronoc.
Părea că pe acel meleag,
Trezit acum de primăvară,
S'a strâns în floarea mică, rară,
Tot ce-i era și lui mai drag.
Trec gânduri multe'n mintea lui
Și-un vis începe să'ncolțească:
— „La noi la Moscova, să-mi spui,
Nu ar putea cumva să crească?“
Foșnesc verzi lauri fără număr.
Dădu din cap bătrânul și,
Ținându-l pe băiat de umăr
Spre floare arătând, grăi:
— „Dar totul... totul e'ntrebarea,
In a cui mână cade floarea!“

5

La Cremlin într'un larg birou
Solemnă liniște domnește.
Pe geam, al Moscovei tablou
In șirul de lumini selipește.
Ziua de muncă trece'n plin,
Sub bolta cerului, înaltă;
Trudește Stalin în Cremlin,
Cu tot poporul, laolaltă.
Incet, cu mâinile la spate
In fața hărții s'a oprit.
Și dragi întinderi depărtate,
Privirea lui a încălzit.
Pe-o stepă puse mâna-i calmă
Gândind: „Ce arșite cumplite!“
Și parc'ar fi simțit sub palmă,
Dogoarea stepei pârjolite.
Deasupra mesei aplecat,
O pagină încet întoarce.
Fumează, stă îngândurat,
Din pipă fumu-abea se toarce.
Perdeaua de păduri din stepe,
Canalul cu-al lui drum senia,

Dela această masă'ncepe,
De unde-i Stalin, din Kremlin.

★

In ceți ce-și mână leneș valul
Amurgul își ogoae jarul;
In clipa cea generalul
La Stalin a intrat cu darul.
Privind pachetul oarecum
Pieziș, adăugă încet:
— „Tovarăș Stalin, chiar acum
Vi s'a adus acest pachet.“
Și Stalin îl luă, îl trase
Înspre lumină mai de-oparte,
Și deslegându-i sfoara groasă
Dădu hârtia laoparte.
Flori mici, pe masă în căldură
Petalele își desfăcură.
Și violetele petale
Și-a lor tulpini subțiri și joase,
Bobocii cu-a lor dimineată,
Iradiau cu'nversunare
A primăverii nouă viață.
Și ca pe munte, după ploaie,
Sclipeau de rouă, în odaie...
Atunci, un zâmbet i-a'ncrețit
In colțul ochilor, obrazul
Și spuse: „Iia, a'nflorit!
In Moscova pe-atâta ger.“
Și'n camera dela Kremlin
Pătrunse Gori, Caucazul,
Cu primăvară și senin,
Și adie o ușoară boare,
Cu-albastre străluciri de zare...
Și Stalin, palma mâinii sale
O petrecu peste petale
Și se văzu cum altă dată
Prin munți pornește, se ridică,
Cu alți prieteni să-i străbată,
După această floare mică.

★

„Din Sud spre Nord cum a putut,
Să-și facă floarea, iarna, drum?
Cine-a'nflorit-o, ce-a făcut,
Că-i floarea primăverii? Cum?“
Pe geam mici flori de ghiață-apar
In recele sfârșit de zi.
Și atunci Stalin se gândi
La îndrăznețul grădinar:
„Lor nu li-i frică de natură,
De gerul ei, de-a ei căldură;

Cu asemeni oameni, țara toată,
 Va fi grădină minunată."
 Apoi, punând o întrebare
 Spre comandant se'ntoarce iar:
 — „Nu aş putea să aflu oare
 De îndrăznețul grădinar?“
 Răspunse generalul'ndată:
 — „Veni pe viscol, pe ninsoare
 Dar după mine, cum arată,
 Nici doisprezece ani nu are.“
 Conducătoru-și spuse'n gând:
 „Dintr'un asemenea băiat
 Va crește-un om adevărat“.

Afară fulgi jucau sburând.

La Moscova ardeau lumini
 Deasupra'n cețuri invoalte,
 Se lumina în înălțimi
 Dela clădirile înalte.
 Clipea un trolleybuz ca'n vis,
 Și obosit încet mergea,
 Poate că'n ochiul lui deschis
 A nimerit un fulg de nea.
 Și suflă-o aspră vijelie
 Dealungul străzilor, prin piață,
 Doar din metrou vânt cald adie
 Spre oamenii ce trec prin față.



Ca râuri cu-afluenți, grămadă
 Se scurge lumea în șuvoaie
 Ce trec grăbit și se'ntretaie.
 Și iată-acum mergând pe stradă
 Un băiețandru'n groase straie
 Cu cușma trasă pe-o ureche.
 E de statură potrivită.
 Trecu pe strada lui străveche,
 De-atâta vreme renumită.
 Pășește tare, cu mândrie,
 Și-i bate inima la fel,
 Ca un ecou de bucurie,
 Ce-ar răsuna adânc în el.
 Semnale verzi, semnale roși,
 Răscruci... în urmă merg încet.
 Iar urmele noi de galoși,
 Cu pătrățele liniate,
 Sunt parcă file aruncate
 Din cine știe ce caet...
 Și pașii lui răsună'n stradă
 Pe caldarâmul alb, pe râu.
 Detașamentul vrea să-și vadă,

Pe cât se poate, mai curând.
Și Voronoc, de visuri dus,
O clipă și-a imaginat
Că poate Stalin și-o fi pus
Pe masă, floarea ce i-a dat.
Și poate, ca s'o reînvie
A pus în apă mica floare.
Volodea merge... nici nu știe,
Cum scapără el din picioare.
Aleargă plopii, alții vin,
Nici n'ar putea să nu alerge,
Dar telegrama din Cremlin
Mai repede ca dânsul merge.
Poștașul doar n'a stat pe loc;
In școală intră fără teamă:
— „I-aici Volodea Voronoc?“
„Că i-a venit o telegramă!“
Instructorul pare mirat
Cu ochii țintă pe hârtie.
Și nici poștașul n'a plecat.
Băieții au vroit să știe,
Au desfăcut-o, și-au citit
Cu o adâncă tulburare:
„IȚI MULȚUMEȘTE PENTRU FLOARE“
Și, mai jos:
 STALIN,
 iscălit.

In românește de Demostene Botez.

A. G. VAIDA

PE CANALUL VOLGA-DON

I

Pe drum, în tren, înainte de a ajunge la Stalingrad, am întrebat pe unul din tovarășii sovietici care ne însoțeau, dacă vom vedea Canalul Volga-Don. Mi-a răspuns cu îndoială:

— Nu știu. Dela 1 Noembrie a început sezonul de iarnă și navigația pe Canal a fost închisă.

Totuși, la Stalingrad, secretarul Consiliului Sindical Regional, tovarășul Petruhin, ne-a anunțat că vom face o plimbare pe Canalul Volga-Don „V. I. Lenin“. Cu greu ne stăpânim o bucurie sgomotoasă. Nu speram să ne realizăm visul de a vedea prima dintre marile construcții ale comunismului, atât de curând după sosirea noastră în orașul-erou.

Cineva ne îndeamnă să ne grăbim, pentru ca până spre seară să putem vedea cât mai multe. Era 10 dimineața după ora Stalingradului, nouă după Moscova, și opt după București.

Prima dintre delegațiile care așteptau în fața autobuzelor ce trebuiau să ne ducă la portul fluvial, era delegația chineză. Apoi s'au adunat și ceilalți: delegația mongolă, aceea a Republicii Democrate Germane, albanezii, bulgarii, ungurii, cehoslovacii și noi, românii. Cu tovarășii sovietici care ne însoțeau eram mai bine de o sută de persoane.

...Mașinile noastre străbat Stalingradul reclădit. Trec prin Strada Păcii cu casele ei în cinci și șase etaje, traversează bulevardul Stalin, lung de peste treizeci de kilometri, și se opresc într'o piață, în fața unui arc de triumf.

Ne dăm jos din autobuzele „Ziss“ și ne strângem laolaltă în preajma arcului de triumf. Dincolo de arc, scări monumentale coboară spre clădirea în trei etaje a gării fluviale din Stalingrad. Pe frontispiciul clădirii, un text cu litere de aur. Tovarășa Liuba Chișinevski citește slovele rusești: „Stalingrad, port la cinci mări“. Ca un ecou pornesc traduceri în limbile chineză, ungară, germană și ale celorlalte delegații: „Stalingrad, port la cinci mări“. Ochii tuturor strălucesc de bucurie. Noi, românii, facem cerc în jurul tovarășei Liuba. Stăpâniți de aceeași voce bună, de aceeași căldură și emoție ca și ceilalți delegați, nici nu simțim vântul puternic de stepă care ne bate în față. Tovarășul Pamfilov, del Consiliul Central al Sindicatelor Sovietice, se apropie de noi. Cu tonul lui obișnuit, glumeț și prietenos, ne îndeamnă în românește:

— Repede, repede...

Dela noi trece la celelalte grupuri. Coborîm grăbiți scările spre frumoasa clădire. Intrăm într'un hol mare, susținut de coloane. Pe pereți, tablouri de artă. Furăm din priviri câteva aspecte ale gării fluviale. În stînga, casa de bilete și mai multe afișe înrămate, indicând direcția curselor pe Volga, prin Stalingrad. În dreapta, prin ușile deschise, zărim un restaurant. Fețele de masă albe ne îmbie parcă la o „zacuscă“.

Dealungul debarcaderului stau ancorate două vapoare. Sunt dintre „Moscovit“-urile renumite în navigația pe canale. Grupul nostru se împarte în două. Noi, românii, vom călători împreună cu tovarășii chinezi, mongoli și bulgari. Odată urcați, ne îngrămădim cu toții pe coverta vapoarelor. Zadarnic ne invită tovarășul secretar al Consiliului Sindical să coborîm în saloane, unde nu vom fi bătuți de vîntul de stepă. Curiozitatea noastră e mai puternică. Vapoarele se deslipesc de chei. Cu cât ne îndepărtăm de gara fluvială, cu atât clădirea ne apare mai frumoasă. E o minunată îmbinare de lemn și zidărie. Prin liniile sale svelte, prin culorile sale luminoase, plăcut armonizate în tonuri de verde, prin ferestrele mari în care joacă flăcările albe ale soarelui, clădirea, deși înconjurată de vegetația toamnătică, ruginie, a malurilor Volgăi, este o imagine a primăverii.

Un tovarăș din delegația noastră observă că Volga e mai lată decît Dunărea. Intr'adevăr, valuri puternice frămîntă apele sale roșietice. Murmurul lor parcă povestește despre trecutul greu al popoarelor de pe malurile marelui fluviu. Fără să vrei, te gîndești la marea operă a lui Repin „Burlacii de pe Volga“; parcă-i vezi luptându-se cu apa, pentru a trage vasele negustorilor încercate cu măruri, și, parcă le auzi vocea, aidaoma valurilor, plină de revoltă și îndârjire.

Tăcem cu toții. Respectăm glasul solemn al Volgăi. Privim, fără să ne săturăm, jocul valurilor.

— Puternică apă! aud lângă mine pe tovarășul Popescu din delegația noastră.

— Multe a mai văzut Volga! îi răspunde tovarășa Liuba.

Din vorbă în vorbă, șefa delegației noastre începe să povestească momente emoționante din apărarea Țarătînului și, mai târziu, a Stalingradului-erou, în zilele Marelui Război pentru Apărarea Patriei.

Pe malul drept se ivesc clădirile unei uzine. Coșurile înalte, fume-gânde, țâsnesc drept acoperișuri. Cineva ne spune că sunt uzinele „Octombrie Roșu“. Uzinele se întind pe un spațiu atît de uriaș, încît silueta clădirilor ne stăruie în ochi mai multă vreme, deși plutim cu mare viteză. Pătrundem în raza raionului „Crasnoarmeisc“, raion care se întinde pînă dincolo de intrarea în Canal. Un șir nesfârșit de clădiri, una mai chipeșă decît cealaltă, ne trezește în minte cele povestite de tovarășa Liuba mai înainte: în locurile acestea stalingrădenii și-au apărât eroic orașul lor. Parcă vedem în fața ochilor, cuvintele de foc pe care ei le-au scris tovarășului Stalin, în iarna anului 1942: „Dincolo de Volga, pentru noi nu mai este pămînt!“

— E uimitor, se adresează tovarășei Chișinevschi, tovarășul Covaci, președintele Uniunii Metal-Chimice, cît de repede și frumos a fost reconstruit Stalingradul.

Liuba Chișinevschi împărtășește uimirea noastră unui tovarăș din Stalingrad. Acesta, un bărbat de vreo 40—50 de ani, a participat la luptele de pe dealul Mamaiev. El mîngăie cu privirea orașul lui drag. După un răstimp de tăcere, ne spune, arătînd cu mîna undeva, nedeslușit:

— Acolo am luptat noi. În parcul de cultură și odihnă. Astăzi, îl refacem.

Și discuția pornește însufletită. Nu știu ce sfială mă oprește să scot carnetelul de însemnări din buzunar și să-mi notez datele interesante pe care le aud. Pentru anul 1953, e prevăzută darea în folosință a sute de mii de metri pătrați de locuință. Pe Volga, la Nord de Stalingrad, cu prilejul istoricului Congres al Partidului, conducătorii centralei hidroelectrice și-au luat angajamentul de a micșora perioada de construcție a giganticei hidrocentrale. Alături de cea din Cuibâșev, această hidrocentrală va face ca Uniunea Sovietică să ocupe primul loc în bilanțul energetic mondial.

Cineva îl strigă pe povestitor. Acesta se scuză că trebuie să ne părăsească; l-a chemat tovarășul Petruhin. Privirile noastre se opresc din nou asupra malurilor fluviului. În spre stânga se ivește o insulă; pe măsură ce înaintăm, suprafața ei pare că se lungește tot mai mult. Nicio clădire: de altminteri insula e prea îngustă ca să poată adăposti așezări omenești; în schimb, e acoperită cu o plantație de copaci bătuți de vânturi.

Unii din noi nu mai pot ține piept vântului de stepă care se izbește de valurile Volgăi. E prea rece, prea înțepător. Ne adăpostim în saloanele vapoșului. Tovarășul Petruhin, și el apărător al Stalingradului în Marele Război pentru Apărarea Patriei, și stalingrădeanul cu care am stat de vorbă pe punte, povestesc din epopeea orașului de două ori erou. Deși aș vrea să aud ceace se vorbește jos, în salonul vasului, nu mă îndur să părăsesc coverta și privesc ca într'o desfășurare de film priveliștea măreață ce ni se perindă prin fața ochilor. Sus am mai rămas numai câțiva din delegația română și unii dintre tovarășii mongoli. Aceștia înfruntă cu nepăsare vântul.

Tovarășa Chișinevschi ne arată pe maluri perdelele de împăduriri care fac parte din marele plan stalinist de transformare a naturii.

Damian, minerul stahanovist dela Lupeni, care lucrează în contul anului 1954, intervine:

— Peste tot în locurile acestea se schimbă fața pământului. Și totul pentru om, în folosul omului. E atâta măreție în aceste realizări... — Iși aduce aminte de metroul din Moscova pe care l-am văzut cu câteva zile în urmă. — Uimitor... Toate sunt uimitoare, și la Moscova, și la Stalingrad...

Unul din tovarășii mongoli se apropie de noi. Se adresează în rusește șefei delegației noastre:

— Vedeți clădirea aceea în două etaje, trasă de un remorcher?

Ne uităm cu toții într'acolo, spre malul drept. Clădirea a rămas mult în urma noastră. Totuși, observăm cum înaintează dealungul malului, remorcată de un vas. Nu ne dăm seama despre ce e vorba.

Căpitanul vapoșului nostru ne explică:

— E o gară fluvială mobilă. Pe Volga, în afara gărilor din porturi, mai sunt multe alte gări mobile, construite din lemn, care se mută dintr'un loc în altul.

Gara fluvială ne reține atenția multă vreme, până când, din cauza depărtării, nu mai e decât un punct care alunecă pe apă.

Dacă malul stâng oferă privirilor noastre imense plantații de pomi și rareori câte o casă, malul drept, care continuă paralel cu raionul „Crasnoarmeise“, e foarte populat. Intre uzinele metalurgice și fabricile de che-restea apar mici locuințe muncitorești individuale lângă grupuri de clădiri cu patru și cinci etaje. Mai departe, spre adâncimile zării, se conturează Stalingradul cu casele lui noi, cu silozurile înalte, cu coșurile uzinelor, cu arhitectura sa modernă. Perdelele de copaci tineri care se întind dealungul întregului parcurs, apără orașul de vânturile stepii.

Ne ducem în partea din față a vapoșului, înfruntând vântul. În stânga noastră, a rămas de mult în urmă insula care împărțise în două apele

Volgăi. De undeva, dintre nori, străbat câteva raze de soare. Ele se oglindesc în valurile care se sbuciumă cu dușmănie. Fluviul pare mâniat de apropierea iernii și de închiderea navigației. În lumina soarelui, la răstimpuri, spinări de valuri scânteiază, roșietice. Treptat, treptat, cerul se înseninează cu totul. Acum, pe întreaga întindere a fluviului strălucesc crestele apei. Numai vântul suflă cu aceeași putere, cu aceeași patimă neostoită.

Tovarășa Liuba Chișinevski povestește ceva lui Popescu și Arjan. Mă apropii de dânșii.

— Canalul Volga-Don își are istoria lui, spune tovarășa Liuba. În timpul războiului civil, prin toamna anului 1918, un conducător sovietic din regiunea Țarățin a dat ordin ca populația orașului să fie mobilizată la săparea Canalului Volga-Don. O asemenea măsură luată în condițiile apărării Țării Sovietice de atacurile alb-gardiștilor și ale intervențiștilor imperialiști, era de natură să alarmeze Comitetul Executiv al Sovietului din Țarățin. Intr'adevăr, acesta s'a adresat tovarășului Stalin, care era pe atunci conducătorul Sovietului Militar de apărare a orașului, cu rugămintea de a lămuri problema.

Tovarășa Liuba tace parcă dinadins. Sărim cu toții, nerăbdători:

— Și tovarășul Stalin ce-a răspuns? Cui i-a dat dreptate?

— Telegrama Comitetului Executiv a fost primită de tovarășii Stalin și Vorosilov. Marele Stalin și colaboratorul său apropiat au pus pe telegramă următoarea rezoluție: „Vom săpa Canalul după înecarea cadetilor în Volga și Don“.

— Și aceste cuvinte minunate s'au adevărit, afirmă aspru, Arjan.

— S'au adevărit și încă cum, întărește triumfător, Popescu.

— Canalul a fost săpat, tovarăși, după ce oamenii sovietici au înecat în Volga și Don nu numai pe contrarevoluționarii alb-gardiști, dar și pe cetropitorii fasciști.

II

În depărtări, se ridică o siluetă uriașă care domină zarea. E ca un simbol înălțat deasupra împrejurimilor. Tovarășul Pamfilov lămurește un grup din spatele nostru:

— Acolo, la intrarea în Canal, e statuia tovarășului Stalin.

Vestea se răspândește repede, ajunge și jos în saloane. Ne apropiem de Canal. Trecem pe lângă șlepuri, remorchere. Un vaporăș curios, semănând mai degrabă a casă, ne salută trăgând sirena. Vaporul nostru răspunde. Nici nu s'a pierdut cu totul fluieratul semnalului, când în urmă se aude o altă sirena. E a vaporului cu ceilalți delegați. Cu cât înaintăm mai mult, cu atât distanța până la statuie pare mai lungă. Plutim de o jumătate de oră înspre silueta crescută deasupra zării și, totuși, nici vorbă de Canal. Deși vântul de stepă ne biciuie ca și înainte, nimeni nu mai coboară.

În sfârșit, ne apropiem. Acum monumentul ne apare în toată splendoarea lui. Câțiva tovarăși, din echipajul vasului sau stalingrădeni, dau lămuriri. Insoțitorii traduc în diferite limbi. Cu carnetele de drum în mâini luăm notițe, însemnăm date privitoare la monumentală operă de artă care se ridică în fața ochilor noștri, până la șaiszeci de metri deasupra nivelului fluviului.

Sub privegherea chipului scump al tovarășului Stalin, parcă și Volga s'a domolit. Valurile ei sunt mai liniștite. În locul acesta fluviul își desparte apele în două, trimițându-și o parte din ele spre Canal, iar cealaltă parte

îndreptându-și-o cotit spre Astrahan. Ascultăm cu atenție încordată. Aflăm că monumentul este executat de sculptorul E. Vucetici, acelaș care a realizat monumentul eroului sovietic dela Berlin. Statuia tovarășului Stalin e din aramă bătută și, dela soclu, măsoară 26 de metri. Ca să ne dăm mai bine seama de mărimea ei, un tovarăș ne informează că nasturii mantalei au un diametru de 68 de centimetri, iar talpa piciorului măsoară trei metri.

Auzim și ne minunăm. Statuia aceasta uriașă a fost montată în numai două luni. Vaporășele se apropie tot mai mult de piciorul soclului. Nu ne putem deslipi ochii de mărețul monument. In dreapta noastră, o limbă de pământ. E peninsula Sarpinsk, pe care se ridică farul dela intrarea în Canal. Aproape că nici nu-l băgăm în seamă. Suntem tot mai cucerțiți de monument. Acum putem cuprinde în roata privirii întreg ansamblul.

Dinspre Volga, de acolo unde se termină brâul de beton care zăgăzuește apele, se întinde o platformă de vreo treizeci de metri lățime. Dela ea pornesc spre dreapta și spre stânga perdele de copaci. Deasupra platformei se ridică două șiruri de scări care duc la o altă platformă, mai mică. In prelungirea scărilor, o armătură de beton oprește pieptiș coborișul pământului spre apă. Pe această platformă se ridică postamentul monumentului lucrat în piatră masivă. Postamentul susține statuia tovarășului Stalin care domină atât orașul nou, înălțat în apropiere, cât și apele Volgăi, spre Stalingrad, spre Canal și spre Astrahan. De o parte și de alta a monumentului se întind mari spații verzi care se pierd în depărtare. Intreg acest ansamblu de o neasemuită frumusețe, e luminat cu grupuri de câte patru globuri electrice așezate pe creștetul unor stâlpi înalți, metalici. Ornamentațiile de fier forjat și bronz leagă stâlpii într'o rețea filigranată de lumini, desfășurându-se cât cuprinzi cu ochii.

Cotim spre dreapta și în fața noastră apare tot mai limpede peninsula Sarpinsk, încătușată în plăci de beton și piatră. Din capătul limbii de pământ țâșnește în sus clădirea farului. Două bărci încruciate, încremenite pentru vecie în piatra monumentului, îi dau o înfățișare ciudată, antică.

Clădirea farului este și ea o operă de artă. Înălțându-se deasupra unui soclu rotund care acoperă întocmai capătul peninsulei, ea iese parcă din adâncurile apelor. Așezată pe câteva trepte, se ridică prima parte a clădirii, un bloc pătrat, înlăuntrul căruia au împietrit, îndreptate cu vârfurile spre cele patru puncte cardinale, jumătățile de bărci. Deasupra acestui bloc se ridică un altul, mult mai înalt și mai îngust ca primul, terminându-se cu niște decorațiuni monumentale. O nouă treaptă servește ca postament unei rotonde susținută de opt coloane, de pe acoperișul căreia farul spală fața apelor cu pânzele sale de lumină. Jerbele de raze, zvârlite dela înălțimea celor douăzeci de metri ai monumentului, crestează noaptea, îmbrăcând în sclipiri măreața statuie a tovarășului Stalin și înfiorând apele Volgăi în mii și mii de vâlurele luminoase.

O nouă cotitură la stânga ne îndreaptă spre Canal. In fața noastră apare ecluza Nr. 1. Sirena vaporășului sună prelung. In depărtare se aprinde și scilipește un stop albastru. Cu un fluierat scurt de sireună, intrăm pe locurile unde a avut loc, la 27 Iulie 1952, inaugurarea festivă a Canalului Volga-Don „V. I. Lenin“, prima dintre mărețele construcții ale comunismului.

Malurile de beton se îngustează mereu, așa încât pot naviga unul lângă altul nu mai mult de două vaporășe „Moscvici“. Iată în fața noastră arcul de triumf al primei ecluze, boltindu-se la vreo patruzeci de metri, dacă nu mai mult deasupra apei. In vârful coloanelor, două grupuri uriașe lucrate în fier forjat de drapele sprijinite pe ancore, simbolizează puterea

maritimă sovietică. Pe arcul susținut de coloane e scris cu litere de aur: „Slavă marelui Stalin“. Străjuind dealungul veacurilor intrarea în Canal, vor licări întotdeauna, parcă de o viață lăuntrică, aceste cuvinte de adâncă recunoștință celui care inițiază și îndrumă realizarea mărețelor construcții ale comunismului.

De pe stâlpii arcadei, două citate săpate în marmoră își revarsă în razele soarelui strălucirea aurie. Până să ne putem nota în carnețele slovele nemuritoare, porțile ecluzei se deschid și pornim mai departe. Ne propunem ca la întoarcere să ni le notăm neapărat. Ajungem în ecluză. În urma noastră, celălalt vaporas. Privim cu toții mișcarea porților masive de fier. Metalurgiștii din delegația noastră, tovarășii Popescu și Covaci, schimbă priviri uluite. Uimirea lor este poate mai mare decât a noastră, a celorlalți.

Mă apropiu de ei. Covaci întrebă:

— Cât crezi că au porțile astea, tovarășe Popescu?

Popescu se uită la porți, le măsoară, le cântărește din ochi. Intr'un târziu răspunde:

— Ca la vreo 12—13 tone...

— Ba chiar mai mult, îi întoarce vorba celălalt. După un răstimp de tăcere continuă pentru sine: — Ce lucrare excepțională! Ceasornicărie de precizie...

În ecluza unde s'au oprit vapoarele, nu se aude nici un șgomot. De sus, de pe debarcader, ne privesc cei din flota fluvială care deservește acest punct al Canalului. Pe balconul cabinei de comandă a ecluzei, ascunsă în clădirea arcului de triumf sub care am trecut, se ivește un tovarăș ofițer. Ne salută. Îi răspundem, făcând semne cu mâna. Porțile de fier care se ridică până la două treimi din pereții ecluzei, se mișcă încet, fără să ia în seamă rezistența apei stârnite în mici încrețituri. Uriășele porți de fier se închid. Mânuite de puteri nevăzute, nu scârțâie, nu tulbură fața aproape neclintită a apei.

Ne aflăm într'o imensă cutie de beton și fier. Deasupra noastră, cerul albastru și, pe marginea cutiei, oameni care ne zâmbesc prietenos. Lângă vaporasul celălalt care staționează în ecluză la vreo douăzeci și cinci de metri distanță de noi, se întâmplă un mic accident. De sus, de pe debarcader, unui băiat i-a căzut chipiul în apă. Sprinten, se avântă pe scările de fier ale ecluzei, în jos, acolo unde chipiul plutește pe vălurile. Agățat de barele scării, cu un băț în mână, încearcă să-l prindă, dar acesta, parcă înadins alunecă în spre mijlocul ecluzei, îndepărtându-se tot mai mult. Urmărim vânătoarea și facem mare haz. Totuși, ne și întrebăm de ce nu se lasă prins chipiul, deși apa e atât de liniștită?

Arjan, petrolistul stahanovist din Târgoviște, isbucnește lângă noi, bucuros:

— Urcăm... Urcăm, tovarăși...

Pare încântat ca de o nemaipomenită descoperire.

Privim nedumeriți apa. Nu observăm nimic. Vaporul ni se pare neșcat. Numai după ce cercetăm îndelung pontoanele mobile de care „Mos-eviciul“ este legat cu odgoane și unde se află o scară de adâncime a apei, ne dăm seama că urcăm odată cu pontoanele. Băiatul a reușit să-și prindă chipiul tocmai în clipa în care apa atinsese treapta scării pe care stătea. Se grăbește să ajungă sus. Urcă scările cu iuteală, rotind cu un gest de triumf chipiul din care se scurge apa.

Incercăm o senzație nouă, un sentiment de copleșire pe care nu-l putem tălmăci. Urcăm odată cu apa, lin, pe nesimțite, ca într'un ascensor. Câte

unul din delegați exclamă neîncrezător: „Uite! Uite!“ Cei de pe debarca-derul ecluzei, obișnuiți cu mecanismul urcării apei, se minunează de uimirea noastră și se bucură de bucuria noastră.

Suntem curioși să vedem pe unde intră apa în ecluză. Căpitanul vasului ne informează că aceasta pătrunde printr'un mecanism, pe poarta pe care vom ieși. Ne bulucim cu toții la proră. Prea târziu însă, pentru că vaporasul nostru a și ajuns sus, în dreptul malurilor de beton ale ecluzei. Ne pare rău că am pierdut asemenea prilej. Tovarășul Secretar al Consiliului Sindical din Stalingrad, ne liniștește:

— Nu-i nimic, trecem doar și prin alte ecluze.

III

Pe malul ecluzei suntem așteptați de câțiva tovarăși sovietici. Facem cunoștință cu șeful exploatării Canalului, Biriucov, și cu un alt inginer. Biriucov, un om înalt, cu o înfățișare energică, e îmbrăcat în uniforma marinei fluviale. Fața lui bătută de vânturi e simpatică, iar ochii negri, veseli, te cuceresc prin căldura lor. Inginerul, un bărbat scund, ne privește cu dragoste; parcă ne-am cunoaște de când lumea. După ce se termină prezentările, suntem anunțați că vom face o plimbare în raza ecluzei întâia.

Plecăm îndată căci avem la dispoziție puțin timp. În fața noastră se deslășoară larg o autostradă care pornește din Stalingrad și se îndreaptă spre orașul nou al Canalului: „Crasnoarmeisc“. Mergem dealungul drumului asfaltat, împodobit pe margini cu bănci și lămpi electrice asemănătoare celor care înconjoară monumentul tovarășului Stalin. Ne îndreptăm spre piața monumentului și ne oprim pe o înălțime din apropiere.

Intr'o vale nu prea adâncă lucrează mai multe escavatoare. Inginerul ne dă explicații. În această regiune a stepei pământul este sărat și nu permite creșterea pomilor. Pentru a se putea realiza parcul ce se va întinde dela monument spre noul oraș și spre ecluza întâia, vor trebui excavate aproximativ 10.000 tone de pământ care vor fi apoi înlocuite cu un strat de nisip și cu pământ fertil. Conform planului, în primăvara care urmează se va planta prima perdea de pomi a viitorului parc.

În partea dreaptă a înălțimii pe care ne aflăm, vegheate de monumentul tovarășului Stalin, se înalță clădirile Crasnoarmeiscului. Profilul orașului se conturează de pe acum, cu casele sale în trei și patru etaje. Dar vor fi și case de cinci, șase și mai multe etaje, acelea ale Direcției Exploatării Canalului, sau ale Sovietului, de pildă.

De-alungul apei, clădirile orașului nou vor urma linia centurii de beton a Canalului. Între centura de beton și clădiri, ajungând până la monumente și la parc, va trece autostrada. Dinspre monument, orașul este tăiat în două de o magistrală largă, în mijlocul căreia înfloresc squaruri străjuite de copaci. Între grupurile de case, spații verzi. Noul oraș, a cărui arhitectură e concepută în armonie cu arhitectura Canalului, va constitui pentru populația Stalingradului unul din locurile de excursie preferate. Ca să ajungă până aici, stalingrădenii vor putea folosi fie autostrada, fie drumul de fier sau apele Volgăi. În partea opusă Crasnoarmeiscului, pe malul celălalt al apei, acolo unde luminează farul de pe peninsula Sarpinsk, se va întinde o pădure în care vor fi clădite câteva case de odihnă pentru excursioniști.

Hoinărim la marginile Crasnoarmeiscului, mai bine de o jumătate de oră. Un tovarăș bulgar ne spune:

— Când vom veni a doua oară aici, nu vom mai recunoaște locurile. Vom merge dincolo, pe peninsulă, lângă far, și vom petrece câteva ore plăcute în preajma unei case de odihnă.

Un tovarăș sovietic intervine glumeț:

— Bineînțeles, dacă veți veni vara. Altfel va trebui să vă mulțumiți cu o seară la teatrul din Crasnoarmeisc, sau la muzeul construcției Canalului.

Ne pregătim să ne întoarcem la vapoare. Suntem dornici să vedem cât mai multe. Unul dintre noi întrebă:

— Mergem și la marea Țimlianscaia?

— Nu, răspunde tovarășul Biriucov; chiar dacă nu ne mai oprim deloc în drum ajungem acolo abia la noapte.

— Păcat...

Pentru a risipi dezamăgirea care ni se citește o clipă pe fețe, tovarășul Biriucov începe să ne vorbească despre Canal, despre eroicii săi constructori, despre lucrările de viitor, despre o mie și una de probleme care, dacă pentru oamenii sovietici sunt obișnuite, pentru noi sunt noi, nemai-pomenite, și trebuie neapărat înscrise în carnetul de impresii.

— Canalul Volga-Don are o lungime de 101 kilometri. Pentru a ajunge la apele Donului, drumul de apă străbate 55 de kilometri, urcând nouă ecluze și coborând apoi patru. Cumpăna apelor e la 88 metri deasupra Volgăi și la 44 deasupra Donului. În regiunea cumpenei apelor, pe o distanță de 25 de kilometri, se întinde marea artificială Țimlianscaia. Ca să ajungi la marea Țimlianscaia, trebuie să mergi pe Canal 22 kilometri, suind nouă trepte.

Ne-am înapoiat la ecluza întâia. Degeaba căutam vapoarele noastre. Ele se află acum dincolo de porțile de fier ale cutiei de beton. Ne pare rău că nu le-am văzut ieșind în „larg”. Șeful exploatării Canalului ne oprește pe malul ecluzei. Admirăm îndelung plăcile ca de marmoră care căptușesc pereții. Tovarășul Biriucov urmărește privirile noastre, zâmbind ușor. Pe fața arsă de vânturi, ochii lui scîlipesc cu șiretenie. Se vede că pregătește ceva în sine, ceva care ne va uimi și ne va bucura. Intr'un târziu ne spune cu voce domoală:

— Nu știu dacă ați observat plăcile de pe pereții ecluzei. Plăcile acelea de beton.

Plăcile acelea de beton?! Ne întorsesem cu toții spre șeful exploatării. Acum ne uităm iarăși spre ecluză. Nu mai izbutim să ne desprindem privirile de pe plăcile care lucesc moale, netede și alb-lăptoase ca marmora. De când am intrat în Uniunea Sovietică ne-am obișnuit să fim întâmpinați la fiecare pas de o surpriză. De aceea ascultăm fără să ne mai minunăm explicațiile tovarășului Biriucov:

— Aceste plăci de beton au fost folosite pentru prima oară la construirea Canalului care poartă numele marelui Vladimir Ilici. Celor dintre dumneavoastră cari știți ce înseamnă a lucra în beton, trebuie să vă spun că la montarea acestor plăci de o rezistență superioară, noi n'am avut nevoie de nici un fel de cofragii. În felul acesta costul lucrărilor Canalului a fost cu mult micșorat.

Tovarășul Biriucov tace o clipă. Apoi continuă cu însuflețire:

— Mulți dintre specialiștii în beton care au montat aceste plăci, sunt acum la Cuibășev. În ajunul lui 7 Noembrie, unii dintre ei ne-au scris, felicitându-ne cu prilejul măreței sărbători. În scrisorile lor ne amintesc angajamentele pe care și le-au luat cu prilejul Congresului al XIX-lea al Partidului. Ei și-au propus atunci perfecționarea procesului de montare a plăcilor de beton și, în general, îmbunătățirea tuturor lucrărilor în beton.

Ei ne anunță că au și obținut primele succese, reducând cu 8 la sută timpul de muncă necesar.

Cercetăm îndelung ecluza, cu dorința de a-i pătrunde toate tainele. Cei doi stahanoviști din delegația noastră, petrolistul Arjan și minerul Damian șoptesc ceva între ei, arătându-și unul altuia nivelul apei din ecluză cu mult mai ridicat decât cel al apei care vine dinspre Volga. Desigur că se întrebă de câți metri poate fi diferența de nivel.

Șeful exploatării Canalului, care ne urmărește atent din priviri, înțelege nedumerirea celor doi stahanoviști. Explică imediat:

— Fiecare ecluză poate fi asemuită cu o scară de apă; ea ridică apa cu nouă metri și jumătate peste nivelul ei dinainte; astfel la ecluza a noua, ultima treaptă spre cumpăna apelor, se realizează înălțimea de 88 de metri.

Arjan zâmbește mulțumit. Damian clipește din ochi către el, parcă întrebându-l: „Ei? Tu poți să-mi ghicești așa gândurile?!“

Ne îndreptăm spre vapoasă. În fața noastră, arcuindu-se deasupra Canalului, un pod; mai departe cu un kilometru, altul. Sunt uriașe panglici metalice, lungi de mai bine de o sută de metri, svârlite peste ape ca niște bolți.

Intrebărilor noastre, le răspunde inginerul din personalul Canalului:

— Unul deservește calea ferată; celălalt face parte din ansamblul autostrăzii. Un asemenea pod se montează la noi în două luni, timp record.

Tovarășul Popescu, care a lucrat cândva la C.F.R. și cunoaște de acolo problema montării podurilor metalice, se întoarce uimit spre tovarășa Liuba:

— În numai două luni! E de necrezut!

Se aplică apoi către tovarășul Covaci:

— Ce zici? Fără piloni, cu un asemenea arc de deschidere! Nemai-pomenit!

Covaci dă din cap, neatent. Fața lui vădește o mare tulburare și uluire. Hotărât că ceea ce vede îl pune pe gânduri.

Ne urcăm pe vapoasă. De data aceasta nimeni nu mai ia seama la vânt. Rămânem cu toții pe puntea din față. Sirena fluieră. Licărește iarăși o lumină albastră și porțile celei de a doua ecluze ni se deschid dinainte. Abia am străbătut doi kilometri și jumătate dela prima ecluză. Ne așteptăm la o priveliște asemănătoare celei de acolo. Totuși clădirea noii ecluze nu seamănă cu aceea pe care am lăsat-o în urmă. Pe frontispiciul ei stă scris cu litere mari: „Pace întregii lumi“. Cât de liniștite și sigure luceșc aceste cuvinte, în lumina caldă a amiezii, aici, pe construcția ridicată în numele fericirii popoarelor!

Întărim în ecluza a doua. În urma noastră uriașa poartă de fier se închide. Odgoanele sunt aruncate și vapoșele legate de pontoane. Mă uit la ceas: e ora două. Vreau să văd în câte minute se umple ecluza cu apă. Privesc țintă poarta din fața noastră. Întâi se aude dintr'acolo un sâsâit abia perceptibil, apoi un gălgâit care devine din ce în ce mai puternic. Apa începe să sară prin grățiile de beton, bucuroasă că i se dă libertatea. Odată cu ea se prăvălesc mari dantele spumoase. Apa țâșnește tot mai năvalnică; vapoșul nostru saltă ușor pe coamele valurilor. Am urcat doi metri... trei... patru... cinci... Au trecut numai câteva minute. Pe punte se încrucșează întrebări în diverse limbi:

— Vedeti cum se ridică? În nici șase minute!! Vedeti cum se ridică?

Acum apa e iarăși zăgăzuită dincolo de porțile uriașe. Dintr'odată țâșnirea ei dantelată s'a curmat. Nu au trecut decât opt minute și vapoasă

șele noastre pornesc mai departe. Cum se vor da oare înlături din fața noastră porțile grele de fier pe trei sferturi cufundate în apă? Nivelul apei din ecluză să fie acelaș cu nivelul apei de dincolo de poartă? Oare ștergerea diferenței de înălțime nu va face să se clatine pe valuri „Mosevici“-urile ușoare?

Nu îndrăznim să ne arătăm cu glas tare aceste nedumeriri de necunosători. Așteptăm să vedem noi înșine ceea ce se va întâmpla. Odgoanele vaporaselor sunt acum desfăcute. Privirile noastre pironesc porțile de fier. În spatele meu, aproape, cineva strigă neîncrezător:

— Poarta coboară!

Intr'adevăr, masiva poartă de fier, lungă de vreo treizeci de metri, pare că se lasă în jos. Uimărim, încordați, alunecarea ei spre adâncuri. Începe să sclipească dincolo de ecluză, fața netulburată a apei. Ce va fi acum? Ce se va întâmpla când zăgazul de fier va dispărea? Din poartă nu se mai zăresc decât 10—15 centimetri. Masivul de fier se afundă tot mai mult. Pentru orice eventualitate ne sprijinim de balustrada vasului. Oricât de mică ar fi trepidația apei, este cu neputință ca ea să nu clatine vasul. Poarta de fier a dispărut. Nici n'am observat clipa îmbinării celor două ape, atât de riguros egal a fost nivelul de ambele părți ale porții. Zâmbim cu toții. Ne mărturisim unii altora că ne așteptam la cu totul altceva. Înaintea noastră, drumul e liber. Apa, mișcată de foarte mici vâlurele parcă ne face semn: „Poftim! Porniți mai departe!“

Vaporașele noastre îi ascultă îndemnul. Intrăm în porțiunea de Canal dintre a doua și a treia ecluză. În urma celui alt vaporas cu delegați, răsare din apă poarta masivă de fier a ecluzei a doua.

Minunată e tehnica sovietică! Nici când nu ne-am închipuit că pot exista mecanisme care să dea omului o astfel de putere asupra apei. Pe măsură ce ne îndepărtăm, poarta de fier se înalță tot mai sus; parcă dorește și ea să ne salute, odată cu sovieticii care, de pe malurile ecluzei, ne fac semne de rămas-bun. Cum să redai asemenea măreție, cum să povestești simțămintele tale în fața acestor extraordinare realizări?

Și călătoria noastră spre ecluza a treia continuă. Admirăm lucrările Canalului care au prins apele între două brăie de beton. Distanța dintre ecluza a treia și a doua, este aproximativ egală cu aceea dintre ecluza a doua și prima. Intrăm în cetatea de beton și fier. Apele ne ridică pe nesimțite. Tovarășul Biriucov ne anunță:

— Vom vizita cabina de comandă a ecluzei, ca să vă puteți da seama cum funcționează mecanismele.

Atingem malul de beton. Coborâm din vaporașe, adică mai bine zis, pășim dincolo, pe terasa ecluzei. Unii dintre delegați, mai nerăbdători, se depărtează grăbiți de grup. Vor să ajungă primii la clădirea ecluzei, o construcție de înălțimea unui imobil cu trei etaje. Inginerul ne arată drumul. Urcăm câteva trepte și după ce trecem printr'un hol mic, intrăm într'o sală unde se află un motor destul de respectabil. Lângă el nu-i nimeni. Totuși, motorul funcționează. Cotim la dreapta și suim niște scări interioare. La etajul al doilea, străbatem un coridor cu uși de o parte și de alta. E liniște și pustiu. Pe aici se pare că nu umblă nimeni, nu se aude niciun șgomot. Nu-ți vine să crezi că te găsești într'o uzină. Mai de grabă ai impresia că treci prin fața apartamentului unui muncitor care se odihnește după terminarea schimbului de noapte. Toată lumea îi respectă odihna. Aproape că ne simțim îndemnați să umblăm și noi pe vârful picioarelor.

IV

Inginerul deschide o ușă și ne invită să intrăm. Înăuntru, postul de comandă al unei uzine. Pe perețele din stânga, diferite tablouri presărate cu butoane și șaltere. În fața tablourilor, un tinerel, să tot aibe douăzeci și doi de ani. Nu îndrăznim să înaintăm prea mult. Ne oprim în apropierea ușii. Tinerelul scund și subțire, are un aer distins în uniforma de sublocotenent al marinei fluviale. Bagă de seamă că din pricina noastră nu toți delegații au putut intra în uzină și ne poștește cu mâna să venim mai înăuntru. Sunt cu noi și tovarășii sovietici care ne-au însoțit până aici. Șeful exploatării Canalului face prezentările:

— Tovarășul Anatoli Vladimirovici Homici, sublocotenent în flota fluvială, șeful gărzii ecluzii. Dânsul ne va da explicații în legătură cu felul cum funcționează mecanismul ecluzei.

Delegațiile se grupează în jurul traducătorilor lor. Tăcem cu toții. Ne înghesuim unii în alții ca să fim mai aproape de tânărul sublocotenent. Unii dintre noi se înalță în vârful picioarelor pentru ca să-l zărească și să-l audă mai bine.

Șeful exploatării Canalului găsește o soluție. Trage un scaun și-l așează în fața noastră. Sublocotenentul Homici se urcă pe tribuna improvizată. Acum îl vedem cu toții. Ochiul lui albaștri sunt foarte tineri. Obrajii îi ard. Ne dăm seama că e emoționat, nu știe cum să înceapă. Peste o sută de delegați din atâtea țări, îl vor asculta și vor duce popoarelor lor lămuririle notate în diferite limbi, pe carnețelele care au apărut în mâinile tuturor. De tulburarea lui, aproape că ne tulburăm și noi.

În liniștea desăvârșită din sala postului de comandă se aud, pareă îndepărtate, bătăile ceasurilor uzinei. Așteptăm ca sublocotenentul Homici să-și înceapă explicațiile. El își plimbă privirea dela delegații chinezi la cei maghiari. Biriucov, cu ochii licărind de voie-bună, îl îndeamnă puțin nerăbdător:

— Hai, Anatoli Vladimirovici, tovarășii sunt curioși...

Homici se întoarce spre el, îi zâmbește sfios, apoi ne privește cu același zâmbet și începe temător, de parcă s'ar afla în fața unei comisii de examen. Vorbește încet, rar, fixând cu încăpățănare un punct, la dreapta, deasupra noastră.

Cineva intervine în rusește, cu simpatie:

— Tovarășe sublocotenent, dacă se poate, ceva mai tare...

Tânărul sublocotenent se înroșește tot; deodată își întoarce spre noi privirile limpezi și ochii lui albaștri capătă o strălucire metalică. Își trece mâna prin părul blond și reîncepe tare, cu hotărîre:

— Acum un an am terminat școala fluvială din Leningrad. Am fost trimis pe Canalul Volga-Don „V. I. Lenin“ ca tehnician. Acum sunt șeful gărzii ecluzei.

Îl privesc pe tovarășul Covaci, președintele Uniunii metalo-chimice. Și el pare oarecum mirat. Îmi răspunde dând ușor din cap. Într'adevăr, tânărul din fața noastră deabia a terminat școala și totuși a fost numit într'un post de mare răspundere, care presupune un om cu experiență îndelungată. În timp ce Anatoli Vladimirovici vorbește, cercetez pe îndelete toate ungherele uzinei. Credeam că voi întâlni figuri necunoscute, voiam să văd cum arată ajutoarele șefului ecluzei. Dar în sală nu zăresc decât pe cei cu care am venit pe vapor. Schimb câteva cuvinte cu vecinul meu. arătându-mi nedumerirea. Incepe și el să-și poarte privirea printre oameni.

Intr'un târziu, îmi răspunde printr'o ridicare de umeri și îmi face semn să-l ascult pe sublocotenent. Mă așteptam ca acesta să ne vorbească de subalternii săi, de ceilalți tehnicieni care deservesc complicatul mecanism al ecluzei. Dar spre surprinderea mea suntem informați că sublocotenentul Homici are în subordine mașini, nu oameni.

— Procesul de umplere și deșertare a ecluzelor este complet automatizat. Deaceea, pentru manipularea mecanismului este suficient un singur tehnician.

— Dar ceilalți tovarăși de pe ecluză, ce funcții îndeplinesc? întrebă unul dintre delegații din Republica Democrată Germană.

— Aceștia deservesc serviciul de intendanță a ecluzei, răspunde sublocotenentul Homici. Dealtfel nu sunt mulți, cu totul 14 oameni.

Tânărul din fața noastră are acum o voce sigură și liniștită. Arată spre tablourile de comandă, explică, zâmbeste. Se vede că se simte la îndemână și, deși nu-i putem urmări toate explicațiile tehnice, simțim că el cunoaște perfect complicatul mecanism al ecluzei. Zăresc parcă a avea, cu ochii minții, postul de comandă al unei alte ecluze, de pe Canalul București-Dunăre, și pe alt băiețandru în uniforma de sublocotenent al marinei fluviale, un fiu al patriei noastre. Zâmbesc, și sublocotenentul Homici îmi pare acum și mai tânăr, și mai drag.

— Umplerea și deșertarea ecluzelor necesită 11 minute, subliniază el.

— Cum asta? intervine intrigat, un tovarăș bulgar. Doar am măsurat și noi. A durat, pe cronometru, opt minute.

Șeful exploatării surâde. Amuzat, șoptește ceva unui tovarăș din Stalingrad. Șeful ecluzei ne lămurește:

— Dumneavoastră ați cronometrat numai umplerea ecluzei, nu și deșertarea ei.

Rădem cu toții. E drept; fusesem cam grăbiți.

Sublocotenentul Homici ne explică acum funcționarea fiecărui cadran, saltăr, indicator de pe tablourile de comandă.

Uzina a căpătat viață pentru noi. Cât de simplu este totul și totuși ce minunat! Tânărul sublocotenent apasă pe un buton sau învârtește un saltăr, și undeva, la o mare depărtare de locul în care ne aflăm, se pun în mișcare porțile de fier, pompele care umplu și golesc ecluza. Mă gândesc la formula magică a povestirilor din „O mie și una de nopți”: „Sesam, deschide-te!” N'aș fi crezut niciodată că o voi vedea astfel însuflețită. Urmărim ca fermecați mișcările tânărului sublocotenent. Da, aici suntem într'adevăr într'o altă lume. Nu în lumea de basm a lui „Sesam, deschide-te!” ci în aceea în care omul supune necruțător forțele naturii și le cârmuește spre binele său.

Cu încetul, mulțumită explicațiilor repetate ale sublocotenentului Homici, ne familiarizăm cu tainele mecanismului ecluzei.

Un cadran indică cantitatea de apă care intră în ecluză, altul stadiul în care se află evacuarea. Pe un tablou alăturat se pot urmări mișcările porților. Peste tot sunt becuțele roșii și verzi, al căror clipit arată în ce fel funcționează cutare sau cutare mecanism.

— Anatoli Vladimirovici, se adresează șeful exploatării sublocotenentului Homici, ce-ar fi dacă am face pentru tovarășii noștri o demonstrație de deșertare a ecluzei?

Ideia îi place șefului ecluzei. El confirmă bucuros:

— Desigur. Imediat.

Începem să ne foim încoace și încolo, căutând locul cel mai bun. Mulți

dintre delegați năvălesc spre ferestrele și balconul care se deschid deasupra bazinului ecluzei.

Sublocotenentul Homici anunță în receptorul telefonului:

— Vnimanie! Vnimanie! Atențiune! Atențiune! Vapoarele „Moscvici“! Vapoarele „Moscvici“! Deșertăm ecluza... Să se telefoneze la cabina de comandă de îndată ce vapoarele sunt gata...

Șeful ecluzei pune receptorul în furcă. Când reîncepe să explice, ne adunăm iarăși grămadă în jurul lui.

— Cu vapoarele ținem legătura prin radio.

Acum mi se împrăștie o nedumerire. Eram în cabina conducătorului vaporășului nostru, când acesta, în fața unei ecluze, a vorbit la telefon cu nu știu-cine. Imi închipuisem că pe vas funcționează un sistem de telefoane interioare. Abia acum îmi dau seama că receptorul la care a vorbit conducătorul vasului, făcea legătura prin radio cu comanda ecluzelor.

Se aude un țâșnit ca de telefon. Sublocotenentul întoarce un șalter. De undeva, o voce repezită anunță că vapoarele sunt gata pentru evacuarea apei din ecluză. Sublocotenentul trece la tabloul din dreapta, învârteste alt șalter; pe un cadran tremură o lumină roșie, cu ardere intermitentă. Vibrațiile luminoase arată cum se produce evacuarea apei din ecluză. Un indicator semnalează cubajul apei evacuate. Mulți delegați se înghesuie din nou la ferestre și pe balcon. Dintr'acolo vin exclamații:

— Scade apa! Scade apa!

Șeful ecluzei comunică:

— Apa a scăzut la nivelul de dincolo de porți. Acum vaporul va putea trece.

Cele văzute ne-au emoționat atât de mult încât nu găsim cuvinte să ne exprimăm admirația. Însfârșit, tovarășul Covaci se desprinde dintre noi și se apropie de sublocotenentul Homici. Cu gesturi grăbite, nedibace, îi prinde de reverul uniformei o insignă a mișcării noastre sindicale. Tânărul sublocotenent pare mișcat și oarecum zăpăcit de gestul tăcut al lui Covaci. Acum e înconjurat de tovarăși din toate delegațiile. În curând, pieptul uniformei lui se acoperă cu diferite insigne.

Coborîm scările uzinei, fără să ne spunem un cuvânt. Merg alături de tovarășii Arjan și Damian, și ei neobișnuit de tăcuți.

— Ce spui, tovarășe Damian? întrebă deodată Arjan.

— Un singur om la un asemenea mecanism... murmură Damian. Un singur om înlocuind munca a sute...

— Să-ți spun drept, îl întrerupe fără să-și dea seama Arjan, mă gândesc la metoda mea de muncă. Ce am făcut eu? Am pus șoferul pe trolu și maistrul la gura puțului și am economisit câțiva oameni la fiecare puț. Câțiva oameni... Dealtfel, și asta tot dela sovietici am învățat-o. Dar închipue-ți ce ar fi dacă ași introduce la sonde un mecanism de puterea celor de aici. Câți oameni nu s'ar putea duce la alte munci?!

Damian zâmbeste, preocupat. El vede lucrurile acestea în felul lui, pe el îl tulbură un alt soi de vise.

— Măi, Arjane măi, mormăie într'un târziu și se pare că nu vorbește cu sonorul, ci cu el însuși. Ar trebui să pun acolo, la înaintarea mea dela Lupeni, asemenea năzdrăvănie electrică, și atunci să vezi ce norme aș da. Zece norme aș da, auzi? Măi, Arjane măi, și când te gândești cum mă mândream eu că lucrez în 54...

Iarăși rămânem tăcuți, copleșiți de înfățișarea viitorului, pe care aici, în capul acestor trepte, l-am văzut aveau.

— Să știi, frate, nu mă las! isbucnește deodată Arjan. Acasă, trebuie să fac ceva, să măresc producția de petrol. C'o să mai viu eu pe aici și nu vreau să-mi fie rușine să dau ochii cu locurile și cu oamenii.

V

Ne urcăm iarăși în vaporășele noastre. De astădată, ne întoarcem spre Stalingrad. Soarele coborât pe zare arată că peste o oră, o oră și jumătate, se întunecă. Cu cât ne lăsăm mai mult în voia impresiilor culese dela plecarea din Stalingrad, cu atât ele se înmulțesc, se învâlmășesc.

În jurul șefului exploatării s'au înghesuit aproape toți delegații. Biriucov povestește din nou. Și lucrurile acestea trebuie să reținute, trebuie să notate cuvânt cu cuvânt.

— La construcția Canalului, spune șeful exploatării, au fost folosite cele mai moderne și perfecționate mașini. Ați auzit desigur de excavatoarele pășitoare „ES-14-65” și de puternicele auto-camioane basculante cu o capacitate de 25 de tone. Numai cu ajutorul unor astfel de mijloace tehnice, au putut fi dislocate pentru necesitățile Canalului peste două sute de milioane metri cubi de pământ, și montate mai bine de patruzeci de mii tone de construcții metalice.

Se aud exclamații de mirare. Șeful delegației maghiare se interesează:

— Dar cât beton s'a folosit la lucrările Canalului?

Cel întrebat zâmbește oarecum încurcat. Se caută prin buzunare și scoate un carnetel.

— N'am cifrele totale. Înțelegeți, sunt doar șeful exploatării. Dar unele date pe care mi le-au dat alții, vi le pot spune. În anul 1951, de pildă, au fost turnate două milioane metri cubi. La 6 Noiembrie 1951, într'o singură zi deci, au fost turnate 12.499 metri cubi.

Privesc fața asprită de vânturi, dar veselă și liniștită a tovarășului Biriucov. Nu, hotărât, nu-mi pot închipui cu ochii minții uriașele lucrări de armare și betonare, despre care acesta vorbește atât de simplu.

Mecanizare și electrificare... Cred că nicăieri ca aici, în Uniunea Sovietică, nu am înțeles adevărata valoare a acestor noțiuni.

Pătrundem în ecluza a doua. Tovarășul Biriucov își întrerupe explicațiile și ne grăbește spre parapetul punții. Într'adevăr, avem prilejul să vedem cum se desfășoară procesul evacuării apei din ecluză. De acolo de sus, dela cabina de comandă, nu l-am putut urmări cu toții.

În urma noastră porțile de fier s'au închis. La poarta din față a și început evacuarea apei. Deși privim cu atenție, nu observăm decât scăderea apei în ecluză. Avem senzația curioasă că fundul Canalului alunecă spre adâncuri, dealungul celor doi pereți de beton. Când apa ajunge la nivelul prevăzut, poarta care la prima noastră intrare în ecluză s'a despiciat în două dându-se înlături, începe să coboare și pierе sub vâlurele domoale.

Pornim mai departe. Suntem iarăși strânși în jurul șefului exploatării Canalului Volga-Don. Cu cât ne apropiem de sfârșitul călătoriei, cu atât devenim mai zgomotoși și mai neliniștiți, și avem de pus mai multe întrebări.

Ajungem în fața podului de cale ferată dintre ecluza întâia și a doua. Cu un gest, tovarășul Biriucov ne îndreaptă privirile către podul pe care mulți din noi nu l-au băgat de seamă.

— Încă din primele zile ale lucrărilor, aci s'au construit o cale ferată și o șosea care taie stepa pe o lungime de 1.500 de kilometri. Totalul energiei electrice folosite pe șantierele Canalului, e egal cu energia necesară

pentru cincisprezece orașe mari ca Astrahan sau Poltava. Betonul turnat pe șantierul Canalului a fost fabricat pe loc, în șaisprezece fabrici speciale.

Intrăm în ecluza întâia. Imi aduc aminte de textele de pe coloane pe care la venire nu reușisem să le copiez. Cu părere de rău mă despart de grup. Il conving pe tovarășul traducător să vină cu mine. Ne instalăm pe puntea dinapoi a vasului. Imi pregătesc carnetul și creionul. Numai să prindesc să-mi însemn totul.

Vaporașul trece din ecluză în Volga. Poarta e coborâtă și drumul liber. Odată ieșiți în larg observăm mai bine coloanele. Traducătorul tâlmăcește grăbit. Repet după dânsul cuvânt cu cuvânt. Întâi placa din stânga: un fragment din scrisoarea apărătorilor Stalingradului, adresată tovarășului Stalin la 7 Noiembrie 1942. În fiecare slovă parcă arde para eroismului de care au dat dovadă stalingrădenii în zilele grele ale Marelui Război pentru Apărarea Patriei.

„In fața părinților noștri, eroi cărunți ai apărării Țarătinului, spune textul, în fața regimentelor de tovarăși pe alte fronturi, în fața steagurilor noastre de luptă, în fața întregii țări sovietice, jurăm că nu vom păta gloria armatei ruse, și ne vom lupta până la ultima suflare.

Sub conducerea dumneavoastră părinții noștri au învins în bătălia Țarătinului, sub conducerea dumneavoastră noi vom învinge acum în marea bătălie dela Stalingrad“.

Pe marmora coloanei din dreapta e un citat din raportul ținut de tovarășul Stalin în 6 Noiembrie 1943, la ședința solemnă a Sovietului din Moscova:

„Bătălia dela Stalingrad, arăta atunci tovarășul Stalin, s'a terminat prin împresurarea și zdrobirea unei armate germane de 300.000 de oameni și prin capturarea a aproape trei cincimi din trupele împresurate. Pentru a avea o idee de proporțiile acestei bătălii fără seamăn în istorie, bătălie care s'a desfășurat pe câmpiile dela Stalingrad, trebuie să știm că după terminarea bătăliei dela Stalingrad au fost strânse și îngropate cadavrele a 147.200 de soldați și ofițeri germani și a 46.700 de soldați și ofițeri sovietici. Stalingradul reprezintă declinul armatei fașiste germane“.

Vaporul se îndepărtează. Scriu în carnet ultimele cuvinte: „Stalingradul reprezintă declinul armatei fașiste germane“ și cele două texte. Hotărârea pătimașă de a izbândi, alături de confirmarea izbânzii depline, îmi stăruie multă vreme în minte. Gândurile mă duc înapoi la anii grei ai războiului, oțelindu-mi încrederea nețărmurită în oamenii care știu să lupte pentru fericirea popoarelor.

Înaintăm iarăș pe Volga. Privesc spre malul opus Crasnoarmeiscului, spre locurile de unde în timpul luptelor dela Stalingrad, le veneau eroicilor luptători ajutoare din partea comandamentului sovietic.

În Noiembrie 1942, hitleriștii se lăudau că nu mai au de ocupat decât raionul uzinelor și apoi vor arunca în Volga toți bolșevicii. Stalingrădenii au răspuns fanfaronadei demente cu fraza care a intrat în istorie: „Dincolo de Volga, pentru noi nu mai este pământ“. Cu ajutorul celorlalte armate sovietice și sub îndrumarea tovarășului Stalin, înflăcărați de cuvintele nemuritoare, stalingrădenii au dovedit că orașul lor nu poate fi înfrânt.

Epopeea de război a Stalingradului și aceea de pace a Canalului Volga-Don, oglindesc tăria de neclintit a celor mai buni oameni din lume, voința de fier cu care au învățat să lupte pentru libertate și fericire.

Incepe să se întunece. Stăm de vorbă, Popescu, Covaci, Damian minerul și eu. Schimbăm frânturi de impresii, puțin osteniți și copleșiți

de ziua aceasta de neuitat, și totuși atât de asemănătoare cu toate cele pe care le-am trăit în Uniunea Sovietică.

— Numai un singur popor în lume e în stare să realizeze asemenea minuni, își dă cu părerea Covaci.

— Totuși, tovarășe Covaci, de la un timp fac și la noi oamenii lucruri mari, intervine Damian. Cine ar fi crezut în urmă cu câțva timp, că ortacii mei or să scoată trei norme într'un an?

— Are dreptate tovarășul Damian, intervine cu însuflețire Popescu. Gândește-te la Canalul Dunăre-Marea Neagră, la viitorul Canal București-Dunăre. Câți constructori de acolo nu călătoresc cu gândul pe Volga-Don, nu învață dela cei ce au clădit Volga-Donul? Oamenii aceștia ne fac cinste.

În partea cealaltă a vapurașului răsună cântece. Popescu, apoi Covaci și Damian, se duc și ei acolo. Rămân singur în înserare. Ascult.

Cântă chinezi, cântă bulgari și mongoli. Cântă și tovarășii noștri români. Sunt cântece populare care exprimă victoriile vieții noi. Un cântec însă unește toate glasurile și cuprinde întreaga întindere a Volgăi. E cântecul de slavă lui Stalin. Fără să-mi dau seama, am întors privirea spre Canalul Volga-Don. De departe se mai zărește încă prin horbota de lumini monumentul marelui învâțător, simbol întruchipat al fericirii omenirii, conducător neasemuit spre culmile comunismului, stegar neclintit al păcii. Chipul drag ne însoțește cu veghea lui necurmată. Rămân așa locul și, deși nu mai văd de mult monumentul, îl știu pe tovarășul Stalin aproape, îl știu și îl simt așa cum l-am văzut în seara zilei de 6 Noembrie, la ședința solemnă a sovietului din Moscova.

Intr'un târziu, mă îndrept încet în spre puntea din față unde s'au adunat majoritatea delegaților. Numai atunci când ascult Internaționala, regret tot atât de mult ca în clipa aceasta că nu știu și eu să cânt. Aș vrea să cânt, să-mi exprim marea fericire pe care o trăiesc.

În depărtare licăresc ferestrele caselor înalte ale Stalingradului, trimițându-și până la noi miile de lumini. Ce frumos apare orașul-erou scăldat în străluciri! Buchetul de becuri din apropierea malului reprezintă desigur uzinele „Octombrie-Roșu“, dincolo trebuie să fie uzina de tractoare... Firul scânteietor care taie orașul e Bulevardul Stalin. Și iarăși câteva buchete de flori luminoase. Piața Eroilor Căzuți, probabil. Iar mai la dreapta, strada Comsomolșcaia. Lanțul de puncte scăpărătoare, coborînd pieziș până la bulevardul principal, sunt desigur casele de pe strada Păcii. Cu cât ne apropiem de portul fluvial, luminile orașului devin mai limpezi, mai puternice. Totul e atât de pașnic, atât de frumos! Din toată ființa sa, Stalingradul urăște războiul, vrea pacea.

Fiecare lumină a orașului de două ori erou — erou al apărării și erou al muncii — îți cântă odată cu minunații săi locuitori: „Stalin e pacea... Slavă lui Stalin!“

N. A. NECRASOV

MARCHITANII

(Corobeinichi)

*Bunului meu prieten, Gavril Iacovlevici
(țăran din satul Șodî, gubernia Costroma).*

Când prin mlaștini nămoioase
Amândoi cutreieram,
Tot cercai a mă descoase
Cu creionul ce 'nsemnam?

Ia, citește! Nu spre-a-mi face
Mie faimă; mi-ar părea
Tare bine, de-ți va place
Ție; altfel, voi tăcea.

Nu fi năzuros eu darul!
Când ne-om mai vedea noi doi,
Zdravăn vom ciocni paharul,
La vânat plecând apoi.

*24 August, 1861, Greșnevo
N. Necrasov*

1

Nici stămburi nu vreau să-mi dai,
Nici mătase de chitai...

(Cântec popular)

— Plină-i, plin' a mea lădiță,
Stambă, pânză și batic.
Hai, te 'ndură, porumbiță,
De-al meu umăr de voinic!
Vino 'n galbena secară!
Până'n noapte-oi aștepta,
De vii, oacheșă fecioară,
Marfa mea ți-oi arăta.
Mult plății să 'ncaie lădița,

Tu sgârcită să nu fii
 Ci să-mi dai în schimb gurița,
 Și la dragul tău să vii!
 Vâl de neguri noaptea lasă,
 Iar flăcăul tot așteaptă.
 Uite! vine-a lui aleasă
 Și el marfa i-o arată.
 Caterina, ne 'ntrecută
 La tocmit se dovedea,
 Iar flăcăul o sărută,
 Dar mai mult ceru să-i dea.
 Neagra noapte știe doară,
 In ce fel s'au înțeles.
 Să te 'ndrești, 'naltă secară,
 Taina sfântă s'o păstrezi!
 „Ab, ușoară mi-e lăduța,
 Nu-mi tai umăru 'n curea!
 Tot ce-alese ea, drăguța,
 I-un inel cu peruzea.
 O 'mbiai cu 'n val de stambă;
 Pentru cozi, roșă pamblică
 Și cu'n brâu, cămașa albă
 La cosit de fân s'o 'nceingă, —
 Dar din ce-aveam în cutie,
 Doar inelul l-a ales.
 „Fără cine mi-e drag mie,
 Cu găтели nu vreau să ies!“

Of-of, fetelor nătânge!
 Nu cu mâna ta mi-ai dat
 Din paharu-ți, votca dulce?
 Dar din daruri nu ți-ai luat!
 Dar să știi că neclintită
 E a mea făgăduială!
 Copiliță mult iubită,
 Ține minte: când mi-e goală,
 Goală până 'n fund lădița,
 La Sâmbiedru, mă 'ntore iar
 Și atunci, porumbița
 Mi-o voi duce la altar!“

*

Pe 'nserat, prin ploaia 'n dungă,
 Flăcăiașu' a alergat
 Până'n cap de sat, s'ajungă
 Pe tovarășu 'mbufnat.
 Tihonîci îl ocărăște:
 — Socoteam că te-ai pierdut!
 Dar Vaniușa se hlizește:
 — D'apoi, stambă am vândut!

Chiar fetele popii-au binevoit
La câte ceva de-au poftit...
(Strigăt al târgoveților de țară)

— Hei, Varvare! Tudorițe!
Prin lădițe căutați!
Poftiți, mândre cuconițe,
Banii repede să-i dați!
Și neveste tinerele
Marchitanilor dau roată,
Dalbe-fete frumoșele
Iși duc marfa cumpărată.
Prea cinstitele bătrâne
Șchiopătând, și ele vin.

— Avem stămburi multe, bune,
Catifea, și tort de in,
Și săpunuri profumate —
Doar doi bani dacă plățiți,
Sulimanuri minunate —
De-un pitac, să 'ntineriți!
Colorate pietre rare,
In inele parcă's foc.
Talismane, iubișoare, ¹⁾
Orișicui aduc noroc!

Și tocmesc, tocmesc, cu sete,
La mijloc de sat e târg;
Umblă babele ca bete
Și din mână marfa-și smulg.
Jură Tihonîci, blestemă
Să nu lase-un gologan,
Că se face ghem, de teamă,
Tinerelul de Ivan:
„N'aș avea de suflet parte!
Sări-mi-ar ochii din cap,
Să nu mă mișc mai departe,
S'ajung pulbere și praf!“
Când colò — bat palma bine!
— E grozav! Un vrăjitor, —
Că te miri, altcîm, de-i vine
Să se jure-așa ușor...

Multă, multă vreme, larmă
Fuse 'n ziua ceia 'n sat.
Gologanul de aramă
Ce-l ținuseră 'nnodat,

¹⁾ Talismane țărănești, având, după credința poporului, puteri de farmece. (N. trad.)

L-au scos babele sărmane
 Și-au acum broboade noi.
 Două cuscre, mai cu toane,
 Au făcut un tărăboi,
 Sgâriindu-se la sânge
 Pentr'o pamblică 'n culori.
 Soacra s'a pornit s'o strige
 Răscotcodăcind ocări,
 Pe Teclușca, o muiere
 Ascuțită 'ntre nurori.
 Pân' la urmă, baba noastră
 S'a pornit pe marchitani:
 — Numai dracu', drept năpastă
 Vă aduse, șarlatani!
 Lacomii toți, ca la pomană,
 Doar cu'n par să-i scoți din sat!

Marchitani-au răs o toană
 Și la drum iar au plecat.

3

Dacă vrei să-ți fie bine, de-acú până'n fund să bei
 Dar să nu bei până'n fund, dacă binele nu-i vrei.
 (Veche poveste populară)

S'au oprit din sat afară,
 Spre-a 'mpărți ce-au câștigat;
 Spre biserică 'nchinată
 Și din suflet au oftat.
 — Fain tocmești, tăicuță dragă!
 Tot oftezi! Ce te mânănești?
 — De-acú, să scuipi și-o zi 'ntreagă,
 Nu știi de te ispășești:
 Mi-am spurcat eu gura bine
 Cu minciuni; altfel — nu-i târg!
 Și dă iară să se 'nchine
 Spre biserică, cu sârg.
 — De-ar fi scris cu deamănuntul,
 Negustorul câte spune,
 S'ar căsca sub noi pământul
 De niciunul n'am rămâne.
 Hei!... Acuma, bunăoară,
 Am dormi pe altă lume...
 — Dar grozav l'ai tras pe sfoară
 Pe cel hoț de Calistrat!...
 — Nici nu cred c'a fost păcat.
 El cum poate să jupoaie
 Pe câte-uu biet amărît,
 Să-l desbrace și de straie,
 Și de crucea dela gât?
 — Ca un țap roșcat la barbă!...

-- S'a dus vremea! Astăzi, noi
 Nu mai facem mare treabă.
 Blestematul de război
 Ne-a adus în grea povară;
 Chiar și unde-ar fi să fie
 Vreo 'nstărită nuntișoară,
 Iau pe mire 'n cătănie!
 Și-a făcut de cap, ăst țar
 Și norodului, amar!
 Visteria o sleiește,
 Marea Neagră o 'nroșește.
 Dă vapoarele la fund,
 Cositor, plumb prăpădește
 Și flăcării buni, pe rând.
 Tot poporul își coboară
 Capu 'n jos, doar plâns plutește
 Peste tot, la noi la țară.
 Vai! Femei făr' alintare,
 Destul plâns-ați în pustiu!
 Încă nu e 'nmormântare
 Să-l bociți și pe cel viu!
 Geaba! Ca pe-a morții cale
 Merg la târg cu soți, cu frații.
 Ele frânte sunt de jale,
 Umplu crâșmele hărbații.
 Perceptoru 'n minte-ți vine
 Ce-a spus, câinele cărunt:
 „Nu-i mai mare șef ca mine,
 Toți mujicii, slugi îmi sunt!
 Vara, toamna, se omoară
 Tot trudind — și pentru cine
 S'ar căzni poporul, doară?
 Lor le trebuie puține!
 Fac tot, cei în sărăcie,
 Eu nu semăn, nu culeg,
 Dar la mine 'n visterie
 Rodul gliei merge 'ntreg!“

După ce își beau toți banii,
 Pot muierea să-și gătească?
 O pornesc la târg țărani,
 Doar opinca să-și tocească!

Of! Otrăvi cărciumărești,
 Și tutun băut merou,
 Și voi, ceaiuri chinezești!!
 De-abia umbli teleleu,
 De-ți frângi gâtul într'un fel.
 Și să vezi, după rezbél,
 Ce prăpăd are să vie.
 Trâmbițe vor răsuna!
 Morții toți au să învie!

Când pe noi ne-or aduna
 Să plătim cu vârf păcatul,
 Tu cum vei putea da seamă?
 Vezi, că și noi pe prea-'naltul
 În mânie l-am adus...
 — Destul, unchiule! Mi-e teamă!
 Chiar de-o rublișoară 'n plus
 Adică, sânt vinovat,
 La străini de-am câștigat?...

4

Oi, cucoană, cucoană!
 (Cântec)

— Negustorași-porumbiei,
 Pofțiți să 'nnoptați la noi!
 Au mas târgoveții mei
 Și-au pornit-o 'n zori, apoi.
 Ușurel înaintează,
 La chimir strâng bănișorii,
 Cu ce-apucă se distrează,
 În drumul lor, negustorii.
 Merg dealușgul unui râu,
 Spun burlacilor palavre:
 — Cine v'a băgat în frâu? ¹⁾
 Le strigau burlacii: — Javre!
 După faptă să vă fie,
 Batjocoritori căței,
 Negustori cu prăvălie
 Impletită din curmei!...

Trec în șiruri precupeții
 Cu legume 'n car, grămadă.
 — „Să nu-ți pice castraveții!“
 Când, deodată, spre-o cireadă,
 Zâmbind, Vaniușca-i arată:
 Topăind mereu, un moș
 Tare slab și tare lung,
 Se căznește cu un coș
 Să momească un tretin murg,
 Dar degeaba! Nu se prinde
 Blestemata de mârtoagă!
 Iată 'ncepe să colinde,
 Vine, capu 'n coș îl bagă,
 Iar unchiașul — haț! de greabăn!
 — Haide! Încă puțintel! —
 Însă calul, smucind sdravăn,
 Svârle cu copita 'n el,

¹⁾ Glumă obișnuită în popor, ce se adresează burlacilor (edecari care trag șlepurile în susul apei pe Volga, eternizați în celebrul tablou al lui Repin: „La edec“) Din totdeauna, această glumă i-a infuriat pe burlaci, socotind-o drept o insultă. (N. trad.)

Și mereu cu glod aruncă.
 — Mai bine pare să-i fie
 Decât înhămat la muncă,
 Tot la el, în herghelie.
 Hei! tomnatice flăcău!
 Cum ai putea tu să-l stâmperi?
 Pierduși un pâslar de-al tău.
 Altul nou nu vrei să-ți cumperi?

Se 'ntâmpla să întâlnească
 Șiruri lungi de prizonieri:
 — „Uite-o hoardă de-a turcească,
 Toți peștriți: îs ieniceri!“
 Se uita chiorîș Ivan
 Către-un ture mai mustăcios,
 Lunga poală de caftan
 Sucălindu-și-o pe dos:
 — „Tabagii, păgâni iabrași,
*Cara-ciunu*¹⁾ v'a ajuns!...“

Nimereau prin luminișuri
 Cu gonaci și vânători,
 Săreau câinii din desișuri,
 Suna cornul uneori
 Iepurașul sur să-l scoată
 Din vreo tufă de aluni.
 Se strângeau cu toții, roată:
 — Cine sânteți, oameni buni?
 — Cutărică și cutare...
 — Uite iepurele ici!
 Năvăleau cu larmă mare
 Toți gonacii, din potici:
 — Șo, pe el! Iuțește pașii!
 Hei, ai naibii câinișori!
 Hei, hăitașii, ucigașii!
 Inhățat era, din sbor...

Mai șezură cât șezură
 Undeva pe-un dâmbuleț,
 Ca să ia ceva în gură
 (Nu-i prea mult: un codruleț)
 Și-apoi, drumul! — Moș Tihoane,
 Ast noroc, pe cât socot,
 Schimbător e, — cam cu toane;
 Ni-i câștigul slab de tot.
 — Uite, popa, că trecea
 Tocmai, drumul; și m'aștept
 Să nu dăm de vreo belea.
 Deși sufletul mi-i drept,
 Mi-am tras coada 'ntre picioare.
 — Un conac văd, boieresc,

¹⁾ Cuvânt turcesc care însemnează, literal, *neagră soartă* (N. trad.)

Să ne-abatem, ce zici, oare?
— Hei, Vaniușa, gând prostesc!
Azi, boierii cei de țară
Nu trăiesc la sat; și-apoi,
Așa mode se iscară
La muieri... Nu, nu-i de noi!
Chiar de-a noastră de-o să fie
Baba, cu obraz boțit,
Păr căzut, știrbă gingie,
D'apăi știu că s'a gătit!
Și la grai se fandosește:
„Ești mujic — deci ești murdar!“...
Dar pe ea cin' se gândește
Să-și puie un ochi, măcar?!
Coadă-i lungă dar nu-i deasă,
Of, cucoană, nas pe sus,
Ieși în lume rușinoasă!
De 'mprumut coada ți-ai pus,
N'ai nici dinții tăi în gură,
N'ai nici sâni de-adevărat,
Totu 'n tine-i lipitură,
E cârpit, adăugat!
Știu de-un târg: Paris îi spune;
Cum îl vezi, te otrăvești.
E vestit pe 'ntreaga lume,
Meșter nu-i ca el mai mare
Să-ți ia tot din buzunare:
Dacă nasul tău nu-ți place,
Altu 'n loc ei îți lipesc!
De-aia chiar, de-un timp încoace,
Domnii mari ne ocolesc,
Se duc să-și toace averea
Cumpărând la șarlatani
Marfă, doar cum vrea muierea,
Nu la noi, la marchitani.
Fir-ar moda lor să fie!
Că era o vreme când
Mă poftea 'n sofragerie,
Marfa-mi desfăceam la rând,
Ieșea cocoana frumoasă
Și cu-adevărate cozi,
Prea-cinstită, arătoasă;
După ea, un cârd de plozi,
Fete 'n casă și dădace,
Slugi în cârduri crăpau ușa;
Cămășute lui Vaniușa,
Rochii fetelor, să 'mbrace,
Alba-i mână, ca s'aleagă
Și-o pornea ea, fără zor,
Cumpăra bucată 'ntreagă...
Ce mai suflet, — un odor!
„Cercelușii cu măргеle

La ce preț o să mi-i dai?
 Cât pe stâmburi, catifele?“
 Cărlionții mei bălai
 Scuturându-mi-i pe frunte,
 Ii ceream, cât vream, ritos!
 Lua la mărfuri, cât un munte,
 Plătea, — umblă sănătos!...

Avui de-o 'ntâmplare parte,
 De-o țiu minte parcă-i ieri:
 De Costroma nu departe,
 Serba ziua un boier.
 Incepuser' a se face
 Și boier, și musafiri,
 Când i-aud: „Ia fă-te 'ncoace!“
 Mă grăbesc, cu ploconiri,
 Ei atuncea mă întrebă:
 „Cât, pe lada 'ntreagă, ceri?“
 Eu zâmbesc ușor în barbă:
 „Dè, cam scump, cinstiți boieri!“
 După câteva cuvinte,
 Tot în răs și veselie,
 Trei sutari îmi pun 'nainte
 Făr' să-mi cate în cutie.
 Apoi marfa-mi scot afară
 Și în hora tuturilor,
 Toată 'n curte-o aruncară:
 „Ia ce vrei, cinstit popor!“
 Se 'mbulzea mulțimea deasă.
 Așa boieri, dragul meu!
 Nimerii'napoi acasă
 Intr'a noua zi, și eu!

5

— Pân'la Gogulino, oare-s multe verste?
 — Trei pe ocolite — iar deadreptul șese.

(Isnoavă țărăneasă)

Ușor știu flăcăul meu
 Dulci vorbe să deșerte,
 Dar Catiei i-a fost mai greu
 Sâmiedrul să-l aștepte.
 Adesea, noaptea în odaie,
 Un ceas n'a dormit fata
 Și lacrimi a vărsat șiroaie
 Cosind secara 'naltă!
 Toată, de-amar, s'ar fi topit
 Timp de plâns de-ar fi avut,
 Dar e timpul scurt, zorit,
 Zece trebi sânt de făcut.
 Deseori, simțind c'o lasă
 Vlaga toată, pe fecioară,

Iarba se culca sub coasă,
 Ardea 'n seceră secara.
 Din puterile ei toate,
 Imblătea în dimineață,
 Făcea straturi inu'n noapte
 Peste roua din fâneată.
 Punea inul, dar pitit
 In adânc, un gând n'o lasă:
 „Dragul ei, l-o fi vrăjit
 Altă fată, mai frumoasă?
 Dac' o 'nșeală? De pește
 Pe o alta 'n depărtări?“
 Fetei, inima-i jeleşte:
 Tu cu mine să te 'nsori!
 Nici pe socru, nici pe tine,
 Nu vă mânii eu nicicând,
 Maică-tei, cum se cuvine,
 Nici n'am să-i ies din cuvânt.
 Nu-s de rang, nici negustoare,
 Dar supusă ți-oi fi ție,
 Voi fi noră-ascultătoare
 Și o harnică soție.
 Munca trudnică nu-ți fie,
 Nici să nu-mi dai ajutor,
 Cui mi-e drag, cu bucurie
 I-oi lucra și la ogor.
 Tu în lume poți petrece
 Cât eu harnic scut îți sânt,
 Iar prin târguri când vei trece,
 Umblă vesel și cântând!
 Când cu chef te vei întoarce,
 Te hrănesc și 'n pat te pui!
 „Rumeior drag, dormi în pace!“
 Doar atâta am să-ți spui.
 Domnu-i martor, mă port bine!
 Ți-aș vedea de cal, tot eu,
 M'aș culca și lângă tine:
 Ia-mă 'n brațe, dragul meu!...“
 Feciorești, ascunse gânduri,
 Nepătrunse ghicitori!
 Mai ușor socoți în prunduri
 Tot prundișul în culori.
 Blană groasă oaia prinde
 Simțind frigu-apropiat,
 Fata și mai rău s'aprinde...
 Și Sâmbiedru vine 'ndat!...



„Goală, goală-i cutiuța,
 Dar de bani e punga grea.
 Să aștepte, dar, mândruța,
 Dragul n'o 'nșeală pe ea!“

Vanca-i vesel — și se duce
 Drept spre casă, tot cântând,
 Și mereu își face cruce
 Tihonîci, arar căscând.
 Noaptea, cât ținu de lungă,
 Nicio clipă n'ațipi.
 Cui se simte greu la pungă,
 De ce, Domnul doar o ști —
 Tot mereu, în căpățână,
 Gânduri groaznice-i roesc.
 Ori prin crâșme, când se-adună
 Mulți golani, și-l ispitesc, —
 Ori ostași de-o să 'ntâlnească,
 Marchitanu-i stingherit:
 „Domnul bun să vă 'nsoțească!“
 Și-o întinde iar, grăbit.
 Spui, de-l vezi fugind, că are
 Ace 'nfipte în călcâi.

Spre Costroma-i drum de care
 Ce-și întinde calea lui
 Peste mlaștini, prund, nămoluri.
 — Hei! E-o vorbă de demult:
 De-s trei verste cu ocoluri,
 Pe deadreptul, șase sunt!
 La Gornet, o păcăleală
 Ne-au tras hoții de țărani:
 — In Costroma, la iuțeală
 Veți ajunge, marchitani;
 Pe deal, patruzeci de verste,
 Peste baltă, două ș'opt.
 — Draci! Prin smârcurile-aceste
 Parc' am stat să le socot?
 Baba, cu toiagul, poate,
 Măsurat-a acest loc.
 Dar Ivan, cu greutate
 Spuse: — Ba să nu-ți bați joc!
 Și eu auzii că taie
 Pe-aici, drumul mai scurtat!
 — Da' cioturi și mușoroaie
 Numai dracu' a semănat.
 Pe-aici, seara când se lasă,
 Căpiezi de-ai rătăcit.
 Ni-i gubernia frumoasă,
 Și Costroma, târg vestit;
 Doar păduri, păduri ce'n zare
 Dorm; și mlaștini duc spre el,
 Dune, dune mișcătoare...
 — Cine vine?... Stai nițel!...

6

Doar atât i-a fost să fie...
(*Vechi basm popular*)

Nu se pleacă trestii 'nalte,
Nu dumbrăvile șoptesc,
Fluier tinereșc străbate,
Vreascuri sub picior troznesc.
Se ivi de zgard' un câine
Și apoi un flăcăiaș:
— Umblați, negustori, cu bine!
— Drum bătut, vrednic pușcaș!
— Ce te uiți? — Parcă îmi pare
Prin Gornet că te-am văzut
Chiar când făceam întrebare
De drum! — Ași, ți s'a părut!
N'am fost de trei zile-acasă;
Păduraru-i tot pe drum!
— Parcă-l știu eu după față,
Șopti Vanca spre bătrân.
— Ce șopteați?... — 'Ceam că mai bine
De-o făiam pe deal acum.
Pe-aici, flăcău, calea ține
Spre Costroma? — Chiar mi-e 'n drum,
Din Șuni-s. — Departe este
De-aici, pân' la tine 'n sat?
— Vreo douăsprezece verste.
Da', mulți bani ați câștigat?
— De vrei să știi adevărul,
Ne cărăm marfa 'nnapoi.
Râse 'n hohot vânătorul:
— Taci, bătrâne vrăbioi!
Fii pe pace! De-ar fi toată
Marfa, n'ai călca ușor!...
Păduraru-atuncea saltă
Lada din spinarea lor.
— Oho! Lăzile-s ușoare.
Cum văd, tot ați neguțat!
Ciugulicăți, vrăbioare,
Și spre cuiburi ați sburat!
— Sosim până 'n noapte, vere?
— Trebui' să silim mereu
Că-s trudit și n'am putere,
Și pușca să-mi duc, mi-e greu.
Munca mea-i istovitoare:
Umbli 'n codri, săptămâni...
Arma lui de vânătoare
De pe umăr, și-o luă 'n mâini.
— Hei, țevuște, păsărele!
Tare grele sânteți voi...
Cătară picziș spre ele
Marchitanii, amândoi:

Cu ce de mai sfori legate!
 De-un deșt căscate 'n cocoăș'.
 — Spune, măi flăcău, mai bate?
 — Până 'n șaptezeci de pași!
 Vr'un cârpaci, mai la 'ntâmplare
 Patul armei i-a cioplit!
 Pădurarul, și el, pare
 Mărunțel și prizărit.
 Până peste brâu stropită
 Este haina ce o are,
 Barba deasă și'ncălcită,
 Și-un curmei la cingătoare.
 Tot ca el e și cățelul
 Cel „Balaur“, poreclit.
 Glumesc ei cu voinicelul:
 „Făt-frumos cel prăpădit...“

Un ceas, două... — Mai e oare?
 — Ba-i aproape. — Ei nu, zău?
 Potârnicchi încep să sboare,
 Saltă arma cel flăcău.
 — Cocoșele, cum pornirăți!
 Chiar și-un urs dobor cu voi!
 Da' voi, neică, ce-amuțirăți?
 Hai, cântați, să fim vioi!...
 Chef de cânt n'au negustorii;
 Cerul tot, întunecat;
 Vineți mlaștini, vineți norii,
 Pe jos rouă s'a lăsat.
 — Lungă zi, să ostenești;
 Ia începe tu cântarea...
 Dar ce faci?... Unde ochești?...
 — Iac' așa, cercam cătarea...

Parcă-i rost de-o ploicică,
 Vin pe cer mici nori, în șir,
 Seara și mai joasă pică,
 Merg tustrei, mai abitir.
 Cel cățel, pe-o cărăruie
 Fuge,-adulmecă vânat.
 I-auzi buhna cum buhuie!
 Cucuveaua a țipat!
 Spre flăcău, bătrânul cată:
 Parcă-l cearc' un tremurat;
 — Friguri n'ai avut vreodată?
 — Două luni m'au scuturat.
 — Dă-mi un leac!... Dar el ochește
 Parcă 'n Vanca ar ținti.
 Tihonici îl dojenește:
 — Astea ce mai glume-or fi!
 Lasă 'ncolo aste glume,
 Zi, mai bine-un cântecel.
 Că apoi și eu ți-oi spune

Unul strașnic: stai nițel!
 Intâlnisem eu odată
 Un unchiaș, mai-mai orbit;
 El, cu traista, viața toată
 Tot pribeag a rătăcit
 Și cânta cu glasul rar
 Doar un cânt de el scornit
 Cu'n drumeț sărman, hoinar.
 Dar de foame, bătrânețe,
 A murit în șanț, pe drum;
 Vietuise 'n tinerețe
 Și fusese el om bun
 După câte-l pomenește
 Câte-un om din sat, și-acum.
 Inșă vezi că-l urgisește
 Cel de sus, — și s'a 'ntâmplat
 Că jurații, la răcoare,
 Din greșală l-au băgat;
 Trebuia un oarecare,
 Tit Cuzmici, a fi citat
 Cu proces, la 'nfățișare,
 Din Spiridovo, alt sat;
 Dar greșise scriitorul
 În hârtii când l-a 'nsemnat
 Și pe Titu — țesătorul,
 Din Davidovo, l-au luat!
 Biet de el, tot așteptat-a:
 „Astăzi-mâini, drumul mi-or da!“
 Terminară judecata,
 Dar cu pușcăria, ba!
 „Săi nevastă! Pierd puterea,
 Spune-i judei să ies
 Că de plâns îmi sec vederea,
 Pânza cum am s'o mai țes?“
 Dar în cap, nu grija asta
 Ștefănița o avu:
 Pe la temniță, nevasta,
 De-atunci, Tit n'o mai văzu.
 L-a lăsat — e bolnăvioară?
 Bietul Titu n'a aflat.
 Doisprezece ani sburară
 Și-apoi iar l-au judecat.
 Sus, pe jilț, în patrafire,
 Sta un jude tare jun,
 Hotărîrii-i dau citire,
 „Iscălește“-apoi îi spun
 „Și-acum, pleacă la nevastă!“
 Și-l lăsară 'n vânt, frumos.
 „Negri corbi, cu ghiara voastră,
 Ochii, voi la ce mi-ați scos?“
 „Iartă, cu-al iubirii har!
 — Domnul jude l-a rugat —

Drept e, chinu-ți fu 'n zadar,
Noi de tine am uitat!"

Merge-acasă Tit. Ce vede?
Brusturi, casa-i doar ruini,
Grapă, plug, război, unelte
Date-s toate prin străini:
Cu ciocoiul se 'ncurcase
Nevestica — și-a fugit
La Costroma. De-a lui casă,
Tit al nostru s'a scârbit.

A scuiat! Nestând pe gânduri,
Pleacă 'n lume fără țel,
Și-a scornit aceste cânturi,
Singur tot vorbind cu el.
„Cântecu 'ntreg, — moșul zice, —
Două vorbe îl încap,
Dar ia cântă-l tu, voinice,
Că nu poți să-l duci la cap!
Căci ăst cânt, cu tâlc, îl poate
Pân' la ultimul cuvânt,
Doar întreg cine-o străbate
Al Rusiei slânt pământ.“
Nici drumetul întru Domnul,
Nu-l sfârși, că doarme 'n veci.
Hai, flăcău, să-mi ții isonul!
Da' naintea mea să treci!

CÂNTUL DRUMETULUI SĂRMAN

Prin iamașuri trec — și vântul trece cu șuierături:
E frig, drumetule, frig,
Frigu-i, frățioare, frig!

Prin păduri trec — și jivine multe urlă în păduri:
Foame, drumetule, foame,
Foame-i, frățioare, foame!

Peste holde trec — ce sânteți holdelor, așa micșoare?
De frig, măi drumet, de frig,
De frig, frățâne, de frig!

Și trec pe lângă cirezi — de ce-ai slăbit vitișoare?
De foame, drumet, de foame,
De foame, frate, de foame!

Printr'un sat trec — hei, mujic! La căldură trăești oare?
În frig, drumetule, 'n frig,
În frig, frățioare, 'n frig!

Trec printr'alt sat: hei mujic! Ai ce bea, ai de mâncare?
 Foame, drumețule, foame,
 Foame, frățioare, foame!

Și printr'altul trec: mujice, muierea de ce ți-o bați?
 De frig, măi drumeț, de frig,
 De frig, frățâne, de frig!

Și printr'altul trec: mujice, tu la cârciumă ce cați?
 De foame, drumeț, de foame,
 De foame, frate, de foame!

Iar dau prin imașuri — vântul trece cu șuierături:
 E frig, drumețule, frig,
 E frig, frățioare, frig!

Iar dau prin păduri — jivine multe urlă prin păduri:
 E foame, drumeț, e foame,
 E foame, frate, e foame!

Iar dau peste holde —
 Iar dau peste ciurde.
 ș.a.m.d.

Cântă moșul — însă 'n pripă
 Cu privirea-l cerceta:
 Păduraru 'n orice clipă,
 Pușca 'n umăr mai sălta,
 Ba frăgaciul, ba la țevă
 Pipăia cu câte-un dești.
 „Of! A dracului, ce treabă,
 Niciun om să nu 'ntâlnești!“
 — Am cântat destul!... Ia spune
 Dece 'n urmă vii, — și faci?
 Și 'ncotro țintești anume?
 Măi nemernic, ce tot faci?
 — Da' fricoși sunteți din fire!...
 Le răspunse el, — și-a răs
 (Cu-o sălbatică privire).
 — Nu-i frumos! — Tihon i-a spus:
 — „Nu-i păcat drumețul, care,
 Să-l spăimânți într'ășa hal?
 Ba, mai vream și de vânzare
 Pânză ieftină, să-ți tai!“
 Dar flăcăul, tot de glumă
 Se ținea, cu pușca, scai.
 Urlet sau lătrat răsună
 În jur, râsul lui tehui.
 — „Ce-ți tot faci de cap? Stai bine! —
 Spune Vanca — am tăcut,
 Însă plângi de intru 'n tine
 Cele fălei când o să-ți mut!

— Ne 'ntâlnirăm! Omenește
 Să ne 'ndrumi, te sfătuesc!“
 Pădurarul iar ochește.
 — Nu glumi! — Ce să glumesc?...
 Dau 'napoi cei doi, cu teamă,
 Doamne feri — moarte-a venit!
 Două țevi, băgați de seamă,
 Dintr'odat-au bubuit.
 Mut, pe Vaniușca-l doboară,
 Cel bătrân, căzând, răcni...



Păduraru 'n acea seară,
 Chiar la crâșmă se făli:
 — „Beți, voi, fețe credincioase!
 Beți, băieți, că sunt bogat;
 Două prepelițe grase
 Adineauri mi-au picat!
 Aur mult, argint grămadă,
 Avuție, fel de fel,
 Mi-a dat Domnul!“ Vin să vadă:
 Aur mult avea la el.
 Ii dau ghies să povestească —
 El, mai tot le-a povestit.
 Prin bălți, turma să și-o pască,
 Un păstor s'a nimerit.
 Pușca el o auzise
 Și un strigăt... „Stai! Te-am prins!“
 Lumea dela chef venise
 Și jandari aleargă 'ntins.
 I-au strâns coatele 'n curele:
 — Voi legați-mă cât vreți,
 Dar nu-mi trageți de obiele!
 — Păi, chiar alea să le-arăți!
 In obiele, ce să vadă?
 Ruble-o mie au găsit —
 Bani de-argint, hârtii, grămadă.
 Dimineața, au sosit
 Procurorii; tot aflare
 (Numai bani, nici urmă nu-s!)
 Morții-i și înmormântară,
 Păduraru 'n lanț l-au pus...

1861

In românește de Miron Radu Paraschivescu

SARCINILE ESENȚIALE ALE LITERATURII SOVIETICE

În perioada trecerii treptate de la socialism la comunism cresc nemăsurat cerințele spirituale ale oamenilor sovietici și exigențele față de scriitorii și artiștii noștri. Literatura și arta sovietică, promovând ce e nou și înaintat, luptând împotriva rămășițelor capitalismului în conștiința oamenilor, ajută partidul și statul în educarea oamenilor muncii în spiritul comunismului. Literatura și arta sovietică nu au alte interese, în afară de interesele poporului, ale statului.

Literatura și arta sovietică, bucurându-se de grija de zi de zi a partidului lui Lenin și Stalin, au realizat în timpul relativ scurt al existenței lor, succese remarcabile. Trebuie să subliniem înflorirea literaturilor naționale, care aduc un aport însemnat la cultura sovietică, multi-națională ca formă și socialistă prin conținut. Decernarea anuală a Premiilor Stalin confirmă că literatura noastră este o adevărată literatură a prieteniei națiunilor frățești.

Literatura sovietică — cea mai înaintată, cea mai revoluționară, cu conținutul cel mai bogat de idei din lume — se dezvoltă și se întărește pe baza învățăturii lui Marx, Engels, Lenin, Stalin. Ea desvăluie conținutul ideologic al evenimentelor epocii sovietice, reflectă noua structură a relațiilor sociale fără precedent în istorie. Experiența și realizările ei devin un bun al scriitorilor progresiști din lumea întreagă, deschizându-le în față noi idealuri, noi posibilități de creație. Cei mai mari scriitori din străinătate vorbesc cu recunoștință și dragoste despre imensa influență ideologică pe care o exercită literatura sovietică asupra dezvoltării creației lor. Însemnătatea ei mondială crește neconținut. Situându-se în primele rânduri ale luptărilor pentru pace și democrație, scriitorii noștri exprimă în operele lor ideile înaintate ale umanismului, prieteniei între popoare, colaborării pașnice, demască pe ațâțătorii la un nou război. Oamenii muncii din țările capitaliste văd în operele artei și literaturii sovietice întruchiparea adevărului vieții, a aceluși adevăr pe care capitaliștii și lacheii lor caută să-l falsifice sau să-l ascundă milioanele de oameni simpli.

Datorită îndrumării date de partidul lui Lenin-Stalin, datorită Hotărîrilor istorice ale C.C. cu privire la problemele ideologice, literatura sovietică a realizat succese importante. Scriitorii sovietici au creat în perioada de după război o serie de opere valoroase. Eroismul armatei noastre, entuziasmul în muncă al masselor, nemaicunoscut până acum, patriotismul, unitatea morală și politică a poporului sovietic strâns unit în jurul Partidului Comu-

nist, se reflectă în astfel de opere care au obținut recunoașterea poporului, cum sunt „Tânăra Gardă“ de A. Fadeev, „Fericirea“ de P. Pavlenco, „De parte de Moscova“ de V. Ajaev, „Jurbinii“ de V. Cocetov, „Spre un țărnam nou“ de V. Lațis.

Relevând în raportul de activitate al Comitetului Central al P.C. (b) al U.R.S.S. la Congresul al XIX-lea al Partidului, realizările literaturii și artei sovietice, tovarășul Malenkov a arătat în acelaș timp că „ar fi greșit, însă, ca îndărătul marilor succese să nu vedem lipsurile mari în dezvoltarea literaturii și artei noastre“.

Literatura și arta mai rămân încă în urmă față de realitate și nu satisfac exigențele crescânde și gusturile estetice ale poporului, educat de partidul lui Lenin și Stalin. Nivelul ideologic și artistic al multor opere nu este suficient de ridicat. Viața multilaterală și clocotitoare a societății sovietice este înfățișată de unii scriitori și artiști în culori șterse și monotone. Mai apar încă multe lucrări mediocre, șterse, iar uneori chiar lucrări făcute de mântuială, care denaturează realitatea sovietică. Nu este folosită satira, această armă ascuțită de luptă împotriva rămășițelor capitalismului și din conștiința oamenilor, împotriva viciilor, care încă nu au fost lichidate în societatea sovietică. Principala lipsă în activitatea multor scriitori și artiști este insuficiența cunoașterii a vieții, îndepărtarea dela adevărul vieții, lipsa de răspundere pentru munca lor, față de partid și popor. Unii scriitori au uitat cerințele formulate în hotărârile Comitetului Central al Partidului cu privire la problemele ideologice: scriitorul nu poate să se târască în coada evenimentelor, el este obligat să pătrundă în mod activ în toate domeniile vieții sovietice, să meargă în primele rânduri ale luptătorilor pentru comunism. Poporul înfăptuiește cu entuziasm mărețele construcții ale comunismului pe Volga, pe Don, pe Nipru, în Asia centrală, iar scriitorii sovietici încă nu au știut să reflecte măreția acestor realizări în muncă ale poporului creator.

În raportul de activitate al C.C. la Congresul la XIX-lea al partidului este trasat programul de luptă a dezvoltării literaturii și artei sovietice, sunt date indicații precise și clare privitoare la concepția marxist-leninistă despre problema tipicului ca problemă politică, a tipicului ca principală sferă de manifestare, a spiritului de partid în arta realistă. Tovarășul Malenkov a spus: *„In munca lor de creație pentru făvirea de imagini artistice, artiștii, literații, oamenii de artă dela noi trebuie să țină minte totdeauna că tipic este nu numai ceea ce se întâlnește cel mai des, ci ceea ce exprimă în modul cel mai deplin și mai expresiv esența forței sociale respective. În concepția marxist-leninistă tipicul nu înseamnă nicidecum o medie statistică oarecare. Tipicul corespunde esenței fenomenului social-istoric dat și nu este pur și simplu lucrul cel mai răspândit, ceva ce se repetă des, ceva cotidian. Exagerarea conștientă, relieșarea figurii nu exclude tipicul, ci îl scoate în evidență și îl subliniază într'un mod mai deplin. Tipicul reprezintă principala sferă de manifestare a spiritului de partid în arta realistă. Problema tipicului este întotdeauna o problemă politică.“*

Problema tipicului a fost încălțită în literatură și artă. S'a răspândit un punct de vedere nejust, că este tipic numai ceea ce este mai răspândit, ceea ce se repetă des, ceea ce se poate dovedi cu date statistice. O atare concepție despre tipic a redus rolul social al artei socialiste, a îndepărtat-o dela zugrăvirea luptei noului cu vechiul, dela fenomenele sociale cele mai importante și ascuțite ale contemporaneității noastre și nu a subliniat invincibilitatea noului.

Definiția precisă și clară a tipicului, dată în raportul tovarășului

Malenkov despre activitatea Comitetului Central al partidului, se bazează pe cunoașterea marxist-leninistă a legilor dezvoltării sociale și a specificului artei. În această definiție se subliniază în primul rând necesitatea cunoașterii adânci a legilor realității, pentru a putea zugrăvi ceea ce exprimă în modul cel mai complet și profund esența fenomenului nou, forța sa, invincibilitatea dezvoltării sale.

Marxism-leninismul înarmează pe artist cu cea mai justă metodă de cunoaștere, desvăluie legile obiective ale dezvoltării vieții sociale, permite cunoașterea realității în dezvoltarea ei revoluționară și recunoașterea a ceea ce este tipic și caracteristic.

Zugrăvind viața în toată complexitatea ei, scriitorul nu trebuie să uite principalul. Scopul creației sale este de a demasca ceea ce și-a trăit traiul, de a ajuta dezvoltarea și victoria noului, de a întâri această victorie, de a crea imaginea eroului pozitiv. În lucrarea „Despre materialismul dialectic și materialismul istoric” tovarășul Stalin arată: *„Pentru metoda dialectică este important, înainte de toate, nu ceea ce la un moment dat pare stabil dar începe să moară treptat, ci ceea ce se naște și se dezvoltă, chiar dacă la un moment dat pare nestabil, căci pentru metoda dialectică este de neînving numai ceea ce se naște și se dezvoltă”*. („Problemele leninismului” p. 850).

În ceea ce consideră ca tipic, în ceea ce neagă și în ceea ce afirmă, în fenomenul pe care în mod conștient îl exagerează, arătându-l caracteristic pentru forțele motrice ale societății — se reflectă poziția artistului, spiritul lui de partid. În teza despre tipic în viață și despre caracterele tipice este generalizată experiența întregii arte realiste mondiale și îndeosebi experiența inovatoare a artei realismului socialist, se subliniază capacitatea de a prelua cele mai bune tradiții clasice pe care artistul și le-a însușit.

A. M. Gorchi a afirmat de nenumărate ori dreptul artistului de a exagera fenomenul caracteristic, de a-l înfățișa printr-o imagine reliefată, tipică și se referea în această privință la experiența clasicilor *„...adevărată artă are dreptul de a exagera...”*. Hercule, Prometeu, Don Quichote, Faust nu sunt „roadele fanteziei”, ci exagerarea unor fapte reale conform legilor și necesităților poetice. La întrebarea cum trebuie zugrăvit eroul nostru contemporan, Gorchi a răspuns: *„Eroul nostru real, viu, omul care creează cultura socialistă este cu mult superior, cu mult mai mare decât eroii navelor și romanelor noastre”*.

În literatură el trebuie să fie înfățișat și mai mare și mai strălucitor; aceasta nu este numai o cerință a vieții, dar și a realismului socialist, care trebuie să gândească ipotetic, iar ipoteza — inventarea — este soră bună cu hiperbola — exagerarea”.

În arta sa, A.M. Gorchi a dat un exemplu de înfățișare tipică a fenomenelor vieții sociale. În romanul „Mama” el a întruchipat și a prezentat tipic, în imaginea Nilovnei, unul dintre fenomenele cele mai caracteristice din perioada de pregătire a revoluției ruse din anii 1905—1907: trecerea masselor de oameni ai muncii dela participarea neorganizată la participarea activă și conștientă, la mișcarea revoluționară, sub conducerea Partidului Comunist. Această trăsătură principală, care a avut o imensă însemnătate socială, a fost relevată de V. I. Lenin în convorbirea cu scriitorul la al V-lea congres al partidului (Londra, 1907). Lenin a spus lui Gorchi că mulți muncitori au participat inconștient, spontan la mișcarea revoluționară și acum ei vor citi „Mama” cu mult folos pentru dânșii. Unii critici, chiar unii de vază, ca V. Vorovschi, A. Lunaciarschi, neobservând această trăsătură esențială, au afirmat atunci că Gorchi a idealizat realitatea, că imaginea mamei nu este reală, este născocită. *„...Asemenea mame, vorbind în general, nu există, —*

scria V. Vorovschi. *Ele pot să existe ca fenomene individuale, dar nu ca fenomene tipice. Ele nu sunt caracteristice pentru mediul respectiv și epoca respectivă.* Criticii nu au înțeles că marele scriitor a arătat în imaginea Nilovnei un fenomen nou, caracteristic, al vieții rusești, care nu avea încă atunci o largă răspândire în massă, dar căruia îi aparținea viitorul. Arătând ceea ce este esențial, semnificativ, Gorchi educa în același timp cititorii în spiritul conștiinței revoluționare.

A tipiza ceea ce este caracteristic, a-l exprima printr'o imagine reliefată, aceasta nu înseamnă a născoci ceva care nu există în viață. Aceasta arată capacitatea de a prevedea, de a reprezenta clar direcția în care se vor desvolta evenimentele. Scriitorul trebuie să știe să vadă în prezent mlădițele viitorului, să le scoată la iveală și să le zugrăvească ca fenomene victorioase, el trebuie să știe să apropie de cititor viitorul, să privească spre ziua de mâine, să o reprezinte cititorului în mod absolut concret.

În priceperea artistului de a reda caracteristicul, esențialul din viață, de a le întruchipa în chip expresiv într'o imagine puternic conturată, constă rolul educativ al artei realismului socialist, care, așa cum ne învață tovarășul Stalin, trebuie să îmbine zugrăvirea concret-istorică a realității în dezvoltarea ei revoluționară cu sarcina educării comuniste a masselor. Scopul artei este nu numai de a fi un mijloc de zugrăvire, de cunoaștere a realității, dar trebuie să contribuie la schimbarea revoluționară a realității. Această idee trece ca un fir roșu prin toate cele spuse de conducătorii partidului nostru, V. I. Lenin și I. V. Stalin, despre literatură și artă, prin toate hotărârile C.C. al partidului cu privire la problemele literaturii. În raportul tovarășului Malenkov la Congresul al XIX-lea al partidului despre activitatea C.C. se subliniază că scriitorilor și artiștilor le revin uriașe îndatoriri în marea luptă de creștere a ceea ce este nou, luminos, și de extirpare a ceea ce este învechit și anchilozat în viața oamenilor sovietici. Sarcina scriitorilor noștri este de a scoate în evidență și a desvălui înaltele calități spirituale și trăsăturile pozitive tipice ale caracterului omului simplu, de a crea imaginea lui artistică strălucitoare, care să merite a fi pildă demnă de urmat pentru oameni.

Trebuie să relevăm că în literatura sovietică de după război sunt unele realizări în prezentarea eroului pozitiv. Scriitorii A. Fadeev, A. Tvardovschi, A. Corneiciuc, A. Gonciar, M. Bubenov și alții au creat imagini minunate ale patrioților sovietici, au reflectat eroismul poporului în Marele Război pentru Apărarea Patriei. Imagini ale inovatorilor în producție, creatorilor vieții noi, luptătorilor îndrăzneți împotriva stagnării și rutinei sunt redată în romanele „Departee de Moscova” de V. Ajaev, „Pământul Kuznețului” de A. Voloșin, „Zilele vieții noastre” de V. Ketlinscaia, „Cavalerul Stelei de aur” de S. Babaevschi și altele. În aceste opere se arată cum munca însuflețită a muncitorilor, colhoznicilor, intelectualilor, conduși de partidul lui Lenin-Stalin, devine acțiune creatoare în numele comunismului, generează în omul sovietic calități noi, superioare, și formează conștiința comunistă.

Totuși, literatura sovietică rămâne încă în urmă în crearea imaginii eroului pozitiv. În realitate, omul sovietic înaintat este astăzi mult mai presus și mai semnificativ decât eroul care este zugrăvit în literatură. Această se referă îndeosebi la imaginea activistului de partid cu rol de conducere. Chiar în operele reușite, care au obținut recunoașterea cititorilor sovietici, oamenii de partid sunt prezentați deseori în culori mai palide decât celelalte personaje. Astfel, în romanul lui V. Cocetov „Jurbinii”, organizatorul de partid Jucov este pur și simplu un personaj schematizat, alături de personagiile pline de viață, expresive ale reprezentanților familiei muncitorești

a Juribinilor. În prima carte a romanului „Pentru o cauză dreaptă”, V. Grossman zugrăvește veridic eroismul apărării Stalingradului, ne redă viu tablourile luptei, care sunt adânc impresionante. Dar simplii ostași — eroi care săvârșesc acțiuni fără precedent în istoria omenirii — sunt zugrăviți cu zgârcenie, au rămas oarecum în umbră. Activiștii politici sunt înfățișați slab și palid. Comisarul Crimov, de pildă, acționează puțin, el este înfălișat rupt de munca sa principală de conducător și educator al ostașilor și comandanților.

În perioada de după război, Comitetul Central al partidului a atras de nenumărate ori atenția scriitorilor asupra necesității de a reflecta veridic rolul conducător al partidului, a prevenit pe scriitori împotriva greșelilor, împotriva schematismului. Critica partinică l-a ajutat pe A. Fadeev să îndrepte, în a doua versiune a romanului „Tânăra Gardă”, lipsurile care au fost constatate în prima ediție. Scriitorul a reușit să creeze în persoana lui Liuticov și Proțenco imaginiile cu adevărat tipice, expresive, pline de viață ale comuniștilor care, conducând lupta poporului cu dușmanul, conduc tineretul și dau dovadă de o mare experiență conspirativă, de pricepere, îndrăzneală, abilitate. Introduși în primul plan al cărții, ei subliniază că rolul conducător al partidului în perioada Marelui Război pentru Apărarea Patriei, luminează cu ideile lui Lenin și Staliu întregul tablou al luptei eroice a poporului nostru împotriva dușmanului perfid și puternic. Romanul a câștigat mult în ce privește conținutul de idei și din punct de vedere artistic.

Sarcina înaltă a scriitorilor și artiștilor de a crea opere monumentale cu un conținut ideologic înalt, poate fi rezolvată cu succes numai pe baza studierii adânci a vieții societății sovietice. Orice îndepărtare, știrbire a adevărului vieții duce în mod inevitabil pe scriitor la eșec. Să ne oprim la un singur exemplu de astfel de îndepărtare, care l-a dus pe autor, fără voia lui, la denaturarea realității sovietice.

În presa noastră a fost criticată piesa „Când suntem frumoși” publicată de revista „Oktiabr” și scrisă de redactorul acestei reviste, F. Panferov. Autorul, ostentându-se să prezinte oameni noi, înaintați, ca secretarul comitetului orașenesc Ilia Kurbatov, inginerul-geolog Iulia, directorul uzinei Ivan Cialov, și-a concentrat în același timp atenția sa în prezentarea sentimentelor jespnice din conduita și acțiunile acestor „eroi”. El nici măcar nu-i dezaprobă, ci pare a spune: așa sunt oamenii sovietici. Mai mult decât atât: născocind un oarecare reprezentant al unui popor puțin numeros, un locuitor din munți, Ivan Ivanovici care, ca și poporul din care face parte, mai mult de 20 de ani n'a avut încredere în puterea sovietică (și apoi deodată a căpătat încredere și a desvăluit taina accesului spre zăcămintele de minereu), autorul a denaturat în mod evident ideea prieteniei popoarelor țării noastre. Dacă scriitorul ridică la rangul de tipic și caracteristic un fenomen neesențial, întâmplător, dacă relevă și accentuează nu ceea ce este semnificativ, atunci realitatea îl pedepsește întotdeauna crunt pe scriitor: opera lui se va dovedi viciată, antiartistică.

Au procedat unilateral în zugrăvirea vieții și acei autori, care arată pe eroii lor numai în activitatea lor de producție și socială. Zugrăvind în mod just entuziasmul în muncă al minerilor sovietici, A. Avdeenco în romanul său „Munca”, nu a putut desvălui bogăția spirituală, înaltul nivel intelectual, multilateralitatea vieții muncitorilor sovietici, a inovatorilor în producție. Oamenii din romanul său sunt caracterizați în mod unilateral — numai în producție, numai în sfera relațiilor lor profesionale. Viața lor, cerințele culturale, relațiile lor cu cei apropiați, fie că nu sunt deloc desvăluite, fie

că sunt reflectate în mod insuficient, uneori nejust. Ei se tem să gândească original, nu știu să simtă și să iubească profund.

Amintim cerința lui F. Engels: „*Realismul presupune, în afară de veridicitatea amănunțelor, redarea veridică a caracterelor tipice în împrejurări tipice*“. Această cerință presupune zugrăvirea vieții în toată complexitatea și contradicțiile ei. Imaginea valabilă a eroului pozitiv, care întruchipează trăsăturile omului nou, ale omului sovietic — ale constructorului comunismului, poate fi desvăluită numai printr'o caracterizare multilaterală a laturor acțiunilor și conduitei sale, numai prin înfățișarea împrejurărilor tipice, în care el luptă cu eroism pentru ceea ce este nou și înlătură cu fermitate piedicile. Efectul dăunător al teoriei „lipsei de conflict“ constă în faptul că ea a împins la înfrumusețarea realității, a împiedicat înfățișarea omului nou în toată amploarea lui. Pentru a reflecta victoria noului, este necesar să fie desvăluit conflictul caracteristic, lupta a ceea ce se naște și se dezvoltă împotriva a ceea ce și-a trăit traiul, și care frânează mersul înainte. Teoria „lipsei de conflict“ a ignorat teza marxist-leninistă a legilor dezvoltării sociale și a îndepărtat literatura de la lupta activă împotriva forțelor care și-au trăit traiul.

Literatura și arta sovietică trebuie să arate cu îndrăzneală contradicțiile și conflictele vieții, să știe să folosească arma criticii ca unul din mijloacele efective de educare a oamenilor sovietici în spiritul comunismului. Trebuie să fie abandonată ideea nejustă, că numai ceea ce este pozitiv trebuie să fie obiectul tipizării, obiectul reprezentării, iar ceea ce este negativ în realitatea noastră, fiind mai puțin răspândit decât ceea ce este pozitiv, nu trebuie, chipurile, să fie obiectul tipizării. Aceasta este o procedură unilaterală. Ea reduce importanța luptei împotriva stagnării și rutinei, împotriva rămășițelor capitalismului din conștiința oamenilor. Ceea ce este vechi, ceea ce și-a trăit traiul, ceea ce este negativ trebuie să fie înfățișat în imagini generalizate drept fenomen străin realității sovietice.

Arătând triumful a ceea ce este înaintat, nou, a ceea ce aparține viitorului, artistul sovietic nu trebuie să subestimeze forța vechiului, care se împotrivește. Cu cât lupta este mai ascuțită, cu cât mai puternice sunt piedicile, cu atât mai însemnată este realizarea eroului, cu atât mai luminos se manifestă voința sa, curajul său, patriotismul sovietic, cu atât mai puternic se exercită influența lui pozitivă asupra cititorului. Realismul socialist cere ca și tendințele care și-au trăit traiul să fie zugrăvite — în mod corespunzător cu adevărul vieții — în dezvoltarea lor, adică în agonia lor. Pentru a scoate la iveală acest proces, artistul are dreptul de a îngroșa contururile și exagera imaginile negative. Așa au procedat Gogol și Saltîcov-Scedrin. Ei au îngroșat contururile imaginilor negative, ducând până la ultimă limită logică descrierea abjecțiunii acestor produse ale orânduiri despoticului feudal, ei au expus batjocurii generale pe sobachevicii, pliușkini, ugrium-burceevii, iudușca golovliovii și alții cari și-au pierdut chipul omenesc. În aceste personaje a fost batjocorită și stigmatizată orânduirea socială aristocratico-feudală în agonie, în putrezire.

Îngroșarea conștiință a contururilor imaginii satirice nu exclude tipicul, ci îl desvăluie mai deplin și îl subliniază.

Partidul arată necesitatea însușirii moștenirii marilor satirici ruși Gogol și Saltîcov-Scedrin și cheamă scriitorii sovietici să desvăluie fără cruțare toate lipsurile, toate viciile, toate fenomenele nesănătoase ale societății noastre. „*Ar fi greșit să se creadă că realitatea noastră sovietică, — a spus tovarășul Malenkov în raportul de activitate a C.C. la Congresul al XIX-lea al partidului — nu oferă material pentru satiră. Noi avem nevoie de Gogoli și*

Scedrini sovietici care cu focul satirei să extirpeze din viață tot ceea ce este negativ, putred, cangrenat, tot ceea ce frânează mișcarea înainte." (p. 83).

A. M. Gorchi, continuând tradițiile clasicilor, a creat imagini strălucite în genul satiric, a determinat dezvoltarea satirei în literatura sovietică. Cu abilitate a știut să folosească arma satirei Vladimir Maiacovski, pe care Stalin îl consideră cel mai bun, cel mai talentat poet al epocii noastre sovietice. Versurile satirice și piesele lui V. Maiacovski sunt o pildă de modul cum trebuie să fie demascați oamenii falsi, lingușitori, „candidații la excluderea din partid“, birocrații, ședințomani, profitorii, leneșii, șperțarii, cum să fie trași „de urechi la lumină“, spre batjocura tuturor. V. I. Lenin a relevat forța talentului artistic al lui Maiacovski. Poetul a lovit cu curaj în viciile mari, cele mai răspândite, le-a reliefat, folosind hiperbola ca procedeu artistic de demascare. Maiacovski s'a condus în operele sale satirice după tezele lui Stalin privitoare la critică și autocritică ca forță motrice a societății sovietice. Demascând viciile, Maiacovski a promovat în același timp ceea ce era nou și înaintat.

Un astfel de caracter pozitiv trebuie să aibă satira realist-socialistă. „Satira“ lui Zoscenco nu are nimic comun cu adevărata satiră. Lucrările lui, ca faimoasa năvelă „Aventurile unei maimuțe“, —nu sunt decât o calomnie la adresa omului sovietic, a orânduirii sovietice, batjocorirea vieții sovietice, rânjetul de satisfacție al micului burghez, care nu vede nimic bun în jurul său.

În hotărârea C.C. al partidului „Despre repertoriul teatrelor dramatice și măsurile pentru îmbunătățirea lui“ au fost vestejite piesele fraților Tur „Ziua de naștere“ și „Legea extraordinară“, pentru că în ele oamenii sovietici sunt caricaturizați, prezentați ca primitivi și cu un nivel cultural scăzut, cu gusturi și apucături meschine; personagiile negative sunt înzestrate cu trăsături de caracter strălucitoare, sunt arătați puternici, energici, abili. Piesele crează o imagine nejustă, denaturată a realității sovietice. Ele sunt scrise neîngrijit, agramat, fără o suficientă cunoaștere a limbii literare și populare ruse.

La întrebarea cum trebuie să procedeze scriitorii sovietici în zugrăvirea vieții, și mai ales cum trebuie să fie satira sovietică, ne dau un răspuns clar și precis operele tovarășului Stalin. De o deosebită importanță în această privință sunt scrisorile lui I. V. Stalin către A. M. Gorchi și D. Bednâi.

Când A. M. Gorchi a susținut ideea că trebuie să renunțăm la pasiunea autocriticii și să arătăm în activitatea Sovietelor îndeosebi ceea ce este pozitiv, căci autocritica desvăluie lipsurile noastre, părțile noastre slabe și dă un material bogat dușmanilor noștri, tovarășul Stalin a răspuns: „...Nu putem să ne lipsim de autocritică. Nu putem cu niciun chip, Alexei Maximovici. Fără autocritică este inevitabilă stagnarea, este inevitabilă descompunerea aparatului, creșterea birocrațismului, zădărnicierea inițiativei creatoare a clasei muncitoare. Firește autocritica dă material dușmanilor. În această privință aveți perfectă dreptate. Dar tot ea dă material (impuls) pentru mersul nostru înainte, pentru desfășurarea energiei constructive a oamenilor muncii, pentru dezvoltarea întrecerii, pentru brigăzile udarnice, etc. Latura negativă este compensată și supracompensată de latura pozitivă.“ (I. Stalin, Opere, vol. 12, p. 185).

Când în foiletoanele sale „Coboară de pe cuptor“, „Necruțători“, „Interrupere“, Demian Bednâi a început să descrie Rusia din trecut și din prezent în culori exclusiv negre, denigrând în bloc tot ceea ce este rusesc, afirmând că „lenea“ și tendința „de a sta pe cuptor“ sunt aproape o trăsătură națională a rușilor în general, cu alte cuvinte și a muncitorilor ruși care au făcut Revoluția din Octombrie, atunci tovarășul Stalin a arătat în mod categoric greșala

și caracterul vătămător al ieșirilor antipatriotice ale lui D. Bednâi. Tovarășul Stalin a scris poetului: „*Și d-ta numești bolșevică această critică! Nu, mult stimată tovarășe Demian, asta nu înseamnă o critică bolșevică, ci calomnierea poporului nostru, discreditarea Uniunii Sovietice, discreditarea proletariatului din Uniunea Sovietică, discreditarea proletariatului rus.*” (Opere, vol. 13, p. 27—28).

Satira autentică nu poate și nu trebuie să fie unilaterală — fără ideal și fără afirmarea pozitivului. Biciuind lipsurile reale din punctul de vedere al tendințelor dominante ale dezvoltării sociale, al luptei pentru ceea ce este înaintat, progresist, satira neagă tendința care și-a trăit traiul. Satira trebuie să arate raportul real al forțelor care sunt în luptă în cadrul societății, afirmând superioritatea, forța invincibilă a ceea ce este înaintat.

Partidul nostru acordă o importantă uriașă, hotărâtoare satirei sovietice ca mijloc puternic de educare în spiritul moralei comuniste, de educare a conștiinței comuniste a oamenilor sovietici. În fața scriitorilor și oamenilor de artă se pune sarcina de a nu se limita numai la critică, ci de a crea în același timp și imagini de eroi pozitivi; negând tot ceea ce împiedică construirea comunismului, să arate în toată amploarea ceea ce este pozitiv, subliniind importanța lui. Tocmai acesta este și adevărul vieții. Tocmai acesta va fi și tipicul autentic și arta cu adevărat artistică, care sporește imens prin această eficacitatea ei, însemnătatea ei educativă.

În operele lor, scriitorii și artiștii noștri trebuie să biciuiască viciile, lipsurile, fenomenele nesănătoase, care se manifestă în viața socială, să desvăluie în imagini artistice puternice oamenii de tip nou în toată splendoarea demnității lor omenești și prin aceasta să contribuie la educarea în oamenii societății noastre a unor caractere eliberate de relele și viciile rămase din capitalism.

Partidul a atras de nenumărate ori atenția scriitorilor și artiștilor asupra necesității luptei împotriva purtătorilor mentalităților înapoiate din societatea sovietică, asupra luptei împotriva birocratilor, lingușitorilor, excrocilor, jefuitoșilor proprietății obștești. Scriitorii sovietici nu trebuie să se teamă a arăta lipsurile și greutățile. La noi există tipuri negative, oameni falsi, nu puține rele, destule lipsuri. Numai acolo unde nu-i mișcare, dezvoltare, nu există lipsuri. Dar noi ne dezvoltăm și mergem înainte, — prin urmare sunt la noi și dificultăți și lipsuri. Datoria scriitorilor este de a arăta conflictele adânci din viață, de a duce o luptă hotărâtă și necruțătoare împotriva rămășițelor capitalismului și influenței ideologiei burgheze asupra conștiinței oamenilor. Scriitorii sovietici trebuie totdeauna să se simtă luptători pe frontul ideologic, „ingineri ai sufletului omenesc”, cărora partidul le-a încredințat o sarcină de onoare: de a dezvolta în mase conștiința înaltă a îndatoririlor sociale, de a educa oamenii muncii în spiritul patriotismului sovietic și al prieteniei între popoare, în spiritul grijii pentru interesele statului socialist, sarcina de a promova calitățile oamenilor sovietici, încrederea lor în victoria cauzei noastre drepte, voința și priceperea de a învinge orice fel de greutăți.

În cuvântarea istorică a tovarășului Stalin la ședința de închidere a Congresului al XIX-lea al partidului, este pusă în relief însemnătatea luptei popoarelor în frunte cu Uniunea Sovietică pentru pace, împotriva ațățătorilor la război, împotriva agresorilor americani care stau în fruntea lagărului imperialist. În cuvântarea sa, tovarășul Stalin a demascat rolul trădător al burghezicii, care înainte făcea paradă de liberalism și patriotism, iar acum a aruncat peste bord steagul libertăților burghezo-democratice și steagul

independenței naționale, al suveranității naționale, a vândut interesele patriei pentru dolari.

Tema luptei pentru pace, împotriva ațățătorilor la război răsună puternic în literatura sovietică de după război. Intr'o serie de opere sunt desvăluite caracterul reacționar și ipocrizia burgheziei și a slugilor ei—socialiștii de dreapta — este arătată lupta milioaneilor de oameni simpli pentru pace, luptă pe care o conduc comuniștii. În această privință se relevă romanul lui I. Ehrenburg „Al nouălea val“, care demască pe miliardarii americani ca promotori ai agresiunii mondiale și care proslăvește acțiunea luptătorilor pentru pace și democrație, mai ales acțiunea comuniștilor francezi. Scriitorul arată unitatea oamenilor cinstiți din toate țările în lupta împotriva războiului, creșterea mâniei popoarelor împotriva burgheziei care vinde patria, desvăluie rolul Uniunii Sovietice ca bastion al păcii în toată lumea, politica ei consecventă pentru consolidarea păcii și a securității popoarelor. În noua sa piesă „Șacalii“, dramaturgul eston A. Jacobson, cu o forță satirică necruțătoare, demască activitatea provocatoare odioasă a agresorilor americani și a slugilor lor, capabile de acțiunile cele mai josnice. Prin acești șacalii sunt desvăluite trăsăturile odioase ale hrăpăreșilor americani. În piesă le sunt opuse chipurile luminoase ale luptătorilor pentru pace, pentru interesele poporului. Dramaturgul arată eșecul complet și inevitabil al politicii reacționare, agresive a imperialiștilor americani.

Însă asemenea lucrări sunt încă puține la noi și adesea ele nu satisfac pe cititori, suferă de schematism, de lipsa satirizării puternice. Îndeosebi rămâne în urmă, în această privință, dramaturgia. Artiștii precum și spectatorii sovietici sunt adânc îndreptății când își exprimă nemulțumirea de faptul că în piesele sovietice care tratează teme de peste hotare se întâlnesc dușmanii zugrăviți în mod simplist, cu totul nopericuloși, când văd nu dușmani reali, ci măști convenționale oarecare, manechine. Pentru a participa cât mai activ la lupta pentru pace, scriitorii sovietici trebuie să intensifice demascarea satirică a ațățătorilor la război.

În lumina directivelor celui de al XIX-lea Congres al partidului, în fața activiștilor de pe frontul ideologic, deci și în fața literaților și oamenilor de artă, se ridică noi sarcini complexe. Cea mai importantă dintre ele este aceea de a lupta hotărît împotriva muncii de mântuială în creația artistică, de a elimina fără cruțare minciuna și putreziciunea din operele literare și artistice, de a ridica neîncetat nivelul lor ideologic și artistic. Oamenii sovietici nu îngăduie mediocritatea, lipsa de conținut ideologic și sunt foarte exigenți față de creația scriitorilor și artiștilor noștri. Cu totul intolerabilă este cămăneria în urmă a dramaturgiei și cinematografului — unul din genurile de artă cele mai populare și mai aproape de masse.

Datoria scriitorilor și oamenilor de artă este de a-și aduce aminte neîncetat că se află pe linia cea mai înaintată a frontului ideologic, că lor li se cere de a demasca în mod consecvent ideologia burgheziei în descompunere, clevețirile lacheilor vânduți imperialismului, să răspundă cu trei lovituri la o lovitură a lor, să intensifice spiritul ofensiv și eficacitatea artei noastre. Niciun fel de manevră a dușmanilor nu trebuie să rămână fără răspuns. Trebuie reprimată molima cosmopolitismului și naționalismului burghez, ca manifestări dușmănoase, străine ideologiei patrioților sovietici.

Numai prin eforturi comune, dezvoltând critica și autocritica, se poate termina cu rămănera în urmă a literaturii și artei față de cerințele vieții. Totuși acest mijloc decisiv pentru lichidarea lipsurilor din activitatea organizațiilor de artă nu este până acum în mare cinst. La Congresul al XIX-lea al partidului, delegații au arătat pe drept cuvânt, că una din cauzele prin-

cipale ale rămânerii în urmă a literaturii este lipsa unei critici adevărate în cadrul Uniunii Scriitorilor Sovietici.

Mărețe sunt sarcinile criticilor și istoricilor literaturii în lupta pentru ridicarea nivelului ideologic și artistic al literaturii și artei. Congresul al XIX-lea obligă a se prelucra în mod creator problemele actuale ale esteticii marxist-leniniste, teoria marxist-leninistă a literaturii și de a lupta cu fermitate împotriva oricăror denaturări. Totuși critica și istoria literară nu s'au achitat până acum prea bine de sarcinile lor.

Mulți istorici critici și literari se tem să se ocupe de problemele teoriei literare, nu scriu articole combative. Critica literară sovietică nu generalizează bogata experiență a literaturii noastre, nu demască în mod sistematic ideologia burgheză. Numai situația nesatisfăcătoare a criticii și autocriticii poate explica faptul că și în prezent mai apar în literatură opere de mântuială și lucrări vicioase.

La congresele partidelor comuniste ale republicilor unionale, la conferințele și adunările activelor de partid au fost supuse unei critici serioase greșelile naționaliste din creația unor scriitori și critici. O serie de scriitori nu recunosc critica și își iau aere boierești față de ea. Scriitorul georgian K. Gamsahurdia nu odată a fost criticat pentru naționalism burghez, pentru idealizarea trecutului feudal reacționar al Georgiei. Dar Gamsahurdia în loc de a recunoaște și îndrepta greșala sa, a declarat nu demult cu emfază că el „a devenit imun față de critică”. El, după cum se vede, vrea să fie un „demitar” al literaturii, uitând faptul că poporul sovietic nu are nevoie de demnitari, ci de scriitori-muncitori, participanți activi la construirea comunismului.

Până acum se mai simt efectele teoriei antimarxiste a „curentului unic”, care escamotează deosebiri de clasă în literatura și cultura națională. Astfel, colaboratorul științific principal al Institutului de literatură al Academiei de Științe al R.S.S. Armene—H. Sarchisian, s'a străduit în prefața la manualul de literatură armeană să atenueze deosebirile fundamentale care au existat între democratismul revoluționar al lui M. Nalbandian și liberalismul burghez al lui St. Nazarian. Autorul prefeței a trecut sub tăcere problemele legate de lupta de clasă și de lupta dintre diferitele grupări și curente sociale.

O serioasă rămânere în urmă pe frontul criticii literare se manifestă în activitatea Institutului pentru literatura mondială „A. M. Gorchi” și a Institutului de literatură rusă (Casa Pușchin) al Academiei de Științe U.R.S.S. Principala lipsă în activitatea lor este ruperea de problemele esențiale ale literaturii sovietice. Până în prezent aceste institute nu au putut înlocui lucrarea colectivă „Studiu asupra istoriei literaturii sovietice” planificată cu zece ani în urmă.

Deasemenea revistele de literatură și artă nu acordă însemnătatea cuvenită problemelor de critică și teorie literară. Într'o serie de reviste, rubricile de critică literară sunt conduse în mod nesatisfăcător. Revistele nu publică lucrări fundamentale asupra problemelor esteticii marxist-leniniste, nu organizează discuții, nu ridică probleme actuale, asupra cărora să se nască discuții. Critica și autocritica nu au devenit încă metoda principală de muncă a colegiilor redacționale ale revistelor de literatură și artă, care au uitat tradițiile glorioase ale jurnalisticii revoluționar-democratice și indicațiile Comitetului Central al Partidului. Nivelul teoretic al multor articole de critică nu este suficient de înalt. Redacțiile revistelor încă nu au tras toate concluziile din lucrările tovarășului Stalin cu privire la lingvistică, chiar și acum acordă prea puțină atenție luptei pentru puritatea

limbii literare și ridicarea măestriei artistice a scriitorilor. În articolele de revistă și în recenzii nu este satisfăcătoare analiza caracteristicilor artistice ale operelor examinate. Revistele publică puține lucrări și articole publicistice, care să demaște ideologia reacționară a imperialiștilor, în primul rând a stegarilor ideologici ai imperialismului american.

Uniunea scriitorilor sovietici conduce slab revistele de literatură și artă și controlează nesatisfăcător conținutul lor. Cu prilejul discutării activității revistelor, de regulă, nu există o critică multilaterală a lipsurilor. Secția de critică și istorie literară a Uniunii se ține departe de activitatea revistelor, nu organizează critica și autocritica, nu îndrumază atenția criticilor spre studierea problemelor actuale ale teoriei marxist-leniniste despre literatură. În cadrul Uniunii scriitorilor sovietici mai există încă cazuri de acoperire cu laude a unor opere mediocre, de atitudine necritică față de creația scriitorilor, de înlocuire a unor atitudini principiale prin relații prietenești. Unii conducători ai Uniunii scriitorilor sovietici și unele redacții ale revistelor de literatură și artă subapreciază critica, nu țin seama de ea. Trebuie să se termine cu astfel de atitudini inadmisibile, boierești față de critică. „Literaturnaia Gazeta“ este deasemenea departe de a fi o pildă și un model de dezvoltare a criticii și autocriticii printre scriitori și oamenii de artă. Gazeta trebuie să intensifice lupta principială, intransigentă împotriva lipsurilor și manifestărilor străine, care împiedică dezvoltarea literaturii sovietice. Dela personalul editurilor se cere să-și îmbunătățească considerabil activitatea editorială, să-și crească răspunderea pentru conținutul ideologic și execuția poligrafică a cărților editate, să înlăture posibilitatea editării unor cărți defectuoase și realizate de mântuială.

Poporul așteaptă dela scriitorii sovietici opere în care să fie redată luminos și expresiv faptele eroice, activitatea și ideile, sentimentele nobile, năzuințele tot mai înalte ale oamenilor sovietici. În nicio altă țară nu există asemenea condiții, asemenea posibilități largi pentru munca creatoare a artiștilor, ca acelea create în U.R.S.S., datorită grijii partidului și marelui Stalin.

Geniala lucrare a tovarășului Stalin „Problemele economice ale socialismului în U.R.S.S.“, hotărârile Congresului al XIX-lea al partidului, cuvântarea conducătorului la Congres sunt însușite de toți scriitorii și oamenii de artă ca un program combativ de acțiune. Ridicând exigențele față de ei înșiși, ascultând glasul criticii, glasul cititorului exigent și just, al cărui nivel cultural a crescut imens, scriitorii sovietici vor crea opere cu un înalt conținut ideologic și artistic, corespunzătoare măreței epoci staliniste și eroicului popor sovietic.

Din „Comunist“, Nr. 21|952

TEORIE ȘI CRITICĂ

VERA CĂLIN

LITERATURA DESPRE GRIVIȚA LUPTĂTOARE

Marile lupte ale istoriei și-au găsit întotdeauna cântăreții, povestitorii. Printre acestea sunt unele — puncte de cotitură în istoria unui popor, a unei clase sociale — care fac mai evidente, în izbucnirea lor, contradicțiile profunde, bolile latente care macină o societate. Așa cum un vulcan în erupție răvășește straturile, sdruncină ceea ce părea până atunci neclintit și scoate la lumină ceea ce zăcea de milenii în străfunduri. Descriind astfel de momente cruciale, scriitorii își asumă misiunea de a zugrăvi o epocă întreagă în trăsăturile ei cele mai esențiale, sunt ținuți de însuși conținutul operei lor să infățișeze cauzele adânci ale ciocnirii cărora îi dau viață literară. Alegându-și un astfel de subiect, un scriitor nu va da o operă realizată decât dacă va desluși înțelesul fiecărei întâmplări pe care o aduce în paginile cărții sale, decât dacă va pătrunde până'n miezul antagonismelor dintre categoriile sociale ce se înfruntă, antagonisme evidente poate în momentul izbucnirii — până ieri însă moenite. Într'un cuvânt, nu va izbuti, dacă nu va descrie epoca din care-și extrage conflictul în tot ce are ca mai tipic. Un astfel de punct de cotitură în istoria clasei noastre muncitoare și a poporului întreg a fost lupta ciferiștilor, culminând cu greva și evenimentele eroice din 15—16 Februarie 1933.

Acțiunea ciferiștilor din 1933 a fost un moment de izbucnire revoluționară a unei lupte susținute, purtate de clasa muncitoare din România sub conducerea

partidului comunist, împotriva neomenoașei exploatări capitaliste, exploatare pe care condițiile crizei generale și împrejurările legate de pregătirea războiului anti-sovietic au făcut-o mai crâncenă ca oricând. Lupta aceasta, a cărei intensitate creștea pe măsura creșterii conștiinței de clasă a muncitorimii călăuzite de partidul comunist, a fost jalonată de manifestări puternice ca luptele din Lupeni și cele ale ciferiștilor din 1931. Astfel de manifestări vorbeau despre agravarea extremă a conflictului de clasă cât și despre maturizarea și radicalizarea muncitorimii în urma acțiunii organizatorice și îndrumătoare a partidului. Ele anunțau apropierea marii acțiuni, când proletariatul organizat avea să hotărască o ieșire revoluționară din criza economică. Momentul Griviței se leagă de Congresul al V-lea al Partidului care, făcând „o analiză profundă a perspectivelor mișcării revoluționare din România” și stabilind linia de acțiune a muncitorimii în viitorul apropiat, a formulat, între altele, adevărul ce avea să devină în urmă unul din principiile de luptă ale clasei muncitoare, anume că „războiul contra U.R.S.S. va fi totodată războiul nemilos contra maselor muncitoare din România însăși și că partidul va putea să mobilizeze masele cele mai largi la lupta contra acestui pericol, numai atunci când va ști să explice acestor mase că, apărând U.R.S.S. ele se apără totodată pe ele înșile, apără interesele lor zilnice, interesele lor vitale și istorice” (Documente

din Istoria Partidului Comunist, ed. P.M.R. 1951, pag. 110).

În împrejurările croiate de criza culminantă, de înrobirea totală a economiei țării față de capitalul străin, de intensificarea pregătirilor în vederea războiului antisovietic, calamități care se revărsau toate pe spinarea muncitorimii prin reduceri de salarii, curbe de sacrificiu, concedieri, în împrejurările acestea, apclurile partidului comunist, care chema „*massele muncitoare vlăguile și infometate să se unească și să se ridice la luptă pentru pâine, pace și libertate, împotriva înrobirii economice a țării, împotriva transformării României într'un cap de pod antisovietic*” (Gh. Gheorghiu-Dej — „30 de ani de luptă a partidului”), au răsunat puternic. Luptele Griviței — unice prin amploarea lor în istoria proletariatului nostru de până atunci — au reprezentat cel mai hotărât protest al muncitorimii europene din momentul acela împotriva fascismului și a războiului criminal pregătit de cercurile imperialiste împotriva primei țări ce realizase socialismul. Astfel încât, înscriind un capitol eroic în istoria poporului nostru, ele au cântărit și în balanța evenimentelor internaționale. Erau de natură să dea de gândit celor care-și întemeiau politica pe aservirea și manevrarea popoarelor. „*Cu toată reprimarea sângeroasă a grevei dela Grivița*” — serie tov. Gheorghiu-Dej — în „30 de ani de luptă a partidului” — „*cu toată teroarea deslănțuită împotriva mișcării muncitorești, măsurile de desființare a organizațiilor sindicale și înscenarea judiciară împotriva conducătorilor grevelor, luptele ceferiștilor și petroliștilor au constituit o manifestare a forței clasei muncitoare împotriva fascismului, lovind în politica de fascizare a țării și de înșeurare a ei față de imperialism, acționând ca urmare totodată întărirea influenței și legăturilor partidului cu massele, partidul însuși întărindu-se prin intrarea în rândurile sale a elementelor celor mai combative, mai revoluționare, mai călitate în focul acestor mari lupte*”.

Grivița a fost așa dar unul dintre acele momente de mare însemnătate în istoria poporului român și a clasei sale muncitoare: moment de luptă eroică, în care

clasa cea mai revoluționară, organizată și călăuzită de partidul ei de avangardă spre noi căi de luptă, și-a arătat hotărârea de a cuceri o viață mai bună pentru întregul popor.

Din documentele vremii, din documentele partidului, fiecare etapă a acestei dramatice lupte trăiește cu putere. O reconstituim din hotărârile Congresului al V-lea, din chemările partidului lansate în toiul luptelor, din depozitia tovarășului Gheorghiu-Dej la procesul ceferiștilor; o reconstituim parcurgând „Scânteia” și întreaga presă ilegală a timpului, o reconstituim chiar și parcurgând presa burgheză, care ne dă o măsură a furicii și a spaimei încercate de guvernanții țării în fața acestei dovezi de forță și maturitate revoluționară oferită lor și lumii întregi de muncitorimea din România.

Dar există și alte „documente”. Cele pomenite mai sus sunt întregite de mărturiile literare, care aducând specificul lor, adâncesc, plasticizează, insuflă un nou fel de viață — aceea pe care o hărăzește arta întâmplărilor realității — fiecărui episod legat de lupta Griviței. Ele alcătuiesc o altă cronică a Griviței, cronică ce a început a fi scrisă atunci, în focul luptelor, cronică ce nu s'a încheiat încă și nu se va încheia, pentru că Grivița își va păstra pentru poporul — astăzi stăpân în țara lui — mereu vie forța exemplară.

Literatura Griviței a creat tablouri impresionante, imagini puternice din acea eroică luptă. Ea ne înfățișează momentele cele mai dramatice din desfășurarea celor două zile care au intrat în istorie, dar nu numai atât. Ea dă viață, prin episoade și întâmplări tipice, evenimentelor premergătoare lui 15 Februarie. (Sunt întâmplări ce se desfășoară în rândul celor ce aveau să devie eroii luptelor, sunt altele care privesc pe dușmani). Ea mai creiază prin amănunte concrete și caracteristice o atmosferă, atmosfera unei societăți iremediabil bolnave, redă tensiunea crescândă din ajunul marelui izbucniri, redă înclăstarea dramatică și avântul revoluționar al luptelor. Literatura Griviței ne-a lăsat o imagine vie, concretă, impresionantă a mizeriei pe care documentele o consemnează. Ea arată pas cu pas acțiunea con-

ducătoare a partidului, înfățișându-i pe oamenii săi cei mai aleși, cei mai activi, cei mai hotărâți. Ea arată cum a înaintat, prin strădanțiile și jertfele acestora, acțiunea de mobilizare a masselor, învingând greutățile impuse de împrejurări, dar cum a înaintat sigur și hotărât, culminând cu cea uriașă strângere de rânduri din 15 Februarie. Ii descrie apoi în acțiunile, în cuvintele, în gândurile și gesturile lor pe eroii luptelor, pe purtătorii de cuvânt ai partidului, pe însuflețitorii masselor. Alături de conducători, pe cei ridicăți atunci din masă, care și-au dat și ei prin luptă și sacrificiu contribuția la marea acțiune: muncitori coniferiști, mai mult sau mai puțin lămuriiți, luminându-se în luptă, învățând la școala partidului, înfruntând curajos teroarea regimului, jertfindu-se pentru cauză; muncitori din rândurile celor 7000 care au ocupat în acele zile de Februarie atelierele; femei și bătrâni dintre cei care așteptau masați în fața porților. Pe toți aceștia și pe alții, literatura ni-i înfățișează în acele împrejurări ale vieții lor, care nu pot găsi loc în documente, familiarizându-ne cu frământările, cu sentimentele, cu cuvintele și reacțiile lor cele mai specifice. Tabloul se întregeste cu descrierea dușmanilor: trădători bonzi social-democrați, agenți de siguranță și, deasupra lor, cei care-i mână și-i plătesc pe aceștia: mari industriași, bancheri, miniștri, regele și clica lui, înfățișați și ei în reacțiile cele mai caracteristice pentru categoria întregă căreia îi aparțin.

Toate acestea la un loc, întreaga literatură a Griviței, alcătuiesc — spunem — o cronică. Ea are darul a ne face să înțelegem, prin cele mai vii, mai concrete și mai tipice amănunte, prin însuflețirea celor mai esențiale și caracteristice împrejurări de viață, ce a însemnat momentul culminant al crizei, ce a însemnat înrobirea economică și politică a României, tocmai fiindcă ne arată cum au răsunat în viața fiecărui muncitor curbele de sacrificiu, concedierile, șomajul. De pildă, documentele vremii ne spun că aplicarea curbelor de sacrificiu a dus la adâncirea mizeriei în rândurile muncitorilor. Plasticizând artistic această împrejurare, Al. Jar ne prezintă în „Sfârșitul jalbelor”

familia lui Lazăr Brumău, muncitor concediat. Tatăl, Mihai Brumău, invalid de război căruia nu i se plătește pensia; fiul, șomer. Sigiliul portăreilor, care-l execută pe Mihai Brumău pentru neplata impozitelor se aplică neîndurător până și pe căruțul de paralytic al bătrânului.

Istoria ne vorbește despre clasele conducătoare, care vindeau țara capitalului străin. Romanul lui Al. Jar „Marea Progătire” ni-l arată pe marele industriaș Cezar Parthoniu sburând la Geneva pentru a contracta un împrumut dela capitaliștii străini, împrumut care se plătește cu ajutorul curbelor de sacrificiu și, de pe urma căruia, Cezar Parthoniu, ministrul de finanțe și însuși regele se aleg cu sperturi considerabile.

Documentele ne vorbesc despre acțiunea mobilizatoare a partidului. Al. Jar ni-l arată pe comunistul Horja în lupta lui zilnică și neobosită împotriva trădătorilor social-democrați pentru lămurirea tovarășilor, pentru realizarea frontului unic, împrăștiind în masă cuvântul partidului, pe care l-a primit el însuși dela tovarășul Gheorghiu-Dej.

În fiecare operă scrisă din 1933 și până astăzi se află o pagină a acestei cronici, trăiește un crâmpieiu al eroiceii lupte — un crâmpieiu mai limitat sau mai cuprinzător, înfățișat dintr-o perspectivă mai limitată și ea sau mai justă, după momentul creației și optica scriitorului. Pentru că, în literatura Griviței, ce se întinde neîntrerupt pe un răstimp de două decenii, se resimte un moment de cotitură: eliberarea țării, cucerirea puterii de către poporul muncitor și, dacă ne gândim la domeniul cultural — contactul susținut al scriitorilor noștri cu literatura sovietică. Pășirea literaturii noastre pe făgașul realismului socialist a dus — așa cum era firesc — la o nouă și mai justă valorificare literară a marilor evenimente din trecut și deci și a luptelor Griviței. Pe măsură ce realismul socialist și exemplul literaturii sovietice rodese în creația poezilor, prozatorilor și dramaturgilor noștri, etapele luptei care au dus la evenimentele din Februarie se conturează în lumina unei noi înțelegeri, forțele care au declanșat acțiunea apar din ce în ce mai lămurit.

eroii trăiesc cu mai multă intensitate, semnificația fiecărei acțiuni și întâmplări se desprinde cu toată claritatea. Tabloul epocii întregi e din ce în ce mai cuprinzător și mai vast. Adevărul acestei afirmații se va desprinde, nădăjduim, din parcursul literaturii Griviței pe care o vom încerca mai jos, literatură care, privită în evoluția ei, ne dă, pe lângă cronică unei epoci întregi, și dovada creșterii conștiinței scriitorilor din țara noastră.

★

Luptele Griviței au fost urmărite în momentul desfășurării lor cu emoție și spirit de participare de către toate conștiințele cinste, care-și dădeau seama că ceea ce se întâmpla dincolo de podul Grand nu era o încercare banală între un grup de rebeli și forțele poliției, ci o luptă pe viață și pe moarte între forțele progresului și ale dreptății pe de o parte și teroarea bestială a fascismului obscurantist, pe de alta; că acolo luptă pentru pâine, pace și libertate oameni ai muncii, creatori de bunuri, împotriva unor exploatare criminali. De aceea luptele ceferiștilor și-au găsit dela început oglindirea în literatura vremii.

Dar, ca în fața oricărui eveniment istoric și mai mult decât în fața oricărui, scriitorii care s'au îndreptat spre această temă au privit realitatea după cum îi îndemna înțelegerea lor de clasă. Niciun moment de luptă din istorie nu poate fi tratat în mod „obiectiv”. Concepția de clasă a scriitorului își pune pecetea pe fiecare rând scris, pe fiecare descriere, pe fiecare comentariu. Cu atât mai puțin nu poate apare în literatură un tablou „obiectiv” — despuat de acea perspectivă pe care optica de clasă o impune scriitorului — al acțiunii muncitorilor ceferiști călăuziți de partidul comunist împotriva exploatare și a fascismului.

Faptele Griviței înregistrate atunci, în momentul desfășurării spuneam, nu ne-au parvenit numai sub forma documentelor de partid și de presă. Le-au înregistrat participanții însuși la marea luptă în cântecele lor. Cântecele populare anonime, care a însoțit poporul român în momentele grele ale

dureroasei sale istorii, a fost, și de data aceasta, expresia fidelă a conștiinței colective. El a consemnat suferințele clasei muncitoare, avântul ei revoluționar, momentele cele mai dramatice ale ciocnirii, sentimentele de nădejde și încredere ale luptătorilor în realizarea viselor lor.

Momentul represiunii sângeroase trăiește dramatic în cântece ca „Alarmă, alarmă, alarmă”:

Alarmă, alarmă, alarmă,

La C.F.R.

Sirena tot ne cheamă

La C.F.R.

Un ordin scurt, Și-un uragan

De gloanțe năvălește-avan

Și sute de copii, femei, bărbați

Cad morți de gloanțe secerăți.

Poetul anonim consemnează cu emoție moartea lui Vasile Roaită, pe care o evocă nu printr'o imagine vizuală, ci în legătură cu vuetul sirenei care sună alarma și care pare a străbate în chip de vibrație răscolitoare, tot cântecul:

Sirena amuțit-a

la C.F.R.

Căci cel ce'nsuflețit-a

la C.F.R.

Al ei năvalnic, șuierat

Căzu de gloanțe secerat

Cu mâna pe semnal

și dârz la postul său

Un tânăr ucenic crou!

Dar cântecul nu se încheie cu versurile îndoliate ce plâng moartea lui Vasile Roaită. Ultima strofă încheie major, în chip de îndemn la luptă, ură și răzbunare, cântecul:

Noi morții nu ni-i plângem

La C.F.R.

Și rândurile strângem

La C.F.R.

Când iar sirena ne-o chema

La luptă iar ne-om avânta

Și tremure călăii cruzi, căci noi, cei vii

Și pentru morți le vom plăti.

„Noi morții nu ni-i plângem” spune poetul popular, exprimând etica de luptă a pro-

letariatului revoluționar. Ideia va fi reluată de poeții noștri de astăzi, între ei, după cum vom vedea, de Maria Banuș.

Nici în cântecul „Marșul Griviței“ evocarea represiunii, a ploii de gloanțe, a prăbușirii luptătorilor nu e urmată de un comentariu dureros. Dimpotrivă: refrenul prevestește noi lupte, la capătul cărora va fi desigur biruința:

*Sunați fanfare, pornim asaltul!
Pe baricade-înaintăm.
Pentru Soviet, pământ și libertate
Al nostru sânge'n luptă să-l vărsăm.*

Ideia invincibilității revoluției e conținută în versurile:

*Nu este teroare, nici chinuri ce pot
Al nostru avânt să-l oprească,
In locul a zeci surghiuniți, peste tot
Sar sute ca să izbândească.*

Curând după luptele din Februarie, un manifest al partidului chema soldații la solidaritate cu muncitorimea revoluționară. Manifestul glăsuia: „*Intrebatu-v'ați oare pentru interesele cui sunteți voi puși să împușcați și să schingiuliți pe muncitori? Intrebatu-v'ați oare interesele cui cer ca lupta muncitorilor să fie înăbușită în sânge? Intrebatu-v'ați oare de ce luptă muncitorimea?*“ Și în încheiere: „*Nu lăsați să fiți unelte oarbe în mâinile fabricanților, moșierilor, contra fraților voștri, întru exploatare și asupra...*“ (Documente din Istoria partidului comunist, pag. 178). Acelaș emoționant apel la solidaritate, care a fost, atunci, în momentul represiunii rostit și prin viu graiu, și-a găsit loc și în cântecul popular:

*Dacă gornistul sună-alarma
Gândiți-vă soldați — nu faceți omor
Nu vă'nroșiți de sânge arma
Trăgând în norodul muncitor.
Căci lupta noastră
E a voastră luptă
In care veți intra și voi mâine
E marea luptă proletară. etc.*

Cântecul popular îi însoțește pe eroii

ceferiști și mai departe, în captivitatea grea care a urmat după represiune și proces. „*Doina Hașului*“ și alte cântece alcătuiesc însă un capitol deosebit al literaturii populare ilegale.

Prin cântecul de masă, proletariatul luptător și-a exprimat elanul combativ și credința în victoria revoluției. Este expresia cea mai directă, replica artistică imediată, pe care masa a dat-o evenimentelor dramatice trăite atunci.

Dar ecoul luptelor a trecut de poarta atelierelor și a stârnit simpatia multor scriitori democrați, atrași de popor, solidari cu lupta ceferiștilor. Încă din 1932, atmosfera pregătitoare a luptelor, acel „în ajun“ pe care-l va descrie și Al. Jar în primele două volume ale trilogiei sale, trăiește în nuvela „*Uzina vie*“ de Al. Sahia, scriitorul care avea să-și manifeste în timpul marelui din 33 și al proceselor, solidaritatea cu clasa muncitoare în luptă printr'o serie de reportajii scrise cu căldură și combativitate. Descriind tragicul accident al muncitorului ceferist Bozan, care-și pierde picioarele căzând într'o baie de plumb topit, Sahia dă o imagine de neuitat a ceea ce însemna viața muncitorilor în acea perioadă de teroare și exploatare înăspriță. E tabloul crizei și al mizeriei proletare. Directorul general declară, fumându-și țigara de foi, muncitorului venit după ajutor, că fabrica nu poate da și picioare. Urmează greva de protest și de solidaritate cu cel concediat. Vorbele muncitorului care ia cuvântul cu acest prilej ne dau măsura gradului de conștiință de clasă, pe care în acele zile, îl atinseseră muncitorii ceferiști, acci pe care în declarația rostită la procesul din 34, tovarășul Gheorghiu-Dej i-a numit „*o veritabilă avangardă a întregii muncitorimi din România*“. Muncitorul spune: „*Singurul mijloc de salvare, pentru momentul de față, nu este decât greva. Ei (patronii n. n.) trebuie să înțeleagă odată pentru totdeauna că forța brațelor noastre întrece forța tuturor motoarelor, că noi suntem adevărata uzină. suntem uzina vie*“. Acei care în 1932 erau conștiinți de faptul că ei sunt „uzina vie“, aveau să dovedească acest lucru cu un an mai târziu celor care îndrăzneau să-i socotească unelte de acumulat câștiguri

Intr'un fel, în zilele acelea de Februarie, în curtea atelierelor Grivița începuse să se scrie un capitol de istorie, la capătul căruia nu s'a scris cuvântul „sfârșit” nici după represiune, nici după proces, nici după întemnițarea conducătorilor și organizatorilor grevei. Un capitol glorios, care trebuia să înceapă cu actul de maturitate revoluționară al muncitorimii noastre. Dovada acestei maturități, clasa muncitoare din România a dat-o atunci întregului popor român și altor popoare de peste hotare. Despre importanța luptelor Griviței în desfășurarea ulterioară a evenimentelor politice, erau de pe atunci convinși oameni mai mult sau mai puțin apropiați de lupta clasei muncitoare. Unul dintre ei este Petru Mazilu, — avocat mic-burghez, animat de vagi simpatii democratice, dar confuz și incapabil de acțiune — din nuvela lui Ion Călugăru „Dela cinci până la cinci”. În clipa când Mazilu se desparte de prietenul său Marici, muncitor ceferist, care pleacă în ziua de 15 Februarie spre atelierile unde începuse greva, el are convingerea că „acolo” se întâmplă ceva mare. „*O strângere prietenească de mână. Am rămas singur. Marici porni pe una din străzile dosnice din jurul grădinii Sf. Gheorghe. Aveam sentimentul că acolo unde se duce el, se împlinesc destinul tuturor și ca toți trecătorii, tot orașul împreună cu mine, chibiți ai vieții, ființe lipsite de esență, n'aveam decât să așteptăm ce se va hotărî...*”

Intr'adevăr, mulți intelectuali cinstiți au socotit atunci că acei în care veștile despre epopeia ce s'a desfășurat la Grivița, n'au lăsat urme, n'au produs vibrații de simpatie, sunt „ființe lipsite de esență” și „chibiți ai vieții”. Ei au avut conștiința că masacrul care a pus capăt acțiunii muncitorimii ceferiste și teroarea care a urmat n'au stins focul luptei revoluționare. La asta se gândea poetul Alex. Șahighian când afirma, într'un sonet scris în 1934:

*Că n'ați ucis ideea, d'at'a voi
Vă svârcoliți ca șerpii arși de bici.*

Urmărind ecoul luptelor dela Grivița în literatura dinainte de 23 August, înțelegem că ar fi îngust să limităm răsunetul

acestui eveniment doar la acele opere în care scriitorii au adus în paginile cărților lupta ceferiștilor. Răsunetul Griviței e mult mai adânc și s'a manifestat între altele, printr'o schimbare de perspectivă pe care au cunoscut-o mulți scriitori în perioada contemporană și imediat următoare grevei. Ceeace s'a întâmplat în 1933 desvăluia cu atâta forță ascuțimea antagonismului de clasă, încât dovedea minților cinstite, care mai credeau poate în neutralitatea artei, imposibilitatea compromisului, necesitatea imperioasă a luării de atitudine. Un scriitor era fie alături de cei care căzuseră sub gloanțe, fie cu cei care ordonaseră focul. Așa s'a făcut ca chiar pentru scriitorii în opera cărora notele democratice răsunaseră dinainte, anul Griviței a însemnat o sporire a combativității, o cotitură spre o literatură puternic militantă. Vibrația revoluționară a poeziei lui A. Toma a căpătat atunci o altă amplitudine, iar Geo Bogza a dat reportajului literar un rol pe care în literatura noastră nimeni nu i-l acordase încă.

Nepăsător în fața evenimentelor din Februarie n'a rămas nimeni. Vuietul sirenei lui Vasile Roaită, care a sfâșiat timp de o zi și o noapte văzduhul Bucureștilor, a pătruns peste tot.

Imaginea aceasta a sirenei, al cărei sunet tulbură tihna, produce neliniște, silește oamenii să fie treji, avea să fie folosită într'un poem scris după eliberare de Marcel Breslașu, pentru a sugera efectul adânc și durabil al luptelor dela Grivița, lupte ce au născut în mințile contemporanilor întrebări răscolitoare și au impus fără putință de amânare necesitatea luării de atitudine;

*Și sirena nu se oprește,
Urletul ei crește mereu, crește,
Răsbate, pătrunde,
Se strecoară oriunde,
intră pretutindeni, fără a întreba
dacă este bine venită sau ba!*

*Se așează ca al doilea la masa
visătorului
însingurat în stihia lui, ca în poala
norului,*

*și-l sgâlțâie pe fiecare, îi sgâlțâie
pe toți de umăr,
să-i trezească la viața fără viață
a celor fără număr.*

Sirena lui Vasile Roaită nu a avut numai darul de a trezi „la viața fără viață a celor fără număr“ cugetele curate, cărora le-a pus imperios problema drumului, singurul, pe care poate păși un intelectual cinstit. Ea a avut darul de a stârni furia oarbă, spaima, ura celor cărora le prevestea sfârșitul. Presa reacționară a fost potopită de secreția murdară a penelor vândute marelui capital. Injurii, invective, calomnii — toate tindeau la deprecierea, la defăimarea luptei revoluționare a cefeștiștilor, la justificarea odioasei represii. Otrava calomniei revărsată în șiroaie prin paginile gazetelor se strecoară — mai subtilă, dar tot atât de primejdioasă — în literatura esteticienilor „subtili“. În cartea marelui specialist în mistică orientală Mircea Eliade — care s'a desprins totuși din Nirvana pentru a împoșca cu veninul calomniei lupta cefeștiștilor, în „Întoarcerea din Raiu“ există portretul abject al lui Emilian, făptura măcinată de complexe sexuale căruia îi este, la urma urmelor, indiferent cine face revoluția și pe care-l interesează doar „curajul“ de a ieși în stradă și a lovi, a ucide. Înainte de a porni la „luptă“ Emilian siluește o servitoare. Pe linia acelorași „vitejii“ se situează și împușcarea agentului de poliție cu care se încheie ziua lui de „luptă“. Aceste încercări de a compromite o mare acțiune revoluționară a muncitorimii noastre, dovedesc că dacă sunetul sirenei a aprins simpatia pentru luptători în inimile cinsteite, alarma și spaima pricinuită de vuietul ei s'au înfipt adânc în carnea exploataților, sdruncinându-le odihna și speranța în eternitatea ordinii lor.

★

Ceeace remarci în primul rând, când parcurgi literatura de după 23 August 1944, inspirată de luptele cefeștiștilor, este ideea continuității acelor lupte, afirmarea convingerii că biruințele zilei de azi își au unul din izvoare în epopeia ce s'a

desfășurat, cu două decenii în urmă, în curtea atelierelor Grivița. O realizare a cincinalului, o construcție a socialismului, o victorie câștigată astăzi împotriva dușmanului de clasă nu poate fi străină de faptele din 33. E același șuvoi — al luptei revoluționare — care înaintează de atunci, sub aceeași conducere a Partidului, mereu mai larg și mai tumultuos.

Ideia aceasta este exprimată în nenăumărate pagini de proză și poezie.

În „Grivița vie“, Dan Deșliu scrie:

*Făclia înaltă, vâltoarea de-acum
e rodul scânteii țâșnită nainte,
purtată prin bulgării greului drum,
tot mai năvalnic și mereu mai fierbinte.*

*Tovarăși, din țețfa aceea de-atunci
Din sângele tânăr, din sângele bun
Crește astăzi uzine, ogoare și prunci
și țara întregă din zări de cătun!*

Drept simbol al aceleiași indistructibile legături, Veronica Porumbacu folosește sirena lui Vasile Roaită:

*Sirena lui Roaită Vasile
E cântecul luptelor noastre
Spre noui biruinți socialiste,
Spre ale păcii zări albastre.*

Mihai Beniuc înnoadă firul bătăliei duse de clasa muncitoare, cu cel al luptelor seculare purtate de poporul român pentru a se scutura de robiile ce s'au abătut mereu pe grumazul lui. Grivița e o etapă în această luptă, ce avea să cunoască, până la urmă, apoteoza biruinței:

*Și-aici la noi e vatră bună,
E veche vatra de răscoală.
De mult străbat chemări la luptă
Prin ani de trudă și de jale.*

*S'aud chemările lui Doja,
Lui Horea, Cloșca și Crișan,
De mult s'așteaptă-această vatră
Să vie-odată-un mare an.*

Conștiința continuității neîntrerupte a luptei revoluționare purtate de poporul român, înțelegerea măreției de care e

pătruns capitolul înscris de Grivița în istoria acestor lupte și, pe lângă aceasta, dorința de a-i aduce pe eroii Griviței în mijlocul poporului eliberat ce se afla în prag de viață nouă, i-a îndemnat pe scriitorii noștri să reinvie pagini din eroica epopee. Ei au făcut acest lucru, curând după eliberare, din acea „zi a doua”, când îndemnul mobilizator al înaintașilor întru luptă revoluționară era așteptat de clasa muncitoare ce se pregătea pentru lupte aprige împotriva dușmanului încă nezdrobot și pentru bătălii înălțătoare pe tărâmul construcției pașnice. Scriitorii noștri au răspuns acestei așteptări, conștienți că aducând tema Griviței în literatură, dând viață eroilor ceferiști, îndeplinesc o datorie patriotică. În mijlocul ceferiștilor, în curtea atelierelor „Griviței Roșii” și-au recitat în 1945 și 1946 Marcel Breslașu și Cicerone Theodorescu poemele. Din „Grivița Roșie” și „Calea Griviței”, poeme de largă răsufare, se desprinde venerația pentru cei căzuți în 33 — înalte exemple oferite clasei muncitoare în noua etapă a luptei revoluționare. În fiecare vers clocotește ura pentru cei răspunzători de trecutul de jale, trecut încheiat. Pentru cei ce ascultau atunci versurile lui Cicerone Theodorescu și Marcel Breslașu, bătrânul mecanic orbit din „Calea Griviței” devenea simbolul exploatării, care până atunci îi apăsase, iar sirena lui Vasile Roaită „ca o mie de trâmbiți, ca o mie de surle, ca o mie de clopote”, evocată în „Grivița Roșie” mai răsună încă în urechi — îndemnând la alte acțiuni revoluționare.

Poemele acestea aveau lipsuri. „Grivița Roșie” de M. Breslașu, cucerește și înflăcărează prin elanul expansiunii lirice, dar e un poem a cărui desfășurare lasă loc puțin faptelor concrete, acțiunilor vii, e un poem care nu crează chipuri de luptători și nu redă decât puține din episoadele atât de dramatice ale luptei ceferiștilor. Uneori mirajul cuvintelor înlocuiește expunerea unor idei, care ar fi trebuit să izvorască din realitatea clocotitoare a lui 33. Iar în „Calea Griviței” de Cicerone Theodorescu, mai stărnuie, pe alocuri, pecetea unui formalism, a unor tendințe naturaliste de care pe vremea când a fost scris poemul, au-

torul nu se desbărase încă. Dar au urmat anii în care cunoașterea realității, a literaturii sovietice, înaintarea scriitorilor noștri cu pași din ce în ce mai hotărâți pe drumul realismului socialist, aveau să limpezească o seamă de probleme. De pe urma acestei limpezi, tema Griviței avea să câștige în amploare și intensitate. Scriitorii înțelegeau tot mai lămurit că despre Grivița nu poți vorbi oricum, și, în orice caz, nu păstrând reminiscențe formaliste sau imagini naturaliste. E o temă „mare”, și mijloacele artistice folosite spre a-i da viață trebuie să fie la înălțimea faptelor petrecute. Dar nu numai atât.

Spuneam mai înainte că zugrăvirea unui moment de erupție, de puternică izbucnire a conflictului social cum a fost Grivița, impune scriitorului obligația de a zugrăvi o societate în toată complexitatea elementelor ce compun o epocă în ansamblul ei, cu alte cuvinte îl pune în fața necesității de a crea personaje tipice, reprezentative pentru categoriile sociale ce se înfruntau atunci, situații tipice pentru atmosfera în care s'a desfășurat acțiunea ceferiștilor din 33. Intr'adevăr, această acțiune nu poate fi despărțită de momentul politic internațional și intern. Criza generală, împrumaturile contractate de capitaliștii români în străinătate, fascizarea țării, pregătirile războiului, pe de o parte, pe de alta Congresul al V-lea, dinamizarea și lămurirea maselor de către partid — toate acestea se leagă prin mii de fire de explozia care s'a produs în zilele lui Februarie. Toate acestea nu sunt, de aceea, elementele lăturălnice, pe care scriitorul le poate trata sau lăsa la o parte: ele alcătuiesc însuși miezul temei. Și, dacă nu găsește mijlocul de a le da expresia artistică, scriitorul va despuia un eveniment atât de important de întreaga lui semnificație.

Și în această înțelegere din ce în ce mai cuprinzătoare a complexității temei trebuie să vedem, între altele, progresul realizat de acei scriitori care, dela 23 August încoace au adus Grivița în literatură.

În poemul lui Mihai Beniuc „Cântec despre tovarășul Gheorghiu-Dej” scris în 1951, capitolul închinat Griviței își scoate substanța din mulțimea împrejurărilor care au pregătit și au declanșat marea

greva. Nu ne mai aflăm în fața unui comentariu — mai mult liric — al poetului, pe marginea unor evenimente ce se pierd în ceață. Poemul dă un tablou cuprinzător, la modul pe care-l îngăduie și-l pretinde poezia — al evenimentelor din 33.

Clasa muncitoare a atins acel nivel al conștiinței de clasă, de care se leagă o acțiune de mare amploare:

*Cu mâinile încrucișate,
Se uită muncitorii crunt.
Ce sunt mașinile acestea
Atunci când muncitori nu sunt?*

Și muncitorii lui Beniuc sunt conștienți că ei sunt „uzina vie”. Voința de luptă se propagă dela un centru muncitoresc la altul, vuetul a cuprins țara. Această voință trebuie să spulbere dorința capitaliștilor de a ieși din hățișurile crizei pe seama muncitorimii — „Căruța capitalismului împotmolită'n tină” n'or s'o urnească muncitorii. Muncitorimea, luminată de partid, cunoaște situația. Știe ce are de făcut, nu vrea să fie mașină de manevră, nu vrea război. Rechizitoriul rostit la proces de tovarășul Gheorghiu-Dej împotriva regimului din România, împotriva capitalismului mondial exprimă — prin cuvintele conducătorului — acea știință pe care clasa noastră muncitoare o avea încă de atunci despre rânduiala lumii capitaliste, cât și hotărârea ei de a nu se supune acestei rânduiei.

Pe măsură ce gândirea politică a scriitorilor noștri se maturizează, tema Griviței aduce tot mai mult în literatură masele muncitoare care au făcut greva, chipurile luminoase ale acelor care au condus acțiunea — și prin ei partidul — aduce tabloul unei societăți putrede pentru care sirena lui Roaită a fost prevestitoare de moarte. A început, cu alte cuvinte, să devină vădită preocuparea scriitorului de a cuprinde aspecte cât mai variate și mai caracteristice legate de momentul Griviței. După modul specific al poeziei sau al prozei, scriitorii s'au preocupat de rezolvarea acestei probleme. Fără îndoială, poeziei îi este proprie prinderea unuia sau mai multor crâmpene, uneori chiar

a unui instantaneu. Dar prin înșăși concentrația pe care o impune genul, aspectele alese, momentele descrise trebuie să fie în cel mai înalt grad tipice și bogate în semnificații. Ele trebuie să cuprindă fapte care — chiar dacă sunt puține — sunt într'atât de grăitoare, încât îngăduie cititorului să reconstituie întreaga atmosferă socială, toată amploarea și intensitatea acelei lupte.

Prozei, pe de altă parte, îi este îngăduit să dea o frescă largă și cuprinzătoare a întregii societăți românești din acea vreme, înlesnind astfel și înțelegerea tuturor implicațiilor internaționale de care se leagă momentul Griviței. Acest lucru l-a înțeles și a izbutit în mare parte să-l realizeze Al. Jar în cele două volume apărute până acum din trilogia închinată Griviței. În „Sfârșitul jalbelor” și în „Marea pregătire” trăiește o epocă, acel „în proajmă”, care va culmina cu luptele din 33, trăiește masa muncitorilor, apăsată de efectele crizei pe care patronii vor s'o rezolve pe socoteala exploataților lor. În cele două volume masa parcurge drumul care duce dela încercarea de a rezolva problema mizeriei prin jalbe înaintate stăpânirii — așa cum preconizau social-democrații din syndicate — până la convingerea că lupta revoluționară e iminentă. Trăiește partidul, ai cărui oameni determină în rândurile masei această schimbare, prin hotărârile sale zilnice ce călăuzesc pas cu pas muncitorimea până la înțelegerea revoluționară a împrejurărilor. Luptele se extind. În volumul următor, Grivița apare ca bastionul cel mai înaintat al unui front ce cuprinde nenumărate centre ale țării. La Iași, Galați, Dej, pe Valea Prahovei, în industria petroliferă, începe într'adevăr „marea pregătire”. Totul e copt pentru izbucnirea care nu mai poate să întârzie. Trăiesc, în romanele lui Jar, și responsabili mizeriei clasei muncitoare. Regele și clica lui de afaçeriști, aparatul de reprimate condus de bestialul Gavrilă Marinescu, trăiesc cei din lumea unde brutalitatea nu se afișează, unde se vorbește cu glas măsurat și ton egal, dar se pun la cale represii și masacre. Trăiesc industriași de mare anvergură ca Cezar Parthoniu, și miniștrii venali la ordinele celor dintâi.

Alături de ei mici fiare manevrate de mării granguri, legionari fioroși și obtuzi ca Liviu Gălgăuță, comisari ca Botcan, trădători social-democrați ca Gavât și Hudici și mulți alții. Literatura noastră s'a maturizat. Pentru romancierul de azi, îndrumat de înțelegerea realist-socialistă a literaturii, a da viață luptelor ceferiștilor înseamnă să faci fresca unei epoci.



„La început a fost mizeria“, scrie M. Breslașu în poemul său „Grivița Roșie“. Mizeria, condiție de viață, prezență permanentă în existența muncitorimii exploatare, mizeria înăsprită de curbele de sacrificiu, de șomaj, de amenințarea războiului. Ea este descrisă în imagini și episoade puternice în multe din operele ce și-au ales ca temă lupta ceferiștilor.

În versurile lui Marcel Breslașu se naște, din enumerarea într'o gradăție crescândă a calamităților ce potopesc pe muncitori, un patetism impresionant:

„Mizerie industrială
mizerie
făcută în serie:
fiecare capătă porție egală
tainul lui de foame
tainul lui de boală
tainul lui de frig și de ntunerie...
Oamenii muncesc, muncesc mereu,
mereu mai mult, mereu mai greu
și pleacă — din săptămână în săptămână
cu tot mai puține parole în mână —
Timbre, impozite, taxe și dări,
peste răbdări;
amenzi, reșineri, care nu se curmă.
Și la urmă
încă o pacoste care-i turbă
o curbă
(o curbă așa zisă de sacrificiu)
Jertfa statornicită din oficiu —

Imaginea mizeriei devine sguuitoare când i se opune imaginea belșugului exorbitant, a luxului revoltător în care trăesc autorii mizeriei. Cicerone Theodorescu folosește în „Calea Griviței“, pentru a sugera acest contrast, imaginea vagoanelor de tren, transportând laolaltă, la

distanță de un vagon, neagră mizerie umană și desmăț trândav:

*Cu mărfuri, confecții și materiale
Cu blănuri și farduri, mătăsuri,
zorzoane,*

*Cornute, porcime,
Și-osânze umane,
Unelte, bandaje și hrână și toale
Pentru ospățuri, pentru spitale,
Pe rând ale vieții — ale morții icoane,
Convoaie, vagoane,
Cu burți ce se'nfruptă
Cu brațe ce leagănă visuri de muncă
Și frunți la ferestre, fâlfâind
gânditoare.*

*Brațe de muncă, steaguri de luptă...
Toate se aruncă
În oca de poște, în valea de șuncă,
În gușa orașului grohăitoare.*

În ciuda „văilor de șuncă“, a „gușilor grohăitoare“ și a altor imagini cu iz naturalist, opunerea celor două lumi — a mizeriei și a bogăției desfrânate — sugerează forța antagonismului de clasă, care cerea rezolvare.

În „Sfârșitul jalbelor“ și „Marea pregătire“ mizeria muncitorilor ocupă un loc însemnat în tabloul general al epocii, de care vorbeam înainte. Muncitorii mănâncă prost, trăiesc în cocioabe dărăpănate; cazangiu Chiriță își scuipă plămânii dar nu poate obține concediu, alt muncitor concediat se spânzură, lui Brumău i se pune sechestru pe scaunul de paralytic.

Într'o chemare a partidului din Martie 1932 e scris: „*Priu noua scădere a salariilor, noi am ajuns la sapă de lemn... orele de muncă s'au urcat la 10—12 și chiar 14. fără ca să primim niciun ban, în timp ce mii de muncitori și funcționari săraci sunt aruncați pe drumuri fără niciun ajutor...*“ Într'o scenă din „Sfârșitul jalbelor“, în momentul anunțării curbelor de sacrificiu, Calomir, membru de partid, face o socoteală exactă în fața tovarășilor săi dela secția de lăcătușerie, luând drept caz tipic pentru situația fiecăruia dintre cei adunați acolo pe cel al lui Moțaș: „*E viața noastră în cifre*“, spune Calomir, făcând adunarea cheltuelilor legate de strictul necesar

fiecărui muncitor și demonstrând matematic celor care-l urmăresc că salariile lor sunt salarii de foame. E plasticizarea cu mijloacele literaturii a faptelor nude, pe care cu sobrietate de document le expune chemarea din 1932.

Înfățișând evenimentele Griviței, un scriitor trebuie să aibă pricepera și forța de a pune în mișcare, de a atribui o viață intensă mării colectivități care a înfăptuit greva și a purtat lupta: masa muncitorilor. În perioada premergătoare evenimentelor din 33, muncitorimea din țara noastră a trăit un proces de maturizare, de creștere a conștiinței de clasă și hotărârii de luptă, proces determinat de acțiunea îndrumătoare și organizatoare a partidului comunist. Masa muncitorilor n'a înțeles în anii aceia, la același nivel de conștiință condițiile de viață pe care i le impunea exploatarea exacerbată. Dela un an la altul, dela o lună la alta, dela o săptămână la alta fiecare muncitor în parte și colectivitatea întregă considera cu tot mai puțină pasivitate, cu tot mai lucidă pătrundere și cu tot mai neînduplecată hotărâre de a le curma, samavolniciile regimului. Cavântul partidului germina înțelegere, elan, dârzenie revoluționară. Dela primele opere ce s'au scris în legătură cu Grivița, masa a devenit eroul evenimentelor povestite de scriitor. În poemul lui Bresiașu, în poemul lui Cicerone Theodorescu ne izbăște forța mulțimii care vrea să-și spună în chip hotărât cuvântul. Din animarea acestei mulțimi izvoarește un anumit patos, patos ce se leagă de forța masivă și impulsul neetăpănit al acțiunilor de masă.

Nu putem însă afirma că încă dela cele dintâi opere închinată luptei ceferiștilor, dintre cele care s'au scris după eliberare, masa muncitorilor a trăit, a pulsă, a acționat în așa fel încât cititorul să se pătrundă de gândul forței conștiente ce sălășluia în rândurile exploataților, să se pătrundă de importanța hotărâtoare a acțiunii partidului și de amploarea evenimentelor din 33. Se întâmpla ca masa să fie uniformă, nediferențiată, cenușie. Ea devenea uneori gloată și scriitorul nu dovedea că o animă scânteia conștiinței revoluționare, scânteie care

va crește devenind flacăra, aprinzând o vâlvătaie. Voința de luptă a masei este, în cazuri din acestea, descrisă în cuvinte abstracte și aceste cuvinte nefiind puse în gura nimănui, rămân reci și neconvingătoare:

Cu toții erau gata

Ca unul

de grevă.

Pe coastele — pirostrii, fără sevă,

Mai neagră inima decât ceatunul

Fierbea, în flacăra ei, ca'ntr'o rană.

V'aduceți aminte...

Cereau ceferiștii dreptate și hrană

Le luase și blidul de lintel!

Dreptatea orbise!...

(„Calea Griviței“)

Dacă astfel de versuri sugerează eventual tabloul mulțimii care pornește o acțiune, ele nu atribue masei o fizionomie și nici conștiință, fiindcă poetul nu aruncă nici măcar în treacăt lumina asupra celor care o alcătuiesc, a celor care cer „dreptate și hrană“, nu cu cuvintele lor ci în comentariul abstract al poetului.

În versurile unde M. Beniuc descrie așteptarea dârzi a muncitorilor în curtea atelierelor, tabloul prinde viață datorită câtorva amănunte. Iată unul dintre ele. Un muncitor se ridică să vorbească. „Măi frați“, spune el, dar cade prăbușit de un glonte. După această dramatică întâmplare, descrierea așteptării încordate ce urmează capătă o altă semnificație:

Și muncitorii stau mai dârji

Stau noaptea'ntreagă până'n zori

Ne'nduplecați de-amenințare

Stau șapte mii de muncitori.

Dârzenia lor nu poate fi frântă, explică autorul, fiindcă „O clipă nu s'a stins într'inșiși îndemnul ce-l trimise Dej“. Cu alte cuvinte, în timp ce „flămâzii și goii“ lui Cicerone Theodorescu, care cer dreptate și hrană înainteașă parcă în noapte fiindcă ei nu par a cunoaște motivul pentru care „dreptatea orbise“, nu dovedesc că știu pe ce cale i se poate reda vederea, masa din poemul lui Beniuc înainteașă în

lumină pentru că știe de ce dreptatea a orbit și cum își va câștiga poporul muncitor drepturile furate.

„Pâine și dreptate“ cer și muncitorii din romanele lui Al. Jar. Fiind un val uriaș care crește și înaintează cu fiecare pagină de roman, masa lui Al. Jar nu este o îngrănădire haotică și oarbă, o gloată nediferențiată, o abstracție, ci un colectiv a cărui conștiință și hotărâre cresc neîncetat, într-o gradăție ascendentă. În nenumărate discuții pe care le poartă muncitorii cu privire la măsurile stăpânirii, în lungul celor 1000 de pagini ale primelor două volume, fiecare replică a fiecărui personaj — caracteristică pentru cel ce a rostit-o — contribuie prin înțelesul ce i-l acordă autorul la caracterizarea pulsului masei, în momentul respectiv, îmbogățește cititorul cu o cunoaștere mai complexă a colectivului. Despre multe din replicile rostite în astfel de împrejurări se poate spune că exprimă, în clipa aceea, gândul tuturor. Dar important e că voința colectivă se exprimă după felul caracteristic al unui sau altuia dintre muncitori și aceasta asigură autenticitatea descrierii. Până și în episodul luptei cu poliția, care încheie primul volum, acțiune descrisă cu putere de realist, — în care masa, după confuzia primei ciocniri, devine unitară, un monolit puternic, — Horja, Calomir, Tușui și alți participanți la demonstrație acționează consecvent cu personalitatea pe care le-o cunoaștem din desfășurarea anterioară a acțiunii, iar muncitorul Motas moare în luptă — erou modest și anonim — cu discreția care-i caracterizează în tot cursul romanului, purtarea. Din toate dialogurile, scenele, întâmplările acestea, în care vorbește, acționează, se mișcă personajii pe care le cunoaștem și mulți alții pe lângă ei, se încheagă episodul dinamic cu care se încheie „Sfârșitul jalbelor“ și al cărui erou este masa. E ca într-o pânză pictată cu artă de realist, în care zugrăvind o scenă de luptă, pictorul studiază în amănunțime fizionomia, expresia, anatomia, mișcarea fiecărui personaj, pentru că de măiestria realistă cu care e redat fiecare amănunt în parte, depinde impresia de ansamblu pe care o lasă tabloul. Și dacă Jar știe să

descrie, în anumite împrejurări, masa ca un puhoi revărsat pe străzile orașului, sugerând forța unei astfel de revărsări cât și imposibilitatea inversării curentului deslănțuit, el știe deasemenea să apropie reflectorul, să prindă scene de detaliu, să dea chip și glas celor din mulțime.

Masa muncitorilor pe care scriitorii, înfățișând epepeia Griviței au pus-o în mișcare nu se mișcă haotic, nu e o gloată, șușneam. tocmai pentru că ura și revolta oamenilor e îndreptată spre lupta revoluționară, organizată de către partid. Lupta economică imediată, spre care se îndreaptă spontan revolta muncitorilor e astfel îmbinată, prin îndrumarea partidului, cu o luptă mai înaltă, luptă pentru cuceriri politice, împotriva fascismului, împotriva pregătirilor de război. Acțiunea aceasta complexă de ridicare a conștiințelor până la înțelegerea esenței conflictului de clasă, de îndrumare a revoltei pe drumul luptei revoluționare, de organizare a muncitorimii se săvârșește prin oameni de partid. Hamalul analfabet Ion Ceapă din „Sfârșitul jalbelor“ întreabă privind un manifest al partidului, care i-a ajuns în mâini: „... unde o fi ăla care iscălește? — Cine? Partidul Comunist? îl fixă în ochi Calomir... — N'o fi în atelier. Își dădu cu părerea unul din spate. Stăteau cu ochii la Calomir să-i lămurească. Calomir așteptă să mai audă o părere și văzând că nu vine, zise: — Eu cred că e și în atelier. Altfel nu ne-ar cunoaște nevoile, cum scrie în manifest. — Așa e! întărind vorbele celor mai mulți dintre hamali. — Dacă zici!... Atunci oi putea da de el? spuse Ceapă...“ În urmă, Ion Ceapă, care căuta partidul prin atelier sub forma unui om în carne și oase, devine un luptător conștient.

Tot în „Sfârșitul jalbelor“, Pârvan, agitatorul trimis de partid ține o întrunire sburătoare la poarta atelierelor. „Pârvan nu mai putu sfârși cuvântul. De lângă poartă se rostogoli o avalanșă de voci. Deși fiecare dintre muncitori se gândise de mult la această măsură, nimeni nu reușise până acum s'o exprime atât de limpede. Cereau acum, cu întreaga convingere, reprimirea celor concediați, chemau pe unii din cei concediați pe nume, se îmbrânceau dând din coate, într-o fi mai aproape de poartă“. Sunt

două momente jalonând acel progres al masei de care vorbeam mai înainte, progres la capătul căruia masa de ceferiști va fi coaptă pentru marea bătălie. Astfel de scene ne arată cum limpezește partidul gândurile oamenilor, cum orientează just nemulțumirea din mintea fiecărui exploatat. Și așa, luminați de partid, muncitorii înțeleg inutilitatea măsurilor de reformă, trădarea social-democraților și multe altele. Volumul „Marea pregătire“ ne arată altă etapă: edificați asupra căilor de luptă, muncitorii urmează cuvântul partidului, care-i îndreaptă spre frontul unic, spre marea acțiune. Reproducând cuvintele tovarășului Gheorghiu-Dej care îndrumă acțiunea ceferiștilor din toată țara, Goj spune: „Ceferiștii au un cuvânt greu de spus. Să-l spunem!“ Semnalul de luptă îl dau tot cuvintele tovarășului Gheorghiu-Dej și în poemul lui Marcel Breslașu:

*Dar vorbele tovarășului Gheorghiu,
Solia fierbinte și dărză a Partidului
flutură viu,
ca un steag purpurii
pe crenelurile zidului:*

*„Acum, tovarăși, e ceasul prielnic...“
Atât
le-a mai spus
când l-au dus
și l-au zăvorât!*

La fel și în poemul lui Mihai Beniuc:

*Și semnul îl dădu Partidul.
Cu-aceiași gând, dela'nchisoare
Tovarășul Gheorghiu îi spuse
Unui tovarăș la plecare:*

*„Incepeți!“ Vorba ca pârjolul
Cuprinse șapte mii de oameni.
Sunt șapte mii, dar parcă-i unul
Cu-un singur gând poți să-i asameni“.*

Partidul în literatură trăiește prin oamenii săi, e un lucru ce s'a repetat de nenumărate ori în critica noastră literară. „Noi comuniștii“, — a spus tovarășul Stalin: — „suntem oameni de un soi deosebit“. Astfel de oameni „de un soi deosebit“, oameni a

căror putere de a se confunda cu telurile partidului, a căror putere de jertfă pentru cauză nu are margini, trebuie să trăiască în poeme și romane ce însuflețesc acțiuni ca ale Griviței. Această identificare totală, fără de care nu se concepe un adevărat comunist, explică de ce e nevoie de eroi pozitivi, personalități puternice și bogate pentru ca partidul să fie adus în literatură. Identitatea de care vorbeam mai sus o exprimă în poemul său M. Beniuc în legătură cu tovarășul Gheorghiu-Dej:

*Lovind în el, loviți în noi,
Loviți în drepturile noastre,
Loviți în pruncul care sughe
În viața nouă ce se naște.*

*Căci el e glasul vreii noastre,
E mintea clară și'nțeleaptă
Ce către țință, către viață
Alege calea cea mai dreaptă.*

În romanele lui Jar trăiesc, acționează, luptă mulți oameni de partid. Faptele lor se valorifică, își câștigă înțelesul numai dacă ținem seama că erau comuniști. De aceea și au vorbele, gesturile, faptele lor o importanță deosebită în desfășurarea acțiunii. E Horja, comunist hotărât, animatorul acțiunilor din atelier, e Calomir, mai domol, mai sfătos, e Țugui, om impulsiv, care comite greșeli, dar e sincer devotat cauzei, e Goj, muncitor cinstit, temperament violent, care se domină însă pentru a merita prin activitatea sa cinstea de a fi primit în rândurile partidului. În „Marea Pregătire“ Horja are legătură directă cu tovarășul Gheorghiu-Dej. Din această legătură, care-i deschide orizontul luptei viitoare, îndrumându-l pas cu pas, arătându-i rostul fiecărei acțiuni, Horja soarbe noi puteri ce se transmit întreg colectivului unde lucrează. Dacă însă Al. Jar știe să însuflească autentică masei de muncitori, să înregistreze în cărțile sale prin amănunte și replici convingătoare, transformarea pe care o trăiește un colectiv larg, el nu izbuțește să-i descrie cu aceeași forță pe cei care au determinat această transformare — oamenii de partid. S'a spus că eroii

pozitivi ai lui Jar — mai ales oamenii de partid — trăiesc insuficient prin viața lor personală; s'a spus că, în romanul Griviței, pe care l-a dat Jar, nu există eroi pozitivi, pentru că din mulțimea personajilor nu este unul sau câțiva care să se desprindă prin forța deosebită a caracterului său, prin preferința pe care i-o acordă autorul punându-i pe seamă o viață mai intensă, acțiunii mai hotărâtoare decât celorlalte personaje. Răspunzând acestei obiecții adusă romanului „Sfârșitul jalbelor”, Jar a acordat în cel de al doilea volum fiecăruia dintre personajele sale pozitive o viață particulară. Lui Goj i se naște un fiu, Calomir are un nepot, Horja și Anghelina regăsesc mulțumirea care le lipsea în „Sfârșitul jalbelor” și reprezintă o adevărată căsnicie de muncitori înaintați. Tuğui are o mamă, care duce mâncare deținuților dela Doftana, etc. Această adăugare a unei vieți de familie nu îmbogățește prea mult personalitatea celor care reprezintă, în roman, partidul. În cazul personajilor negative, a industriașului Parthoniu sau a cămătarului Gălgăuță, de pildă, descriind scene de viață familiară, Al. Jar desăvârșește portretele personajilor sale, dar realizează mai mult decât atât. Viața familiară a lui Parthoniu, raporturile dintre el și nevasta lui bolnavă, ipocrizia acestei vieți de familie ce se desfășoară în sferele de sus, ca și infernul familiei lui Gălgăuță unde nefiind cunoscute legile de comportare din societatea înaltă, sentimentele se exteriorizează mai spontan, unde fiul legionar își pradă tatăl, iar acesta o snopește în bătai pe nevastă-sa, toate acestea caracterizează o categorie întregă de oameni, sunt tipice pentru niște relații care există, în mod general, în lumea din care își extrage Jar personajele negative. Nu tot așa se întâmplă cu suplimentul de viață familiară, pe care în „Marea Pregătire” îl acordă Jar eroilor săi pozitivi. Chiar dacă, în unele cazuri, el întregeste portretul personajului, el nu contribuie aproape niciodată la întregirea personalității unui erou, ca om de partid și luptător.

În romanele lui Al. Jar, partidul există însă și este o prezență puternică prin

intensitatea cu care răsună apelurile sale în rândurile muncitorilor, prin forța cu care se propagă asemenea unui curent electric cuvântul său în masă, transformând muncitori naivi și nedumeriți ca Ion Ceapă în luptători, transformând un colectiv care, la începutul acțiunii, mai șovăia încă între drumul reformismului și cel al luptei revoluționare, într'o masă pregătită să răspundă celui „Incepeți!” pe care-l va rosti partidul.

O figură a luptelor Griviței, de care cu deosebire dragoste s'au apropiat scriitorii noștri a fost cea a lui Vasile Roaită, adolescentul erou, care a murit atât de impresionant la postul său. În operele celor mai mulți dintre acești scriitori apare cu deosebire moartea lui Vasile Roaită și uneori nici atât; trăiește doar sirena lui Vasile Roaită. Așa se întâmplă în poemul lui M. Breslașu, cam tot așa în „Calea Griviței” al lui Cicerone Theodorescu, în poezia lui Alex. Șahighian și altele. Miron Radu Paraschivescu, într'o poezie scrisă în 45, încearcă să dea o personalitate aceuia care a murit cu mâna înțeleștată pe maneta sirenei. În poezia lui, ucenicul Vasile Roaită e fiu al unui muncitor cu cinci copii. El pleacă la târg să-și vândă „trupul firav, cu oase prea lungi sub pielea albă”. În uzină, Vasile Roaită se lămurește:

*Mai târziu a aflat dela meșteri
bătrâni*

Cum sunt ei furați de stăpâni,

Cum li se fură viața pe ore și

săptămâni

Și ca un bun lucrător ucenic

a înțeles totul, fără să uite nimic.

Pentru că „a înțeles”, jertfa lui Vasile Roaită apare justificată și își câștigă întreaga măreție. Vasile Roaită nu se mai confundă cu sunetul sirenei, care a sunat alarma, ci este ucenicul care a murit „pentru pâine și libertate”. Și Al. Jar a văzut în Vasile Roaită un om viu, în formație, un adolescent înflăcărat dintre acei care, în momente de mare înțeleștare, sunt capabili de sacrificii emoționante. În „Sfârșitul jalbelor” însă, punându-i pe seamă o idilă dulceagă și diluată pe multe pagini,

Al. Jar ne arăta mai curând un adolescent romanticos și mai puțin un tânăr dârz despre care știm că va deveni erou. În volumul „Marea Pregătire“, romancierul schimbă accentul. Vasile Roaită nu e frământat atât de gândul întâlnirilor cu Maria, cât de nemulțumirile care clocotesc în masa muncitorilor. El se maturizează pentru sacrificiul eroic cu care se va încheia scurta lui viață.

Epopeia Griviței conține episoade de mare intensitate dramatică. A fost o luptă pe viață și pe moarte, a cărei intensitate e sporită de faptul că atunci și acolo se înfruntau două lumi, două concepții. Poezii și prozatorii care au tratat tema Griviței au pus aproape întotdeauna în centrul operei lor un moment de mare dramatism. În poemul lui M. Breslașu asistăm la împresurarea greviștilor, porunca adresată companiei de a trage în muncitori, refuzul soldaților. În poemul lui Cicerone Theodorescu tot încercuirea, fraternizarea muncitorilor cu soldații. În altele — moartea lui Vasile Roaită.

Un roman, care urmărește să devină cronică Griviței, trebuie să știe să valorifice literar astfel de momente de maximă tensiune și intensitate dramatică. Al. Jar a știut să facă acest lucru. Cele două volume apărute, care descriind perioada pregătitoare a lui Februarie 33 se opresc în ajunul grevei, au dat literaturii câteva momente de mare forță dramatică. Primul volum se încheie cu ciocnirea dintre muncitorii ce porniseră încolonați spre parlament pentru a-și formula revendicările, și detașamentele poliției comandate de prefectul capitalei — Gavrilă Marinescu. Ciocnirea e dramatică, pentru că muncitorii se apără cu pumnii și cu pietre de pavaj împotriva baionetelor și a bastoanelor de cauciuc. Dar valul acela uriaș, mânat de revoltă, de conștiința dreptății cauzei — masa muncitorilor — învinge. Și, în timp ce sgomotele luptei mai continuă, undeva, pe o margine a podului Grand, cade prăbușit de un glonte muncitorul Motas, care moare cu gândul la cei cinci copii și la viața amărită pe care a dus-o. Pe o stradă lăturalnică, muncitorul comunist Horja vorbește unui tovarăș despre luptele care vor mai urma.

Aceste scene de detaliu — una vorbind despre jalea trecutului, cealaltă despre bătăliile viitorului — întregesc scena luptei și-i sporesc intensitatea dramatică.

În „Marea pregătire“, un alt episod, de o similară putere. Invalizii de războiu, însoțiți de șomeri pornesc încolonați, cu cârji și cărucioare, spre centrul orașului, spre a-și cere drepturile. Manifestația aceasta de mizerie umană, crâncenă acuzare a societății care naște mizeria, produce rumoare în centrul „elegant“ al Capitalei: *„Manifestanții ajunseră în Calea Victoriei. Apariția lor aici, pe strada strămtă unde alături de casele vechi, boerești, se ridicau blocuri înalte, moderne, și prăvălii cu vitrinele pline de bijuterii, mătasuri, cosmetice și alte nimicuri de lux, provocă uluiată și spaimă în lumea obișnuită a plimbăreșilor. Parcă năvălise un vânt aspru stârnit din senin asupra feciorilor de bani gata, a duduitorilor în taioare de primăvară — sic parizian — asupra ofițerașilor strănși în corsele și pudrați până peste urechi, asupra fanților cu monoclu, a prostituatelelor de lux și a bătrânilor libidinoși, tulburându-le lenea“.*

Coloana invalizilor și a șomerilor — sinteză de mizerie — și lumea plimbăreșilor de pe Calea Victoriei — două aspecte ale aceleiași realități sociale. Dintr'un birou al prefecturii, de unde urmărește înaintarea coloanei, Gavrilă Marinescu pornește nu foc, ci apă. Tulumbele pompierilor plesnesc cu șuvoaie puternice trupurile schilodite și flămânde, trântind manifestații pe caldarâm. Și tabloul invalizilor și al șomerilor urmăriți de furtunurile pompierilor, sbătându-se pentru a scăpa de valurile de apă, blestemând, amenințând cu cârjele cărmuirii care îngăduie astfel de cruzimi, este dintre cele mai impresionante pe care le-a scris Al. Jar. Cititorii așteaptă cu justificată nerăbdare episoadele dramatice ale bătăliei din 33, pe care următorul volum al trilogiei le va da literaturii noastre.

Spre această ciocnire culminantă care a intrat în istorie — greva din 33 — urcă întreaga acțiune a primelor romane scrise de Jar. Pentru a ajunge acolo, oamenii — muncitorii — se frământă, caută, descoperă

drumul partidului, înțeleg adevărul, acțiunea, țin ședințe, manifestă împotriva patronilor, împotriva regimului întreg în curtea atelierelor, pe străzile orașului, duc acțiuni conspirative, împrăstie manifeste, ascultă cuvântul conducătorilor mișcării. Din toate aceste acțiuni înfăptuite și descrise de autor „pe nerăsuflete“, se desprinde patosul luptei revoluționare pe care înfățișarea unui moment de luptă ca cel al Griviței nu poate să nu-l genereze. Izvorit din tensiunea crescândă a celor două romane, patosul revoluționar e sporit de faptul că în mintea fiecărui cititor cele povestite își câștigă interesul numai raportate fiind la ceea ce se va întâmpla în volumul al III-lea din trilogie. Cele mai multe dintre personajile care populează primele două cărți vor fi eroi, vor cădea poate sub gloanțe și, deaceia, cuvintele, gesturile, faptele lor sunt pătrunse de patetismul l ptei și al jertfei. Și mai există un izvor al patosului. Evenimentele din Februarie 33, pentru care „se pregătesc“ personajile lui Al. Jar, nu vor fi un final, ci vor fi o etapă glorioasă ce va grăbi un început. Ideia revine adesea în „Sfârșitul jalbelor“ și „Marca pregătire“; o găsim, cum e firesc în cele mai multe din operele închinată Griviței.

În „Marea pregătire“, montatorul Goj devenit membru de partid, „arăta cu mâna la o clădire cu pereții coșcoviși și negri de funingine, la niște vagoane prăvălite între linii ca niște cutii de conserve golite, la locomotivele lăsate de ani și ani afară în bătaia ploilor și ninsorilor. Glasul la început îngroșat de mâhnire, se încălzi curând, atunci când își dădu frâu liber închipuirii. Înălța acum hale de montaj, urca locomotive cât niște namile prinse în lanțurile macaralelor automate, întindea noi linii de fier prin curtea curățită de gunoaie. Dar din toate visurile sale, cel mai drag îi era acela de a construi o locomotivă electrică. — Mai bine o să fie atunci de omenire, când vor fi numai locomotive electrice. Atunci și pâinea are să se coacă electric și căldura, iarna, tot electrică va fi. Înalt și greoi cum era, pașii săi deveniseră ușori...“



Dacă eroii Griviței din literatura noastră angajează viitorul prin faptele lor, se referă la el pentru a-și justifica acțiunile, urmașii lor, cei ce le-au realizat visurile, privesc spre faptele Griviței ca spre unul din izvoarele bucuriei de azi, iar spre luptătorii ceferiști ca spre niște dascăli întru eroism și jertfă. Moartea lor a fost rodnică — a rodit viață și bucurie. Eroismele pașnice ale zilei de azi se explică pe deplin în lumina acestei descendențe. Și, fiindcă ceferiștii din 33 luptau în contul viitorului, urmașii lor, clasa muncitoare de azi, acordă jertfei lor o unică valoare exemplară. Gândul recunoștinței, pe care o datorăm acestor înaintași, străbate multe din operele închinată eroilor Griviței, e concluzia firească a oricărei opere dedicate lor, astăzi:

*Morții Griviței pășesc azi în fruntea
coloanelor,
a sutelor de mii, a milioanei...
Jertfa lor ne e pildă măreață
îndemn și povață!
Strigătul lor de moarte e strigătul
lor de viață!*

(M. Breslașu: „Grivița Roșie“)

În poezia „Eroilor ceferiști“, Maria Banuș reia ideia exprimată în cântecul popular citat mai sus, cântec conceput în miezul luptelor. Ea spune:

*Vechii războinici erau duși pe scuz
Și nimeni în urmă nu-i bocca.
Nici noi, tovarăși, celor ce-au căzut.
Cântec de moarte nu le vom cânta.*

Cadența gravă a versului exprimă solemnitatea acestei aducerii aminte. Dar într'o astfel de amintire, jalea nu-și află locul. Cei ce au căzut atunci s'au jertfit pentru bucurie, pâine, libertate. „Și ceea ce iubim, ei au iubit. Și-au socotit că e mai scump ca toate“. Sunt alții de eroi, eroi care au apărut pentru prima oară în istorie. Eroii, pe care-i slăvim realizând a ceea ce visurile lor, eroii ce ne însoțesc în lupta noastră creatoare:

*Căci inimile celor ce-au luptat
În miezul muncii stau și'n miezul
vieții...*

Monumentul lor e însăși lumea pe care o construim astăzi.

*Cioplind cu dalta chipul nou al lumii
Celor răpuși chip nou le dăluim*

Eroii Griviței și-au câștigat dreptul unui nou fel de nemurire: vor rămâne pe parcursul drumului clasei noastre muncitoare, frați dragi, tovarăși apropiați spre care privești cerând un sfat, cărora le mărturisești greutatea drumului, bucuriile simple ale vieții și pe cele înălțătoare ale victoriei:

*Vom spune cât e de frumoasă viața,
Câmpul, orașul, nopțile și zorii,
Cum cânta din ciocane dimineața
Și câte planuri mari au muncitorii.*

*Vom spune, dar, cât de frumoasă-i lumea,
Soarele, vântul, pâlparea ceții,
Așa să fie pomenirea celor
Ce'n miezul muncii stau și'n miezul
vieții.*

★

S'au scris despre luptele Griviței nuvele, reportajii, poeme lungi și poezii scurte, romane. S'a scris mult. Pentru cei mai mulți dintre scriitorii animați de gândul de a da viață acestei pagini din istoria clasei noastre muncitoare, Grivița a fost „marea temă”. Temă de care te apropii, conștient că tratând-o îți iei o răspundere față de popor și partid. E firesc să fie așa. Tabloul literar al Griviței trebuie să fie demn de măreția acelor lupte, iar personagiile cărților — chipuri de eroi, nu imagini oalide a ceea ce au fost cei care au căzut.

Dar Grivița este o prezentă mult mai puternică în literatura noastră de azi, decât cea pe care o mărturisesc operele a căror temă o constituie. Multe dintre personagiile pozitive din romanele, piesele, nuvelele scrise azi s'au format, s'au călit în focul luptelor din 33. Dintre ele fac parte Mihai Buznea, eroul piesei „Pentru fericirea poporului” de N. Moraru și A. Baranga sau Cristea din scenariul „Nepoții gornistului” de Cezar Petrescu și M. Novicov. Cei care au trăit zilele Griviței și au supraviețuit masacrului, au sorbit din luptele lui 33 tărie și dârzenie pentru o viață întreagă de luptă revoluționară. De aceea ei îndeplinesc cu cinste rolul de eroi pozitivi ai literaturii noastre noi.

Grivița a fost o școală de luptători. Literatura Griviței devine înaltă școală pentru cei ce transpun în faptă idealurile celor căzuți sub gloanțe. De aceea a rămas o temă vie, spre care se îndreaptă scriitorii în număr mereu mai mare. S'au scris lungi poeme și poezii scurte despre Grivița. Romanul Griviței, Al. Jar îl va duce desigur cu succes până la capăt.

Poporul muncitor așteaptă opere multe și izbutite, care să dea viață nouă luptei de care se leagă în chip atât de indistructibil realizările socialismului în țara noastră. Marele poem al Griviței, eposul luptelor din 33 încă nu s'a scris; nici în dramaturgie, acțiunea ceferiștilor nu și-a găsit încă oglindirea. Aceste opere se vor scrie desigur, fiindcă Grivița va rămâne și de aci încolo izvor de energie creatoare, elan combativ, patos revoluționar pentru scriitorii noștri. Cartea Griviței este deschisă.

O SĂRBĂTOARE A LITERATURII NOASTRE

I

La sfârșitul lunii Noembrie 1952, în viața literară din R.P.R. s'a produs un eveniment însemnat: 25 scriitori au fost distinși cu titlul de laureat al premiului de Stat.

Imprejurarea că aceste distincții au fost acordate cu câteva zile înaintea marii sărbători a întregului popor, — ziua alegerilor de deputați în Marea Adunare Națională — este și ea bogată în semnificații.

Rezultatul votului dela 30 Noembrie, priveriștea alegătorilor îndreptându-se spre secțiile de votare, singuri sau în grupuri, cu copii sau fără copii, unii cu flori, și cu toții având înscrisă în privire conștiința clară a răspunderii, constituie poate cea mai plastică măsură a creșterii morale și politice a poporului nostru în ultimii ani — în primii ani de adevărată libertate și adevărată muncă creatoare în istoria sa de atâtea ori seculară.

Cu două zile înainte, conducătorul iubit al clasei muncitoare din țara noastră adună gândurile, sentimentele și năzuințele poporului în cuvinte pline de măreție:

„Zorii unei vieți noi s'au ridicat deasupra Patriei noastre, — a spus tovarășul Gheorghiu-Dej. — Un viitor luminos se deschide în fața poporului nostru muncitor. Pentru făurirea acestui viitor merită să ne dăm toate forțele, toate cunoștințele, tot elanul revoluționar“.

Realizările cu care oamenii muncii au întâmpinat alegerile; succesele obținute

de nenumărate întreprinderi care au terminat planul pe întreg anul 1952, unele cu multe zile înainte de alegeri, însușirea de către un număr tot mai mare de muncitori și tehnicieni a înaintatelor metode sovietice de muncă, noile recorduri stabilite de stahanoviștii și fruntașii în producție în schimburile de onoare în cinstea alegerilor, condițiile superioare în care s'a desfășurat anul acesta campania însămânțării de toamnă ca și avântul creației științifice, literare și artistice, — vorbesc, toate, despre creșterea continuă a elanului revoluționar constructiv — chează și viitoarelor noastre victorii pe drumul socialismului.

Succesele literaturii sunt neîndoios un ecou și o expresie a marilor succese ale întregului popor.

„Succesele literaturii sovietice sunt condiționate de succesele construcției socialiste“ — spunea în 1934 A. A. Jdanov la primul Congres al scriitorilor sovietici. — *„Creșterea ei este expresia succesor și realizării regimului nostru socialist“.*

Cercetarea dezvoltării și creșterii creației literare în R.P.R., confirmă întru totul această teză a esteticii marxist-leniniste. Creșterea remarcabilă a creației noastre literare în ultimii ani s'a produs ca o consecință a victoriilor istorice ale poporului muncitor.

Este uimitor și îmbucurător drumul parcurs de literatura noastră nouă. Au trecut deabia patru ani de când, într'un articol de fond, „Scânteia“, semnala un început de cotitură în literatură, punând

totodată în fața scriitorilor sarcina ca, dezvoltând primele succese, să meargă hotărît pe drumul creerii unor opere în stare să oglindească veridic și la un înalt nivel artistic noile realități din țară.

„Pentru ca începutul de cotitură de estăzi să ducă la o adevărată înflorire a creației literare, — scria „Scânteia“ la 12 Decembrie 1948, — pentru ca talentele scriitorilor să rodească pe deplin, mai sunt de făcut serioase eforturi. Este bine că scriitorii cântăluța popoarelor pentru libertate sau că privesc cu ochi noi trecutul — apropiat sau mai depărtat. Literatura trebuie să dea un loc însemnat și tradițiilor de luptă ale poporului și trecutului eroic al Partidului. Dar principalul izvor de creație îl pot găsi scriitorii mai cu seamă în zilele mărețe de astăzi, zile de transformări revoluționare nu numai ale alcatuirii economice, sociale și politice, dar și ale conștiinței oamenilor. Ele oferă scriitorilor nu numai fapte vrednice de a fi descrise în opere de valoare, ci și nenumărați eroi demni de pana celor mai mari talente. E destul să privim în jurul nostru: fruntașii în producție, gospodării pricepuți ai noului Stat, oamenii minunați veniți de jos, din masa muncitoare, căliți în focul luptei împotriva dușmanului de clasă, iată eroii de seamă ai literaturii“.

Cu câteva luni mai târziu, la 25 Martie 1949, adresându-se primei conferințe naționale a scriitorilor, Comitetul Central al Partidului Muncitoresc Român, în salutul său semnat de tovarășul Gheorghiu-Dej chema pe scriitorii „să creeze o literatură care să oglindească profundele transformări prin care trece țara noastră în drumul ei spre socialism, o literatură care să fie ea însăși un factor activ al acestor transformări“.

„Ei (scriitorii) trebuie să pună în centrul operelor lor, — se spune în salutul Comitetului Central, — uriașul proces de transformare socială, ciocnitoarea muncă creație ce se desfășoară în țara noastră, pe oamenii muncii ce făuresc orânduirea socialistă. Ei trebuie să arate cum în procesul luptei pentru transformarea societății și construirea socialismului, se naște în țara noastră omul nou — omul socialist“.

„Creați opere de înaltă valoare artistică, care să oglindească fidel năzuințele poporului nostru ziditor al socialismului!“

Aceasta este chemarea pe care o adresează clasa muncitoare scriitorilor din R.P.R. — astfel se încheia salutul din 1949 al Comitetului Central al Partidului.

Astăzi, aruncând o privire retrospectivă asupra drumului parcurs, putem spune cu mândrie că scriitorii au răspuns chemării clasei muncitoare, că „serioasele eforturi“ pe care le cerea „Scânteia“ în Decembrie 1948, au fost în mare parte făcute. Privite în ansamblu, operele recent distinsu-se cu premiul de Stat arată că literatura a putut atinge nivelului la care se află, tocmai pentru că majoritatea scriitorilor și în primul rând scriitorii fruntași s'au străduit să urmeze consecvent îndemnul Partidului, pentru că s'au îndreptat în căutările lor spre „izvorul principal de creație“ — viața cea nouă a poporului. Ca și în toate celelalte domenii, și pe tărâmul literaturii Partidul, prin cuvântul său, a deschis scriitorilor drumul larg spre succesele de astăzi.

Iar acum înalta distincție care vine să consacre aceste succese, dă scriitorilor dreptul să fie cuprinși de sentimente de bucurie și legitimități mândrie. Intr'adevăr, cât de îmbucurător este să vezi cum după primele succese ale noii literaturi, semnalate și subliniate încă la sfârșitul anului 1948 și cu prilejul conferinței de constituire a Uniunii Scriitorilor, după ce unele din aceste succese au fost consacrate și prin premiile Academiei R.P.R., după ce un nou lot de lucrări valoroase în frunte cu romanul de renume mondial al lui Mihail Sadoveanu — „Mitrea Cocol“ — au fost distinsu-se cu premii de Stat pe 1949, iată că un număr și mai mare de lucrări capătă aceeași distincție pe anii 1950—51.

Tabloul general al lucrărilor premiate pe anii 1950—1951 oferă într'adevăr o varietate impresionantă de teme și marchează noi succese pe drumul realismului socialist. Sunt prezente în acest tablou și romane de mari proporții care înfățișează aspecte ale luptei pentru construirea socialismului în țara noastră, cum ar fi „Drum fără pulbere“ de Petru Dumitriu, „Temelia“ de Eusebiu Camilar, „Cu ghiarele și cu dinții“ de Covaci Gheorghii, „Oțel și pâine“ de Ion Călugăru, „Cumpăna luminilor“ de N.

Jianu, „*Brazde peste haturi*“ de Horvath Istvan, și romane istorice care vorbesc despre trecutul de luptă al poporului ca „*Sfârșitul jalbelor*“ de Al. Jar și „*Zorii robilor*“ de V. Em. Galan. Toate aceste romane sunt pătrunse de un larg suflu epic, din ele emană un patos autentic de luptă, eroii lor vorbesc despre o viață nouă, despre fericirea cea nouă a datoriei împlinite în lupta pentru năzuințele poporului. Despre succese remarcabile vorbesc și volumele de poezie. Au fost distinse cu premii de Stat două poeme mari „*Minerii din Maramureș*“ de Dan Deșliu și „*În satul lui Sahia*“ de Eugen Jebeleanu, precum și cinci volume de versuri aparținând poezilor Mihai Beniuc, Dan Deșliu, Eugen Frunză, Veronica Porumbacu, Horvath Imre. Toate vorbesc elocvent despre apropierea poeziei de viață. Creația poetică devine tot mai mult purtătoarea sentimentelor și năzuințelor celor mai scumpe poporului. A fost premiat și un poem în versuri pentru copii: „*Nică fără frică*“ de Nina Cassian. Dramaturgia este și ea bogat reprezentată în lista operelor premiate. „*Cetatea de foc*“ de M. Davidoglu e un tablou puternic al luptei pentru viața nouă, în timp ce „*Pentru fericirea poporului*“ de N. Moraru și A. Baranga, oferă un tablou impresionant al luptei acelor care prin sacrificiul lor au pregătit victoria vieții noi. „*Matei Millo*“ de Mircea Ștefănescu evocă cu multă plasticitate un tablou din trecutul mai îndepărtat, iar Laurențiu Fulga în „*Ultimul mesagiu*“, o pagină răscolitoare din trecutul mai apropiat pe care poporul nu-l va uita niciodată. „*Vadul nou*“ de Lucia Demetrius și „*Mireasa descultă*“ de Suto Andras și Hăjdu Zoltan oglindesc aspecte din lupta pentru transformarea socialistă a agriculturii.

Cele de mai sus arată că, alături de literatura română, se dezvoltă cu succes și literatura maghiară din R.P.R. — încă un aspect al roadelor politicii naționale leninist-staliniste pe care o aplică partidul nostru.

Iar dacă mai adăugăm la tabloul înfățișat și cel al anului literar 1952, an bogat, marcat prin asemenea creații noi ca povestirea istorică a lui Mihail Sadoveanu „*Nicoară Potcoavă*“, romanul lui Zaharia

Stancu „*Dulăii*“, nuvela lui Marin Preda „*Desfășurarea*“, piesele „*Oameni de azi*“ de Lucia Demetrius și „*Lupii*“ de Radu Boureanu, poemul „*Bălcescu*“ de Eugen Jebeleanu cât și alte lucrări valoroase, — ușor vom putea contura în fața ochilor un tablou de continuu progres care caracterizează literatura noastră nouă, ușor vom putea sesiza efortul susținut al literaturii de a se depăși mereu, de a cuceri an de an poziții noi.

E suficient să comparăm acest tablou de rapidă înflorire cu evoluția literaturii în trecut, ca să ne dăm seama de acel lucru cu totul nou pe care victoria regimului de democrație populară l-a adus în dezvoltarea literaturii.

În trecut, marii scriitori legați de poporul marii clasiți ai literaturii noastre au checășuit drumul de dezvoltare a literaturii prin opere nemuritoare, care sunt și azi și vor rămâne mereu modele de perfecțiune artistică.

Pe de altă parte, însă, nu putem să nu constatăm cu durere că acești scriitori n'au putut să-și realizeze toate operele pe care și-au propus să le scrie. Și asta pentru că ocârmuirea burghezo-moșierască nu i-a lăsat să spună mai mult. Din scrisorile scrise cu cerneala durerii de marele Caragiale, aflăm câte din proiectele de creație ale celui mai de seamă satiric al nostru au rămas nerealizate, tocmai pentru că în loc să fie lăsat să scrie, Caragiale a fost obligat să alerge după slujbe, să-și irosească forțele în activități inutile, să-și opuizeze verva în polemici zădarnice cu simpli miștici ai acelor pe care el îi țintuia la stâlpuț al infamiei. Dar Eminescu?! Niciodată nu va ierta poporul în dreapta lui mânie pe acei care au încercat să sece, la masa de gazetă-simbriaș, geniul clocontor al celui mai mare poet național al poporului! Și câte nume nu s'ar putea adăuga acestui șir de tragice aduceri aminte!?

Murdara cârdășie burghezo-moșierască n'a putut să stingă vocea marilor tribuni literari ai poporului. Pentru aceasta nu-i ajungeau și nu-i puteau ajunge puterile. Dar ea a făcut tot posibilul pentru a o înăbuși, pentru a reduce la minimum creația adevăraților scriitori, promovând

în schimb tot felul de nulități servile și vândute, din ale căror „scrieri“ n'a rămas nici o urmă în istoria literaturii.

Iată de ce în trecut dezvoltarea literaturii a mers pe un drum anevoios, iată de ce în istoria noastră sunt perioade în care literatura nu s'a îmbogățit cu opere remarcabile. Cât de izbitor este contrastul dintre acest tablou și tabloul pe care ni-l oferă dezvoltarea literaturii în regimul democrației populare, unde numai în patru ani, literatura a dat un număr masiv de opere de valoare. Unele din ele au și intrat în tradiția și conștiința poporului. N'au trecut nici trei ani de la apariția romanului „Mitrea Cocor“ și nici un an de când a început să ruleze pe ecranele noastre filmul cu același titlu, și totuși, în perioada campaniei electorale — mulți țărani îl invitau pe *tovarășul* Mitrea Cocor să vie la ei, să vadă ce au realizat pe drumul preconizat de el. Larg cunoscută a devenit și figura lui Lazăr dela Rusca din poemul cu același titlu al lui Dan Deșliu. În mediile intelectuale este adesea desbătut „Cazul inginerului Pangrați“ (vezi „Drum fără pulbere“ de Petru Dumitriu), muncitorii din fabrici evocă nu arareori experiența lui Pavel și Petre Arjoca din „Cetatea de foc“ de Mihail Davidoglu.

Masele oamenilor muncii din Republica Populară Română iubesc literatura lor; o iubesc și sunt mândri de ea. Despre această dragoste vorbesc și unele cifre, de pildă cele referitoare la lucrările distinsc cu premii de Stat pe anii 1950—1951. Dacă în trecut, în România burghezomozierească până și cele mai „de succes“ romane se editau în 4—5000 exemplare, astăzi, în România democrat-populară, romanul lui Alexandru Jar „Sfârșitul jalbelor“, deși apăruse și în revista „Viața Românească“, a cunoscut în doi ani două ediții cu un tiraj total de 50.000 exemplare (ambele ediții), „Drum fără pulbere“ de Petru Dumitriu a apărut într'un tiraj total de 60.000 exemplare (ambele ediții), „Oțel și pâine“ de Ion Călugăru în 30.000 exemplare.

Tot în același trecut de tristă amintire, piesele noi ale dramaturgilor români se

montau doar de formă, pentru ca să fie jucate de 2—3 ori, iar apoi să cedeze din nou locul vodevilurilor pornografice importate din apus. Iată însă, că, în Republica Populară Română, piese ca „Cetatea de foc“ de Mihail Davidoglu sau „Pentru fericirea poporului“ de N. Moraru și A. Baranga sunt prezentate de zeci de ori într'o singură stagiune, în același teatru. Poeții laureați ai premiului de Stat, ca Dan Deșliu, Mihai Beniuc, Eugen Jebeleanu, Veronica Porumbacu, Eugen Frunză, văd că poeziile lor au o răspândire la care mării înaintași nici nu puteau visa. Apărută întâi în „Scânteia“, reprodusă apoi în „Cultura poporului“ sau într'o altă publicație de masă, o poezie cum e de pildă „In numele vieții, semnează“ de Dan Deșliu este inclusă deîndată în programele miilor și miilor de cămine culturale, cluburi, colțuri roșii și devine astfel, cu uimitoare repeziune cunoscută, iubită, memorabilă, recitată de milioane de oameni!

Câtă deosebire între acest tablou de rapidă înflorire a literaturii și de largă răspândire a ei în masă — și între tabloul dezolant al decăderii și putreziciunii literaturii în țările capitaliste!

E drept că și popoarele acestor țări au scriitorii lor, scriitori mari ca Howard Fast, Jorge Amado, Louis Aragon, Andre Stil, Pablo Neruda, Martin Andersen Nexø, etc. Dar aceștia sunt prigonți, bătuiți, mereu amenințați cu represii, și adesea victime ale unor sălbatice atacuri teroriste, în timp ce în activitatea editorială literatura este înlocuită de producția în masă a romanelor pornografice și criminaliste și a faimoaselor „digesturi“ americane. O asemenea producție „cuce-rește“ piața literară prin monopol, tiraje forțate, prețuri de dumping și reclama deșănțată a presei galbene.

Geniul popular nu poate fi omorât nici de cea mai sălbatecă teroare. În ciuda ofensivei nebunești a „modului de viață american“, geniul fiecărui popor, inclusiv al poporului american, continuă să se afirme prin creația celor mai valoroși fii ai săi. Dar în același timp el este cu sălbăcie sugrumat de năimiții Wall-Street-ului

Datorită pozițiilor lor privilegiate, „agenții culturali“ ai monopolștilor reușesc să domine viața culturală, să „dea tonul“, să creeze „moda“. În timp ce la noi în țară, de pildă, tonul în literatură îl dau Mihail Sadoveanu și Camil Petrescu, Mihai Beniuc și Mihail Davidoglu, Eugen Jebeleanu și Petru Dumitriu, adică scriitori talentați, mănuitori iscușiți ai cuvântului, legați prin creația lor de popor — în acest timp în Statele Unite ale Americii „tonul“ îl dau autorii acelor romane cu gangsteri, în care eroul principal reușește să comită nepedepsit cele mai multe crime. În timp ce la noi scriitorii sunt obligați prin însăși legea de dezvoltare a literaturii să se alinieze după confracții lor cei mai înaintați, să facă eforturi pentru ca să se ridice în creație până la nivelul acestora, — în țările capitaliste scriitorii sunt adesea forțați, sub pedeapsa pericolului de a muri de foame, să se alinieze după exemplul celor mai lipsiți de scrupule, să coboare până la nivelul romanului pornografic în fascicole.

Două lumi, două mentalități, două drumuri, două literaturi.

Drumul de dezvoltare pe care a pășit și pe care progresează acum literatura noastră este drumul literaturii sovietice, care pe acest drum a câștigat cu cinste locul celei mai înaintate literaturi din lume. În nicio perioadă istorică, nicio altă literatură din lume n'a creiat într'un interval de timp atât de scurt, un număr atât de mare de *opere clasice* cum le-a creiat literatura sovietică numai în 35 de ani de existență a regimului sovietic. Această uimitoare dezvoltare se datorește și faptului că în Uniunea Sovietică, pentru prima dată în istorie, literatura a devenit o problemă de Stat, un domeniu de deosebită grijă a partidului, un proces, care fără a pierde nimic din spontaneitatea sa, este totuși îndrumat și călăuzit pas cu pas de forța conducătoare a societății. Partidul Comunist al Uniunii Sovietice, Statul Sovietic, au creat cele mai variate forme de stimulare a creației, printre care se numără și critica ascuțită, necruțătoare a rămânerilor în urmă și evidențierea și consacrarea înfăptuirilor celor mai valoroase.

Instituite în anul 1939, premiile Stalin, ce se acordă de atunci an de an în Uniunea Sovietică, au jucat un rol imens în dezvoltarea activității creatoare din toate domeniile de creație, inclusiv literatura. Decernarea premiilor Stalin parcă spune creatorilor de pe frontul literar: uitați-vă, aceste opere sunt cele mai valoroase, ele trebuie luate ca exemplu, după ele trebuie aliniat eforturile. Și invers, absența operelor dintr'un anumit domeniu în lista premiilor, sună ca un semnal de alarmă. Punând în mod periodic pe creatori în fața unei aprecieri globale a activității lor, Partidul Comunist al Uniunii Sovietice și guvernul sovietic îi ajută să se descurce cu mai multă ușurință în problemele complicate ale creației.

Politica Partidului Muncitoresc Român și a guvernului Republicii Populare Române se inspiră și în domeniul literaturii din exemplul sovietic. În cei cinci ani scurși dela 30 Decembrie 1947, zi istorică de doborâre a monarhiei și de instaurare a Republicii Populare, guvernul a luat o seamă de măsuri de sprijinire și stimulare a scriitorilor. S'a înființat „Fondul literar“, au fost instituite premiile de Stat, s'a organizat școala de Literatură și Critică Literară „Mihail Eminescu“. Fără a mai vorbi de sprijinul ideologic, concretizat mai ales în articolele „Scânteii“, articole ce aduceau lămuriri în însemnate probleme ale literaturii. În 4 ani, literatura noastră s'a îmbogățit cu zeci de volume valoroase. Este limpede că un asemenea salt, o asemenea dezvoltare cu adevărat *furtunoasă* este posibilă doar într'un regim care a descătușat forțele creatoare ale poporului și care le susține pe toate căile pentru a se putea dezvolta.

După cum o arată și experiența literaturii sovietice, una din condițiile de dezvoltare a literaturii este aprecierea periodică a situației, a nivelului la care a ajuns literatura. Acordarea premiilor de Stat, în afara semnificației sale de prețuire, are și rostul de a indica întregului front literar ce a fost deja cucerit, ce este înaintat și demn de a fi luat drept exemplu și dimpotrivă unde mai sunt rămăneri în urmă, unde mai sunt deficiențele și greșelile împotriva cărora lupta trebuie continuată.

nuată. Premiile de Stat joacă astfel și rolul unui adevărat ferment de răspândire a spiritului de întrecere, care îndeamnă pe creator ca, în stăruința de a depăși pe alții, mereu să se depășească și pe sine însuși.

Literatura noastră se dezvoltă într-o țară care construiește socialismul. Ea trebuie să fie o literatură socialistă, ceea ce presupune ca procesul de creație însuși să fie împregnat de mentalitatea socialistă, căreia îi este profund ostilă orice tendință de autoliniștire, orice înclinație de a se mulțumi cu nivelul atins. Un om socialist este în primul rând omul care caută mereu ceva nou, omul care este animat în viață în primul rând de dorința de a face *mereu mai mult* pentru poporul său. Un scriitor are dreptul de a se considera un scriitor al epocii socialiste numai în măsura în care efortul său de creație se confundă cu dorința pătimașe de a dărui poporului opere mereu mai perfecte, opere care să răspundă într'un grad mereu mai înalt năzuințelor poporului. Marea forță stimulatorie a premiilor de Stat, a acestei periodice treceri în revistă obștești a frontului literar, rezidă tocmai în aceea că indică creatorilor calea dezvoltării ascendente, calea perfecționării neîncetate a măiestriei literare.

Partidul Muncitoresc Român, guvernul patriei noastre democrat-populare, ca cei mai buni gospodari ai țării, arată oamenilor muncii: uitați-vă, asta ați făcut bine, aici sunt succese, chiar remarcabile, dar sunt și rămăneri în urmă, luptați pentru lichidarea lor, pentru noi progrese. Totodată Partidul ne ajută să nu uităm nicio clipă că în etapa istorică în care trăim, construirea socialismului are loc în condițiile unei înverșunate lupte de clasă, a unei lupte ce se ascute mereu, luând forme din ce în ce mai variate. Dela această lege generală a trecerii revoluționare delă capitalism la socialism nu poate fi exceptată nici literatura. Succesele pe care le sărbătorim au fost dobândite în lupta înverșunată cu manifestările directe sau răbufnirea ideologiei dușmane burgheze fie sub forma cosmopolitismului, fie a formalismului, fie îmbrăcate în haina sulemenită a proletcultismului găunos. Trecerea periodică în revistă a situației

pe tărâmul literaturii oferă și un prilej de verificare a gradului în care aceste tendințe dăunătoare au fost eliminate, dar și a măsurii în care ele se mai manifestă în creație; această trecere în revistă ajută la găsirea celor mai bune metode de luptă pentru lichidarea lor complexă.

Este de datoria scriitorilor ca printr'o analiză temeinică a succeselor, dar și a lipsurilor care mai persistă în viața literară, să răspundă la înalta apreciere ce s'a făcut literaturii.

Articolul de față constituie o încercare de a aduce o contribuție într'o asemenea discuție.

II

Dacă am vrea să cuprindem într'o singură apreciere lucrările premiate pe anii 1950—51, am putea spune că valoarea lor rezidă în primul rând în capacitatea de a oglindi și transmite artisticeste realitățile, sentimentele și năzuințele cele mai scumpe ale poporului.

Gorchi spunea că pentru a crea asemenea opere, scriitorul trebuie să cunoască trei realități: realitatea prezentului, a trecutului și realitatea viitorului. De fapt, acesta este unul din aspectele fundamentale ale metodei realismului socialist.

La noi în țară realitatea prezentului este lupta eroică a oamenilor muncii, conduși de Partid, pentru făurirea societății socialiste. Realitatea cea nouă nu este însă căzută din cer. Ea este o continuare firească a luptei seculare a poporului pentru libertatea și dreptatea obștească, este o continuare firească a eroice lupte a clasei muncitoare pentru sfărâmarea jugului exploatareii capitaliste. Construirea socialismului nu este un proces lin, un fel de „plimbare în viitor“, ci o luptă aspră, adeseori grea, unde fiecare victorie se cucerește prin învingerea a nemărate greutăți. Dar, așa cum spunea tovarășul Gheorghe Gheorghiu-Dej în cuvântarea rostită la adunarea alegătorilor din circumscripția electorală „Grivița Roșie“: „*sub conducerea Partidului, oamenii muncii au făurit astfel de forțe care pot înfrânge orice greutăți și asigura victoria deplină în opera de construire a socialismului*“. Aceasta e perspectiva viitorului.

Ură năpraznică împotriva exploataților lor de ieri și împotriva tuturor acelor care nădăjdinesc și încearcă să reîntoarcă „raiul pierdut” al capitaliștilor și moșierilor; dragoste fierbinte pentru cauza socialismului, hotărâre, spirit creator și efort eroic în lupta pentru înfăptuirea lui; încredere nestrămutată în victoria finală — iată aspectele caracteristice ale realității pe care scriitorul de astăzi este chemat să o oglindească, iată principalele trăsături ale portretului moral al omului nou.

Trăsătura comună a lucrărilor distinse cu premiul de Stat pe anii 1950—51, trăsătură pe care o reîntălnim în mai mare sau mai mică măsură în fiecare din ele, este tocmai capacitatea de a reda aceste aspecte ale realității, capacitatea de a zugrăvi aceste trăsături ale oamenilor muncii, constructori ai socialismului.

Fie că e vorba de romane mari, cum ar fi de pildă „*Drum fără pulbere*” de Petru Dumitriu, sau „*Cu ghiarele și cu dinții*” de Gyorgy Kovacs: de piese de teatru ca „*Cetatea de foc*” de Mihail Davidoglu, poeme ample ca „*Minerii din Maramureș*” de Dan Deșliu sau chiar simple poezii scurte ca „*Ceartă*” de E. Frunză ori „*Cheia văii*” de Veronica Porumbacu, — din toate se desprinde patosul luptei și al muncii pentru edificarea unei lumi noi, patosul luptei vieții noi împotriva vieții vechi.

În „*Drum fără pulbere*”, de pildă, oameni ai muncii din toate colțurile țării se strâng pe o câmpie aproape steapă, pentru a ridica acolo o mare construcție a socialismului: Canalul Dunăre-Marea Neagră. Dela început se izbesc de nenumărate greutăți: dorm pe câmp, n’au apă, n’au unde să-și gătească mâncare, n’au unelte perfecționate, mulți n’au măcar încredere că asemenea greutăți pot fi învinse. Dar în mijlocul acestui câmp aproape sterp vine un om. Înfige un băț în pământ, bate pe acest băț o scândură, iar pe aceasta fixează o hârtie pe care scrie: Organizația de bază de pe șantierul cutare, adunarea generală a comuniștilor la orele 13. Un alt om abia coborât din tren, plin de praf și de funingine, vede hârtia și exclamă: „Aici e de mine!” Bătălia începe. Și în ciuda uneltirilor disperate ale dușmanului, în ciuda eforturilor mărsave a tot felul de

Mateici de a împânzi șantierul cu agenții lor, bătălia o, în prima ei etapă, câștigată, — luminile celei dintâi centrale electrice construite pe canal se aprind triumfătoare.

Iată un alt tablou: suntem în toamna lui 1946, după doi ani de secetă. Folosind pozițiile sale în economie și pe agenții ei servili — social-democrații de dreapta — burghezia încearcă să împingă țara spre ruina economică, să compromită guvernul democrat-popular și să se agațe iar de putere. Dar Partidul Comunist își mobilizează oamenii. La sediul Comitetului Central sunt chemați câțiva activiști. Li se explică: în actuala bătălie o importanță deosebită o are industria de stat, mai ales cea grea. Combinatul siderurgic din Hunedoara trebuie smuls din mlaștina haosului economic, producția trebuie să crească meru. Comuniștii pleacă acolo unde-i trimite Comitetul Central. Peste câteva luni, în ciuda manevrelor disperate ale dușmanilor, în ciuda abilității fătarnice a social-democraților de dreapta, din furnalele Hunedorei fosta începe să curgă în șivoaie tot mai largi. În fabrică se pornesc întrecerile... Sarcina dată de Comitetul Central e împlinită. Romanul „*Oțel și pâine*” de Ion Călugăru se încheie în lumina perspectivelor noi create prin actul revoluționar al naționalizării întreprinderilor.

În „*Cetatea de foc*”, bandiții ascunși în munți, ascultând de ordinele oberbanditului Tito, recurg la cele mai josnice mârșăvii pentru a provoca stingerea unui furnal al Reșiței. Însă Partidul spune: Nu! Oamenii își încordează eforturile și furnalul este salvat.

Am putea cita și alte exemple. Fiecare din operele distinse cu premiul de Stat ne oferă câte un asemenea tablou al luptei și al victoriei. În aceasta constă, neîndoios, izvorul frumuseții lor artistice. Zugrăvind în culori convingătoare măreția luptei pentru socialism, aceste lucrări literare mobilizează pe oamenii muncii să nu precupețească niciun efort pentru triumful cauzei. Prezentând în aspecte variate uneltirile dușmanului, smulgând măștile de pe fețele mieroase ale duhoșnicilor catolici („*Cumpăna luminilor*” de N. Jianu) sau a „socialiștilor” de teapa lui Titel

Zmeu din „*Oțel și pâine*“, desvăluind până la capăt hidoșenia și dezumanizarea celor plătiți să saboteze construirea socialismului, cum ar fi de pildă „frumosul“ Mateica din „*Drum fără pulbere*“, aceleași lucrări *îndeamnă* oamenii muncii să sporească neconținutul vigilența lor revoluționară.

Se spune și pe drept cuvânt că rolul transformator al unei opere literare este în strânsă legătură cu forma ei artistică. Cu cât mai frumoasă e o operă literară, cu atât mai mare este emoția artistică pe care o stârnește, cu atât mai mare va fi deci și înrăurirea ei ideologică, adică eficiența ei socială. Dacă analizăm din acest punct de vedere lucrările literare de care ne ocupăm în articolul de față, ne dăm seama că ele și-au cucerit dreptul la frumusețe, în primul rând prin frumusețea ideilor ce stau la baza lor. Să considerăm, de pildă, cele două poeme premiate.

Așa cum am avut prilejul să arăt și într'un alt articol, prin poemul „*Minerii din Maramureș*“ tânărul poet Dan Deșliu a făcut un incontestabil pas înainte pe drumul perfecționării măestriei sale literare. Poemul emoționează adânc. După ce aflăm povestea lui Toader doinarul, poemul ne îndeamnă să poposim în camera de lucru a tovarășului Gheorghiu-Dej. Printre nenumărate alte scrisori, conducătorul iubit al poporului citește și slova lui Toader. Poetul încearcă aici o sinteză, și atunci când exclamă:

...Se uită departe tovarășul Dej
 Și gându-i se'nalță șoimește:
 — Recoltele luptei: un soi de viteji
 Cum numai partidul călește!
 Câți Toaderi de-aceștia nu cresc pe
 la noi,
 Puternică, grea temelie!

— îl crezi, crezi că în fața unor asemenea eroi, în fața hotărîrii lor de a învinge zăgazarile puse de dușmani, aceste piedici vor fi date peste cap:

Nu-i sperii — se vede — cu svon de
 război
 Și vai de dușmani, — de-o să fie!
 Când liber clădești, cu-ale vieții
 strădanii

Cu-asemenea jertfe de sânge,
 Și când inginerul cel mare e Stalin,
 Nu-i val să te poată înfrânge!

Se știe că în poemul „*Minerii din Maramureș*“, țesătura subiectului nu sprijină într'un mod satisfăcător fondul de idei: faptul descris ca atare nu justifică efortul eroic zugrăvit. De ce, totuși, poemul transmite o puternică și autentică emoție artistică? Tocmai pentru că are la bază o idee minunată de frumoasă: ideea invincibilității oamenilor însuflețiți de idealul socialismului. Această idee, am putea spune, ridică și fața până la înălțimea frumuseții artistice.

Poemul „*In satul lui Sahia*“ de Eugen Jebeleanu ar putea părea la o lectură superficială, o simplă descriere, sau mai precis, o evocare dubiată de o descriere. Poemul nu conține propriu zis nici o acțiune epică. Și totuși lectura lui îți ține mereu atenția încordată. Dece? Tocmai pentru că și aici, folosind mai ales antiteza, poetul reușește să transmită cu mijloace artistice o idee foarte frumoasă. E vorba în cele două părți ale poemului de *aceeași* realitate: o moșie cu un conac. Deși aspectul exterior al realității s'a schimbat prea puțin, cele două părți ale poemului vorbesc totuși despre două lumi diametral opuse. Pentru că în trecut *acelaș* conac întruchipa cea mai sălbatecă exploatare, umilire, batjocorire și asuprire a omului de către călăul cel mai mare al țării — regele — iar astăzi, *acelaș* conac este pus cu tot ce are în slujba omului, în slujba fericirii, prosperității și demnității umane. Reușind să ne păstreze vii în imaginație elementele acestei antiteze în tot lungul poemului, autorul ne ajută să înțelegem în adâncime întreaga semnificație a revoluției împlinite, revoluție pentru a cărei victorie s'a jertfit și scriitorul comunist Alexandru Sahia.

Poemul „*In satul lui Sahia*“ demonstrează grăitor falsitatea acelei teze după care faptele vieții ar putea fi împărțite în mod arbitrar în două categorii: cele poetice și cele nepoetice. Poemul exemplifică eterna valabilitate a celebrei teze a lui Cernășevski, „frumosul este viața“. Orice fapt de viață poate deveni frumos în interpretarea poetică, dacă poetul, știind să extragă din el esențialul, îl transformă într'o imagine purtătoare a unei idei mari și frumoase. Concluzia e valabilă și pentru

„materialul de bază“ al poeziei — limba. Încă Maiacovschi a demonstrat că în limbă nu există cuvinte „poetice“ și „nepoetice“, că volumul de poezie cuprins într'un cuvânt depinde numai și numai de felul cum este folosit și pentru ce este folosit cuvântul. Poemul „In satul lui Sahia“ oferă ilustrații și pentru această lege. De pildă, ar putea cineva accepta, fără șovăire, că cuvântul „deparazitare“ poate fi folosit în poezie? Și totuși... În capitolul XII al părții întâia vedem trei chiaburi bucurându-se că au găsit un „gândac americanesc“, semn că pe lanuri există paraziți care ar putea să strice recolta. Ingrijorare pentru țărani muncitori, bucurie pentru chiaburi. Dar:

S'aude-un avion. Surîde iar
Mecanicul.¹⁾ Chiaburii scurmă bolta:
— „American e, mă, că-i militar.
Le face praf și pulbere recolta!“

Coboară avionul peste ei
Și'mprăștie pe lan o coadă lungă
Și mlădioasă ca de funigei.
Chiaburilor li-i gura toată pungă.

Vuește cerul. Peste grâul des
Trec aripi largi. Elicele-s o rază.
De-abia acum chiaburii-au înțeles:
— „De-al lor e, mă, că *deparazitează*“.

În poemul „Satul lui Sahia“ sunt părți admirabile, înălțătoare, cum ar fi de pildă vizita poetului la mormântul lui Sahia. Nu încapă îndoială că autorul a reușit să se ridice la o asemenea înălțime artistică numai pentru că la temelia poemului stă o minunată *idee* poetică.

Dobroliubov scria într'un articol cu privire la Turgheniev. că trăsătura caracteristică a talentului acestuia rezidă în capacitatea de a sesiza ceea ce este nou în viață, ceea ce „plutește abia în aer“, aspectele noi de care opinia publică nu este încă conștientă, dar *devine* conștientă, între altele și datorită scriitorului care i-a atras atenția asupra lor.

¹⁾ E vorba de mecanicul de pe tractorul care trage o combaină nouă sovietică.

De aici se poate trage o concluzie importantă: valoarea unei opere literare se determină în primul rând prin gradul în care ea reușește să răspundă cerințelor celor mai noi ale societății, prin gradul în care reușește să înfățișeze problemele cele mai arzătoare ale luptei. Lenin a spus despre cartea lui Gorchi „Mama“, că este o carte „foarte utilă“, și Gorchi a considerat această părere drept cea mai înaltă apreciere. Gorchi a dat literaturii mondiale *prima* interpretare artistică a mărețelor idei ale marxismului revoluționar, ale acelorși idei care de pe atunci mobilizau milioane de oameni pentru îndeplinirea celei mai grandioase sarcini din câte le pusese vreodată în fața oamenilor, istoria. În această noutate constă în primul rând măreția lui Gorchi. Și de atunci scriitorii legați de popor, scriitorii care consideră principiul leninist al spiritului de partid drept singura busolă fără greș în artă, — consideră drept principala lor îndatorire artistică să răspundă, prin imagini, acelor sarcini pe care partidul le pune într'un moment istoric dat în fața poporului muncitor. Nu încapă îndoială că maturitatea literaturii se măsoară în primul rând prin gradul în care reușește să ilustreze artisticeste liniile principale de atac în luptă și ideile cele mai mari ale epocii. Astăzi, în fața listei operelor literare distinse cu premiul de Stat pe anii 1950—51, putem să constatăm cu mândrie că și din acest punct de vedere literatura noastră a dat un prim examen de maturitate.

De pildă: la noi în țară se construște Canalul Dunăre-Marea Neagră. Se știe că ideea folosirii văii Cara-Su pentru un asemenea canal e veche. În trecut s'au făcut chiar unele planuri de acest gen. Dar aceste planuri, ca și multe altele, cum ar fi de pildă și cele privitoare la folosirea râului Bistrița pentru producerea energiei hidroelectrice, — n'au fost niciodată puse în aplicare. Trecutul regim burghezo-moșieresc nici nu era în stare să le realizeze. Dar regimul de democrație populară făurește și realizează, cu totul alte planuri, de proporții grandioase, la care oamenii în trecut nici nu îndrăzneau a visa. De aici decurge conclu-

zia uriașei superiorități a regimului socialist asupra celui capitalist. Numai regimul socialist este în stare să înfăptuiască visurile cele mai îndrăznețe ale oamenilor. Oamenilor muncii le este foarte dragă această idee. Ea are o mare forță mobilizatoare prin încrederea ce o insuflă oamenilor, chiar atunci când trec prin greutăți temporare. Romanul lui Petru Dumitriu „*Drum fără pulbere*” constituie în fapt o ilustrare artistică a aceleiași idei. Autorul nu s'a mărginit să ne dea imaginea unui efort, pur și simplu, a unui efort „în sine”, ci imaginea unui efort de construcție socialistă, a unui efort care trăiește și crește numai prin conținutul lui socialist. Urmărind întâmplările din viața lui Maftei, Mitică Rusu, Achim, Chirsan, Bănică, Iordan, Gelal, Șughiran, Rădița, etc. ne dăm seama că ei devin capabili de un efort cu totul neobișnuit, numai și numai pentru că universul lor moral este mereu însuflețit de credința în idealul socialismului. De fapt, această credință educată în oameni prin munca neobișnuită a activiștilor de partid, este principala forță care cheazășuește succesele construcției. În lupta care se dă pe Canal între constructorii conduși de comuniști și banda de sabotori a lui Mateica, bandă plătită cu banii unei „legații” diplomatice, înving comuniștii, pentru că de partea lor este cel mai de seamă avantaj — superioritatea lor morală, sufletească.

„*Ținând seama de starea de înapoiere a economiei naționale și de marile distrugerii pricinuite de război, — spune tovarășul Gheorghe Gheorghiu-Dej¹⁾ — ritmul rapid în care se reface economia națională și se pun bazele socialismului în țările de democrație populară se explică prin nemaivăzutul avânt al masselor muncitoare*”. Ideia aceasta deosebit de prețioasă a tovarășului Gheorghiu-Dej este ilustrată artisticeste și în „*Drum fără pulbere*” și în multe alte lucrări premiate. „*Dar — adaugă în acelaș loc tovarășul Gheorghiu-Dej, — noi nu am fi putut atinge un asemenea ritm accelerat dacă n'am fi avut ajutorul acordat de Uniunea Sovietică sub cele mai*

variate forme: materii prime și mărfuri, experiență, ajutor tehnic nemijlocit, etc.”

„*Drum fără pulbere*” oferă o imagine artistică veridică și a acestei trăsături a realității noastre. El nu înfățișează numai masivitatea ajutorului sovietic, dar și acea multilateralitate a lui despre care vorbește tovarășul Gheorghiu-Dej, conținutul lui larg, dezinteresat, bazat pe solidaritatea lagărului păcii și socialismului, conținut întruchipat în câteva figuri episodice, dar puternice ale oamenilor sovietici.

Un alt exemplu: în romanul lui Ion Călugăru „*Oțel și pâine*” este înfățișată lupta Partidului Comunist pentru punerea în valoare a uzinelor metalurgice dela Hunedoara. Lupta se ducea în condițiuni grele, după dezastruoasa secetă din 1946, când cea mai mare parte a industriei era încă în mâna capitaliștilor. Dar de pe atunci ea însemna începutul bătăliei pentru industrializarea socialistă a țării. Succesul romanului „*Oțel și pâine*” se datorește incontestabil, în primul rând, faptului că reușește să sesizeze acest aspect *înaintat* al tendinței de dezvoltare istorică, aspect pe care Partidul nu-l pierdea din vedere în noua fază a luptei sale. La conferința națională a Partidului din Octombrie 1945, vorbind despre perspectivele refacerii economice a țării, tovarășul Gheorghiu-Dej punea deja sarcina industrializării socialiste atunci când spunea că industria grea este „*pivotul în jurul căruia întreaga economie a țării se va desvolta în condițiuni noi*”. Conducătorul partidului sublinia că tocmai în legătură cu industria grea de Stat se definea ciocnirea dintre cele două tendințe opuse. Pe de o parte, burghezia prin oamenii ei din guvern și prin posturile ce le deținea în conducerea vieții economice tindea spre slăbirea continuă a industriei de Stat; pe de altă parte, Partidul, exprimând năzuințele clasei muncitoare, vedea în întărirea și lărgirea sectorului de Stat al industriei grele „*pivotul*” refacerii economice.

„*Exemplu în această ultimă privință, — se spune în raportul tovarășului Gheorghiu-Dej — pot sta uzinele de fier dela Hunedoara, care constituie cel mai puternic centru*

¹⁾ Articole și cuvântări, ed. III. pag. 371.

metalurgic din țară și care, împreună cu minele de cărbuni din Valea Jiului, ar putea să satisfacă cerințele de materii prime și semifabricate ale întregii industrii metalurgice de stat și particulare, rămânându-i un disponibil și pentru export“.

Larga dezvoltare pe care a luat-o în ultimul timp combinatul metalurgic din Hunedoara a confirmat întru totul previziunea conducătorului Partidului. Laturile valoroase ale romanului „Oțel și pâine“ de Ion Călugăru se datoresc, în primul rând, măsurii în care transmite artistic această idee, veridicității cu care înfățișează lupta între cele două lumi opuse, variatele ei aspecte, cât și victoria categorică a liniei Partidului. Dar evident, romanul nu se reduce la o asemenea prezentare documentar-istorică, ci are și o importanță educativă actuală. Se știe că unul din principiile de bază ale industrializării socialiste, este a considera drept primă și primordială sarcină a construcției socialiste — înzestrarea industriei cu un sector de producție a uneltelor de producție suficient de dezvoltat ca să poată asigura toate sau cel puțin majoritatea covârșitoare a nevoilor în mașini și utilaj a întregii economii naționale. Se știe că Partidul nostru aplică întocmai această politică. Numeroasele furnale, cuptoare, ateliere și fabrici întregi intrate în funcțiune în ultimul timp, de care ne mândrim atâtă, sunt roadele acestei politici. Dar, nu încapă îndoială că aceeași politică creiază și unele greutăți temporare, obligă la unele renunțări. Oamenii muncii întâmpină cu încredere aceste greutăți, pentru că Partidul le arată larg perspectivele. Se poate spune, pe drept cuvânt, că romanul „Oțel și pâine“ participă la această acțiune propagandistică a Partidului. Romanul parcă spune: cititorule, chibzuște bine: dacă atunci când greutățile erau cu mult mai mari, iar perspectivele cu mult mai puțin clare, oamenii muncii conduși și însuflați de Partid luptau cu atâtă eroism și încredere, oare ai tu drept astăzi, să te vâicărești în fața greutăților, în loc să-ți sufleci mânecele și să suflă cu putere în forja producției, ca să se mistuie în focul ei și greutățile și vâicărelele? Dece să ne ascundem? Mai sunt printre noi

oameni care preferă să se vâicărească în loc să lucreze. Ei mai influențează și pe alții. Prin tot ce are valoros, romanul „Oțel și pâine“ ajută Partidului în lupta împotriva acestor bocitoare de profesie, transmite ideea măreață a Partidului că cea mai sigură armă de luptă împotriva greutăților este avântul în muncă.

În acelaș sens trebuie să fie apreciat și romanul „Temelia“ de Eusebiu Camilari. El constituie o imagine artistică a înverșunatei lupte ce se desfășoară azi în satele noastre pentru transformarea socialistă a agriculturii. Din roman reiese clar că această luptă se duce și împotriva iluziei de care sunt molipsiți încă mulți țărani mijlocași și chiar săraci, că pentru asigurarea bunei lor stări ar exista o altă cale: cea a „răzbirii“ personale, individuale. Romanul „Temelia“ își propune să demonstreze printre altele și zădărnicia unor atari iluzii. Adunând în sprijinul tezei multe și variate exemple, autorul a găsit chiar o expresie interesantă și sugestivă pentru a-și sintetiza ideea: țărani muncitori vorbesc mereu despre „ieșirea din scutece“, din sdrențe, expresie care în mod plastic adună la un loc și ideea ieșirii din sărăcie (zdrnțele hainelor), și cea a ieșirii din strânsorea scutecelor de pământ, adică a parcelelor individuale mărunțite, subțiate și ele întocmai ca niște zdrnțe.

„Marxism-leninismul ne învață — spunea tovarășul Gheorghiu-Dej în Raportul asupra proiectului de Constituție a R.P.R. — că pentru țărănimea muncitoare nu există altă cale de a scăpa de exploatare, de nevoi și lipsuri, decât unirea micilor gospodării în gospodăria agricolă colectivă“¹⁾. Romanul „Temelia“, în ansamblul său, reușește să transmită această minunată idee stalinistă. De aici decurge și valoarea sa artistică. Aceeași orientare ideologică cheazășiuește reușita romanului „Brazilă peste haturi“ de Istvan Horvath.

Din exemplele de mai sus reiese că trăsătura comună celor mai bune lucrări ale literaturii noastre noi este capacitatea de a reprezenta artisticeste unele

¹⁾ Gheorghe Gheorghiu-Dej: *Articole și cuvântări*, Ed. III-a, pag. 689.

aspecte esențiale ale realității, ale realității de luptă pentru construirea socialismului. Or, tocmai aceasta este hotărâtor în procesul creației.

III

Acordarea premiilor de Stat pe anii 1950—51 a avut loc la noi curând după evenimentul de importanță istorică mondială a Congresului al XIX-lea al Partidului Comunist al Uniunii Sovietice. La acest Congres, raportul tovarășului Malenkov a cuprins, printre nenumărate alte învățături de importanță covârșitoare, și o seamă de teze însemnate privitoare la estetica marxist-leninistă, dezvoltarea și sarcinile creației literare și artistice, problema „tipicului” în literatură și artă. În lumina acestor teze reies mai puternic în evidență și succesele literaturii noastre și problemele pe care ea le mai are de rezolvat în stadiul actual al dezvoltării sale.

„In munca lor de creație pentru făurirea de imagini artistice — arată raportul prezentat de tovarășul G. M. Malenkov, — artiștii, literații, oamenii de artă dela noi trebuie să țină minte totdeauna că tipic este nu numai ceea ce se întâlnește cel mai des, ci ceea ce exprimă în modul cel mai plin și mai expresiv esența forței sociale respective. În concepția marxist-leninistă tipicul nu înseamnă nicidecum o medie statistică oarecare. Tipicul corespunde esenței fenomenului social-istoric dat și nu este pur și simplu lucrul cel mai răspândit, ceva ce se repetă des, ceva cotidian. Exagerarea conștientă, reliefaarea figurii nu exclude tipicul, ci îl scoate în evidență și îl subliniază într'un mod mai deplin. Tipicul reprezintă principala sferă de manifestare a spiritului de partid în arta realistă. Problema tipicului este întotdeauna o problemă politică”.

Cercetând în lumina acestor idei călăuzitoare lucrările premiate recent, credem că—în ciuda unor lipsuri, câteodată destul de serioase—ele reușesc totuși să înfățișeze imagini care tind să exprime „în modul cel mai plin și mai expresiv ESENȚA forței sociale respective”. Desigur, suntem încă departe de satisfacerea deplină a acestei cerințe estetice, dar tendința spre satisfacere există, și pe linia acestei ten-

dințe se înregistrează mereu succese noi. De pildă: romanul „Sfârșitul jalbelor” de Alexandru Jar ajută cititorului să înțeleagă cum, în procesul adâncirii crizei economice, în condițiunile creșterii mizeriei și a radicalizării masselor muncitoare, linia justă a Partidului Comunist a zdrobit politica reformistă, oportunistă, capitulantă a social-democraților și a transformat nemulțumirea masselor în conștiință revoluționară, de clasă. Prin înfățișarea faptelor, gândurilor, bucuriilor și suferințelor, succesele și insuccesele unui număr însemnat de personaje ca Horja, Țugui, Goj, Ceapă și alții, autorul a reușit să transmită ideea că esențial în linia partidului era îmbinarea organică a luptei pentru revendicările economice de zi cu zi ale masei muncitoare, cu perspectiva luptei revoluționare de clasă împotriva exploatării capitaliste. Și tocmai pentru că reușește să scoată în valoare acest aspect esențial al luptei partidului, romanul „Sfârșitul Jalbelor” are o valoare educativă sporită. Imprejurările s'au schimbat, evident, însă acest aspect esențial al luptei partidului a rămas, aplicat desigur unor condiții noi. Și astăzi partidul ne subliniază mereu, că lupta împotriva greutăților momentane, chiar cotidiene, este imposibilă fără perspectiva luptei pentru triumful cauzei de construire a socialismului.

„Desigur, realizarea mărețelor noastre planuri nu este un lucru simplu și nici ușor, — spunea tovarășul Gheorghe Gheorghiu-Dej în cuvântarea ținută la adunarea alegătorilor din circumscripția electorală „Grivița Roșie”. — Se cer eforturi din partea tuturor oamenilor muncii, din partea fiecăruia în parte, la locul lui de lucru, în munca pentru care răspunde. Pentru realizarea cu succes a planurilor noastre este necesară o cât mai temeinică organizare a muncii în toate domeniile, o deplină conștiinciozitate în muncă, un stil și metode de muncă revoluționare, o luptă dărză împotriva înapoierii, rutinei și birocratismului.

Muncind astfel sub conducerea partidului, luminându-și drumul cu experiența Uniunii Sovietice, cu nemuritoarea învățatură marxist-leninistă, oamenii muncii vor fi siguri de victorie”.

Reușind să surprindă în tabloul foarte concret al unei lupte istorice date, această trăsătură permanentă a efortului revoluționar al clasei muncitoare, Alexandru Jar a creat astfel o imagine *tipică* a luptei clasei muncitoare în general, tocmai pentru că — așa cum se cere în raportul tovarășului Malenkov — a exprimat „esența forței sociale respective”. Esența forței clasei muncitoare stă în primul rând în această capacitate de a vedea perspectiva viitorului, luminându-și-o „cu experiența Uniunii Sovietice, cu nemuritoarea învățătură marxist-leninistă”. Valoarea artistică a unor lucrări ca romanul „Sfârșitul Jalbelor” sau piesa „Pentru fericirea poporului” constă în primul rând în intensitatea cu care transmite acest aspect *esențial* al „fenomenului social-istoric dat”.

Piesa lui Laurențiu Fulga „Ultimul mesagiu” este o frescă, o succesiune de tablouri. Subiectul nu reușește decât în mică măsură să lege prin firul acțiunii eroii principali ai dramei. Totuși, piesa transmite o puternică emoție artistică, tocmai pentru că oglindește *esența* fenomenului social istoric dat: caracterul criminal și anti-patriotic al războiului antonescian pornit contra Uniunii Sovietice și caracterul just, popular, al războiului antifascist. Meritul autorului rezidă în primul rând în forța artistică cu care a reușit să organizeze în așa fel materialul de viață cuprins în piesă încât ideea că frăția de arme româno-sovietică, cimentată cu sângele vărsat în munții Tatra pentru aceeași cauză vitală, este piatra unghiulară a unei mari și durabile prietenii, apare susținută prin toată desfășurarea anterioară a acțiunii și deschide perspective asupra a tot ce ne-a adus până acum și ne va mai duce pe viitor prietenia cu marele Stat Sovietic. În aceasta constă actualitatea piesei. Exemplele de până acum sunt după părerea noastră suficiente pentru a susține o concluzie însemnată pentru dezvoltarea literaturii: o temă sau un subiect literar nu pot fi „depășite” (cum din păcate se mai exprimă adesea unii redactori ai revistelor și editurilor noastre), dacă scot în valoare *esențialul*, căci trăsăturile *esențiale* (adică *tipice*) ale

fenomenelor social-istorice, tocmai pentru că sunt *tipice* conțin semnificații pe care trecerea timpului nu numai că nu le desminte, ci le întărește chiar.

Tezele cuprinse în raportul tovarășului Malenkov cu privire la problema „*tipicului*” în literatură și artă au fost întâmpinate cu un uriaș interes de către scriitorii noștri, cu atât mai mult cu cât și până atunci se discuta la noi mult despre „*tipic*”. Dar abia după raportul tovarășului Malenkov, s'a adus claritate în multe probleme dezbătute.

Să ne aducem aminte de pildă de criticile aduse piesei „Vadul nou” de Lucia Demetrius. Acum, această piesă a fost distinsă cu premiul de Stat, deci a fost recunoscută ca o piesă valoroasă.

Să ne amintim însă de afirmațiile unora care îi contestau orice valoare, sub pretextul că ar fi „netipică”, întrucât sunt foarte puține gospodăriile agricole de Stat care se ocupă cu îndiguirii. Acum, absurditatea unor atari critici ne apare evidentă, dar atunci mulți le susțineau foarte serios. Tezele raportului tovarășului Malenkov ne-au ajutat să înțelegem că în aprecierea gradului în care cutare sau cutare operă este sau nu *tipică*, *esențial* nu este subiectul ales de autor, ci măsura în care pornind de la *acest* subiect, ales de el, autorul reușește să transmită *esența* fenomenului, adică felul cum în acest sector (în jurul cazului ales) se dă bătălia între forțele principale ale societății. Piesa „Vadul Nou” este valoroasă în măsura în care reușește să ne transmită suflul vieții noi care se ridică tot mai puternic la țară, și este mai slabă acolo unde nu reușește să sublinieze rolul specific pe care-l joacă în lupta pentru transformarea socialistă a agriculturii, gospodăriile agricole de Stat. Dacă în unele scene piesa nu reușește s'o facă cu forța de convingere necesară, aceasta se întâmplă nu pentru că oamenii îndiguesc un râu, ci pentru că ciocnirile dintre caracterele umane (adică dintre eroii piesei) nu reușesc să contureze cu claritate sarcinile politice *concrete* ce stau în fața lor.

Tot în legătură cu piesa „*Vadul Nou*“ alți critici (poate chiar aceiași), susțineau că nu este posibil ca o parte din țărani muncitori din sat să fie la un moment dat în așa măsură antrenați de chiaburi, încât să distrugă digul. Acestor critici, tot raportul tovarășului Malenkov le răspunde atunci când subliniază că „*exagerarea figurii nu exclude tipicul, ci îl scoate în evidență și îl subliniază într'un mod mai deplin*“. Deci piesa nu poate fi condamnată în niciun caz pentru că la un moment dat înfățișează o situație în care colectivul dela gospodăria de stat este pus în fața unui pericol serios, real (și nu formal, cum, din păcate se mai întâmplă adesea în unele lucrări). Dar trebuie desigur să reproșăm autoarei că n'a reușit să motiveze suficient prin fapte, adică prin acțiuni, cum și de ce se ivește acest pericol și cum reușesc comuniștii să-l biruie.

În piesa „*Pentru fericirea poporului*“ de N. Moraru și A. Baranga suntem deasemenea în fața unor atari „exagerări“. Lupta ilegală a Partidului Comunist nu conținea chiar în fiecare episod al ei atâtea trăsături tipice ca episodul ce stă la baza subiectului piesei. Dar tocmai în aceste „exagerări“ rezidă și meritul piesei.

Vorbind despre sarcinile literaturii sovietice, Gorki nu odată sublinia că, alături de sarcina primordială de a înfățișa în culori cât mai expresive, frumusețea vieții noi, scriitorii nu trebuie să uite nici de cealaltă îndatorire a lor: de a zugrăvi în culori cât mai adevărate trecutul. Gorki amintea mereu scriitorilor că în Țara Sovietică crește o generație care nu va fi cunoscut capitalismul decât din auzite și că această generație trebuie ajutată să-l cunoască totuși și încă bine, ca să-l urască așa cum îl urăsc și acei oameni care au suferit din cauza lui, ca să iubească în consecință și mai puternic viața cea nouă, fericită, să fie și mai hotărâtă s'o apere împotriva oricăror încercări de a întoarce omenirea la suferințele trecutului. Piesa „*Pentru fericirea poporului*“ este valoroasă prin capacitatea de a stârni ura crâncenă împotriva călailor de teapa inspectorului de siguranță Puiu Gheorghian sau a comisarului Hristache Spălățelu, iar prin ei, împotriva

întregului sistem care i-a crescut și cu ajutorul lor și-a menținut privilegiile. Totodată, înfățișând în antiteză cu aceste personaje odioase, chipurile comuniștilor, chipuri pline de frumusețea celui mai autentic eroism, piesa capătă o mare valoare educativă, îndemnând pe spectatori de astăzi să lupte împotriva tuturor rămășițelor lumii vechi cu aceeași dăruenie, tenacitate și eroism, cu care au luptat, în condițiuni infinit mai grele, Preda, Buznea și tovarășii lor. Deși „exagerată“, situația din „*Pentru fericirea poporului*“ e tipică, întrucât înfățișează veridic esența forței sociale respective (a comuniștilor). Printr'un caz concret piesa dă o imagine artistică justă a fenomenului social istoric dat, ajută spectatorilor să înțeleagă și mai adânc de ce cauza comuniștilor e de neînving.

De aici rezultă, ca un învățământ pentru literatura noastră, că pentru sublinierea „tipicului“ scriitorul nu poate merge la orice fel de exagerări. Acest lucru trebuie repetat cu atât mai vărtos cu cât la periferia vieții noastre scriitoricești au și început să apară încercări de a justifica unele falsificări ale adevărului vieții prin... „dreptul la exagerare“. Raportul tovarășului Malenkov, iar în lumina lui și exemplele pozitive din literatura noastră, ne arată clar că nu orice exagerare este „tipică“ ci numai aceea care „corespunde esenței fenomenului social istoric dat“. Dacă autorii piesei „*Pentru fericirea poporului*“ ar fi exagerat alte trăsături existente la personagiile lor, cum ar fi de pildă îndoelile lui Mihai Buznea sau „scrupulele de conștiință“ ale inspectorului Gheorghian, evident ei ar fi coborât nivelul artistic al operei. Ei au reușit însă să ridice opera la un nivel artistic înalt tocmai pentru că au exagerat numai acele trăsături care *ajută* la înțelegerea „esenței forței sociale respective.“

IV

Dacă, privite în ansamblu, lucrările premiate pe anii 1950—51, se disting prin aceea că reușesc să prezinte veridic în mari tablouri artistice, sectoare variate, vaste de viață, cuprinzând trăsăturile

esențiale ale diverselor fenomene istorice. Dacă ele vorbesc oamenilor muncii, constructori ai socialismului, despre ceea ce *au ei mai scump*: despre credința neștrămutată în victoria socialismului și hotărîrea de a lupta cu toate forțele lor pentru grăbirea acestei victorii, literatura datorează aceste succese în primul rând chipurilor vii și interesante de oameni, progreselor realizate și drumului zugrăvirii cât mai veridice și cât mai complexe a caracterelor umane.

Este cunoscut că problema zugrăvirii chipului uman, a *caracterului* este problema *principală* a literaturii. Ne vom aminti mereu de cuvintele lui Gorki care spunea că scriitorul vorbește cititorilor prin intermediul personajilor sale. Dar este totodată și problema cea mai grea. Tocmai deaceia este îmbucurător și încurajator că și din acest punct de vedere ansamblul lucrărilor premiate pe 1950—51 vorbesc despre unele succese ale noii literaturi.

În primul rând, merită să fie subliniată capacitatea unora dintre scriitorii noștri de a zugrăvi procesul de transformare a masei. Răspunzând „criticilor“ din lagărul capitalist care acuzau de „utopism“ planurile sovietice, tovarășul Stalin arăta că realitatea planurilor sovietice sunt oamenii. Este fără îndoială un prilej de mândrie pentru literatura noastră că ea a putut să întruchipeze artistic această minunată idee a tovarășului Stalin. De pildă: romanul „*Drum fără pulbere*“ transmite sentimentul de încredere și siguranță pe care-l stărnesc cuvintele tovarășului Stalin.

Sunt în acest roman atâtea personaje minunate prinse, atâtea suflete omenеști care se deschid încrezătoare spre viața cea nouă, întocmai așa cum plesnesc primăvara mugurii încălziiți de razele soarelui, sunt atâtea situații puternice care vorbesc plastic, convingător despre creșterea oamenilor, încât lectura romanului îți varsă în vine. — Încet, pe nesimțite — minunatul vin tonic al încrederii în oameni. Acelaș lucru se poate spune și despre „*Cumpăna luminilor*“, și despre „*Cu ghiarele și cu dinții*“, și despre „*Brazdă peste haturi*“, etc. Dar „*Sfârșitul Jal-*

belor“? Dacă punem alături pe Calomir, Horja, Țugui, Ceapă, Goj și atâția alții care se perindă în carte, dacă încercăm să-i vedem în mijlocul și în fruntea masei (și Jar ne ajută să-i vedem așa), oare nu ne pătrundem de o dragoste caldă pentru acești oameni, de încredere fermă în invincibilitatea cauzei lor?

În al doilea rând, trecerea în revistă a lucrărilor premiate pe anii 1950—51 pune în lumină progresele simțitoare realizate pe drumul portretizării concrete a eroilor. Nu este oare remarcabil conturat bătrânul Petre Arjoca din „*Cetatea de foc*“? Pe Petre Arjoca îl vedem la sfârșitul piesei făcând un act de eroism. Deși e *sigur* că în cazul în care va continua să lucreze pentru salvarea furnalului, unul din fiii săi va fi omorît de bandiți, Petre Arjoca nu părăsește postul de luptă. El trece peste dragostea paternă pentru a-și împlini datoria față de clasă. Ori, acelaș Petre Arjoca, atunci când prietenul său Aaron Gherghei închina „*pentru tine și pentru întrecere*“, refuza să bea, vărsa paharul întrucât socotea că în casa lui trebuie „*să se bea numai pentru el*“. Schimbare uimitoare, imposibilă, ar spune cineva. Și totuși crezi în ea. Dece? Pentru că Mihail Davidoglu a reușit să ne facă să simțim dela început în *caracterul* lui Arjoca acele trăsături, care desvoltate apoi, sub influența evenimentelor dramatice pe care le va trăi, vor crește până la participarea la un act eroic. Petre Arjoca e conservator, încăpățânat, dar dela apariția lui pe scenă te impresionează mândria lui sănătoasă, muncitorească. Deaceia, atunci când *această* mândrie e lezată, când își dă seama mai ales de către cine și de ce e lezată, el izbucnește ca un vulcan în ura sa împotriva bandiților, împotriva acestor slugi mârșave ale exploataților de ieri. Petre Arjoca e refractar față de inovațiile din fabrică, dar dela început îți dai seama că această atitudine izvorăște dintr'o dragoste rău înțeleasă pentru meseria lui. Deaceia, îndată ce-și dă seama că inovațiile generației noi, nu numai că nu anulează ci dimpotrivă ridică tot mai sus ceea ce el a câștigat în zeci de ani de muncă, Petre Arjoca își dăruiește întreaga sa dragoste de muncă luptei pentru viața cea nouă.

Capacitatea de a zugrăvi un caracter unitar, într'o situație atât de complexă cum este cea din „*Cetatea de foc*“ este o remarcabilă isbândă a dramaturgului Davidoglu.

Pe o linie asemănătoare ar putea fi urmărită evoluția lui Iordan din „*Drum fără pulbere*“. În acest roman însă (în prima ediție), cea mai remarcabilă reușită literară este incontestabil chipul tânărului inginer Pangrati. Critica literară a remarcat la timpul său ce e greșit în roman cu privire la locul pe care-l ocupă Pangrati în acțiune. Deaceia, vom trece peste aceste chestiuni, dar vom sublinia gradul în care zugrăvirea deosebit de vie a caracterului lui Pangrati îl apropie în asemenea măsură de cititori, încât aceștia se recunosc în erou, trăiesc alături de el drama sa. În „*Drum fără pulbere*“ sunt și alte portrete bine realizate: Rada, Bănică, grupa tătarilor, bătrânul Chirsan.

Un pas serios pe drumul realizării eroului pozitiv de tip nou îl reprezintă și Mihai Buznea din „*Pentru fericirea poporului*“. Figura lui se întipărește în amintirea spectatorilor datorită forței cu care sunt prezentate trăsăturile cele mai puternice ale caracterului său. În special scenele din tabloul VI, scot în valoare superioritatea chipului său moral, în antiteză cu sbirii Siguranței. Deși prizonier, bătut, chinuit, terorizat, în duel cu inspectorul Gheorghian, Mihai iese victorios. Din această victorie chipul personajului apare conturat în linii precise, puternice.

Am putea da și alte exemple, de pildă Pista Orban, Ianos Moldovan din romanul „*Cu ghiarele și cu dinții*“ de Gyorgy Kovacs, sau Serken Fenyés, Suzsa Serken din „*Brazdă peste haturi*“ de Horvath Istvan.

O mențiune specială merită în această problemă a zugrăvirii chipului omului, eroul liric al poeziei. Se știe că în teoria noastră literară a circulat mult timp părerea greșită după care poezia lirică se reduce la exteriorizarea gândurilor, sentimentelor și frământărilor personale ale poetului. De altfel, devierea intimistă nu este altceva decât oglindirea artistică a

acestei concepții estetice greșite. Dar încă Belinschi a arătat că vorbind la persoana întâia poetul transmite de fapt durerea sau bucuria omenirii. Maiacovschi a demonstrat și teoretic și practic că universul sufletesc al eroului liric nu poate fi și nu trebuie să fie redus la universul sufletesc al poetului, că poezia lirică numai atunci găsește ecou în rândurile cititorilor când eroul liric întruchiează trăsăturile morale și sufletești ale omului celui mai înaintat al epocii. Dacă analizăm din acest punct de vedere volumele de poezie lirică premiate, nu vor putea să nu ne impresioneze succesele incontestabile ale poeziei.

E suficient să alegem — aproape la întâmplare — câteva din poeziile lirice cuprinse în aceste volume pentru ca din lectura (sau recitarea) lor să apară chipul minunat al omului nou, al omului pentru care principala problemă de viață, adică conținutul vieții este lupta pentru triumful acelor idealuri de pace, libertate, dreptate socială și fericire umană, pentru care își încordează astăzi eforturile — sub conducerea Partidului — poporul nostru.

Să considerăm, de pildă (repet: la întâmplare): „*In numele vieții semnează*“ și „*Cântec de leagăn*“ de Dan Deșliu, „*Orezărie*“ și „*1920*“ de Mihai Beniuc, „*An-Son-Hi*“ și „*Dedicație*“ de Veronica Porumbacu, „*Nu'n slujbe divine petrec monseniorii*“ și „*Când ramuri s'apleacă*“ de E. Frunză, „*Crunt să-l urim*“ și „*Tu, păcii-i ești soldat...*“ de Horvath Imre.

Cine este eroul liric al lui Dan Deșliu? Este un agitator înflăcărat pentru cauza păcii, un om pentru care lupta pentru pace nu este ceva abstract, nu e doar „o idee frumoasă“, ci o realitate concretă, pipăibilă, dar care se profilează totuși pe imensa perspectivă a vieții în întreaga ei complexitate. Tocmai pentru că reușește să vadă așa lupta pentru pace, tocmai pentru că reușește să cuprindă în patosul său arzătoarea dorință de pace a sutelor de milioane de oameni simpli, eroul liric al lui Dan Deșliu capătă dreptul să vorbească cu gravitate, să cheme, să po-

runcească, să avertizeze, identificându-se cu glasul istoriei însăși:

Căci lumea de mâine, scrâșnind
necurmat
în pântecul vremilor, trează,
se uită la tine din zări, peste hat,
și-ți strigă porunca-i de foc, răspicat:
„In numele vieții, semnează!“.

Poezia aceasta a lui Dan Deșliu și-a câștigat atât de repede o *imensă* popularitate tocmai pentru că poetul vorbește oamenilor despre pace de pe o mare înălțime ideologică.

A spune că cititorul așteaptă totdeauna să afle dela scriitor ceva nou, înseamnă să repeți un adevăr banal. Dar din păcate este tot atât de adevărat că nu întotdeauna noi îl adâncim suficient, nu întotdeauna tragem toate consecințele din acest adevăr banal.

Lupta pentru pace ! Cine nu este de acord cu ea? Zece milioane de cetățeni ai patriei noastre au semnat, pe deplin conștienți de răspunderea lor, Apelul dela Stockholm. Totuși, și azi, oridecâteori Dan Deșliu apare la o șezătoare literară, ascultătorii îi cer într'un glas poemul „In numele vieții, semnează!“ Dece? Pentru că poemul lui Deșliu vorbește despre un lucru cunoscut, de pe o mare înălțime de idei. Cu mijloace sobre dar puternice, el reușește să adune într'o singură poezie lirică *întreaga* semnificație a acțiunii de strângere a semnăturilor pe Apelul de la Stockholm. Datorită acestui fel de a îmbrățișa artistic o problemă, poezia „*In numele vieții, semnează!*“ se distinge printr'o remarcabilă bogăție de idei. Dovadă concludentă că în poezia lirică bogăția de idei nu constă în bogăția (pur cantitativă) a problemelor, aspectelor și ideilor înșiruite, ci în primul rând în intensitatea sentimentului și înălțimea ideologică de pe care privește poetul câteodată chiar *un singur fapt* al vieții.

În sprijinul aceleiași teze ar putea fi citată și poezia „Tu păcii-i ești soldat...“ de Horvath Imre. Poetul îndeamnă:

Tu, ca să nu te 'mpotmolești
Din drum, să nu te rătăcești,

Să-ți spui mereu, în orice zi:
Azi și mai bine-o voi păzi!
Astfel ne crește triumfând
Pacea pe drumurile lumii;
Deea, să știi, răspunzi oricând
În fața fiului și-a mummii.
Să nu spui: azi îi sărbătoare,
Să nu spui: încă n'am prânzit,
Să nu spui: azi nevasta-mi naște,
Să nu spui: tânăr sunt, iubit,
Să nu spui: am înmormântat,
Să nu spui: anii mulți mă curmă,
Să nu spui: n'am timp, griji m'abat,
Cu scuzele rămâi în urmă!

Cât de frumos este chipul omului care spune aceste cuvinte! Și cât de simplu. El nu recurge la tirade bombastice, nu caută să convingă pe nimeni cu cascade de epitete admirative sau pejorative, ci vorbește omului în limba lui, în legătură cu ceea ce formează substanța însăși a vieții. Dar vorbește despre toate aceste lucruri, de pe o mare înălțime ideologică. de pe înălțimea acelei concepții înaintate despre lume care îți îngăduie să vezi și să înțelegi *toate* faptele vieții în perspectiva luptei pentru izbânda și fericirea vieții. Tocmai deaceia se simte el îndreptățit să stăruie: oamenii, în afară de toate aceste lucruri scumpe, există un lucru și *mai* scump; e și mai scump pentru că din el se naște tot ce e scump pe pământ; această *cea mai scumpă* datorie este lupta pentru viață, pentru pace.

Tot atât de simplu, măreț și pătruns de o autentică frumusețe morală este eroul liric al Veronicăi Porumbacu. Plin de vervă, câteodată furtunatic, cu ochii scăpărând de ură contra dușmanilor vieții este eroul liric al lui Eugen Frunză. Este semnificativ că tot Eugen Frunză a reușit să zugrăvească în „*Când ramuri s'apleacă*“, chipul unui om cuprins de nostalgie. Dar la Frunză, până și nostalgia e tonică, pentru că transmite — cu mijloacele ei, desigur — chipul omului pentru care dragostea de patrie nu poate fi despărțită de dragostea pentru viața nouă și fericită care se clădește în patrie, și de ură cruntă împotriva dușmanilor ei.

Concludentă în acelaș sens este poezia lui Mihai Beniuc „1920“. Poemul nu este

numai liric, dar într'un fel și autobiografic. Totuși, chipul eroului e purtător al unor adevăruri generale. Confruntând vorbele confuze dar adânc simțite ale bătrânului tată cu vorba clară și tare ca cremenea a ostașului Armatei Sovietice, poetul ajută cititorului să vadă în actul eliberator al Armatei Roșii nu numai această eliberare, dar și actul hotărîtor de împlinire a năzuințelor de totdeauna ale poporului. În perspectiva unei povestiri simple, directe, autobiografice, eliberarea țării de către Armata Sovietică apare în întreaga ei semnificație istorică.

În procesul de dezvoltare a poeziei lirice noi am ajuns deci la o etapă când tot mai puternic se afirmă un lirism de tip nou, în care poetul încetează de a opune pe eroul său societății înconjurătoare, ci dimpotrivă tinde să-l contopească cât mai integral cu masa oamenilor, pentru a exprima astfel nu suferințele sau bucuriile sale, ci sentimentele, gândurile și năzuințele lor. Noi ne exprimăm convingerea că succesele poeziei se datoresc în primul rând acestei atitudini noi a poetului față de realitatea înconjurătoare.

De pildă: una din realizările de seamă ale poeziei noi este intensitatea cu care redă patosul luptei pentru pace. Dacă am considera asemenea poezii ca „*Nu'n slujbe divine petrec monseniorii*” de E. Frunză, „*Mesaj de luptă pentru Alfredo Varela*”, de Dan Deșliu, „*Mai tare e Nazim Hikmet*” de Veronica Porumbacu și altele, am putea găsi în ele calități artistice însemnate, ca de pildă: justa gradăție a argumentării poetice care asigură poemelor tensiunea necesară transmiterii cu multă forță a sentimentului de desgust și ură față de dușmanii păcii și ai popoarelor; zugrăvirea precisă, cu mijloace puține dar ascuțite a portretelor hidoase ale ațățătorilor la război; claritatea și prospețimea imaginilor, o limbă vie, expresivă, colorată. Evident, toate aceste calități se datoresc talentului, dar nu se pot explica numai prin talent. Se simte în fiecare din cele trei poezii aduse ca exemplu, ca și în multe altele din poeziile cuprinse în volumele premiate, o aprigă dorință de a afirma cu tărie un adevăr deosebit de scump poporului: în lupta pentru fericirea

vieții sale, poporul știe că lupta pentru apărarea păcii e o condiție de bază; de aceea, nu va precupeți niciun efort în această luptă, va lovi fără cruțare pe toți sforarii ticăloși care i s'ar pune în cale. „*Poporul nostru muncitor construiește socialismul și este hotărît să apere pacea, securitatea și independența națională*, — spunea tovarășul Gheorghiu-Dej în expunerea „*Lupta pentru pace, sarcină centrală a partidului nostru*”, făcută în fața activului de partid la 8 Decembrie 1949¹). Și mai departe: „*Dacă vom ști să descriem poporului muncitor figura hidoasă a ațățătorilor la un nou război, dacă vom ști să explicăm celor mai largi masse populare scopurile criminale urmărite de cercurile imperialiste prin politica lor războinică, dacă vom ști să mobilizăm masse populare tot mai largi pentru realizarea sarcinilor istorice de construire a socialismului, de îndeplinire a Planului de Stat, de mărire a producției, atunci vom îndeplini cu cinste sarcina pe care a pus-o consfătuirea Biroului Informativ de a intensifica lupta pentru pace, împotriva provocatorilor de război -- imperialiști anglo-americani*”.

În lumina acestui citat ne apare ca deosebit de valoroasă tendința poeziei, nu de a o afirma doar, ci de a lămuri cât mai concret conținutul însuși al luptei pentru pace. Această tendință proprie multor poezii răspunde unei sarcini mari puse de Partid, de tovarășul Gheorghiu-Dej. De aceea, credem că nu greșim atunci când afirmăm că este vorba tocmai de acea „*comandă socială*”, fără de care — spunea Maiačovski — e imposibil de scris o poezie lirică de tip nou. În anii care au urmat Rezoluției Biroului Informativ al unor Partide Comuniste și muncitorești din toamna anului 1949, prevederile acestei Rezoluții s'au îndeplinit din plin. Agresivitatea lagărului ațățătorilor la război s'a accentuat: imperialismul american a trecut de la amenințarea cu agresiunea la agresiunea directă, la războiul bacteriologic, la fascism. Totodată, însă, a crescut enorm și forța lagărului păcii, au crescut enorm sarcinile pe care lupta pentru pace

¹) Articole și cuvântări, ediția III pag. 422—423.

le pune în fața fiecărui om cinstit. Mărețul Congres al Popoarelor pentru Apărarea Păcii, care s'a ținut la Viena în Decembrie 1952, a fost o grăitoare dovadă a uriașului răsunset pe care-l are chemarea la lupta pentru apărarea păcii în cele mai largi straturi populare, în toate țările de pe glob. Faptul că poezia noastră a mers în pas cu această dezvoltare, că an de an a dat (și continuă să dea) poezii lirice de un nivel artistic mereu mai înalt, care oglindesc aspecte mereu noi ale luptei pentru pace, dovedește că poezii își însușesc tot mai mult „*comanda socială*” ca principala sursă a inspirației poetice, ceea ce înseamnă de fapt creșterea spiritului de partid în poezie. Și acesta este esențialul.

V

Un alt aspect al progresului poeziei noi îl constituie părăsirea tot mai hotărâtă a formelor abstracte, discursive. Poemele capătă un conținut tot mai concret. În acest sens, putem cita poeziile Veronicăi Porumbacu. Deasemeni, poemele lui Mihai Beniuc, Dan Deșliu, etc. Desigur, nu este vorba aici — așa cum încearcă să insinueze unii — de recomandarea vreunei scheme: întâi prezinți un fapt (concret), apoi o generalizare și la urmă concluzia. Nicidecum. Un asemenea drum este *doar unul* din nenumăratele drumuri pe care poezii pot să se apropie de viață. A cere poeziei să aibă un conținut cât mai concret, nu înseamnă deloc a-i cere numai decât să povestească un fapt întâmplat; dar înseamnă a-i cere poetului să găsească el forma necesară pentru a *convince* pe cititor că ceea ce spune el este și parte din viața lui (a cititorului).

Să luăm drept exemplu următoarea poezie, foarte scurtă, a lui Mihai Beniuc:

N'am putut să cânt în cântec
Nici porc negru, nici șerpoaică,
Nici popă cu brâu pe pântec,
Nici fată de boieroaică,

Dragă mi-i, însă, pădurea,
Când întinerește 'n Mai
Și din când în când secura
Când izbește' n putregai.

Cineva ar putea protesta: oare ce găsim concret în poezia asta?

E un fel de poezie filosofică, în care poetul afirmă doar crezul său poetic. E adevărat. Dar, în primul rând, problema esenței artei nu a fost și nu este o problemă privind exclusiv pe poeți. Poporul se interesează de problema artei, a misiunii poetului, pentru că și poporul crează. Numai că poporul cere poetului ca și atunci când vorbește despre artă sau în general despre orice ar vorbi, să vorbească în așa fel încât „poporul nu numai să înțeleagă, dar să și simtă că tot ce spune poetul interesează adânc poporul. Poezia citată a lui Beniuc este *concretă*, pentru că răspunde acestor cerințe ale poporului. A vorbi clar, pe înțelesul poporului, nu înseamnă numai să întrebuițezi o limbă clară (deși aceasta e o primă și necesară condiție), dar înseamnă deasemenea să exprimi ideile folosind în imagini, în argumentație, în întregul material poetic lucrurile pe care poporul le știe și le simte ca fiind foarte aproape de el. Farmecul poeziei citate a lui Mihai Beniuc rezidă, după părerea noastră, tocmai în capacitatea de a comunica unele idei generale (abstracte, dacă vreți), cu ajutorul unor imagini luate direct din viața poporului. Pentru a evoca frumusețea vieții și datorita de a lupta împotriva dușmanilor ei, poetul invocă o imagine atât de familiară poporului cum este aceea a pădurii care se deșteaptă și a securii care zdrobește fără cruțare lemnul putrezit.

Dar o atare concretizare cere să cunoști îndeaproape viața poporului. Dacă poezia noastră devine realmente din ce în ce mai concretă (noi ne referim aici în mod special la volumele premiate, dar de fapt considerațiunile sunt valabile și pentru alte poezii), aceasta este, după părerea noastră, încă o consecință a întăririi spiritului de partid. Căci lupta și viața poporului sunt fenomene cât se poate de concrete. Poporul niciodată nu vorbește despre lupta sa în abstracțiuni. Se întâmplă uneori ca un agitator, deplasându-se într'o localitate, să se apuce să vorbească despre lucruri foarte adevărate, dar fără nicio legătură cu împrejurările concrete din localitatea respectivă. Ce se întâmplă atunci? Nu-l prea ascultă nimeni cu interes. Cam așa pățește

și poetul atunci când se apucă să cânte lucruri foarte „adevărate și juste“, dar în afara vieții poporului: poporul nu-l citește. Noi credem că în această atitudine a unora dintre poeții noștri, — de a susține că e suficient să versifici în imagini adevăruri, pentruca poezia să devie populară, — mai răbufnește ceva din vechea rătăcire a izolării în turnul de fildeș. Și, dimpotrivă, tendința poeților de a concretiza cât mai mult materialul lor poetic, de a se apropia cât mai mult de viața adevărată a poporului, este o consecință a efortului de a-și însuși cât mai temeinic spiritul maiacovschian al poeziei comenzilor sociale.

VI

Pe marginea decernării premiilor de Stat pe 1950—51, probleme interesante se pun și pentru creația dramatică. Ne gândim în primul rând la problema conflictului. Articolul din „Pravda“, în care se demasca putreda teorie a „dispariției conflictului“, cât și discuțiile care l-au urmat în Uniunea Sovietică, ne-au ajutat și pe noi să vedem mai limpede unele greutăți ivite în desvoltarea literaturii dramatice. De mare ajutor au fost și debaterile plenarei Uniunii Scriitorilor din Iulie 1952. Ele au scos în evidență că în problema conflictului, în teoria și practica literaturii dramatice s'au observat unele devieri. Incontestabil, toți autorii dramatici sunt de acord că izvorul artei fiind viața, baza conflictului în dramă (ca în literatură, în general), este conflictul social esențial al epocii — lupta de clasă cu trăsăturile ei caracteristice de astăzi, specifice epocii de trecere revoluționară dela capitalism la socialism. Pornind de aici, unii autori dramatici au încercat — și intenția a fost pozitivă, firește — să construiască conflictul dramei pe baza unui eveniment caracteristic luat „direct“ din desfășurarea luptei de clasă. Numai că — așa cum ne învață Gorki — conflictul dramei este (sau mai precis trebuie să fie) întotdeauna un conflict între oameni, o ciocnire între caractere omenești. În unele piese însă, autorii n'au reușit să înfățișeze epizodul respectiv al conflic-

tului între clase ales de ei, ca o puternică ciocnire între caractere omenești. Pentru ilustrare, ar putea fi amintite de pildă slăbiciunile piesei „Ziua cea Mare“ de Maria Banuș. În centrul acțiunii și al conflictului se găsește în această piesă lupta pentru înființarea uneia din primele gospodării agricole colective. Personagiile vorbesc foarte mult despre acest eveniment; aproape tot ce se întâmplă în piesă se întâmplă în legătură sau din cauza apropiatei înființări a colectivei. Și totuși, în legătură cu ea caracterele oamenilor nu se definesc. Deaceia și problema ca atare nu reușește să pasioneze pe spectator. Spectatorul este mult mai interesat de drumul întortochiat de viață al lui Enache, de suferințele în dragoste ale lui Neagu, decât, de pildă, de frământările sufletești ale lui Toma Niculae, care în lupta pentru colectivă, n'ar putea să nu fie figura centrală. În caracteristicile date personagiilor, autoarea spune: „Stânica Brindiliu — 35 ani, țaran mijlocas, primar. Cap de șoricel speriat. Sub comical personajului se întrevede marea și continua frământare sufletească“. Autoarea o afirmă, dar nu o realizează. Din păcate „marea și continua frământare sufletească“ a lui Stânica Brindiliu e pur exterioară, pentrucă el nu joacă niciun rol în conflictul piesei.

Asemenea greutăți, izvorite, evident, în primul rând din insuficienta identificare cu ceea ce este esențial în viața cea nouă, au dus pe alți autori la concluzii și practici și mai greșite. Ei au renunțat să pună conflictul social la baza conflictului piesei. S'a născut astfel la noi un fel de teorie tacită a neîncrederii în forța artistică a zugrăvirii conflictelor sociale. De aici tendința de a substitui conflictului real al vieții, situații dramatice ticluite în cabinet, foarte spectaculoase poate, dar absolut neveridice. Am putea să ne referim în susținerea afirmației la unele piese ale lui Aurel Baranga. Câteodată, pentru a crea o „situație dramatică“, autorul renunță la prezentarea unitară a caracterelor, obligând unii eroi să săvârșească la un moment dat fapte în flagrantă contradicție cu caracterul lor, așa cum fusese definit până atunci. Este adevărat

că e bine când caracterul unui erou nu se desvăluie dintr'odată, ci treptat, în desfășurarea acțiunii, e adevărat că e bine când caracterul personajului e cât mai complex, dar toate acestea nu justifică și nu pot justifica disprețul autorului pentru caracterul cu care l-a înzestrat pe eroul său, atribuindu-i și trăsături care nu i se potrivesc. Caracterul este caracter, adică el există numai atunci când anumite trăsături ale sale însoțesc eroul dela un capăt la altul al acțiunii. În rezumat: s'a creat în dramaturgia noastră următoarea situație: pe de o parte, în unele piese apărea pe primul plan conflictul social al zilelor noastre, dar acest conflict nu era întruchipat în piesă într'un conflict tot atât de puternic, pe de altă parte, erau piese în care conflictul părea destul de spectaculos, dar era rupt de viață, conflictul social fiind în așa fel împins pe planul al doilea, încât ceea ce se petrecea pe scenă ducea adesea deadreptul la falsificarea adevărului vieții.

După părerea noastră, principalul pas înainte făcut prin lucrările premiate pe anii 1950—51 constă în demonstrarea practică a falsității acestei aparente „contradicții“, prin elaborarea unor puternice conflicte dramatice care-și definesc intensitatea artistică nu prin îndepărtarea lor dela conflictele reale ale vieții, ci dimpotrivă prin sudarea lor cât mai organică cu aceste conflicte. Ne apare ca deosebit de valoroasă această concluzie: adevăratele conflicte dramatice nu trebuiesc căutate în biroul scriitorului, ci în viață. Iar dacă un conflict de viață nu se concretizează, așa cum trebuie, într'un conflict literar de mare tensiune dramatică, de vină nu este viața, care n'ar oferi, chipurile, suficiente elemente pentru conflict, ci numai și numai scriitorul care cunoaște superficial viața, care nu s'a identificat în suficientă măsură cu înțelesurile ei adânci.

Un drum semnificativ astrăbătut din acest punct de vedere dramaturgul Mihail Davidoglu de la „Minerii“ la „Cetatea de foc“. Și în „Minerii“ baza tematico-ideologică a piesei pare a fi un puternic conflict de viață: lupta pentru mărirea producției de cărbuni. Dar atunci, autorul

de bună seamă nu avusese încă suficientă încredere în forța artistică a unui atare conflict. Deaceia, „a îmbogățit“ piesa cu tot felul de elemente „spectaculoase“ lăturalnice: înnebunirea și miraculoasa trezire a lui Ionuț, moartea aparentă a bătrânului Mihalii, etc. De fapt și conflictul dintre Anton Nastai și cumnatul său Ianco, conflict care naște cele mai ascuțite momente dramatice, nu este legat direct de lupta pentru cărbune. El ar putea avea exact aceleași dimensiuni, dacă piesa ar avea o altă bază tematico-ideologică. Mai mult: din cauza tuturor acestor rezolvări artificiale, însăși baza tematico-ideologică a piesei este șubre-zită, iar în locul ei, nefiind combătută, iese la suprafață ideologia burgheză — supărătoarele elemente mistice, atât de streine luptei pentru o viață nouă.

Cu totul altfel se prezintă lucrurile în cazul piesei „Cetatea de foc“. Aici conflictul dramei, adică acțiunea circumscrisă prin ciocnirile dintre caracterele diverselor personaje, crește organic din conflictul vieții. Spectacolul ne demonstrează cu evidență că în cazul în care n'ar exista ofensiva cea mare a Partidului pentru continua mărire a producției în industria grea, nu ar izbucni nici ciocnirea dintre Petre Arjoca și fiul său Pavel, nici cearta dintre Liviu și soția sa, nici neînțelegerea dintre Pavel și Marița, etc. Nouă ne pare că drumul dela „Minerii“ la „Cetatea de foc“ este drumul spre însușirea realismului nou, socialist, spre înfățișarea artistică cât mai completă și cât mai dramatică a adevărului vieții. Și acest drum, cu anumite particularități specifice fiecărui autor în parte, — este totuși drumul întregii noastre dramaturgii.

Un exemplu de măiestrie în rezolvarea problemelor construcției dramatice ni-l oferă piesa lui Mircea Ștefănescu „Matei Millo“. Propunându-și să nu se mărginească numai la oglindirea momentului nașterii teatrului românesc, ci să cuprindă, într'o singură construcție dramatică, drumul lui de 30 de ani, în așa fel încât ultimul tablou să lumineze într'o viziune de perspectivă până și avântul lui de astăzi, autorul a fost pus în fața unor probleme foarte grele de încheiere a conflictului. Dar le-a

rezolvat cu succes. Lucrând cu un mare număr de personaje, unele istorice, altele fictive, alternând scenele în care se evidențiază ciocnirile dintre interesele de clasă cu multe conflicte personale, pe planuri foarte diferite, autorul a reușit totuși, să nu se risipească, ci să le adune pe toate într'o singură acțiune, în care drumul de viață al *fiecărui* erou este urmărit cu interes. Reușita aceasta se datorește, după părerea noastră, în afara talentului lui Mircea Ștefănescu, concepției care a stat la baza elaborării spectacolului. Ideia că în fiecare epocă, și mai ales în epocile de mari frământări sociale, din mijlocul poporului se ridică oamenii care, iubind cu pasiune arta, n'o pot concepe altfel decât slujind poporul, că tocmai acești oameni inspirați și numai ei crează opere care nu pier, ci dimpotrivă se continuă mereu prin eforturile noilor generații de oameni însuflețiți de aceleași idealuri, ideea aceasta străbate *întreaga* piesă. Autorul a încheiat un conflict unitar, în ciuda tuturor greutăților, tocmai pentru că a ales, a selecționat materialul în așa fel încât *această* idee să nu se piardă pentru nicio clipă. Personagiile se definesc în primul rând în raport cu ea. Deaceia sunt atât de veridice. Deaceia le recunoaștem atât de ușor și peste 30 de ani. Deaceia cele trei părți ale piesei se îmbină atât de organic într'o singură dramă — drama vieții lui Bădia, dramă atât de puternică, dar și atât de luminos definită de el însuși. Deși vorbește despre tragismul vieții oamenilor de artă într'o societate care nu-i înțelegea, îi respingea, îi disprețuia, îi umilea și îi persecuta, piesa este totuși pătrunsă de o mare bucurie a vieții, ea transmite puternic un înflăcărat mesaj al încrederii în oameni, al credinței în victoria omului și a frumosului.

O incontestabilă reușită a literaturii noastre este și piesa „*Mircasa descultă*” de Suto Andras și Hajdu Zoltan. Este prima piesă în literatura maghiară din R.P.R., despre viața nouă din patria noastră. Totodată piesa este și o comedie. Acest lucru merită în deosebi să fie subliniat, întrucât publicul spectator se plânge mereu de lipsa de comedii, iar autorii

noștri dramatici până acum nu prea s'au grăbit să satisfacă dorința publicului.

★

În problemele construcției, pași înainte pot fi observați și în proză. Aici — așa cum arătase la timpul său critica — greutățile sunt cele mai mari. Totuși, deși în ansamblu ediția I-a a romanului „*Drum fără pulbere*” are o construcție oarecum lăbărtată din cauza unui număr prea mare de fire ale acțiunii pe care le urmărește autorul, în cece privește urmărirea unora din aceste fire, romanul se distinge prin multă măiestrie, prin iscusința de a lega episoadele, prin creșterea gradată a tensiunii dramatice, prin ciocnirea între forțele antagonice. Un progres din acest punct de vedere (al construcției) îl aduce și „*Cumpăna luminilor*”. Aici (am în vedere romanul așa cum a apărut în „*Viața Românească*”), autorul a făcut o mare greșală de construcție, introducând cu totul artificial retrospectiva cu care începe partea a II-a. Dar în afară de această greșală, construcția romanului e încheată, acțiunea se desfășoară și crește logic prin înnodarea episoadelor din viața unui grup de eroi principali, legați între ei, — așa cum o cerea Gorki — prin contradicții, simpatii, antipatii și alte raporturi firești de viață. Destul de bine e organizat materialul literar și în romanele „*Zorii robilor*” de V. Em. Galan sau „*Brazdă peste haturi*” de Horvath Istvan.

VII

Intr'un articol de revistă nu pot fi cuprinse, firește, *toate* problemele pe care le ridică un eveniment atât de însemnat ca premiera a 23 lucrări literare. Dacă însă chiar în lumina celor arătate aici, — destul de incomplet — ne vom întoarce la ideea că acest eveniment trebuie, în primul rând, să ne ajute să vedem mai clar drumul viitor de dezvoltare a literaturii, vom putea, socotim, să tragem concluzia că din succesul scriitorilor premiați, literatura în ansamblu are de învățat destul de mult. Căci drumul pe care au fost reputate succesele este drumul pe care ni-l arată Partidul, drumul luminat de exemplul

glorioasei literaturi sovietice. Nu încapem îndoiială că succesele repurtate au la bază în primul rând tendința scriitorilor de a răspunde prin operele lor sarcinilor concrete ale construirii socialismului, iar în al doilea rând tendința de a crea opere cât mai desăvârșite, opere care prin realizarea lor artistică să mărească și forța lor educativă. De aici credem că se poate trage concluzia îmbucurătoare și încurajatoare că la noi dorința de a învăța din experiența sovietică, de a valorifica *pentru noi* această experiență, a izvorit din stadiul unui deziderat proclamat și a devenit o metodă de lucru. Tocmai de aceea una din particularitățile însemnate ale creșterii literaturii noastre noi, este definirea tot mai precisă a personalității individuale a creatorilor. Spre orice domeniu ne-am întoarce — fie proză, fie poezie, fie dramă — putem vedea cum prin contur se definesc tot mai limpede particularitățile de stil, chiar la scriitorii mai tineri. De pildă, multe elemente seamănă poezia Veronicăi Porumbacu cu poezia lui Eugen Frunză: și aceeași cântare pasionată a noului în viață, și tendința spre zugrăvirea cât mai concretă a imaginilor, și căutarea perseverentă de a scoate din fiecare fapt o cât mai bogată semnificație, etc. Putem adăuga: toate aceste elemente de asemănare vorbesc și despre ceea ce au învățat cei doi poeți dela literatura sovietică. Dar dincolo de ele, ar putea oare cineva confunda stilul așezat, melodios, cu imagini adesea gingașe, parcă cizelate ale Veronicăi Porumbacu, cu stilul nervos, plin de modulații neprevăzute, stilul aproape oratoric al poeziei lui Frunză? Aceeași orientare înspre conflictul esențial al vieții a determinat succesele celor două piese distinse cu premiul I, dar nu sunt oare cu totul diferite stilurile în care sunt scrise „*Cetatea de foc*” și „*Pentru fericirea poporului*”? Angajarea consecventă pe drumul literaturii sovietice, adică pe drumul slujirii cât mai puternice, prin literatură, a propriului tău popor, ajută scriitorilor să găsească și propria lor personalitate.

Nu încapem îndoiială că avem încă mult, foarte mult de învățat dela literatura sovietică, că pe drumul valorificării *crea-*

toare a exemplului sovietic am făcut doar primii pași, dar acești pași au fost făcuți și asta deschide noi și luminoase perspective. Acum însă, suntem datori să mai punem o problemă: scriitorii noștri învață dela scriitorii sovietici prin traduceri. Și bogăția literaturii clasice ruse și a celei sovietice, ca și comorile literaturii universale în general, ajung până la cititori prin intermediul traducerilor. Iată de ce este foarte îmbucurător că printre operele distinse cu premiile de Stat pe anii 1950—51 se află și două traduceri literare: versiunea românească a poemului lui Alexandr Pușchin „*Ruslan și Ludmila*” de Miron Radu Paraschivescu și volumul de poezii ale lui Lermontov, traduse de Al. Philippide. E de regretat însă că sunt numai două, e de regretat cu atât mai mult cu cât — în ciuda eforturilor depuse de editurile noastre — la noi mai apar traduceri doar „stilizate” și nu traduceri literare în deplinul înțeles al cuvântului. Aceasta se întâmplă și pentru că unii scriitori mai consideră traducerea literară ca un fel de creație de gradul al doilea, dezinteresându-se de acest sector și lăsându-l în consecință pe seama unor așa zisi „specialiști”. Rezultatul? Traducerea apare într-o formă „fidelă”, „corectă” chiar, dar lipsită aproape complet de farmecul literar al originalului, de particularitățile de stil ale scriitorului tradus. Suntem convinși că pentru îndreptarea acestei situații nu există decât o singură cale: scriitorii — și ne gândim în primul rând la scriitorii de frunte — să accepte că — întocmai ca în toate celelalte sectoare ale creației — cauza traducerilor este o cauză *a lor* și că — în consecință — este de datoria fiecărui scriitor fruntaș să aibă pe masa lui de lucru, înafara manuscrisului original, și o operă valoroasă de tradus. Am spus datoria, dar am putea adăuga: *necesitatea*, deoarece — așa cum ne-au confirmat-o mulți maeștrii ai scrisului — traducerea unei opere de valoare este, pentru oricine, și o minunată școală de măiestrie literară.

VIII

Succesele literaturii noastre sunt mari și îmbucurătoare. Dar tocmai pentru că

avem asemenea succese, să nu uităm nicio clipă cuvintele pronunțate de președintele Uniunii Scriitorilor din R.P.R. Mihail Sadoveanu, în cadrul adunării de sărbătorire a noilor laureați. Mihail Sadoveanu spunea atunci: „Să nu ne culcăm pe lauri“. Ceeace presupune obligația de a cerceta dacă nu cumva, cu toate realizările, scriitorii nu au rămas datori cu ceva poporului. Premiile de Stat constituie un act de cinstire a scriitorilor de către popor, de către poporul care zi de zi, lucrând cu avânt crescând, înscrie noi acte de eroism pe drumul socialismului: „*Creați opere de înaltă valoare artistică, care să oglindească fidel năzuințele poporului nostru ziditor al socialismului*“, — chema pe scriitorii, încă în Martie 1949, Comitetul Central al Partidului. Chemarea a fost ascultată și urmată. Dar nu cumva, totuși, în raport cu furtunosul mers înainte al poporului, sunt sectoare în care literatura a rămas în urmă? Nu cumva, față de poporul ziditor al socialismului, care cinsteste cu atâta dragoste pe scriitorii săi, aceștia mai au datorii de împlinit? Tocmai pentru ca să vedem cât mai limpede ce avem de făcut, pentru ca să dezvoltăm cât mai rodnic succesele obținute, trebuie să analizăm lipsurile noastre tot atât de temeinic cum am analizat și succesele. Și atunci nu vom putea să nu ajungem la concluzia: Da, mai avem datorii!

Prima datorie este față de viața nouă însăși. Am subliniat în acest domeniu succesele. Am spus chiar — și o repetăm — că principalul succes al literaturii noi este tocmai capacitatea de a da tablouri întregi ale vieții noi, de a construi un socialism. Dar totuși, tocmai aici avem și lipsuri. În primul rând — în afară de „*Oțel și pâine*“, care se referă la o etapă de mult depășită — noi nu avem alte romane care să oglindească lupta pentru socialism în fabricile noastre. Ori fabrica, adică industria, este inima construcției socialiste, iar eroica noastră clasă muncitoare — hegemonul luptei pentru socialism. Din rândurile muncitorilor de fabrică s'au ridicat deja și se ridică mereu nenumărați oameni noi, stahanoviști activiști de partid și

ai vieții obștești, oameni cu o structură sufletească superioară, plini de talent, de inițiative creatoare, adevărate nestemate scilicitoare ale geniului popular creator. Și iată că despre viața acestor oameni, în literatură nu s'a scris decât foarte puțin; minunatul lor exemplu, conținând atâta forță mobilizatoare, a rămas până acuma în afara mijloacelor folosite de scriitori pentru a modela sufletele oamenilor.

Dacă ne gândim la ritmul în care se dezvoltă viața noastră, vedem că abia acum se confirmă proverbul: nu aduce anul, ce aduce ceasul. Nu de mult, de pildă, inițiativa tovarășului Vasu, erou al muncii socialiste, de folosire complexă a tehnicii pe baza aplicării simultane a mai multor metode sovietice, era considerată ca cea mai înaintată formă de valorificare a experienței sovietice, și iată că petroliștii dela Boldești au făcut un nou pas înainte prin inițiativa organizării unor acțiuni *planificate* pentru însușirea și introducerea metodelor sovietice. Peste tot inițiativa poporului colcăie ca lava unui mare crater astupat timp de secole și care însăfârșit a aruncat în aer carapacea care-l strivea. În fabrici, în sate, pe șantiere, în universități și școli medii, în instituții, în rândurile intelectualilor, în producție, în viața culturală, familiară, în raporturile dintre oameni, în raporturile de dragoste, de prietenie, de colaborare sub cele mai variate forme ale frământărilor sufletești ale oamenilor, peste tot viața pune mereu probleme noi, pe care scriitorul este dator să le sesizeze, să le gândească, să le încadreze în procesul general de transformare revoluționară a vieții și, trecându-le apoi prin forja creației artistice, să le redea poporului sub forma unei imagini sintetizate, deschizătoare de noi perspective. Iar în timp ce scriitorul a fost preocupat de o atare elaborare, viața a și mers înainte, a pus alte probleme, poate și mai interesante. Pe drept cuvânt, — așa cum o spuneau și scriitorii sovietici în perioada planurilor cincinale, — asistăm la o adevărată întrecere între literatură și viață, întrecere din care viața nu poate să nu iasă câștigătoare, dar din care și literatura are de câștigat enorm,

dacă perseverează în hotărîrea de a nu se lăsa cu mult depășită de viață. La Congresul al XIX-lea al P.C. al U. S. tovarășul A. A. Fadeev, amintea un vechi proverb: „*Scoro scazca scazivoetă, da ne scoro delo delaeta*” (Povestea se spune repede, dar treaba se face încet): acum, la noi, din cauza unor slăbiciuni ale literaturii, proverbul ar trebui inversat. E adevărat, la reabilitarea completă a proverbului vechi nici nu putem să ne gândim într-o societate care construiește socialismul. Dar spre o situație în care povestea să se nască cel puțin tot atât de repede cum se face treaba, trebuie să tindem cu toată hotărîrea.

Desigur, sunt greutăți. Una din ele — principala poate — rezidă în faptul că datorită unor condiții obiective și subiective — mulți dintre scriitori nu sunt încă suficient de înarmați ideologic pentru a putea sesiza repede și în adâncime, variatele aspecte, fenomene și procese noi ale vieții. Pentru învingerea acestei greutăți s'au preconizat diverse măsuri. Printre ele: și efortul de ridicare a nivelului de pregătire politică și ideologică și participarea directă în acțiunile politice, de masă, etc. Câteva au și început să fie puse în aplicare. Nu ne îndoiim că vor da roade. Însă asupra uneia din căile verificate de experiența sovietică am vrea să insistăm. În volumul „Literatura sovietică rusă”, de L. I. Timofeev, la capitolul „Perioada cincinalelor staliniste”, găsim următoarele:

„*In această originală întrecere dintre artă și viață, nu întâmplător s'a dezvoltat la începutul deceniului al patrulea, genul reportajului literar care a devenit în U.R.S.S unul din genurile cele mai răspândite. M. Gorki a întemeiat în 1930 o revistă specială „Nași Dostijenia” („Realizările noastre”) în jurul căreia a strâns și a organizat pe scriitorii autori de reportaje literare. „Reportajul literar e cea mai reușită formă de cunoaștere a vieții și de împărtășire la milioane de oameni a ceea ce se petrece înafara spațiului accesibil ochiului lor” — spunea Gorki¹.*”

¹ L. I. Timofeev — „Literatura Sovietică Rusă”, „Cartea Rusă”, 1951, pag. 349.

Se știe că în urma inițiativei lui Gorki au apărut asemenea capodopere literare ca volumul „Fapte și întâmplări dela muntele Văsocaia” — o culegere de povestiri despre viața a o sută de lucrători dela mina de fier depe muntele Văsocaia, povestiri elaborate de un grup de circa 50 de scriitori, volumul „Oamenii uzinei de tractoare din Stalingrad” — de I. Ilin și B. Galin, cuprinzând autobiografii a 32 muncitori fruntași ai acestei uzine, ca și volumul „Avântul” de V. Slavschi — reportagii din viața colhoznicilor din Cuban, în care s'au regăsit și s'au întâlnit apoi într-o conferință cu autorul nu mai puțin de 378 oameni reali.

Oare acest drum verificat de literatura sovietică, prin roade atât de minunate, n'ar trebui urmat și de scriitorii noștri? Oare n'ar fi actual să punem și noi problema constituirii unor brigăzi scriitoricești care să adune în volume povestiri despre viața fruntașilor vieții noastre politice, economice, culturale?

O altă datorie care privește mai ales pe prozatori, sunt operele de sinteză. În câțiva ani numai, poporul nostru a trăit o experiență uriașă, a parcurs un drum istoric imens. Acum el cere scriitorilor ca în afară de operele care vorbesc direct și operativ despre aspectele cele mai noi ale vieții, să creeze și pânze largi care să oglindească această experiență în ansamblul ei, opere care să dea o imagine globală a revoluției noastre. Se apropie a 10-a aniversare a eliberării noastre, se apropie ziua aceea minunată când în sunetele unui grandios triumf, poporul va sărbători cu noi și mai gigantice realizări, încheierea primului deceniu al libertății sale. Cu ce vor veni la această sărbătoare, scriitorii? Iată o întrebare pe care ar trebui să și-o pună depe acum fiecare scriitor.

O mare datorie a scriitorilor față de popor, datorie neachitată încă în întregime, este și redarea chipului omului nou, născut „în procesul luptei pentru transformarea societății și a construirii socialismului”. În întâlnirile pe care le-a avut în timpul șederii sale în R.P.R., scriitorul sovietic S. Babaevski a numit acest erou — „erou necesar”. La noi se

spune adesea „eroul de neuitat“. Ambele epitețe sunt juste. Ele se completează reciproc. Este vorba în ele de acel erou care întrunește cele mai înalte calități ale oamenilor noi. Prin experiența sa de viață, eroul acesta „necesar“ îndeamnă pe cititori să așeze în centrul preocupărilor lor lupta pentru marea cauză a libertății oamenilor. Este vorba, deci, de acei eroi care, în condițiunile concrete ale vieții din țara noastră, ar trebui să joace un rol analog sau cel puțin apropiat aceluia pe care l-au jucat și continuă să-l joace în Uniunea Sovietică Pavel Corceaghin, Levinson, Serghei Tutarinov, Oleg Coșevoi, Davidov, etc. Este vorba de acel erou care — folosind un termen scump scriitorilor — este capabil să se „lipească“ în așa măsură de sufletul cetitorului încât acesta, neputându-l uita, transformă calitățile sufletești ale eroului iubit, în criteriile de apreciere ale oamenilor în general, în directive de comportare în viață.

La noi s'a vorbit adesea și despre datoria scriitorilor de a creea asemenea eroi și despre greutățile care le stau în cale. Cu toate succesele dobândite, bătălia pentru „eroul de neuitat“ al zilelor noastre se cere continuată cu tărie crescândă. Despre această necesitate vorbesc chiar cele mai bune lucrări premiate pe 1950—51.

Am vorbit despre numeroasele și impresionantele calități ale romanului „*Drum fără pulbere*“. Totuși, în prima ediție a romanului, Petru Dumitriu n'a reușit să ne dea în chipul lui Maței pe acel erou care prin întreaga sa viață să ne vorbească despre minunatele trăsături ale moralei comuniste pe care le sădește partidul în sufletele oamenilor crescuți de el. Abia în ediția a II-a, simțitor refăcută, Petru Dumitriu s'a apropiat de rezolvarea problemei. Mihail Davidoglu în „*Cetatea de foc*“ a zugrăvit foarte frumos chipul lui Petre Arjoca, dar cât de sărac este alături de el secretarul comitetului de partid Constantin Muntean, a cărui prezență în acțiune e pur formală. Mihai Buznea din „*Pentru fericirea poporului*“ e foarte bine prins în unele trăsături ale caracterului său, dar este unilateral. În „*Sfârșitul jalbelor*“ acționează foarte multe personaje

pozitive, dar niciunul nu se ridică până la nivelul unui „erou de neuitat“ al luptelor dela Grivița. Și am putea continua cu exemplele. Nu încapă îndoială că este de datoria scriitorului să pună cu așcutime întrebarea: cărui fapt se datorește această slăbiciune aproape generală a literaturii? După părerea noastră, problema principală rezidă în gradul în care scriitorul se identifică cu eroul său, ceea ce cere și o pregătire politico-ideologică și o participare personală, activă, de zi cu zi în *aceeași luptă* în care ies la iveală trăsăturile de caracter ale eroului.

În lumina discuțiilor ce au avut loc în ultimul timp în secțiile de creație ale Uniunii Scriitorilor, am dori să mai subliniem că rezolvarea acestei probleme presupune ca o condiție necesară înțelegerea clară a adevărului că singurul material al literaturii este *viața oamenilor*. Trebuie să recunoaștem că în practica unor scriitori — iar din rândul lor nu putem exclude nici pe cei laureați — se mai observă tendința nesănătoasă, în fond formalistă, de a înlocui povestirea vieții oamenilor prin simpla narare a evenimentelor în care omul apare doar ca un accesoriu necesar faptului și nu ca substanța lui.

Ni se pare că diverse aspecte ale *vieții* omului vorbesc mult mai grăitor despre suflul vremilor noi, decât pagini întregi de descriere amănunțită a problemelor de muncă, cu ajutorul căreia cutare sau cutare erou reușește să-și depășească norma.

De bună seamă problemele producției, adică lupta *oamenilor* înaintați pentru mărirea producției este un aspect foarte important al vieții, pe de o parte pentru că astfel se asigură baza materială a fericirii omului, iar pe de altă parte pentru că în acest efort ies la iveală nenumărate calități ale omului nou, ale eroismului său. Dar totuși acest aspect este doar un mijloc, un drum, dar nu esența vieții, esența vieții fiind năzuința continuă spre fericirea umană. „*Trăsăturile și cerințele esențiale ale legii economice fundamentale a socialismului*, — ne învață tovarășul Stalin, — *ar putea fi formulate aproximativ în felul următor: asigurarea satis-*

facerii maxime a nevoilor materiale și culturale mereu crescânde ale întregii societăți PRIN (sublinierea noastră M. N.) creșterea și perfecționarea neîntreruptă a producției socialiste pe baza tehnicii celei mai înalte“.

Deci: „creșterea și perfecționarea neîntreruptă a producției socialiste pe baza tehnicii celei mai înalte“ este doar mijlocul, drumul, scopul este și rămâne „asigurarea satisfacerii maxime a nevoilor materiale și culturale“ ale oamenilor. Deaceia suntem de părere că scriitorul care se mărginește a oglindi doar prima parte a trăsăturii esențiale a vieții noi, dar trece cu vederea a doua, adică creșterea neîncetată a posibilității de a spori fericirea în lume, va denatura și va micșora — fie că o vrea sau nu — frumusețea realității noastre. Esența vieții este omul. Invățătura stalinistă ne arată clar că numai punând în centrul creației viața omului în toată complexitatea ei, adică drumul de viață al eroului, cu greutățile și bucuriile lui, cu izbânzile și greșelile, simpatiile și antipatiile, suferințele și fericirile, scriitorul poate da un tablou cu adevărat real al vieții. Pentru concretizarea problemei, să ne gândim, de pildă, la „Sfârșitul Jalbelor“. Acolo sunt înfățișate puternic, veridic și convingător diferite evenimente. Citind romanul simți suflul epocii. Dar oamenii nu-i vezi, nu-i înțelegi, nu ți-i apropii pentru că autorul n'a izbutit să arate cum se reflectă evenimentele în viața lor personală, nu ajută cititorului să înțeleagă, de pildă, cum participarea în lupta ilegală a Partidului ample viața oamenilor ca Horja, Calomir sau Țugui cu un asemenea conținut încât, în ciuda suferințelor prin care trec din cauza exploataării, asupririi și terorii, ei sunt totuși mult mai fericiți decât alții, și mai ales mult mai căliți în fața nenorocirilor decât alții.

După părerea noastră, una din condițiile de bază ale rezolvării problemei „eroului de neuitat“ al zilelor noastre este îndreptarea hotărâtă a scriitorilor spre plasarea în centrul operei a vieții eroilor în toată complexitatea ei. Dealtfel, aceasta și este piatra de încercare a măiestriei literare.

Și astfel ajungem din nou la mult debătută problemă a „măiestriei“. Raportul tovarășului G. M. Malenkov a pus-o cu deosebită claritate.

„In literatură și artă, — citim în raport, — afară încă multe lucrări medicale, șterse, iar uneori chiar lucrări făcute de mântuială, care denaturează realitatea sovietică. In creația unora dintre scriitori și artiști viața multilaterală și clocotitoare a societății sovietice este zugrăvită în culori șterse și monotone“.

Dacă această apreciere este valabilă pentru unele lucrări literare și artistice apărute în Uniunea Sovietică, ea este cu atât mai mult aplicabilă drumului de creștere al literaturii noastre. Spunând aceasta nu ne gândim doar la „rebuturile“ literare. In cazul lor situația e clară. Ne gândim chiar și la unele din operele distinse cu premiul de Stat.

„Oamenii sovietici nu tolerează ceace e palid, lipsit de idei, fals și manifestă cerințe înalte față de creația scriitorilor și artiștilor“, — spune tovarășul Malenkov.

Să vedem cum stăm noi din acest punct de vedere. Au răspuns scriitorii la nivelul cerut, exigențelor artistice din ce în ce mai înalte ale oamenilor muncii?

Ne vom referi pentru exemplificare la romanul „Oțel și pâine“. Romanul are multe calități, pe care le-am semnalat în repetate rânduri în cuprinsul acestui articol.

Dar recunoașterea calităților nu ne scutește, ci dimpotrivă ne obligă să privim cu ascuțime și problema lipsurilor. Pentru că ne doare pe toți și trebuie să-l doară în primul rând pe tovarășul Călugăru faptul că mulți cititori, mai ales oameni ai muncii, recunoscând meritele romanului, nu odată au întrebat: de ce, spre deosebire de multe pasagii scrise antrenant și frumos, părți întregi ale volumului sunt atât de neinteresante?

Iată întrebară pe care n'ar trebui s'o uite niciodată scriitorul. O carte poate să pună cele mai însemnate probleme, poate să sugereze cele mai „juste“ soluții, poate să nu aibă nicio deviere dela aprecierea „justă“ a evenimentelor, dar dacă ea nu se citește cu pasiune, dacă nu obligă la ceasuri de veghe până și pe cei mai

obosiți, dacă nu dictează tot felul de șiretlicuri lănarului obligat de părinți să stingă lumina la o oră fixă, dar hotărât să iasă de data aceasta din voia părinților, dacă nu face cu ochiul omului la plecarea la muncă: prietene, bagă-mă în geantă, poate găsești un loc în tramvai și vei putea continua lectura, dacă într'un cuvânt nu-l interesează și nu-l încordează pe cititor, cartea respectivă nu-și atinge scopul și seamănă — fie că o vrea sau nu scriitorul — cu o armă încărcată cu cartușe oarbe.

Și din păcate mai avem asemenea arme, mai precis mai avem în cuprinsul până și al celor mai bune opere ale noastre pasagii scrise mediocru, șters, fad. Dece? Noi credem, pe de o parte, pentru că unii scriitori nu caută cu perseverență — așa cum cere acelaș raport al lui Malenkov — „esența fenomenului social și istoric dat“, iar pe de altă parte pentru că nu fac eforturi suficiente de a îmbrăca conținutul de viață cu o formă aleasă, corespunzătoare.

Din acest din urmă punct de vedere, ar merita o discuție specială câteva laturi ale problemii.

În primul rând, toată lumea e de acord că unitatea între conținut și formă e baza și totodată cheia măestriei. Dar spunând aceasta, nu toți se referă la aceleași aspecte practice ale procesului de creație. Pentru unii — a găsi o formă frumoasă în literatură, se reduce la problemele de limbă, de stil, în sensul cel mai îngust al cuvântului. Ori, așa ceva este fundamental greșit. Limba nu este încă forma operei literare, ci doar materialul din care scriitorul făurește forma. Ea devine formă doar în cadrul procesului însuși al desăvârșirii operei, dar pentru a putea fi măcar folosită, trebuie să se fi plăsmuit în prealabil în imaginația scriitorului forma operei, adică imaginile, chipurile, caracterele oamenilor, legate între ele prin cele mai variate raporturi de viață, care toate împreună formează subiectul operei.

S'ar părea că cele spuse mai sus sunt lucruri elementare, îndeobște cunoscute. Dacă însă ne referim la practica literară, observăm că tocmai aceste adevăruri sunt adesea neglijate.

Convingerea noastră este că părți fade, șterse, neinteresante din romanele noastre apar tocmai acolo unde efortul scriitorului de a transpune materialul de viață în forma literară alunecă pe linia celei mai mici rezistențe și eșuează în simple relatări sau istorisiri. Astfel se întâmplă câteodată și în „Sfârșitul jabelor“ și în „Oțel și pâine“ și în „Zorii Robilor“. „Nu începe îndoială că problema literară se pretează cel mai puțin unei egalizări mecanice, unei nivelări, dominației majorității asupra minorității. Nu începe îndoială că în această chestiune este necesară asigurarea unui spațiu cât mai larg inițiativei personale, înclinațiilor individuale, mai mult spațiu pentru gândire și imaginație, formă și conținut“. (Lenin). Deaceia ar fi desigur cu totul injust și dăunător chiar a se recomanda tuturor scriitorilor o aceeași cale de trecere a conținutului în formă. Nu începe îndoială că tocmai aici, tocmai în procesul trecerii conținutului în formă, se manifestă cel mai puternic și „inițiativa personală“ și „înclinațiile individuale“, asupra cărora atrăgea atenția Lenin. Nu începe îndoială că sunt extrem de numeroase modurile în care un creator făurește forma cerută de conținutul operei sale, că tocmai în procesul de făurire a unei literaturi noi, corespunzătoare unui conținut nou, se nasc și nenumărate forme noi. Dar tot atât de clar este că o formă literară, oricare ar fi particularitățile ei, trebuie să fie totuși o formă LITERARĂ. ceeace presupune un anumit efort de creație, dela care niciun scriitor, în nicio situație n'are dreptul a se eschiva.

Acest efort de creație presupune în primul rând o cât mai mare claritate în urmărirea scopului creației. În pătrunderea în adâncime a acelei „comenzi sociale“ căreia scriitorul intenționează să-i răspundă prin opera dată. Presupune în al doilea rând o cât mai mare claritate cu privire la caracterele (oamenii) prin intermediul cărora scriitorul intenționează să transmită cititorului conținutul operei. adică ascuțitul ideologic al „comenzii sociale“. Presupune în sfârșit o cât mai mare claritate asupra întâmplărilor de viață, adică asupra ciocnirilor dintre

caractere prin care și numai prin care aceste caractere se pot afirma.

Convingerea noastră este că părțile șterse, fade, neinteresante ale unor opere provin adesea din neglijarea unora dintre elementele obligatorii elaborării unei opere literare. De pildă, prezentarea unilaterală a vieții care duce la sărăcirea și schematizarea personajilor, provine incontestabil din subaprecierea rolului caracterului omului în desvăluirea fondului de idei al operei. Deasemenia, slăbiciunile de construcție, în mod greșit, se consideră simple „greșeli tehnice”. De fapt, construcția este modul de a se exprima în literatură. Iar lipsa de claritate în modul de a se exprima oglindește evident lipsa de claritate a concepției. Este greu de presupus că un scriitor de talent, atunci când îi este clar până la capăt ce vrea să spună prin opera sa, când la izvorul efortului său de creație stă dorința puternică de a convinge pe cititori de dreptatea adevărului său și de a-i îndemna să urmeze într-o anumită problemă de viață calea preconizată de el (scriitorul), e greu de presupus că în asemenea condițiuni scriitorul să nu se străduiască—și să nu reușească până la urmă— să adune în așa fel imaginile și faptele de viață din care construiește opera, încât nimic să nu stingherească pe cititor să înțeleagă până la capăt mesajul său de idei. Și invers, tocmai atunci când această claritate ideologică lipsește, când scriitorul pornește la elaborarea operei înainte de a pronunța el — așa cum o cerea Cernășevski — „verdictul asupra vieții” pe care ar vrea să-l susțină, adică atunci când scriitorul însuși nu este bine lămurit ce vrea să spună cu privire la cutare sau cutare problemă, atunci evident materialul de viață îl copleșește, criteriile de selecționare, adică de tipizare se estompează și forma operei se descompune, lipsită de chiagul de idei care s'o susțină. De-aici își trag origina — după părerea noastră — slăbiciunile de construcție atât de des întâlnite în literatura noastră. De fapt — așa cum ne învață și raportul tovarășului G. M. Malenkov — piatra de rezistență a operei literare este tipizarea. Dar „tipicul” — se spune în acest raport — reprezintă principala sferă de manifestare

a spiritului de partid în arta realistă. Problema tipicului este întotdeauna o problemă politică”. Deci: o situație sau anumite caractere sunt „tipice” numai în măsura în care zugrăvirea lor constituie un aport în lămurirea unei probleme politice, în mobilizarea oamenilor muncii la lupta pentru un obiectiv politic. În absența clarității politice, scriitorul poate să alunece ușor spre faptele mărunte, adică spre acel „cotidian” nesemnificativ împotriva căruia ne avertizează raportul tovarășului Malenkov. Pentru că din puzderia de fapte care alcătuiesc cotidianul realității, scriitorul să poată „selecta” tocmai ceea ce este caracteristic pentru „esența fenomenului social istoric dat”, adică „tipicul”, el trebuie să fie călăuzit de un criteriu politic. Acest criteriu e linia partidului, lupta partidului. Aici se valorifică în primul rând spiritul de partid al scriitorului. Deci: pentru a putea lupta cu succes împotriva lipsurilor care persistă în literatura noastră, ar trebui să nu uităm niciodată problemele tipizării, adică ale elaborării operei de artă. Ele nu pot fi rezolvate decât prin întărirea participării scriitorului la viață, în acea luptă pe care vrea s'o oglindească, în lupta poporului muncitor pentru socialism.



Dar procesul de creație nu se reduce la elaborarea operei, el cerc și realizarea ei. Atunci, în fața scriitorului se pun probleme noi, care cer eforturi noi. Dintre acestea se impune atenției noastre în primul rând problema limbii. Spațiul nu ne permite să-i dăm aici întrecaga extindere. Problema limbii literare este atât de vastă încât merită un studiu de sine stătător. Ne vom mărgini a sublinia că una din cerințele fundamentale ale poporului față de scriitori este și aceea de a scrie într-o limbă cât mai aleasă, clară, expresivă și colorată, așa cum îi învață pilda lui Mihail Sadoveanu. Tocmai deaceia este dureros că unii scriitori nu dau atenție suficientă cultivării unei limbi cât mai frumoase, subapreciază rolul limbii în realizarea operei de artă și oferă câteodată cititorului în locul unor lucrări desăvârșite, niște ciorne scrise de mântuială, cu o limbă

plată, presărată cu expresii improprii graiului popular, săracă și vulgară. Lupta împotriva unor asemenea atitudini nihiliste față de frumusețea limbii populare constituie neîndoios una din principalele îndatoriri ale scriitorilor.

IX

O altă datorie însemnată a scriitorilor poate fi exprimată prin cuvântul *satiră*. Se știe că literatura are un rol extrem de însemnat în lupta pentru demascarea a tot ce este dușmănos în viața noastră, pentru smulgerea măștilor de pe fața dușmanilor, care, loviți mereu mai crunt de victoriile regimului de democrație populară, caută să se camufleze în fel și chip, pentru combaterea a tot ce este vechi, putred, înapoiat, a tot ce reprezintă odioasa mentalitate capitalistă, dominantă până nu de mult în țara noastră. Acest rol demascator al literaturii este extrem de important. „*In operele lor, — citim în raportul tovarășului G. M. Malenkov, — scriitorii și artiștii noștri trebuie să biciuiască viciele, lipsurile, fenomenele nesănătoase în societate...*”

Și mai departe:

„*Ar fi greșit să se creadă că realitatea noastră sovietică nu oferă material pentru satiră. Noi avem nevoie de Gogoli și Scerdini sovietici, care cu focul satirei să extirpeze din viață tot ceace este negativ, putred, cangrenat, tot ceace frânează mișcarea înainte*”.

Parafrazând, avem tot dreptul să spunem că avem și noi nevoie, o nevoie impetuoasă de noi Caragiale ai zilelor noastre, care să zgrăvească cu pasiune chipurile hidoase ale dușmanilor fătarnici, să biciuiască în hohotele de răs ale celătenilor simpli toate acele deprinderi și vicii vechi care ne împiedică adesea să rezolvăm cu succes sarcinile noastre. În cuvântarea ținută în fața alegătorilor din circumscripția electorală „Grivița Roșie”, tovarășul Gh. Gheorghiu-Dej a arătat cât de multe greutăți mai sunt în viața noastră tocmai din cauza unor asemenea deprinderi și vicii, cum ar fi, de pildă, birocratismul. Tovarășul Gh. Gheorghiu-Dej a chemat la luptă necruțătoare împotriva birocratismului: „*Trebuie declarat război*

necruțător birocratismului, considerându-l drept unul din cei mai periculoși dușmani ai construirii socialismului”. Oare în acest război, literatura, prin arma satirei, n'ar putea și n'ar trebui să spună un cuvânt puternic?

Dar oare din literatura noastră lipsesc chipuri negative, purtătoare ale unui puternic conținut demascator? Dimpotrivă, din punct de vedere al efectului demascator, chipuri ca ale lui Mateica din „*Drum fără pulbere*” sau a acelei haite de social-democrați de dreapta din „*Oțel și pâine*”, sunt bine realizate. Dar lipsesc aproape cu desăvârșire din preocuparea scriitorilor opere orientate în primul rând spre satiră. E drept, în poezie a găsit o largă extindere satira antiimperialistă, însă o satiră, tot atât de convingătoare, îndreptată împotriva dușmanilor interni lipsește încă. Revista „*Urzica*” nu se bucură de sprijinul necesar al scriitorilor. Nu avem scenete și schițe satirice (tocmai în țara „momentelor” lui Caragiale), nu avem monologuri, epigrame, versuri satirice de diferite specii. Avem o lipsă gravă într'un domeniu atât de iubit de oamenii muncii cum e comedia satirică. Spectatorii noștri așteaptă cu nerăbdare spectacole cu comedii noi, însă comedii întârziate...



Serioase rămăneri în urmă sunt de lichidat și în sectorul literaturii pentru copii. Nu avem dreptul să ne declarăm mulțumiți de faptul că, în decurs de doi ani s'a evidențiat, prin acordarea unui premiu de stat, o singură lucrare pentru copii. „*Nică fără frică*”, basmul în versuri al Ninci Cassian a meritat distincția cu care a fost cinstit mai ales pentru bogatul său conținut educativ. El cultivă în sufletele cititorilor o seamă de învățăminte necesare educației comuniste: curajul, tenacitatea, datoria de a ajuta pe cei nedreptățiți, etc. Toate acestea sunt prezentate copiilor sub forma unei povestiri atrăgătoare, realizată într'un vers clar, cursiv. Dealtfel, copiii au sesizat aceste calități cu mult înaintea premierii. Ei au premiat cu anticipație basmul cu cel mai mare premiu la care poate spera un scriitor: in-

teretul lor. „*Nică fără frică*“ a coborât din paginile cărții și a intrat în viața copiilor. Iar atunci când se întâmplă așa, este o dovadă sigură că avem de-a face cu o operă de valoare.

Dar „*Nică fără frică*“ are și slăbiciuni, dintre care principala este că mesajul educativ nu apare clar definit prin subiect. Basmul este mai mult o înșiruire de epizoade legate doar de trecerea prin ele a acelorasi personaje. Cu alte cuvinte basmului îi lipsește acea temelie reală din care trebuie să trăiască. Dealtfel — și aceasta e o problemă mai complexă care ar justifica o discuție desine stătătoare — cu atât mai mult cu cât lipsurile basmului „*Nică fără frică*“ reflectă lipsurile literaturii noastre pentru copii în general. Iar lipsa principală nu este atât prezența unor atari slăbiciuni în unele lucrări literare pentru copii, cât mai cu seamă absența unui foarte mare număr de scriitori dela efortul de făurire a literaturii pe care copiii sunt în drept s'o ceară.

Noi avem încă un număr foarte mic de scriitori care scriu exclusiv pentru copii. În marea lor majoritate aceștia sunt tineri. Dar cauza literaturii pentru copii nu poate fi considerată ca una ce privește doar un grup restrâns de scriitori „specializați“, ci ca o cauză a *tuturor* scriitorilor. Acest lucru n'a fost încă înțeles până la capăt.

X

Mai sunt deasemenea și multe alte datorii ale scriitorilor ce-și așteaptă scadența. Am putea aminti și de poezie, în măsura în care nu oglindește în mod suficient *noul* în viața țării noastre, și de dramaturgia cinematografică care, în general, cu unele excepții din ultimul timp, este încă aproape în întregime o datoric, și de nuvelele, schițele și volumele de reportajii pe care le tot promit prozatorii noștri...

Da! E greu să enumerăm *toate* datoriile. Asupra uneia, însă, am vrea să ne oprim îndeeșbi. Ne gândim, anume, la critica literară. În lista lucrărilor distinse cu premiul de Stat nu figurează nicio lucrare de critică literară. Se poate spune, pe

drept cuvânt, folosind moștenirea verbală a marelui Caragiale, că e „sublim“! Din această constatare, concluzia se impune cu toată ascuțimea: dacă în doi ani n'a putut fi premiată *nicio* lucrare de critică literară, aceasta înseamnă că suntem în fața unei foarte serioase rămăneri în urmă, despre care, într'un articol, „Scânteleia“ arăta, că Partidul pune în fața criticilor sarcina de a o lichida cât mai grabnic. Dar pentru ca această sarcină să poată fi îndeplinită, credem că este util să analizăm unele din cauzele fenomenului.

Ne gândim în primul rând la subaprecierea criticii de către criticii înșiși. Unii critici cu mai multă experiență scriu extrem de rar. Printre aceștia pot fi citați Traian Șelmaru, Ion Vitner, Nestor Ignat, Nicolae Moraru, Silvian Iosifescu, Mihai Novicov. Nu încapе îndoiială că această atitudine nu poate îndemna în niciun fel pe criticii mai tineri la o activitate mai susținută.

Ne gândim, în al doilea rând la subaprecierea criticii de către o bună parte din presa noastră. În presa zilnică, articole de critică literară apar extrem de rar. Câteodată opere literare valoroase și importante apar fără a fi măcar consemnate în presă¹⁾.

Ne gândim în al treilea rând, la tendința observată la o parte din presă și mai ales la „Contemporanul“, de a „uniformiza“ critica, de a încătușa spiritul personal, creator al scriitorului-critic, în niște scheme șablon, după care ar trebui să fie scrisă orice recenzie sau cronică literară. Fără îndoială că o asemenea atitudine nu poate stimula un elan creator în critica literară. Ea este una din principalele cauze care duc la apariția unor articole de critică literară fade, șterse, neinteresante. Critica literară este și ea artă. Deaceea nu trebuie să atragă numai prin „justețea“ concluziilor,

¹⁾ Aceste rânduri au fost scrise înainte de „Săptămâna Cărții“. În cursul ei, în presă au apărut numeroase cronici, recenzii și note bibliografice. Ele ar putea să constituie un foarte nemerit punct de plecare pentru îndreptarea situației. Cu condiția ca redactorii ziarelor noastre centrale să nu uite proverbul care spune: „cu o rândunică nu se face primăvară“.

adesea afirmate în mod sentențios dela începutul chiar al articolului, dar și prin forma, prin modul original de a pune problema, modul pe care-l găsește autorul pentru fiecare caz în parte.

Ne gândim, în al patrulea rând, la absența unei vii discuții în critica noastră literară, la absența ciocnirilor de idei fără de care critica literară nu poate nici să existe, nici să se desvolte. Din păcate, s'a încetățenit în viața noastră literară o părere greșită, după care menirea criticii literare nu este de a discuta sub aspecte mereu noi diferite probleme ale creației literare, ci de a găsi odată pentru totdeauna o „apreciere“ pentru cutare sau cutare operă, apreciere care să rămâie apoi tot atât de imuabilă ca și „adevărurile“ descoperite de proorocii de altădată. După această concepție asupra criticii, dacă despre o poezie s'a statornicit părerea că e bună, nici un critic n'are dreptul să-i mai găsească vreo slăbiciune, și invers, dacă o lucrare a căpătat în ansamblu o apreciere negativă, orice încercare de a-i mai găsi vreun element de valoare trebuie să fie catalogat ca o „ieșire dușmănoasă“. Tovărășii care susțin asemenea păreri uită de bună seamă că „*deosebind fără greș conținutul social de clasă al curentelor literare, partidul în niciun fel nu se poate declara pe deantregul de partea unui anume curent în domeniul formei literare. Indrumând întreaga literatură, partidul nici într'un caz nu poate sprijini numai o anumită fracțiune a literaturii, (clasificând aceste fracțiuni după părerile deosebite cu privire la formă și stil), după cum nu poate rezolva prin rezoluții problemele privind structura familiei, cu toate că partidul fără îndoială, în ansamblu, conduce și trebuie să conducă construirea unui trai nou.*“¹⁾

Progresul criticii este imposibil fără lupta de idei. Iar lupta de idei dispare oricâteori se promovează înlocuirea discuției prin sentință. Sarcina elaborării unei literaturi de tip nou, care să servească

lupta istorică a poporului pentru construirea socialismului, ca și sarcina combaterii necruțătoare a tuturor manifestărilor ideologiei burgheze dușmănoase în literatură, sarcina aprecierii operelor de artă în lumina obiectivelor acestei lupte pe baza principiilor estetice marxist-leniniste, pun o serie de probleme complicate care nu pot fi rezolvate de o persoană sau de un singur organ de presă, oricât de competente ar fi, ci cer un efort colectiv de discuție, în care părerile oamenilor, animați de dorința de a ajuta literaturii să crească pe acest drum, să se ciocnească în voie. Nu începe îndoială că în această ciocnire ar trebui să participe cât mai activ și scriitorii înșiși. Participarea largă a scriitorilor de toate genurile în desbaterea vie. activă, pasionată a problemelor creației literare ar da un imbold puternic dezvoltării criticii literare. Dar pentru aceasta mai trebuie realizat ceva: trebuie lichidată atitudinea de subapreciere a criticii din partea obștei noastre scriitoricești în întregime. Noi spunem: cauza literaturii pentru copii sau sarcina de a asigura scenariu literare industriei noastre cinematografice în continuă dezvoltare, sunt sarcini care privesc pe toți scriitorii. Cu atât mai mult trebuie spus acest lucru despre critică. Ar trebui lichidate cu hotărâre rămășițele vechii mentalități, moștenite dela regimul burghez-moșieresc, după care între scriitori și critici ar exista un raport antagonic de neîmpăcat. Azi scriitorii și criticii servesc aceeași cauză: cauza creării unei literaturi puse în slujba poporului, factor activ în măsura luptă pentru socialism. Critica este menită să ajute pe scriitori, iar scriitorii trebuie la rândul lor să ajute critica să-și facă datoria. Numai așa vom putea urni din loc căruța înșepenită a criticii literare.

Dar evident, nu trebuie să rezulte de aici că cele înșirate mai sus ar scădea răspunderea criticilor. Răspunderea și datoria sunt în primul rând ale lor. Poporul nostru muncitor, constructor al socialismului, iubește literatura sa nouă, urmărește cu viu interes dezvoltarea ei. El așteaptă dela critică, dela critici, să dea dovadă de aceeași dragoste și de același interes

¹⁾ Vezi: „Despre politica Partidului în domeniul literaturii artistice“ — Rezoluția C. C. al Partidului Comunist (bolșevic) Rus din 18 Iunie 1925 „Sovremennaja literatura“, cressomație pt. clasa 10-a de A. Doboricov și E. Severin. Editura de Stat pedagogică — Moscova 1939, pag. 9.

pentru această nouă, tânără, dar deja atât de frumoasă literatură. El așteaptă dela critici studii și articole care să-l ajute să interpreteze fenomenul literar în lumina sarcinilor istorice pe care le înfăptuiește sub conducerea Partidului, studii și articole care să-l ajute să vadă cum se răsfrânge în operele înaintate ale literaturii, măreția și frumusețea vieții noi, cum cresc din ea, din această realitate clocotitoare, oameni noi, superiori, cum trebuie să învețe fiecare cititor din exemplul eroilor devotați trup și suflet cauzei socialismului, — studii și articole care să educe în cititor gustul pentru ceea ce este înaintat în literatură, să ajute omului simplu să se orienteze în complicata probleme ale creației literare, pentru ca să poată participa cu și mai multă competență în dezbaterile literare care, odată cu adâncirea revoluției culturale, iau o amploare din ce în ce mai largă și la noi.

Sarcini nobile și minunate stau în fața criticilor. Nu ne îndoiim că învățând din aspra critică obștească, concretizată în faptul că pe lista operelor premiate pe anii 1950—51, nu a fost trecută nicio lucrare de critică literară, urmând exemplul criticii literare sovietice și indicațiile Partidului, criticii noștri vor reuși să facă față îndatoririlor lor.

XI

Decernarea premiilor de Stat pentru operele apărute în anii 1950—51, a constituit o mare sărbătoare în viața noastră literară pentru că a subliniat cu putere succesele remarcabile ale literaturii. A fost un eveniment important și pentru că a răscolit în adâncime o serie de probleme acute ale creației. De rezolvarea acestor probleme depinde în mare măsură progresul viitor al literaturii noastre.

Cuvântul hotărâtor îl au de spus scriitorii. Darsunt și alți factori în viața literară care prin îmbunătățirea muncii lor sunt în măsură să ajute serios literatura.

Dintre aceștia se cuvine să amintim în primul rând redacțiile editurilor și revistelor. Se știe că ele dau un ajutor serios scriitorilor.

Dar este necesar să ne oprim și asupra unei laturi negative în activitatea lor, laturi care azi constituie, din păcate, o frână în dezvoltarea literaturii. Avem în vedere ceea ce se definește deobicei prin cuvântul „îndrumare“.

Nu încapă îndoială că îndrumarea redacției constituie un sprijin extrem de serios pentru scriitor, mai mult chiar: un sprijin necesar. Nefiind în niciun fel prizonierul propriei sale creații, redactorul poate atrage atenția scriitorului asupra anumitor aspecte ale realității privitoare la tema aleasă, îi poate indica lacunele existente în felul cum el (scriitorul) a tratat tema. Redacția are datoria să supună unui examen critic foarte exigent manuscrisul, să atragă atenția scriitorului asupra imperfecțiunilor de formă, stil, limbă. Redacția poate și trebuie să ajute scriitorului să elimine aceste imperfecțiuni și lipsuri.

Dar toate acestea redacția le va face și le va face bine numai dacă nu-și depășește misiunea, dacă se limitează realmente la rolul său de a ajuta pe scriitori și nu încearcă să li se substituie. Și tocmai acest lucru, din păcate, unii redactori nu-l înțeleg încă și în loc de a ajuta pe scriitor să desăvârșească opera pe care el (scriitorul) a elaborat-o, se apucă să propună scriitorului să scrie cu totul altceva, ceva la care scriitorul încă nici nu s'a gândit, dar care s'a născut în capul redactorului. Urmând exemplul lui Maiacovschi, în asemenea cazuri, scriitorul are tot dreptul să întindă redactorului stiloul și să-i spună: „scrie“. Tendința de a îngusta și de a încâtușa chiar dreptul firesc al fiecărui scriitor de a rezolva problemele de creație pe care i le pune cutare sau cutare temă, numai și numai în conformitate cu propria sa „comandă socială“, numai și numai așa cum îi dictează propria sa personalitate creatoare, cu mijloacele sale, cu stilul, imaginile și limba sa, este o tendință foarte dăunătoare care ar trebui să fie extirpată din practica redacțiilor noastre. Misiunea redacțiilor nu este de a aduce pe toți scriitorii la același număr după o rețetă fabricată în nu se știe care cabinet redacțional, ci dimpotrivă de a da maximum de ajutor fiecărui

scriitor de a-și valorifica propria personalitate creatoare.

În sfârșit, un alt factor foarte important în viața noastră literară este Uniunea Scriitorilor. Este cunoscut că în ultimul timp Uniunea Scriitorilor, ca organizație, a făcut destul de mult pentru dezvoltarea literaturii. Desbaterile plenare pe care le-a organizat, progresul realizat în munca secțiilor de creație, ajutorul dat diverselor reviste și edituri, cât și efortul continuu de a organiza cât mai bine viața scriitorilor s'au făcut simțite. Nu încape îndoială că toate acestea au jucat un rol pozitiv în obținerea succeselor de care ne bucurăm și ne mândrim astăzi.

Dar în activitatea Uniunii Scriitorilor mai persistă lipsuri serioase, dintre care cea mai importantă este atenția insuficientă pe care o acordă conducerea Uniunii Scriitorilor problemelor de creație. Biroul Uniunii Scriitorilor mai este înecat în mare măsură în oceanul problemelor organizatorice. Din această cauză nu urmărește cu suficientă atenție procesul creației, nu intervine prompt și eficace în lămurirea unor probleme. În fața Biroului Uniunii Scriitorilor stă sarcina să organizeze, la un înalt nivel principial, variatele debateri ale numeroaselor și complicatele probleme de creație pe care decernarea premiilor de Stat le-a ridicat.

Nu încape îndoială că în fața literaturii noastre stau perspective dintre cele mai frumoase de dezvoltare. Despre ele vorbesc și succesele anului 1952 concretizate în „Săptămâna cărții”. Analiza lor depășește evident cadrele articolului de față. Autorul și-a propus să cerceteze doar unele probleme ale literaturii în lumina premiilor de Stat pe 1950—51. Dar chiar aceste probleme n'au putut să nu fie privite și în lumina sarcinilor celor mai arzătoare de astăzi ale literaturii noastre. De aceea, nu este just să nu amintim măcar în treacăt despre pașii înaintea făcuți în anul 1952, în unele privințe, tocmai pe linia rezolvării problemelor puse în paginile ce au precedat.

În 1952, a apărut romanul lui Mihail Sadoveanu „Nicoară Potcovă”, care a pus o piatră de hotar pentru dezvoltarea povestirii istorice de tip nou în literatura

noastră. În pagini de minunată poezie, maestrul prozei noastre, înfățișând un singur episod, îl zugrăvește totuși în perspectiva întregii dezvoltări istorice a poporului.

Cea de a doua ediție a romanului „Drum fără pulbere” de Petru Dumitriu constituie și ea un eveniment de seamă al anului 1952. Pe lângă un exemplu de atitudine constructivă față de critică, el marchează și o creștere remarcabilă a scriitorului, atât în capacitatea de a sesiza noul în viață, cât și în măiestria zugrăvirii eroului popular de tip nou.

Remarcabilă este și nuvela lui Marin Preda „Desfășurarea”, un tablou convingător al luptei de clasă la țară, deosebit de antrenant în ușurința cu care a reușit autorul să zugrăvească viața în toată complexitatea ei.

În „Dulăii”, Zaharia Stancu a dat un tablou puternic, plin de dramatism, al suferințelor și batjocoririlor la care era supusă țărănimea din partea orânduirii burghezo-moșierești. Lucrarea e remarcabilă și prin forța cu care a reușit să arate cum din această uriașă suferință naște și izbucnește revolta.

Sfârșitul anului și „Săptămâna cărții” au adus în vitrina librăriilor și alte lucrări de proză interesante ca: „Noul oraș” de Ștefan Andrei, „Cu inimă tânără” de Istvan Asztalos, „Judecata” de Aurel Mihale, „O alegere de pomină” de Ion Dorin. În ultimele zile ale anului, a văzut lumina tiparului și a doua parte din trilogia „Grioița” de Al. Jar, „Marea pregătire”.

Tot în anul 1952, poezia noastră s'a îmbogățit cu un asemenea poem remarcabil cum este „Bălcescu” de Eugen Jebeleanu, poem în care este evocată cu un autentic patos poetic, o figură istorică deosebit de scumpă poporului. Au apărut și volume de versuri ca: „Stelele păcii” de Mihai Dragomir, „Stânca de pe Tatra” de N. Tăutu. „Versuri” de Victor Tulbure și altele care vorbesc toate despre străduința neîncetată a poezilor de a îmbrățișa aspectele cât mai variate ale vieții noastre noi. În ultimele luni ale anului, prezența poezilor în presă a fost susținută și bogată.

În sectorul literaturii dramatice, anul 1952 a cunoscut asemenea evenimente ca pre-

miera piesei istorice „*Ion Vodă cel Cumplit*“ de Laurențiu Fulga sau ca reprezentarea pieselor „*Lupii*“ de Radu Boureanu și „*Oameni de azi*“ de Lucia Demetrius. Piesa „*Lupii*“ aduce un element nou în dramaturgie prin demascarea puternică a chipurilor odicioase ale spionilor și asasinilor titoiști, contrapunându-le figurile luminoase ale ofițerilor, muncitorilor și intelectualilor pentru cari datoria de a apăra patria este conținutul principal al vieții. Piesa „*Oameni de azi*“ de Lucia Demetrius aduce în dramaturgie chipurile curate, pline de prospețime și frumusețe ale oamenilor noi ca doctorul Murgu sau învățătoarea Marta. Piesa e remarcabilă prin capacitatea de a transmite în culori realiste cum crește viața cea nouă în satele noastre.

Este evident că o asemenea bogăție de

lucrări și reușite noi confirmă întru totul aprecierea privitoare la continua dezvoltare ascendentă a literaturii. Nu încapă îndoială că, bucurându-se de sprijinul tuturor factorilor chemați să ajute multilateral creația literară, pornind dela succesele realizate până acum, punându-și mereu sarcini noi, inspirându-se tot mai rodnic din nesecata experiență a literaturii sovietice și având mereu în față îndrumările Partidului bazate pe nemuritoarea învățătură a lui Marx, Engels, Lenin, Stalin, scriitorii din R.P.R. vor aduce în curând în dar poporului, noi și mai însemnate realizări în împlinirea sarcinii de a crea „*opere de înaltă valoare artistică, care să oglindească fidel năzuințele poporului nostru, constructor al socialismului*“.

CÂNTEC DESPRE EROUL REVOLUȚIEI DELA 1848

S'a împlinit un veac de când Nicolae Bălcescu a fost înmormântat la Palermo, în cimitirul săracilor, unde — fapt simbolic — osemintele lui aveau să se amestece în eternitate cu osemintele a sute de oropsiți.

Cel care vedea istoria ca o înaltă școală de educație patriotică, „*cea dintâi carte a unei nații*“, a înțeles să facă din imaginea trecutului o pildă vie pentru prezent: „*Privind la acel șir de veacuri, în care părinții noștri au trăit și la chipul în care ei s'au purtat în viața lor soțială, noi am căuta să dovedim virtuțile lor și să ne ferim de greșelile în cari au picat*“ („Cuvânt preliminaru despre izvoarele Istoriei Românilor“).

De acest gând e străbătută întreaga monografie asupra lui Mihai Viteazu, ca și biografiile istorice, pe care Bălcescu, la îndemnul lui Kogălniceanu le-a scris în vederea unui dicționar biografic. Ele trebuiau să fie în mîntea istoricului și scriitorului un fel de vieți exemplare. Istoria vieții logofătului Miron Costin, de pildă, era luminată dela început de o idee morală:

... „*căci și el asemenea a cinstit știința și a dat frumos exemplu în cele triste timpuri, pierzându-și viața pentru binele omenirii*“.

Scriindu-și biografiile istorice, Bălcescu nu s'a gândit desigur că însăși viața sa va deveni una din aceste vieți exemplare, poate cea mai luminoasă din câte cunoaște istoria poporului nostru.

Suflet mare de cărturar luptător, care n'a cunoscut altă dragoste mai înaltă și mai curată decât dragostea de patrie, Băl-

cescu este un nume scump poporului muncitor. La acest nume răspunde unul din cei mai apropiați prieteni și neamului celor obidiți, un om care a luptat și suferit o viață întreagă „*ca să măture rămășița tiranilor de pe fața pământului*“. Tocmai această idee de a vedea în Bălcescu un premergător al luptei poporului muncitor pentru o viață eliberată de orice sclavie, străbate poemul pe care Eugen Jebeleanu îl închină cu dragoste și admirație ilustrului bărbat, în pragul sărbătoririi centenarului morții sale. Poemul se încadrează astfel în omagiul general pe care toți oamenii muncii din patria noastră îl aduc memoriei lui Bălcescu.

Dar poetul este cel chemat să dea glas gândurilor și sentimentelor mulțimii cu o intensitate și o forță de comunicare, pe care nu o au cuvintele obișnuite.

El face „*valul să cânte*“, „*steaua să sboare*“, cum spunea Eminescu, și prin urmare în aceeași putere a lui de a aduce cu mijloacele specifice ale poeziei, vie și prezentă în vremea noastră figura lui Bălcescu, trebuie să căutăm reușita unui asemenea poem.

Este cazul să spunem cu hotărîre, dela început: această reușită există, și ea reprezintă cu certitudine una din cele mai valoroase realizări ale poeziei noastre noi.

Intr'adevăr, Eugen Jebeleanu izbutește în cadrul unei vaste compuneri poetice să creieze prin puterea imaginației un tablou în care legăturile dintre prezent și trecut apar înaintea cititorului într'un mod viu, firesc și original. Chipul lui Bălcescu

nu rămâne doar acela pe care l-au cunoscut contemporanii săi. Poetul îl proiectează pe fondul mare al evenimentelor istorice, luminate de perspectiva timpurilor în care trăim.

Figura marelui patriot revoluționar și democrat român capătă astfel relieful pe care i l-au dat vremurile. Mai mult, artistul sugerează ecourile grele de semnificație ale legendei pe care imaginația poetică a poporului începe să o creeze în jurul vieții și faptelor eroului. Poemul devine într'adevăr o admirabilă lecție patriotică, așa cum visa că trebuie să fie istoria cel care stă de astăzi dată chiar în miezul desfășurării ei.



Felul cum e conceput poemul lui Eugen Jebeleanu scoate dela început în evidență semnificația istorică a luptei revoluționare duse de Bălcescu la 1848 ca parte a luptei pentru libertate desfășurată de masele populare de-a-lungul secolelor. Compoziția poemului servește cu iscusință acestei idei. Poetul își începe cântecul prin evocarea pădurii dela Câmpeni. Ea capătă în poezie un fel de semnificație simbolică. Intunecatul codru din apropierea Arieșului devine un martor secular al suferinței și jertfelor poporului nostru în lupta sa pentru libertate. Ca o uriașă carte, natura vorbește prin tunetul peșterilor, prin stâncile „înroșite de trăznete“, prin sborul vulturilor. Departe de a asista impasibilă la sbuciumul omenesc, ca și în poemul lui Beniuc, pădurea românească suferă, „geme“.

*Gemu pădurea asta toată
Când domnii-i prefăcură bradul
In roata ce-l sfârmă turbată
Pe Horia, neînduplecatul...*

La fel, Arieșul și-a văzut „nu odată“, albia înroșită de sânge și în „strălimpezile“ lui unde s'au oglindit semnele mâinii populare, securi, furci, coase desdoite, „focurile lungi“ ale răscoalei.

Cum solul din care se înalță e udat din belșug de sângele iobagilor români și maghiari, pădurea însăși a crescut înfrățită în dârzenie cu poporul oprimat, a devenit o reprezentare a lui:

*Sus mângâie pădurea cerul
Cu vârșuri noi, ce cresc într'una,
Dar trunchiurile-s tari ca fierul,
Că'n trunchiuri a crestat furtuna.*

*Zbucnește viața pururi nouă
Dintr'un pământ ca de granit.
E fraged creștetu-i, și'n rouă,
Dar trunchiul e de neclintit.*

Intr'un asemenea cadru natural, înfățișând „codrul fără moarte“, adevărat decor solemn al istoriei poporului, se distinge suind de departe, din vreme, un om călare pe un căluț de munte. Umbra fără somn a lui Bălcescu, bătând potecile pădurii, abia se profilează în noaptea timpului. Dar inima poetului îi aude pașii, dovadă că faptele luptătorului revoluționar s'au înscris pentru vece în conștiința poporului:

*Zăresc un om... prin vreme...
departe-i...
Dar inima-mi i-aude pașii*

*Il văd pe un căluț de munte.
Și-l văd mergând pe jos, din greu,
In nopți cu luna pe-a lui frunte
Și ziua'n arșiță, meru.*

Dela început, Eugen Jebeleanu creiază această imagine puternică a lui Bălcescu rătăcind fără odihnă, de-a-lungul și de-a-latul țării, oriunde izbucnesc vâlvătaiele răscoalei mulțimilor ridicate împotriva tiraniei.

Codrul secular păstrează, ca o amintire de neșters, drumurile fără de sfârșit ale bărbatului în sufletul căruia ardea atât de puternic flacăra dragostei de țară, încât nici o oboseală nu era prea mare spre a-l face să-și poarte ca o torță aprinsă trupul firav, din Țara Românească în Ardeal, dela Kossuth la Bem, dela Bem la Avram Iancu, veșnic cu dorința de a întreține focul revoluției, de a-l face să se înalte asemeni unui rug uriaș:

*O vâlvătaie uriașă
Ce-ar strânge'n juru-i, minunată,
Intreaga lume nevoiașă,
Copiii celor frânți pe roată.*

*Un foc, o vatră, o lumină,
Fără sfârșit, din zare'n zare,
Să strângă'n jurul ei senină,
Mulțimi române și maghiare.*

Ca într'o simfonie, unde tema muzicală revine mereu desvoltată, modulată și în jurul ei se organizează întreaga melodie, această imagine a lui Bălcescu îi servește poetului ca un element central în compoziția întregului poem. O întâlnim cu diferite variațiuni în repetate rânduri de-a-lungul versurilor. Dela ea pornește prezentarea vieții lui Bălcescu, ca un fel de amintire a momentului, când pentru întâia oară, în 49, eroul a intrat în codrul dela Câmpeni.

Firul povestirii se întoarce îndărăt. Pădurea martoră este invocată să-și reamintească întâmplările, pe care un veac le-a înscris în coaja ei:

*Pădure din Câmpeni străbună,
Un veac e'nscris în coaja ta!
Printre copacii tăi, și-azi sună
Un pas ce nu-l putem uita.*

Poemul este deci povestea acestor pași, al căror răsunet istoria îl păstrează și astăzi. Rând pe rând, Jebeleanu fixează momentele cele mai însemnate din existența lui Bălcescu și totodată momentele cele mai importante ale revoluției burghezo-democratice dela 1848.

Dela invocația lirică, trecem la fresca istorică propriu zisă. Un prim ciclu de versuri amintește anii premergători revoluției. O toamnă jalnică, apăsătoare, domnește peste țară. Câmpul a rămas pustii, roadele au fost strânse în hambarele bocești, întinsurile își desfășoară nesfârșita lor tristețe. Tabloul țărinelor devastate este contemplat de erou din temniță, unde zace închis împreună cu ceilalți membri ai conjurației lui Filipescu. Printre gratii, ca o amenințare pe care n'o pot frânge zăvoarele și lacătele, răsună cântecul unuia dintre participanții la complot, țăranul Mihail Sin Radu:

*„Ia'n ascultă, mă ciocoi,
Până când o să jupoi
Și pe țară și pe noi“*

În contrast cu tabloul cerului de „fiere și leșie“ al toamnei „galbene și prăpădite“, prevestitoare de foamete și sărăcie, e înfățișat tabloul „traului dulce“ pe care-l duc exploatoarii; caleștile „strălucitoare“ alergând la balurile dela curte, „dânțuitorii subțiri“ jucând sub „policandrele grele“ de lumină, toaletele de mătase ale cucoanelor trecând ca un vârtej, în sunetul săltăreț al „mazurcii“.

Huzurul și trândăvia bocească sunt prinse sugestiv într'o imagine, care reconstitue gesturile leneșe ale îmbuibăților. Un amănunt pictural subliniază exploatarea sângeroasă pe care e clădită această viață fără de griji:

*Baș-boierii'n jâlțuri
Își desfac dulama
Și tot duc la buze
Vinul ca arama.
Purpuriu e vinul,
Ca de sânge pare;
De te uiți mai bine,
Sânge au pe ghiare.
Saltă boerimea'n
Sunetul mazurcii.
La obraz ca mărul,
Vodă bea cu Turcii.*

Primul moment al poemului cuprinde și câteva scene de evocare a activității societăților secrete, a întâlnirilor conspirative la care Bălcescu, acum eliberat din închisoare, ia parte. În tăcerea nopții, în timp ce:

*Șipote de muzici
susură'n palat,*

în timp ce săracii adorm visând „flinte bubuinde“, tinerii patrioți se adună în locuri tainice și jură pe lozinca revoluționară „dreptate și frăție“, să elibereze poporul din lanțurile tiranici.

Cel de al doilea moment al poemului zugrăvește însuși anul revoluționar 1848. Versurile descriu întâi iarna cumplită din țară, după o vară secetoasă și bântuită de lăcuste. Apoi imaginea se lărgește; Jebeleanu învie tabloul revoluției cuprinzând întreaga Europă:

*Se'ninde foamea'n lume, amarnică și goală,
Cu trupul lung și palid, cu sânii grei,
de plumb.
Ea zămislește'n zdrențe copilu-i cel
mai scump
Cu plete'nflăcărate și numele: Răscoală.*

Se istorisește cu multă culoare și viață desfășurarea revoluției din Februarie în Paris și participarea lui Bălcescu la asaltul palatului regal. Scena arderii în piață a tronului lui Ludovic Filip „bancherul”, cu episodul smulgerii bucății de catifea, din care și Alecsandri va primi o parte ca amintire, se află în centrul acestui episod. E urmărită apoi desfășurarea din ce în ce mai dramatică a evenimentelor. Bălcescu, întors din străinătate, e acum în mijlocul poporului care a început să se miște. Eugen Jebeleanu cuprinde în nenumărate imagini, aspecte ale organizării revoluției. Asistăm la adunarea dela Islaz, la fuga lui Bibescu, la solemnitatea din Câmpia Libertății, unde guvernul provizoriu jură înaintea norodului pe noua pravilă a țării.

Un nou ciclu de versuri trece într-o înlănțuire strânsă la nararea zilelor grele ale revoluției. Ne sunt prezentate uneltilile cercurilor boerești, complotul „*pui-ler de cocon*”

*Odobescu și cu
sluga-i Solomon...*

acțiunea curajoasă a poporului care, în frunte cu Ana Ipătescu năvălește în palat și eliberează guvernul provizoriu din mâinile complotiștilor. Acelaș moment al poemului ilustrează încercările disperate ale lui Bălcescu de a trage din desfășurarea evenimentelor istorice toate învățămintele, de a înarma poporul și de a-i da pământ. Cu ascuțime, poetul desvăluie manevrele lui Eliade și Brătianu, demagogia abilă cu care aceștia își acoperă acțiunile trădătoare. E reliefat cu artă modul în care se spulberă încrederea masselor în guvern, odată cu nesfârșitele discuții din comisia pentru înproprietărire. Momentul acesta sfârșește cu scena dramatică a intrării Turcilor în țară. Oștile lui Fuad

Pașa, chemate de boeri, care jubilează, trec Dunărea. Poporul înșelat n'are pentru ce să se bată:

*Glasul lui Bălcescu arde:
— „Sus! La arme! Răzbunare!”
Sună vorbele-i — stindarde —
Sună până'n depărtare.
Dar viața să și-o deie
Nu gândește burghezimea.
„— Unde ți-s, Islaz, copiii?
„Filaret, und'ți-i mulțimea?”
O cum și-ar fi dat viața
Toți clăcașii! Dar n'au țară...
N'au ce apăra aceia
Care zac în lanț și fiară.*

Actul acesta tragic din istoria revoluției se încheie în poem cu scena impresionantă din cortul lui Fuad, unde Bălcescu și prietenii săi îl înfruntă pe pașă și hatîșeriful Inaltei Porți, spre disperarea boerimii slugarnice, grăbită să se înfățișeze cu spinările încovoiate înaintea cotropitorilor.

Cel de al patrulea moment al poemului ajunge cu istoria vieții lui Bălcescu la tabloul dela care evocarea a pornit. Iată-l din nou pe erou sălînd în șea, pe drumuri grele de munte, în țara Ardealului devenită toată o mare de sânge și flăcări...

Incepe acum istoria peregrinărilor nesfârșite ale lui Bălcescu, care face tot ce-i stă în putință spre a uni pe răsculații români și maghiari. Eugen Jebeleanu prezintă întâlnirea lui Bălcescu cu Avram Iancu, întâlnirea cu Petofi și cu generalul Bem.

E subliniată cu pătrundere, pe de o parte mărginirea taberilor în luptă, asmuțite cu viclenie una împotriva celeilalte de împărat, pe de altă parte înălțimea la care se ridică gândirea lui Bălcescu. Măcinat de boală, abia ținându-se în șea, el face și reface aceleași drumuri mănât de o voință neînfrântă:

*Ci Bălcescu nu se lasă;
Trupu-l doare, drumu-i chin;
Dela Debrețin la Pesta
Dela Pesta'n Seghedin,
Dar îl face, și l-ar face*

*Chiar cu foc de-ar fi să ningă,
Numai ca pe'ninsul lumii
Libertatea să învingă.*

Imaginea veșnicei pribegii a acestui om în sufletul cărui arde nestins focul dragostei pentru libertate, apare și după ce revoluția din Ardeal e înfrântă. Iată-l din nou cu fața smolită, deghizat în vânzător de „ciubare“, udat până la piele de ploaia deasă de toamnă, înghețat de răsuflarea rece a vântului tăios, tușindu-și plămâni în batistă, dar cântând din tot focul inimii sale nebiruite:

„—Hai la doniți și ciubare
„Că sunt toate de vânzare,
„Hai la doniți, un ciubar,
„Costă numai un crăițar.
„Hai la doniți, de-om sărac,
„Costă numai un pitac.
„Scumpă dacă-ți pare foarte
„Din pitac dă-mi jumătate,
„Că sunt toate de vânzare,
„Toate-s de vânzare, toate, —
„Făr'de sfânta Libertate,
„Veșnic pentru ea m'oi bate!“

Înșfârșit, ultima parte a poemului descrie anii exilului la Paris, munca neobișnuită pe care o desfășoară în slujba aceluiași ideal, cărturarul și luptătorul. E un exemplu deosebit de măiestrie, modul în care poetul ne face să simțim cum boala pune treptat stăpânire pe trupul lui Bălcescu, dar n'are putere să stingă flacăra din inima marelui bărbat. Peste fruntea lui „brobonită“ bat „vifornițe de moarte“, obrazul îi e pământiu, supt, năframa din pumni, roșie de sânge.

Dar ochii bolnavului ard de o lumină interioară. Ca într'un fel de înfrigurare a febrei se succed în câteva fraze profetice ideile mari ale cărților pe care Bălcescu le scrie cu ultimele puteri. Apoi, în ceasul din urmă, ridicat în capul oaselor, bolnavul transfigurat nu mai vede nimic din ceea ce-l înconjoară. Privirile lui descriu departe în cartea vremurilor viitoare.

Pereții umezi ai mansardei umile parcă s'au dat la o parte, lumina de leșie a fost risipită de strălucirea unui fulger. Bălcescu

recunoaște plaiurile țării, malurile Dunării, Galații, pe vechiul său tovarăș de luptă Mihail sin Radu, acum hamal în port. Într'un fel de viziune simbolică, bolnavul întrezărește continuitatea luptei pe care a purtat-o. Cântecul lui Mihail sin Radu se transmite din generație în generație urmașilor. Oastea celor mulți și desculți e din ce în ce mai mare, se bate cu tot mai multă îndrăzneală, înaintează. Bălcescu, dându-și sufletul, are sentimentul că nu pleacă dintre cei pe care i-a iubit, ci dimpotrivă, departe în vreme se întâlnește cu ei, se află printre rândurile lor victorioase:

*Hei, ce mai flăcăi, ce fete,
Oaste fără de sfârșit!
In odaia cât pământul,—
Vijor s'a deslănțuit.
Nu, nu face cale'ntoarsă
Oastea, — bine se mai bate!
„Sunt cu voi, desculți în arme,
„Sunt cu tine, libertate!“*

Poemul întregește astfel în încheiere imaginea centrală dela care a pornit. Marele patriot înfrânge moartea, inima lui care s'a consumat arzând pentru a întreține focul revoluției izbucnește acum în ceasul victoriei oastei asupriților și exploataților, „stindard în vânt“. În fâlfăitul lui, ea continuă să bată alături de cei pentru a căror biruință a luptat.

*Steag i-i inima, stindard e'n
Oastea care'naintează,
Și e inima lumină,
Și e sabia vitează,
Fâlfâie cu ei alături
Unde-i bătălia'n toi:
„ — Sunt cu voi, copii ai vieții!“
„ — Ești, Bălcescule, cu noi!“*

Ultimele strofe ale poemului evocând vremurile de azi, confirmă luminoasa viziune a eroului, care și-a câștigat un loc nepieritor în sufletul poporului.



Dar figura eroului e prin excelență figura patriotului revoluționar și democrat. Personalitatea unui astfel de om nu poate fi înțeleasă în afara revoluției, desprinsă de imaginea ei.

În compoziția poemului, tabloul larg al evenimentelor revoluționare dela 1848 se înscrie așadar în mod firesc.

Felul în care sunt distribuite diferitele episoade, atenția pe care poetul le-o acordă, oglindesc pătrunderea câștigată de o viziune artistică bazată pe înțelegerea științifică a istoriei.

Desfășurarea revoluției burghezo-democrate apare în adevărata ei lumină.

Un număr însemnat de scene din prima parte a poemului ilustrează poetic cauzele revoluției. Amploarea și forța mâinii populare, descrise în momentele următoare, izvorăsc direct din izbutita prezentare inițială a mizeriei și asupririi din țară.

Nemulțumirile diferitelor pături sociale scot în evidență cu destulă justete forțele motrice ale revoluției, subliniind rolul preponderent al masselor populare în desfășurarea ei.

Este de remarcat în această direcție iscusita dispunere în primul plan a episoadelor în care poporul are un cuvânt hotărâtor. Astfel sunt tratate în mod extins, luminate din plin și descrise în amănunțime scenele dela Islaz, din Câmpia Libertății și mai ales scena zădărnirii complotului boieresc.

În momentele capitale ale revoluției, la izbucnirea și la înăbușirea ei, poetul își începe cânturile cu o scurtă schiță a mersului revoluției în Europa. Imaginea este astfel lărgită și semnificația istorică a evenimentelor devine și mai evidentă. Fresca propriu zisă a revoluției precedată de evocarea neîntreruptei lupte dusă din cele mai vechi timpuri de poporul oprimat și încheiată cu imaginea luptei desfășurate azi de oamenii muncii pentru pace și socialism, reușește să înfățișeze realitatea istorică nu static, ci în desfășurarea ei revoluționară.

Adesea Eugen Jebeleanu a știut să concentreze semnificația multiplelor fapte istorice în câteva întâmplări dramatice, cu o bogată forță de sugestie poetică. Modul cum se ridică țara, cum actele de nesupunere sporesc și se transformă în răsmeriță, e redat printr'un fel de film care surprinde pe rând ecoul cuvintelor și proclamațiilor revoluționare în masa țărănimii, discuțiile și pregătirile breslelor,

mișcarea din porturile dunărene, activitatea înfrigurată dar fără rezultate desfășurată de poliția lui Bibescu, ciocnirile ei cu populația muncitoare. Jertfele pe care le face poporul în revoluție sunt concretizate în episodul morții lui moș Ion.

Există însă și unele lungimi care se resimt, mai ales în scenele pregătirii și desfășurării complotului boieresc, în momentul destrămării guvernului provizoriu și al înființării locotenenței domnești. Ele trădează tocmai prin contrast cu ansamblul poemului o selectare și prelucrare insuficientă a datelor și evenimentelor istorice, o încorporare a lor în forme încă brute în poem. Lungimile artistice sunt în fond rezultatele unei baterii pe loc a artistului, care prezentând întâmplări noi, nu adaugă în aceeași măsură și elemente inedite caracterizării realiste a personajilor sau a situațiilor.

Acțiunea, mișcarea, nu trezesc prin ele înșile interesul cititorului. Să ne amintim că cel mai bogat în acțiune și în acelaș timp cel mai plicticos gen literar e romanul foileton, și că o nuvelă de Cebev, unde nu se întâmplă în aparență multe lucruri, odată începută nu mai poate fi lăsată din mână.

În unele pasagii ale poemului, cum sunt cele referitoare la ciocnirea lui Magheru cu boerii complotiști în sala Momolo, sau la instruirea oștii dela Răureni, alunecarea aceasta spre un fals dramatism al acțiunii, care nu adâncește în acelaș timp portretizarea eroilor și nu contribuie la conturarea mai vie a tabloului istoric de ansamblu, pune plumb în aripile poemului.

Asemenea pasagii nu sunt întotdeauna nici suficient legate de desfășurarea epică a poemului.

Ele constituie din fericire elemente accidentale; în general, variatele momente istorice cărora poemul le dă viață se îmbină strâns și fac ca figurile eroilor și în primul rând figura lui Bălcescu să se contureze cu putere. Simpla descriere a modului în care a fost compusă evocarea, subliniază iscusita punere în evidență a uneia din laturile personalității lui. Cu mijloacele poeziei, Eugen Jebeleanu reușește să ne facă a simți în ce constă biruința pe care Băl-

cescu a câștigat-o asupra vremii. Ideia vieții nemuritoare pe care o dobândesc eroii populari își găsește astfel o expresie artistică originală, deosebit de valoroasă.



Respectând adevărul istoric, înfățișând în condițiile concrete ale epocii diferite trăsături ale caracterului marelui patriot, poetul le pune în lumină actualitatea. Ultimele cuvinte ale eroului, „Sunt cu voi, copii ai vieții“¹ nu constituie o simplă afirmație poetică, ci o concluzie la întreaga desfășurare a întâmplărilor prezentate, la tot ce cunoaștem din existența acestui om pe care îl simțim cu adevărat aproape, viu, prezent printre noi.

Poemul ilustrează în acest sens foarte convingător dragostea de patrie și de popor care l-a însuflețit permanent pe Bălcescu, patriotismul lui luminat. În fiecare episod al poemului, eroul pune această dragoste mai presus de orice. Boala, suferința, amenințarea morții nu-l pot împiedeca să-și slujească poporul. Deaceia e atât de sguuitoare scena din cortul lui Fuad. Cotropitorul a venit în țară adus de pârele și rugămintile boerești. El pozează în pacificatorul, în omul chemat să restabilească dreptatea și e întâmpinat de zâmbetele slugarnice, de ișlicuri plecate.

Cuvintele pe care i le asvârle în față Bălcescu exprimă un întreg crez de viață. Ele palmuesc deopotrivă pe fălosul padișah, ca și pe bașboerii care-și închină bărbile înaintea lui:

— „Tălmăcește, dragomane,
Rogu-te înc'un cuvânt.
„Spune că pământul ăsta
„Nu-i și nu va fi nicicum
„Al acelor care-l calcă
„In copile iar, acum.
„Cei de tulburară țara,
„Și o tulbură din veac,
„Sunt boierii ce-o sugrumă
„Nicidecum omul sărac.
„Nu-i tulburător poporul,
„Bun e, blând, poporul meu.
„Dar că își iubește țara,
„Da, — și-o va iubi mereu!
„Drept au la această țară
„Nu acei ce vi se'nchină,

„Ci acei ce se sculară,
„Fiii lor ce or să vină.
„Nu e greu să pui în lanțuri
„Oamenii cu mâna goală
„Și trecând prin iatagane
„Pruncii, să zâmbești cu jală,
„Inșă...“
Fuad stă și-ascultă:
Sună glasul, ori cravașa?
Ci pălind, privește, sare,
Către Fuad, Omer pașa:
„ — Ce-așteptăm? Să ne arunce
„Alte vorbe, zeci de ceasuri?
„N'am venit aici cu oaste
„S'ascultăm asemeni glasuri!“
Ci adăugă Bălcescu:
„ — Cu ce-am spus, aici acū,
„Eu am isprăvit, effendi,
Dar norodul — poate nu“.

Ca și pentru Tudor, pentru Bălcescu patria e „norodul“ și nu „tagma jefuitoarelor“ Eugen Jebeleanu reușește să arate cu multă artă poetică legătura strânsă între eroul său și masele populare.

În aproape fiecare moment al poemului, acțiunile lui Bălcescu se împletesc cu cele ale oamenilor din popor. Prezența acestora dă un conținut concret, o reprezentare precisă țelurilor luptătorului. Așa se întâmplă în închisoare, unde gândurile de răsvărire ale lui Bălcescu călătorește departe, înfrățite cu versurile cântecului lui Mihail sin Radu.

Așa se întâmplă la Paris, unde democratul revoluționar înalță o baricadă alături de muncitorii din cartierul Saint-Antoine. Când Bălcescu se întoarce în țară, tot ce e în inima lui și tot ce visează să înfăptuiască, ni se face cunoscut în cadrul scurtei convorbiri cu vechiul său prieten din copilărie, Moș Ion, clăcașul ologit de arendași. Mihail sin Radu și Moș Ion intervin în momentele principale ale revoluției, cel din urmă dându-și viața spre a apăra guvernul provizoriu. Legătura lui Bălcescu cu poporul e subliniată cu multă subtilitate artistică mai ales în episodul peregrinărilor din Ardeal. În munții Apuseni, eroul poposește într-o colibă. Aci, printre suspinele unei femei sărmâne, se desvăluie întreaga tragedie a

norodului învrăjbit de uneltirile împărătești:

„ — Und'ți-i soțul? ”

„ — Hei, sârmanu' ...

„Fost'a 'n loagăr, la Buteanu.

„Acu-i mort, că-l împușcară

„Ungurii în luptă-aseară,

„Fost-a bătălie-amară...

„Morți acuma's laolaltă

„Moșii și-ungurii grămadă

„Cu mâinile 'n beregată.

„Da, pe omul meu să-l scot

„Din țărână nu mai pot.

„Din țărână nu mai pot...

și mai departe:

„Și-ungurul căzu, dar of,

„Nu era unгурul grof!

„Avea mâinile crăpate

„Ca ale tele, bărbate,

„Nu avea nici el obiele,

„Nici cămeșă peste piele,

„Și-avea lacrimă la gene...”

Portretizarea lui Bălcescu se face astfel cu ingeniozitate, pe două căi: pe deoparte în mod direct prin descrierea gândurilor și sentimentelor sale, pe de altă parte printr'un fel de materializare a acestor gânduri și sentimente în aspirațiile oamenilor din popor, cu care luptătorul se află în permanent contact și în spiritul cărora acționează.

Dragostea pentru popor la Bălcescu este indisolubil legată de ura neînduplecată față de asupritorii lui. Eroul îi urăște pe tirani din toate puterile suflului său. El sfășie catifeaua tronului lui Ludovic-bancherul și privește fericit cum flăcările mistuie simbolul material al tiraniei. Pe Moș Ion îl învață să nu se vaiete, ci să se încreadă în țaria pumnilor săi și a flintei, pe care să o sloboade în ciocoi și „arendașii tâlhari”.

Pe omul boerilor, pe colonelul Odobescu îl strivește sub disprețul unor cuvinte grele, neiertătoare:

„Ți-i cuvântul tină,

„Cugetul noroi”

și spune Bălcescu spătarului. Cu vorbe la fel de grele, în care clocotește mânia poporului față de trădători, sunt înfierate acțiunile lui Eliade și Brătianu

„Câtă noapte-i Eliade

Sub mantaua-ți nepătăta!,”

păreră lui Bălcescu despre șeful moderațiunii, cade ca o adevărată sentință istorică.

Eugen Jebeleanu pune astfel în evidență cum patriotismul lui Bălcescu se împletește strâns cu dragostea pentru libertate, cu ura împotriva oricărei fel de tiranii.

Bălcescu, patriotul-revoluționar și democrat a fost un om care și-a depășit vremea lui. El a văzut mai adânc și mai departe decât oamenii din jurul său. Această înălțime la care s'a ridicat gândirea marelui patriot e scoasă deasemeni în evidență în mod firesc de diferitele episoade ale poemului lui Eugen Jebeleanu. Se arată în mod reușit cum Bălcescu vede în satisfacerea năzuințelor țărănimii clăcașe, țelul principal al revoluției și chează biruinței ei. „Pământ” e cuvântul vrăjit cu care Bălcescu electrizează masele. Când Mihail sin Radu se interesează ce cuprinde proclamațiile pe care trebuie să le răspândească în taină, zâmbind, eroul îi spune:

— „Vrei să știi

Ce e în desagă?

Nu-s decât hârtii,

Dară nu e zapis

Boieresc, ci sfânt,

Că vă dă dreptate

Și vă dă pământ.”

Și la acest cuvânt fermecat, clăcașul prinde în brațe sacul, parcă ar îmbrățișa pe cineva. Bălcescu înțelege, din păcate prea târziu, că șovăelile sale în această problemă au fost fatale pentru revoluție. Boierii rânjesc satisfăcuți auzind de proiectul discuțiilor dintre proprietari și țărani în comisia de împroprietărire. Eroul scrie apoi cu amărăciune, în exil: „Că răscoalei noastre — Ii pierdurăm rodul, — Vinovat guvernul — Nicidecum norodul...” Bălcescu a înțeles deasemeni că revoluția nu se va putea apăra decât dacă poporul va fi înarmat. Aceasta e învățătura pe care o scoate din eșecul conspirației lui Odobescu.

Eugen Jebeleanu arată eforturile pe care le face Bălcescu spre a pregăti un corp de panduri și de a-i asigura armamentul necesar, sacii de pulbere, sau cum spune glumind, „de cafea“.

*Când o soarbe boerimea
Intră sigur moartea 'n ea.*

Ideia înfrățirii popoarelor în lupta comună împotriva tiraniei e iarăși una din ideile înaintate care au luminat activitatea lui Bălcescu. Tot episodul din Ardeal ilustrează pe deplin jertfele pe care le-a făcut eroul în slujba acestei idei. Pentru mintea lui luminată, toți cei ce se băteau pentru libertate erau frați. Gândul care-l chinuie e cum de nu pricepe fiecare acest lucru atât de simplu:

*...Strânge frâu'n mâini Bălcescu,
Stropi lucioși i-atârnă 'n gene:
„ — De i-am împăca pe unguri
„Cu românii, Bălăcene!
„Sunt viteji și-unii și-alții,
„Și-amărâți și desbrăcați.
„Și dușmanul li-i acelaș —
„Cum de nu simt că sunt frați?“*

Ca un rezultat al acestei superiorități morale, portretul eroului crește de-alungul poemului și devine dominant în ultimele versuri. Intr'adevăr, deși revoluția e înecată în sânge, deși peste câmpurile de bătaie sboară corbii și gonește moartea „nechezând“, mersul istoriei nu infirmă justetea credințelor lui Bălcescu, dimpotrivă le ilustrează și mai viu tăria. Proportțiile eroului cresc în deplină concordanță cu semnificația istorică a faptelor sale, cu rolul conducător pe care îl deține în revoluție. Tănărul firav din închisoarea dela Mărgineni, devine în ultimele versuri unul din oamenii care domină prin personalitatea sa evenimentele vremii.

Am mai spus că un merit esențial al acestui poem stă în faptul că știe să utilizeze mijloacele specifice ale poeziei spre a da un conținut cât mai bogat evocării istorice. Ne pare deaceia interesant să arătăm în treacăt contribuția deosebită

pe care o aduce lucrarea lui Eugen Jebeleanu în raport cu admirabila dramă istorică scrisă pe aceeași temă de Camil Petrescu.

Dela poezie la dramaturgie, trecând prin proza epică, raportul dintre creatori și cei care-l ascultă se modifică treptat. În poezie intervențiile efective ale autorului sunt foarte frecvente și nu constituie nimic insolit. În roman și în general într'o lucrare epică intervențiile autorului se ghicesc în comentariul care însoțește acțiunile eroilor. Dacă aceste intervenții sunt și aici îngăduite, e de dorit ca ele să se petreacă pe cât se poate în modul cel mai discret.

Un bun romancier vorbește prin personagiile sale, prin caracterul și faptele lor. Când cititorul zărește mâna autorului mișcându-i pe eroi, are tot dreptul să se creadă nu în inima vieții ci la teatrul de păpuși.

Intr'o lucrare dramatică autorul este silit să se supună unei interdicții și mai riguroase. Aci acționează și vorbesc numai personagiile. Autorul are de spus ceva în mod direct? *Cuvintele lui* se adresează actorilor și intră în indicațiile de regie.

Aceste cuvinte *nu apar* în textul piesei. ele se traduc în gesturi, în mimică, în atitudinea personagiilor.

Dacă reflectăm puțin asupra celor spuse mai sus și nu înțelegem lucrurile exclusivist, ne dăm seama într'o măsură dece fantezia poetică se poate mișca mai cu ușurință, în mod mai firesc în cadrul unui poem, decât în cel al unei lucrări dramatice.

Faptul se confirmă și în cazul nostru.

Hotărît că având o bază comună realistă, amândouă operele la care ne referim reliefează aceleași trăsături morale, esențiale ale personalității lui Bălcescu. Dar poemul lui Jebeleanu luminează figura lui Bălcescu, ca figura umnia din cei ce formează șirul necurmat al eroilor poporului nostru, și își permite să evoce însăși atmosfera legendară în care fantezia maselor populare păstrează amintirea acestor eroi.

Faptul îmbogățește evident poemul și constituie o valorificare inteligentă a mijloacelor specifice care-i stăteau la dispoziție.

Acelaș element ar fi împovărat inutil o lucrare dramatică, unde invocațiile lirice ale artistului, trecerea dela realitate la legendă nu s'ar fi făcut atât de firese și cu atâta ușurință.

Întregul cadru în care poetul își recheamă eroul are, cum am văzut, un caracter mitic. El e întărit de apropierea făcută mereu între situațiile în care se găsește eroul și motivele baladelor noastre populare. Aci nu avem deaface cu adaptări stereotipe, ci cu o prelucrare subtilă și creatoare a elementelor folclorice.

Când poetul ni-l prezintă pe erou în colula dela Mărgineni, imaginea lui Corbea zăcând în închisoare ne apare firese în minte.

E de observat însă că Eugen Jebeleanu n'a transpus mecanic motivele baladei ci le-a dat o nouă intruchipare. În exemplul citat, farmecul vechiului cântec haiducesc consta aci în prezentarea figurii haiducului, îmbătrânit de anii lungi petrecuți în temniță. Fiecare amănunt al portretului ilustra și scurgerea imemorabilă a timpului și condițiile îngrozitoare ale închisorii: voinicul zace în apă și nămol până la glesne, șerpii ajunși „ca drugii” i s'au încolăcit în jurul brațelor, „broștile ca pleștile” și-au făcut culcuș în barba-i crescută până la genunchi, o năpârcă „i-a împuiat” în sân.

Și în poemul lui Eugen Jebeleanu se schițează imaginea tulburătoare a îmbătrânirii lui Bălcescu, adus în temniță cu mustața abia mijindă și având acuma fața înconjurată de o barbă „scai de scai”.

Dar poetul descoperă în spiritul baladei elemente noi spre a arăta scurgerea vremii și mizeria celulei de închisoare.

Lanțurile dela glezne sclikeau și acum sunt „doar rugină și cocleală”, zidurile s'au împodobit cu mucigai și bureți, iar:

*Umezeala șiroindă
Ii e chipului ogîndă.*

Elementele legendare din jurul figurii lui Bălcescu sunt sugerate și altfel. Adesea luptătorul se confundă cu rapsodul popular și în cuvintele lui răsună ecourile doinelor de haiducie, ca în emoționantul cântec

al ciubărarului. Tot ca în baladă natura apare însuflețită și participă efectiv la lupta eroului.

Acesta conjură elementele care se găsesc într'un acord perfect cu stările lui sufletești. Poetul realizează această admirabilă imagine romantică a naturii în revoltă, atunci când inima lui Bălcescu simte că izbucnirea revoluției e inevitabilă, că ea nu mai poate întârzia:

*Bate vântul, frânge
Ramure betege
Fulgerete taie
Cerule, cu bricege.
Merge omu'n ploaie,
Pletele-i sunt ude,
Și-ascultând cum tună,
Tun parcă aude.
A zâmbit, ștergându-și
Nallă fruntea-i pală.
„ — Fii slăvită, fire
Pusă pe răscoală!”*

Tot așa când eroul cutreieră țara, urmărit de ispravnicii domnești, ritmurile cântecului popular ne arată cum elementele naturii dobândeșc proprietăți miraculoase spre a-l ocroti:

*„De-și pune capul pe stâncă,
„Piatra grea se face blândă,
„Și din piatra cât de grea
„Omu-și face perina.
„De-i pământul înghețat,
„Lui îi este ca un pat.
„Din desiș de ramură,
„Ceru-i face plapumă...”*

Însfârșit Eugen Jebeleanu nu uită faptul că Bălcescu a fost un intelectual, că în preocupările sale ocupau un loc de seamă preocupările cărturărești. La Paris, în timp ce eroul colindă străzile, ni se prezintă odaia lui de studiu, plină de tomuri și de file. Poemul vorbește de munca gânditorului și istoricului în anii exilului. Fiecare viziune a lui Bălcescu e de fapt miezul uneia din lucrările sale: „Mersul Revoluției în Istoria Românilor”, „Trecutul și Presentul”, „Istoria Românilor sub Mihai Vodă Viteazul”.

Diferitele elemente ale personalității

lui Bălcescu îi ajută poetului să-și individualizeze eroul. Răspunsul pe care acesta i-l dă lui Fuad, stăpânit, demn, de o mare ținută a expresiei, este răspunsul unui cărturar care sdrobește sub logica argumentației pretențiile agresorilor. Răspunsul se inspiră direct din magistralul articol al lui Bălcescu: „Drepturile Românilor către Înalta Poartă“. („Popolul suveran 1848“)

Trebue să spunem însă că această latură a personalității lui Bălcescu n'a fost reliefată în poem cu aceeași forță cu care au fost reliefate celelalte trăsături ale eroului.

Faptul decurge — așa cum am amintit — și din interesul disproportionat acordat uneori de poet acțiunii, în dauna luminării resorturilor morale care o determină. În prima parte a poemului, via activitate intelectuală a lui Bălcescu, care a fost și un mare animator cultural, e mai mult amintită.

Munca societăților secrete, care se desfășura în primul rând pe un fond cultural, e redusă la aspectele ei strict politice.

Dar Bălcescu a fost prietenul și sfătuitorul scriitorilor vremii lui și rolul mișcării culturale progresiste în revoluția burghezo-democratică delă 1848 a fost deosebit de mare.

Lăsarea în umbră a climatului spiritual în care a trăit eroul, face să lipsească în mod cu totul nemotivat din poem figura lui Alecsandri, a lui Russo, Boliac, (— amintit doar nominal —) ca și a altor scriitori, participanți de seamă în revoluția delă 1848.

În unele locuri, chiar prezentarea vieții intelectuale a lui Bălcescu e redusă la simpla expunere a credințelor sale, ceea ce rămâne încă un mod simplist de oglindire artistică a realității. Poemul neglijează sbuciumul eroului, care se frământă mereu să dea răspuns problemelor multiple și complexe ale revoluției, înșelându-se uneori, cum singur o mărturisește, dar trăind o intensă și bogată problemă morală, filosofică.

Infățișarea ei, pe lângă că ar fi accentuat individualitatea eroului, ar fi sporit și dramatismul poemului, scoțând mai puternic în evidență ciocnirea dintre

Bălcescu și diferiții dușmani ai revoluției. Tocmai aci drama „Bălcescu“ de Camil Petrescu, ajutată și de caracterul specific al genului luminează mai profund una din laturile personalității lui Bălcescu, ilustrând prin întreg conflictul dramatic ciocnirea permanentă dintre înălțimea la care se ridică gândirea acestui om superior și mărginirea burgheziei în revoluție.

★

În câteva versuri, ca luminate parcă pentru o clipă de „focurile lungi“ ale răscoalei, Jebeleanu prezintă și alte chipuri de eroi, tovarăși de luptă ai lui Bălcescu. Iată-l pe „trupeșul“ Popă-Șapcă, vorbind clăcașilor pe câmpia delă Islaz, iată-l pe Magheru, uriaș impunător, încins cu eșarfa-i sângerie, trecând călare printre șirurile nesfârșite de cavafi, tăbăcari și țărani din toate colțurile țării, încurajându-și „fiii“ cu o privire părintească asvârlită de sub „arcul negru al sprâncenii“.

Ana Ipătescu, cu cele două pistoale în mâini, cu șuvițele negre ale părului fâlfâind în vânt, urcă asemeni unei zeițe a mâniei treptele palatului. Bine e schițată și figura lui Iancu, moțul aprig, cu mustățile sbârlite, cu imensa-i căciulă țărănească, pe care o izbește de pământ cu obidă, când începe să-și dea seama de vicleșugul împăratului.

Cu emoție e evocat glasul de aramă al lui Petofi răscolind întinderea nesfârșită a pusteii și chemând la răsvrătire mulțimile maghiare.

Un erou de seamă al poemului lui Jebeleanu e însuși poporul. Participarea lui în primul plan la toate acțiunile pe care poetul le glorifică, e realizată printr'o serie de mijloace artistice demne de toată lauda. Cum s'a arătat, atât compoziția poemului cât și reliefația figurii eroului principal se bazează pe permanenta subliniere a rolului maselor în făurirea istoriei. Ideile pentru care luptă Bălcescu capătă un conținut concret prin ilustrarea modului în care ele oglindesc de fiecare dată năzuințele maselor largi populare.

Imaginea oamenilor din popor, cu gândurile și sentimentele lor dă o reprezen-

tare vie, convingătoare, forțelor motrice ale revoluției.

Poetul izbutește să deseneze chiar figurile câtorva dintre eroii anonimi ai istoriei. Unul dintre aceștia e de pildă moș Ion Clăcașul, cel care moare sub steagul pe care stă scris „Dreptate și Frăție” cu o lumină de nădejde aprinsă în orbitele-i negre „ca într'o vatră”.

Lui Bălcescu, înainte de a-și da sufletul îi spune:

— „Iartă, fiule... bătrân sunt...
„Am căzut... mă poticnii...
„Ci voi, nu stați! Duceți lupta
„Cât mai sunt ciocoi vii!”

Asemenea eroi sunt și fratele căzuș Mihail sin Radu, ostaș credincios al revoluției, prezent mereu acolo unde e greul ei, comisarii, trimiși de Bălcescu în toate colțurile țării să combată svonurile reacțiunii, să aducă în taină arme trupelor de panduri, ș. a.

Poemul redă cu multă artă psihologia colectivă. Mulțimea clăcașilor se bate în primul rând pentru pământ. Felul cum ea știe să distingă în proclamația dela Islaz revendicarea aceasta, prima care o interesează într'adevăr, apare foarte limpede în scena discursului lui Eliade. Oamenii glumesc pe seama frazelor umflate ale oratorului. În clipa când Eliade e silit totuși să amintească de pământ, țărâanii devin brusc serioși, ascultă cu religiozitate:

— „... Tacă-ți pliscul. I-uzi,
Spune lucru sfânt.
Cică și clăcașii
Or avea pământ!”

Vorbele se răspândesc fulgerător din gură'n gură, se înfig în mintea fiecăruia, însuflețesc mulțimea, o câștigă pentru cauza revoluției:

„...Cică și clăcașii
Or avea pământ!”
Trec din gură'n gură
Vorbele, sunând.
Vijelie vie-i
Câmpul nesfârșit.
Răsmeriță, fie-ți
Pasu'n veci slăvit!

Cu aceeași artă e înfățișată aprinderea pe care o pun clăcașii în discuțiile din comisia pentru împroprietărire, unde cuvintele lui Buga, buzoianul, ale lui popa Neagu și ale altora, răsună amare, grele de un necaz adunat în inimă de veacuri:

„— Dară munca noastră ce e?
„Brațele-astea frânte ce-s?
„Strigă Buga, buzoianul,
„Și — rămâne ne'nțeles.
„— Pentru ele, iei chirie!”
„Moșierul Lenș răspunde:
„— Și în Franția la fel e,
„Și'n Turchia, și-oriuunde.”
„— Ce fel de chirie-i asta?”
(Se încruntă popa Neagu)
„Când îi dai cât vrei matala
„Și-i mai dai și cu toiagul!”
„— Ce fel de chirie-i aia
(Strigă-un alt clăcaș) noi știm.
„E chiria ce ne duce
„Depe câmp la întirim.

Cunoaștem astfel din evocarea lui Eugen Jebeleanu mizeria înfiorătoare în care se sbătea poporul în trecut, explotarea sălbatică la care era supus. Cunoaștem și dârzenia masselor, tenacitatea cu care își duc lupta, nădejdea lor mereu trează în vremea victoriei celor mulți, victorie care nu poate să întârzie.

Însfârșit idea participării diferitelor straturi ale poporului la revoluție e sugerată și prin împletirea originală în țesătura poemului a cântecelor populare de revoltă, din diferite medii sociale.

Ascultăm tânguiriile amare ale doinci:

„Ce văd eu n'aș mai vedea
Vai de țărișoara mea
Ce zăresc, n'aș mai zări
Vai de ochii mei pustii...”

sau chiotul cântecului haiducesc:

„De-ar veni cu primăvara
„Să-și șfarme cătușa țara,
„Să fac din cuțit de plug
„Săbie cu meșteșug,
„Cu tășurile'n două
„Când le'nvărt tidvele plouă...”

Dar poetul reușește aci, cu o rară pătrundere a spiritului poeziei populare să evoce prin intermediul ei și prezența tabacilor și cavafilor, a păturilor muncitoare dela orașe. Iată realizate cu o netăgăduită autenticitate o serie de cântece populare dela oraș, în care parcă auzim răsunând iar coardele lăutei lui Anton Pann:

„Hai, deschide-mi, săpunare,
Dă-mi săpun de trei parale,
Frânghia să-mi săpunesc,
Să-mi pun nod la gât, domnesc,
Să mă sui, sui-m'ăș sus,
Pe creangă de pom ursuz,
Să-mi dau drum prin rămurele,
Să scap de zilele mele!“

sau:

„Boiangiu, neam somnoros
Dă pe lună chinoros
Să fie doar beznă jos,
Să-mi pun pistol la cobur,
Să dau o raită prin jur,
Pistolul să mi-l descarc
In burtă de om bogat,
Care de viu m'a mâncat“.

Imaginea portului oriental, cu negustorii turci haini, la care oamenii robesc pe-o simbric de nimica, e înviată dintr'odată de acest cântec de muncitori la schela corăbiilor levantine:

„ — Vrusei să scap de beilicuri,
„Mă tocni rob la caicuri.
„Pentr'un dram de sâmbrioară,
„Car în port vre-o șasă cară,
„Le rânduiesc în hambară...“

Se realizează astfel o orchestrație subtilă a poemului, în care zeci de coruri ale mulțimii însoțesc cântecul poetului, îl fac să-și lărgască mereu amploarea, să-și descopere mereu alte ecouri și rezonanțe.

În contrast cu imaginile luminoase ale făuritorilor revoluției, poetul învie și chipurile sumbre ale goparilor ei.

Slugile boierii „cu calpac“, dușmană de moarte oricărui progres, slugile gabrovenimii bogate, înfricoșate de ridicarea norodului și temătoare să nu se aducă vre'o vătămare „sfintei proprietăți“ sunt

înfățişate în toată ticăloșia lor. Cu multă combativitate, Eugen Jebeleanu știe să ne facă să simțim că oameni de teapa colonelului Odobescu și a mitropolitului Neofit, descind direct din lumea iatacurilor întunecoase, cu divanuri moi, unde baș-boierii trândavi, scufundați în perne și sorbind din narghilea, pun la cale urzeli misterioase spre a gătui în fașe revoluția. Vicleni, cu vorba prefăcută, cu căutătura lăaturalnică, gata să se închine oricui, numai să le fie ocrotite moșile și tabieturile, boierii nu se dau îndărăt dela nici o mișelie spre a înlănțui iarăși poporul. Odobescu, ca și Mitropolitul Neofit jură pe pravila cea nouă, dar chiar în timpul jurământului se gândesc să-și bată joc de orice legământ. Înalta față bisericească binecuvântează norodul, dar mai bucuros „ar sălta de-asupra mulțimii“ nu crucea, ci biciul:

„Binecuvântează!“
Spune, parc'ar geme —
Și în gând, aruncă,
Fulgerând blesteme.

Cu concursul lui Brătianu, colonelului Odobescu încearcă să aresteze guvernul provizoriu; zi și noapte mitropolitul scrie „cu fiere“ misive disperate capetelor încoronate de peste hotare, cerându-le să intre cu oaste în țară. Vechii jefuitori ai poporului își găesc frați buni în rândurile noilor exploatare ai norodului. În figura lui Brătianu și mai ales în cea a lui Eliade, poetul, în lumina înțelegerii științifice a istoriei a întruchipat cu talent trăsăturile trădătoarei burghezii românești. Cu pătrundere el ilustrează condițiile particulare istorice în care s'a desfășurat revoluția burghezo-democratică dela 1848 în Europa și în țara noastră. Versurile, care prezintă la începutul poemului mișcarea revoluționară din Franța, prind într'o sugestivă imagine tabloul poporului muncitor vărsându-și sângele pe baricade în timp ce, din urmă, burghezia se strecoară pe furis către putere:

S'avântă țesătoarea cu ochii arși de trudă,
Aleargă'n focul luptei mecanicul de tren.

*Cad și răzbesc prin gloanțe cei ce din greu
asudă —
Și-ascunși după-al lor umăr, burghezii cu
joben.*

Poetul reușește să ne arate cum, triumfând pe plan european, burghezia începe să se teamă de revoluția în focul căreia apăruse pe scena istoriei proletariatul. Puterile burgheze apusene, înspăimântate de fantoma care colindă Europa și sub pașii căreia „zăpada se aprinde”, încep să sprijine peste tot forțele reacționare.

Anglia e alături de sultan și de țar când e vorba de a înăbuși avântul revoluționar; deasemeni Franța „burgheziei milostive” vestește și ea că n'are nimic împotriva unor asemenea acțiuni.

În comportarea lui Eliade, în politica pe care acesta o preconiza: „respect la persoane, respect la proprietate; foloase generale fără paguba nimului” *) se vedește orientarea pe această linie politică a lașei burghezii românești, spaima ei de masse și de revendicările lor, dorința arzătoare de a-și împăca interesele cât mai repede cu interesele moșierimii.

Eliade e stăpânit tot timpul de o frică galbenă, pe care în zadar încearcă să o ascundă sub gesturile teatrale și sub pelerina-i albă. Vorbește „dulce”, „muicrește”. Citează mereu evanghelia, ceea ce-i face pe clăcași să spună glumind:

*„ — De-ar avea și barbă
Parc'ar fi Isus”.*

În fața lui Odobescu, Eliade se bălbaie penibil, retractează tot ce a spus, are o comportare desgustătoare. Mult mai cinic se dovedește Brătianu, care acționează din umbră, conducând tot felul de mașinațiuni menite să paralizeze forțele revoluționare. Tabloul forțelor reacționare oferă o imagine deosebit de actuală a josniciei și trădării, care a constituit de totdeauna singurul apanagiu cu adevărat propriu claselor stăpânitoare.

★

*) Echilibru între Antiteze Doi 1824, doi 1848, doi 1859.

Printre elementele limbajului poetic, ritmul este desigur un element primordial. Maiacovschi îl numea forța elementară, „energia de bază” a poeziei și îl compara cu electricitatea. Poetul vorbește aceeași limbă cu toți oamenii, dar frazele sale sunt străbătute de ritmul poetic care le dă o anume expresivitate, o putere de emotivitate înrudită cu cea a cântecului. Când poporul spune că poetul „cântă”, el observă tocmai deosebirea între poezie și proza pe care burghezul lui Molière o făcea, spre surpriza lui, fără să știe.

În poemul său închinat lui Bălcescu, Eugen Jebeleanu folosește cu îndemânare diferitele elemente specifice ale limbajului poetic, spre a da o expresie cât mai desăvârșită ideilor și sentimentelor care-l însuflețesc.

Este remarcabilă în primul rând iscusita trecere dela un ritm și o măsură poetică la alta, în funcție de atmosfera fiecărui moment.

Amploarea cu care revoluția burghezodemocratică se întinde în Europa e sugerată dela început prin versul larg desfășurat folosit în această parte a poemului. El cadrează foarte bine cu întregul ton al evocării, cu imaginile apocaliptice, „foamea amarnică și goală, cu sânii grei de plumb” cutreierând lumea, „norii'n cirezi, mânați de-un roș hărapnic” „de trăznet și lumini”, steagurile roșii suind ca niște flăcări pe treptele albe ale palatelor regești. Strofele de mai jos îl fac pe cititor să-și aducă aminte cu emoție versul lui Eminescu din „Împărat și Proletar”:

*Se'mpurpurează norii, se'nneacă'n fum
orașul,*

*Tușesc, pocnind, pistoale. prin norii
fumurii.*

*Trozniind se frânge scutul ce apără
vrăjmașul,*

S'apropie furtuna, vuind, de Tuilerii.

*Se sguđuie palatul cu trepte sclipitoare,
Cu-'a lui grădini întinse, de danțuri și de
joc.*

*Cad porțile înalte cu steme și cu fiare,
Și sboară'n parc, mărețe, drapelele de foc.*

La fel, ritmul versurilor evocând agonia lui Bălcescu e agitat, înfrigurat, comunică

cititorului sbuciumul din sufletul eroului. Apoi brusc, când poetul trece la zugrăvirea vremurilor de azi, ritmul devine calm, avântat, pătruns de bucuria victoriei și de măreția epocii socialismului:

*Cu noi ești, iniraă vitează,
Cu noi, pe-al bătăliei drum,
Cu cei ce ieri au fost săracii,
Cu cei ce-o fară au acum!*

*Cu cei ce'n luptă doborî-vor
Pe'nltinsu'ntregii lumi tiranii.
Cu-ai vieții fii, pe care-i duce
La luptă și'n victorii, Stalin.*

Intr'un mod firesc sunt introduse în poem foarte frecvent ritmurile cântecului popular, acolo unde răsună jalea și revolta poporului.

Eugen Jebeleanu a fost preocupat și de găsirea unor ritmuri potrivite acelor părți ale poemului, în care interesul principal al cititorului trebuie să fie atras în primul rând de desfășurarea acțiunii. Aici poetul utilizează un vers scurt, cu o măsură egală, și cu o rimă săracă, la intervale destul de rare:

*Intr'această vreme,
Porfolă vrăjmașii
Strâns e'n chingi palatul
Și-l păzesc ostașii.
Se proptesc soldații
Bine de pereți,
Că le-au dat să beie
Și mai toți sunt beți.*

Este interesantă asemănarea pe care o au versurile de mai sus cu versurile cronicii Pitarului Hristache, istorisind domnia lui Mavrogheni și având deasemeni preocuparea principală de a face nararea versificată a evenimentelor.

Modul natural în care succesiunea versurilor din acest poem urmărește cu strictețe stările sufletești ale poetului e dovedit și de faptul că momentele de pauză despart unități de expresie încheiate. Urmărind desfășurarea versurilor, ne dăm seama că în cadrul lor strofa nu este o simplă convenție formală tipografică. De cele mai multe ori versurile finale accen-

tuiază cele spuse mai înainte, aruncă o ultimă rază de lumină pe imaginea făurită, conturându-i mai puternic strălucirea.

Pauzele poetice în creația unui veritabil artist corespund gestului pictorului, care adăogând o ultimă trăsătură de penel se dă un pas îndărăt spre a-și contempla câteva clipe tabloul.

Distingem adesea în poemul lui Jebeleanu astfel de izbutite accente așezate în finalul diferitelor momente ale evocării. Un exemplu fericit îl oferă versurile care încheie descrierea Bucureștilor scufundați în tăcerea nopții, ca într'un coșmar. Ideia trezirii poporului odată cu apariția zorilor e redată în ultimul rând printr'o imagine de o mare plasticitate:

*Sboară să se culce
Droști mari, poleite.
Nu e încă ziuă —*

Da' s'ascut cuțite.

Tot așa scena îngenunchierii norodului pe Câmpia dela Islaz, aduce în versul final ideia obsedantă a clăcașilor: pământul, așezând accentul potrivit pe întregul moment istoric:

*Val de val clăcașii
Pică în genunchi,
Nu ca să se roage,
Nu că-i bate vântul,
Ci ca mai aproape
Să-și simtă pământul.*

Din păcate, nu în tot poemul a existat această grijă. În capitolele unde se simt lungimi, unde momentele se succed fără relief, întâlnim tocmai ca o consecință a lipssei de conținut, deficiențe și în expresie. Aci versul uniform amintit e utilizat în exces și curge ca o apă:

*Astfel se gândeste
Stând Magheru, drept
Și-apoi, sună'n sală
Graiu-i înțelept... etc.*

sau:

*Iată colo călăreții
Ce din București venira*

*Printre corturi pedestrașii
Forfotă și se înșiră.
Nu-i fu lesne lui Bălcescu
Să-i trimeată-aici, de fel.
Brătianu și Eliade
Nu vor turcilor rebel...*

Pasagii de categoria celor de mai sus contrastează neplăcut cu remarcabila varietate stilistică din poem, cu arta folosirii cuvântului astfel încât acesta să capete maximum de expresivitate.

Se cuvine să apreciem frumusețea limbii în care e scris poemul „Bălcescu“ nu inventariind expresiile pitorești, cum din păcate în multe cronică literare se mai obișnuște, ci judecând în ce măsură diferitele elemente ale limbii literare, diferite elemente de stil slujesc ideea fundamentală a operei.

Caracterul de evocare al întregului poem, compus din părți narative cu un pronunțat caracter epic, pe care le însoțesc dese intervenții lirice, e susținut cu iscusință de diferite procedee stilistice.

De-alungul unor întregi pasagii epice noi îl simțim pe poet participând cu însuflețire la acțiune, și fiecare episod îi smulge repetate intervenții, mărturisind jalea și mâhnirea, indignarea și revolta, entuziasmul și admirația.

Remarcabil e modul firesc în care se face trecerea dela planul epic la cel liric.

Poetul își amintește prezența prin câteva vorbe cu care se adresează parcă în jur, unor ascultători închipuși:

„Uite-așa de taină...“; „Tocmai d'aia, uite-i“ — „adunați-acum“ — „Și privește-acum: aleargă spre palat...“ „Unde-o fi acum Eliade?“.

*... Sta, pândind Bălcescu'n
Fund de văi galopul*

(Cântul VII, final)

*Ce se'ntâmplă oare'n
Țară, între-acestea?
Sună revoluția
Pe câmpii și creste.*

(Cântul VIII, începutul)

După o asemenea paranteză, intervenția artistului reapare naturală și ne simțim antrenați prin comunicativitate de elanul lui:

*Sună, Revoluție
Glasul tău să tune
Trâmbițând prin veacuri
Mândrul 9 Iunie!*

La fel, când oștile turcești calcă pământul țării, poetul povestește faptul însoțindu-l de un oftat amar, pe care îl auzim bine, printre rânduri, datorită unui singur vocativ fericit așezat:

*Vin chemați de boierime
Turcii prin Rusciuc, în goană.
Năvăliră ienicerii'n
Giurgiu — țara mea sărmană!*

Gândurile și sentimentele artistului sunt gândurile și sentimentele masselor populare. Comentariul liric dă aci de fapt perspectiva din care poporul își apreciază propria istorie. Adesea contopirea poetului cu mulțimea celor asupra și atât de complectă încât chiar în părțile narative nu mai povestește poetul, ci oameni oarecari din popor. Așa e narată de pildă acțiunea membrilor societăților revoluționare, cutreierând satele. Numele de „surtucar“ dat tinerilor revoluționari, tonul în care sunt comentate faptele,

*„aprints vorbesc ca domnul Tudor“
„Când pleacă nu-și răpesc nimica“*

sau:

*... Iți vără'n mână o hârtie
„Ce scrie, dascăle, ia'n vezi
„Ci-că dreptate și frăție
„Și mântuire de podvezi,*

toate indică prezența povestitorului popular.

Jebelcanu știe cu ironie să treacă și boerilor cuvântul. Versurile redau atunci sporovăiala veninoasă, șoptele la ureche cu hărbile încuviințând a înțeles:

*Da' nu-i rău Eliade,
Bun îi Brătianu,
Că nu li-i gândirea
Cum îi e lui planul...*

Cuvinte și expresii anumite sunt folosite cu iscusință spre a da coloratura stilistică dorită unor pasagii și spre a contribui astfel la caracterizarea realistă a situațiilor.

Mediul retrograd, turcit și grecizat al marii boierimi apare mai pregnant prin ingenioasa utilizare a câtorva arhaisme, grecisme și turcisme în versurile care se referă la descrierea acestei lumi. Baș-boerii „beau ciubuțe”; în limbajul lor transformările revoluționare se reduc la schimbarea unui „ișlic” mare cu altul mai mic, a „calpacului” cât roata cu pălăria. Ei se tratează reverențios cu „psihimu”. La intrarea turcilor în țară, doamnele din protipendadă își „dau la oglindă cu cârmâz — cântând mașele”. Textul capătă aci nuanțe ironico-satirice.

Am arătat cum numeroase frânturi de cântece populare, aduceau prezența vie a poporului în poem.

În pasagiile respective există o abundență de zicale pline de înțelepciune, de forme succente populare pentru caracterizarea oamenilor și faptelor:

*Fier la mâini, la glezne fier
Brătară dela boeri.*

sau:

*Grâu crescut-a'n țară
Falnic să-ți ia ochii,
Dar l-au pus boierii'n
Aurul din rochii.*

Ștreangul e numit „nod domnesc”, boierul „lup colțat”, țara „mușcă” dijma și „rușfetul”, spinările robilor sunt trepte pentru „boeret”.

Prin câteva cuvinte bine așezate, Jebcleanu amintește și limbajul pretențios, italianizant al lui Eliade. Acesta reneagă „pontul” cu clăcașii, pe care-l numește avocățeste „o eroare”.

Parcă auzim stilul infatuat, pompos al discursurilor lui:

„Și apoi, unde va fi să fie, în ce este culpabil comerciantul agricol, spre a fi condamnat de a-și pierde averea ce și-a depus-o cu laborarea în brazdele pământului numai pe credința legilor ce am avut până acum?... Imi place a crede, domnilor, că actul D-voastră provine dintr'un nobil

avânt; însă e foarte arbitrar și n'ați cuge-tat matur, când vi l-ați propus; eu nu pot a-l suscrie, nici aproba”.

Cu aceeași artă poetul sugerează în frazele care rezumă ideile operelor lui Bălcescu stilul lor înflăcărat, numeroasele personificări, tonul profetic:*)

*„Poate că atunci
Gara-mi va fi muta,
Dar, de-acu, Răscoală,
Gură-mi le sărută!”
„Siguri, fiți, izbânda
Va veni, va bate
Slavă, inzeită
Scumpă libertate!”*

Puterea de a face ca vorbele să comunice cât mai plastic ideile și sentimentele poetului se poate urmări și mai amănunțit. Observațiile bogate asupra realității sunt concretizate în câteva notații exacte reflectând în același timp multă sensibilitate poetică: imaginea răscoalei din Paris e sugerată foarte viu de „pavajul” legendar care se ridică, adică se transformă în baricade; orașul se „îneacă” în fum și atmosfera de fierbere, de bătălie înverșunată, o întărește notația „tușesc pocnind pistoale”; palatul „clănțane” din geamuri și aceasta redă foarte bine sentimentul deslănțuirii mâinii populare.

Cu artă picturală realistă e zugrăvit codrul dela Câmpeni, noaptea înainte de izbucnirea furtunii. Norii gri care trec mereu întunecând luna îi vedem prin faptul că poetul știe să arate atât de bine cum crângul e pe rând „de plumb”, „și de argint”, adică pe rând cufundat în întuneric și luminat de lună. La fel de sugestivă e imaginea fulgerelor care „taie cerul, cu bri-cege”. Ea comunică cetitorului impresia besnei apăsătoare pe care ca un început de eliberare furtuna o spulberă în răstimpuri.

*) „Sufletu-mi te slăvește încă, inzeită libertate și deși oamenii sânguiirilor au învelit cu maramă neagră dulce fața ta, cred că va veni ziua fericită, ziua izbândirii, când omenirea întregă se va scula spre a sfâșia acest vâl și dușmanii tăi se vor împietri la vederea soarelui tău de lumină”.

În poemul „Bălcescu“ recunoaștem timbrul special al poeziei lui E. Jelebeanu. Faptul merită să fie subliniat întrucât el e încă un exemplu al originalității pe care o câștigă noua noastră poezie prin creațiile sale cele mai de seamă.

Exprimând cu sinceritate năzuințele poporului muncitor, poezii noastre de frunte, nu numai că nu-și anulează propria personalitate, dar îi găsesc abia acum cadrul nestingerit de afirmare.

Într'adevăr, estetica burgheză contestând legătura dintre artă și realitate ignoră în fapt problema personalității artistice, deși o trâmbează cu ostentație. Dacă arta nu e o formă de cunoaștere a realității, dacă în cadrul ei orice „viziune“ subiectivă are o valoare proprie, atunci nu există nicio greutate să fii „personal“ și „original“. Viața se compartimentează artificial, fiecare poet își alege rețeta lui și se închipuie astfel original, prin simple griji de a se deosebi de ceilalți. Se încetățenesc formulele absurde: poet al foamei, al fti-ziei, al porturilor mediteraneene, al expreselor de lux, etc. etc. Nu demult un scriitor francez și-a propus să scrie o carte întregă fără să folosească litera „g“, lucru pe care dealtfel a reușit să-l facă fără prea mari dificultăți estetice. Este evident că asemenea străduințe n'au nimic de fațadă cu poezia și mai puțin cu adevărata originalitate artistică, transformându-se în triste acrobații intelectuale, menite să distreze pe cei „zece mi“, „care se plitșesc și suferă de obezitate“.

Dimpotrivă, poezii care servesc marile idealuri ale umanității au avut întotdeauna cu adevărat ocazia să-și desvăluie individualitatea artistică, răspunzând firesc și în modul care le e propriu problemelor fundamentale ale vieții. Poziția comună de pe care militează azi poeții ai atâtor popoare, face ca personalitatea lor artistică — atunci când există cu adevărat — să se desemneze și mai puternic. În marele cor al păcii, glasurile lui Pablo Neruda, al lui Tihonov, al lui Aragon, ș. a. se disting foarte clar.

A vorbi în cazul nostru de individualitatea poetică a lui E. Jelebeanu înseamnă printre altele a descrie personalitatea erou-

lui său liric, care rămânând un om reprezentativ pentru felul de a gândi și simți al milioaneilor de oameni ai păcii, nu încetează de a fi un caracter, de a avea înclinațiile sale temperamentale.

Se pot indica de pildă unele trăsături comune, proprii eroului liric, din cele mai cunoscute versuri ale poetului.

Acesta iubește tonul grav, solemn. El se adresează cititorilor cu gesturile bardului care invocă măreția elementelor firii aflate parcă sub puterea sa:

*Pe-un petec de hârtie, pot să ridic
zăpezi
Și suerând cu biciul condeiului, să nalt
Grei aburi pe câmpia, cu geru'n mari
cirezi
Și luna lunecândă, cu scilpete de smalt.
(„Altfel de cântec“)*

De aci preferința pentru un cadru natural potrivit realizării acestei atmosfere solene. În „Scutul păcii“, tabloul descris evocă întreaga planetă, înfățișându-ne spectacolul cosmic al înoirii anotimpului; în „Dușmanilor păcii“, aceeași viziune măreață era opusă meschinăriei lumii banului, și poetul îndemna:

*Urcați-vă pe ștreășini, unde
vântul
Își bate joc de toți sgârie-norii...*

Pe măsură ce identificarea artistului cu năzuințele masselor e mai completă, și această înclinație temperamentală e pusă tot mai firesc în slujba ideilor pentru care el militează.

În „Lidice“, reîntâlnim atmosfera solemnă. Scena povestită se petrece în cadrul unui imens câmp trocnit. Întreg văzduhul e plin de „fulgi uriași, legănători“. În jur, suie „păduri de fumuri, din furnale“. Oamenii contemplă imaginea barbariei naziste într'o tăcere grea, apăsătoare, care înalță blocuri masive. „ziduri late“ de ură împotriva ațâțătorilor la un nou război. Se vede ușor cât de puternic contribuie acest ton grav la valorificarea ideii poemului. Faptele nu se mai desfășoară într'un obscur sat cehoslovac, ci pe scena uriașă a lumii. Aci are loc momentul zdrobitor din

procesul pe care omenirea îl face ucigașilor de femei, copii și bătrâni, dușmanilor vieții.

La fel și în „Bălcescu“, eroul liric al lui Jebeleanu intră foarte bine în pielea rapsodului care, în pădurea legendară dela Câmpeni, asistat de munții „frunte lângă frunte“ și de brazii uriași, străjeri „cu fumegânde scuturi“ cântă „a lui Bălcescu mare luptă“.

Însăși construcția poemului, însoțirea permanentă a tablourilor revoluției de invocații care le pregătesc și de intervenții lirice care le comentează, ține de aceeași înclinație a artistului.

Eroul liric din versurile lui E. Jebeleanu vibrează foarte profund la diferitele aspecte ale durerii omenești. Aceasta ne-o dovedea și poemul „Ceeace nu se uită“, și poeme ca „Lidice“ sau „Fântâna din Coreea“. Dar la Jebeleanu accentele de revoltă pe care spectacolul suferinței omenești le trezește, iau mai ales tonul sarcasmului. În cuvintele de mânie ale poetului isbucnește un fel de ironie dureroasă, care urmărește parcă să zgâlțâie conștiințele. Este interesant că ea se păstrează chiar și în fragmentele cu miez folcloric, pe care poetul le introduce în poemele sale. Să ne amintim cum în versurile poemului „In satul lui Sahia“ condiția de mizerie și înjosire a țărănimii asuprite era accentuată într-o suită de considerații ironice, pline în același timp de o grea amărăciune. Ele se succedau parcă sgândărind sufletul omului sărman, chemându-l la acțiune:

— „N'au ieșit nici patru spice?
„Ține patruzeci de bice,
„Să-ți fășnească de sub piele
„Grâu roșcat cu boabe grele!
„N'ai? întinde-te spinare,
„Logofeții să te are!
„Ai luptat la Mărășești? —
„Nu te-atingem, mă, la dești,
„Că ești ciung la două dește
„Dar spinarea ți-o ferește...“ ș.a.m.d.

Acelaș sarcasm isvorînd din experiența amară de viață a poporului o regăsim în cântecele de jale ale clăcașilor din poemul lui Bălcescu:

„Trec voinicii laolaltă
„Cu zgarda de beregată,
„Și cu clopote de gât
„Să le ție de urât.
„Când și'ntoarnă capu'n urmă,
„Clopotele sună, sună,
„Clopotele vacilor
„La gâtul săracilor.
„Numai clopotu-l ascult,
„Că vaca mi-au luat de mult“, etc.

Tonul sarcastic, ironia mușcătoare sub care stă gata să isbucnească revolta, apar foarte frecvent și în paginile unde autorul însuși vorbește:

— „Pe-un gonac mai strașnic,
L-au ținut în plin.
A căzut gonacul
Și-au spus toți: — „Amin!“

sau:

Cât zărești în lung și'n lat,
Ies clăcașii la arat.
Cum stau pe plîg aplecați,
Nădușiți și deșelați,
Zici că-s neam de cocoșați...

Iată, deci, încă o dovadă a autenticității cu care poetul nostru retrăește vremurile evocate în versurile sale.

În versurile din „N. Bălcescu murind“, Alecsandri încearcă să exprime un sentiment de nădejde; de încredere în reparațiunea pe care vremea trebuia neapărat să o aducă destinului tragic al marelui patriot; viitorul — spunea poetul — va face „să crească“ „la sânul țării“ „cu verzi lauri de mărire“, „floarea sufletului“ celui mort în surghiun.

Dar în România burghezo-moșierească aceasta n'a fost niciodată cu putință.

Eminescu constata cu o satisfacție amară în articolul „Bălcescu și urmașii lui“ (1877) că marele bărbat „a avut fericirea să piară“ înainte de a vedea cum burghezia liberală a exploatat „ca pe o marfă“ „ideile revoluției“. Incercând să și-l închipue pe Bălcescu în România burghezo-moșierească, Eminescu era îndreptățit să scrie cu mâhnire:

„El s'ar spăimânta văzând cum a fost să se realizeze pe pământul nostru libertate și lumină. El ar vedea parlamente de păpuși neroade, universități în care unii profesori nu știu nici a scrie o frază corect, gazetari cu patru clase primare, c'un cuvânt oameni care văzând că n'au încotro de lipsa lor de idei, fabrică vorbe nouă, risipind vechea zidire a limbii românești, pentru a părea că tot zic ceva, pentru a simula o cultură care n'o au și o pricepere pe care natura n'a voit să le-o deie“.

Poemul lui E. Jelebeanu apare în Republica Populară Română, în anul când poporul nostru constructor al socialismului, comemorează așa cum se cuvine 100 de ani dela moartea unuia din fii săi cei mai vrednici.

Ideia prezenței lui Bălcescu în contemporaneitate, nu-l mai îngrijorează azi pe poet, ca pe înaintașii săi. Dimpotrivă, cu o îndreptățită mândrie patriotică el cântă în finalul evocării sale viața nouă care înflorește în țara noastră!

Visurile lui Bălcescu au devenit astăzi

realitate și această realitate întrece cu mult chiar închipuirea celui care scria cu o nesdruncinată încredere: „România noastră se va înfăptui! Am o credință adâncă. E orb cine n'o vede!“

Imaginea patriei, în care răsare zâmbet „pe chipuri ce n'au răs nicicând“, în care strănepoții celor „frinți pe roată“ stăpânesc liberi avuțiile câmpurilor, apelor și munților, „schimbă râurilor vadul“ și „împlântă stele mii pe cer“ — e cea mai mare bucurie care i se poate aduce peste un veac inimii nemuritoare a înflăcăratului patriot.



Exemplu de isbită creație poetică mai întinsă, capabilă să cuprindă un tablou dramatic din istoria poporului nostru, ca și figura unuia din eroii săi, poemul „Bălcescu“ merită să ocupe un loc de frunte în rândul operelor care confirmă avântul noii noastre poezii.

Deaceia îi salutăm apariția cu o îndreptățită bucurie.

EMMA BENIUC

INFLĂCĂRATUL MESAJ AL LUI NECRASOV

La 8 Ianuarie s'au împlinit 75 de ani dela moartea poetului democrat-revoluționar Nicolai Alexcevic Necrasov, unul dintre cei mai mari scriitori clasici ruși.

Immormântarea lui Necrasov a fost un prilej de manifestare a tuturor forțelor vii, revoluționare ale Rusiei din cel de-al optulea deceniu al veacului trecut, perioadă în care proletariatul în plină dezvoltare începe să preia conducerea mișcării de eliberare a maselor exploatare și asuprite de regimul țarist. Desfășurarea de forțe progresiste cu prilejul asasinării lui A. S. Pușchin, simbolizează parcă încheierea primei etape revoluționare din Rusia, aceea a decembrieștilor. Proveniți din rândurile nobilimii înaintate, și începutul celei de a doua faze a mișcării de eliberare, sub conducerea marilor democrați-revoluționari: Belinschi, Cernâșevschi, Dobroliubov, Saltâcov-Șcedrin, alături de cari Lenin îl așează și pe Necrasov, cântărețul revoluției țărănești.

În 1878, la mormântul lui Necrasov, această glorioasă generație de luptători, a raznocinților, predă parcă făclia vie a spiritului revoluționar luptătorilor pentru cauza clasei muncitoare, care încep să desfășoare în Rusia lupta de eliberare a omului exploatat de către om. Printre coroanele depuse în semn de dragoste și recunoștință la catafalcul marelui poet-cetățean se afla și o coroană cu inscripția: „din partea socialistilor“, iar printre oratorii veniți să aducă ultimul omagiu luptătorului Necrasov, găsim și numele tânărului student Plehanov, care scrie că

la înmormântarea poetului s'a strâns „întregul stat-major al revoluției ruse“.

Necrasov, înfățișând în opera sa cu atâta dragoste pe muncitorii nemilos jefuiți de capitalism, prevestește parcă începutul unei noi epoci istorice în Rusia, epoca în care proletariatul, singura clasă consecvent revoluționară, mobilizează și organizează pe toți cei exploatați și asupriți, în vederea luptei ce se va încheia prin victoria Marelui Revoluției Socialiste din Octombrie.

Deși născut din frământările poporului rus din al cincilea, al șaselea și al șaptelea deceniu al secolului XIX, când, după cuvintele lui V. I. Lenin, „toate problemele sociale se concentră în lupta împotriva iobăgici și a rămășițelor ei“, versul lui Necrasov își păstrează toată puterea revoluționară în cursul perioadei următoare, când revoluția proletară este cea care devine o chestiune la ordinea zilei. Aceasta reiese limpede din faptul că într'un singur an (1912), „Pravda“ bolșevică publică patru articole despre Necrasov, o scrisoare și un apel adresat organizațiilor cultural-educative, îndemnându-le să popularizeze opera marelui poet.

Prin patriotismul său fierbinte, prin dragostea sa nedesmințită față de cei mulți și oprimați, prin mânia și ura lui împotriva tuturor celor ce jefuiau și împilau poporul rus, prin chemarea sa pătimașă la luptă pentru transformarea Rusiei dintr'o țară „săracă“ și „nepuțințioasă“ în Patria „îmbelșugată“ și „puterni-

că" a celor ce muncesc — opera lui Necrasov a servit cauza proletarietului, cauza eliberării poporului muncitor din Rusia, atât de drag marelui poet.

Iată de ce V. I. Lenin „*il iubea și-l cunoștea perfect pe Necrasov*“ și „*il învățase aproape pe dinafară*“ — după cum scrie N. C. Crupșcaia în amintirile ei.

Iată de ce tovarășul Stalin, marele dascăl și conducător al oamenilor muncii din lumea întreagă, îl citează pe Necrasov atunci când demască „*legea de fier a capitalismului*“.

Deasemenea, toți criticii și cercetătorii sovietici în domeniul literaturii văd în Necrasov pe unul dintre cei mai străluciți reprezentanți ai literaturii clasice ruse combatante pentru eliberarea poporului împilat și totodată un demn precursor al poezilor epocii staliniste, când scriitorii realismului socialist, sub îndrumarea înțeleaptă și atentă a Partidului Comunist al Uniunii Sovietice, înfățișează lumii întregi marile idealuri democratice, umane, pentru care luptă omul sovietic. La vremea sa, în condițiile orânduirii burghezo-moșierești din Rusia țaristă, și Necrasov a militat pentru înfăptuirea năzuințelor de veacuri ale poporului rus, deși nu a văzut unica forță capabilă să le realizeze — proletariatul — nici calea pentru atingerea acestor idealuri, — revoluția clasei muncitoare, în frunte cu Partidul ei de avangardă și aliată cu masele celor exploatați și asupriți.

Tradiția lui Necrasov a fost reluată și dezvoltată cu cinste, dusă pe culmi înalte de poezia sovietică. Insuși Maiacovski, „*cel mai bun, cel mai talentat poet al epocii noastre*“, cum îl denumește I. V. Stalin, se consideră, în poemul său „*Jubiliara*“ — continuatorul glorioaselor tradiții ale literaturii clasice, continuatorul lui Pușchin și al lui Necrasov.



N. A. Necrasov s'a născut la 28 Noembrie 1821; copilăria și-a petrecut-o la Creșnevo, pe moșia tatălui său, situată chiar pe malul marelui fluviu Volga.

De copil, viitorul poet este indignat și întristat de contrastul izbitor dintre viața

de lux și huzar a clasei de stăpâni și traiul chinuit, plin de umilințe, al țăranilor iobagi. Mai târziu, în poemul său „*Locul natal*“ („*Rodina*“) scris în 1846, Necrasov își amintește cu mânie și dispreț de existența parazită a tatălui său, reprezentant tipic al moșierimii în descompunere:

O locuri cunoscute, din nou vă am în față,
Unde străbunii mei, nerodnica lor viață
Și-o petreceau în chejari, într'o searbădă
trufie,*

Intr'un murdar desfrâu și-o joasă tiranie;

*Unde un cârd de robi, cu spaimă de stăpâni
Invidiau și traiul celor din urmă câni,
Unde-mi fu dat a zilei lumină s'o cunose,
Unde am învățat să rabd și să urăse...*

Tatăl lui Necrasov, moșier samavolnic, crud, imoral și incult, era un despot nu numai față de țăranii care se aflau la cherecul său, dar și față de propria sa familie. Profesorul sovietic V. E. Evgheniev-Maximov, cunoscutul biograf și cercetător al operei lui Necrasov, scrie că acum vreo patruzeci de ani niște țărani bătrâni din Creșnevo i-au mai arătat bușteanul rămas din teiul de care Alexei Sergheevici, tatăl poetului, o ținea legată zile întregi pe soția sa, când aceasta, călcând peste voința lui, intervenea ca să ușureze soarta vreunui țăran, sau își lăsa copiii să se joace în sat cu fiii iobagilor.

Mama lui Necrasov, femeie cultă, plină de dragoste pentru cei oropsiți, sădește în copiii săi o dragoste adâncă pentru poporul rus. Tocmai această dragoste și încredere în forțele vii ale masele din Rusia, ura față de tirani și nedreptatea socială „*au salvat sufletul*“ poetului (cum spune el în poemul „*Mama*“) din mocirla înconjurătoare, i-au dat bărbăția să lupte cu îndârjire pentru fericirea poporului rus. De aceea, în poemele sale „*Cavaler de o oră*“ și „*Mama*“, poetul închină un imn de recunoștință aceleia care l-a învățat să iubească Rusia și să-și dedice viața pentru

*) Versurile citate în acest articol fac parte din culegerea de versuri, din opera lui N. A. Necrasov, în traducerea lui Miron Radu Paraschivescu, Editura „*Cartea Rusă*“.

bînele ei. În aceste poeme, evocarea chipului mamei chinute dar curajoase și demne se îmbină cu evocarea Rusiei martire, pentru că poetul le cuprinde pe amândouă în venerația fierbinte ce-l însufletește și-l duce în „armata celor ce pier pentru marea cauză a iubirii“.

Natura rusească, largă și bogată, peisajul majestuos al fluviului Volga, de care se leagă atâtea amintiri glorioase din trecutul de luptă al poporului rus, joacă un rol important în dezvoltarea scriitorului, trezind în el dorința pătimașă ca în acest cadru minunat viața omului să devină tot atât de îmbelșugată și senină, să capete un orizont tot atât de larg. Deaceia, poemul „Pe Volga“, ce înfățișează în culori puternice traiul cumplit, munca istovitoare, lipsită de orice bucurie a edecarilor, se încheie cu o chemare la revoluție. Necrasov îndeamnă pe acești oameni puternici să rupă lanțurile robiei. Ei, care flămânzi și sdrențaroși, bătuți de arșiță și de intemperii, cară șleperi încărcate cu bogățiile pământului rusesc pentru o mână de paraziți ghiftuiți, pot și trebuie să-și croiască ei înșiși o viață demnă și liberă.

Pe acest drum către viitorul mareț al Rusiei au căzut nenumărați luptători pentru cauza libertății, asasinați de autocrația țaristă și de clasele ce trăiau din jaf, din sângele și sudoarea milioanelor de țărani și muncitori. De timpuriu, Necrasov își dă seama de acest lucru, deoarece pe lângă moșia tatălui său trecea „Vladimirca“, șoseaua de tristă amintire pe care erau duși în lanțuri către Siberia cei ce luau apărarea poporului.

Încă de pe atunci, se pătrunde Necrasov de, acel respect adânc, de dragoste și admirație față de cei ce luptă și se jertfesc pentru cauza libertății și fericirii celor împilați. Versurile poetului închinat ulterior marilor democrați-revoluționari Belinschi, Cernășevschi, Dobroliubov, poetului Șevcenco, poemele sale „Bunicul“ și „Femeile ruse“, în care el glorifică eroismul decembriștilor, sunt pătrunse de caldă venerație, pline de un patos sguđuitor.

Din atmosfera întunecată și apăsătoare a casei „părintești“ Necrasov ajunge la

liceul din Iaroslavl, unde face cunoștință cu teroarea instaurată de Nicolai I în toate instituțiile de învățământ din Rusia, după înfrângerea răscoalei decembriștilor. În ciuda programelor de învățământ sever controlate și a supravegherii polițienești, în rândurile tineretului se răspândeau totuși în copii manuscrise, operele interzise ale lui Radișcev, Pușchin, Rileev. În spiritul revoluționar al acestora crește noua generație de democrați-revoluționari din care va face parte și Necrasov, care încă din liceu citește cu pasiune literatura rusă cea mai înaintată, expresie a protestului împotriva țarismului și a iobăgiei.

În 1838, tânărul Necrasov pleacă la Petersburg și se înscrie la Universitate, împotriva voinței tatălui său, care, infuriat de neascultarea fiului său, îi refuză acestuia pentru totdeauna orice ajutor material.

Pentru Necrasov, în vârstă de numai 17 ani, începe o perioadă de lipsuri cumplite, de cea mai neagră sărăcie. Singur, fără niciun sprijin, el e nevoit să-și întrerupă studiile și să primească cele mai diferite munci, dă lecții mizerabil plătite, face corectură pe la diferite gazete, scrie articole, piese, povestiri, poezii pentru reviste de mâna a doua, iar când îl răzbește foamea, tânărul poet se duce în piață și scrie scrisori, petiții pentru țărani, în schimbul unei bucăți de pâine. Cu toată munca sa istovitoare, Necrasov e cât p'aci să moară de foame, rămâne adesea fără adăpost, se refugiază prin pivnițe, poduri, aziluri de noapte. Iată ce scrie el despre această perioadă groaznică a tinereții sale: „Trei ani încheiați am fost tot timpul flămând, zi de zi. E de neconceput cât am muncit! Doamne, mult am mai muncit!“ În anii aceștia grei, Necrasov, ca și Gogol, are prilejul să vadă ce prăpastie desparte viața de huzur și plăceri, luxul ostentativ al exploataților, de mizeria și suferința masselor populare.

Dar cea mai dureroasă lovitură pe care tânărul poet o primește în această vreme, este insuccesul primei sale culegeri de versuri, „Visuri și sunete“, apărută în 1840. Aceste versuri au fost primite cu răceală de critică, mai ales de Belinschi.

Deși scrise într-o perioadă atât de grea pentru Rusia, aceste prime încercări poetice nu oglindeau decât foarte slab frământările sociale și politice ale vremii, erau abstracte, rupte de viață, cu puternice influențe romantice. Cu toate acestea și aci găsim accente democratice, pline de omenie, care prevestesc pe poetul lup-tător de mai târziu:

*Cel care lângă fratele suferind n'a stat,
Cel care n'a vărsat lacrimi și n'a compătimit,
Cel care pentru aur se lasă cumpărat,
Nici când poet acela nu poate fi numit!*

Colaborând la diferite reviste, Necrasov intră în legătură cu cercurile literare, și în 1842 face cunoștință cu Belinschi, conducătorul recunoscut al literaturii progresiste din vremea aceea, îndrumătorul și teoreticianul „școlii naturale“, adică al curentului realist-critic în literatură. Prietenia cu Belinschi determină o cotitură în viața și creația lui Necrasov, ajutându-l să se întoarcă cu fața spre realitate și contribuind la închegarea ideilor sale politice și sociale cu adevărat democratice. „Întâlnirea mea cu Belinschi m'a salvat“ — spune poetul. Noua orientare a lui Necrasov și atitudinea sa față de problemele literaturii se manifestă în romanul său „Viața și peripețiile lui Tihon Troșnicov“, din care publică în 1845 un fragment intitulat „Ungherele din Petersburg“, apărut în culegerea „Fiziologia Petersburgului“. Aci, ca și în versurile scrise în acea perioadă și mai târziu despre capitala Rusiei țariste unde se concentraseră ca în focarul unei lupte toate contradicțiile sociale ale vremii, — el descrie în culori patetice tocmai prin realismul lor, foamea, suferința, boala în care se sbate sărăcimea orașului: muncitorii, meseriașii, intelectuali-rznocinți, micii funcționari. El nu se sfiște să arate și viciile care-i macină pe acești obișnuiți. Dar înfățișând chipuri de bețivi, de hoți și prostituate, Necrasov desvăluie și cauzele care i-au aruncat pe aceștia „la fundul vieții“, așa cum o va face mai târziu M. Gorki. Totodată el demască cu ură și dispreț pe „stăpânii vieții“, singurii vinovați

ai acestei stări de lucruri. Astfel, în poezia „Mergând pe timpul nopții pe strada întunecată“ (1847), el descrie în trăsături puternice tragedia unei femei, nevoite să se vândă ca să-și poată înmormâta copilul mort de mizerie, și durerea soțului acestei femei, șomerul sfâșiat de moartea copilului, silit să treacă și el peste demnitatea sa de om. Această mare tragedie oglindită în puține versuri cutre mură și pe cititorul de astăzi, pentru că îi amintește de toată oroarea regimului burghezo-moșieresc din țara noastră și pentru că poezia lui Necrasov mai răsună și azi ca o înfierare necruțătoare a „modului de viață“ pe care Wall-Street-ul caută să-l impună popoarelor prin șantajul bombei atomice și al războiului rece.

Nădejtile tuturor ce luptă azi în lume pentru o viață mai bună, se îndreaptă către Patria lui Necrasov, poetul în versul căruia răsună atât de puternic încrederea în forțele imense, în eroismul poporului rus și credința în viitorul măreț al Rusiei;

*De patria-ți dragă n'ai grijă vreodată...
Căci multe îndurat-a poporul tău rus...
... El tot o să 'ndure — și larg, luminat;
Cu pieptul lui drum și-o croi.
Păcat doar că 'n timpul acel, minunat,
Nici tu și nici eu, n'om trăi.*

(„Drumul de fier“, 1864)

În poezia „Școlarul“ (1856), în care îndeamnă tineretul să urmeze pilda lui Lomonosov, marele savant ieșit din „mujiți“, poetul arată pe ce se întemeiază credința sa neclintită în viitorul Rusiei: nu poate pieri un popor care în condiții atât de vitrege a dat la iveală atâtea talente, atâția oameni mari, „puternici prin dragostea lor de patrie“. „Jală pentru ce te iubesc, Rusie dragă!“ exclamă poetul în acest imn închinat Patriei și marelui popor rus.

Tocmai patriotismul fierbinte și devotamentul său fără margini față de popor îi inspirau lui Necrasov o ură înverșunată față de toate categoriile de exploatare ce stau în calea dezvoltării și a progresului Patriei sale. Disprețul și mânia pe care i-o provoacă poetului toți paraziții îmbuibăți și cruzi, slugile lor plectate și

setoase să ajungă și ele în tagma stăpânilor, îi inspiră lui Necrasov note de un sarcasm mușcător, ce amintesc de puternicile accentuări satirice din opera lui Radișcev, Griboedov, Râleev și Gogol. De pildă, în „Cântecul de leagăn“ (1845) Necrasov zugrăvește chipul hâd al vârfurilor birocrăției țariste, corupte, ticăloase și slugarnice. „Oda contemporană“, „Secretul“, „Filantropul“, sunt puternice satire la adresa burgheziei hrăpărețe, lipsite de scrupule, fățarnice. Necrasov redă nu numai portrete tipice de capitaliști, dar însumând biografiile acestor personaje și căile criminale prin care s'au îmbogățit „cavalerii speculei“ — cum îi numește poetul — se poate desprinde clar dezvoltarea capitalismului în Rusia, dela acumularea primitivă bazată pe furt și asasinate, până la apariția capitalului financiar cu metodele sale „legale“ de jaf și omor în masă. Pe măsură ce puterea economică a burgheziei crește, pe măsură ce ea ajunge la o cărdășie cu nobilimea ce deține puterea politică, crește și fățarnicia prin care caută să-și acopere lipsa de scrupule. Astfel, negustorul din „Secretul“ (1855), ajuns milionar prin aceleași mijloace imorale, este socotit un model de virtute, „o persoană importantă“, filantrop vestit, „prietenuț orfanilor“, și ca atare decorat.

În „Plânsul copiilor“ (1860), Necrasov ne arată ce se ascunde sub această „virtute“ decorată, pe ce nelegiuiri săvârșite la adăpostul legii se întemeiază averea „filantropilor“. Iată viața, sau mai degrabă moartea lentă a copiilor ce muncesc în fabrici, unde sunt jefuiți până și de copilăria lor, transformați în mici ocași, striviți de roata nemiloasă a capitalismului:

*Petrecerca doar nouă nu ni-i dată
Prin lanuri aurii să hoinărim:
Roțile 'n fabrici zăluca toată
Noi le 'nărtim-vărlim și răsvărtim!*

*— Mai stai, o, roată năndurătoare!
Firava minte să ne-o adunăm!
Zadarnic ui-i și plâns, și rugăminte,
N'aude roata, nici nu se oprește:
Tu poți să mori — se'nvârte înainte,
Tu poți să mori — vițește, tot vițește!...*

Acest înfiorător și obsedant tablou al torturilor fizice și morale la care capitalismul supune omul din cea mai fragedă vârstă, ar putea fi zugrăvit azi de fiecare scriitor progresist din orice țară capitalistă. El ar trebui să figureze în orice antologie, alături de operele care cântă viața liberă, fericită, cu largi perspective a tineretului din Uniunea Sovietică și din țările care, cu ajutorul ei, au încheiat pentru toldecauna cu acest trecut monstruos. Astfel, tineretul nostru, care n'a trăit acele vremuri cumplite, ar învăța să prețuiască și mai mult și să apere cu mai multă dărzenie regimul nostru de democrație populară, ce a transformat munca diatr'un chin umilitor, într'o datoric de onoare, într'un prilej de desfășurare a tuturor forțelor creatoare ale omului liber.

În ciclul „Despre vreme“ (prima parte a fost scrisă în 1858, a doua în 1865) Necrasov arată că în condițiile exploatarii crunte până și anotimpurile, până și forțele naturii sunt dușmani temuți ai omului flămând, desbrăcat și fără adăpost. Schimbarea anotimpurilor ce îmbracă natura, cartierele luxoase ale orașului în haine noi, mai frumoase și dă celor bogați prilejul să-și alterneze desfătărilor și petrecerile, nu aduce celor oproșiți decât noi suferințe și boli, grăbindu-le pieirea într'un fel sau altul.

În ciclul „Despre cuvântul liber“, scris tot în 1865, Necrasov închină un imn de recunoștință culegătorilor care, în ciuda condițiilor neomeneste în care muncesc și a viclii lor chinuite, sunt prețioși tovarăși de muncă ai scriitorilor înaintați, apăsați și oi de samavolnicia țarismului, de teroarea cenzurii, expresia spaimei crescânde a claselor avute față de avântul revoluționar al masselor. Prin satira necruțătoare îndreptată împotriva cenzurii țariste, poetul reușește să desvăluie aceleași cauze ce fac din munca tipografului și a intelectualului o robie, subliniază solidaritatea dintre ei și sugerează că revoluția este singura cale de eliberare pentru toți cei ce muncesc.

Cu toată simpatia ce o poartă proletarietului dela oraș, Necrasov rămâne însă exponentul ideologic revoluționar-demo-

crate, propovăduitorul inflăcărat al revoluției țărănești. Acest lucru se explică prin condițiile istorice din Rusia, care în acel moment impuneau pe primul plan lupta împotriva iobăgiei, împotriva feudalismului. Deaceia, nici un scriitor n'a redat cu mai multă căldură, nici mai veridic viața, munca, minunatele trăsături sufletești ale țăranului rus și concepția lui de viață, decât a făcut-o Necrasov în cea mai mare parte în opera sa. „Nu ți-e gândul decât la mușici” — îi spune Necrasov muzei sale. Țărănimia ocupă locul central în opera lui, ebiardela început. De pildă, în „Troica” (1846) el vorbește cu duioșie și tristețe de soarta grea ce-o așteaptă pe o tânără și frumoasă fată dela țară, care din pricina jugului moșieresc și a celui familiar, din pricina muncii istovitoare, se va ofili înainte de a fi apucat să înflorească. În „Grădinarul” el înfățișează un minunat chip de tânăr iobag căruia noblețea sa sufletească nu-i aduce decât nenorocire.

În „Orina, mama soldatului”, el descrie durerea fără margini a unei mame, căreia din pricina teroarei, umilințelor și a bătăilor îndurate în armata țaristă, i s'a prăpădit fiul, un flăcău frumos și puternic ca un voinic din basme. Regimul inuman, la care erau supuși soldații, serviciul militar istovitor, de 25 de ani, făcea ca în Rusia țaristă serviciul militar să fie considerat ca o tragedie egală cu moartea. Familiile țărănești își petreceau feciorii la recrutare cu bocete la fel de sfâșietoare ca cele de înmormântare.

În versurile lui Necrasov întâlnim adesea asemenea scene de un adânc dramatism. Tema principală a poeziilor închinată țărănimii, în cea mai mare parte a operii lui Necrasov, este demascarea exploataării nemilcuse, a lipsurilor și umilințelor fără sfârșit la care este supus tânărul muncitor de către moșierime, dușmanul său de veacuri, și de către cei doi stâlpi pe care aceasta se sprijină: aparatul de stat și biserica.

În poemul „Cugetări în fața porții boierești” poetul înfierăază nedreptatea socială ce domnește în Rusia, unde cel ce produce toate bunurile materiale și spirituale „e mort în fața legii”, cum spunea

Radîșcev. Niște țărani veniți cu picioarele însângerate dintr'o gubernie îndepărtată ca să ceară dreptate moșierului lor, sunt gonți de portar, ca niște câini pentru ca nu cumva să supere pe stăpânul ce doarme, oboșit de huzur și petrecceri. Țăranii au înțeles că n'au ce aștepta dela moșieri și, întorși acasă, își vor face singuri dreptate. Chipul hâd și viața ticăloasă a moșierului care „va coborî în mormânt blestemat de Patrie”, sunt zugrăvite cu atâta forță și măiestrie artistică, încât poemul capătă amploarea unui blestem aruncat asupra întregului regim țarist și răsună ca o chemare către popor să se ridice la luptă împotriva robiei. „Unde-i poporul n'auzi decât gemete!” exclamă cu amărăciune poetul. Există oare vreun colț în Rusia unde semănătorul și apărătorul ei să nu geamă? se întrebă Necrasov. Și acest poem al durerii țărănești se încheie totuși într'un acord optimist, prin care autorul își exprimă nădejdea în deșteptarea poporului înrobite de veacuri.

Mișcarea revoluționară democrată avea nevoie de un organ prin care să-și răspândească concepțiile și sociale și politice. Deaceia, în 1847, Belinschi, împreună cu Necrasov, preiau dela Plelnăcov revista lunară „Sovremennic” (Contemporanul) înființată de Pușchin în 1836 și o transformă într'o tribună a gândirii și a literaturii progresiste din Rusia. Mai târziu, în perioada de avânt revoluționară dintr'al cincilea și al șaselea deceniu al veacului trecut, „Sovremennic”-ul, condus de Cernășevschi, Dobroliubov și Necrasov, devine centrul ideologic și organizatoric al mișcării democratice revoluționare.

Însemnătatea acestei reviste pentru dezvoltarea gândirii și a literaturii ruse este covârșitoare. Conceput ca armă de luptă pentru desrobirea socială și politică a poporului, „Sovremennic”-ul, pe lângă propaganda ideilor revoluționare, a luat asupra sa și pregătirea revoluției țărănești, al cărei cântăreț a devenit Necrasov. Deosebit de mare este meritul lui Necrasov care, prin devotamentul și munca sa fără preget, a izbutit să mențină această unică tribună a gândirii libere de-alungul anilor 1848—1855, epocă despre care Herțen scrie: „Asupra Rusiei s'a lăsat o noapte

întunecoasă, ce a ținut șapte ani". În această perioadă, guvernul țarist, înspăimântat de valul de revoluție ce a cuprins Europa în 1848, deslănțuie o teroare sălbatecă.

Pe tărâmul literaturii, Belinski, apoi Cernâșevschi și Dobroliubov, au avut un rol hotărâtor în lărgirea și adâncirea realismului critic, ca armă de luptă împotriva iobăgiei și a absolutismului și totodată ca mijloc de educare a conștiinței revoluționare în masse. Acești creatori ai celor mai înaintate principii estetice din acea epocă au contribuit la transformarea literaturii într'un adevărat „manual al vieții” pentru poporul împilat. Cernâșevschi și Dobroliubov nu socoteau că datoria scriitorului patriot apropiat de popor se poate mărgini numai la demascarea racilelor regimului țarist. Ei pun în fața literaturii o sarcină nouă, mai importantă: aceea de a întruchipa năzuințele și lupta poporului, de a oglindi în tipuri de eroi pozitivi idealuri înalte de patriotism, de dragoste pentru popor, de umanism activ, pentru ca aceste idealuri înfățișate în imagini artistice, prin trăsături concrete, să însuflețească masele la luptă, să trezească în oameni dorința de a merge pe urmele acestor eroi și să le întărească încrederea în victoria finală a dreptății. În romanul său „Ce-i de făcut?” Cernâșevschi redă pentru prima oară un astfel de erou în chipul lui Rahmetov, revoluționarul consecvent, ce-și pune toată viața și toate forțele în slujba cauzei de eliberare. Sub înrăurirea lui Cernâșevschi, în al șaptelea deceniu, perioada cea mai rodnică a activității lui Necrasov deoarece ea corespunde cu un puternic avânt al mișcării revoluționare, poetul crează minunate chipuri de luptători, ca decembristul din „Bunicul”, sau ca eroicele soții ale decembriștilor din „Femeile ruse”, zăgrăvește cu adâncă dragoste și admirație portretele conducătorilor democrați-revoluționari: Belinski, Cernâșevschi și Dobroliubov și mai ales chipuri de eroi ieșiți din rândurile țărănimii ca Grișa Dobrosclonov, sau Savelie, viteazul apărător al „Sfintei Rusii” din marea sa epopee națională „Cine trăiește bine în Rusia”.

Pentru a ilustra rolul hotărâtor al

„Sovremennic“-ului în dezvoltarea marelui literaturi clasice ruse e destul să amintim că aci apar „Insemnările unui vânător” de Turgheniev, „Poveste obișnuită” de Gonțarov, sfârșitul romanului lui Herțen, „Cine-i vinovat?”, romanul lui Cernâșevschi „Ce-i de făcut?”, „Povestirile din Sevastopol” și trilogia autobiografică a lui Lev Tolstoi, strălucitele articole critice ale lui Cernâșevschi și Dobroliubov, versurile lui Necrasov. Toate aceste opere ce demască iobăgia, au avut o influență covârșitoare asupra oamenilor cinstiți din întreaga Rusie și au fost un puternic mijloc de presiune a opiniei publice progresiste asupra guvernului țarist. Deaceia, nu este de mirare că împotriva „Sovremennic“-ului se concentrează ura claselor dominante. Bulgarin, agentul poliției țariste și crainicul criticii reacționare, vede în Necrasov „pe cel mai fanatic comunist”, care „prin strigătele sale furioase propovăduiește revoluția”. Persecuțiile împotriva revistei se țineau lanț și ca s'a putut menține până în 1866 numai datorită muncii fără preget desfășurate de Necrasov, a devotamentului său pentru cauza revoluției, a marelui său priceper și dibăcii. Situația revistei și a conducerii ei a devenit și mai grea după ruptura produsă între revoluționarii-democrați consecvenți și scriitorii liberali ca: Turgheniev, Gonțarov, Lev Tolstoi, partizani ai reformelor, ai „eliberării de sus”. Cu acest prilej, Necrasov trece prin grele frământări sufletești, însă în cele din urmă se alătură definitiv lui Cernâșevschi și Dobroliubov. V. I. Lenin, în articolul său „Încă o campanie împotriva democrației” („Lenin despre literatură”, ed. P.M.R. 1949, pag. 61—62), arată sbuciumul sufleteș al lui Necrasov, subliniind marcele merit al poetului, care a reușit să smulgă rămășițele influenței liberale reformiste din conștiința sa:

„Necrasov, fiind slab, șovăia între Cernâșevschi și liberali, dar toate simpatiile lui erau de partea lui Cernâșevschi. Din slăbiciune personală, Necrasov păcătuia prin note de un servilism liberal, dar singur deplângea „păcatele” sale și se căia în mod public de ele:

*N'am neguțat cu lira, dar câte odată,
Când soarta ne'ndural'amenința,
Smulgea cântare neadevărată
Din liră, mâna mea...*

„Cântare neadevărată” — iată cum numea Necrasov însuși greșelile sale liberalo-servile“.

Izbânda lui Necrasov asupra propriilor sale șovăieli, recunoașterea curajoasă și cinstită a acestor greșeli, trecerea lui hotărîită pe pozițiile revoluționare constituie încă o dovadă a dragostei fierbinți pe care poetul-cetățean o poartă poporului și Patriei sale. Lupta plină de abnegație, atitudinea lui cu adevărat cetățenească sunt și astăzi o pildă vie pentru toți intelectualii devotați cauzei socialismului, pentru toți oamenii muncii din țara noastră care luptă cinstit împotriva ră-mășițelor ideologice burgheze din propria conștiință. Ulterior, în numeroase poeme ca: „Șașa”, „Poet și cetățean”, „Despre cuvântul liber”, etc. Necrasov înfierează nobilimea și burghozia liberală care, speriată de întetirea răscoalelor țărănești, caută prin jumătăți de măsură și prin flecăreala lor fățarnică să stăvilească avântul revoluționar al masselor și astfel să-și consolideze privilegiile amenințate. Creșterea valului de răscoale țărănești, înfrângerea țarismului în războiul din Crimeea, presiunea exercitată de opinia publică progresistă în frunte cu revista „Sovremennic”, silesc guvernul țarist să facă anumite concesii, „să recunoască că e mai bine să facă el eliberarea *de sus*, decât să aștepte să fie răsturnat de mișcări pornite *de jos*” (Lenin despre literatură, ed. P.M.R. 1949, pag. 27).

Reforma din 1861, făcută de clasele stăpânitoare în interesul lor, n'a eliberat țărănimea iobagă decât din punct de vedere juridic, înrobind-o însă mai tare din punct de vedere economic, deoarece de pe urma acestei „eliberări”, țărănimea fără pământ sau cu pământ puțin și prost, rămâne mai departe la cheremul moșierilor și pe deasupra, din pricina imenselor datorii de răscumpărare impuse de clasele exploatoare, ea cade în mâinile unui nou stăpân la fel de hain: capitalismul. Acesta ia trei înfățișări: cămătarul,

arendășul și chiaburul, întărit depe urma reformei ce grăbește diferențierea satului. Masele țărănești protestează prin noi răscoale împotriva acestei reforme de jaf, pe care Cernâșevschi o numește pe drept cuvânt „o mârșăvie”, mârșăvie înfierată cu hotărîre de către întreaga mișcare revoluționar-democrată. „Sovremennic-ul” contribuie în mare măsură la demascarea caracterului de jaf al reformei, iar Necrasov, în numeroase poezii exprimă indignarea masselor și a intelectualității progresiste. Astfel, în „Libertatea”, el scrie:

*Eu știu că'n locul plasei din fosta iobăgie
Scornit-a omul alte multe, ca să fiel...*

Văzând că s'a înșelat, că reforma, în loc să slăbească avântul revoluționar din Rusia l-a întărit, guvernul țarist recurge la represii cumplite. În 1862, Cernâșevschi este osândit la ocnă și deportat în Siberia, iar în 1866 cenzura interzice apariția revistei „Sovremennic”, cu toată strădania lui Necrasov de a o salva. Moartea lui Dobroliubov, survenită în 1861, soarta tragică a lui Cernâșevschi, prietenul și îndrumătorul său, apoi desființarea revistei, unde timp de 20 de ani Necrasov desfășurase o activitate atât de rodnică, sunt lovituri groaznice pentru poet. Dar el nu-și pierde curajul și, împreună cu M. E. Saltâcov - Scedrin, ia conducerea mișcării revoluționar-democrate și continuă lupta de eliberare, atât prin opera sa poetică, cât și prin noua revistă pe care o conduce acum, „Otecestvennâie zapischi” (Insemnări din Patrie), revistă care continuă tradiția glorioasă a „Sovremennic”-ului. În același timp, el caută să mențină legătura cu Cernâșevschi, face tot ce-i stă în putere ca să ușureze soarta lui și a familiei sale, și astfel îl ajută pe vajnicul luptător revoluționar-democrat să-și continue opera. În 1888, la sfârșitul vieții, Cernâșevschi închină un omagiu plin de recunoștință fierbinte memoriei poetului: „Necrasov este binefăcătorul meu. Numai datorită marci sale inteligențe, nobleței deosebite a sufletului său, tăriei neclintite a caracterului său, eu am putut scrie așa cum am scris. Mi-am slujit Patria cu devotament și

am dreptul la recunoștința ei, însă toate meritele mele față de ea sunt meritele lui“.

★

În ultima perioadă a vieții sale, Necrasov, deși hărțuit de cenzură, istovit de munca redacțională peste măsură de grea în acele condiții și grav bolnav, scrie cele mai ample și mai valoroase dintre poemele sale epice închinată țărănimii: „Marchitanii“ (1861), „Gerilă Nas-Roșu“ (1863) și capodopera „Cine trăiește bine în Rusia“, la care lucrează 13 ani (1864—1876).

Poemul „Marchitanii“ înfățișează dragostea plină de poezie dintre tânărul Vania și frumoasa Caterinușca. Căldura, avântul liric cu care sunt redată chipul, sentimentele adevărate și adânci ale celor doi țărani, subliniază curățenia sufletească, superioritatea morală a celor ce muncesc și formează un contrast izbitor cu viața parazită, cu imoralitatea și ipocrizia claselor privilegiate, întruchipate de Necrasov cu atâta sarcasm de-alungul întregii sale opere. Dragostea celor doi tineri are un sfârșit tragic, prin care poetul arată că fericirea nu e posibilă pentru popor într'o lume unde domnesc moșierii, burocrăția coruptă, negustorii și chiaburii. În vârful acestei piramide tronază țarul, care a impus masselor sângerosul război din Crimcea, încheiat cu o grea înfrângere din pricina putreziciunii întregului regim iobăgist:

*Blestematul de război
Ne aduce grea povară;
Și unde-ar fi fost să fie
Vreo'nstărită nuntisoară,
Iau mirele'n călănie!
Își face de cap ăst țar
Și norodul — vai și-amar!
Visteria o sleiește,
Marea Neagră o'nroșește.
Dă vapoarele la fund,
Cositor, plumb prăpădește
Și flacăii buni pe rând.*

Din povestirile bătrânului Tihonci, tovarășul lui Vania, precum și din descrierea locurilor prin care trec marchitanii, cititorul își poate da seama de toată nedreptatea socială din Rusia acelor vre-

muri. În cântecul meseriașului dela țară care a înnebunit și a ajuns pe drumuri din pricină că ani de zile a fost ținut pe nedrept la închisoare de către „justiția“ țaristă coruptă și nepăsătoare față de suferința poporului, răsună toată jalea poporului istovit de muncă, chinuit de foame, de frig și de umilințe.

În 1863, guvernul țarist, speriat de întetirea mișcărilor țărănești și de răscoala din Polonia, deslănțuie un nou val de represii, menite să înnăbușe orice manifestare de „necunoștință“ din partea țărănimii „eliberate“.

Neavând posibilitatea să protesteze deschis împotriva reacțiunii, în poemul „Gerilă Nas-Roșu (1863) Necrasov ia apărarea țărănimii închinând un imn de slavă minunatelor însușiri ale poporului rus întruchipate în Procl și Daria. Puterea de muncă, curajul cu care înfruntă greutățile, demnitatea, cinstea sa, curățenia sufletească și puterea de sacrificiu, iată ce caracterizează pe eroii acestui poem. Cu toate că cei doi eroi mor, copleșiți de o muncă peste puterile lor dusă în condiții inumane, poemul nu lasă un sentiment de deprimare, ci dimpotrivă, un sentiment de încredere în viitorul poporului rus, popor plin de forță, de energie, capabil să păstreze asemenea calități minunate după veacuri de robie și suferință. Necrasov zugrăvește cu o dragoste infinită chipul admirabil al femeii ruse, care nu se lasă doborâtă de soarta ei cumplită:

*Cu mândră forță 'n gestul ei,
Cu mers, privire de țarină...
... Și-i învoaltă
Ca floarea 'n lume-i o minune,
Rumenă, svelță ca o ciută,
Frumoasă orice haine-ar pune
Și 'n orice treabă pricepută.
Când frig și foame o apasă.
Indură totul neschimbată.
Eu am văzut-o și la coasă:
Dintr'o mișcare, claiu-și gată!...*

*... Pereche nu-și află la joc,
La greu îți sare 'ntr' ajutor:
Ți-ar prinde calul și din sbor
Și-ți intră 'n izba, de-a luat joc!...*

Aceste înalte calități ale femeii ruse au atins în femeia sovietică, eliberată de lanțurile sclaviei, proporții cu adevărat eroice și s'au desfășurat în toată măreția lor atât în timpul Marelui Război pentru Apărarea Patriei, cât și în munca de construire a socialismului și apoi a comunismului.

Poemul „Cine trăiește bine în Rusia“, adevărată epopee a vieții țărănimii ruse, este una din marile creații naționale prin care literatura rusă a îmbogățit cultura universală. În acest poem, arta poetică a lui Necrasov, cu rădăcinile ei adânci în folclor, își găsește cea mai deplină expresie.

Pornind de la tema centrală a basmului popular — aceea a omului oropsit, dar puternic, curajos și înțelept, care pleacă în căutarea fericirii, gata să înfrunte orice greutăți în drumul său — Necrasov zugrăvește o frescă amplă a Rusiei dinainte și de după reforma din 1861, cu toate contradicțiile ce stau în calea fericirii poporului. Viața însuși, redată cu alăta putere, spulberă minciunile răspândite de regimul țarist cu privire la binefacerea reformei, care n'a adus decât noi lanțuri țărănilor. „eliberați de sus“. Feudalismul, ajuns în ultima fază de descompunere, nu încetează să sugă sângele țărănimii, însă e silit să cedeze o parte din prada sa burgeziei, noul parazit, mai puternic, ivit la banchetul vieții. Lanțul iobăgiciei când s'a rupt — spune poetul — „l-a izbit c'un capăt pe muște iar cu cealalt pe moșier“. Țăranul muncitor redus la cea mai cumplită mizerie, otrăvit de miasmele moșierimii muribunde, încolțit din toate părțile de capitaliști, e silit să-și părăsească pământul natal și familia și să plece în lume în căutarea unui mijloc de trai. Aceasta este ideea centrală din prolog. Cei șapte voinici discută „cui îi e traiul fericit și liber în Rusia“:

Roman spune: propitarul.

Demian: funcționarul.

Iară Luca

Spune: popa.

Ba borțosul negustor!

Frații Cubin strigă'n cor.

Ivan și cu Mitrodor.

Moș Palrom, muncit de-un gând.

Rosti privind în pământ:

Boierul mare de tot,

Peste țară logofăt.

Ba că-i țarul!... spuse Prov...

În peregrinările lor, cei șapte țărani se întâlnesc cu reprezentanții tuturor acestor categorii privilegiate, redați în puternice culori satirice, dar își întorc cu scârbă fața dela așa-zisa lor „fericire“ egoistă, meschină, stoarsă din munca și suferința celor mulți, fericire formulată cu cinism de popa întâlnit în drum: „lină, bogăție și vază“. Desamăgiți, țărani încep să caute un om fericit în mijlocul poporului, dar aci căutările lor sunt și mai zadarnice. Peste tot unde-și întorc ochii, nu dau decât de durere, foanete și nedreptate. Fericirea mușicului, spune Necrasov cu amărăciune — e „găurită, peticită, cocoșată și cu bălături“. Însă cu toată viața îngrozitoare pe care o duc, numai la acești țărani apăsați de sărăcie și nedreptate găsesec călătorii lui Necrasov înalte calități umane: omenie, demnitate, dragoste de libertate.

„Inima liberă, inima de aur“ a poporului rus, s'a păstrat neștirbită prin veacuri de robie, pentru că poporul și-a menținut viu spiritul de revoltă împotriva nedreptății și a continuat lupta pentru o viață fericită. Această idee străbate tot poemul și ea reiese cu deosebită putere din chipurile minunate de luptători pentru binele poporului. Nici ocnă, nici surghiunul (unde a ajuns din pricină că a ucis pe neaunțul Fogel, administratorul moșiei ce jefuia și teroriza pe țărani) n'au reușit să frângă curajul și duhul de luptă al lui Savelii, „voinicul sfintei Rusii“. Celor care văd în el numai un ocnăș, el le răspunde cu mândrie și demnitate: „Infierat oi fi, dar nu rob“. Prin forța sa morală, prin bărbăția și dragostea sa de libertate, Savelii este una din cele mai puternice figuri din poem. Ermil Ghirin, luptătorul pentru dreptate, apărătorul intereselor obștei și al orfanilor, adună pe toți cei din jur, îi însuflețește și-i mobilizează împotriva regimului țarist. Și Ermil e aruncat în ocnă, ca și Savelii, dar poporul

păstrează cu dragoste și venerație amintirea lui.

În această „enciclopedie a vieții ruse” ca și în toată poezia lui Necrasov, chipul minunat al femeii ruse ocupă un loc de cinste. Înfățișată alături de Savelii, Matriona Timofeevna întrecește marea față a durerii și a frumuseții sufletești a poporului rus. Viața ei este biografia tipică a țărăncii din regimul burghez-moșieresc: munca dela vârsta de cinci ani, apoi robia pe moșia boierului și în familia bărbatului. Rămasă văduvă de tânără, ea trebuie să înfrunte singură toate suferințele, toate umilințele, care însă nu reușesc s'o strivească, ci dimpotrivă o călesc și dau o mai mare strălucire înaltelor ei trăsături morale. În ciuda tuturor încercărilor vieții, Matriona își păstrează intacte bunătatea și căldura sufletească, sensibilitatea față de suferința celor din jur, demnitatea și dârzenia.

Aceste comori din sufletul femeii ruse, ținute de veacuri sub obroc, nu așteaptă decât o chemare ca să-și arate adevărata măsură. Ura acumulată în inima acestei femei, ură izvorită din marea ei dragoste de om și viață, o va face să pună mâna pe armă ca să se răzbune pentru chinurile și nedreptățile îndurate de femeia rusă în cursul istoriei și ca să sfarme pentru totdeauna lanțurile sclaviei. Eroismul răbdării a ajuns la acea limită, când el se transformă în eroismul acțiunii, al luptei. Figura plină de poezie a Matrionei, ce îmbină duioșia cu energia, curajul cu bunătatea, spiritul de jertfă cu mânia, este încă o dovadă a optimismului adânc al lui Necrasov. Credința lui neclintită în viitorul Rusiei e întemeiată pe cunoașterea adâncă a forțelor uriașe ce se ascund în ea.

În cântecul despre „Doi mari păcătoși”, haiducului Cudeiar i se iartă toate păcatele pentru că îl ucide pe panul Glubovschi, primul boier de pe acele meleaguri. Tâlcul adânc al acestui cântec este chemarea la luptă împotriva primului moșier al Rusiei, al țarului, și glorificarea acelora ce se ridică pentru a scapa pe cei împilați de țarism.

În aceste chipuri de eroi populari autorul nu numai că întruchiează strălucitele cali-

tăți ale poporului rus, dar în același timp desminte minciunile răspândite de clasele dominante pe socoteala țaranului rus, pe care stăpânii aveau interes să-l prezinte supus, smerit și cu o răbdare fără margini. Necrasov arată că paharul suferinței poporului s'a umplut, că răbdarea lui a ajuns la limită și el începe să înțeleagă că numai prin forțele sale își poate cuceri libertatea și fericirea. „Topoarele noastre au zăcut până la o vreme”, spune Savelii. Poporul așteaptă numai conducători capabili să-l mobilizeze și să-l organizeze, ca să pornească la asaltul final împotriva întregului regim țarist. Necrasov vede în democrații-revoluționari pe conducătorii firești ai revoluției țărănești chemați să ducă masele de țărani către o viață nouă, dărâmand orânduirea exploatoare. În eroul său Grișa Dobrosclonov, el înfățișează chipul ideal al unui asemenea „apărător” și conducător al țărănimii. Fiul celor mai săraci oameni din satul său, Grișa Dobrosclonov este un tipic reprezentant al revoluționarilor-democrați, în marea lor majoritate intelectuali raznocinți. Grișa își pune toată viața în slujba eliberării țărănimii. În dragostea și în sprijinul poporului, el își găsește fericirea. Nici perspectiva persecuțiilor, „a ofitei și a Siberiei” nu reușesc să întunece această fericire adevărată, pe care o poate da numai patriotismul activ, lupta pentru binele celor împilați și credința în izbânda lor. De aceea, chipul luminos al lui Grișa, singurul care răspunde afirmativ la întrebarea ridicată de poem, și-a păstrat și astăzi prospețimea, puterea de convingere și frumusețea morală. Chipul lui Grișa Dobrosclonov a însuflețit miile de intelectuali-raznocinți, care plecau pe acea vreme în „mijlocul poporului” ca să trezească în țărănime conștiința revoluționară.

Legătura organică cu poporul, înțelegerea adâncă a tuturor frământărilor și năzuințelor lui, îl ajută pe Necrasov să ducă la capăt una din cele mai importante sarcini pe care literatura o pune în fața scriitorului: aceea de a întruchia în chipul eroului pozitiv cele mai înaintate idealuri ale epocii sale și totodată trăsăturile tipice ale celor chemați să înfăptuiască aceste idealuri. Semnificația socială și morală a lui

Grișa Dobrosclonov, a lui Savelii și a Matrionei este atât de convingătoare pentru că poetul a căutat prototipurile lor în viață, și păstrându-le toate trăsăturile individuale, concrete, a știut să scoată în relief ceea ce au ei mai adânc și mai tipic, mai caracteristic pentru întregul popor rus.

Lirismul patetic al poetului care împărtășește durerea și îndrumă lupta țărănimii, transmite cititorului dragostea fierbinte a lui Necrasov pentru poporul rus și încrederea sa în forțele omului rus. Eroii lui Necrasov sunt atât de vii, simpli și totodată măreți, pentru că poetul îi redă așa cum îi vede poporul, așa cum îi zugrăvește el în folclor. Poezîl a reușit să surprindă atât de bine și să redea atât de viu gândurile și graiul poporului, încât poporul vorbește el însuși prin versul lui Necrasov. Tot așa cum revoluționarul-democrat Necrasov este exponentul aspirațiilor maseilor țărănești, poetul Necrasov reușește să ridice pe o înaltă treaptă artistică conținutul de idei și mijloacele poetice ale creației populare, expresia experienței, a concepției de viață și a năzuințelor poporului. Deaceia, ura maseilor față de regimul țarist inspiră sarcasmul satirei sale, atunci când el înfățișează tipuri de exploatare. Dragostea maseilor pentru luptătorii și apărătorii săi, credința lor într'un viitor fericit, îi dau poetului căldura, patosul și puterea de convingere cu care îi oglindește pe eroii săi pozitivi, înfrunghierea idealurilor poporului și a trăsăturilor sale specific naționale. Parcă poporul însuși conduce condeiul poetului; chipul lui se ascunde îndărătul „muzei răzbnării și a tristeții“.

Pentru a pătrunde cu adevărat întreaga semnificație a acestui simbol adânc, care sintetizează concepția lui Necrasov despre viață și artă, trebuie să analizăm principiile estetice ale poetului, amplu formulate în poezia sa. Nu există nici un scriitor — cu atât mai puțin un mare poet militant — pe care să nu-l fi frământat problema rostului artei, a rolului ei în societate și a raporturilor dintre artă și viață. Răspunsul pe care-l dă acestor probleme, modul în care le rezolvă, au o importanță decisivă pentru creația scriitorului.

Încă în 1843, în romanul său „Viața și peripeziile lui Tihon Troscopic“, Necrasov formulează concepția sa despre misiunea poetului și răspunderea lui față de societate: „*Oamenii cu o adevărată vocație pentru poezie consideră talentul lor ca pe un lucru sfânt și măreț, ca pe un bun al întregii omeniri... Poetul epocii actuale... trebuie să fie un om profund legat de actualitate... Poezia trebuie să-și tragă seva din realitate*“.

Pe măsură ce crește valul de răscoală țărănești, pe măsură ce se ascut contradicțiile feudalismului în descompunere, se definește tot mai limpede poziția socială și politică a poetului, iar talentul său se maturizează din ce în ce. Muza lui Necrasov surprinde și redă cu mânie toate semnele putreziciunii regimului de iobăgie. Ruina cuiubului moșieresc în care s'a născut Necrasov ia în poemul „Locul natal“ o amploare simbolică, prevestind prăbușirea întregii orânduiri țariste. Însă ideologia revoluționară a poetului nu lasă muza lui să se legene cu iluzia că dușmanul se va prăbuși dela sine, sau că slăbiciunea proprie îl va sili să renunțe de bună voie la privilegiile sale. Muza lui Necrasov cheamă tot mai hotărît „la răzbnare“, iar tristețea ei provine din faptul că masele se ridică prea încet, din nerăbdarea poetului, care vrea să le deștepte mai repede din „neghioaba lor răbdare“. Amărăciunea lui Necrasov nu trebuie confundată cu pesimismul. Dimpotrivă, în versurile sale cele mai adânc pătrunse de durere pentru soarta poporului, cum ar fi de pildă „Taci, muza răzbnării și a tristeții...“ (1853), el exprimă suferința pe care i-o pricinuieste așteptarea eliberării ce întârzie. Deaceia, acest cântec trist se încheie printr'un acord plin de optimism și de combativitate:

*Nu va'nvăța vreodată să iubească
O inimă ce-a obosit urând.*

Nici cele mai sumbre perioade de înțărare a reacțiunii, ca aceea care a urmat după reforma din 1861, nu-l fac pe Necrasov să ajungă la disperare și descurajare, nici să depună armele. Optimismul, credința sa în izbânda poporului, îl fac să continue lupta în cele mai vitrege condiții.

Acest lucru reiese limpede din scurta poezie de opt versuri, scrisă în 1868:

*Te'năbuși cât n'ai libertate,
Doar noapte e, fără sfârșit,
Furtună, veni-vei tu, poate?
Paharul cu ochi s'a 'mplinit!
Dă iureș pe marea în spume,
Prin șesuri, păduri, șuierând,
Paharul durerii din lume
Revarsă-l întreg, pân'la fund!*

Acest scurt poem are o adâncă semnificație revoluționară. El face parcă legătură între poezia lui Lermontov „Lucește o pânză singuratecă pe mare“ unde răsună încă ecoul mișcării decembriste învinse și în care poetul, izolat în mijlocul reacțiunii de după 1825, cheamă și el furtuna, și între „Albatrosul“ lui M. Gorchi, ce exprimă bucuria și entuziasmul stârnit de apropierea furtunii celei mari, înnoitoare.

În aceste trei poeme se oglindesc limpede trei epoci istorice, cele trei etape ale mișcării revoluționare și ideologia celor trei generații de luptători care s'au pus succesiv în fruntea mișcării de eliberare. „Albatrosul“ lui M. Gorchi are un ton major atât de puternic, pentru că poetul este purtătorul de cuvânt al proletariatului, conștient de forța și de misiunea sa istorică, sigur de victoria sa definitivă asupra exploatării și a asupririi.

Poemul „Poet și cetățean“ (1856) constituie o adevărată profesiune de credință a poetului militant și în același timp poate fi socotit un manifest al curentului realist-critic în literatură. În „Poet și cetățean“, în 1856, Necrasov sintetizează astfel într-o formă poetică toată principiile estetice formulate de marii săi dascăli: Belinski, Cernășevski și Dobroliubov. Poetul trebuie să fie înainte de orice un cetățean devotat și credincios Patriei sale, „slugă și conducător“ al poporului său, cum va spune mai târziu Maiačovski. Prin glasul cetățeanului, Necrasov arată poetului care este datoria lui, în cele mai grele perioade de reacțiune prin care trece țara:

*....Când noi, înfricoșați acum,
Străbatem astă noapte neagră,
Când fiara se repede'n drum*

*Iar omul sperios aleargă,
Facla statornic ți-ai ținut,*

*.....
Câtă de-o ține până când
Nou soare s'o iei pe culmi
Și se va pierde'ntr'a lui rază!*

Poetul trebuie să arate calea mulțimilor către culmile înșorite, el n'are dreptul să dea înapoi în momente grele, el trebuie să meargă mereu înainte, înfruntând orice primejdie și purtând făclia credinței în viitor ca croul lui Gorchi, Danco, care-și smulge inima arzândă din piept ca să lumineze norodului său calea spre libertate.

Poetul decembrist Râleev, în poemul „Cetățeanul“, definea și el care este datoria oricărui patriot, a oricărui om cinstit atunci când Patria îl cheamă și arată că cei ce vor rămâne surzi la chemarea ei, din trândăvie, nepăsare sau lașitate, vor atrage asupra lor „îndreptățitele urmașilor blesteme“.

Necrasov reia cu aceeași convingere și cu mai multă înflăcărare această înaltă temă patriotică:

*Neșovăelnic să te-arunci
Pentru a Patriei cinstire,
Pentru credință și iubire!
Nu vei pieri'n zadar, atunci...
Trainică făpta-ți dăinuiește
Când sângele o plămădește...*

Dacă lupta pentru Patrie până la sacrificiul vieții este o datorie a fiecăruia, cu atât mai mare este datoria și răspunderea poetului care, pentru a fi vrednic de acest nume, trebuie să pună în arta sa tot freamătul, toată suferința și toată mânia și mai cu seamă toate aspirațiile poporului său. Necrasov adresează un apel fierbinte scriitorilor să-și pună talentul și forța creatoare în slujba acestui înalt ideal cetățenesc:

*Fii cetățean! Slujindu-ți arta,
Pentru aproapele trăiește,*

*.....
Ești liber să nu fii poet
Dar cetățean, ești obligat.
Iar cetățeanu-pe cât știi,
E-al Patriei desioinic fii!...*

Poetul înfierează cu ură lipsa de patriotism, egoismul și nepăsarea claselor stăpânitoare față de popor.

Muza lui Necrasov, „însângerată“ și „cu spini pe frunte“ îi inspiră poetului disprețul justificat față de poezii lipsiți de mânie, față de „iubitorii de artă senină“ care, sub lozincă găunoasă și fălarnică a „artei pentru artă“, ascund doar lașitatea și slugărnicia lor față de o mână de paraziti privilegiați. Necrasov demască deasemenea pe scriitorii ce aruncă un vâl trandafiriu peste viața întunecată și amară a poporului, pe cei ce caută să împace sau să mascheze contradicțiile de neîmpăcat din Rusia țaristă, pentru a-și câștiga laudele stăpânilor. În „hula mulțimii“ din saloanele aristocratice și „nu în dulcele ropot al laudei“, poezii credincioși înaltei lor meniri, ca Pușchin, Lermontov și Necrasov, au știut să distingă aprobarea poporului cărui i-au adresat un inflăcărat „mesajiu al iubirii“. Necrasov apără cu adâncă pietate moștenirea poetică a lui Pușchin, din care „gloata“ saloanilor, cu ajutorul criticilor „rumeni“, caută să scoată tocmai continutul ei esențial: dragostea de libertate și ura împotriva tiraniei. Toți acești falsificatori ai concepției lui Pușchin despre rolul scriitorului în societate, caută să reducă marea poezie a lui care a scris „Libertatea“, „Proorocul“, „Boris Godunov“ și „Istoria lui Pugaciov“, până la propria lor nimienicie de scribi „setoși doar de celebritate“, ce „împletesc flori în coama Pegasului“ pentru a-și duce în tihnă „mica lor viață“.

Ca și Pușchin, Necrasov știe că are dreptul la prețuirea și la dragostea urmașilor. Versurile în care el a cântat sufletul, viața și lupta poporului, au pătruns tot mai mult în mase și au educat generații de revoluționari.

Versul lui Necrasov, de o înaltă simplitate și conciziune, curgător și melodios, corespunde înlocmai cerinței formulate de el față de poezie, „în vorbe puține, gândul să fie la largul lui“. Caracterul polemic al multora dintre operele lui Necrasov, în care el ia atitudine împotriva apologetilor artei pentru artă, împotriva liberalilor, a cenzurcii, a „cavalerilor speculei“ aduce după sine un întreg vocabular,

socotit până atunci „trivial“, nedemn să intre în poezie. Însă aceste expresii specifice fie vieții economice, fie vieții politice, nu scad, ci dimpotivă îmbogățesc mijloacele artistice ale poetului, așa cum se va întâmpla mai târziu cu versul lui Maiacovschi.

O și mai mare indignare în rândurile esteților de salon au stârnit expresiile din graiul vin atât de bogat, precis și pitoresc al masselor țărănești, precum și din comorile creației populare pe care Necrasov le-a cunoscut atât de adânc.

Dedicația poemului „Marchitanii“: „bunului meu prieten Gavril Iacovlevici (țaran din satul Șodi, gubernia Costroma)“ prietenul de vânătoare al poetului, cărui el îi spune:

... mi-ar părea
tare bine, de-ți va place
tie; altfel, voi tăcea...

este o dovadă grăitoare că Necrasov se adresa în primul rând țărănimii. Convingerile adânc democratice ale poetului îl ajută să găsească întotdeauna forma de vers și limba cea mai accesibilă și totodată să contribuie într-o mare măsură la democratizarea și lărgirea limbii literare, la îmbogățirea mijloacelor ei poetice sărăcite în mod artificial de poezii aristocrației. Deaceia, dorința fierbinte a lui Necrasov, ca poporul să-i cânte cântecele pe tot întinsul Rusiei, s'a realizat în parte încă de pe vremea aceea, cu toate piedicile pe care regimul țarist le-a pus sistematic în calea răspândirii operei marelui poet revoluționar democrat.

Pe deplin, această dorință s'a putut realiza abia după Marea Revoluție din Octombrie, când în Țara Socialismului victorios popoarele sovietice au înfăptuit visul cel mai scump al poetului, transformând Rusia dintr'o țară „săracă și neputincioasă“ într'o Patrie a celor ce nuncesc, liberă, „puternică și îmbelșugată“.

Pentru scriitorii din toată lumea, Nicolai Alexeevici Necrasov constituie un mare exemplu. Opera sa, întruchipare a celor mai înalte sentimente — a patriotismului revoluționar, a dragostei nețărmurite față de popor și a urei împotriva tuturor

dușmanilor poporului — demonstrează că nemuritoare sunt numai acele realizări artistice care sunt puse în slujba celor mai înaintate idealuri umane. Activitatea poetului-tribun, luptător neînfricat împotriva a tot ce înseamnă o piedică în calea progresului și a libertății poporului, arată care este suprema morală ce trebuie să lumineze drumul artistului care aspiră la titlul glorios de „poet-celățean“ al Patriei sale.

Popoarele sovietice pun numele lui Necrasov alături de al lui Pușchin, Lermontov, Gogol, Saltâcov-Scedrin. Ele prețuesc opera și cinstesc memoria lui cu dragostea pe care o merită acela ce într'un „veac crâncen“ a prevestit libertatea și fericirea poporului, cucerite de către urmași prin lupte și jertfe.

Opera lui Necrasov îndeamnă poporul sovietic și pe oamenii muncii din celelalte țări eliberate de sub jugul capitalismului să iubească mai fierbinte, să apere mai dârz cuceririle lor și să urască mai tare

rămășițele trecutului întunecat, pe care l-au biruit pentru totdeauna. Creația lui Necrasov întărește credința poporului muncitor din țările aservite imperialismului, că prin luptă pot fi învinse tirania, jaful și exploatarea omului de către om, pe care tovarășul Stalin o numește „*legea de fiară a capitalismului*“.

Pentru poporul nostru liber, care plin de avânt revoluționar își construiește o viață nouă, cunoașterea și popularizarea operei lui Necrasov înseamnă îmbogățirea culturală cu încă una din comorile artistice create de poporul rus.

Spre a înțelege întreaga semnificație pe care poezia lui Necrasov o are pentru noi în aceste vremi de avântată luptă pentru construirea socialismului și pentru pace, nimic nu se potrivește mai bine decât a spune ceea ce la moartea poetului a scris revista „*Otecestvennaie Zapischi*“, pe care o condusese poetul: „*Ca un marș de biruință, prieteni, răsună pentru noi cântecul amar al poetului!*“

UN NEOSTENIT LUPTĂTOR PENTRU PACE

„Ca scriitor al cărui auz trebuie să perceapă fiecare bătaie surdă a inimilor omenеști, ca om care a trecut prin două războaie mondiale și care a văzut prea multă durere și ruine, vreau să spun: trebuie să facem tot ceea ce putem, chiar mai mult decât putem, numai să salvăm pacea”—a spus Ilya Ehrenburg, în cuvântarea sa la Congresul popoarelor dela Viena.

Iată că cel mai înalt semn de prețuire a activității unui om în uriașă luptă pentru pace, care polarizează astăzi hotărîrea și nădejdea lumii, a fost atribuit lui Ehrenburg. Alături de alți șase bărbați și femei, cu ocupații și de naționalități diverse, autorul „Furtunei” și al „Celui de al nouălea val” a primit Premiul Internațional Stalin pentru întărirea păcii între popoare pe anul 1952. A fost încununată astfel activitatea unei vieți întregi.

Ilya Ehrenburg s'a născut la Kiev în anul 1891. La cincisprezece ani a fost arestat de poliția țaristă, apoi după un an de închisoare a trebuit să emigreze. Opera lui literară, începută după revoluție, e vastă și variată și în cele câteva zeci de volume ale sale cuprinde romane: „Și a fost ziua a doua”, „Căderea Parisului”, „Furtuna”, „Al nouălea val” — mari reportagii: „Front unic”, („Europa, societate anonimă”), „Viața automobilului” („Zece cai putere”), volume în care sunt adunate neuitatele lui articole din timpul și de după cel de al doilea război mondial, impresii de călătorie.

În formația literară a lui Ehrenburg, rolul hotărîtor l-au avut marii satirici

ruși. Lecția clasicilor, a lui Gogol, Sal-tăcov-Scedrin și Cehov o regăsim în concentrarea și caracterul lapidar al ironiei, în felul cum Ehrenburg știe să fixeze într'o frântură de frază, adevăratele dimensiuni ale unor indivizi, adevăratul sens al unui eveniment. Astfel, vorbind despre un roman al fascistului Paul Morand, fabricant de volume erotico-mondene, roman ce se petrece într'un București văzut din baruri și dela cocktail-parties-uri, Ehrenburg notează: „Aici, pentru a continua elogiul societății de avioane „Cidna”, Paul Morand compune un imn entuziast în cinstea caviarului român. Dat fiind că romanul „Săgeata Orientului” este consacrat reclamei pentru societatea de transporturi aeriene, trebuie să presupunem că elogiul caviarului e datorit exclusiv unui exces liric”. Fraza îl portretizează pe deplin pe Morand și scopul comercial al literaturii sale.

Dar, dela marii clasici ruși, Ehrenburg a luat mai mult decât uncelele satirei. A luat, în primul rând, atitudinea activă în fața problemelor puse de viață. Scriitorul, care dela cincisprezece ani a cunoscut închisorile țariste, și-a dăruit scrisul poporului său. Sentimentul permanent de răspundere, căldura, pasiunea de care e pătrunsă această satiră, felul cum ea alternează cu tristețea adâncă și cu revolta deschisă față de batjocorirea omului în capitalism, sunt trăsături de bază, care apropie opera lui Ehrenburg de marile sale modele.

Intr'o conferință ținută în țara noastră, Ehrenburg a arătat-o singur: „Nu înțeleg cum fără Gogol, fără Cehov aș fi putut face ceea ce fac“. Cu acelaș prilej el arăta ceea ce a învățat din literatura franceză. Stăpânind o cultură excepțional de bogată și de adâncită, lector pasionat al marilor clasici universali, Ehrenburg a știut să folosească și lecția lor. În special, se regăsește în opera lui rodul lecturii clasicii francezi din secolul al XVIII-lea, ori — din secolul următor — a lui Anatole France. Ca și la aceștia, lumina limpede a rațiunii duce la argumentări strânse, irezistibile, risipește ceața vorbelor complicate și goale. Ironia tăioasă, argumentarea clară fac din Ehrenburg un polemist neîntrecut.

Genurile în care a scris sunt diverse. Dar toate paginile acestei opere încheagă unul dintre documentele literare de seamă asupra timpului nostru. În afară de unele romane istorice, în care puritatea și curajul revoluționarului cinstit se desprind în contrast cu meschinăria, cu lăcomia de josnici juiscri ai trădătorilor revoluției franceze din 1789, ai burghezilor termidorieni, tot restul operei lui Ehrenburg povestește fapte contemporane. Cărțile acestea sunt toate mărturii ale vremii noastre — mărturii demascatoare pentru toate aspectele de descompunere ale capitalismului în faza lui imperialistă.

Cuvântul mărturii nu trebuie greșit înțeles. Niciodată n'a alcătuit Ehrenburg documente menite numai pentru timpurile viitoare. El știe prea bine că scriitorul care descrie prezentul, încercând să se așeze deasupra lui, ajunge pânu la urmă să nu scrie nici pentru prezent, nici pentru viitor. Pe mulți adepți ai evazionismului, pe teoreticienii artei „desprinse de contingente“, aerul tare și primentor ce străbătea cărțile unui scriitor care nu ascundea deloc că scrie de pe pozițiile revoluționare ale clasei muncitoare, i-a făcut să-și încrețească, desgustați, nasurile. Asemenea dezaprobări ale estetismului burghez constituie totdeauna pentru scriitorul vizat dovezi că loviturile lui și-au atins ținta.

Opera aceasta e unitară, dar ea a trecut printr'un proces de clarificare. Și dacă într'unele din primele cărți stăruie accente amare, combativitatea și lumina sporesc

cu fiecare carte. „Drumul străbătut de Ehrenburg — scrie Constantin Fedin în articolul din „Litterature sovietique“, consacrat celei de a șazececa aniversări a autorului „Furtunii“ — a fost lung și greu, dar cinstit și glorios... A părăsit multe teme și gânduri la amintirea cărora fără îndoială că astăzi zâmbeste.

Dar, din sămânța bună pe care primele încercări entuziaste de a afla adevărul l-au făcut s'o găsească, în noile condiții ale vieții sovietice au crescut copaci puternici, cu frunziș des“.

Marea mărturie asupra lumii contemporane pe care ne-o aduce Ehrenburg se întinde pe aproape treizeci de ani. E de fapt, permanent, o mărturie despre două lumi și faptele povestite, oamenii descriși exprimă contrastul izbitor între aceste două lumi cu drumuri opuse.

În primele cărți ale lui Ehrenburg se reflectă anii de după primul război mondial. În 1929, perioada stabilizării relative a capitalismului cu iluzia exploatării line, perioada „big-business“-ului, a marilor afaceri, a fost întreruptă brusc. Ca o avalanșă, marea criză ciclică a prăvălit întreprinderile mari și mici, fie că era vorba de aventuroase combinații de bursă, fie de întreprinderi vechi „respectabile“. Hoover, președintele Statelor Unite anunța voios că „prosperitatea e la colțul străzii“, dar cu încăpățănare, prosperitatea refuza să treacă colțul și criza târa în jurul ei din ce în ce mai multe victime, transformând în șomeri milioane de muncitori și de funcționari. Banalizate, falimentele, sinuciderile nu mai găseau loc nici în rubrica de fapte diverse a ziarelor. Aceste două perioade succesive, calmul aparent al exploatării „pașnice“ cu tot ce ascundea — mizeria și nenumeratele drame mărunte — apoi uraganul crizei, sunt reflectate în marile reportagii din acea vreme ale lui Ehrenburg — în „Viața automobilului“ în „Front unic“, în navcele sale.

Trăsătura ce se desprinde pregnant, din toate aceste pagini, este sălbatica absurditate, caracterul inuman al capitalismului... Totul confirmă imaginea magnifică a lui Marx și Engels. Capitalismul, ca și ucenicul vrăjitor, deslănțuie forțe pe care nu le poate stăpâni. De cele mai multe

ori, în marile sale rechizitorii literare, Ehrenburg se ferește să imagineze fapte și personaje. „Cartea aceasta nu e un roman, ci o cronică a timpului nostru — scrie el în prefața la ediția franceză a „Vieții automobilului“. Nu se pot găsi într'însa nici eroi fictivi, nici vreo intrigă imaginată de autor... acesta s'a silit să se țină cât mai aproape de documentarea sa, alcătuită din comunicate de presă, procese verbale de ședință, reportajii judiciare, scrisori particulare, memorande, etc...

Sunt, fără îndoială, afirmații valabile pentru toate reportagiile lui Ehrenburg din acea vreme. Pentru a-și scrie cronicile timpului — în altă parte le denumește filme — Ehrenburg alege și reproduce cu fidelitate fapte și documente, dar realizează sinteza acestor fapte, accentuează semnificațiile, le dă forță și expresivitate cu o excepțională artă. Este unul dintre creatorii reportajului literar și mulți scriitori care ne-au dat, în genul acesta, opere admirabile cum e, de pildă, Vladimir Pozner, autorul „Statelor neunite“, au învățat și au folosit rodnic exemplul lui Ehrenburg. Multe ar fi de spus despre această artă a reporterului — despre alegerea și alăturarea detaliilor, despre folosirea contrastului. Iată un exemplu luat din „Front unic“, în care alăturarea a două fapte caracterizează „libera“ presă a trustului. Ne aflăm prin 1928. Grupul de financieri francezi pe care-l conduce multimilionarul Bernard caută să realizeze frontul anti-sovietic. Pentru aceasta trebuie schimbat tonul șovinist, antigerman al gazetelor controlate de grupul Bernard, cu unul amical, menit să atragă Germania lui Stresseman în pregătirile de război. Precum se vede, „politica atlantică“ n'a fost inventată chiar de curând. Consecința schimbării de ton este că Duval, un gazetar obscur, invalid de război, care n'a cunoscut noile indicații este concediat și se aruncă în Sena.

Asemenea alternări de fapte constituie numai unul dintre mijloacele prin care scriitorul desprinde înțelesul întâmplărilor relatate. Aceași semnificație o are și felul în care își compune Ehrenburg reportajele sale. Felul construcției e destinat să accentueze ideea centrală — carac-

terul antiuman al capitalismului. Reportajele acestea descriu o lume cosmopolită, în care conducătorii trustului se plimbă prin țări diverse, obținând concesiuni și monopoli, cumpărând, la prețul pieții, conștiințele guvernanților burghezi, războindu-se prin toate mijloacele cu trusturile concurente. În general, cărțile nu sunt axate pe anumite figuri, nici pe o acțiune precisă. Pentrucă scriitorul vrea să sublinieze tocmai absurditatea barbară unei orânduiri sociale, care funcționează împotriva omului. Astfel, „Viața automobilului“ („Zece cai putere“), urmărește să arate cum în capitalismul muribund, se ajunge ca mașina să fie creată împotriva omului. Deaceia, capitolele cărții urmează fazele fabricării automobilului. După un capitol istoric despre nașterea automobilului, urmează pe rând munca la lanț în marile uzine capitaliste, apoi un capitol despre „cauciuc“, de fapt, despre exploatarea colonială în plantațiile de cauciuc, altul despre „benzină“ — lupta imperialiștilor pentru petrol, — apoi bursa, cu jocul, panicile și crăhurile ei. Cititorul înțelege limpede că acest mod de compoziție al reportajului nu are înțelesul unei reacționare concepții mașinoclaste. Dimpotrivă, un capitol al cărții ironizează necruțător pe intelectualii burghezi care, luând efectul drept cauză, fac vinovată mașina de viciile capitalismului. Dar dintr'o asemenea compoziție, în care automobilul — marfă de preț — devine „personajul principal“, se desprinde cu putere adevărul că în imperialism omul nu contează, că totul e subordonat legii fundamentale a capitalismului contemporan, asigurării profitului maximal, stors din suferințe, sânge și vieți.

Stilul lui Ehrenburg, în roman, articol sau reportaj, reproduce în desfășurarea lui sacadată, rapidă, trepidația, frământarea lumii pe care o descrie. În paginile închinete luptei, sacrificiului luptătorilor, fraza lui devine mai amplă, se desfășoară cu măreția simplității. În reportajii, când descrie munca în uzinele „Citrecn“ sau agitația dementă dela bursă, în articole și pamflele politice, scriitorul enunță faptele în fraze scurte, juxtapuse, care picură peste pozițiile dușmanului acidul

corosiv al ironiei și sarcasmului. „*Furia este un rău sfetnic* — serie Ehrenburg despre atâtașătorii la război. — *Ei vorbesc din ce în ce mai imprudent. Se comportă din ce în ce mai nechibzuit. Se referă la Lincoln și Jefferson. Prostii: profesorul lor este Forrestal. Unul din acești domni a cerut nu demult ca ministrul de război să fie mutat din Washington într'un colț mai retras. Ar trebui ca ei toți să fie mutați în clinici de nebuni.*”

Unitatea aceasta de teme și preocupări, întâlnită dealungul operei și servită de atât de caracteristice procedee stilistice și de compoziție, dă scrisului lui Ehrenburg puternicul său caracter personal. „După o frunză recunoaște copacul, serie Fedin. Un colț de gazetă, o pagină deschisă la întâmplare sunt suficiente cititorului ca să-l recunoască pe Ehrenburg”.

Aceeași semnificație ca și în „Viața automobilului” o au faptele din „Front unic” („Europa, societate anonimă”) și în același fel se ordonează capitolele. Se ciocnesc acolo în goană după profit, mereu la pândă și gata să se sfâșie, marii financiarilor din jungla capitalistă sau politicienii care îi slugăresc. Cu pretenții și măști diverse, cu aspirații de napoleoni ai finanțelor ca ale lui Olson — personaj care ascunde pe aventurierul Kreuger, „regele chibriturilor”, eroul unui scandal financiar monstru de prin 1932—cu cinismul lui Weinstein, fabricantul de muniții, ori cu ipocrizia și avariația lui Bernard — toți acești „stăpâni ai lumii”, în fața cărora se pleacă marionetele guvernelor din țările capitaliste, pe care îi proslăvesc gazetarii cu tain, ori artiștii cu lanț la gât, sunt mânați de aceeași nepotolită sete de profit.

Dar dacă setea de profit îi face pe șefii trusturilor să se bată, să încerce prin orice mijloace a-și tăia unul altuia craca de sub picioare, îi apropie în schimb ura furioasă pe care o nutresc pentru Țara Socialismului. În ea văd pe bună dreptate prevestirea sfârșitului dominației lor. De aceea, Olson trimite pe un emigrant alb să incendieze fabricile sovietice. De aceea se străduesc marii rechini ai finanțelor să închege „frontul lor unic”, să pornească războiul de exterminare

împotriva statului, în care scopul muncii nu mai e profitul unor Olsoni, ci fericirea omului liber.

Peisajul întunecat al lumii capitaliste își are contraponderea într'un șir de cărți din aceeași perioadă de creație. Sunt operele care descriu lumea eliberată. Lumea spre care se îndreaptă nădejile și dragostea tuturor celor supti de Kreuger, apăruse în raportajii mai mult prin contrast. În câteva romane, innuri ale vieții și construcției, ea e zugrăvită direct.

E caracteristic că pentru a descrie lumea centrată în jurul omului, lumea în care oamenii clădesc liberi, pentru ei, scriitorul a recurs la roman, care dă posibilități superioare de plasmuire și adâncire a personajilor.

Spre deosebire de reportagiile axate în jurul zeului-profit, avem acum romane menite să reflecte figura unui nou tip al umanității — creatorul mândru și liber al socialismului.

„Și a fost ziua a doua”, este o carte străbătută de suflul larg al cincinalelor staliniste, prin ritmul precipitat ce pare mereu a repeta cuvintele lui Maiacovski — „Vreme, gonește”, prin pasiunea și încrederea în viață care o stăpânește — opusă amărăciunii ce se simțea uneori în reportajii și mai ales prin oamenii zugrăviți. Oamenii aceștia, care luptă în condiții adesea grele, care clădesc socialismul și se transformă, se îmbogățesc, sunt produsul lumii noi, după cum Bernard din „Frontul unic” sau spărgătorul de grevă, asasinul Lafosse din „Viața automobilului” sunt produsele umane ale imperialismului și îl reprezintă. Kolia Rjanov, cu luminoasa lui încredere în viață, Grunia, care venită din sat, speriată și umilă, a ajuns comsomolistă și brigadieră, toți constructorii Kuznețkului, îndreptătesc pe deplin cuvintele comunistului Samușkin din „Și a fost ziua a doua”. „Priviți-l pe Kolka Rjanov sau pe ceilalți băieți. Am luptat cu ei împreună la Kuznețk, când cuptoarele au fost în primejdie. Acum, am luptat împreună cu ei la baraj... Și vă spun, iată care sunt temeliile noastre. Cu oameni caăștia vom avea fier, pentru că ei sunt mai tari decât fierul. Eu, partizan

bătrân, pot să mor acum în liniște, fiindcă, tovarăși, avem oameni adevărați“.

Sunt deosebit de puternice figurile acelor care reprezintă forța ce făurește și-i îndrumă pe acești oameni noi, conducându-i spre biruință. Acei dintre scriitorii noștri încă stânjenți în fața descrierii eroului înaintat, a omului de partid, ar putea învăța din aceste romane ale construcției, ca și din cele de mai târziu, din „Furtuna“ sau „Căderea Parisului“, cum se plăsmuește un astfel de erou. Dragostea, admirația scriitorului pentru asemenea personaje se comunică direct cititorului. Nu există pseudo-umanizare în descrierea comunistului Șor, din „Și a fost ziua a doua“, ci umanitate adâncă. Viața lui Șor e o ardere pură și luminoasă ca o flacără și drumul acestei vieți nu se poate despărți, nu poate fi conceput în afară de drumul Partidului. „Când Șor intrase în partid, partidul i se părușe un cerc foarte restrâns... Aveau degetele pătate de cerneală, multiplicau manifeste. Acum partidul i se părea lui Șor nemărginit ca universul. Construia grupuri sintetice, desțelenea stepa, trimitea petrol prin conducte și aprindea focul cuptoarelor Martin. Era lung drumul partidului. Drumul ăsta era viața lui Șor“.

★

Anii și evenimentele s'au succedat vertiginos. Lumea lui Detterding și a lui Weinstein a creat, întru apărarea capitalului, nazismul, forma germană a fascismului. Crescut în berăriile din München, național-socialismul, a cărui abjectă menire diversionistă apare până și în nume — ajunge, subvenționat din exterior de capitalul american și din interior de marii financieri germani și evrei, să cuprindă în vâlvătaia lui toată Germania, să ametească milioane de șomeri. Au urmat rugurile cârților, asasinatele și lagărele, înarmarea febrilă.

Anii și faptele acestea își găsesc ecoul corespunzător în reportagiile lui Ehrenburg. Când hitleriștii ocupă și pradă casa Karl Liebknecht din Berlin și îi schimbă numele în casa Horst Wessel, Ehrenburg publică un nimicator pamflet, construit pe ideea că fiecare tabără își are eroii pe care-i merită: de o parte, Karl Liebknecht,

„eroul pe care nimic nu l-a putut opri, nici închisoarea, nici moartea“, de alta, Horst Wessel, „martirul“ hitlerist, întreținut de o prostituată și în orele libere, autor de marșuri naziste, ucis într'o încăierare de cârciumă, de un concureat la favorurile lui Lutzi.

Sunt de neuitat frazele care descriu sanctificarea lui Horst Wessel. „Aveau bani, mitraliere, drapele și imnuri. Le mai lipsea doar un sfânt, — al lor, numai al lor. Intr'o cârciumă, în fumul de țigare, în mijlocul urletelor și sughiturilor, Horst Wessel a fost canonizat în mod solemn. Și pe mormânt i s'au pus nu jartierele lui Lutzi, ci coroane împodobite cu cruci încârligat!“.

La fel de puternic răsună în reportagiile lui Ehrenburg și anii care urmează: lupta poporului spaniol și înăbușirea ei, cu complicitatea „socialistului“ Blum și a politiciii lui de neintervenție, în vreme ce trupe regulate hitleriste și musoliniene îl sprijineau fățiș pe Franco, în vreme ce avioanele și vasele de război fasciste asasinau femeile și copiii spanioli.

Au venit anii cumpliti și măreți ai războiului de apărare a patriei, când cizma hitleristă pângărea atâtea țări, când cuptoarele de ars oameni erau presărate în toate colțurile Europei, dela Buchenwald la Treblinka. Cu o hotărâre și cu un eroism care nu mai are pereche în istorie, poporul sovietic salva libertatea și cultura lumii, în fața Moscovei, la Stalingrad, prin cele zece lovituri ale lui Stalin.

În anii aceștia, Ehrenburg a scris articole, nimic altceva decât articole. „Am scris peste două mii de articole — uneori câte trei pe zi — pentru presa din Moscova, pentru străinătate, pentru gazetele de front“, spunea el în 1945, într'un interview dat ziarului „România Liberă“. Articolele acestea au fost citite de milioane de oameni, au îmbărbătat pe luptătorii armatei sovietice și popoarele cotoprite, care își citeau soarta pe harta frontului sovietic.

Fiecare cuvânt din aceste articole este pătruns de ura pasionată a poporului sovietic împotriva fiarei hitleriste, de hotărârea de a obține victoria. Sunt chemări directe, aproape niște strigăte de luptă. Așa sună și frazele scurte, rostite

cu dinții strânși, și titlurile: „Ține minte“, „Focurile“, „In prag“, „Înaintarea continuă“. Dar aceste chemări de luptă sunt înțesate de fapte. Căci asasinul hitlerist, produsul uman al imperialismului, reprezenta o formă specială a bestialității. Călăii cu cizmele lustruite, amatorii de romanțe sentimentale, scriau scrisori, țineau jurnale intime, în care notau cu grije tot — găinele înfulecate, bătrânii și copiii uciși. E îngrozitor contrastul dintre aparența aceasta de civilizație materială și indiferența de neoameni cu care săvârșeau orice bestialitate. Nazistul cu ochi albaștri și cu părul blond, întrebat cum de putuse viola o fetiță de treisprezece ani, a răspuns: „Pentru mine, o femeie e ca un closet“. În aceste jurnale intime, în aceste scrisori găsite la hitleriștii uciși sau prizonieri, a cules Ehrenburg materialul care fixează trăsăturile hidoase ale hitlerismului. Iată S.S.-ul, forma perfecționată a soldatului hitlerist: „*Idealurile lor sunt o bucată de slănină, un cercel smuls cu carne cu tot, hăinuța scoasă de pe un copil asasinat. Se plâng: au trebuit să înnăbușe moștenirea culturală a trecutului. Minciună. Ei n'au moștenire culturală. Au luat din trecut doar tehnica pe care au aplicat-o pentru exterminarea oamenilor. Au luat din trecut doar superstițiile, uneltele de tortură și bezna anilor de ciumă. Ce este comun între derbedeul hitlerist și Goethe? Intră un S.S. și Schiller? Între istericul Führer și Kant? Ei au înnăbușit moștenirea culturală, în 1933. Au ars atunci cărți, au golit muzee, au mutilat știința. Au hrănit pe golanii fără căpătâiu, care astăzi ard casa lui Pușchin din Mihailovscoe și care mâine vor arde casa lui Goethe din Weimar*“.

La fel de puternic ea și ura vibrează în articolele lui Ehrenburg. mândria — mândria de a aparține unui mare popor liber, mândria și dragostea pentru patria sovietică, către care se concentrează în aceste zile aspre conștiința și speranța lumii. Soldații din toate neamurile internaționalului stat sovietic, care știau să păstreze în clipele cele mai grele curajul neclintit, încrederea, umanitatea, îndreptățeau aceste cuvinte: „*Noi am intrat în luptă, pentru a ne apăra casa noastră,*

pământul nostru și în acest războiu drept. am obținut dragostea și recunoștința tuturor popoarelor lumii. Iată forța, iată minunea adevăratului patriotism“.

★

Intr'un articol din Noembrie 1942, Ehrenburg evocă ziua mult dorită a victoriei, când Uniunea Sovietică va putea „*desprinde arma de pe umăr și va spune: Și acum, sa trăim*“.

Armatele sovietice au luptat pentru viața lumii. Și după victorie, munca oamenilor sovietici a fost închinată înfrumusețării acestei vieți, înălțării ei spre comunism. A fost realizat cincinalul de după război, s'a început înapoierea planului stalinist de transformare a naturii, marile construcții ale comunismului care dau viață la ceea ce a părut vreme de veacuri un vis îndrăzneț. Cu ajutorul oamenilor sovietici, înfrățiți cu ei, popoarele eliberate fac în fiecare zi câte un pas înainte pe drumul spre socialism. O treime din lume e un vast șantier al păcii și opt sute de milioane de oameni luptă cu natura, grăbesc timpul.

Despre lumea aceasta a păcii, Ehrenburg a scris în ultimele sale romane, în articole. A călătorit prin țările de democrație populară, a putut cunoaște singur ce puteri imense au fost trezite în sânul popoarelor eliberate de către armatele patriei lui. A vizitat și țara noastră, în 1945. Și a scris despre dragostea cu care el, sol al literaturii sovietice, a fost întâmpinat, despre zâmbetul voios al tineretului, despre toată înnoirea pe care, încă de atunci, din 1945, a simțit-o vibrând în jur. A scris despre marea prietenie dintre poporul sovietic și poporul nostru: „*Poporul a muncit din greu și a purtat pe umerii săi toate poverile. Un popor harnic și cu suflet curat. Acestui popor, noi i-am întins mână frățescă și ajutorul nostru dat României va intra în istorie ca un model de umanism și de înălțime sufletească*“.

Dar stăpânii trusturilor, pentru care războiul a fost doar o imensă afacere, pe care o visează reluată și extinsă, sunt departe de a fi renunțat la visul lui Detterding. Cele șazeci de familii care stă-

pânesc Statele Unite și Europa marshalizată, socotesc că ceea ce n'au izbutit cu hitlerismul, trebuie încercat din nou cu coaliția „atlantică“. Acționează intens slugile trusturilor, complicata rețea a internaționalei trădătorilor, în care intră cele mai felurite personaje, dela social-democrații de dreapta de tipul lui Baylot, prefectul din Paris, la bandiții titoiști, la agenții troțkiști și la toți diversioniștii strecurați în lagărul păcii. Și acestea le-a putut vedea Ehrenburg în călătoriile sale în statele marshalizate, în Franța, Belgia, Elveția.

S.S.-ii păreau să fie tot ce a putut da imperialismul mai abject. Asasinii războiului bacteriologic și coi ce răspândesc printre copii psihoza atomică caută să-i întreaacă cu succes. Și în Coreea gangsterii americani au învățat dela hitleriști să se fotografieze cu victimele pe care le-au asasinat, ținând în mâini capetele tăiate.

În fața primejdiei care atârnă asupra umanității, Ehrenburg continuă, din ce în ce mai intens să-și dea contribuția la lupta încordată pe care o duc pentru salvarea păcii șute de milioane de oameni. Fiecare roman, fiecare articol, fiecare discurs e menit să servească la această mare acțiune.

Dela sfârșitul războiului, Ehrenburg a scris trei romane. „Căderea Parisului“ povestește cum a fost predată Franța pe mâna hitleriștilor de asociații celor care o vând astăzi Statelor Unite. Acțiunea cărții se desfășoară din anii sabotării Frontului Popular de către socialiștii de dreapta și până la prăbușirea frontului francez, în 1940.

Dragostea lui Ehrenburg pentru poporul francez, pe care îl cunoaște îndeaproape și în sânul căruia a trăit, străbate prin multe din cărțile lui, vechi și recente. Într'un articol despre Maiacovski el spune: „*Dragostea pentru Moscova a ajutat poetului să iubească și să prețuiască Parisul. Patriotismul nostru ne ajută să iubim alte popoare îndepărtate, să înțelegem cultura străină*“. Aceste cuvinte i se potrivesc desigur pe deplin lui Ehrenburg. Inflăcărat patriot sovietic, el poate, tocmai de aceea, prețui și iubi poporul francez. Și de aceea

urăște și știe să demaște eu înverșunare pe trădătorii acestui popor, știe să separe cele două lumi, cele două culturi care există în Franța.

Încă din 1933, Ehrenburg publicase un șir de articole despre scriitorii francezi ai timpului — „așa cum îi vedea un scriitor sovietic“. Mai toate paginile corosive ale acestor admirabile escuri își păstrează și astăzi valabilitatea. Literații pe care îi înfiera erau tot atât de departe de poporul Franței și de cultura lui Balzac, Voltaire, France, cât e astăzi Pinay sau orice alt slugoi. Mauriac își scria atunci romanele despre familii bogate și cucernice, ale căror membri se pândeau unul pe altul în case cu miros de tămâie, ca să-și smulgă testamentele și titluri de rentă. „*După o legendă rusă* — scria Ehrenburg despre lumea aceasta a romanelor lui Mauriac — *pământul se sprijină pe trei balene. Desigur că aceste balene trebuie să stea în echilibru. Dar e greu să ne închipuim cum se poate sprijini o societate omenească pe un nod de vipere, care se răsucesc, încercând să se muște una pe alta*“. Astăzi, Mauriac predică războiul în gazeta reacționară „Figaro“. Alături de el e și Jules Romains; teoretician neo-fascist, încă din 1933 și Georges Duhamel, marele inamic al mașinismului.

Astfel, dragostea pentru poporul francez l-a făcut pe Ehrenburg să denunțe cu înverșunare pe dușmanii interni ai acestui popor. Și acești dușmani, care acum guvernează Franța prin barul Wall-Streetului au înțeles-o prea bine. I-au refuzat viza de intrare lui Ehrenburg, decorat în timpul războiului cu legiunea de onoare franceză. Agenții siguranței franceze nu i-au permis nici măcar să rămână pe aeroportul Le Bourget. „*Mi s'a refuzat viza* — scrie Ehrenburg în „Cinci țări“ — *nu pentru că am o atitudine neprietenoasă față de Franța, ci pentru că mă port prietenește față de ea; și acest lucru este bine cunoscut francezilor. Fiind executanții ordinilor Washingtonului, diriguitorii Franței caută să influențeze pe francezii împotriva oamenilor sovietici, să asmută pe cei eliberați împotriva eliberatorilor. Dacă eu aș fi nutrit cu adevărat sentimente neprietenești față de Franța, d. Bidault nu numai*

că mi-ar fi dat viza, ci poate că mi-ar fi plătit și cheltuelile de drum“.

Contradicția neîmpăcată între cele două Franțe apare și în „Căderea Parisului“. Numai limba e comună pentru oameni ca deputatul reacționar Breteuil, care declara în anii de război: „Dacă mi se va spune mâine: revoluția e de neînlăturat, voi răspunde „chemăți-l pe Hitler“, ori între „socialiști“ ca Viard și poporul Franței, reprezentat prin figuri de luptători comuniști, cum e Claude sau Luc Michaud.

Cu „Furtuna“, cu „Al nouălea val“, dimensiunile realității zugrăvite cresc și aceste două romane reflectă, de fapt, drumurile opuse a două lumi în cei din urmă zece ani. Acțiunea din „Furtuna“, roman distins cu Premiul Stalin, se petrece pe două planuri — în Uniunea Sovietică cu anii de construcție pașnică, cotropirea fascistă, epopeea Marelui Războiu de Apărare a Patriei, victoria — în Franța, cu „războiul ciudat“ dus pe linia Maginot, ocupația hitleristă și rezistența. „Al nouălea val“ continuă acțiunea și personagiile pe plan încă mai larg, purtându-le în S.U.A. și în țările marshalizate pe de o parte, Uniunea Sovietică și Republica Cehoslovacă de alta. Foștii naziști din „Furtuna“ sunt acum ajutoare prețuite de noii ocupanți americani, arhitectul Richter ajunge chiar întemeietor de partid. Gazetarul american Bill Koster, care, în timpul războiului, întrebese cu nepăsare pe un general sovietic: „Aveți de gând să mai rezistați?“ face, spionaj și organizează la Praga bande de diversioniști. Nivelles, fostul colaboraționist, lucrează sub conducerea fascistului Smidle la agenția de informații și sabotaje, Transoc. Dar, Mado și profesorul Dumas militanți în lupta pentru pace, continuă lupta lor din timpul războiului și armele americane sunt aruncate în mare, în porturile franceze.

Vorbind despre „Căderea Parisului“, Constantin Fedin sublinia forța și dragostea cu care Ehrenburg a zugrăvit croii populari. E un merit al tuturor acestor ultime romane. În „Furtuna“ și „Al nouălea val“, oameni sovietici ca Serghei Vlahov, Minaev, Osip și Raisa Alper, doctorul Krilov, continuă și adâncesc pe Kolia Rjanov ori pe Grunia din „A fost ziua a doua“.

Iar dacă în reportajele mai vechi, figurile de luptători din țările capitaliste erau prezentate prea fugitiv, de astădată ele capătă însemnătatea pe care o au în viață. Simți că niciun Breteuil, Tessat, Roy sau orice trădător nu vor putea frânge hotărârea popoarelor, în rândul cărora luptă atâția Jean Millet. Când moare, executat de hitleriști, comunistul Millet scrie partidului: „Am făcut tot ce trebuia să fac. Mor cu fruntea sus, ca un fiu al tău. Imbrățișez pe toți tovarășii. Până în ultima mea clipă voi striga: Va învinge Armata Roșie, vor învinge francezii, vei învinge tu! Sunt fericit că în zilele acestea am fost cu tine“.

Articolele lui Ehrenburg din acești ultimi ani au în cadrul aceleiași lupte, însemnătatea și vigoarea celor din timpul războiului. Ecoul lor larg, forța agitatorică și demascatoare e deosebit de mare. Ele lovesc în toate acțiunile agresive ale imperialiștilor, în manifestările ideologice canibalice, demască criminalele pretenții ale „supraoamenilor“ americani, așa cum alte articole au demascat la vremea lor pe teoreticienii nietzscheieni S.S. care jefuiau cadavre. Trecând pe rând dela denunțarea directă la ironia incisivă, articolele desvăluie chipul adevărat al pseudo-cărturarilor din Occident, transformați în justificatori ai războaielor atomice și bacteriologice și în apologeti ai „culturii“ sadismului și obsesiei sexuale.

În toate aceste articole, vehemența convingerii adânci se îmbină cu arta reporterului; aceeași bogăție de fapte fără putință de replică, aceeași artă de a găsi și sublinia un detaliu, care luminează o întreagă situație. Iată, de pildă, cum accentuează Ehrenburg faptul că rolul subaltern pe care americanii îl rezervă țărilor dependente apare până și în numele ce le acordă: „Una dintre ultimele uniuni — așa numita „Alianță Occidentală“ — a fost botezată de yankei cu un nume care s'ar potrivi de minune unei mărci de mașini electrice pentru spălat rufe, sau celui mai perfecționat aspirator de praț: „Fritalux“.

Și ce este Franța, la urma urmei?

E oare Saint Just, Comuna din Paris, Voltaire sau Balzac? Nu, este numai „Fr.“

Dar Italia? Garibaldi? Dante? Rafael? Da de unde! Este „It“ din Fritaluz“.

Aceste articole își trag puterea superioară din adevărurile simple și mari pe care le enunță și din felul cum știu să îmbrace aceste adevăruri în haina imaginii, să le propulseze cu intensitatea sentimentului. Ele nu sunt niciodată considerații abstracte. Ideile și faptele sunt concretizate în evocări rapide, dar de o mare pregnanță.

Patosul intens al acestor articole prin care un scriitor își spune cu luciditate cuvântul despre soarta păcii, despre apărarea fericirii lumii, le dau, deasemeni, deosebita lor putere de comunicare. Tonul lor general este optimismul, siguranța victoriei, căci faptele arată că forțele vieții pot opri pe cei ce vor să incendieze lumea. Deaceia, aceste articole au o desfășurare ascendentă, cresc în argumentare și în putere emotivă și culminează în afirmații pline de hotărâre și încredere.

„Niciodată, niciodată ei nu vor învinge viața, dacă alături de noi sunt atâția prieteni, poeți celebri și muncitori necunoscuți de nimeni, atâția prieteni la Roma și în Statul Tennessee, în Turcia și la Paris, în China și în Congo, atâția oameni buni și curați, cari știu că viața are un sens, un scop, și cultura nu este o jucărie, nu este o rețea de comodități, nu este o enumerare de realizări din trecut, ci o creație neîntreruptă, zilnică, o mișcare înainte, un sbor al omului, al conștiinței și al sentimentelor

lui, o justificare a drumului său, poate prea scurt dar minunat, pe acest pământ iubit!“

În „Glasul popoarelor“, articol apărut în „Pravda“ cu prilejul anului nou 1953, străbate aceeași încredere, care nu minimizează primejdia, dar se sprijină pe conștiința că sporesc necontenit și forțele păcii și hotărârea lor.

„Primejdia războiului nu a trecut încă, pacea nu a fost cucerită, nu a fost construită. Dar popoarele au prins glas și parcă și-e mai ușor să privești acum la copilașii ce sburdă în jurul pomilor sărbătorești de iarnă, suntem mai puțin neliniștiți de soarta lor, inima ne este mai veselă“.

Astfel, ultimele romane și articole ale lui Ehrenburg continuă și încoronează câteva zeci de ani de activitate a omului și scriitorului. În decursul acestor ani, opera lui s'a dezvoltat, a crescut și s'a limpezit, dar a avut mereu, așa cum o arată Fedin — un singur țel — fericirea și pacea popoarelor.

Pentru un scriitor-luptător, opera nu poate fi despărțită de activitatea omului. Unitatea lor e profundă. Premiul internațional al păcii se adresează și operei și activității neobosite a luptătorului pentru pace. El se adresează scriitorului sovietic, pe care Patria Socialistă l-a învățat să lupte cu neistovită energie, scriitorului care se află prezent în primele rânduri ale milioanei de apărători ai vieții, creației și culturii oamenilor.

ACT DE ACUZARE

Scrisă cu pasiune, cu ură necrutătoare față de exploatare și dragoste pentru masele împilate, noua lucrare a lui Zaharia Stancu, „Dulăii“, constituie un act de acuzare împotriva regimului burghezo-moșieresc.

Interpretând faptele de pe poziție luptătoare, scriitorul a știut să zugrăvească o frescă impresionantă, scoțând în relief trăsăturile esențiale ale regimului și epocii înfățișate.

Povestirea se întinde pe un răstimp scurt: câteva luni. Evenimentele sunt deasemenea relativ puține. Dar scriitorul a ales o perioadă istorică de maximă încordare: vara și iarna lui 1906, în ajunul răscoalelor din 1907. Deasemenea el s'a oprit în povestirea sa asupra câtorva momente de maximă tensiune dramatică: seceta din 1906 și expoziția jubiliară a lui Carol I, drumul țăranilor la curtea boerului Gogu și întâmplările de acolo și în sfârșit, „cercetarea“ inculpaților. S'ar putea spune că avem aci povestea unui caz judiciar: cum au „păcătuit“ țăranii dintr'un sat din preajma Rușilor-de-Vede împotriva exploatare și cum au fost ei trași la răspundere de către aceștia. Nici nu poate fi o mai potrivită delimitare a subiectului, o mai directă intrare în miezul problemei, dată fiind ideea de bază ce trebuie transmisă cititorilor. Scriitorul are meritul de a fi ridicat acest caz judiciar la nivelul unei generalizări cuprinzătoare, de a-l fi adus — prin puterea artei sale — în fața înaltului tribunal al istoriei, desvăluind în fața judecătorilor premisele și impli-

cațiile lui și punând astfel sub acuzare însuși regimul de exploatare.

Povestirea devine astfel tabloul impresionant al unei epoci în care se creau condițiile izbucnirii unei răscoale a poporului împotriva împilatorilor săi, justificând și dovedind caracterul de necesitate istorică al unei atari răscoale.

Prima parte a povestirii lămurește premisele cazului. Tabloul secetei este cutremurător. Pârjolul se întinde cât vezi cu ochii, apocaliptic: *„Pe marginea zării, soarele părea că dăduse foc nu numai câmpurilor depărtate de care-și lipise marginea, ci și cerului pe care lunecase toată ziua și la hotarele căruia, acum, se îneca, se scufunda ca într'o apă fără fund“.*

Este semnificativă insistența cu care se impune imaginea incendiului. Ridicat la proporții cosmice, incendiul acesta — care cuprinde nu numai pământul dar și cerul — pornește dela aspectul real al apusului de soare, redând cu putere caracterul pustiitor al secetei, explicând suferințele oamenilor și prevestind parcă, indirect, alt incendiu, cel care va izbucni atunci când flăcările răscoalei se vor ridica ele pe întreg pământul, până la cer.

Vietățile pier. Nici pământul, nici pietrele nu pot să reziste. Câteva amănunte redade cu sobrietate dau dintr'odată imaginea dezastrului. Chiar și nămolul de pe fundul gărliei — ultimul loc unde s'ar mai fi putut menține o urmă de umezeală — se transformă în țărână. Pietrele crapă, se sfarmă. Printre buruienile luncii unde-și căutaseră ultim adăpost până când și aceste ierburi se uscaseră, putrezesc bro-

euțele moarte, cu pântecele alb în sus și cu lăbuțele încremenite nefirese, așa cum le-a surprins, fără apărare, săgeata nimitoitoare a soarelui pârjolitor.

În înfățișarea acestui tablou al secetei pustuitoare, scriitorul folosește deasemenea cu multă pricepere posibilitățile nesfârșite ale limbii noastre. Dealtfel cartea întreagă constituie un succes în această privință. Un succes și față de realizările anterioare ale scriitorului. Și în „Descult“ de pildă, limba folosită de Zaharia Stancu era plastică și succulentă, plină de vigoare și tensiune dramatică. Stilul nervos — cu propoziții scurte ce se succedau la nesfârșit într'un ritm sacadat chiar și acolo unde nu erau necesare — devenea însă până la urmă obositor prin monotonia sa artificială. Acum, fraza se înmlădie după necesitățile conținutului, sporindu-și astfel puterea de expresivitate. Ea este largă și șerpuitoare atunci când trebuie să redea un tablou cuprinzător și mișcarea lentă a soarelui ce „se scufundă“ în „apa fără fund“ a cerului sau mișcarea vântului ce poartă pe aripile lui „șărâna cenușie a nămolului uscat, ducând-o „peste sat și departe, departe peste câmpuri“. Fraza devine însă din ce în ce mai scurtă, mai sacadată, atunci când trebuie să puncteze dramatic o situație: „Rămăseseră pe fundul albiei, pietrele albe. Soarele le arse. Pietrele plesniseră“.

Dar seceta nu face decât să accentueze un rău mai vechi și mai adânc: exploatarea. Incurcați cu viclenie în învoieli împovărătoare de către boieri, oamenii au intrat în vară aproape fără nimic, săraci în bucate și bogăți numai în datorii de muncă. Acum, exploatareii își continuă și-și întetesc acțiunea de jecmănire. Unii o fac cu surâs mieros pe buze, ca Ile Iliuță chiaburul, care se lasă rugat mult până acceptă să le facă oamenilor „un pustiul de bine“ cumpărându-le un pogoan de pământ pentru șase duble de porumb. Alții procedează mai fățiș, cu cinism crunt. Negustorii veniți în oraș cumpără pe preț de nimic vitele oamenilor, îmbogățindu-se.

Și mai aprig jecmăneau marii bogătași. Lăsau oamenii să moară de foame, adunau

în hambarele lor uriașe grânele, și le exportau cu preț ridicat, în țări străine. Unii țărani se întrebau, încă nedumeriți: „— Grâul, mai înțelegem, îl cumpără oamenii din țări străine pentru pâine. Dar porumbul de ce e scos din țară? După câte știm, prin alte părți nu se mănâncă mămligă... Numai noi ăștia de pe lângă Dunăre, mâncăm mămligă...“ Alții știau însă răspunsul, știau până unde merge căinoșenia stăpânilor țării, atunci când e vorba de a mai adăuga chiar și numai un bănuț la averile lor uriașe. Pentru ce exportă și porumbul, lăsându-i să moară de foame? „— Pentru porci. Cu porumbul nostru, străinii își hrănesc porcii...“

Iar atunci când îndrăzneau să întrebe și „autoritățile“, li se răspundea cu prefăcută naivitate: „— Fiecare e liber să-și vândă cui vrea și pe ce preț poate să scoată, averea lui. Grâul și secara, orzul și ovăzul, și porumbul sunt averea boierilor și a arendașilor. Adică de ce nu și-ar vinde dumnealor bucatele în străinătate, dacă străinătatea le dă preț bun? Ce? Nu sunt liberi? Sunt liberi! În țara noastră, libertate cât vrei...“

Suferințele îndurate de oamenii săraci sunt cu atât mai impresionante, cu cât scriitorul ni le prezintă în primul rând la copii. Fără a recurge la culori țipătoare și vorbe emfaticе, el zugrăvește cu emoție reținută, comunicativă, tabloul cutremurător al vieții copiilor. Profilele pe fundalul nevinovăției copilărești, pictate cu gingășie și înțelegere duioasă, grozăviile foametei ne infioară mai profund, devin mai puternic acuzatoare.

Când nu mai au nici o buruiănă de cules în câmp, unde totul e pârjolit, copiii infomețați pornesc într'o expediție — devenită dificilă pentru forțele lor împuținate de nemăncare — până în pădure. Dar truda le-a fost zadarnică. Sfârșiți de puteri, copiii se întind la pământ, unde li se pare că e umbra mai deasă.

„— Aici o să ne albească oasele, — a îngăimat Tutanul, care deși părea voinic, era măcinat pe dinăuntru, ca toți ai casei lor, de oftică.“

Portretul lui Tutan, cel cu „buzele albe și crăpate“, cu ochii parcă stinși, în care licărea totuși „un sâmbure de lumină,

mărunt ca bobul de mei"; portretul acesta al unui copil sfârșit de nemăncare și — „ca toți ai casei” -- măcinat de oțică, constituie o imagine puternic acuzatoare, încă o piesă în cuprinsul rechizitoriului necruțător pe care, prin povestirea sa, Zaharia Stancu îl face regimului burghezomoșieresc.

Unul dintre copii adoarme. Visează... Visează că se află într'o pădure fermecată. Totul aci este contrariu crudei realități care-l sugrumă în viața de toate zilele. Vegetația e luxuriantă. Copacii nu sunt uscați de secetă, ci verzi, cu frunziș bogat. Și pe crengile copacilor atârnă „pâini mari, albe, cu coaja ușor răscoaptă”. Copilul obosit nu are nevoie să facă nici o efortare. Un semn cu mâna și, ca în poveste, creanga se aplecă singură. Și copilul mănâncă, mănâncă... Parcă îi e rușine că tot mănâncă și nu se mai satură. Și în vis i se pare chiar că bunica ridică bățul și se răstește le el: „Nesătulule, mai lasă și altora rândul...”. Dar băiatul e conștient că, măcar de data asta, poate mânca pe săturate fără a se simți vinovat față de alții: „E pădurea plină de pâine, bunică. Dacă îi mai este cuiva foame, n'are decât să întindă mâna, să rupă o pâine și să se sature”.

Folosind cu măiestrie elementele de basm, scriitorul izbuteste să dea aci o pagină de emoționantă poezie în spirit popular, exprimând cu profunzime chinul foamei, al lipsurilor dureros resimțite, precum și năzuința fierbinte spre o viață îmbelșugată și fericită pentru toți.

Interesantă pentru chipul în care autorul știe să se transpună în mentalitatea copilului pentruca, prin intermediul acesteia, să desvăluie mai emoționant tragicul suferințelor din acele vremi, este o scenă care se petrece la gara de lângă satul Omida. Pe o bancă de lemn stă, în așteptarea trenului ce nu mai vine, un țăran „cu obrazul pământiu, proptit în mâini”. La picioarele lui, doi copilași, slabi prăpădiți. Nu conțenesc a-l întreba:

„— Repede?

— Da, Floricel.

— Și la oraș o să găsim pâine?

— Da, Ionică.

— Și-o să ne săturăm?

— O să ne săturăm.

— Și-o să-i ducem și mamei acasă?”

Rumânul cu fața pământie a tăcut. I-a răspuns celui mic, băiatul mai mărișor:

„— Prostule, cum o să-i aducem pâine mamei? Mama a murit. Au îngropat-o oamenii. Tu nu știi? Un om după ce moare nu mai mănâncă.

— Eu zic că dacă-i aducem noi pâine dela oraș, înviază și mănâncă”.

Cuvintele naive ale copilului deschid parcă o poartă în fața noastră. O poartă prin care întrevedem iadul de suferințe al acelor vremi când mamele mureau de foame, iar copiii erau așa de infometate încât nu-și puteau închipui că de dragul unei bucați de pâine, nu te-ai putea scula și din morți.

Cu prețul unor atari suferințe își clădeau stăpânii viața lor de huzur. În timp ce poporul gemea sub jugul exploatării nemiloase, în timp ce seceta făcea ravagii și oamenii mureau de foame fără ca nimeni să le înlindă o mână de ajutor, bogații își sporeau averile priu jaf organizat legal, benchetuiau fără griji, iar regimul însuși își organiza monstruosul banchet jubiliar.

Astfel, paginile care vorbesc despre Expoziția jubiliară din 1906 se integrează organic în țesătura acestei prime părți a povestirii, servind ca piese importante în dosarul cazului adus în fața tribunalului istoriei.

Învățând din experiența marilor noștri clasici, Zaharia Stancu a creat scene de un comic savuros și biciuitor. Chiaburul Ie Iliuță povestește în fața satului adunat cu toba la primărie, ce a văzut în București la Expoziție, unde, după obișnuitele învârteli, fusese trimis în delegație. Acolo, la Expoziția regimului burghezomoșieresc și a lui vodă Carol, ei, chiaburii, reprezentaseră „țara”. Prin vorbele lui Ie Iliuță — care se umflă în pene, sigur de sine și se laudă pe sine și pe mai marii dela București, autodemascându-se — autorul izbuteste nu numai să caracterizeze pe chiabur dar și întregul regim burghezomoșieresc. El izbuteste totodată să delimiteze, în opoziție cu exploataorii, lumea cealaltă a exploataților, scoțând în evidență contrastul dintre satisfacția și admi-

rația povestitorului pentru tot ce văzuse și făcuse, și dintre bunul simț manifestat prin observațiile critice ale ascultătorilor. Deasemenea, el marchează felul cum crește treptat nemulțumirea țăranilor, pe măsură ce își dau seama că în loc să le vorbească despre ceace-i doare pe ei, așa zișii lor „delegați“, care înfulecaseră pe socoteala stăpânirii și se înduioșaseră cu câtă grijă sunt hrănite animalele dela expoziție, nu au altă grijă decât să ridice în slăvi regimul.

Ca omul convins că și-a făcut datoria patriotică, îl povestește cu mândrie cât de zelos a fost. Procedul exagerării conștiente este aplicat aci cu pricepere. Șarja merge pe linia esențialului, scoate în evidență tocmai trăsătura caracteristică a personajului, aceea care definește tipul uman respectiv, poziția de clasă.

Ca într'o bună comedie bufă, rezultatul este contrar celui scontat de erou, personajul demascându-se și provocând efecte comice, deși el vorbește cu seriozitate despre lucruri care pentru el sunt normale, sunt principii sale de viață. „Și la mijloc se afla regele, cam mărunțel, nu e vorbă, cam pirpiriu, cam slăbuț la trup, da' rege, de, și cu bărbuță și cu sabia la șold: Zang! zang!... Și lângă rege, regina, cam mărunțică femeie, dar plinuță, grăsuță, cu pași de porumbiță și cu mâinile albe ca făina. Și pe lângă ei, mitropolitul cu cruce de aur, cu cârje de aur... strigam ura, de ne spârgeam piepturile, că mi-a zis și nevasta:

— Strigă mai încet, Iliuță, c'o să rămâi siteav de urletele astea care-ți ies din gâtleej...

— Lasă nevastă, i-am spus, că de-aia am fost aduși aici pe cheltuiala statului, ca să strigăm ura, să audă regele și să vadă cât de mult îl iubește poporul. Și să audă și regina Lisaveta, să vadă și ea cât de mult o iubește poporul. Nu sunt ei două capete încoronate? Sunt! Nu suntem noi poporul? Suntem! Strigă și tu! Ce naiba stai lângă mine ca o găscă?

A început și ea să găgăie...”

Între timp, foamea se întinde. Tot mai mulți sunt cei care caută scăpare la oraș în nădejdea că vor găsi ceva de lucru. Dar nici aici nu-i nimic de făcut. Numărul șomerilor, al vagabonzilor și cerșetorilor

crește. Culmea ironiei: dacă înainte vagabonzii erau arestați, acum li se dă drumul. Li se refuză și bucățica de pâine cu apă din închisoare. Mereu se aude pe alițe toba vătășelului care umblă prin sat cu Gâdea perceptorul, scofând la mezat ultimul blid al țăranului. Prăpastia dintre exploatați și exploatați devine tot mai adâncă.

O imagine concretă, de o mare forță de sugestie subliniază tragicul acestei situații.

Dela București, dela Expoziție, cârciumarul Voicu Buciuț a adus un gramofon. Ceilalți cârciumari nu s'au lăsat mai prejos. Și acum: „De cum începe să se lase seara, din patru cârciumi încep să se audă gramofioanele“.

Urletul heshetic al gramofonelor care își trâmbează cântecele deochiate, se înalță sfidător deasupra satului înfometat. Este singurul lucru cu care s'au ales țăranii din Omida de pe urma Expoziției, de pe urma „civilizației“ burghezo-moșierești.

Idea aceasta este subliniată de autor prin contrapunerea semnificativă a celor două imagini: imaginea gramofonelor care urlă din zori și până'n noapte în cele patru cârciumi, și aceea a satului în care nimic nu s'a schimbat în bine, în care exploatarea a devenit încă și mai cruntă, iar suferințele de pe urma acesteia încă și mai înfiorătoare.

Și tabloul acesta al satului pustiit de secetă și exploatare este zugrăvit parcă în cărbune, cu trăsături îngroșate. Efectele secetei iau proporții de cataclism. Pământul e răscolit până'n adâncurile lui geologice, către care oamenii — privind parcă înapoi peste timp — se uită ca într'o fântână. În mod firesc scriitorul ajunge la figuri stilistice de natura hiperbolei.

Dar în acest peisaj geologic, omul și preocupările lui rămân în centrul atenției. Pe ultimul strat geologic, pe „coașa uscată“ a pământului, își duc viața chinuită exploatații, săracii, galbeni și trași la față, cu „umbrele legate de picioare“.

În desfășurarea ulterioară a tabloului, elementele ce se referă în mod direct la om devin tot mai numeroase și mai

puternice. Imaginile se succed rapid. Frazele devin mai scurte, se înșirue ca într'o enumerare dramatică pe care repetiția conjuncției „și“ la începutul fiecărui aliniat o marchează cu lovituri de ciocan. Mor vitele răpuse de nemâncare și oamenii te trag cu cârligele până afară din sat, păstrând în privirile fixe o cruntă îndârjire, căci știu că nu vor mai avea cu ce-și munci pământul. Mor și oamenii și sunt îngropați fără coșciuge, înfășurați într'o ruptură de rogojină.

Tabloul se lărgeste apoi, încadrând satul Omida în peisajul țării întregi, desvăluind cauzele suferințelor: nesfârșita lăcomie a exploataților din țară și de peste hotare. „Și trenurile trec mereu, unele după altele, ducând sute și sute de vagoane de grâu la șlepurile care așteaptă la malul Dunării să le înghită. Noi nici măcar nu mai suspinăm. Numai vitele care n'au murit încă, mugesc lung și trist de foame“.

Și din nou revine ca un leit-motiv imaginea gramofonelor care urlă din cele patru cârciumi ale satului. În jurul gramofonelor, acolo la cârciumă, unde le e adevăratul sediu, se strâng autoritățile satului și chiburii, care huzuresc în timp ce săracii mor chinuți.

Tabloul capătă astfel semnificația mai adâncă a opoziției ireductibile dintre două lumi: lumea exploataților și cea a exploataților.

Prin astfel de imagini concrete și impresionante, prin felul cum zugrăvește întregă această frescă a societății, scriitorul izbuțește să ne desvăluie esența regimului bazat pe exploatare. El ne arată că sunt aci, într'adevăr — cum se spunea în presa muncitorească a acelor vremi și cum notează însuși autorul într'o altă parte a povestirii — două țări. „Sunt două lumi, frățioare, două țări... Una bea, mănâncă și petrece, alta flămânzește și moare.“

— *Bea și mănâncă țara care trândăvește. Rabdă și flămânzește și pierde de foame, țara care muncește.*

— *Dece?*

— *Așa e rânduiala după legea cea mare...*“

Da, așa era rânduiala după legea cea mare a burghezo-moșierimii: „Rai pentru

moșieri și capitaliști — iad pentru muncitori și țărani“ (Gh. Gheorghiu-Dej: Raport asupra Proiectului de Constituție a R.P.R.)

★

Dacă partea întâia a povestirii desvăluie premisele „cazului“, partea a doua narează cum a fost săvârșită crima, închipuita crimă a țărănilor și crima reală a boerului.

Văzând cum le mor copiii cu zile, ajunși la capătul puterilor, îndemnați de cei care nu vor să se supună pasiv soartei — și, printre aceștia scriitorul a creionat și câteva chipuri de femei luptătoare, demne și dârze, ceace constituie încă un merit al cărții sale — țărăni pornesc în toiu iernii spre curtea îndepărtată a lui boer Gogu Cristofur de la Troian. Au aflat că boerul s'a oprit pentru câteva zile la conac. Nu pot pierde acest unic prilej de a-și încerca pentru ultima oară norocul. Singurul om cinstit dintre intelectualii satului, învălătoarea, abia s'a ridicat din pat după o boală grea. Nu-i poate însoți. Ceilalți „stâlpi“ ai satului, primarul, popa, etc. refuză să-i însoțească: nu vor să se pună rău cu stăpânii. Pornesc deci ei, „netrebnicii“, singuri. Faptele se vor petrece așadar fără martori „demni de crezare“: în momentul conflictului nu vor fi prezente decât cele două părți interesate.

Scriitorul povestește impresionant expediția grupului de țărani. Bărbați, femei și copii, slăbiți de nemâncare, abia își târăsc picioarele prin nănceti, înfruntă cu greu viscolul. Drumul e lung. La un moment dat copiii — oricât ar voi să se arate de viteji — nu mai pot merge mai departe. Incordându-și puțincele puteri, vârstnicii îi iau în cârcă. Așa-s de slabi copiii, că atârnă nefiresc de ușor la cântar; parcă-s fulgi, nu oameni. Și drumul continuă. În frunte merg cei mai dârzi, Gruia Popozină, Pascu Ologu și alții.

Insistând asupra acestor aspecte ale drumului, scriitorul ne-a pregătit să înțelegem în ce stare de spirit au ajuns oamenii la Troian; ce însemna pentru ei pumnul de mălai pe care nădăjduiau să-l obțină împrumut, cu învoielii oricât de împovărătoare, dela boier Gogu. Era în joc viața copiilor și a soțiilor, a lor.

Acțiunea se desfășoară de aici înainte tot mai încordată, deși într'un ritm lent, corespunzător celui pe care, în mod intenționat, boier Gogu îl imprimă tratativelor. Toată comportarea lui seamănă aidoma jocului crud al pisicii cu șoarecele și povestitorul a știut să sublinieze acest caracter de cruzime sadică, ascunsă sub atingerea de catifea a pernuțelor de ipocrită bunăvoință ce acoperă ghiarele ascuțite. Râzând cu bonomie, ca un „prieten al poporului“ ce se află („*Eu? Să mă supăr?... Nu sunt eu omul să mă supăr cu una cu două*“), muștrându-i că nu au avut milă de copii de i-au luat cu ei pe un ger așa cumplit, căinându-i că ei au dus-o prost și lui nu i s'a comunicat nimic, boerul nu le dă și nu le promite nimic, dar îi poartă totuși după el dintr'un loc în altul, dela gară tocmai la conac, apoi îi lasă să aștepte afară („*Așteptați-mă oameni buni, aici în curte un picușor până îmi schimb haina și cismele*“). Trece vreme și boerul nu se mai întoarce. Oamenii încep să înghețe. Totuși, nu-și pierd încă răbdarea. Nu și-o pierd nici atunci când află dela jupâneasă că boierul ia masa la căldură. Dar nemulțumirea și amărăciunea se adună în suflet. Ea izbucnește la suprafață — încă reținută totuși — când văd pe Ioana lui Mănoiu prăbușindu-se la pământ „*ca un copac pe care-l rezezi din rădăcină*“. Cu mare măiestrie a zugrăvit autorul starea de tensiune crescândă a oamenilor, gândurile lor care se împletesc în șuerul vântului ce-i înfășoară în harapnicul lui rece, dar le amintește parcă totuși de codru și de cântecele de haiduci.

Mai puternică devine încordarea dramatică după ce primul gest a fost făcut. Scriitorul urmărește fiecare etapă și o redă cu mijloace sobre și impresionante. Frazele sale devin scurte și sacadate.

La început, se ridică numai glasurile. Femeia care a murit acolo, înghețată de frig, sub ferestra boerului, le cere parcă să nu tacă, să acționeze: „— *A murit o femeie sub ferestra dumneavoastră.*

— *Deschide, nu te face că n'auzi!*

Nu ridică niciun român ciomagul, furca sau toporul.

Numai glasul îl ridicaseră.

Numai glasul.

Și pumnii care păreau viguroși și cei care cei din față băteau puternic în ușa care suna înfundat, dar care nu se sguđuia din țâțânile ei“.

Slugile boierești asmut dulăii asupra oamenilor. Oamenii se apără îndărjiți, despicând capul unuia dintre dulăi.

Nici acum sătenii nu ridică topoarele și coasele asupra casei boierești. Dar pumnii lor izbesc mai greu în ușa închisă și glasurele mânioase devin mai înverșunate.

Atunci se aud câteva împușcături. Boerul și slugile lui trag de după obloane. Un om cade răpus.

Țăranii își ridică morții și se pregătesc să plece.

La ușa, însfârșit deschisă, apare boer Gogu, urlând:

„— *Mi-ați omorât dulăii, hoțomanilor! O să mi-i plătiți cu pielea. Cu pielea voastră o să-mi plătiți dulăii, păcătoșilor!*

Am mai auzit câteva împușcături răzlete. Nu s'a ferit nimeni. N'am fugit și nici măcar nu ne-am întors capetele, să vedem ce se mai întâmplă în urma noastră“.

Convoiul țăranilor pornește pe drumul de întoarcere, înfruntând iarăși viscolul și nămeții, urmărit — în întunericul ce se lasă — de licăririle din ochii lupilor care-i adulmecaseră. Imaginea acestui convoi funebru ce înaintează prin noapte și viscol are ceva halucinant, cutremurător. Dar nu dezolant, ci acuzator: „*Obrazul lui Gruia Popozină era ca de piatră. Nicio cută nu se clintea pe el.*

Pe fețele descoperite ale morților, zăpada, pe care cu dușmănie o arunca viscolul, nu se mai topea.

Un bărbat ori o femeie, din cei care mergeau pe lângă targă, o îndepărta din când în când cu mâna. Viscolul se grăbea însă și acoperea iarăși fețele morților cu zăpadă, de parcă ar fi vrut să nu le mai vadă nici el și să nu le mai vedem nici noi, cât sunt de uscate, de trase și de galbene“.

La capătul satului, țăranii sunt luați în pumni de jandarmi. Primiseră ordin, prin telegraf, să-i aresteze. Dar deși călare, nu se obosiseră să meargă mai departe. Știa — notează sarcastic autorul — că „vinovații“ nu vor fugi. Nu aveau unde.

Și nici nu se vor răsfeți. I-ar fi sfâșiat lupii. Ii puteau deci aștepta în liniște.

★

Așa s'au petrecut lucrurile.

Dar nu așa aveau să fie înfățișate în fața justiției. Boier Gogu vrea să se țină de cuvânt. Cu pielea lor trebuie să plătească „păcătoșii“ ucidera dulăului. Că boierul a ucis doi oameni, ce importantă are? Martori nu au fost. Se poate arunca vina asupra țăranilor.

Dar, pentruca lucrurile să iasă așa cum dorește boier Gogu, care intenționează să folosească incidentul drept trambulină politică; pentruca ele să iasă așa cum dictează deasemenea interesele politice ale guvernului și ale opoziției, care, din motive deosebite, urmăresc să dea cazului o amploare cât mai mare; așadar pentruca lucrurile să iasă așa cum dictează interesele exploataților, e nevoie să se facă o „cercetare“ a cazului „după toate regulile artei“. Ultima parte a povestirii înfățișează această „cercetare“.

Ațiunea se desfășoară pe două planuri. Pe deoparte, asistăm la ceea ce se petrece la primărie, unde se strâng rudele îngrijorate ale celor arestați și unde avocatul Mitică Bârcă, asistat de notar și chiar de preot, își începe târgul murdar. Pe de altă parte, asistăm la ceea ce se petrece la postul de jandarmi, unde are loc „anchetarea“ inculpaților.

Să ne oprim o clipă asupra construcției de ansamblu a acestei părți finale a povestirii.

Contrapunerea celor două planuri constituie prin ea însăși o indicație prețioasă pentru cititor: îl îndrumă să sesizeze identitatea profundă a unor fenomene în aparență atât de deosebite. Și într-o parte și într'alta se dă o luptă. O luptă între exploatați și exploatați. Cu mijloace diferite, avocatul Bârcă împreună cu acoliții săi și plutonierul Budu cu ai săi urmăresc același țel: să oprime și să înșele, să-și impună voința — a lor și a stăpânilor mai mari decât ei; să satisfacă interesele de clasă ale exploataților. Refuzând să încheie târgul cu Mitică Bârcă, demascându-l și înfruntându-l, oamenii se împotrivesc acestor țeluri, luptă. Tot astfel, o

luptă bărbătească și înălțătoare este atitudinea lui Gruia Popozină și a celorlalți săteni, care, supuși torturilor celor mai crunte, nu cedează, nu se lasă înfrânți.

Trebuie subliniat ca un merit al lucrării faptul că această atitudine de luptă a poporului, — care există și în restul povestirii — crește treptat și devine deosebit de puternică și convingătoare în partea finală.

Deși cei mai combativi dintre țărani au fost cei plecați la curtea boierului Gogu — cei care acum sunt închiși la postul de jandarmi — totuși chiar și printre cei rămași în sat, printre cei care acum s'au adunat la primărie, se găsesc oameni care știu să înfrunte greutățile cu curaj, să lupte împotriva tendințelor hrăpărețe ale exploataților. Am amintit mai sus atitudinea de revoltă a lui Lișcu Stângaciu — atunci când avocatul îndrăznește să afirme că „toți oamenii sunt egali între ei“. Tot el este acela care-l sfichiuște pe avocat cu ironia sa usturătoare, desvelind sub blana de oaie, părul de lup al exploatatorului:

„Avocatul Mitiță Bârcă făcea un cap mirat. Holba ochii și țuguia buzele:

— *Vai, vai! Omule!* — *Vai, vai! Lișcule!* *Cu toți învoitorii se poartă boer Gogu așa?*

— *Cu toți, domnule avocatule! Parcă dumneata trăiești în lună! Parcă dumneata nu știi. Știi! Ai și dumneata învoitori. Mai puțini, dar ai...“*

În duelul acesta dintre mult umblatul prin școli, vicleanul avocat și omul simplu ce-și apără nevoile, biruitor iese Lișcu. Fără a se lăsa intimidat sau amețit de vorbele lui Mitiță Bârcă, părând a nu se dumiri cu explicațiile date cu bunăvoință disprețuitoare de către avocat, Lișcu — aparent naivul și greul de cap Lișcu — ajunge să afirme ritos acel adevăr pe care el îl cunoaște bine pentrucă l-a simțit pe propria lui piele:

„— *Domnule avocatule, domnule avocatule, parcă dumneata n'ai ști! Judecătorii au și ei moșii. Au moșii și părinții și socrii lor. Toți au moșii. Curând, curând, te vedem și pe dumneata cu moșie, domnule avocatule...“*

Nici de data aceasta, avocatul nu e în stare să pareze lovitura. Luat prin sur-

prindere; lăsându-se amăgit de tonul aparent inofensiv, sfătos și cu o abia perceptibilă nuanță de „respectuoasă” dojană al țaranului („Domnule avocatule, domnule avocatule...”); preocupat de apriga sa dorință de a parveni, Mitiță Bărcă nici nu sesizează sensul ultimelor cuvinte ale lui Lișcu („*Curând, curând, te vedem și pe dumneata cu moșie, avocatule!*”). El se autodemască, prin însuși felul cum interpretează aceste cuvinte. Plin de sine, el îi mulțumește lui Lișcu pentru presupusa lui urare:

— *Mulțumesc, Lișcule, mulțumesc. Să te audă Dumnezeu! O! Ce bine ar fi să am moșie! Oliolio! Ce bine ar fi! N'aș mai umbla alăta pe drumuri pentru o bucățică de pâine... Oliolio! Ce bine ar fi, Lișcule, ce bine ar fi!*

Deși secondat cu râvnă de acoliții săi — notarul Gică Stănescu și popa Bulbuc — Mitiță Bărcă întâmpină o rezistență dia ce în ce mai înverșunată. Impresionantă ne apare figura luminoasă a Mariei, una dintre acele femei luptătoare, gata să se ia la harță și cu dumnezeu pentru dreptatea lor, figură abia creionată de autor, dar care-ți rămâne totuși adânc întipărită în minte.

Incercând să vină în ajutorul avocatului, notarul vrea să deschidă el părțile, alegându-și cu grijă victima; dacă va izbuti să atragă în cursă pe cineva, ceilalți se vor lăsa amăgiți mai ușor.

Dar planurile viclene ale exploataților izbîndu-se de rezistența îndărjită și curajul „colțoasei” Maria, sunt răsturnate.

— *Ei, te-ai gândit? Ce-i plătești domnului avocat ca să-ți apere bărbatul și să încerce să-l scoată din buclucul ăsta în care s'a băgat singur?*

— *Praf! de pe vârful sobei, notarule, praful de pe vârful sobei, că altceva n'am. Să vie domnul avocat Mitiță Bărcă să-l adune cu limba...*

— *Ieși afară...*

— *Să nu mă dai dumneata afară, notarule, că asta-i primărie, nu e casa dumată!*

Scenele din care rezultă cu cea mai mare putere atitudinea de luptă a poporului și superioritatea sa morală față de

asupritori sunt cele cari se petrec la postul de jandarmi.

Pentru a sublinia trăsăturile animalice ale asupritorilor și felul cum acestea se ascund sub aparențe inofensive, scriitorul povestește câte ceva despre „nobila” pasiune a jandarmului Juvete pentru porumbel (intercalând și legenda plină de tâlc cu privire la piciorușele roșii, muiate în sânge ale acestora); ne spune câte ceva despre viața de familie a lui Juvete (sôfia lui e bisericooasă, și cu pretenții de damă „nobilă”); istorisește cu lux de amănunte felul cum jandarmii se pregătesc pe îndelete înainte de a porcede la „cercetarea” inculpaților, conform principiilor expuse cu competență de către plutonierul major Budu.

Scena „cercetării” propriu zise e povestită cu artă. Rotindu-se fălos ca un curcan printre subalternii săi, plutonierul Budu vrea să arate tot ce știe. Scriitorul are astfel ocazia să sublinieze — printr'o exagerare tipică — caracterul ridicol și totodată abject al acestor dulăi ai exploataților, să urmărească desfășurarea întregii game de rafinată cruzime pe care o execută, cu tehnică de expert în materie, Budu.

Intrarea în materie e perfidă. Plutonierul se repede asupra jandarmului care-l adusese pe Gruia Popozină și-l muștră amarnic că a îndrăznit să-l îmbrâncească pe inculpat: „*Omul e numai arestat. N'o fost cercetat. Cum ți-ai permis să-l brutalizezi?*”

Apoi, o bruscă schimbare la față atunci când se adresează blajin lui Gruia, întrebându-l formule de politeță (dumneata) și de „omenoasă” compătimire („omule necăjit”). Cu prefăcută bunăvoință, folosind glume și exprimându-și opiniile cu un aer de familiaritate bonomă, el se interesează despre familia arestatului, despre trecutul lui. Gruia răspunde monosilabic. Nu se lasă înșelat de jocul perfid al jandarmului. Știe ce-l așteaptă și se pregătește să reziste. Printr'un comentariu al său, scriitorul intercalează o scenă din copilăria lui Gruia. De pe atunci, acesta se arătase neînfrânt: oricât îl bătuse dascălul, tăcuse, declarând cu

încăpățănare: „Nu vreau să fiu coada de topor a nimănu!”

După o pauză savant calculată, o nouă schimbare la față a lui Budu: „Plutonierul major s'a întors dintr'odată pe călcâi și s'a vârît tot, mărunt și rotofei ca un butoi, sub nasul rumânului.

— *Te-ai însurat din dragoste! Nevasta ți-o iubești! Dar țara, țara asta a noastră, țara asta românească, de ce n'o iubești, măi nemernicule? Mă vită, mă porcule, mă... Țara de ce nu ți-o iubești, mă prăpăditule, mă amaritule, mă... Că țara e maica noastră a tuturor, e nevasta noastră a tuturor, e copilul nostru al tuturor...*“

Dar atacul furibund se izbește de stânca tăcerii împietrite a lui Gruia. Încă de acum, se vede cine va ieși învingător. Acoliiții lui Budu se simt datori să intervină în repetate rânduri. Îl îndeamnă să nu se irite atât pentru „cazul” ăsta, că nu merită. Cer să li se îngăduie să treacă la fapte, să-i aplice ei recalitrantului Constituția.

Dar Budu nu s'a hotărît încă să renunțe la mijloacele de „persuasiune”. Nu-i vine să se declare învins.

O ultimă încercare a lui Budu este redată printr'un dialog de o mare finețe, în care replicile se încrucișează ca spadele :

„— *Iscălește mă băiatule mă...*

— *Nu pot să iscălesc așa ceva, domnule plutonier major...*

— *Ca pe dumnezeu te rog, mă, copile, iscălește...*

— *Nu iscălesc.*

— *Iscălește, mă, țâncule mă...*

— *Nu iscălesc...*

— *Și mai spuneai că-ți iubești nevasta.*

— *Nu iscălesc...*

— *Și pretindeai că-ți iubești copiii...*

— *Nu iscălesc...*“

De aci înainte lupta își schimbă caracterul. Gruia se învăluie în tăcerea sa înverșunată, ca într'o armură de nepătruns. Călăii urlă din ce în ce mai înfuriați, mai besmetici, îl izbesc din ce în ce mai crunt cu săculețele de nisip, pe care le mănuiesc după toate „regulele artei”. „*Invață cum se aplică constituția, articol cu articol! După lege... După regulament...*

Nu lovi în șira spinării că leșină și moare parșivul! Alături! Alături de șira spinării!“

Scriitorul împletește cu multă pricepere diferite procedee. Notează cu precizie amănunte semnificative (căciula mușcată cu disperare). Relatează gândurile și amintirile în care Gruia se izolează ca într'o cuirasă („taică-său mort nespovedit în 94; maică-sa care își dăduse dubul născându-l pe el, al șaselea copil; gânduri despre dumnezeu și despre cerul, la ale cărui porți străjuie popa Bulbuc, înghițind prăștină după prăștină și propovăduind supunere față de hoieri). Uneori intervine direct cu comentarii patetice, pline de lirică admirație pentru măreția morală a omului din popor: „*Undeva în fundul inimii lui se trezise, ca o flacără care stătuse mult timp sub obroc, mândria. Mândria lui. O mândrie pe care nu și-o cunoscuse în întregime, ori poate că o ascunsese de mult și viața îl învățase s'o acopere mereu și mereu cu cenușă și s'o adoarmă. Cu cât loviturile plouau, cu atât mândria creștea în inima lui și-i șoptea: strânge dinții și taci! Strânge dinții și taci! Strânge ochii și din ochii tăi să nu curgă nici o lacrimă! Din ochii omului întins pe dușumea peste spinarea căruia plouau ritmic loviturile date cu săculețul de nisip dealungul șirii spinării, n'a curs într'adevăr nici o lacrimă. Mândria lui se înălța cu fiecare lovitură și-l întărea.*“

Această măreție, această superioritate morală a omului din popor, a luptătorului care nu se dă înfrânt nici atunci când trupul lui devine în întregime „o singură rană, o singură arsură”, apare cu emoționantă putere de convingere. Ea constituie ideea de bază ce se desprinde cu vigoare din întreaga scenă.

Intre cele două planuri, — scenele dela primărie și cele dela postul de jandarmi — scriitorul a știut să stabilească punți de trecere firești și dramatice. Impresionante sunt în special cuvintele popii, cuvinte cutremurătoare prin tot ce se ascunde sub calmul lor bonom. Constatând cu regret că nu a fost chemat încă să spovedească pe niciunul dintre arestați, el spune: „*Mă mir taică tăculiță. Mă mir că domnul Budu și domnul Juvete și domnul Cârnu...*“ Și gândul nostru merge dea-

lungul acestor puncte de suspensie, întregindu-le înțelesul cu toate ororile de care—și noi ca și popa—îi știm într'adevăr capabili pe domnul Budu și domnul Juvete și domnul Cârnu. Iar paginile următoare, relatând scenele ce se petrec la postul de jandarmi, confirmă tabloul pe care, acționând asupra fanteziei noastre, scriitorul ni l-a sugerat dintr'odată prin cuvintele, criminal admirative ale popii, și prin cele câteva puncte de suspensie.

În finalul povestirii, cele două planuri se întâlnesc, suprapunându-se. Faptul, acesta — atât de eficace din punct de vedere al efectului artistic — decurge în mod logic, nesilit. Avocatul Bârcă, constatând că nu le vine de hac rubedeniilor celor arestați, recurge la un ultim mijloc: scrie plutonierului un bilețel, rugându-l să-i trimită trei arestați. E convins că, văzând în ce hâl se află inculpații după „cercetare“, țărani nu vor mai șovăi să dea oricât, numai să înceteze odată schingiuirea. Pe aceasta se bazează avocatul santajându-i cu cinism, în timp ce acoliții săi îl sprijină din toate puterile prin intervențiile lor aprobative.

Simțind însă că atmosfera devine tot mai încărcată, popa Bulbuc o tulsește. Își pune astfel pielea la adăpost și totodată îl vestește pe plutonier să meargă neapărat la primărie, că gluma se îngroașă.

Prin acest concurs logic de împrejurări, se găsesc acum întruniți în sala primăriei toți actorii principali ai dramei. Cele două planuri se suprapun. Forțele se adună. Ciocnirea devine mai violentă.

Lovitura de cravașă a lui Budu constituie scânteia care aprinde pulberea: „Atunci, ca și cum s'ar fi rupt un vechi zăgaz, pe care demult îl băteau cu valurile lor ape neobișnuit de crescute, s'a deslănțuit ura adâncă, ura sălbatică, ura fără margini care mocnea în fiecare rumân, în fiecare miere“.

Și — lucru semnificativ pe care autorul îl pune în valoare — acum capacitatea de luptă a poporului se vădește din plin. Întăriți prin prezența în rândurile lor a celor mai hotărâți dintre dâșii, țărani înfruntă cu sporită dârzenie pe adversarii ce și-au unit eforturile și le stau în

față: plutonierul de jandarmi și avocatul. În ciocnirea dintre forțele în luptă, superioritatea morală a poporului și capacitatea lui de a învinge în cele din urmă, apar convingător.

Oamenii se reped asupra bestiiilor, cu ura acumulată îndelung împotriva exploataării; ei izbesc în cei care, în momentul acela, reprezintă pe exploataatori. În această înțelegere supremă, fiarele cu chip de om sunt răpuse. Budu e călcat în picioare și zdrobit, Bârcă își pierde ochiul. Câteva clipe, țărani revoltati par stăpâni pe situație.

Dar numai câteva clipe. Sosesc jandarmii. Și făptașii sunt arestați.

Dacă ar fi prezentat lucrurile altfel, scriitorul s'ar fi îndepărtat de cerința realismului socialist cu privire la oglindirea veridică, istoricește concretă. În acea perioadă, o victorie traică a poporului împotriva exploataților era încă imposibilă în țara noastră.

S'ar fi îndepărtat însă scriitorul de cerințele metodei realismului socialist și dacă n'ar fi înfățișat convingător capacitatea de luptă a poporului; dacă n'ar fi sesizat cecace constituia esența fenomenului istoric dat, dacă n'ar fi pus în lumină germeii noului ce aveau să se desvolte mai târziu; dacă n'ar fi deschis perspectiva viitorului, prezentând realitatea în dezvoltarea ei revoluționară.

Această perspectivă, Zaharia Stancu o sugerează — ce-i drept oarecum fugitiv — dar cu o sobrietate impresionantă.

Acțiunea se încheie brusc. Și — ca o amenințare profetică, ca o mărturie a dreptății ce se va face — scriitorul adaugă un alineat, ridicând, prin numai câteva fraze, cortina ce ascunde încă viitorul: „După ce s'au topit zăpezile mari și albe și câmpurile nesfârșite și-au arătat fața lor cea adevărată, neagră și grasă, și s'au revărsat peste maluri gârlele, și cerul acoperit de nori vineți și puhați, mânași nebunește de vânturi nestatornice dintr'o parte în alta a zării, au izbucnit în țară răscoalele din 907.“

Și flăcările conacelor s'au ridicat atunci până la ceruri“.

Astfel, prin aceste puține cuvinte, Za-

haria Stancu încadrează faptele povestite în desfășurarea largă a istoriei, izbutește să ne sugereze ideea că evenimentele arătate constituie o treaptă în mersul înainte al omenirii către desființarea definitivă a exploatării, către acea viață fericită pe care azi o construim.

★

În cadrul acestei desfășurări a subiectului se conturează personagiile, nu prea numeroase, ale cărții. Și în crearea acestor personaje — ca și în construcția subiectului — scriitorul a recurs la exagerarea constantă, pentru a reliefa tipicul.

Tocmai de aceea sunt adânc veridice și impresionante, provocând cititorilor ură și dispreț nimicitor, personajii ca Juvete sau Budu.

Este Juvete un personaj tipic? Desigur că da. Ce-i drept, o atare cumulare de aspecte și împrejurări, nu le întâlnim în viață la tot pasul. Dar această cumulare nu face decât să scoată în evidență ceea ce este caracteristic categoriei sociale respective. Dragostea „gingașă“ a lui Juvete pentru „porumbel“ și cruzimea sa față de oameni; atitudinea lui despotică față de inferiori și slugarnică față de superiori, relațiile sale cu soția bigotă și fandosită; felul cum și-a organizat „căminul“ la postul de jandarmi, spre mulțumirea sa și a soartei sale, pe care țipetele celor bătuți nu o deranjează câtuși de puțin; priceperea vicelană cu care Juvete se vâra sub pielea plutonierului major, înjghebând la repezeală un banchet „în lege“, și făcând exces de zel în orice împrejurare; toate acestea subliniază aspectul tipic al jandarmului.

Despre plutonierul major Budu nu aflăm atât de multe amănunte. Figura lui ne rămâne însă și ea puternic întipărită în minte, poate chiar mai puternic decât a lui Juvete. Personajul trăiește, e plin de viață, pentru că el se definește prin acțiune. Budu joacă rol de protagonist în scena anchetării lui Gruia. Fiecare gest al său, fiecare vorbă îi desvăluie caracterul. E puțin probabil ca un jandarm să fi debitat dintr'odată toate acele absurde și cinic perfide acușări pe care le rostește dintr'o

răsufflare Budu în acea scenă analizată mai sus, în care, schimbând brusc macazul, se repede asupra lui Gruia. Dar replica lui Budu — citată acolo — conține ca o esență concentrată tot ce era mai caracteristic în mii de replici similare din viață. Ea redă, prin puterea artei, ceea ce era cu adevărat tipic pentru un jandarm: falsul patriotism („*țara e maica noastră a tuturor...*“); jongleria demagogică, abia camuflată, cu noțiunile de țară, patrie, românesc, etc. („*țara, țara asta a noastră, țara asta românească*“); ciudata dar caracteristica vecinătate a acestor cuvinte umflate, a șantajului sentimental („*Te-ai însurat din dragoste! Nevasta ți-o iubești!*“) și a înjurăturilor violente („*țara asta românească, de ce n'o iubești, măi nemernicule? Mă vită? Mă porcule, mă!*“)

Pe aceleași baze este construită de pildă și o altă scenă imediat următoare. După aceea savant crescută indignare patriotică, Budu se năpustește asupra „inculpatului“ Gruia Popoziuă care refuzase cu dârzenie să semneze declarația falsă dictată de jandarm: „*Cu fața în care-i năvălise tot sângele, roșie, cu ochii jucându-i în cap ca niște măslințe galbene, necoapte, plutonierul major Budu îi da ocol, cu pași mărunți, așa cum, cu o zi înaintea numai, stolului de oameni care-l așteptau pe boer Gogu să iasă din casă să le vorbească, îi dăduse ocol dulăii mari și grași, cu colții albi și tăioși. Pe aceia i-asmuțise asupra rumânilor logofeții și slugile boerești, în urma poruncii dată de boer Gogu Cristofor. Pe dulăii ăștia turbați, cine-i asmuțea asupra lui și a celorlalți, care erau să fie și ei chemați, în curând, unul câte unul aici?... Răspunsul ieșise ca la o chemare din gura plutonierului major: — legea, urla acum Budu cu glas atât de puternic că începuse a se sgâlțâi cu ochii ieșiți afară din cap și cu vinele gâtului gata să plesnească. Ați călcat legea, nemernicilor... Ați călcat legea în picioare... V'ați bătut joc de legi!...*“

Se poate observa în fragmentul citat acel meșteșug, folosit adesea și cu pricepere de către Zaharia Stancu, al stabilirii unor corespondențe între episoade, corespondență care aruncă punți de legă-

tură între fenomene aparent disparate și îndepărtate în timp și spațiu, pentru a scoate în vileag semnificația lor adâncă, generalizatoare și demascatoare. Merită să fie subliniată deasemenea arta cu care autorul știe să împletească propriul său comentariu, gândurile unor personaje (Gruia de pildă) și acțiunile altora (Budu), pentru ca — printr'o împletire artistică, firească și necesară — să atingă același țel: generalizarea, scoaterea în evidență a sensului profund al faptelor. Nu este nimic forțat în acest răspuns pe care urletul plutonierului de jandarmi îl dă întrebării din gândul lui Popozină și al cititorilor. Cele două procese se desfășurau până atunci paralel, conform logicii lor firești. Chipul lui Budu în acel moment — chip redat cu justă accentuare a elementelor caracteristice; gesturile și mișcărilor lui Budu, deasemeni notate cu discernământ de către autor în cadrul portretului dinamic pe care-l schițează — toate acestea trebuiau în mod necesar să-i amintească lui Gruia scena cu dulăii boerești dela conac, puteau în mod firesc să-i sugereze lui și cititorului, gândul: pe dulăii ăștia turbați, cine i-o fi asmuțind? Pe de altă parte, este firesc ca, înfuriat de rezistența dârză a inculpatului, plutonierul major Budu — care cu puțin înainte îl acuzase pe Gruia că a turburat țara — să izbucnească în urle: „Legea! Ați călcat legea, nemernicilor!“...

Întâlnindu-se nesilit prin această împletire artistică, cele două procese ce se desfășurau paralel se ciocnesc o clipă și scântecia provocată luminează până în străfunduri realitatea, desvăluind semnificații esențiale: exploatații, cei care și-au făurit „legea lor“, își asmut „dulăii“ asupra celor săraci; legea de bază a statului și statul însuși constituie un instrument de oprimare în mâinile clasei exploatare.

În prezentarea celorlalți „dulăi“ (primarul, notarul, popa, etc.) ca și în prezentarea jandarmilor, scriitorul izbutește deasemenea să scoată în evidență ceea ce este esențial în comportarea lor, creând astfel caractere tipice.

Popa Tomiță Bulbuc, de pildă, în calitate de „duhovnic“ se străduie să ametească pe oameni cu vorbele sale mieroase despre

supunere, umilință și pregătire pentru lumea de apoi. Singurele lui preocupări sunt să nu-și supere stăpânii, să câștige bănuți cu lumânările și să bea. Oamenii vin la el să-l roage să-i însoțească la conac pentru a-i cere împrumut boerului câțiva pumni de mălai, că le mor copiii de foame. Popa refuză, dar îi îndeamnă să se spovedească înainte de a porni la drum. Că vor muri, asta nu-i pasă: numai să nu moară nespovediți. Învățătoarea, ființă cinstită, nu-și poate reține indignarea:

„—Oamenii pier de foame și sfinția ta îi chemi să se grijească și să se spovedească... Răspunzi în fața lui Dumnezeu pentru sufletele lor... Dar pentru viața lor nu răspunzi în fața nimănui, părinte Bulbuc?

—Nu, taică tăiculiță, eu sunt preot și nu răspund decât de sufletul enorioșilor mei... În fața bisericii și în fața lui Dumnezeu răspund... De viața lor nu răspund eu... Că'n viață, fiecare doarme cum își așterne... Eu nu mă pot amesteca în viața oamenilor, taică tăiculiță... Așa scrie la lege...“

Ar fi foarte interesant de comparat felul specific cum vorbesc despre lege diferitele personaje din „Dulăii“. O atare analiză ar arăta concret cum își definesc eroii poziția prin atitudinea pe care o iau față de o anumită problemă și cu câtă pricepere folosește Zabaria Stancu limbajul pentru a-și caracteriza personajii. Deși vorbesc despre același subiect, fiecare are felul său de a se exprima, în raport cu caracterul și preocupările sale, în raport cu împrejurările din momentul respectiv. Nu putem da aici decât câteva indicații sumare. Ne-am cutremurat ascultând urletul besmetic al jandarmului: „Legea! Ați călcat legea, nemernicilor!“ L-am surprins pe popa Tomiță înșelându-și poporenii cu spaima lumii de apoi și interpretând, cum îi convine, legile lumesti și dumnezeesti.

Evident, deosebirea între urletul jandarmului și vorba blajină a popii este marcată; deosebirea de atitudine, de caracter și situație e atât de mare, încât diferențierea prin limbă se impune dela sine. Autorul știe însă să redea atent nuanțele unei aceleași atitudini. Mai toți exploatații și slugile lor vorbesc despre lege — și

aceasta e o trăsătură esențială, bine prinsă de autor, — cu o fățarnică atitudine de respect. Fățarnică este atitudinea popii Bulbuc, a notarului, a avocatului, a boerului Gogu, etc. Dar în vorbirea lor apar nuanțe deosebite, care-i caracterizează. Popa vorbește cu un anumit iz duhovnicesc („*În fața bisericii și în fața lui Dumnezeu răspund*“), cuvintele lui mieroase au un anumit aspect de familiaritate care se manifestă și în ticul lui verbal („taică, tăculiță“), un fals aer de „om bun“ și sfătos, aproape de sufletul țăranilor și de graiul lor simplu. Notarul Gică Stănescu (observați și justa alegere a numelor: Tomiță Bulbuc — Gică Stănescu) are velleități de „intelectual“. Ca să justifice purtarea neomenoasă a jandarmilor el nu uită deci să vorbească despre „biata țară“, dar afirmă că ea s'ar fi prăpădit dacă nu se trăgea „fără milă“. Ciudat dar caracteristic paradox, a cărui deslegare o dă fraza imediat următoare: „...așa...s'au prăpădit numai niște netrebniți“. Apare astfel evident că acea biată țară, pe care o căina milosul notar, era țara celor îmbuibăți, nu a prăpădiților de „netrebniți“. Din acea țară a exploataților se dorește și se simte făcând el parte: „Noi, autoritățile...“ El se oferă totuși să dea un așa zis ajutor țăranilor. Găsește — după propria lui expresie caracteristică — „un clenci“. Și iată-l laudându-se cu „binefacerea sa“, care ascunde aranjarea unei afaceri bănoase cu avocatul Bârcă. După ce „a studiat“ toată noaptea „chestiunea“, a luat singur „inițiativa“ de a-l pofti pe avocat „să binevoiască a se urca în sanie și a veni cât mai curând încoace“.

Fățarnicia lui Bârcă, avocatul, se exprimă în formule mai meșteșugite, în care răsună ca un ecou accentele demagogice ale lui Cațavencu:

„— Așa cum v'am scris, domnule plutonier major, am vrut să îndulcesc situația arestaților. Că om sunt și eu, și nu pot rămâne nesimțitor la suferințele omenești. Deaceea mi-am și ales această nobilă profesie. Ca avocat, pot ajuta celor care au greșit și au călcat legea. Le pot, făcând uz de lege și în cadrul legal, ușura situația. Am venit la chemarea neamurilor celor

arestați. Nu m'am putut înțelege cu ei... V'am rugat să bine voiați a-mi trimite aici doi-trei arestați... Am socotit că, dat fiind că ei au călcat legea și în consecință au a-i suporta rigurile, se vor arăta mai înțelegători“.

Jecmânind pe țărani la vreme de ananghie cu ajutorul „mobilei sale profesioni“, luându-le, ca preț al așa zisei apărări, ultimul pogon de pământ, avocatul Bârcă e pe cale să-și rotunjească o frumoasă moșioară. Iată deci procesul de desvoltare al regimului de exploatare ilustrat prin tipuri ce pot fi orânduite în scară ascendentă, ca un lanț căruia nu-i lipsește nici o verigă: Gică Stănescu, Bârcă și, în fruntea piramidei, boer Gogu Cristofor, stăpânul a nemăsurate moșii. Și boer Gogu vorbește despre lege. Tot fățarnic, dar cu alt ton, autoritar. Adresându-li-se țăranilor cu aceeași caracteristică formulă demagogică „oameni buni“, el se preface a fi indignat de felul cum se poartă prefectul Drăculea, ginerele altui boer. Dar toată această furie nu e decât o trambulină politică menită să-i ușureze saltul spre postul de ministru, spre care năzuiește. Boer Gogu e un „ministeriabil“, și acest lucru se simte în vorbirea lui, în aerul de superioritate condescendentă cu care pomenește despre prefect („Oh, Drăculea. Drăculea, am să-l trag de urechi când am să-l întâlnesc“). În tonul de stăpân care poate trage la răspundere în fața „legii sale“.

Oamenii sunt însă din ce în ce mai conștienți că această lege despre care vorbește boer Gogu, dar și popa, și primarul și avocatul și jandarmul, nu pedepsește niciodată pe stăpân ci numai pe ei, „netrebniții“, că această lege e „legea lor“, legea exploataților. Muncitorul ceferist Cristea Moga afirmă cu hotărâre că această „lege blestemată“ nu va dura cât lumea. Cel mai ridicat dintre țărani. Gruia Popozină, spune și el cu năduf: „După lege! Fir'ar a dracului să fie de lege! N'am făcut-o noi“. Sau, și mai răspicat:

„În țara asta cum știm din totdeauna, cum am învățat din totdeauna, pe pielea noastră, legile au două fețe: una cumplită pentru săraci, alta blajină, zâmbitoare și iertătoare pentru bogăți. Bogatul, chiar

ducă făptuie omor de om, nu canoaște pușcăriă. Sărăcul însă intră la sădăp chiar dacă din greșeală calcă găscanul primarului pe coadă..."

Vorbind despre o constituție burgheză ceva mai târzie, cea din 1923, tovarășul Gheorghe Gheorghiu-Dej spunea:

„Pentru a camufla temeliile sale principale, Constituția din 1923 era străbătută dela un capăt la altul de cea mai cinică fățarnicie burgheză. „Nu se admite în stat nicio deosebire de naștere sau de clase sociale“ — glăsuia articolul 8, iar articolul 21 spunea: „toți factorii producției se bucură de egală ocrotire“.

Despre ce fel de „egală ocrotire“ putea fi vorba, când aceeași constituție, prin articolul 17, garanta proprietatea capitaliștilor asupra fabricilor și uzinelor în care erau exploatați sângeros sute de mii de muncitori sau proprietatea moșierească, pe ale cărei întinderi erau jefuiți de rodul muncii lor, spoliați și batjocoriți milioane de țărani și argați? Despre ce fel de „egalitate“ poate fi vorba în general între moșieri și țărani, între fabricanți și muncitori?...

Cum „fi ocrotea“ constituția burghezo-moșierească pe muncitori o demonstrează represuniile sângeroase prin care erau înăbușite cele mai elementare revendicări politice și economice muncitorești. Cât privește țărănimea, trebuie reamintit că burghezia și moșierimea au făcut școala „ocrotirii“ ei încă în 1907, când au tras cu tunurile în țărani care cereau pământul pe care-l munceau și la care aveau dreptul.

Rai pentru moșieri și capitaliști — iad pentru muncitori și țărani, așa arăta „egalitatea“ socială în timpul regimului burghezo-moșieresc.

Luminată de aceste concluzii științifice cu privire la regimul bazat pe exploatare, lucrarea lui Zaharia Stancu desvăluie adâncurile realității. Apele vii ale acestui izvor dau o viață mai bogată faptelor din carte, pun în valoare semnificația lor profundă, dându-le astfel o mare forță de generalizare și de necruțătoare demascare. Personagiile create, amănuntele concrete, episoadele, diferitele elemente ale poveștii devin astfel puncte de sprijin pentru

o construcție mai vastă, care crește tot mai impunătoare dela pagină la pagină. Ele se însumează astfel în cele din urmă în mintea cititorului într'o imagine veridică a întregului regim burghezo-moșieresc străjuit de „legea lor“ blestemată, sugerând totodată ideea că în ciuda convingerii și strădaniei exploataților, un atare regim și o atare lege nu puteau dăinui veșnic, demonstrând necesitatea istorică a răscoalelor din 1907 și, în genere, a luptei poporului pentru libertate.

★

Am subliniat compoziția logic înche-gată în liniile ei mari, servind în mod firesc transmiterea ideii de bază a operei.

„Lucrarea lui Zaharia Stancu nu este însă nici nuvelă, nici roman. Dacă am măsura-o cu unitățile de măsură ale acestor specii, după canoanele lor stricte, am greși. Expunând — așa cum arătam — un „caz judiciar“ adus în fața tribunalului istoriei, ea nu-l expune cu procedeele caracteristice nuvelei sau romanului, ci cu acelea ale povestirii.

Folosind din plin caracterul mai elastic al acestei din urmă specii, scriitorul nu urmărește pur și simplu desfășurarea epică a unei acțiuni bine înche-gate și bogate în fapte, ci „prezintă“ un caz, recurgând la toate mijloacele posibile pentru a-l lămurii. Impletind tot felul de episoade și tablouri, amintiri și comentarii, el întregeste tabloul epocii, trecând dincolo de hotarele cazului dat, lărgindu-i orizontul în timp și spațiu. Astfel izbutește el să redea multiplicitatea aspectelor exploatării la orașe și la sate, să lege faptele din 1906 cu cele dela 1866 când a fost izgonit Cuza și instaurată dinastia lui Hohenzollern, sau să arate continuitatea luptei celor ce-și dăduseră sângele în războiul din 1877 sau în răscoalele dela 1888, 1894, etc.

Trebuie să spunem totuși că, într'o anumită măsură, Zaharia Stancu abuzează de elasticitatea specifică povestirii. Unele dintre episoade sunt inutile sau nu tocmai potrivit intercalate (povestea meșterului german Knapp). Există deasemenea momente de baterie pe loc, prelungiri obosi-

toare sau reluări ale acelorași situații. Cu totul fără rost — supărătoare chiar — ni se pare de pildă reluarea aceluiaș fapt sub forma comentariului, atunci când el a mai fost înfățișat odată în mod direct. Când aflăm prima oară povestea lui Ciuciuniș cel colțos, rămânem adânc impresionati: asistăm cu indignare la acțiunea neomenoasă a receptorului Gâdea și înțelegem revolta ce moacă în gestul țărânului care se duce el singur să depună și ultima lingură din casă, unicul obiect ce-i fusese lăsat. Notarea sobră a faptului ne convinge, ne spune tot ce trebuia spus despre regimul de exploatare și despre revolta masselor. Când însă autorul nu se mulțumește cu atât, și, în altă parte a lucrării, reia încă odată episodul, de data aceasta povestindu-l, el strică în loc să ajute.

În genere, credem că una dintre lipsurile lucrării, este o anumită diluare, o lungire inutilă, necorespunzătoare materialului faptic și ideii ce trebuia transmisă.

De aceasta se leagă o altă slăbiciune. Există la Zaharia Stancu pericolul alunecării spre manierism. Scriitorul se lasă ispitit să reia aceleași situații, aceleași procedee, aceleași formule, repetându-se astfel pe sine însuși. Să dăm un singur exemplu. Pentru a reda starea de spirit a masselor sau o anumită situație, scriitorul utilizează următorul procedeu: cu sau fără semn de dialog, el însuși o serie de propoziții scurte, fiecare pe câte un rând separat. Uneori, autorul obține astfel efecte puternice, redând sugestiv starea de spirit a masselor și marcând tensiunea dramatică a momentului. Așa cum a rezultat de altfel din cele spuse până aci. Dar el transformă acest procedeu într'un fel de passe-partout cu care încercă să deschidă toate zăvoarele. Întrebându-l și acolo unde nu e potrivit, repetându-l la nesfârșit ca și cum ar fi singura soluție posibilă, procedeu devine o formulă șablon, artificială și obositoare prin monotonia ei. Mai cu seamă că, adesea, astfel de pseudo-dialoguri, de replici în serie, se întind pe pagini întregi într'o înșiruire ce are ceva simnic, nefiresc. (De pildă seria de replici din timpul drumului spre conac).

Una dintre cele mai mari slăbiciuni

a „Dulăilor“ decurge numai parțial din diluarea acțiunii, din aceea lungire inutilă, necorespunzătoare materialului faptic și ideii ce trebuia transmisă, despre care pomeneam mai sus.

Figurile eroilor — în special ale eroilor pozitivi — nu ne apar destul de complexe și precis conturate. Muncitorul Cristian Moga este cu totul insuficient înfățișat. E „o prezență“, un punct din schema compozițională, nu un om viu. Ca om, el nu există. Apărând în câte o scenă izolată și apoi readus abia în final, în momentul culminant, fără nici o necesitate logică decurgând din restul povestirii, el nu intervine de fapt în desfășurarea subiectului decât „din ordinul“ scriitorului. Cititorul simte că are de-aface cu un personaj creat artificial și lipit la locul cuvenit.

Lișcă Stângaciu, Maria, Pascu Ologu și alți țărani sunt abia schițați. Ne rămân întipăriți în minte, dar nu știm multe despre ei, sunt caracterizați prin trăsături puține și îndeosebi ca exponenți ai masei, pe al cărei fundal se detașează siluetele lor.

Singurul erou mai bine conturat, este Gruia Popozină. Dar și acesta, îndeosebi în partea a doua a povestirii, căci aci el se definește prin acțiune, prin felul cum rezistă cu neînduplecată dârzenie „dulăilor“ ce-l schingiuesc, desvâluindu-și astfel complexitatea vieții sufletești și superioritatea morală.

În genere, se poate spune că eroii pozitivi nu sunt cătuși de puțin la înălțimea realității; ei nu au nici pe departe vigoarea și complexitatea necesară, nu ocupă deci în desfășurarea povestirii locul ce-l dețin în viață.

Încercarea de a explica această slăbiciune prin condițiile specifice ale povestirii înseamnă ocolirea adevărului, o falsă punere a problemei. Căci povestirea îngăduie din plin crearea unor personaje puternice. Pentru a dovedi acest lucru, nu e nevoie să mergem neapărat până la pilda dată de maestrul Sadoveanu în recenta povestire istorică „Nicoară Potcoavă“. Dovada o putem afla chiar și în realizările lui Zaharia Stancu în cuprinsul „Dulăii-lor“ prin crearea unor tipuri vii și vigurose conturate ca Budu, Juvete, avocatul Bărcă, boer

Gogu, etc. Dece nu sunt personagiile pozitive la nivelul acestor personaje negative? Evident, nu specificul povestirii e de vină. Avem deci dreptul și datoria să-i cerem lui Zaharia Stăncu să creeze personaje pozitive la înălțimea vieții, încordându-și în acest scop puterile și dând mai deplin măsură talentului său, așa cum a făcut-o în prezentarea chipurilor de exploatare și în înfățișarea mulțimii obișnuite.

În „Dulăii”, adevăratul erou pozitiv — singurul care trăiește din plin — este masa, mulțimea celor exploatați.

În zugrăvirea acestei mulțimi, care suferă cumplit și în care clocotește mânia, întâi surd, pentru a izbucni apoi cu violență nimicitoare: în zugrăvirea unei fresce vii și cutremurătoare a epocii din preajma

răscoalilor din 1907, așa fel încât ea să devină un puternic act de acuzare împotriva regimului de exploatare și să arate convingător de ce lupta împotriva unui atare regim era inevitabilă și necesară. În aceasta stă marea merit al povestirii lui Zaharia Stăncu.

După ani de zile dela publicarea volumului „Descuț”, el a creat acum o nouă operă epică impresionantă. Cu „Dulăii”, literatura noastră se îmbogățește cu o lucrare valoroasă iar autorul ei își marchează astfel hotărârea de a-și închina mai din plin toate forțele dezvoltării acestei literaturi. Prețuind cum se cuvine povestirea de față, cititorii așteaptă cu nerăbdare lucrările viitoare ale lui Zaharia Stăncu.

CÂNTÂND OSTAȘII ȘI FAPTELE LOR

Se încetățenise în anii întunecatei stăpâniri burghezo-moșierești, atunci când se vorbea despre armată, un termen straniu și totuși pe deantregul veridic: „marea mută”. Interesele de clasă, cinismul și cruzimea stăpânilor de ieri ai țării, făcuseră din această armată recrutată din fiii iobagilor de pe întinsele moșii, un orb instrument de represiune. În vremea marilor răscoale ale țăranilor, regimente întregi îmbătate cu alcool, mănate din urmă cu pistolul de către gradați, erau silite să tragă în răsculați. Guvernul avusese grijă însă să nu trimeată soldații în regiunile din care erau originari. Acolo își îndeplineau alții sângeroasa misiune.

Dar, cu toată toroarea care domnea asupra armatei, vast câmp de tortură fizică și morală, nu puține au fost izbucnirile de revoltă. Astfel, regimentul 21 Infanterie din București a refuzat să-și descarce puștile în greviștii Griviței. Și nu puțini au fost soldații care, în vremea sângeroasei campanii de represiune din 1907, au necotit ordinele ofițerilor. Revolta era înăbușită însă, prin însăși situația „legală”, juridică a armatei. Prin lege, armata era „mare mută”. Prin lege, nu avea drept la glas, la conștiință, la suflet. Prin lege, ea trebuia să fie oarbă și mută, la discreția diverselor guverne de bancheri și moșieri, care se perindau la putere pentru a jecmâni poporul.

Literatura realistă a cuprins pagini cutremurătoare prin adevărul cumplit pe care-l înfățișau despre armată. Bacalbașa,

Sadoveanu, Brăescu au stigmatizat cu fierul roșu chipul hâd al celor care stăpâneau „marea mută” și care făcuseră din armată o imensă închisoare.

În afara unor asemeni pagini amare, prin care scriitorii cinstiți, atașați aspirațiilor poporului loveau într-o cârmuire putredă, a mai existat și o altă așa-zisă „literatură ostășească”. O maculatură mediocră executată la poruncă, doidora de „tricoloruri” și de „trâmbiți” și care se recita la ocazii solemne.

Cât despre soldați, ei erau siliți să cânte niște cântece stupide sau marșuri întunecate în care se exalta moartea și în care era preamărită bucuria de a... muri. În modul acesta se urmărea abrutizarea morală a ostașilor, transformarea lor în instrumente docile, incapabile de gândire și simțire.

Iată de pildă, cum sunau asemenea cântece găunoase și ridicole, dacă nu ne-am gândi la tragicul situației:

*Ce veseli suntem noi
Când mergem la război
Și gloria-i cu noi,
Și gloria-i cu noi,
Victoria și gloria,
Sună victoria pentru noi.
etc, etc.*

Astăzi, timpurile în care aerul răsună de asemenea cântece sinistre, nu mai sunt decât o amintire. O amintire care îndeamnă însă la luptă pentru păstrarea, pentru

apărarea cuceririlor poporului. Pentru aceasta există armata populară de azi. Pentru a o defini, se spune: seut al cuceririlor noastre, școală de educație cetățenească.

„Marea mută“ nu mai există decât în amintirea noastră. Armata de azi are glas și reprezentanții ei își spun cuvântul răspicat, ostășesc sub cupola Marii Adunări Naționale. I-au trimis acolo și ostașii, fiii celor odinioară lipsiți de cuvânt și ceilalți cetățeni care văd în armată apărătoria muncii, creație și liberă a poporului. Pe ostașii acestei armate de un tip nou îi cântă poemele adunate de Nicolae Tăutu în placheta intitulată „Stânca de pe Tatra“.



Una din trăsăturile distinctive ale volumului de versuri al lui Nicolae Tăutu, o constituie unitatea sa tematică. În frontul poeziei literare, autorul acestui volum se remarcă, dinainte încă, drept un poet de talent, orientat tematic spre viața ostășească. Volumul de poeme recent apărut, stă sub semnul orientării spre acelaș sector tematic. Din acest punct de vedere meritul poetului este deosebit, întrucât este vorba de o temă importantă care poate prilejui unui artist înzestrat, creații de valoare. Așa s'a petrecut dealtfel cu cea mai mare parte din poeziile cuprinse în „Stânca de pe Tatra“. Majoritatea poeziilor cuprinse în volum aparțin ca material tematic vieții ostășești. Ele cântă cu patos viața de azi a ostașilor noștri sau lupta pe care au purtat-o armatele sovietice pentru eliberarea patriei noastre.

Nu întâmplător placheta editată de ESPLA poartă numele poeziei cu care se deschide volumul, și care evocă un episod eroic din lupta comună dusă de ostașii sovietici și români împotriva fascismului. Într'adevăr, una din ideile de bază plină de adevăr și frumusețe a poemelor lui N. Tăutu, este aceea a filiației directe care există între viața nouă și liberă a poporului nostru și acțiunea de eliberare a popoarelor pe care a îndeplinit-o armata Țării Socialismului. Există în volum câteva poezii care exprimă limpede și emoționant această idee. Procedeele artistice prin care

este comunicat materialul de viață cuprins de aceste poezii, variază. Uneori, ca în „Stânca de pe Tatra“ sau în „Taniușa“, mijlocul este acel al evocării directe a episodului de viață. Alteori, („Leția de istorie“, „Mulțumire“, „Darul“), prin intermediul unui om din țara noastră pentru care întâlnirea cu ostașii sovietici a însemnat o cotitură uriașă în viață.

Indiferent însă de procedeul de narare, de mijloacele artistice, poeziile acestea transmit emoționant ideea că eliberarea patriei noastre de către armatele sovietice a deschis drumul spre viața liberă a poporului nostru.

Cu deosebită putere apare aceasta în poezia intitulată cu simplitate „Taniușa“. Este povestea sobră a morții eroice a unei fete tinere, ostaș sovietic, căzut în lupta cu fascismul pentru eliberarea pământului românesc. Partea întâia a poeziei pe care o constituie nararea morții Taniușei, se distinge printr'o concentrare a materialului faptic. Versurile sunt în distih. Ele se succed sacadate, pentru a marca dramatismul faptelor.

*Și au lăsat sovieticii la noi,
În curte, la pichet, sub ierburi moi,*

*Mormântul drag al unui caporal,
O fată ce-a luptat pe-al nostru mal.*

*În tuburi de obuze arse 'n foc
I-au prins buchet sărac de busuioc.*

*C'un vârf de baionetă au săpat:
„Taniușa“ pe mormântul de soldat.*

În locul unde căzuse eroic tânărul caporal sovietic, se află azi un pichet grăniceresc.

Amintirea Taniușei este cinstită cu dragoste. Pentru a exprima această idee, poetul apelează la mijloacele poeziei populare.

Ca și în poezia populară, natura ia parte la sentimentele oamenilor, la viața lor. Elementele naturii sunt folosite pentru a sugera prin antiteză că amintirea chipului eroic și luminos al Taniușei, simbol al omului sovietic, însuflețește și azi poporul nostru.

*Și mai știu soldații azi,
Că din vremea-aceia,
Ea, luminei din Bicăz
I-a adus scântea!*

*Dar când bruma a căzut
Pentru prima dată --
Făcând țării noastre scut --
Fata ne 'nfricată*

*A murit aici sub nuc...
Chipul ca și-acuma
Poate-aminte și-l aduc
Frunzele și bruma!*

*Bruma de-a uitat cumva,
Frunza cea uscată,
Ei, ostașii, n'or uita
Fata niciodată.*

Se mai conturează în volumul lui N. Tăutu și alte figuri puternice de ostași sovietici. Colea Vlasin din poezia care dă titlul volumului este un astfel de erou. Alături de el luptă și moare ostașul român Ion Damoc. Insuși acest fapt are valoare de simbol. El vorbește din plin despre trăinicia unor legături de prietenie care s'au sudat în împrejurări hotărâtoare pentru libertatea popoarelor lumii. Pentru a evoca lupta celor doi vânători de munte, care ei singuri stăvillesc înaintarea nemurăraților dușmani, Tăutu a folosit limba și imaginile vechilor balade ale poporului.

Balada are — am putea spune — o desfășurare scenică care marchează momentele esențiale dramatice ale episodului evocat. Poemul se deschide cu imaginea stâncii înalte și singuratece de pe Tatra, sub care odihnesc în veșnicie cei doi viteji. Spre această stâncă îndepărtată, „gândul doară suie“, groapa în care odihnesc cei doi e bătută de „ploi și vifore“ și doar ciutele și vulturii se abat prin aceste locuri sălbatice.

Poetul făurește apoi imaginea retrospectivă a drumului îndrăzneț, anevoios pe care l-au întreprins cei doi schiori, în zilele celei din urmă ierni a războiului, pentru a ajunge la stâncă golașe de pe Tatra. Tabloul este plin de dramatism. Natura vitregă și războiul caută să le stăvilească urcușul. Nori albi de zăpadă

stau gata să-i îngroape, iar explozii violente zguduie crestele aspre de stâncă ascunse sub zăpadă. La capătul drumului îi așteaptă o luptă crâncenă, pe viață și moarte. „Innegrind drumul alb“, fasciștii urcau spre creastă. Ca un cântăreț popular, poetul cheamă în sprijin elementele naturii, pentru a îmbogăți imaginea, a o face cât mai plastică și a sugera ura împotriva dușmanilor vieții:

*Și din calea lor fugea
Ciuta speriată.
Gâfâind pe schiuri, grei,
Intristau ninsoarea
Și doar corbii după ei
Le urmau cărarea.*

Versuri abrupte, rezezi, evocă desfășurarea luptei. În stihuri melodioase, parcă de cântec de jale, pline de o tristeță demnă, în ritmul bătrâneștilor balade, poetul încoujoară moartea celor doi viteji de nimbul măreției. Iusăși natura haina se domolește și se apleacă dănoasă asupra mormântului:

*Și ninge ușor...
Drag, pe groapa lor
Prinse să se-aștearna
Gialgiul alb de iarnă.
Pe mușchi și pe cetini
Pe somn de prieteni!
Dar viu scăpăra
Piscul alb sub nea,
De-ai putea oțel
Să cioplești din el!*

Un episod similar, îl înfățișează poezia „Lecția de istorie“. Eroii sunt tanchistul sovietic Vladimir Cohut și un maior român fost în vremea războiului sergent tunar de tanc. Ca și în „Stâncă de pe Tatra“, cei doi au luptat împreună. Ca și pe creasta îndepărtată din munții Cehoslovaciei, exemplul omului sovietic a fost călăuzitor. Maiorul însă a supraviețuit războiului. El este un martor viu al faptelor eroice cărora, cu emoție, le dă glas în fața ostașilor din batalionul său. Aceștia îl ascultă cu o firească emoție:

*Ostașii s'au descoperit
Tăcea și lanul aurit.
Și parcă grâul nou bogat,
În valuri lungi s'a aplecăt
S'asculte glasul arzător
Al încercatului maior.*

O întâmplare ca multe altele dintr'un război. De fapt însă, plină de înțelesuri grăitoare pentru măreția morală a omului sovietic. Era în August, într'o luptă aprigă de tancuri. Tancul în care lupta cel care azi vorbea soldaților, luase foc. Tanchistul fu salvat de Vladimir Cohut cu prețul vieții acestuia. Amintirea lui trăiește însă și azi. Tăutu exprimă această idee în versuri frumoase, în care răsună ritmul și melodiile coșbucienec:

*Ninseră ierni, sosisă veri...
Ciobanii îl doinesc în seri
Și fetele îi prind bujori,
Iar lanul, greu de rod, în zori,
Se-apleacă-adânc peste mormânt,
Să-l apere de ploii și vânt.*

*Și când mai trece un tractor
Trimis din Donul roditor
D'un alt Volodea jăurit,
Să ne dea rodul însulit,
Aicea îi aduce-un spon
Din țara pașnicului Don.*

Ideia ajutorului sovietic hotărîtor în eliberarea patriei noastre, a prieteniei româno-sovietice, șudată în lupte, străbate ca o vână de aur poemele lui N. Tăutu. Ea este exprimată cu plasticitate și prin chipul inimosului tanchist, care îndrumă cu înțelepciune pe căile vieții, pe copiii foștilor robi ai moșiilor boierești („Mulțumire”), sau al Aliușei care, ca agronom, vizitează locurile pe unde odinioară luptase ca sergent în armata sovietică („Darul”). Această idee își găsește o încununare în episodul emoționant remarcant în poezia intitulată sugestiv „Lucrare scrisă: Lenin”.

Pentru micuța elevă Stana I. Maria, Lenin înseamnă un părinte. Imaginea lui Lenin, ea o leagă în chip nemijlocit de amintirea tatălui ei, mecanic de locomotivă, dela care a auzit pentru prima dată

numele marelui învățător și conducător al proletariatului. Versurile cu care se încheie poezia exprimă de fapt ideea care a stat la baza multor poezii din volum, aceea că istoria poporului nostru a intrat într'o etapă hotărîtoare datorită eliberării patriei de către armatele sovietice:

*...Când cili teza, tovarășa profesoară,
Prin magurii cei luminoși de-afară,
O și văzu prin ani, pe fată,
În luptă grea, înverșunată:
Un inginer cu bucle castanii,
Un inginer ce hotărît va ști
Că nu doar stâlpii cei de fier
Înalță trainic un șantier,
Ci forța vie și nestăvilită,
Puterea din Octombrie pornită,
Ce-a ridicat la noi aici
Hidrocentrala lui Ilici!*



Spuneam la început că unitatea tematică constituie o trăsătură a volumului de poezii al lui N. Tăutu. Caracteristica dominantă a poemelor din „Stânca de pe Tatra” este însă aceea a dramatismului. Din poemele lui N. Tăutu, se desprinde cu claritate și vigoare ideea că victoria se obține prin luptă, că la baza succeselor, a mersului înainte se află lupta îndârjită. Această notă distinctivă este evidentă îndeosebi într'un ciclu de poezii al căror obiectiv îl constituie evocarea unor ostași căzuți eroic în luptă cu dușmanul, care încerca să-și strecoare uneltele criminale pe pământul țării noastre („Autobiografie”, „Balada grănicerului căzut”) sau să distrugă sonde petrolifere, („Acolo unde vânturi se 'ntâlnesc”).

„Autobiografie” și „Balada grănicerului căzut” au același erou: grănicerul Radu A. Ion. Poeziile pot totuși și trebuie să fie considerate însă și separat. „Autobiografie” începe cu o imagine puternică, emoționantă și plină de poezie, aceea cuprinsă în primele rânduri ale autobiografiei lui Radu Ion. El este primul care știe să scrie, din lungul șir al neamului său. Primul, care și-a câștigat dreptul la viață, și de aceea se simte răspunzător față de toți strămoșii săi iobagi!

*Eu, grănicerul Radu A. Ion,
Mîind creionul chimic strâns în gură,
Sînt bunii mei din leatul lor de şgură
Cum se apleacă peste foaia de hîrtie,
Căci primul sînt din şirul lor ce ştiu a scrie.*

*Şi toţi apasă'n plumbul meu, să spună
De câte-au tras prin neagra lor furtună,
Cînd sîngerăţi de legea cea neroadă,
Işi târau viaţa ca pe-o grea corvoadă.*

*Deaceea azi — eu, ultimul argat,
Şi primul ce în viaţă am intrat, —
Ştiu ce înseamnă liber să trăieşti,
Să fii stăpîn pe rodul ce-l munceşti.
Acum, cînd la hoţar de strajă-s dat.*

Eu voi veghea...

După această emoţionantă profesiune de credinţă, autobiografia se întrerupe cu cuvintele: „eu voi veghea“. Profesiunea de credinţă apare cu atât mai emoţionantă cu cât o confirmă însăşi viaţa. Viaţa şi moartea grănicerului care a oprit la graniţă slugile criminale ale lui Tito. Episodul acesta este înfăţişat cu măiestrie. Poetul arată cu pricepere, că în clipele luptei, ale vecinătăţii cu moartea, gândurile lui Radu Ion s'au îndreptat spre cei pe care-i apără. De aceea, apare firesc ca autobiografia sa rămasă neterminată, să fie încheiată de ostaşii plutonului său care-i poartă numele. Ce dă farmec, emotivitate şi căldură acestei poezii? Modul în care este relatat faptul. Poetul a ştiut să lege cu iscusinţă elementul plin de poezie pe care-l oferea o autobiografie care se întrerupe printr'un angajament, şi să ofere în continuare tabloul morţii eroice care de fapt întregeşte în chip direct autobiografia. În aceasta constă frumuseţea poeziei. Legătura dintre aceste elemente dovedeşte priceperea poetului, sensibilitatea sa artistică care l-a condus la alternarea cu pricepere a momentelor dramatice.

Este interesant de constatat că Nicolae Tăutu a scris încă o poezie despre acelaş episod, fără a se repeta şi fără a altera valoarea celei de a doua. În „Autobiografie“ cercul de fenomene şi probleme este mai restrâns, viaţa eroului fiind mai mult schiţată, derivată dintr'o serie de aluzii.

Faptul poetic îl constituie întregirea de către viaţă, a autobiografiei grănicerului Radu Ion. Deşi aria este mai limitată, totuşi elementele esenţiale care pot contura personalitatea eroului există. Firul, ideia, pornesc însă dela prezenţa în vestonul grănicerului, a emoţionantei autobiografii şi a confirmării, prin moartea eroică a acestuia, a celor afirmate în scris.

„Balada grănicerului căzut“ îmbrăţişează un cadru mult mai larg tinzând să cuprindă, în linii mari, e drept, toată viaţa eroului. Scrisă în vers popular, în ciuda unor lungimi, balada este unul din poemele cele mai valoroase cuprinse în volum. Ea zugrăveşte cu trăsături puternice tabloul întunecat al existenţei dusă de Radu şi de cei asemeni lui sub biciul boieresc. Odată cu eliberarea patriei, şi pentru eroul poemului a început o altă viaţă. Dragostea lui Radu pentru o tânără codană este descrisă cu multă gingăşie. Portretul acesteia în deosebi este foarte isbit, plin de poezie turnată în tiparele versului popular. Se reia de altfel o idee frecventă în lirica populară, aceea că dragostea nu atîrnă de bunăstarea oamenilor, că ea isvorăşte din suflet, că este un sentiment curat, cinstit:

*Ce-i dacă e mică
Cât o păunică,
Ce-i dacă nu are
Case şi hambare,
La grumaji mărgele,
Pe deget inele,
Şi nici cingătoare
Şi cămăşi în floare,
Cu margini livite,
Cu fir aurite
Şi năfrâmi boite?
Ce-i de n'are salbe
Şi mâinile albe?
N'au văzut vecinii,
Oamenii şi finii,
Fată mai zorită
Şi mai hărnicită,
Mâini mai sprinteioare
Torcând în fuioare!
Ce-i de n'are fote
Şi nalte ciubote
Şi nici vii cu struguri,
Nici plāvani cu pluguri.*

*Când Mitana are
Trup de fată mare,
Și când ea zâmbește,
Soarele pâlește
Florile s'apleacă
Lăsând ca să treacă
Fata cea săracă!...*

În general, poemul se caracterizează prin însușirea creatoare de către poet a spiritului și mijloacelor artistice ale poeziei populare. Aceasta este în deosebi evident în partea a doua a poemului, pe care o constituie evocarea dramatică a luptei grănicerului.

Foarte semnificativ pentru aceasta este faptul că, după ce poetul arată că de dincolo de Dunăre dușmanii haini se pregăteau să lovească în grănicerul de pază, asemeni stihuitorului popular el invocă natura. Cu glas îndurerat, cere codrului, valurilor, arborilor și vântului, stâncii și muntelui să oprească mâna criminală. Tuturor acestor elemente ale naturii, le adresează poetul întrebarea cutremurată: de ce nu ați oprit brațul dușman?

În modul acesta poetul mărește tensiunea poemului, accentuează emoția, pregătește liric, desnodământul. Cu măiestrie, poetul a știut să sensibilizeze procesul sufletesc pe care-l străbate grănicerul erou. Voința uriașă care-l înalță o clipă deasupra morții și îl ajută să-și facă datoria, oprind în loc dușmanii, este transmisă cu multă putere artistică. La originea acestei încordări supraomenești a eroului se află un patriotism înflăcărat, o înaltă răspundere față de popor.

În versuri pline de pasiune, poetul a înfățișat acest clocot lăuntric. El este marcat crescendo prin versurile care încheie o serie de strofe:

*Nu-i lăsa, nu, nu-i lăsa!
.....
N'or să treacă, n'or să treacă!
.....
I-am oprit eu, i-am oprit!*

Din aceeași familie de oameni minunați, oameni al căror nume— așa cum a spus Gorki— sună mândru, face parte și Ion

Grămadă. Un ostaș ca mulți alții. Asemenea lui Radu Ion, odinioară pe glia boierească, el a trudit ca tăetor. Și lui i s'au deschis, prin eliberarea patriei, porți nebănuite spre viață. Iar apoi, când s'a aflat în armată, a înțeles să apere această existență nouă. Este deosebit de isbutită în poem, evocarea drumului pe care l-a străbătut rânit, sângerând, în urmărirea acelor care voiau să lovească în bunul poporului.

Radu Ion și Grămadă aparțin unei anumite categorii de eroi, eroi al căror sfârșit tragic capătă o valoare de apoteoză. În asemenea cazuri, eroismul este și mai sensibil, și mai impresionant. El nu se deosebește de fapt însă în conținutul său de eroismul în aparență obișnuit, cotidian, care nu presupune moartea eroului. Este meritul lui Tăutu de a fi exprimat artistic și acest eroism, într'o frumoasă poezie intitulată „Prima misiune“.

„Prima misiune“ crește pe ideea unității dintre armată și popor, a legăturii lor organice. Eroul poeziei este un miner devenit în armată scafandru. Prin însăși prezentarea lapidară a personalității eroului, poetul a pus în evidență o trăsătură importantă a armatei de tip nou, recrutată din oamenii muncii. Tânărului, dar totuși încercatului miner, i se încredințează prima sa misiune ostășească: să deblocheze elicea unui vas. Imaginea este plină de încordare. În fundul mării, înconjurat de apă, de nămol și pești, începe o luptă dramatică între natură și om, între om și arma ucigătoare. Elicea nu putea fi deblocată fără a se scoate întâi focul unei torpile lansată în timpul războiului de către fasciști.

Vechiul miner luptă de fapt și împotriva ultimelor vestigii ale războiului criminal. Triumful lui are valoarea unui avertisment pentru cei care flutură și azi stindardul negru al pirateriei războinice. În asemenea împrejurări dramatice, personalitatea eroului se definește din plin, o personalitate a cărei trăsătură dominantă este patriotismul, răspunderea față de acei care i-au încredințat o misiune importantă.

Versurile poemului subliniază nota încredată a situației:

„Se'nnăbușe!... Urechile-i vuiesc...
 Se sbat pe tâmpile vine ca de jar...
 Șuvoaie reci tot trupu-i năpădese,
 Strivit îi pare orice mădular.

*A prins șurubul ca pe-un braț dușman,
 Ca să lovească îl pândea, ascuns,
 Așa cum ieri îl aștepta, viclean,
 Moaalele strat de nimeni nepătruns...*

*Tăcut, focosul vechi îl demonta
 Și chibzuit îl apuca în clești.
 Căci doar odată poți în viața ta,
 Când demontezi focosul, să greșești.*

Intr'o formă concentrată în care niciun cuvânt nu este de prisos, îndeosebi ultimele două versuri punctează elementul care dă tabloul situației încordate din fundul mării.

Alături de „Taniușa“, „Stânca de pe Tatra“ și „Balada grănicerului căzut“, „Prima misiune“ este una dintre cele mai frumoase poezii ale lui Nicolae Tăutu. Frumusețea ei isvorăște din transpunerea artistică a unor elemente puternice de viață pline de adevăr și capabile să genereze poezia autentică.

Deși este evident că în cadrul acestui volum orientarea lui Tăutu îndeosebi spre acele aspecte de viață în care încheștarea este mai puternică, mai dinamică, luând uneori forma unui conflict care duce la sfârșitul tragic, există elemente care dovedesc că poetul a știut să surprindă și altfel de aspecte. „Fratele eroului“ dovedește — deși este unica poezie de acest tip — că în lirica poetului există destule coarde capabile să vibreze și la evenimente care nu culminează prin moarte. În versuri sobre, concentrate în distih — formă cultivată cu predilecție de poet atunci când vrea să marcheze o anumită concentrare dramatică — este schițat drumul unui tânăr ostaș fruntaș în unitatea sa. Poemul se deschide cu imaginea minunată a defilării de 23 August. În flancul drept, drapelul se află în mâinile tânărului caporal, Ion Sârbu.

*La flancul drept drapelul luminează:
 Un caporal, Ion, îl are'n pază.*

*Îl ține strâns în pumnii ca oțelul:
 Celui mai brav încredințez drapelul!*

Poetul se întreabă de unde îi sunt cunoscute trăsăturile parcă săpate în piatră durabilă, ale ostașului. Sunt trăsăturile cunoscute și iubite de poporul nostru, ale eroului Filimon Sârbu al cărui frate este ostașul. Dragostea pentru fratele său, dorința de a-i răzbuna moartea prin luptă și muncă constructivă, înflăcărată, stau la baza procesului prin care Ion Sârbu devine ostaș de frunte. Faptul care a generat poezia este însă altul. Poetul arată că în clipa în care a intrat în cazarmă, primul chip care i-a surâs „din ramă“ tânărului era acel al fratelui său. O mândrie legitimă însă a pecetluit buzele ostașului până când a devenit într'adevăr un fruntaș. Atunci abia a putut spune cu mândrie că este fratele lui Filimon Sârbu. Acest element dă o deosebită putere emotivă poemului, desvăluind o trăsătură sufletească de preț a omului nou.

Poemul mai cuprinde în chip direct ideea că la baza luptei și muncii noastre de azi, se află lupta eroică pe care au purtat-o în trecut, în condițiile grele ale ilegalității și teroarei fasciste, cei mai buni fii ai poporului, comuniștii. În chipul acesta poemul „Fratele eroului“ are de fapt o legătură organică cu un grup de trei poezii cuprinse în volum, care vorbesc în chip emoționant despre această luptă.

„Intr'un muzeu al partidului“ și „Lampa dela Doftana“ sunt poezii a căror desfășurare lirică pornește dela contemplarea unor obiecte care aduc aminte de trecutul de luptă al comuniștilor. Preșul vechi, lucrat în închisoarea comuniștilor dela Mislea și mica, înegrita de funingine, lampă dela Doftana, prilejuiesc poetului versuri pline de avânt, în care lărgeste albia faptului surprins, dându-i semnificații mai ample. Este interesant într'adevăr de remarcat modul în care, dela contemplarea unor obiecte oarecari, s'a ajuns la faptul poetic. Pentru poet, covorul expus într'un muzeu al partidului devine un adevărat simbol. Covorul este împletit din fire de dor pentru libertate, garoafele care dau o notă întunecată vechiului preș sunt desenate cu sânge, iar într'o perspectivă finală, „vechiul covor de odinioară“

devine un adevărat tablou în care se poate citi un drum întreg.

În „Lampa dela Doftana“ procedeele este altul. Mica lampă, lângă a cărei licărire pâlăpâindă visau odinioară conducătorii partidului, este pusă în antiteză poetică cu lumina care radiază acum pe tot cuprinsul patriei, dar care-și are însă izvorul în flăcăruița dela Doftana.

Gândindu-te la triumful luptei partidului îți vin în minte cuvintele pline de avântată poezie ale decembriștilor „din scânteie se va aprinde flacăra“ și pe care nu întâmplător, „Iskra“ le pusese ca motto.

„Balada comunistului fără nume“ este închinată eroului anonim comunist. Construită, atât din punct de vedere al compoziției cât și al mijloacelor artistice după modelul baladelor, poemul înfățișează figura comunistului ca erou al poporului. Tocmai din pricina aceasta este veridică și plastică denumirea cu veche aromă populară de Făt-Frumos. Balada are însă o serie de lungimi, de fragmente complet inutile, și cade uneori în abstractizări apoetice.

★

Se considera adesea ca o mecteahnă a criticii literare, tradiționalul „dar“ care urmează unei expunerii favorabile operei literare. Este drept, atunci când în acest „dar“ sunt incluse toate obiecțiile posibile pe lumea aceasta, când prin el își fac drum toate dezideratele criticului cu privire la artă în general, și când aceste observații sunt de natură a anula cele afirmate mai sus, situația este intolerabilă.

Astfel se întâmplă cu cronică publicată de „Contemporanul“ din 26 Decembrie 1952 semnată de Lucia Olteanu și Dumitru Micu. După ce, mai bine de două treimi ale cronicii, autorii le destinează analizei calităților „Stâncii de pe Tatra“, printr'o singură frază se anulează tot ce se spusese înainte. Criticii declară cu suficiență, că după lectura poemului „ai impresia că ai citit o singură poezie în mai multe variante“. Te întrebi, dacă așa stau lucrurile, de ce cronicarii nu critică cu asprime un volum care n'ar cuprinde decât o poezie, un volum care s'ar concretiza printr'o stridentă lipsă de idei. Fără îndoială că

un astfel de volum nu ar putea fi considerat drept „un mijloc de educație patriotică“ cum spun criticii. Ori, situația este alta decât aceea prezentată în pasagiul respectiv al cronicii din „Contemporanul“. „Stânca de pe Tatra“ este un volum valoros; în care poeziile au personalitate distinctă și așa zisele „variante“ stau doar în opacitatea criticilor. Frazele laudative din cuprinsul cronicii, apar de conveniență, după ce ai citit observațiile finale.

Volumul lui N. Tăutu, nu este scutit de o serie de lipsuri. La prima impresie ele se prezintă sub aspectul unei insuficiențe munci artistice asupra materialului de viață pe care îl înfățișează poemul. De fapt, însă, nu este numai aceasta. Am văzut că la originea elementelor valoroase care dau putere și farmec poeziilor lui N. Tăutu, se află înfățișarea cu talent a vieții în dezvoltarea ei dinamică, dialectică. Dramatismul lăuntric al faptelor, prezentarea acestora în ciocnire dă forță și frumusețe poeziei. Adesea însă, în poeziile lui N. Tăutu, există perioade de acalmie în care dramatismul faptelor slăbește și poetul încearcă a-l compensa printr'un balast verbal. Astfel se întâmplă și în „Balada grănicerului căzut“, unde sunt prea numeroase digresiunile, comparațiile care se întind uneori pe pagini întregi necontribuind în chip efectiv la desfășurarea acțiunii ei dimpotrivă, îngreunând-o.

Deasemeni și în „Balada comunistului fără nume“, unde se face abuz de aceleași elemente negative care slăbesc dramatismul faptelor. Această deficiență stă în legătură și cu însușirea uneori mecanică, îngustă, a poeziei populare. Răsfoind volumul lui Tăutu, poți constata influența binefăcătoare, fertilizantă, a liricii poporului. Adesea însă, Tăutu și-a însușit doar o serie de mijloace tehnice ale poeziei populare, fără ca materialul de viață, conținutul de idei al poeziei să-l fi reclamat. Foarte adesea, în poeziile scrise în vers popular, poetul aplice la elementele naturii. Aceasta dă farmec și pitoresc poeziei, contribuind și la menținerea unei anumite tensiuni. Uneori însă, această linie justă sfârșește în manierism, poetul abuzând în chip obositor de formulele obiș-

uite prin care poezia populară aduce natura în sprijinul dezvoltării acțiunii. Lirica populară se caracterizează printr'o mare economie de mijloace și imagini. Acestea nu apar decât atunci când sunt necesare și nu în chip inutil. Uneori, în poeziile lui Tăutu există însă asemenea fragmente inutile, care fac ca acțiunea să lăncezească, necontribuind cu nimic la plasticizarea eroului sau a situațiilor.

Tot de manierism ține și folosirea unor anumite imagini compuse din elemente ale vieții ostășești. Trebuie spus că din acest punct de vedere, poetul a făcut totuși pași mari înainte, eliberându-se de imagistica poeziilor sale trecute, care erau îngreuiate de „plopi cu mână la chipiu“, etc. Totuși, în mică măsură, acești plopi continuă să supraviețuiască și în volumul de față, și anume în poezia „Autobiografie“, într'o adevărată formație militară:

...*Aliniați pe mal
Păreau și ei de sentinclă,
Privind de veacuri mișcătorul val,
Pe sub frunzari, ca sub capelă.*

sau:

*Și soarele ca de paradă,
Gătit, s'a aplecat să-i vadă.*

(„Lecția de istorie“)

Deasemeni, i se poate imputa poetului o anumită predilecție pentru repetarea unor imagini. Astfel, „stânca“ revine adesea când poetul vrea să exprime ideea rezistenței, a tăriei:

*Mormântul e săpat în stâncă,...
Din Tatra mică 'n Tatra mare
Nu vei găsi stâncă mai tare!...
Cu sânge stânca e stropită.*

(„Stânca de pe Tatra“)

sau:

*Și-un glas de cine știe unde
Din ce omături necăzute încă,
De Ion va povesti și va pătrunde,
Și în oțel și 'n cea mai tare stâncă.
(Acolo unde vânturi se 'ntâlnesc)*

sau:

*Părea că digu-i rupt din pieptul lor
Și-al mării val, — nebiruită stâncă.
(„Prima misiune“)*

Asemenea reveniri nu își au originea numai într'un viciu de formă. Este clar că rădăcina lor se află în lipsa de efort pentru găsirea unor sensuri noi, unor înțelesuri deosebite, unor apropieri și deosebiri între faptele realității.

Pe aceeași linie se întâlnesc în poeziile lui Tăutu o serie de expresii nepotrivite ca: „flori și umbre din *pomeți*“, sau: și „vorba mea de-acum să fie și în suflet și pe *placă*“, etc. Poetul trebuie să dea mai multă atenție prelucrării artistice a materialului de viață, pentru ca astfel poeziile sale să dea din plin roade.

O problemă interesantă care se poate pune pe marginea volumului lui N. Tăutu, este aceea a morții eroilor, a desnodământului tragic al acțiunilor. Fără îndoială nu poate fi obiectat unui scriitor că eroii pe care-i înfățișează sau faptele pe care le relatează sfârșesc în chip tragic. Literatura sovietică a dat naștere „tragediilor optimiste“ din care, în ciuda sfârșitului tragic, se desprinde un optimism robust, binefăcător. Aceasta, deoarece idealurile, aspirațiile pentru care s'au jertfit eroii triumfă, continuă să viețuiască, iar acei care au încercat să lovească în ele sunt nimiciți.

Cercetând poeziile lui Tăutu, constatăm că majoritatea eroilor își sfârșesc viața în împrejurări dramatice. În general aceasta nu împietecază asupra valorii realiste, asupra suflului de optimism și încredere al poeziilor. Prezența însă a numai astfel de împrejurări relate de pemele lui Tăutu, îngustează orizontul poetului și sfera de fenomene umane atacate, îi limitează „paleta“.

★

Volumul lui N. Tăutu este încălzit de flacăra unui puternic patriotism. Aceasta constituie nota dominantă a culegerii de poeme apărută la ESPLA. Poemele lui Tăutu atestă artisticște noul conținut al patriotismului, care, în condițiile prin care trece țara noastră, înseamnă atașamentul, participarea la lupta pentru construirea socialismului.

Poeziile înmănușiate în placheta de versuri „Stânca de pe Tatra“, se rânduiesc sub semnul acestei lupte. Eroii care cresc

dealungul poemelor, sentimentele cărora — ca ercu liric—le dă glas poetul, aparțin luptei pentru construirea, pentru realizarea în viață a visului de aur al omenirii. Prin orientarea sa tematică — și prin aceasta nu înțelegem numai îndreptarea spre

anumite teme ci exprimarea unui cât mai bogat material de viață, prin prezentarea veridică, puternică a realității într'o formă artistică valoroasă, volumul lui N. Tăutu este o victorie a scriitorului și o mărturie a drumului ascendent al poeziei noastre.

RECENZII

IN PREAJMA MARII BIRUINȚI *)

O stație fumurie de cale ferată aruncată parcă în imensitatea stepii. Două trenuri pe zi. Două minute oprirea. „Aceste patru minute — notează Gorchi — sunt principala și unica distracție a gărișoarei: ele aduc cu sine singurele impresii ale slujbașilor“. Plictiseala sugrumă ca o rețea viața: zi de zi, „aristocrația“ stației: Matvei Egorovici, șeful, și Nicolai Petrovici, sub-șeful se strâng în jurul aceleași mese, în jurul aceluiș samovar pus de mâna grijulie a preabunei soții a șefului. La un pahar de ceai, „ceiul“ Nicolai Petrovici are prilejul să-și debiteze „maximele“. Apoi, altă zi. Alte pahare cu ceai. Alte maxime. Plictiseală...

Dar, într-una din aceste zile, în viața stației, s'a petrecut totuși ceva. Ceva în afara celor patru minute de „impresii noi“. S'a aflat că tăcutul acar Gomozov își petrece nopțile cu Arina, bucătăreasa gării. Arina, sluta, rămasă fecioară până la patruzeci de ani, venise într-o noapte la Gomozov și, la stăruințele acestuia, i s'a dat, „tâmpă și supusă“. Dintr'odată fapta a produs o adevărată revoluție în viața cenușie a stației, eclipsând „ceaiul“ zilnic și maximele „înțeleptului“ Nicolai Petrovici. „Aristocrația“ gărișoarei a renăscut subit. Prilej de jursă. Evadare „din plictiseală“... In-drăgoștii sunt descoperiți asupra faptului. Gomozov, pentru a-și salva slujba, face pe voia șefului: istorisește totul de-a fir a păr, cu amănunte piperate, stârnind hohotele de râs ale... „aristocrației“. Și, în timp ce „plictiseala“ e risipită, Arina plânge des-nădăjduită în stepă. Două zile n'a știut nimeni de bucătăreasa „cea slută“, ibov-

nica lui Gomozov. Intr'o dimineață, au găsit-o spânzurată în pod... La sosirea autorităților, s'a dovedit că femeia suferea de mult... de „melancolie“

...Și iarăși slujbași gărișoarei au început să trăiască numai câte patru minute pe zi, prăpădindu-se de plictiseală și de singurătate, de inactivitate și de zăpușeală, urmărind cu invidie trenurile care sbureau prin fața lor“.

Tabloul acesta tragic, creat de Gorchi în 1897, reprezintă o imagine plină de semnificație a aceluia sfârșit de veac în Rusia țaristă. „Aristocrația“ bea ceai și se hrănește cu maxime filosofice. Arina, bucătăreasa, își curmă zilele. La un pol — opulență, „plictiseală“; la celălalt — des-nădejde, unica formă de protest pe care a găsit-o un om ca Arina: sinuciderea. Literatura care prezintă asemenea fapte nu are darul de a alina „plictiseala“. Ea stârnește întrebări probleme. Despre o astfel de literatură spunea însuși Gorchi că „este în cea mai mare parte o literatură de probleme. Ea pune întrebări:

— Ce-i de făcut?

— Unde este mai bine?

— Cine-i vinovatul?“ (M. Gorchi: „Articole literare“, p. 19).

Erau într'adevăr problemele centrale ale marii literaturi ruse din secolul al XIX-lea, găsindu-și o sintetizare în cuvintele lui Dobroliubov care, cu prilejul romanului lui Turgheniev „In ajun“, ridicase întrebarea: „Când va veni ziua cea adevărată?“

Un adevărat răspuns la această ascuțită problemă a veacului, a Rusiei, l-a dat lupta revoluționară a proletariatului dela sfârșitul secolului trecut. În literatură, rezolvarea o aducea Gorchi, chiar din primele sale scrieri... Anii din ultimul deceniu al secolului al XIX-lea (1890—1900) formează perioada inițială din creația lui Gorchi. A-

*) Maxim Gorchi, Nuvele, Ed. Cartea Rusă, 1952.

cești ani reprezentau totodată și începutul epocii de dezvoltare a mișcării revoluționare muncitorești din Rusia.

Prin aceasta, lui Gorchi i s'a înfățișat o realitate nouă. Deaceia, chiar din prima perioadă de activitate a lui Gorchi, în scrierile marelui artist al proletariatului încep să apară trăsăturile unei noi metode artistice, calitativ deosebită de cele anterioare: sunt trăsăturile realismului socialist. Acest lucru îl remarcă Cehov când îi scria lui Alexei Maximovici, într'o scrisoare: „Genurile literaturii mondiale descriu viața așa cum este ea, dar dvs., în afară de viață, sub forma ei existentă, simțiți o altă viață, aceea care ar trebui să fie. Acest lucru se datorește faptului că fiecare rând scris de dvs. este pătruns de conștiința scopului pe care-l urmăriți”.

Făcând cunoștință cu nuvelele cuprinse în volumul editat de „Cartea Rusă”, ne apropiem de însăși izvoarele realismului socialist.

Scrierile înmănușiate în această culegere reconstitue un larg tablou al contradicțiilor sociale din Rusia țaristă a ultimului deceniu din veacul trecut. Ceeace impresionează în primul rând e bogata galerie de tipuri care trăiesc în paginile acestor nuvele. Sunt pagini despre cei mulți, despre „victime”, despre cei care suferă... Arina se spânzură. A suferit întreaga ei viață, toți cei patruzeci de ani de chinuri și umilințe. La capătul acestor chinuri și umilințe, a protestat. În felul ei. Dar chiar sinuciderea — în fapt, renunțarea la luptă pentru acea epocă — înseamnă tot protest. Și protestul acesta ridică marea întrebare: „Cine-i de vină?” Cine-i de vină de soarta nefericită a micului cerșetor Lionca care vagabondează cu bunicul, moș Arhip, în căutarea unui codru de pâine? Strămbătatea raporturilor sociale se transpune și în cele mai simple, mai firești relații: cele dintre copii. Fetița pe care o întâlnește Lionca în drum, și pe care vrea s'o conducă acasă, îi replică speriată:

„Nu trebuie, nu veni!... Mămicăi nu-i plac cerșetorii.”

Cine-i de vină pentru foamea flămânzilor de pe Volga?

Răspunsul la această întrebare îl dau

nuvelele lui Gorchi: regimul bazat pe exploatare.

Toți oamenii aceștia flămânzi, orfani, cerșetori în căutare de lucru, ocupă un loc însemnat în nuvelele lui Gorchi. Aceasta însă nu este expresia unui umanitarism sterp, ci constituie un violent act de acuzare la adresa societății care a transformat milioane și milioane de oameni în flămânzi, orfani, cerșetori, muncitori în căutare de lucru... Iată cum, chiar dela primele înciputuri ale realismului socialist, se afirmă o trăsătură esențială a sa: umanismul profund față de cei mulți și obijduiți, umanismul socialist. Dar asemenea oameni chinuși, umiliți, și-au mai găsit și înainte locul în literatură: în paginile marilor clasici ruși. Așa este șeful poștei de cai din nuvela cu acelaș nume a lui Pușkin sau Akaki Akakievici Bașmacichin din „Mantaua” de Gogol. Gorchi descoperă însă în acești oameni uriașa lor forță morală, superioritatea vădită față de „stăpânii vieții”.

„Vanca Mazin” este un tâmplar din Viatca, zămislit parcă dinadins de natură pentru a întruchipa noțiunea omului anapoda și pentru desfătarea și hazul semenilor săi. Cu toată această aparență, el dispune de largi resurse sufletești. El întruchipează prețioase calități morale, de neînțeles pentru „stăpâni” care măsoară viața, dragostea, abnegația cu măsura rotundă a rublei. Lui Vanca Mazin, care salvează viața antreprenorului, i se oferă bani pentru japta-i eroică.

— „Așa dar, tu crezi că am făcut-o pentru bani?” — spune Vanca Mazin. — Uite, ia-i, na!... Ești un prost, Zahar Ivanov... Când ți-oi da una odată pentru recompenșa asta a ta! Du-te, să nu intru într'un păcat... du-te! Mi-e scârbă de tine!”

Concluzia? Vanca Mazin e dat afară dela lucru de cel căruia îi salvează viața. Aparent, antreprenorul e mai tare. Aparent doar. Vanca Mazin e incomparabil mai sus decât cel care a drămuț prețul unei vieți cu hârtia de trei ruble.

Cu atât mai viguros apare umanismul gorchian, cu cât autorul scoate mai puternic în evidență superioritatea morală a celor care suferă. Datorită acestui fapt,

inegalitatea raporturilor sociale, întrebarea: „Cine-i de vină?” — se conturează mai puternic, concluzia se degajă mai ascuțit.

Arina, „flămânzii”, Mazin, sunt toți niște „victime”, oameni care suferă. Dar dacă Arina sau „flămânzii” nu au altă pulere în ei decât să ridice din umeri, să exclame: „a secat sânul pământului!” sau să se sinucidă, — în figura lui Mazin, Gorchi descoperă o primă manifestare a unui protest activ, hotărât, a unei sfidări fățișe față de „stăpânii vieții”.

Acest protest îi caracterizează și pe oamenii „dela fund”.

Spre sfârșitul secolului al XIX-lea, odată cu dezvoltarea rapidă a capitalismului în Rusia, vagabondajul apare ca un fenomen de masă. Milioane de oameni peregrinează prin marile întinsuri, reduși la ultima treaptă a existenței umane. Sunt figuri în aparență ciudate, asemeni celor trei din povestirea „In stepă”: „Oamenilor de tagma noastră nu prea le place să vorbească despre trecutul lor, având întotdeauna motive mai mult sau mai puțin temeinice și deaceia toți ne credeam unul pe altul, ori măcar în aparență ne credeam, căci în sinea lui fiecare dintre noi nu se crede nici pe sine însuși”.

Ceeace-l determină însă pe Gorchi să zugrăvească asemenea tipuri de oameni nu este nici „pitorescul lor” nici simplul apel la caritate. Marele scriitor descoperă în ei acea libertate lăuntrică, acel protest spontan, acea sfidare pe care o aruncă acești oameni „stăpânilor vieții”, nimic nu se pierde, ei nu mai au nimic de ce să se teamă.

În acest fel se explică și faptul că „foștii oameni” au tăria să înfrunte forța negustorului Petunnikov. În locuitorii dela capătul uliței barierei, în locatarii acelei hrube afumate, coșcovite, fără geamuri, gata să se prăvale, există un protest spontan, o ură înverșunată împotriva negustorului care vrea să le dărâme azilul de noapte pentru a-și dura fabrica. La un moment dat chiar, izbânda pare să stea de partea îndrăzneților Cuvalda și învățătorul; „trădărea” cărciumarului Vavilov—care socotise negru pe alb, că prietenia cu Petunnikov i-ar fi mai de preț decât veșnica amenin-

țare a vagabonzilor—decide soarta încleștării. Pensionarii azilului de noapte sunt învinși, dar nu se pleacă.

Dar Gorchi nu demonstrează cititorului numai „omenescul” vagabonzilor, superioritatea lor morală, ci el scoate în evidență și marea lor libertate lăuntrică — datorită condiției sociale la care au ajuns — fapt care deasemeni le creează o superioritate față de „oamenii așezați”. Un asemenea tip de „om așezat” e inspectorul fiscal Gonciarov din „În ajun de Crăciun”. Celor doi vagabonzi cu care se întâlnește le declară ritos că i s'a lehamesit cu „viața cumsecade”: „E grozav de scârbos să trăiești cum se cade!”. Dar acest burghez Gonciarov, de îndată ce aude propunerea să împartă viața liberă a vagabonzilor nu pregetă o clipă, își îmbracă scumpa-i șubă și o tulsește spre... „scârboasa viață cumsecade!” Prin contrast, cât de prețioasă apare detașarea vagabonzilor de meschinărie, de cele „o sută de mobile”!

O asemenea „descătușare” o împărtășește și Conovalov — „artist în felul lui” —, mâine vagabond, poimâine muncitor în port, care trăiește și el din plin nestatornicia, dar și libertatea unei asemenea existențe. Muncitor destoinic, disprețuiește pe „stăpânii vieții”. Lectura îl face mai gânditor, mai bun. În anumite clipe, e gata să lupte pentru dărâmarea ticăloaselor relații sociale care-l înlănțuie. Mai apoi, tot atât de iute, părăsește totul... E un om care-și caută „punctul”. Pe cei de felul lui, Gorchi i-a numit „cavaleri de-o oră”... sunt capabili să aducă eroismul, dar ei înșiși nu sunt eroi”.

Pragul faptelor aveau să-l treacă adevărații eroi ai istoriei, proletarii și țărani revoluționari, figuri ca Nil, Pavel Vlasov, Pelagheia, Vlasova. Volumul de „Nuvele” apărut în editura „Cartea Rusă” îmbogățește cunoașterea de către cititorul nostru a unor asemenea figuri gorchiene. Eroii din „Vara” sunt structural deosebiți de cei prezentați până acum. Ei au, în esență, o structură calitativ superioară Mazinilor și oamenilor „dela fund”. Ei sunt adevărații oameni activi. Sunt cei care pregătesc revoluția. Nuvela „Vara” e scrisă cu cinci ani după înfrângerea revoluției din 1905. În paginile ei își face cu putere loc romantismul re-

voluționar: nuvela nu zugrăvește numai realitatea satului rusesc din 1909, ci creează imaginea de viitor a satului, este o verificare practică a tezei leninist-staliniste, a rezervei inepuizabile pe care o reprezintă țărănimea muncitoare.

Cu multă forță realistă e înfățișat felul în care cuprinzând masele — învățătura marxist-leninistă devine o forță materială. Odată cu venirea în satul „Cuiburi înalte” a comunistului Egor Petrovici, multe se schimbă aici. Oamenii văd mai departe, mai adânc. Tinerii îi clintesc din loc și pe cei bătrâni, care la început îi priveau cu vădită neîncredere. Se ridică oameni ca Egor Dosechin sau ca Varia care — odată luminați — devin ei înșiși călăuze pentru alții. Cu multă vigoare artistică e înfățișată creșterea Variei care, dintr-o femeie înapoiată, devine o militantă socială, o revoluționară ca și Nilovna din romanul „Mama”.

Asemănarea cu „Mama” merge mai departe chiar. Se știe că în finalul acestui roman, deși Pelaghia Nilovna e prinsă de polițaii țariști, Gorchi reușește să-i comunice cititorului că lupta ei nu s'a sfârșit cu aceasta, că izbânda nu e periclitată, ci dimpotrivă ea plutește în aer. Iată și finalul nuvelei „Varia”, în care revoluționarii din „Cuiburi înalte” merg spre temniță:

„Și nu se mai află printre noi soldați și arestați, ci merg pur și simplu șapte oameni, șapte ruși; și deși nu uit că dramul acela duce spre temniță, dar când îmi amintesc toate cele trăite în vara aceasta fericită și mai înainte încă, inima mi se învăpăiază de-o bucurie luminoasă și-mi vine să strig spre cele patru zări, prin învălmășeala grea a ninsorii:

— Pregătește-te de sărbătoare, mare popor rus! Curând va veni ziua renașterii tale, popor drag!”

Iată de ce Gorchi, exponentul de frunte — pe plan literar — al celei de a treia generații de revoluționari din istoria Rusiei a reușit în scrierile sale să dea răspuns arzătoarelor întrebări pe care le ridicase în decursul desvoltării sale literatura rusă. Și dacă pentru Dobroliubov — ca și pentru artiștii celei de-a doua generații — întrebarea, „Când va veni ziua cea adevărată?” avea un caracter strict interogativ,

prin pana lui Gorchi — în anii de grele frământări dinaintea Marii Revoluții din Octombrie — această întrebare capătă un răspuns implacabil, răspunsul „clasei în atac”: „Curând va veni ziua renașterii tale, popor drag!”

★

Cititorul nostru a avut prilejul, în ultimii ani, să cunoască în traducere numeroase opere ale marelui Maxim Gorchi. Ultimul volum de „Nuvele” apărute în Editura „Cartea rusă”, îi dă prilejul unei consistente imbogățiri a acestei cunoașteri. Culegerea, ilustrând câteva din cele mai reprezentative scrieri din prima perioadă de creație a lui Gorchi, oferă pe de o parte posibilitatea de a adânci — pe baza acestor documente de viață — înțelegerea frământatei istorii a Rusiei țariste din ultimul deceniu al secolului al XIX-lea și de după revoluția burghezo-democrată din 1905; pe de altă parte, este un prețios izvor de cunoaștere a începutului realismului socialist. Numeroase probleme de creație — cum ar fi zugrăvirea eroului pozitiv, zugrăvirea eroului negativ, compoziția, etc. — sunt strălucit rezolvate de către Gorchi și se impun ca adevărate modele ale genului.

Am încercat să desprindem din analiza cărții faptul că ceea ce impresionează în mod deosebit pe cititor e bogăția și varietatea tipurilor umane care populează paginile cărții. Ar fi, deaceia, interesant să cercetăm câteva procedee de tipizare, care au darul de a demonstra un anumit aspect al măiestriei artistice gorchiene. În primul rând, trebuie subliniată problema individualizării personajilor. De pildă, în nuvela „Foști oameni”, Gorchi pornește la drum cu vreo zece-douăsprezece personaje, care dela bun început se individualizează, printr'un succint portret. Portretele lor fizice și morale sunt urmărite apoi în decursul nuvelei, așa încât fiecare rămâne puternic individualizat.

În ceea ce privește raportul dintre portretul moral și cel fizic, să amintim două cazuri care, având același principiu la bază, oferă două rezolvări artistice separate. Este vorba de Vanca Mazin, tâmplarul din Viatka și de culacul Finoghen Ilici. Iată portretul fizic al lui Vanca Mazin:

„O tidvă prelungă și turtită în părți, cu urechi mari clăpăuge, o față gălbejită și bleagă, cu smocuri de păr roșcovau pe fălci și în bărbia ascuțită, ochi blejdiți melancolic, ficși și spălăciți, un nas lung, buza de jos atârând lăbărțată...” *Și portretul continuă pe această linie. Asta îl și face pe cititor să înțeleagă de ce Vanca e poreclit „cartea dracului”, „Lăbărțală”, „Urâtul tânărului”. Portretul n'are darul de a-l face simpatic. Dimpotrivă. Atunci care a fost scopul autorului? De a pune parcă în contrast frumusețea lui morală, de „om dintr'o bucată”, cu defectele lui fizice. În felul acesta, ca și în cazul Arinei cea „slută”, Gorchi educă pe cititor în spiritul unei observații atente, nu de suprafață, a oamenilor. Iată că tocmai în asemenea oameni, urîți ca muma pădurii, zac cele mai frumoase virtuți. Pentru noi, în cadrul discuțiilor care au loc în jurul personajilor pozitive, a personajilor „simpatice”, aceste indicații concrete lăsate de Gorchi, au o importanță deosebită. La urma urmei, ce înseamnă pentru un scriitor a-și face „frumoase” toate personagiile pozitive? Înseamnă a contraveni însăși vieții, a scădea veridicitatea operei literare. Pe de altă parte, ceea ce este mai grav — având în vedere influența educativă a operei literare — înseamnă a-l obișnui pe cititor cu superficialitatea. A-l obișnui să observe după „șablon”: „Are, ochi alabaștri, nasul drept, obrazul neted? E erou pozitiv!”*

Tot atât de interesantă apare și cercetarea realizării celui alt tip, a chiaburului Finoghen Ilici. Marea măiestrie a lui Gorchi reiese în acest caz din felul adânc în care reușește să zugrăvească odioasa figură a lui Finoghen Ilici. Marele scriitor nu recurge la niciun „epitet”, nici la „dijormări fizice”, nici la procedeul de a pune în gura personajului cele mai triviale înjurături, nici la împrejurarea — socotită de unii „tipică” — a beției... Dela primele rânduri însă, Finoghen Ilici apare ca un om închis, iscoditor, viclean. Gorchi însă nu spune niciodată asta. El lasă faptele să se desfășoare. Finoghen nu ține tirade. E reținut. Nu se lasă tras de limbă. E conștient de avantajul de a-l trage el pe celălalt de limbă. Caută să se învelească în tot felul de apărufe: dă sfaturi înțelepte, e împotriva des-

chiderii unei cărciumi, mereu pare că ajută pe alții, fără însă a lăsa să pară că e naiv, etc. Se plânge discret de lipsuri: „() ducem ca sania pe uscat”. În felul acesta, aparent, e un bun gospodar, înțelept, stâlp al satului, binevoitor, etc. Printre o singură împrejurare cu adevărat tipică, desvăluie Gorchi tot fondul său hrăpăreț de culac, tot ce zace în Finoghen Ilici: în felul în care se războiește cu Lohov, un străin cu bani care vrea să se pripăsească în sat. Finoghen își dă seama că într'o leacă nu încap două săbii. Concurentul trebuie pus pe goană! Finoghen nu uzează nici de cuțit, nici de pistol, nici de schimb violent de vorbe. Argumentele lui, sunt însă mai puternice decât toate aceste mijloace... Lohov își ia tâlpășita. În ce constă marea forță a figurii chiaburului, creată de către Gorchi? În veridicitatea ei. În felul acesta, cititorul e cu adevărat înarmat: el a învățat din nuela marelui Gorchi că un culac de felul lui Finoghen e foarte periculos, îmbrăcând piei de oaie de diferite culori. Acest lucru trebuia repetat, cu atât mai mult cu cât unii dintre scriitorii noștri au mai rămas la concepția „celor șapte straturi de gușă”, a „chiaburului duhnind a rachiu”, etc. Tipizarea realizată de către Gorchi, precum și atenta studiere a tipului de chiabur din „La moară” de A. P. Cehov, oferă o puternică modalitate practică de a rezolva problema. Interesant e faptul că între figura realizată de Cehov și cea de Gorchi există o deosebire palpabilă, care ne face să înțelegem că Finoghen Ilici reprezintă stadiul unor relații capitaliste la sat, mai dezvoltate.

Există numeroase alte aspecte sub care poate fi studiată măiestria artistică a acestor nuvele din prima perioadă de creație a fondatorului realismului socialist. Foarte interesantă ar fi, de pildă, aprofundarea problemei compoziționale a figurii autorului în povestirile lui Gorchi. Deasemeni, particularitățile stilistice ale acestor nuvele — dintre care unele desvăluie un Gorchi romantic, patetic, cu un puternic colorit lirico-emoțiv („Vara”), iar altele un Gorchi apropiat de Cehov, mai reținut, mai sobru în expresii, mai puțin metaforic („Orfunul”) — se cer cercetate, minuțios, pe texte.

Însă principalul învățământ, pe linia măiestriei artistice, care se impune din cu-

noașterea atentă a volumului de „Nuvele“, e problema tipizării.

Deaceea, neprețuită rămâne temeinica cunoaștere a prozei marelui Gorchî, care cu ani în urmă a aplicat practic acest principiu de bază al artei realiste, vestind „Ziua renașterii“...

Victor Vântu

ȘOIMI STALINIȘTI *)

Literatura sovietică este străbătută de suflul viguros, puternic, al patriotismului socialist.

În suflul eroilor literaturii sovietice arde ca o flăcără nestinsă dragostea de patrie; la lumina ei se conturează trăsăturile de caracter ale oamenilor sovietici.

Romanul scriitorului sovietic V. Saianov „Cer și pământ“ este o adevărată epopee a patriotismului primilor aviatori ruși. Sesizând faptele cele mai caracteristice din viața personajilor sale, romanul lui Saianov reușește să pasioneze pe cititor, îl face să urmărească îndeaproape acțiunea, să participe suflătoare la izbânzile eroilor.

Deschidem prima pagină a cărții. Ne aflăm pe cea mai înaltă terasă a turnului Eiffel. Lipit de balustradă, Pobedonosțev, un tânăr rus venit la Paris în 1912 pentru a pătrunde tainele aviației, privește panorama care i se desfășoară în fața ochilor. Pobedonosțev e chinuit de îndoieli. Va reuși oare să devină aviator? Și deodată, cu o mișcare hotărâtă, finându-se cu mâinile de balustradă, el se apleacă peste margine, rămânând astfel suspendat în aer, la o înălțime amețitoare.

Această proprie verificare a posibilităților sale definește caracterul lui Pobedonosțev, unul dintre aceia care vor fi primii aviatori ruși. Iată cum, încă dela începutul desfășurării subiectului, Saianov caracterizează un personaj și prin el un întreg șir de oameni.

Scriitorul a dat o mare amploare cadrului romanului. El ne poartă în cursul romanului în locuri diferite, prezentându-ne situațiile diferite ale eroilor principali ai cărții, trei aviatori ruși, Pobedonosțev, Bâcov și Tentennicov.

Pe eroii romanului îi vom vedea pe aéro-

dromul școlii de aviație dela Mourmelon, privind cu emoție la avioanele care brăzdau albastrul cerului și visând la clipa în care se vor avânta și ei spre înălțimi. În colțurile cele mai îndepărtate ale Rusiei, îi vom vedea apoi ridicându-se deasupra aerodromurilor înșesate de oameni și privind cu satisfacția datoriei împlinite la marea de capete care se agita și ale cărei aplauze tunătoare aproape că ajungeau până acolo, sus. Primele avioane, primii aviatori ruși.

În zilele încordate ale războiului împotriva intervenționiștilor, avioanele lor, purtând victorioasa stea roșie pe fuselaj, se năpustesc ca vulturii asupra avioanelor dușmane. Iar după alți douăzeci de ani, în zilele agresiunii hitleriste, când norii amenințatori s'au strâns iar deasupra Statului sovietic, aviatorii sovietici luptă împotriva noilor dușmani ai Patriei.

Acestea sunt, pe scurt, principalele momente ale acțiunii romanului.

Romanul „Cer și pământ“ cuprinde astfel o perioadă îndelungată de timp. Acțiunea lui pornește din anul 1912, ultimele pagini ale cărții deschid perspectiva victoriei poporului sovietic asupra cotropitorilor hitleriști.

Faptul că a doua parte a romanului continuă acțiunea după douăzeci de ani, iar momentele luptei eroice a aviatorilor în acest timp sunt amintite în puține cuvinte, nu împiedică înțelegerea acțiunii.

Aceasta, pentru că Saianov reușește să contureze în așa măsură chipurile „oamenilor dela manșă“, încât cititorul este convins de faptul că aviatorii sunt la înălțimea fapetelor eroice pe care le îndeplinesc.

Eroii lui Saianov sunt niște luptători însufleșiți neconțenit de dorința de a realiza fapte mari. Viața lor nu se scurge în mod liniștit. Aviatorii sunt mereu în linia întâia a luptei poporului. Tocmai această idee a impus compoziția romanului, care nu putea să nu oglindească lupta împotriva intervenționiștilor și Marele Război de Apărare a Patriei.

Eroii principali ai cărții, în jurul cărora gravitează acțiunea, sunt cei trei prieteni nedespărțiți, aviatorii Bâcov, Tentennicov și Pobedonosțev. În primul rând, îi caracterizează pe acești eroi o mare dragoste pen-

*) V. Saianov, *Cer și Pământ*, Ed. Tineretului 1952.

tru țara lor, pentru popor, îndemnul pentru dobândirea tuturor victoriilor. Ei au înțeles că adevărata fericire stă în îndeplinirea datoriei, că fericirea „...o putem găsi în meseria noastră, în cucerirea cerului, în îndeplinirea datoriilor noastre față de alți oameni, față de țară. Numai în asta poți găsi fericirea”.

Saianov a reușit să contureze prin momente emoționante dragostea aviatorilor pentru profesiunea lor, pentru avioane. Reiese din spusele unui personajiu al romanului contopirea aviatorului cu avionul său:

„Știi tu, cum e viața noastră? Ne-am obișnuit să fim mereu lângă mașini, iar mașinile trăiesc mereu o viață nouă. Și o să avem parte de atâtea noutăți încât mai repede o să îmbătrânim decât să ajungem să ne plictisim. Unde-i avionul, acolo suntem și noi. Nu poți să ne înțelegi sufletul decât dacă ne socotești împreună cu aparatele noastre”.

Dacă acestea sunt, în genere, două din caracteristicile eroilor săi, Saianov a reușit în romanul său să creeze chipuri de oameni cu trăsături clare și luminoase și în același timp cu o puternică individualitate.

Bâcov se impune prin siguranța de sine, gravă și concentrată, prin firea sa reținută, calmă. Aceste trăsături reies încă din primele pagini ale cărții, nu afirmate de autor, ci izvorând din impresia pe care i-o face Bâcov lui Pobedonosțev, la școala de aviație. Iacă de la prima vedere, Bâcov îi inspiră lui Pobedonosțev forță, putere.

Crescut într-o familie de oameni săraci, Bâcov a învățat de mic ce e mizeria. Definind însă caracterul eroului său, Saianov arată că ceeace stă la temelie a tăriei sale sufletești, este apartenența sa la Partidul Bolșevic, influența pe care a avut-o asupra creșterii lui Bâcov bolșevicul Nicolai Grigoriev. Bâcov își dă seama că bolșevicii transformă viața. El se gândește că n'a fost o simplă întâmplare că l-a întâlnit pe Nicolai: „Ei erau pretutindeni”, își spune el.

Pe Bâcov îl caracterizează sentimentul datoriei. La apropierea trupelor contrarevoluționare, Bâcov ordonă evacuarea aerodromului. El rămâne singur pe aerodrom pentru a îndeplini misiunea. Iar atunci

când Tentennicov insistă să rămână cu el în aceste momente grele, Bâcov îi ordonă să părăsească aerodromul. Iar el stă lângă avion până în ultima clipă, chiar atunci când bandele anarhiștilor sunt la câțiva pași de el și în jur șueră gloanțele.

Prin Bâcov, mai mult decât prin celelalte personaje, Saianov a zugrăvit dragostea pasionată a aviatorilor, legătura lor organică cu aparatul în timpul zborului: „Câteva clipe avionul alcargă pe câmp. Și iată că din toate părțile îl cuprinde a. bas-trul cerului, vântul îl izbește în față și glasul mecanicului nu se mai aude... Gri-jile pământeste, bucuriile și tristețele de adineauri sunt acum uitate, par a fi pierit pe veci. Bâcov nu-și mai simte trupul izolat de aparat, ca și cum toate comenzile, planurile aripilor, elicea, motorul ar fi devenit un fel de prelungire a propriului său trup”.

Caracterul lui Bâcov se oțelește la flăcările revoluției, ale războiului civil. Bâcov va deveni comisarul politic al unei unități de aviație.

Cu o mare simplitate, emoționant, este descrisă scena întâlnirii lui Bâcov cu tovarășul Stalin. Această întâlnire influențează puternic dezvoltarea eroului. Vorbele simple ale marelui conducător, prin care Bâcov era îndemnat ca atunci când va avea vreo nevoie să treacă pe la Statul Major, sunt îmbolduri vii pentru el. Prezentând pe tovarășul Stalin înconjurat de sute de oameni, interesându-se de fiecare, cercetându-le dorințele, Saianov conturează marea dragoste a tovarășului Stalin pentru oameni. Sunt bine cunoscute cuvintele minunate pe care tovarășul Stalin le-a adresat aviatorului Valerii Cicalov: „Viața dumitale, viața unui aviator, ne este mai scumpă decât orice mașină”. Aviatorii simt în aceste cuvinte căldura dragostei staliniste pentru oameni. „Nimic pe lumea asta nu e mai presus de gândul că are cineva nevoie de tine, că lumea nu te uită, ci se gândește la tine”, își spun aviatorii.

În același fel este redat chipul lui Pobedonosțev. Mai tânăr decât Bâcov, Pobedonosțev are o fire mai visătoare, uneori are chiar delăsări. Dar în contact cu realitatea vie, din dragoste pentru zbor, din dorința de a fi folositor patriei, el devine un om energic.

stăpân pe sine, participant activ la lupta clasei muncitoare; năzuințele sale se contopesc cu ale proletariatului. Viața lui Pobedonosțev este fericită în măsura în care el luptă pentru cauza poporului. În măsura în care fericirea sa este rezultatul victoriilor sale asupra dușmanului.

Este semnificativă pentru ilustrarea acestei transformări, atitudinea lui Pobedonosțev atunci când este luat prizonier de către albi. Acest moment constituie o verificare a forțelor lui Pobedonosțev, a caracterului său oțelit, o dovadă a creșterii sale, a tăriei sale morale.

Răspunzând vorbelor trădătorului Vasilev, care-i prevestea prăbușirea puterii sovietice, aviatorul răspunde dârz: „Cred cu toată tăria că nu-i pe lume o putere mai trainică decât puterea sovietică. Numai o astfel de putere, creată de popor și pentru popor, va putea ieși biruitoare din lupta cea mare. I-am jurat credință și n'o voi trăda niciodată“. Trebuie să vorbim de puternica, zguluitoarea descriere a momentelor dinaintea morții lui Pobedonosțev. Inchis de către contrarevoluționari în celula întunecoasă, pe Pobedonosțev nu-l sperie gândul că va trebui să moară; pe aviatorul sovietic Pobedonosțev nu-l înspăimântă moartea. Ceeace îl chinuie însă, ceeace i se înfige în inimă ca un sfredel ascuțit este gândul că în urma unei viclenii ticăloase a lui Vasilev se va crede că el a fost un trădător. „Tră-dă-tor“. La acest gând, Pobedonosțev strigă ca ieșit din minți. Și gândindu-se că Vasilev ar putea avea un plan mai diabolic, Pobedonosțev hotărăște că e mai bine să moară. El singur își va curma viața.

Cu aceeași măiestrie este zugrăvit și chipul lui Tentennicov. Urișul născut pe malurile Volgăi are o inimă largă, iubitoare. Saianov îi definește caracterul zugrăvindui manifestările sale exterioare, neastâmpărul său, trecerea sufletească dela melancolie la veselie, impulsivitatea sa. La început, impulsul în virtutea căruia Tentennicov acționează este dorința de a-și creia faimă. Tentennicov poartă în inimă setea de fapte eroice, dorul de victorie. Impins de această dorință, de a i se duce faima, Tentennicov ajunge la un moment dat să-și privească cu îngâmfare vechii prieteni. Dar ceeace este bun în el, învinge. Ten-

tennicov apare din roman ca un om stăpânit de grijă și de dragoste pentru tovarășii lui. Aviatorul rus Tentennicov, care, așa cum mărturisește singur, n'a avut parte în copilărie decât de necazuri și nevoi, își dă seama că în condițiile Statului sovietic nu trebuie să fugi, egoist, după glorie, pentrucă prin faptele tale închinat binelui obștească „poți să te acoperi de atâta glorie ca să-ți ajungă pentru toată lumea“.

Cu toate că nu apare decât de puține ori în roman, chipul bolșevicului Nicolai Grigoriev se impune cititorului. Hotărârea în acțiune, intransigența, îl caracterizează pe Nicolai. El este, de fapt, profesorul lui Băcov, îndrumătorul lui.

În contrast cu trăsăturile clare și luminoase ale unor oameni ca Băcov, Pobedonosțev, Tentennicov sau Grigoriev — apare josnicia și ipocrizia dușmanilor poporului, reprezentanții lumii vechi.

Scriitorul ne vorbește despre Hobotov, acest fecior de bani gata, ca despre un om care nu a putut reuși ca aviator din pricina lipsei de curaj, de caracter. Prăpastia dintre el și cei trei prieteni aviatori, modul lui de a judeca asemenea unui negustor, apare limpede în momentul în care — zburând în avionul care-i ducea pe aviatori la luptă și încercând să facă pe „prietenosul“ cu aviatorii — Băcov îi aruncă lui Hobotov câteva cuvinte care cad ca lovituri de bici pe obrazul lui. Băcov îi spune pe față că ei luptă pentru scopuri diferite, că Hobotov nu are nici un fel moral, ci se gândește numai la punga lui.

În toată hidoșenia lor sunt prezentați dușmanii înrăiți ai poporului. Iată chipul fălarnicului și abjectului conducător al albilor, colonelul Vasilev, chipul hidos de asasin al căpitanului aviator neamț, care vorbește cu sânge rece despre crimele sale, chipul perfid al dușmanului revoluției, Rigault. Gorchi arăta că nu poți iubi cu adevărat, dacă nu știi să urăști din toate fibrele sufletului tău pe dușmani. Citind „Cer și Pământ“ ne convingem odată mai mult de adevărul celor spuse de marele scriitor.

★

În romanul său, Saianov arată că îndrăzneala, curajul, patriotismul primilor avia-

tori ruși au constituit tradiția glorioasă a noii generații de aviatori, a șoimilor stalinisti, care apar în roman prin chipul lui Ivan Bâcov sau al lui Ulencov.

Ivan este fiul adoptiv al lui Bâcov. Caracterul lui Vania este rodul educației lui Bâcov. Sgârțit la vorbă ca și Bâcov, autoritar, aspru cu cei ce greșesc — astfel îl cunoaștem noi pe tânărul Ivan. La rândul lui, când va deveni maior, va fi un educator plin de dragoste pentru tinerii aviatori, pentru noua generație, cea care a strălucit în timpul Marelui Război de Apărare a Patriei, generația lui Mereseev.

Cu asprime dar și cu dragoste, îl educă Ivan Bâcov pe Ulencov. Și nu e de mirare că Ulencov săvârșește fapte eroice, că el devine mândria regimentului. Semnificativă pentru eroismul personajilor, pentru bogăția sufletească a eroului este reacția lui Ulencov în momentul în care el ascultă la radio, din patul în care zăcea rănit, cuvintele unui pilot din aviația de luptă dela Leningrad:

„Noi, cei din aviația de luptă jurăm să dăm fasciștilor lovituri puternice, fulgerătoare, oriunde ni se va porunci, în spatele frontului dușman, pe căile de comunicație, pe pozițiile înaintate ale inamicului“. Mișcându-și încet buzele, Ulencov repetă cuvintele acestui jurământ ostășesc.

Pe când la microfon vorbește aviatorul Titarenco, povestind faptele de arme ale piloților de vânătoare, Ulencov ia o hotărâre: se scoală din pat, se îmbracă în grabă, își vâra cu greu în cizmă piciorul bandajat spintecând carâmbul, apoi iese din odaie.

Dunia care-l întâlnește în drum spre aerodrom, schiopătând și strâmbându-se de durere, dar înaintând totuși cu pași hotărâți și rezezi, ridică, speriată, mâinile în sus. Ulencov o amenință însă cu degetul: „Vezi să nu mă trădezi, să nu spui nimă-mui că am plecat“.

Peste douăzeci de minute, se afla în văzduh, sburând...

★

Romanul „Cer și pământ“ de Saianov, distins cu premiul Stalin, se încadrează în rândul celor mai valoroase opere ale scrii-

torilor sovietici. Eroii săi se integrează în frontul celor mai reprezentative chipuri ale înflăcăraților patrioți sovietici.

Dan Barbu

★

COPIII ÎȘI APĂRĂ PATRIA *)

Cartea lui Frantiseck Langer „Copiii și pumnalul“, cuprinzând o frântură din lupta poporului ceh dusă împotriva fasciștilor germani, reflectă patriotismul profund al poporului care dela bătrân la copil a dat minunate pilde de eroism în timpul cotropirii de către hitleriști a pământului Cehoslovaciei.

Evenimentele descrise de Frantiseck Langer în cartea sa s'au petrecut între anii 1938—1939, ani întunecați pentru poporul cehoslovac. Politica hitleristă cotropitoare a smuls Cehoslovaciei prin tratatul dela München din toamna anului 1938 regiunea sudetă care, prin natura ei muntoasă, forma un bastion natural de apărare a granițelor împotriva Germaniei hitleriste. Iar în Martie 1939, Hitler cu armata sa de polițiști și membri ai gestapo-ului au năvălit tâlhărește în Cehoslovacia. Acest act de samavolnicie săvârșit de fasciștii germani n'a îngenuchiat poporul cehoslovac. El s'a împotrivit cu eroism și mai târziu a luptat alături de armata sovietică, recucerindu-și libertatea.

Cartea constituie o bună realizare a literaturii pentru copii. Felul simplu, direct, în care este expus cititorului conținutul cărții, arată măestria cu care scriitorul a știut să pună și să rezolve, în limitele înțelegerii copilului, probleme grave, de importanță vitală pentru poporul cehoslovac. Eroul principal al cărții, copilul de 12 ani Jarka Dvorak, săvârșește acte de eroism, integrându-se în mișcarea populară de eliberare. Faptele lui comunică direct copiilor cât de importantă poate fi contribuția lor dacă izvorăște dintr'o conștiință puternică, dintr'un avânt patriotic.

Acțiunea se petrece în satul de mineri Podoli. Camioanele și motocicletele germane treceau în fugă, așa cum în fugă, călcând

*) Frantiseck Langer: Copiii și pumnalul, Ed. Tineretului, 1952.

peste cadavre și incendii, aveau să treacă mai târziu peste câmpiile Ucrainei.

Treplat, „cleștele” ocupației începe să ia forme concrete: patrurile silesc pe bătrânul Justiț, cârciumarul ecreu, să părăsească umila lui dugheană, înlocuindu-l cu germanul Schulze. Muncitorimea pierde până și cel mai neînsemnat agitator socialist, curierul Kliment, arestat în miez de noapte, iar școala de limbă cehă este desființată sub pretextul că sunt mai mulți școlari germani decât cehi. De fapt, era un singur școlar german în sat: progenitura noului cârciumar, Schulze. Oamenii răspund organizat și puternic. Printr'o unitate spontană și firească, întregul sat boicotează pe cotropitori; nimeni nu mai trece pragul cârciumii lui Schulze, nimeni nu mai trimite copiii la școala învățătorului neamț, nimeni nu salută „impunătoarele” figuri ale cazonilor prusaci. Mai mult chiar, se produc o serie de grave avarii la industriile controlate de hitleriști: la mina Praga II are loc o explozie care provoacă inundarea întregii mine; un tren cu motoare de avion deraiază de pe linie. Toate acestea aduc noi represalii, dar muncitorii căliți în lupta pentru pâine și libertate, sunt conduși de mâna sigură a Partidului Comunist. Ca din pământ, peste tot unde e nevoie, răsare tunică cenușie a „Ciungului” care însuflă încredere în luptă și speranță în victorie. Această încredere reiese, de exemplu, din liniștea și siguranța cu care minerul Kubin se pregătește jovial, bătrânește, pentru misiunea grea dela „Praga II”; „Ei, îmi pare bine! Cel puțin mătușa o să se bucure de sărbătoare!” îi spune el lui Jarka Drorak.

Scritorul înfățișează cu măiestrie creșterea conștiinței cetățenești la copiii din Podoli. La început, nu se trezise în ei arântul patriotic al luptei — ei doar fugeau la oraș după cumparături, boicotându-l pe Schulze, sau întrebau naiv pe părinți, atunci când aceștia plecau în misiuni grele: „unde te duci, tăticle?” Acum au în față exemplul convingtor al celor vârstnici. Veteranul Janusek, demisionat din slujba de curier al primăriei locale, odată cu venirea nemților, le întrebușne jocul și le spune între altele: „M'astept să înceapă să ne cotrebăiască prin case, ca să ne ia

tot ce-ar aminti de libertate”. Ca urmare, după o discuție „în șoaptă și cu încordare”, copiii ascund steagul școlii în scorbura teiului bătrân din mișlocul satului. În cuvinte calde, dela inimă la inimă, învățătorul vorbește în fața copiilor înlăcrămați, în clipa despărțirii, despre iubirea de Patrie și despre limba maternă, astfel încât atunci când sosește învățătorul german, copiii nu mai frecventează școala, decât ca să-i facă șotii acestuia. Tocmai pentru că sunt mai naivi, mai neexperimentați, copiii vor cădea mai repede în plasa machiavelică urzită cu atâta căinșenie de bandiții gestapoului. Căci, după incendiul dela „Praga II”, „ingeniosul” locotenent Helmuth, german din Cehoslovacia, propune colonelului gestapoului o metodă „sigură”: să însoreze pe învățătorul german cu descoperirea făptașilor incendiului, prin înterogarea indirectă, și metodică și asiduă, a copiilor. Aceștia se dovediseră a ști ceva din taina mare a acțiunii patriotice, pentru că provocaseră în jocurile lor o explozie de dinamită. Dar învățătorul, deși german de origine, era un om cinstit, ostil hitleriștilor; crescut în credința marilor adevăruri ale umanismului din opera lui Goethe și Schiller, el se clarifică repede asupra scopului mârșav al misiunii ce i se încredințase și refuză să devină o unealtă criminală — refuz care îl duce direct în închisorile gestapoului. Nu peste mult timp, copiii au văzut sosind în locul fostului lor învățător, unul nou, un băiat vesel, deschis care știa să-și apropie pe elevi în orele de curs și'n timpul liber, mai ales că, orice pază fiind ridicată, ei puteau să-și desfașoare în voie, fără rezerve, jocurile și activitatea lor. În spatele acestei măști inofensive se ascundea însă unul din cei mai mari dușmani ai poporului ceh, locotenentul Helmuth, fanaticul purtător al pumnalului de onoare a lui Hitler.

„Noi vom crește un tineret în fața cărui se va cutremura lumea; un tineret aspru, pretențios și crud. Doresc ca el să semene cu tinerele fiare sălbatico” — declara Hitler cu cinism în anii de pregătire a teroarei fasciste. Aceste „principii” educative au constituit o preocupare centrală a politicii lui Hitler, care-și forma armata pentru crimele dela Auschwitz, Lidice, pentru răz-

boiul cotropitor dus împotriva Uniunii Sovietice, pentru realizarea unui fel tipic imperialist, sintetizat în celebra formulă „Deutschland über alles“. Distanța supremă cu care „Führerul“ își răsplătea oamenii pentru numărul cât mai mare de crime săvârșite în numele „Reichului“ era pumnalul de onoare, pumnalul lui Hitler, pe mânerul cărui era incrustată deviza acelora care-și măsurau cinstea cu cantitatea de sânge străin vărsat „Blut und Ehre“ („Sânge și cinste“).

„N'aveam nici 14 ani când am ucis primul comunist“, spune el. Cu fanatism de criminal, Helmuth își va mângâia pumnalul în clipa în care va socoti îndeplinită misiunea sa, în fața caietului plin de denunțuri, și'n fața ochilor uimiți și încăreți de ură ai lui Jarka Dvorak, care-l pân-dea din umbra năcului. Pentru a umple acest caet, Helmuth a utilizat toate metodele hitleriste. Sub masca nevinovată a jocurilor „de-a indienii“, „de-a cercetașii“, sau a jocului filatelic, el folosea buna credință și inocența copiilor, cu ajutorul cărora cunoștea tot mai multe amănunte asupra rezistenței poporului subjugat.

Dar Jarka Dvorak, copilul de miner, călătorește în lupta cu viața grea de orfan, crescut în tradițiile revoluționare transmise de cei mari, a găsit tărnia sufletească de a se smulge influenței învățătorului spion. Autorul redă un amănunt semnificativ pentru dezvoltarea ulterioară a faptelor. Pe „Ciung“, pe care l-a văzut într-o seară prezidând un grup în casa Cristinei Dvorak, Jarka îl asemuiește cu Orz, eroul povestirilor populare despre eliberarea obidiților. În acest exemplu, mereu prezent în fața ochilor micului vitez, în cuvintele de bunice sfătose ale veteranului Janusek, în tărnia de caracter a Cristinei, activista ilegalistă a partidului, Jarka Dvorak, acest copil din popor a găsit forța de a nu trăda pe luptători și de a deveni el însuși un luptător. Același mit popular al lui Orz, eliberatorul obidiților, peste care copiii au suprapus imaginea „Ciungului“, oprește și pe micul Pepik Suhrad, în clipa în care era gata să-l denunțe pe „Ciung“.

Autorul nu uită nici o clipă că are de-a face cu un copil care trece cu ușurință de la

actul de eroism la teamă, la spaimă. Curățenia sufletească a lui Jarka se vedește în împrejurarea în care el pedepsește pe spionul hitlerist. După ce a pătruns în camera învățătorului și l-a ucis, stăpânindu-l cu pumnalul „de onoare“ al lui Hitler, Jarka Dvorak pierde căștiința faptului că a ucis un dușman și, înfricoșându-se în fața morții, în fața vieții că a ucis un om, se aruncă cu hohot de plâns în brațele lui Janusek, pe care a întâlnit în marginea satului.

Una din problemele literaturii pentru copii pe care o rezolvă fericit această carte, este tocmai înfățișarea veridică a oamenilor vârstnici, în rolul de educatori ai tinerei generații. La pieptul bătrânului Janusek, copilul învață să-și înțeleagă propriul lui eroism: „Tu nici nu știi că-i ai scăpat, măi băiatule! Nu te găsi că l-ai omorât. Nu folosea la nimic să-i luai numai caietul; îi rămânea sfârșia, și'ntr'însa avea tot ce-i scris. Era cam acelaș lucru. Să te răsplătească Dumnezeu pentru ce-ai făcut, măi bătule!“ Acest bătrân luptător este la răul lui un erou care salvează viața celor, salvând totodată sute de mii de vieți. E un moș înțelept și bun, care educe nu numai amenințând cu degetul ca orice bunic, ci sacrificându-și viața, dând ast copiilor o supremă pildă de abnegație. „L-am omorât pe învățătorul vostru, spune veteranul în timpul încordatei aceste, atrăgând astfel mânia nemților asupra lui.“

O mare calitate a cărții este felul în care autorul a utit ca, în cadrul unui astfel de conflict legal de luptă eroică pentru libertate, ariei, să redea creșterea personalităților tipurilor de copii, să-i înfățișeze veridic specificul vârstei lor fără a coborî nivelul problematicii care, în genere, depășește lumea lor de înțelegere. Copiii de diferite vârste din cartea lui Langer reacționează diferit în fața marilor probleme ale vieții și luptei cu dușmanul. Pe cei mai mici i-a atras aspectul oarecum sentimental și sentimental al faptelor: relațiile prietenești învățătorul ceh, gălăgia pe care o așteptau la trecerea patrulălor germane prin țară, sau, ca revers al medaliei, frumusețea acțiunilor propuse de „veselul“ învățător spion. Alții, ca Jarka Dvorak, pătrunzând mai

adânc în înțelegerea faptelor, participă direct în lupta pentru eliberarea țării. Copiii apar așa cum sunt: un material care este transformat de mâna care-l frământă.

De participarea vie și continuă a povestitorului în cursul desfășurării faptelor se leagă una din realizările artistice cele mai pline de învățăminte. Povestitorul intervine adesea direct și apreciază faptele lor, subliniind ceea ce trebuie să rețină cititorul: „Acestea au fost cuvintele pe care le-a spus podolnilor, la despărțirea în poarta școlii, Vaclav Janusek, bravul veteran, omul de credință al satului și prietenul bun al tuturor celor vârstnici și al celor mici. Cuvinte simple, într'adevăr, dar cât de adânci! În clipa aceea, Janusek se simțea din nou voluntar, soldat al Patriei, care pleacă să lupte pentru eliberarea celor slabi și lipsiți de apărare — ostaș chemat în ceasul al doisprezecelea din nou pe front. Și el, bătrânul mustăcios, se pregătea din toată inima de luptă... Se simțea mândru de parcă trecea sub arcul de Triumf și defila prin fața tribunelor, iar în fața ochilor îi flutura din nou steagul roș-alb-albastru—simbol al poporului și semn al libertății. Vechile marșuri îl răscoleau, îi dădeau aripi. Dar toate acestea închipuiri și fanfarele care îl înflăcărau și-i întinereau sufletul, le ținea cu strășnicie taină numai a sa. Vorbea cu obișnuitele lui cuvinte de toate zilele. Din pricina asta, Vaclav Janusek s'a despărțit cu atâta simplitate de ceilalți oameni, plecând să apere viața copiilor din sat: „Rămâneți cu bine, oameni buni!”

Totodată, povestitorul reușește să dea o bogată semnificație simbolică amănuntelor caracteristice. Astfel, de pildă, cititorul simte clar diferența dintre sărutul lui moș Janusek sau mângâierile „Ciungului” pe obrazul și părul bălai al copilului erou, și dintre mângâierile perfide cu care Helmuth smulgea destăinuirii dela aceiași copii.

Traducerea cărții este izbutită în ansamblu. Meritul deosebit al traducătorului este că a reușit, cel mai adesea, să redea sensul exact al conținutului de idei din lucrarea originală, cu ajutorul expresiilor specifice românești, coresponzătoare.

Vorbirea bătrânului Janusek, de exemplu, cu asprimea lui, în care străbate grija plină de dragoste pentru copii, este cu atenție redată prin traducere, după cum tonul arogant, îngâmfat, al nemților, reiese din felul cum a fost redată în românește vorbirea lor...

Citind cartea aceasta, trăiești intens sentimentul victoriei celor ce luptă pentru Patria lor, al forței lor invincibile. Să ne amintim numai scena finală, cu perspectiva pe care o deschidea ea: într'un lan, departe, „Ciungul” conduce cu mână sigură și părintească pe micul Dvorak, adânc tulburat în momentul asasinării lui moș Janusek de către hitleriști; „Ciungul” îi vorbește copilului despre viața fericită, cu bucuriile ei simple de copil sărac dar viteaz, viața care îl așteaptă în sânul familiei muncitorului, acolo la Bivoz.

În același timp, stărnind nouii de colb ai șoselei, trece mașina colonelului neamț care întreprinsese ancheta. Colonelul simte că i-a scăpat situația din mână, că faptul de a fi aruncat ștreangul de gâtul unui veteran nu a salvat „onoarea” Reichului în fața opiniei publice mondiale. El își propune să uzeze de acum înainte de metode drastice: „Da, bărbații trebuie împușcați, femeile alungate, copiii deportați în Germania. Iar așezările ticăloșilor, incendiate sau distruse cu tunurile, rase de pe fața pământului. Să dispară cuiburile unde trăiesc și se înmulțesc râmele astea nemernice care pun piedici în cale Reichului!”

Mașina trece pe lângă ultima casă. O inscripție ovală, cu numele satului, era prinsă pe perete. Pe inscripție sta scris: „Lidice”.

Este tocmai satul pe care nemții l-au nimicit din temelii, ceva mai târziu. Fiara care își arătase colții, fiara care avea să umple de sânge câmpiile Europei aducând întristare și moarte, apare în cartea lui Frantisek Langer în toată hidoșenia ei. Ea este cu atât mai periculoasă, cu cât crimele ei au fost continuate și perfecționate până la ultimele consecințe de urmașii defunctului Reich, imperialiștii americani, autori în Coreea a unor crime, prin care și-au întrecut „maestrul”.

Lucia Scutaru

DIN LUPTA POPORULUI BULGAR
PENTRU SOCIALISM*)

„Evenimentele care urmează s'au petrecut în anul 1947 pe la sfârșitul lui Octombrie“, — cu aceste cuvinte începe romanul „S.M.T.“ al scriitorului bulgar Andrei Guleașchi, roman apărut de curând în traducere românească.

Faptul că romanul se oprește numai la împrejurări din acea toamnă, arată intenția scriitorului de a oglindi un moment dintre cele mai importante din viața poporului bulgar, și anume un aspect semnificativ al luptei partidului comunist bulgar pentru transformarea socialistă a satului.

Romanul scoate cu putere în evidență rolul însemnat pe care l-au avut și îl au stațiunile de mașini și tractoare ca puncte înaintate ale clasei muncitoare în ce privește lupta pentru atragerea țăranilor muncitori către mijloacele de muncă mecanizate, către cultivarea în colectiv a pământului și împotriva a tot ce stătea și mai stă în calea transformării socialiste a satului bulgar, în primul rând împotriva chiaburimii.

Vedrovo. Un sat pierdut în larga câmpie a Dobrogei. Negrul nopții și negrul gros al pământului nu lasă nici o zare de lumină care să vestească vreo așezare omenească. Mașina a rămas departe, în urmă, defectă. Prin noroiul drumului, un om pășește cu grabă către Stațiunea de Mașini și Tractoare. E noul administrator, Evstati Pavlov. Un grajd cu acoperișul ciuruit, un strung vechi, patru tractoare stricale: aceasta e stațiunea din Vedrovo. Cât de departe sunt toate acestea de visurile proaspătului agronom! Un tânăr tractorist, Mișca, și un bătrân mecanic, bai-Marin, formează tot personalul stațiunii. Și hectarele de pământ nearate, și iarna care își vestește apropierea prin năpraznicul „siberian“ care vâjâie peste câmpia golașă toate sunt parcă anume pregătite pentru a înfrânge chiar dela început orice încercare de a aduce viața nouă pe aceste locuri. O clipă, prin mintea lui Evstati Pavlov fulgeră gândul întoarcerii, al fugii. Dar un asemenea gând nu prinde rădăcină în mintea unui comunist.

Conștiința datoriei de luptător, de trimis al Partidului pentru a învinge greutățile, face ca dela început hotărârea să-i crească și să se întărească mai puternică decât toate obstacolele întâlnite: va lupta și va învinge, pentru a nu înșela încrederea celor ce l-au trimis aici, pentru a nu risipi nădejdea și dragostea caldă, tovărășească, cu care îl întâmpină tractoristul Mișca și bătrânul comunist, bai-Marin. Această hotărâre îl face pe Pavlov să-și învingă febra care, chiar după prima zi, îi slăbește trupul; aceeași hotărâre îl face să înfrunte gerul năpraznic, îl ține treaz în nopțile când tractoarele rămân să răstoarne mai departe brazdele negre. Datorită hotărârii sale, Evstati Pavlov reușește să însușească încredere în munca lor, tractoriștilor chemați de organizația de Partid în ajutorul Stațiunii și, mai ales, izbuteste să demaște manevrele dușmanului de clasă, ale chiaburilor, să mobilizeze pe tractoriști și pe țăranii muncitori din sat. Hotărârea aceasta isvorăște la Evstati Pavlov din conștiința sa de luptător, de comunist și din credința nestrămutată în victoria și în dreptatea cauzei clasei muncitoare. În timpul teroarea fasciste, aceasta i-a ajutat să fie un ilegalist neînfricat, iar acum îi dă putere să devină un adevărat constructor al patriei sale.

Caracterul personajului începe să se definească în fața cititorului prin însăși sarcina căreia este chemat să-i facă față, prin înșeși problemele și greutățile pe care le are de întâmpinat eroul.

Trimiterea lui Evstati Pavlov ca administrator al stațiunii Vedrovo nu s'a făcut la întâmplare. Atunci când organizația raională de Partid a cerut Ministerului un specialist care să facă față situației grele din Vedrovo, Petrinschi, vechi luptător comunist, a cântărit îndelung înainte de a lua o hotărâre. El și-a dat seama că „specialistul“ cerut trebuie să fie în primul rând un luptător consecvent, un adevărat fiu al poporului, care să nu se înspăimânte în fața greutăților ci să fie plin de inițiativă, să se poată orienta la fața locului și să pornească hotărît la înfrângerea obstacolelor. Cele câteva cuvinte pe care Petrinschi i le spune lui Pavlov înaintea plecării, arată clar ce sarcină imensă îi revine agronomului:

*) Andrei Guleașchi: „S. M. T.“, E. S. P. L. A., 1952.

„Hotărârea aceasta, Evstati, n'am luat-o la întâmplare. Tu citești, urmărești discuțiile asupra biologiei. Ție nu ți-e indiferent care dintre sisteme e just: prostiile lui Weisman și Mendel, ori marea știință materialistă a lui Miciurin și Lisenco“.

După ce subliniază importanța stațiunii la care e trimis, Petrinschi îi dă un singur sfat:

„Să te pui în legătură cu Comitetul raional de partid.“

Astfel, Evstati Pavlov are chiar dela început de îndeplinit o importantă sarcină dată de Partid și Guvern, și toate eforturile lui vor fi îndreptate către îndeplinirea acestei sarcini. Fazele acestui proces complex, punând în lumină caracterul lui Pavlov și ale oamenilor cu care vine el în contact, constituie materialul de viață al romanului lui Guleașchi. Situațiile în care este urmărit Pavlov sunt dintre cele mai dramatice și mai greu de rezolvat. Semnul sub care începe activitatea tânărului agronom este lupta cu chiaburii. În Vedrovo se înființase încă din primăvară o gospodărie agricolă cooperativă de muncă. Prin manevre abile și prin demagogie, chiaburul și afaceristul Dosiu Draganov reușise să fie primit în această gospodărie și ajunsese chiar președinte al ei. El înlesnise și altor chiaburi să intre în colectiv, punându-i astfel la adăpost de legile care-i îngrădeau. Pentru a compromite ideea mare a colectivizării, după seceriș, Dosiu, în înțelegere cu ceilalți bandiți, sabotează însămânțările de toamnă, înglobează gospodăria în datoriile pentru construcții exagerat de mari și pentru tot felul de cheltuieli inutile și. profitând de faptul că în această perioadă Stațiunile de Mașini și Tractoare nu erau încă trecute în grija statului, deteriorează tractoarele, neglijând complet organizarea S.M.T.-ului.

Incordarea situației duce firese la o ciocnire intens dramatică, între Pavlov ca purtător al noului și Draganov, ca principal reprezentant al dușmanului de clasă. Prima manevră a chiaburului e încercarea de a-l atrage pe noul agronom de partea sa. El e gata să-i ofere masă îmbelșugată, locuință confortabilă, compania fiicei sale, Zina, iar în schimb nu-i cere „decât un lucru“: să declare că nu se poate face nimic, că e zadarnică orice încercare de

a însămânța. Dar asemenea mijloace pot schimba hotărârea unui om slab, nu a unui comunist conștient că Partidul i-a acordat încredere.

Evstati preferă deci să doarmă în remiza care adăpostește sediul S.M.T., alături de cei doi tovarăși, Mișca și Marin, și nu face nici cea mai mică concesie dușmanului.

Lupta e declanșată, ea merge crescând în intensitate și, pe măsură ce chiaburul e forțat să dea înapoi sub presiunea țăranilor muncitori mobilizați și conduși de Pavlov, se înărește și convingerea cititorului în victoria socialismului în sat, se conturează din ce în ce mai clar figura tânărului agronom ca imagine a comunistului. Când Dosiu Draganov este somat să cumpere piesele necesare tractoarelor, când i se cere material pentru construirea adăpostului mașinilor și când el încearcă să se refugieze după paragrafe de legi, când el caută să intimideze pe agronom și pe secretarul organizației de Partid, cititorul înțelege că acestea sunt semnele evidente ale înfrângerii chiaburului. Aceste semne vor deveni și mai evidente atunci când văzând că pierde mereu terenul, chiaburii încearcă să ațâțe satul împotriva agronomului, împotriva S.M.T.-ului, împotriva gospodăriei. Dar faptele sunt mai puternice decât minciunile chiaburilor. Comuniștii, sprijiniți de țăranii săraci, reușesc să demaște uneltirea chiaburească și să potolească furia câtorva neîncredători.

Scena în care vin în sat tractoarele, despre care chiaburii spusese că nu vor sosi niciodată, este deosebit de elocventă pentru felul cum s'a încheat și s'a întărit alianța dintre clasa muncitoare și țăranimea muncitoare: în piața satului, unii din oamenii adunați mai vociferază, când se aude duduitul tractoarelor reparate, care vor asigura hrana anului viitor atât pentru colectivști cât și pentru țăranii muncitori neîntrași încă în colectiv.

„Tractoarele au văz asupra colectivștilor efectul pe care îl are artileria asupra unei infanterii ajunsă la strâmtoare sub focul inamicului: — Hei, tunurile noastre! strigă cu o bucurie nestăvilită infanteriștii încurajați.

— Tractoarele! hei, tractoarele noastre! tună Stamat, fluturându-și larg căciula.“

Această artilerie a păcii trece biruitoare spulberând și îngropând parcă sub șenile toate minciunile, svonurile și uneltirile chiaburilor. Cântecul ei oșelește încrederea colectiviztilor, risipește îndoiala mijlocașilor.

Sarcinile noi care se pun agronomului îl găesc tot mai pregătit și mai puternic în mijlocul satului.

Viitorul se deschide luminos pentru fărâ-nimea muncitoare din Vedrovo, căci el e legat de minunatele cuceriri ale clasei muncitoare, de construirea socialismului în întreaga țară. Măreția și importanța victoriei cucerite cu atâtea greutăți după o luptă dărză, dă bază reală îndrăzneții și siguranței cu care Ilia, secretarul organizației de Partid din sat și agronomul visează la acest viitor.

Legat de grija dezvoltării cooperativei agricole de muncă, de generalizarea mecanizării în toată regiunea, de îmbunătățirea continuă a traiului țăranilor muncitori, visul lor reprezintă scopul luptei agronomului Pavlov, a secretarului organizației de Partid, Ilia, a secretarului raional de Partid, a șefului departamental Petrinschi, și a tuturor celor pe care aceștia îi mobilizează. Tocmai pentru că lupta prezentată e încordată, pentru că de rezultatul acestei lupte atârnă fericirea și bunăstarea foștilor asupriți care au scuturat jugul robiei, tocmai deaceia acțiunea capătă un caracter dramatic puternic.

Focul acestei lupte determină viața diferitele personaje ale cărții.

Între aceștia, un loc deosebit îl ocupă țăranul sărac Demir, care parcurge un drum plin de frământări, ezitări, înaintări și dări înapoi, până când ajunge la înțelegerea rostului său, a viitorului ce i se deschide în față, lui și tinerei lui soții, Elisabeta. Demir, fiu de țăran sărac, crește în casa unui chiabur care-i promisese că-l înzestrea. Sătul de promisiunile chiaburului și dorind să muncească cinstit alături de soția sa, săracă și ea, plecase din casa bogătaşului. Curând însă își dăduse seamă că mica lui gospodărie individuală nu-i putea aduce bunăstarea. El e atras de gospodăria mare, colectivă, dar în același timp privește și înapoi către moșioara chiaburului de unde a plecat. Elisabeta e cu trup și suflet pentru colectiv. Acolo ea se simte cu adevărat om, acolo e între cei

de un gând cu ea. Între cei doi soți se produce o ruptură. Ascultând șoptele veninoase ale chiaburilor și conștient că Draganov duce Gospodăria spre prăpastie, Demir, în loc să lupte, jude la oraș să-și caute de lucru. În urma lui, Elisabeta devine tractoristă. Inima ei sângerează după Demir, e întristată de soarta lui. Dar cititorul simte că hotărârea lui Demir nu e definitivă. El se va întoarce și-și va recunoaște greșeala de a fi dezertat în clipele grele, în loc să pună umărul pentru îndreptarea lucrurilor. Demir e exemplul tipic al țăranului simplu, care nu-și găsește atât de ușor drumul, care își cunoaște cu greu inșorul. De aceea, cu gândul la suferința lui Demir și a Elisabetei, cititorul urășie și mai mult pe chiaburii care au provocat aceste suferințe.

Andrei Guleașchi a prezentat cu multă pricepere drama țăranului muncitor pe care șovăiala îl ține în loc, îl face să se agațe de ceea ce e vechi și moare. În acest fel, Demir e cu severitate criticat de autor, dar în același timp e și îndrumat către adevărata sa cale — calea socialismului. În dezvoltarea acțiunii romanului, un rol important îl ocupă Ilia, secretarul organizației de partid în Vedrovo. În zugrăvirea acestui personaj autorul a pus problema importantă a felului cum slaba vigilență poate duce pe un om plin de cele mai bune intenții, la greșeli cu urmări grave. Este vorba de felul cum Ilia a lăsat să pătrundă chiaburii în locuri de răspundere, la conducerea masselor.

Problemele pe care le urmărește Guleașchi prin personajul său Ilia, prezintă un deosebit interes și pentru cititorii din țara noastră, unde deasemenea chiaburii n'au părăsit speranța de a-și reface pozițiile pierdute și încearcă să înșele vigilența organelor de partid și de stat.

Ilia e un fost partizan, care a suferit deosebit de mult sub dictatura regală a lui Boris, și care arde de dorința de a înfăptui cât mai degrabă socialismul și în patria sa. Uitând însă învățătura leninist-stalinistă despre lupta de clasă în perioada de trecere dela capitalism la socialism, el pune în primejdie însăși dezvoltarea firească a satului spre socialism.

Aceasta, pentru că dela o vreme el nu mai citește, nu se preocupă să-și ridice mereu

nivelul ideologic și politic. El uită că dușmanul de clasă utilizează mijloace din ce în ce mai perfide și mai cscunse pentru a putea exploata mai deparie.

„Chiaburii de azi — a spus tovarășul Stalin în 1933 — fac pe oamenii liniștiți, mieroși, aproape sfinți. Ei nu trebuie căutați departe de colhoz, ci chiar în colhoz, unde se pot stocura ca magazioneri, ca intendenți, ca contabili și așa mai departe“. Ei nu au „chipul unor oameni cu înfățișare firoasă, cu dinți peste măsură de mari, cu ceafa groasă și cu arme în mână“...

Neținând seama de critica din massă, de cuvântul membrilor de partid, Ilia dă ajutor, chiar fără să vrea, dușmanului de clasă, duce Gospodăria la un pas de desfacere.

Romanul lui Andrei Guleașchi demonstrează cu putere necesitatea pentru orice comunist și orice constructor al vieții noi, de a-și însuși temeinic învățătura stalinistă, de a urma întru totul politica partidului. Abilitatea chiaburului Dosiu Draganov și a celorlalți dușmani a putut duce gospodăria la o situație atât de grea datorită faptului că în munca lui Ilia și a organizației de partid s'au manifestat lipsuri grave:

„Când organizația de partid e suferindă — atunci nici gospodăria nu e sănătoasă“ — spune secretarul raional de partid. „Adevărul ăsta îl știe toată lumea. Lipsurile gospodăriei voastre se datoresc bolilor de care suferă organizația voastră“.

Că este așa o dovedește desfășurarea evenimentelor din întregul roman, și nu doar afirmațiile unuia sau altuia din personaje. Este unul din meritele romanului lui A. Guleașchi de a reliefa prin fapte acest adevăr.

În lichidarea lipsurilor organizației de partid din Vedrovo, romanul arată cât de necesar este ajutorul dat de clasa muncitoare, prin comunistul Evstati Pavlov și prin tractoriști. Indrumat de agronom, Ilia începe să-și cunoască greșelile și să le lichideze. El mobilizează organizația de partid, care antrenează apoi organizația de tineret și întregul sat la construirea unor barăci pentru noul sediu S. M. T., la însămânțările de toamnă și de primăvară și la luptă împotriva chiaburilor. Deschizând drumul criticii și autocriticii, atitudinea de liniștire, de nepăsare din organizația de Partid din Vedrovo

dispare, comuniștii din sat devin adevărați conducători de masse.

Ofensiva poporului condus de partid mătură și în acel colț al R.P. Bulgaria, uneltirile chiaburești.

Despre chiaburi a spus Lenin încă în 1918 că „pretutindeni chiaburii lacomi, ghiftuți, feroci, s'au unit cu moșierii și capitaliștii împotriva muncitorilor și împotriva sărăcimii în general... Pretutindeni s'au aliat cu capitaliștii străini împotriva muncitorilor din propria lor țară... Pace nu poate fi: chiaburul se poate împăca, și chiar ușor, cu moșierul, cu țarul și cu popa, chiar dacă s'au certat, dar cu clasa muncitoare niciodată“.

De aceea este întru totul veridică așteptarea — de către chiaburii Dosiu Draganov, Pantelie, Hagiu Caleza și a celorlalți din romanul lui Guleașchi a izbucnirii războiului, a venirii foștilor stăpâni americani și englezi. Dar ei se sbat neputincioși. Ajutor pentru ei nu mai există. Oamenii ca Pavlov, Ilia, bai-Marin, Petrinschi, care merg pe drumul arătat de marele conducător și învățător al poporului bulgar, Gheorghii Dimitrov, nu se întorc din drum, nu mai șovăie. Victoriile obținute până acum de personagiile romanului întăresc definitiv în cititor convingerea că asemenea oameni vor da viață celor mai îndrăznețe visuri, vor înfrânge și mai departe cele mai aspre greutăți.

Trebuie să spunem însă că autorul s'a preocupat de personagiile sale aproape exclusiv în împrejurările și în momentele în care se aflau în legătură directă cu S. M. T. sau în gospodăria agricolă — și prea puțin, ba chiar cu totul insuficient cu ecoul pe care viața lor socială îl are în viața lor personală. Unora din personajii autorul le luminează puternic doar o singură latură a caracterului și lasă în umbră pe celelalte. Astfel, aflăm prea puțin din viața personală a multora din personagiile centrale, chiar despre Evstati, Ilia, Marin. Mai bine realizați din acest punct de vedere sunt țărani săraci Demir și soția sa, a căror viață e puternic influențată, în cecece are ea particular, personal, de problemele vieții întregului sat. Aceste două personaje se conturează puternic, se întregesc. prin faptul că sunt privite într'un mai bogat complex de împrejurări de viață.

Această deficiență, dacă duce la o anumită

sărăcire a personajilor nu diminuează însă importanța problemelor tratate de scriitor, nici intensitatea ciocnirii între țărani muncitori conduși de partid și între chiaburi, și nici nu întunecă perspectiva luminooasă pe care o aduce romanul.

Pentru forța cu care a evocat unul din cele mai importante aspecte ale construirii socialismului în R. P. Bulgaria, romanul „S. M. T.” de Andrei Guleașchi a primit una din cele mai înalte distincții: Premiul Gheorghe Dimitrov pe 1951. Este o prețuire care subliniază odată mai mult importanța și actualitatea acestui roman, a cărui apariție în românește, contribuie la cunoașterea vieții și luptei pentru socialism a poporului bulgar.

Viniciu Gafița

O PAGINĂ EROICĂ DIN ISTORIA POPORULUI AMERICAN*)

Caracteristica esențială a literaturii progresiste americane este luarea de poziție față împotriva fascizării crescânde a Statelor Unite. Intr'adevăr, încă înainte de a fi aruncat în închisoare, într'o scrisoare adresată partizanilor păcii din Australia, Howard Fast arăta că, astăzi, literatura americană progresistă trebuie să devină antifascistă în sensul adevărat al acestui cuvânt. Scriitorului american, scria el, îi revine sarcina de a preveni poporul asupra primejdiei care-l amenință și de a desvălui modul în care actualii conducători încearcă, cu mijloace din ce în ce mai puțin disimulate, crearea unui stat polițist de tip fascist, în primul rând prin suprimarea celor mai elementare drepturi ale cetățeanului american.

Intreaga operă a lui Howard Fast, este animată de acest puternic accent de demascare. În romanele sale istorice, acest caracter capătă o înfățișare deosebită, deoarece aici el urmărește un întreg obiectiv: să reînvie minunatele tradiții de luptă ale democrației revoluționare, și, astfel, să scoată cu putere în evidență continuitatea spiritului revoluționar de-alungul frământărilor istoriei a patriei sale, legându-l de lupta actuală a maselor populare.

*) Howard Fast, „Cei mândri și liberi”, E.S.P.L.A., 1952.

Adresându-se, deobicei, epocii războiului de Independență și revoluției burghezo-democratice din sec. XVIII, aceste romane constituie o excelentă lecție de istorie, adevărată, justă. Scriitorul încearcă să restabilească adevărul împotriva acelor istorici care pledează în favoarea unui mers ascendent al așa zisei democrații burgheze, desvăluindu-i contradicțiile, scoțând în evidență rolul hotărîtor pe care l-au avut masele populare în câștigarea independenței naționale.

Aceste elemente formează și conținutul ideologic al romanului „Cei mândri și liberi”. De data aceasta, Howard Fast se oprește asupra unui episod deosebit de interesant al Războiului de Independență și anume istoria eroicelor brigăzi străine de pe frontul din Pennsylvania care, în anul 1781, s'au răscolat împotriva ofițerilor și, în decursul a câtorva luni numai, au constituit un embrion de armată populară, cu o conducere autonomă. Pusă în slujba intereselor populare, servind cauza independenței naționale și a scuturării de sub jugul tiraniei, această armată s'a considerat, pe bună dreptate, singura deținătoare în anii aceia, a principilor revoluționar-democratice. Scriitorul urmărește istoria acestor brigăzi, din momentul în care se produce revolta și până la dizolvarea lor. El analizează cu pătrundere cauzele care au determinat războiul. Una din aceste cauze trebuie văzută în tratamentul neomenos, de o nemaipomenită cruzime la care erau supuși soldații brigăzilor străine din Pennsylvania. Pentru cel mai neînsemnat motiv, aceștia erau biciuiți, bătuți cu latul sabiei sau spânzurați. Soldele nu li se plăteau cu lunile, și oamenii, îmbrăcați în zdrențe, nehrăniți și într'un hal de murdărie îngrozitoare erau mânași la luptă, ca vitele la abator, după marșuri istovitoare de zile întregi. În schimb, ofițerii duceau o viață de chefuri, risipind în desmăț și orgii banii și hrana trupei. Soldații avuseseră nenumărate prilejuri să vadă cum generoasele idei de libertate și dreptate, în numele cărora clasele conducătoare reușiseră să-i mobilizeze, fuseseră uitate. Trupele erau ținute în cantonamente, ofițerii fugeau din fața inamicului și trăiau în deplină înțelegere cu moșierii bogați englezi sau favorabili englezilor și astfel, războiul lăncezea. În această

trădare a ideilor revoluției, autorul ne desvăluie o altă cauză a răscoalei.

Imediat după răscoală, Frontul se organizează și este surprinzător cum oamenii aceștia simpli, fără niciun alt ajutor decât propria lor dorință de libertate, reușesc, într-o singură noapte, să pună bazele unei armate organizate după principii revoluționare. Conducerea „Frontului” este pusă în mâinile unui Comitet format din sergenți reprezentând regimentele răscolate. Comitetul emite decrete și are putere de Curte Marțială pentru a judeca trădarea, răpirea, omorul, dezertarea. Soldatele sunt egalizate, alimentele și băutura egal repartizate. Se recunoștea deplina libertate a cultelor religioase pentru toți soldații membri ai Frontului. Autorul subliniază caracterul antișovin, antirasist, internaționalist, al acestei armate. De aceea, adeziunea maselor este spontană și emoționează puternic.

Dar odată formată această oștire, orizontul ei politic se închide și oamenii nu mai văd nimic. Ei nu știu încotro să se îndrepte, ce vor face, care sunt obiectivele practice imediate spre care tind. Limitele revoltei sunt cu așcuțime consemnate. Ele trebuiesc văzute în însăși condițiile istorice în care aceasta se desfășoară. Iată cum sunt explicate de către unul din conducători cauzele înfrângerii, după ce s'a hotărât dizolvarea Frontului: „Noi suntem ca sămânța încolțită prea devreme, prea repede, căci noi am fost răsădiți în brazda revoluției burgheze, și-am crescut, și-am dat în spic, spic de care ei se tem foarte și pe care nici ei, nici noi, nu ne pricepem să-l secerăm. Pentru asta trebuie știință, pentru asta trebuie învățătură. Ai răbdare! Glasurile au amuțit acum, dar se vor ridica din nou! Ai răbdare!”

Prezentând faptele istorice în adevărata lor perspectivă, Howard Fast a izbutit să creeze viziunea dinamică a masei în continuă mișcare. În permanență, această masă e prezentă, vie, tumultuoasă, înălțându-se din paginile cărții cu suferințele și bucuriile ei, cu dorul ei nestăvilit de libertate, încât se poate spune că ea este adevăratul erou principal al cărții. Autorul a găsit aici posibilitatea să realizeze tablouri de mare amploare, zugrăvind-le cu o deosebită pricepere artistică. Momentul în care, după ce s'au răscolat,

regimentele pornesc în marș, părăsind tabăra, impresionează prin proporțiile sale epice: „Și întregul, nesfârșitul Front al regimentelor din Pennsylvania, s'a urnit de-a curmezișul terenului de paradă scâldat de lumina lunii, către barăciile comitetului. Mergeam încet, câte patru în rând, o lungă panglică de doliu peste întinderea câmpului de instrucție, și sunetul ascuțit al cimpoaielor noastre și bătaia tobelor a trezit din somn tot ținutul, pe un înconjur de mile întregi.

Minutat moment a fost acela în care am străbătut câmpul de instrucție troienit de zăpadă, căci bătaia tobelor era la unison cu bătaia inimilor noastre; și eu, tot alergând de-alungul frontului în sus și în jos, am văzut pe fețele roșii și înghețate ale oamenilor îmbrăcați în zdrențe, semnele mândriei, ale orgoliului puterii noastre, — puterea noastră fără greș — căci nicăeri, pe tot Continentul Apusean, nu se afla putere care să ne stea împotrivă; noi eram inima Revoluției!”

Talentul deosebit cu care Howard Fast a descris mulțimea răsculaților creând imaginea ei vie, agitată, tulburătoare, se datorește atașamentului profund față de masă, față de poporul căruia el i-a închinat întreaga sa operă. Identificarea autorului cu năzuințele și lupta maselor face ca povestirea să depășească documentarul arid și să devie o vastă frescă palpitând de viață și de adevăr. Iar această legătură indisolubilă a scriitorului cu masa, se explică prin faptul că el se consideră purtătorul de cuvânt al năzuințelor de totdeauna ale acesteia. El vede în răscoală — și acest lucru reiese cu prisosință din paginile cărții — un moment din lupta de veacuri a maselor populare pentru eliberarea de sub jugul exploatării și această luptă constituie pârghia care acționează întregul complex de fapte al romanului. În acest sens, este demn de reținut că acțiunea se povestește la persoana întâia. Autorul se vede participând la revoltă el este chiar unul din capii ei, se bucură și suferă odată cu eroicii soldați ai brigăzilor: „Dar fiecare din tovarășii mei care și-au dat viața, fiecare din ei trăiește puțințel în mine, așa cum voi trăi și eu în alții, și în chipul acesta n'am cum muri vreodată, pentru că sângele

meu o aici, frământat cu pământul țării acesteia!"

De pe fondul acestei mase în continuă frământare se desprind figurile eroilor cărții. Aceștia au rolul de a caracteriza o acțiune, de a simboliza o idee sau o atitudine, ca să reintre apoi în masă. Viața lor, acțiunile la care participă sunt explicabile numai în funcție de interesele generale ale armatei în revoltă: „Noi eram membrele unui organism, părți ale corpului care ne erau mamă și tată, iar țesătura lăuntrică a vieților noastre și logica acestor vieți era Armata Revoluției”.

Personagiile create de autor au, totuși, o viață proprie și o individualitate puternic conturată. Autorul a izbutit să creeze o galerie de chipuri aspre, care trăiesc adevărat, puternic luminate de flacăra nestinsă a luptei pentru libertate. Unul din personagiile cele mai realizate este Billy Bowzar, în care cetitorul este îndemnat să vadă pe adevăratul purtător de cuvânt al răsculaților. El este cel care vorbește întotdeauna în numele regimentelor revoltate, duce tratativele cu ofițerii și, atunci când drumurile Frontului se închid, tot el hotărăște dizolvarea lui. Autorul a reușit să ilustreze în Bowzar, pe adevăratul luptător pentru cauza poporului. El reprezintă năzuințele colectivității care l-a ridicat și ale cărei interese le apără cu pricepere și devotament care merge până la sacrificiu. Dintre toți capii răscoalei el singur este muncitor. In el se întrevăd calitățile unei clase care va fi menită să cucerească mai târziu victoria. Autorul are o deosebită grijă de a-i caracteriza acele calități cu care reușește să se impună în fața masei: „Era în el un adevăr solemn și calm cu care puțini din noi se puteau măsura.” In altă parte, autorul notează: „era un bun soldat, cu un fel de a vorbi care-l făcea ascultat de toți.” Și mai departe: „era în el o flăcărie de ațătare stăpânită, cu totul neobișnuită la un om atât de liniștit”.

Tot atât de realizat este Danny Connell, irlandezul care dezertează din armata engleză pentru a se înrola în brigăzile străine. Cu un deosebit talent este zugrăvit Stuart, povestitorul răscoalei. El este martorul răscoalei și asemenea lui Bowzar și Connell, unul din capii ei. In persoana lui Jamie

Stuart, Fast a intenționat să întruțeze cele două mari idei care stau la baza cărții sale. Stuart simbolizează permanența luptei împotriva exploataților, dar, în același timp, el este cel care vestește că peste ani și ani această luptă va fi încununată de victorie. Readucerea în actualitate a unui episod din lupta de emancipare a maselor de sub jugul exploatații și legarea acestei lupte de cele mai autentice tradiții revoluționare ale poporului, sunt ideile care-l însufleșesc pe Stuart. Dar ca și ceilalți, Stuart nu poate fi izolat de masa căreia îi aparține. Viața lui este indisolubil legată de destinele masei pe care o reprezintă: „... armata asta era viața noastră și mulți dintre noi nici nu cunoscuseră altă viață, sau abia își aminteau de altă viață într'un mod cu totul vag și nedeslușit.”

Toate aceste personaje trăiesc puternic o viață aspră de luptă și de suferință. Această forță cu care Howard Fast reușește să redea chipurile eroilor săi, are la bază o cunoaștere adâncă a vieții poporului său. Numai așa se explică măiestria cu care scriitorul american reușește să reînoie o întregă epocă și să creeze patosul care străbate paginile cărții.

Stilul lui Howard Fast este clar, expresiv când sacadat și nervos, când amplu și plin de lirism — și traducerea a păstrat aceste calități ale originalului.

In caracterizarea făcută de tovarășul Stalin drumului pe care s'a desfășurat istoria Statelor-Unite, se arată cum acest drum „a fost însoțit de violențe, asupriri și războaie naționale”. Acest adevăr se oglindește cu putere în cartea lui Fast. Ea constituie un viguros denunț al putreziciunii claselor suprapuse.

Și e din ce în ce mai limpede pentru cititorul lui Fast, că acei care au trădat în trecut principiile libertăților cetățenești devin din ce în ce mai reacționari, din ce în ce mai mult dușmani ai drepturilor și independenței poporului.

In același timp însă, cartea lui Fast ne revelează permanența luptei populare împotriva opresorilor. Eroii lui Fast nu uită și nu iartă — chiar atunci când își dau seama că au fost înfrânți — și o uriașă speranță le înfloară sufletele pline de mânia. Cititorul este îndemnat să vadă în lupte

eroilor lui Fast, firul care leagă mișcarea de eliberare desfășurată în sec. XVIII, de lupta dusă astăzi de Partidul Comunist, singurul reprezentant al marilor principii de libertate și democrație și cel mai demn continuator al spiritului revoluționar care dăinuie de totdeauna în popor. Deaceia,

cartea lui Howard Fast e străbătută de un filon de optimism și speranță: optimismul pe care ți-l dă conștiința că lupta este purtată pentru o cauză dreaptă, — speranța că această luptă va fi victorioasă, că poporul își va dobândi libertatea.

Tașcu Gheorghiu

CUPRINSUL

	Pag.
MIHU DRAGOMIR : Cântul Griviței	3
VERONICA PORUMBACU : Din ciclul „Ilie Pintilie“ : Lângă linia ferată; Lungă stradă Clopotari (1929); Dâmbul (1932); Răspunsul (1932); Mărturia (1934); Cântec printre gratii; Cojoacele; Prictenia; Noembrie 1940; Sta- tuia (1947)	5
ȘTEFAN IUREȘ : Brigada lui Roaită	18
VICTORIA IONESCU : Leagănu	39



DUMITRU IGNEA : Bătălie, douăzeci și patru de ore, pe zi	41
--	----



PETRE LUSCALOV : Cânta-voi în vers	99
FLORIN MUGUR : București	101
DEMOSTENE BOTEZ : Pe frontonul expoziției industriale	105
ION BĂNUȚĂ : Balada de pe Nipru	108
CEZAR DRĂGOI : Baladă despre toamnă și despre copiii jugoslavi	112
IURII IACOVLEV : Darul (În românește de Demostene Botez)	115

OAMENII ȘI FAPTELE ZILELOR NOASTRE

A. G. VAIDA : Pe Canalul Volga-Don	124
--	-----



N. A. NECRASOV : Marchitanii (În românește de Miron Radu Paraschivescu)	140
---	-----

ORIENTĂRI

* * * Sarcinile esențiale ale literaturii sovietice	157
---	-----

TEORIE ȘI CRITICĂ

VERA CĂLIN : Literatura despre Grivița luptătoare	168
MIHAI NOVICOV : O sărbătoare a literaturii noastre	185
O. CROHMĂLNICEANU : Cântec despre eroul revoluției dela 1848	220
EMMA BENIUC : Inflăcăratal mesaj al lui Necrasov	240
SILVIAN IOSIFESCU : Un neostenit luptător pentru pace	255
EUGEN CAMPUS : Act de acuzare	264
SORIN ARGHIR : Cântând ostașii și faptele lor	280

RECENZII

	Pag.
VICTOR VĂNTU : In preajma marii biruinți	290
DAN BARBU : Șoimi staliști	295
LUCIA SCUTARU : Copiii își apără patria	298
VINIČIU GAFIȚA : Din lupta poporului bulgar pentru socialism	302
TAȘCU GHEORGHIU : O pagină eroică din istoria poporului american	306

4193